

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

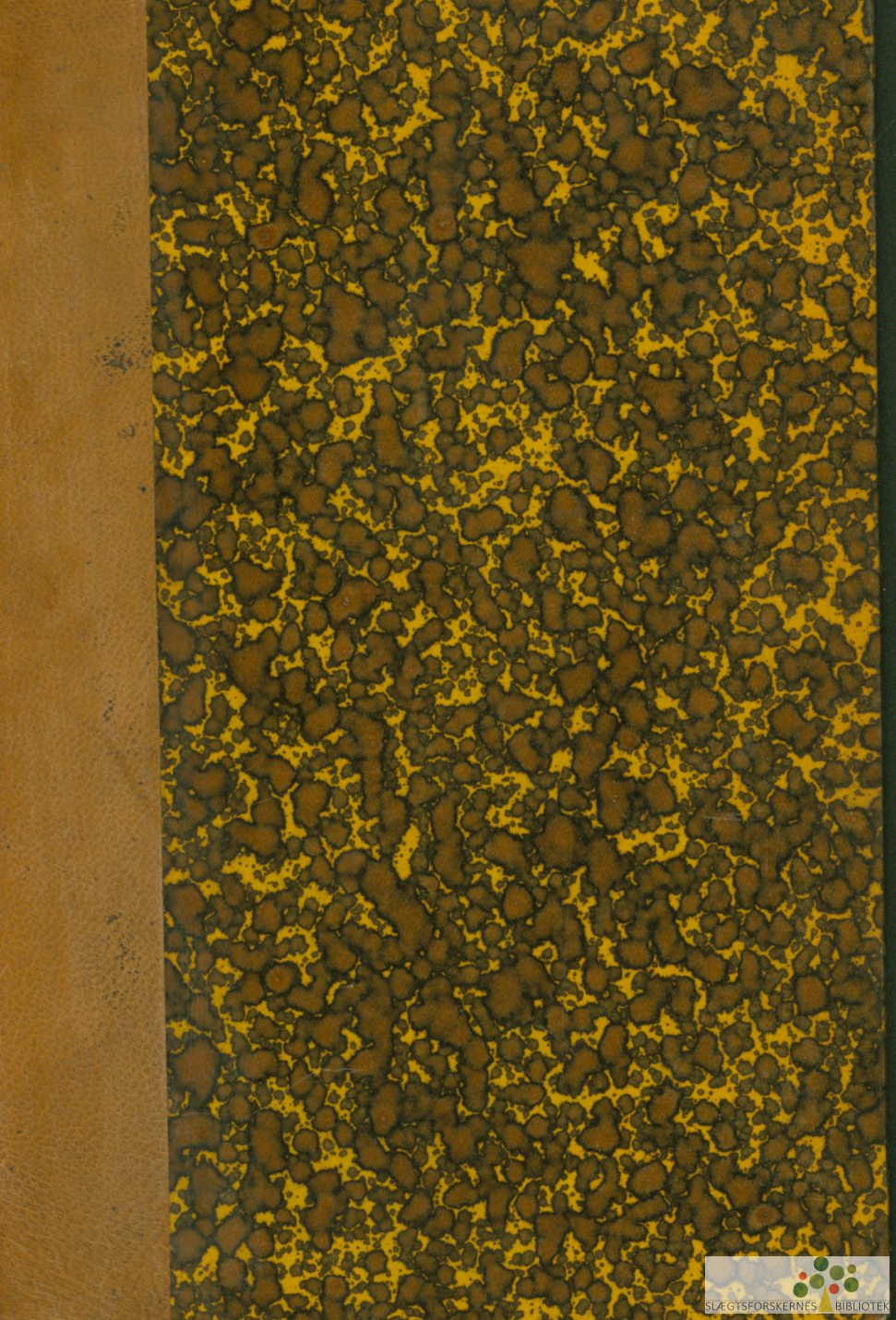
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

CURT SIVERTSEN ADELAER.

Curt Sivertsen Adelaer.

Curt Sivertsen Adelaer.

CURT SIVERTSEN ADELAER.

EN HISTORISK UNDERSØGELSE

AF

CHR. BRUUN,

Bibliothekar ved det store kongelige Bibliothek i Kjøbenhavn.

Med Curt Adelaers Portræt efter Maleriet paa Rosenborg og en Afbildning
af hans Gravmonument i Vor Frue Kirke.

KJØBENHAVN.

FORLAGT AF DEN GYLDENDALSKE BOGHANDEL (F. HEGEL).

THIELES BOGTRYKKERI.

1871.

FORTALE.

Naar et Skrift er saaledes forfattet, at Lærdommene, som derudi findes, ere belagte med Argumenter, men derhos saaledes, at alting er ikke alle og enhver tilmaade, saa kand intet siges en Skribent meere til Berømmelse. Jo rarere Skrifter af den Natur ere, jo meere Priis bør derpaa sættes; Erfarenhed viser alleene, at Skribentere gemeenligen ikkun arbeide paa at forsvare det Parties Lærdom og Meening, som de eengang haver slaget sig til, og at de fordybe sig saaledes derudi, at de ikke kand see den Sandhed, som de foregive sig at søge, eller som de virkeligen efterlede.

Holberg, Epistler, III, Nr. 297.

Da Historikeren Estrup for et halvt Aarhundrede siden paa sin Udenlandsrejse besøgte Venedig, tænkte han paa her at søge Oplysninger om Curt Sivertsen Adelaer. Han henvendte sig i den Anledning til Bibliothekaren ved Marcus-Bibliotheket, Jacob Morelli, »der har et Bekjendtskab med Bøger og Haandskrifter, hvilket kun ved et saa langt og Videnskaberne saa ganske helliget Liv som hans bliver begribeligt. Saavidt han vidste, var der intet videre betræffende Cort Adeler, end hvad Nani og de andre venetianske Historieskrivere have optegnet om ham«¹⁾. Da Nani og de andre venetianske Historie-

---

¹⁾ Denne Notits er tagen fra et egenhændigt Haandskrift, som indeholder nogle af Estrups videnskabelige Rejseiaagttagelser,

II

skrivere kun have fortalt meget Lidt om Curt Adelaer, er Estrup maaske bleven afskrækket fra at udstrække sine Undersøgelser videre. Det er ikke bekendt, at nogen anden dansk eller norsk Historiker før eller efter Estrups Tid har stræbt at fremdrage nye Oplysninger om Adelaer fra venetianske eller hollandske Bibliotheker og Arkiver lige indtil 1870, og saaledes er det da sket, at den Opfattelse, som allerede i Adelaers Levetid havde dannet sig i Danmark og Norge om hans Virksomhed og hans Fortjenester, medens han tjente hos Venetianerne, er bleven gjentagen den ene Gang efter den anden, og gjentagen af Mænd, som man har havt Tro og Tillid til. Kun én dansk Forfatter, Garde, har i den nyere Tid fremsat en Mening om Curt Adelaers Fortjenester af den danske Marine, som er modsat den almindelig antagne; men uagtet han flere Gange har udtalt denne Mening, er der dog ikke en eneste af dem, der senere have skrevet om Adelaer, som have taget tilstrækkeligt Hensyn til den, ja de fleste have maaske slet ikke kjendt den.

Saaledes stod Sagerne indtil 1870, da Tyge Beckers lille Skildring af Adelaer fremkom, i hvilken han giver en Fremstilling af hans Virksomhed i Venetianernes Tjeneste, som er i høj Grad afvigende fra hin forlængst antagne,

---

kgl. Bibliothek, ny kgl. Saml. 4°, Nr. 856^b. Morelli er født 1745, han døde den 5. Maj 1819. — Da den senere Lehnsbaron Johannes Emil Adeler i Aaret 1813 var i Venedig, søgte han i Marcus Bibliotheket Oplysninger om Curt Adelaer, og Bibliothekaren lagde da for ham de Værker af venetianske Historieskrivere, i hvilke Adelaer nævnes. (Mundtlig Meddelelse af Baron C. S. T. Adeler). Disse Værker maa være de, som i nærværende Arbejde ere omtalte S. 59—60.

III

i hvilken han derimod fastholder, at han har havt meget store Fortjenester af den danske Marine, og i hvilken han endelig giver en nedsættende Karakteristik af ham. Beckers Afhandling blev ikke vel modtagen, maaske især formedelst dens mindre heldige Form; den blev betragtet som et letsindigt Arbejde, som et daarligt, kritikløst Produkt. Selv om der ikke indrømmes Becker en høj Plads blandt danske Historikere, kan det vel ikke nægtes, at han flere end en Gang har vist, at hans Syn paa visse Perioder af Fortiden er ejendommeligt og vidner om Fortrolighed med Begivenhederne og Forholdene, og naar han har kunnet give en Fremstilling af Curt Adelaer, der stemmer saa Lidet med hvad man ellers plejer at læse om denne Mand, saa maa det opfordre til at prøve den overleverede Opfattelse, om denne hviler paa et sikkert Grundlag, som kan taale et stærkt Angreb, eller om dens Grundlag svigter, naar der rystes ved det.

En saadan Prøvelse har jeg foretaget mig, og mine Resultater ere fremstillede i dette Arbejde, som først var bestemt til at optages i »Danske Samlinger«, men hvis Omfang er blevet saa stort, at det nu udgives som et særskilt Skrift. Mine Resultater afvige meget fra hvad Curt Adelaers Biografer have fortalt. De ere imidlertid fremkomne efter et møjsommeligt Studium, hvis Maal har været, saavidt muligt at samle og bruge alle de Kilder, der have kunnet skaffes tilveje; Skridt for Skridt har jeg fulgt Adelaer fra den Tid, han begyndte at tjene Venetianerne i Krigen imod Tyrkerne, indtil hans Dødsdag, bestandig har jeg havt Aktstykker, fornemmelig utrykte, og trykte Bøger at støtte mig til, jeg har stræbt at fortolke og benytte dem paa rette

Maade, idet jeg har sat mig nøje ind i Tiden og Tidsforholdene. Endnu har ingen Historiker været saa lykkelig, at kunne henvise til uimodsigelige Beviser for enhversomhelst Enkelthed; hvor Dokumenter mangle, maa Kombination og Hypothese træde til. Dette gjælder ogsaa mit Skrift, navnlig ved et Punkt, Curt Adelaers Udnævnelse i Danmark til Admiral og til den meget fordelagtige Stilling han opnaade; jeg har maattet bruge Hypotheser, men jeg har havt gode, sikre Data at støtte dem til, saa at der ikke kan siges om dem, at de kun ere Hjernesvind. Det har ikke været min Hensigt, at stille Resultaterne frem ved at fortælle Curt Adelaers Historie paany i en behagelig, underholdende Form; Skriftet er en udførlig videnskabelig Undersøgelse, hele Apparatet følger med, dels Henvisninger, dels Citater, dels Bilag, men det er skrevet saaledes, at Enhver kan læse det, følge det og forstaa det, og prøve det, hvis han vil, Materialet dertil har jeg selv lagt til Rette for ham. Det vil maaske forekomme, at Arbejdet er for vidtløftigt; men det maa erindres, at saadanne Undersøgelser maa blive brede og at Gjentakelser ikke let kunne undgaas; de tidligere fremsatte Meninger maa gjennemgaas og prøves, enhver ny begrundes og bevises, i begge Tilfælde med Omhu og Nøjagtighed; og Alt dette kan ikke ske, uden idetmindste af og til at medføre nogen Tørhed.

Først har jeg givet en Oversigt over hele Literaturen om Curt Adelaer. Det er af Vigtighed at vide, gennem hvilke Forfattere Samtid og Eftertid har lært ham at kjende, endnu mere, hvad disse Forfattere have vidst

om ham og hvorfra de have deres Kundskab. Det er af Vigtighed at vide, om det øvrige Europa har givet Danmark og Norge Underretning om ham, eller omvendt, thi deraf afhænger atter, om det er det øvrige Europa, som har fortalt Danmark og Norge, at Curt Adelaer var en stor Mand, en europæisk Berømthed, eller omvendt.

Dernæst har jeg fortalt om Adelaers Deltagelse i Venetianernes Krig mod Tyrkerne. Mine Kilder ere: 1. de Aktstykker, som Mylius har aftrykt i sin Levnetsbeskrivelse af Adelaer, af hvilke endnu 3 ere bevarede i Arkivet paa Dragsholm; Hr. Kammerherre, Lehnsbaron Zytphen Adeler har vist mig den store Velvillie og Interesse for min Undersøgelse at betro mig dem til Eftersyn¹⁾. 2. Forskjellige Aktstykker fra Archivio generalè di Venezia, som her for første Gang ere fremdragne og benyttede. De ere mig meddelte af Hr. Tommaso Gar, Direktør for det nævnte Arkiv, Venedigs Statsarkiv, som indeholder den uendelig rige Skat af den gamle Republiks Dokumenter og Protokoller. Hr. Gar har imidlertid ikke nøiets med at opsøge disse Aktstykker til mig, han har desuden gennem en længere fortsat Brevvexling hjulpet mig til bedre Forstaaelse af adskillige Forhold, om hvilke man maa vide god Besked, for at kunne tale med nogenlunde Sikkerhed om Tider og Institutioner, som ligge saa langt tilbage og ere

---

¹⁾ Jeg maa her bemærke, at jeg har henvendt mig til andre af Curt Adelaers Slægt baade i Danmark og Norge, for mulig at faa Dokumenter fremdragne; Svaret har fra begge Steder været, at der ingen vare bevarede.

Nordboer saa fremmede. De, som ville fæste Tro til de Resultater, til hvilke jeg er kommen, ville vist dele min Taknemmelighed for Hr. Gars gode Bistand¹⁾.
 3. Den samtidige og senere europæiske Literatur. Adgang til den har jeg havt i det store kongelige Bibliothek, hvor jeg har fundet saa omtrent hele den Literatur samlet, som skulde bruges. Jeg haaber, at det let vil falde i Øje, at jeg ikke har sparet Flid paa at benytte den og, saavidt mulig, udtømme den.

Den næste Afdeling handler om Curt Adelaers Forhold til Holland. Ogsaa her har jeg maattet søge Oplysninger udenlands; de ere givne mig med en Imødekommen, som jeg ikke nok kan paaskjønne. Oplysningerne ere navnlig hentede fra Aktstykker i Rigsarkivet i Haag, Bibliothekaren ved det kongelige Bibliothek i Haag, Hr. Campbell, har afskrevet dem til mig. Mere end engang har jeg set Fremmede omtale den Iver, hvormed Hr. Campbell har hjulpet dem i deres Undersøgelser, jeg har nu gjort samme Erfaring som de, og kan føje min Ros til deres. Desuden har Hr. Major Leupe, som er ansat ved det nævnte Arkiv, vist mig den samme velvillige Bistand.

Det følgende Afsnit handler om Curt Adelaers Ud nævnelse til dansk Admiral og om hans Virksomhed i den danske Marine. Undersøgelsen her udgjør en meget stor Del af Bogen; Grunden er, at jeg med Hensyn til

---

¹⁾ Det Side 357—58 aftrykte Brudstykke af en tyrkisk Historie-skrivers Beskrivelse af Slaget foran Dardanellerne 1654 er blevet mig meddelt af Hr. Olivier Barbier, Conservateur sous-directeur adjoint ved Nationalbibliotheket i Paris.

det sidste Punkt forefandt et næsten ubearbejdet Stof. Vistnok har Garde skrevet om Marinens Historie paa denne Tid, men jeg har ikke kunnet dele alle hans Meninger og jeg har bestandig været nødsaget til udførlig at begrunde mine, thi af dem afhænger min Dom om Adelaer. Gardes Skrifter have været mig meget vigtige som vejledende, men jeg har maattet gjøre hele Arbejdet om igjen for den Periode, her handles om; det har jo ikke været denne flittige Forfatters Opgave at fordybe sig i den Grad i Materialet, som jeg har gjort for en kort Aarrække, ellers vilde hans Skrifter være svulmede altfor uhyre op. Jeg trog at have fremdraget flere Omstændigheder, som dels ikke have været kjendte før, dels have været misforstaaede. Dog maa jeg strax indrømme, at her er et Æmne, til hvis fuldstændige Behandling der hører Kundskaber, som jeg ikke er i Besiddelse af; men paa den anden Side vil den Marinekyndige, for at kjende hin Tids Forhold, ikke kunne undvære de Kjendsgjeringer, som jeg har gjort opmærksom paa. Ved Udarbejdelsen af Afsnittet om Adelaers Virksomhed i den danske Marine har jeg benyttet hvad der fra denne Periode er bevaret af Admiralitetets Arkivsager, og som bevares dels i det kongelige Gehejmearkiv dels i Marineministeriets Arkiv, dertil forskjellige Regnskaber, navnlig Rentemestrenes, som bevares i Ministeriernes Arkiv, anden Afdeling, fra hvilket Arkiv jeg ogsaa har fremdraget mange andre Oplysninger af Vigtighed.

De sidste Afsnit handle om Adelaers Virksomhed som Handelsmand, om forskjellige offentlige Sendelser,

VIII

der have været ham betroede, endelig om hans Førelse af Flaaden i Aaret 1675. Ogsaa her har jeg støttet mig paa utrykte Arkivsager, navnlig maa jeg fremhæve med Hensyn til den sidste Begivenhed Adelaers egne Rapporter, som findes i Gehejmearkivet. En og anden Notits skyldes Meddelelse fra Rigsarkivet i Christiania.

Undersøgelsen slutter med et Tilbageblik paa de Resultater, som ere vundne, og med et Forsøg paa at forklare, hvorledes det er gaaet til, at Curt Adelaer er bleven sat saa højt. Jeg har her ment at burde dvæle noget ved Niels Juel, fordi han i Danmark var virksom før Curt Adelaer, var hans Samtidige og fulgte efter ham.

Derpaa følger en betydelig Række Bilag, som dels angaa Adelaer personlig, dels den danske Marine. Disse sidste ere meddelte i et rigeligt Antal, de ere saagodtsom alle hidtil utrykte og de ville vistnok for mange være af Interesse, da det er muligt igjennem dem at faa et nogenlunde sikkert Indblik i Styrelsen af Marinens Anliggender og en god Forestilling om, hvorledes den danske Flaade var udstyret baade i en nær Tid før Curt Adelaer blev dansk Admiral og i Tiden strax derefter.

Hvor megen Umage der end er anvendt paa Korrekturlæsningen, er der dog blevet flere Trykfejl staaende. Der følger derfor en Række Rettelser, og en Del Forbedringer og Tilføjelser af Oplysninger, som først ere fundne under Skriftets Trykning (Læserens Opmærksomhed henledes paa hvad der er meddelt Side 491-93 og 493-96.). Ingen af dem har nogen Indflydelse paa den Opfattelse, som er gjort gjældende i Skriftet. Et Navne- og Sagregister slutter Bogen, i hvilket Alt af Vigtighed og

Interesse er medtaget, dog ikke ethvert Navn, da Registret ellers vilde voxe altfor meget. Endnu maa jeg nævne, at Forlæggeren har gjort mig den Glæde at lade Skriftet ledsage af to smukt udførte Lithografier af Curt Adelaers Portræt og af hans Gravmonument.

Det er ikke uden Ængstelse, at jeg lader dette Arbejde træde frem for Lyset. Det er sin egen Sag at forandre paa, hvad der næsten i to Aarhundreder har været antaget som nagelfast Sandhed, især naar en gammel Forestilling om noget ualmindelig Udmærket fremstilles som fremkommen ved Overdrivelse og Misforstaaelse, og det er farligt, at lægge Haand paa noget, som man har været vant til at betragte som en kjær national Ejendom. Mere end engang er der under Udarbejdelsen opstaaet Betæneligheder hos mig, om jeg dog virkelig behøvede at tvivle om hvad der var forsikret saa længe og saa ofte; men atter og atter er det indtruffet, at jeg fandt Vidnesbyrd, som berettigede mig til at tvivle og opfordrede mig til at fortsætte min Undersøgelse. Dertil kommer, at denne Periode, Tiden fra 1660 til 1675, næsten ikke er kjendt, og at man derfor ogsaa hos nyere Forfattere, som man skulde vente vare bedre underrettede, finder de forunderligste Fejl. En fortæller, at den »gamle« Curt Adelaer kom til Danmark, for at hellige Landet sin sidste Levetid; han var 41 Aar gammel, da han kom til Danmark. En Anden fortæller, at, da Curt Adelaer døde, overlod han sin »unge Medbejler« Niels Juel at føre Flaaden; Niels Juel var da 46 Aar gammel, 7 Aar yngre end Curt Adelaer. Jeg er mig bevidst, at jeg er gaaet til mit Arbejde med

Alvor, at jeg ikke har undslaaet mig for redelig og ærlig at gennemsøge den Mangfoldighed af trykte og navnlig utrykte Skrifter, som jeg har havt for mig, og at jeg har ofret Tid og Kræfter paa at løse Opgaven. Jeg haaber, at man vil finde, at Skriftet er udarbejdet med Sindighed og Ro. Mit Formaal har bestandig været at udlede det Sande og at skifte med Retfærdighed mellem Curt Adelaer og dem, som han har staaet i Forhold til; hverken Sandheden eller Retfærdigheden taaler at sættes tilside for hvad der tiltaler og behager. Det er en vanskelig Opgave at føre en negativ Kritik; men jeg nøjes ikke med blot at være negativ; jeg er ligesaameget positiv, idet jeg sætter noget Sikrere og Paalideligere istedetfor det, som jeg fjerner. Og jeg trøster mig til, at man vil finde, at det Billede, som jeg tror at kunne give af Curt Adelaer, er et saadant, som Ingen behøver at være misfornøjet med, om det end ikke er saa straalende og blændende, som det man tidligere har stillet sig for Øje. Meget indrømmer jeg ham, men ikke saameget, som mine Forgængere have gjort.

Jeg gjør ikke Fordring paa, at have sagt det sidste Ord om Curt Adelaers Historie, et Tilfælde, som Ingen nu tænker paa, kan maaske engang bringe vigtige Oplysninger frem for Dagens Lys; dog tror jeg, at der bør tillægges mine Undersøgelser og deres Resultater nogen Vægt. Det vil næppe mangle paa Anmeldelser og Kritiker af mit Skrift, det er jeg forberedt paa; men kunne Anmelderne og Kritikerne ikke følge mig, da vil jeg opfordre dem til ikke at skynde sig med at for-

kaste mit Skrift, og bede dem om at give sig god Tid til at fortsætte mit Arbejde, og navnlig om at undersøge Bibliothekerne og Arkiverne paany. Kunne de da finde nye Kjendsgjerninger, som ere undgaaede min Opmærksomhed og ved hvilke de ere istand til at vise, at jeg er paa Vildspor, medens de kunne bekræfte den gamle Opfattelse, da maa jeg give efter, men ikke, dersom de støtte deres Meninger alene paa Curt Adelaers tidligere Biografer, paa Ræsonnementer og Fantasier.

I en Retning har dette Arbejde ikke været mig til Glæde. Jeg har faaet Syn for Sagn paa, hvor langt tilbage Behandlingen af vort Fædrelands indre Historie endnu staar, og jeg har erfaret, hvilke vidtløftige og nøjsommelige Undersøgelser, der maa foretages, før Fortiden kan skildres med Troværdighed. Det kan ikke hjælpe, at den ene Forfatter skriver ud af Forgængernes Skrifter, uden at prøve dem strengt; der er ingen Fremgang, naar den ene Slægt troskyldig fortæller det Samme, som den tidligere, blot med andre Ord, men uden at Fortællingens Sandhed maales og vejes. Der maa tvivles (*ἀρχὴ τῆς σοφίας ἀπιστία*, Aristoteles). Tvivlen fremkalder Undersøgelsen, men Undersøgelsen maa være omfattende og smaalig, for at Tvivlen kan blive løst tilfredsstillende og det Rette kan lokkes frem. »La science ne vit que de doute, d'examen et de discussion; quand elle s'endort sur l'oreiller de la tradition, elle risque de ne plus se réveiller.« I en smuk Form har en nyere fransk Lærd, Charles Thurot, her udtalt en Sandhed, som den, der læser, og den, der skriver Historie, bestandig maa lade tone for sit Øre.

XII

Kan dette Arbejde bidrage til, at Opmærksomheden mere ledes hen paa, at man maa være varsom med i alle Dele at tro paa Fortællingerne om vort Fædrelands Historie, som den nu kjendes, saa tør jeg ogsaa haabe, at det vil blive efterfulgt af lignende, og da har jeg ikke arbejdet forgjæves.

Kjøbenhavn den 26de August 1871.

Chr. Bruun.

Indhold.

	Side
Litteraturen om Curt Sivertsen Adelaer.....	1.
Curt Sivertsen i venetiansk Tjeneste	20.
Curt Sivertsen Adelaers Forhold til Holland.....	117.
Curt Sivertsen Adelaers Udnævnelse til dansk Admiral	143.
Curt Sivertsen Adelaer og de andre danske Admiraler.....	180.
Curt Sivertsen Adelaers Virksomhed for den danske Marine....	200.
Curt Sivertsen Adelaer som Handelsmand	285.
Curt Sivertsen Adelaers offentlige Sendelser og Udkommandoer; hans sidste Levedage	301.
Tilbageblik. Til Forklaring	335.

Bilag.

1. Biografi af Curt Adelaer. (Testamentet).....	349.
2. Brev fra den venetianske Ambassadør Alvise Contarini i Münster til Christian den Fjerde. 1645.....	352.
3. Beretning om Slaget i Havnen ved Fochies. 1649	353.
4. Brev fra den hollandske Consul i Venedig Jacomo Strycker til Generalstaterne om Slaget foran Dardanellerne 1654..	355.
5. Fransk Oversættelse af en tyrkisk Beretning om samme Slag, benyttet af Daru i hans Histoire de Venise.....	357.
6. Om Curt Sivertsens Kamp med Ibrahim Pascha.....	358.
7. Det venetianske Senats Beslutning om at give Curt Sivertsen i Pension aarlig 200 Dukater. 1655	368.
8. Indberetning fra Francesco Morosini til Dogen om Curt Sivertsen. 1660.....	369.
9. Brev fra Christian den Femte til Dogen om Curt Adelaers Pension. 1690	370.
10. Svar fra Dogen til Christian den Femte. 1690	371.
11. Brev fra Dogen til Frederik den Tredie om Hjælp mod Tyrkerne. 1661	372.
12. Brev fra Dronning Christina til Frederik den Tredie om at hjælpe Venetianerne mod Tyrkerne. 1661	373.

XIV

	Side
13. Brev fra Staterne for Holland og Vest-Vriesland til Curt Adelaer med Tilbud om at blive Viceadmiral. 1665	374.
14. Brev fra Staterne til Frederik den Tredie i samme Anledning	375.
15. Brev fra Staterne til Jacob Le Maire, hollandsk Resident i Danmark, i samme Anledning	376
16. Curt Adelaers Svar	377.
17. J. Le Maires Svar	377.
18. Uddrag af et Brev fra J. Le Maire til Staterne, d. 7. September 1666	379.
19. Ordre til Herman Garman om Curt Adelaers Gage. 1664	379.
20. Bestalling for Jørgen Bjørnsen som Viceadmiral paa Bremerholm. 1652	381.
21. Instruktion for Admiralitetets Betjente paa Bremerholm. 1655	388.
22. Forordning paa Holmen. 1656	389.
23. Instruktion for Admiralen og Viceadmiralen paa Holmen om Generalinspektion paa Holmen. 1656	390.
24. Instruktion for David de Neel anlangende Udspisningen paa Holmen med mere. 1656	391.
25. Instruktion for Nicolai Heldt anlangende Skibsbygningen paa Holmen. 1656	394.
26. Instruktion for Cornelius Kruse anlangende Reberbanen og Skibsdutaklingen paa Holmen. 1656	396.
27. Bestalling for Admiral Niels Juel som Tilsynsmand paa Holmen. 1657	397.
28. Instruktion for Arent Tengnagel som Ekvipagemester paa Holmen. 1664	405.
29. Fortegnelse over Søetatens Betjente og deres Gager. 1670	410.
30. Kontrakt imellem Christian den Fjerde og Christopher Giøe om et Skib at lade bygge. 1633	414.
31. Kontrakt med Christopher Giøe om et Skib at lade bygge. 1639	416.
32. Fortegnelse over Danmarks Flaade. 1630	418.
33. Brudstykke af et Brev fra Christian den Fjerde om Flaadens Bemanding. 1632 eller 1633	419.
34. Fortegnelse over Danmarks Flaade. 1647	420.
35. Fortegnelse over den danske Flaade. 1653	422.
36. Fortegnelse over den danske Flaade. 1675	429.
37. Bemandingsliste for den danske Flaade. 1675	432.
37 b). Liste over den danske Flaade, dens Bemanding og dens Officerer i Aaret 1679	436.
38. To Overslag over Udgifter til Søetaten. 1651 og 1662	446.

XV

	Side
39. Kongeligt Reskript om Søetatens aarlige Indkomst. 1670.	447.
40. Brev fra Berent Simensen til Ove Bjelke, Norges Kansler. 1666	448.
41. Uddrag af Corfitz Braems Dagbog. 1666	450.
42. Brev fra Admiralitetet til Rigsadmiral H. Bjelke. 1667 ..	452.
43. Brev fra Admiralitetet til Henrik Bjelke. 1667	453.
44. Brev fra Admiralitetet til Henrik Bjelke. 1668	454.
45-47. Breve fra Curt Adelaer til Frederik den Tredie. 1669.	456.
48. Forestilling fra Skatkammerkollegiet til Christian den Femte i Anledning af Skibsmaalingen i Norge. 1673....	463.
49-50. Rapporter fra Curt Adelaer til Kongen, 12, 18 Oktober 1675	465. 467.
51. Rapport fra Curt Adelaer til Admiralitetskollegiet. 18 Oktober	469.
52. Rapport fra Curt Adelaer til Kongen. 21 Oktober	470.
53. Rapport fra Curt Adelaer til Admiralitetskollegiet. 22 Oktober	471.
54. Brev fra Admiralitetskollegiet til Curt Adelaer. 22 Oktober.	473.
55. Rapport fra Curt Adelaer til Kongen. 23 Oktober	475.
56. Rapport fra Curt Adelaer til Peder Griffenfeldt. 23 Oktober.	478.
57. Rapport fra Curt Adelaer til Kongen. 26 Oktober	479.
58. Rapport fra Curt Adelaer til Henrik Bjelke. 28 Oktober .	480.
59. Rapport fra Curt Adelaer til Kongen. 30 Oktober	482.
60. Rapport fra Curt Adelaer til Peder Griffenfeldt. 30 Oktober.	485.
61. Sørgedigt over Curt Adelaer	486.
62. Curt Adelaers Gravmonument	487.
Trykfejl. Forbedringer. Tilføjelser	489.
Navne- og Sag-Register	497.

Litteraturen om Curt Sivertsen Adelaer.

Endnu medens Curt Adelaer laa paa sin Ligseng, ¹⁾ fremkom den første Levnetsbeskrivelse af ham, nemlig et paa Latin skrevet Program i Anledning af hans Jordefærd, forfattet i Kjøbenhavns Universitets Navn. Det var Skik dengang, som det var det baade før og efter, at Universitetet udgav Biografier af Afdøde, skjønt disse ikke havde staaet i nogensomhelst Forbindelse med det; med Hensyn til disse Biografier maa det imidlertid mærkes, at de ikke vare et umiddelbart Udtryk for Følelsen af det Tab, som Fædrelandet havde lidt, naar en udmærket Mand eller Kvinde var død. Thi Biografierne fremkom ikke frivillig; den Afdødes Familie bestilte dem hos Universitetet, Konsistoriets Sekretær forfattede dem, de tryktes paa Familiens Bekostning; men det var altid en Ære, der vistes den Afdøde, naar Universitetets Rektor satte sit Navn paa Programmet, og i Højskolens Navn indbød Alle til at hædre den Afdøde med deres Nærværelse, naar han blev stedet til Jorden. I Universitetsaaret 1675 til 1676

---

¹⁾ Curt Adelaer døde den 5 November 1675, 53 Aar gammel; han blev bisat i Holmens Kirke den 4 Februar 1676.

var Ole Bork Rektor, Willom Worm Sekretær; der blev forfattet mindst 14 Sørgeprogrammer, deriblandt 4 over Damer; det 9de i Rækken er det over Curt Adelaer. Disse Programmer indeholde altid en større eller mindre Antal Enkeltheder om den Afdødes Liv, og de ere vigtige for personalhistoriske Undersøgelser.

Willom Worm maa til at forfatte Programmet ¹⁾ have modtaget Oplysninger fra Familien og navnlig have benyttet de Diplomer og Attester, som Adelaer bragte hjem med sig fra Venedig, det fremgaar tydeligt af Skriftets Indhold. Stilen er haard og knudret, med et vist pompøst Sving, stærke Udtryk er der valgt. Der meddeles Meget om Adelaers Deltagelse i Tyrkekrigen. Udførligst omtaler Worm Slaget ved Dardanellerne 1654 (uden dog at nævne, at en Venetianer har havt Kommandoen) og en anden Kamp, som fandt Sted samme Aar, i hvilken Adelaer som den venetianske Flaades Øverstbefalende (dux classis) fældede den tyrkiske Admiral Ibrahim Pascha, »skrækkelig af Navn, frygtelig af Aasyn, en kæmpestor Mand.« Det er Worm, som fortæller, at, hvor han gik, ledsagedes han af Folkets gode Ønsker og Lykønskninger, at Republiken to Gange hædrede ham ved at gjøre ham til Ridder, og at hans Navn blev europæisk berømt. Han fortæller, at Frederik den Tredie kaldte ham hjem, udnævnte ham til Generaladmiral og betrode ham Kommandoen over hele Flaaden (»data ipsi est totius classis maritimæ præfectura«). Han omtaler ikke, hvad han udrettede i denne Stilling, dvæler derimod ved hans sidste Hverv, Førelsen af Flaaden 1675, og ved hans Død. Det er i det Hele den Op-

---

¹⁾ Det udkom i Patentfolio, meget tæt trykt, det er optrykt hos Mylius, Cort Adeler's Liv og Levnets Beskrivelse, Kbh. 1740, S. 149—174.

fattelse af Adelaers Betydning som Søhelt, der klinger igjennem Worms Program, som har været den almindelig antagne indtil de nyeste Tider, og det er forsaavidt af Vigtighed at lægge Mærke til, som Spiren til Opfattelsen kan følges tilbage lige til Adelaers Levetid. Slutningen af Programmet er mærkelig nok næsten aldrig bleven benyttet, skjønt den dog er af Interesse, thi den indeholder en Skildring af Adelaer som Menneske; hans Hjertelag og hans Sindelag bliver der omtalt, og Worm er den Eneste, som har givet Bidrag til en saadan Karakteristik af Adelaer.

Worms Program maa bruges med Forsigtighed; der kan aldeles bestemt paavises Fejl i det, Unøjagtigheder og Uklarheder. Det er tilmed skrevet i en Form, i hvilken det Deklamatoriske er stærkere fremtrædende end ønskeligt ved et Aktstykke, i hvilket en rolig, historisk Fremstilling er det, som Eftertiden først og fremmest maa fordre. I Øjeblikket, da det fremkom, har det maaske kunnet tilfredsstillende, men Forfatteren har kjendt for Lidt til det, han skulde skrive om, hans Skrift er et Lejlighedsarbejde, som ikke er grundet paa nøjere Undersøgelser.

Ved Curt Adelaers Ligbegjængelse blev en Levnetsbeskrivelse af ham oplæst, det saakaldte Testament. Mylius har kjendt det¹⁾, men han omtaler det kun i Forbigaaende, og det er ikke bevaret, idetmindste ikke paa Dansk. Derimod er der bevaret en kort Levnetsbeskrivelse af ham paa Latin, og der er stor Sandsynlighed for, at det netop er Testamentet, eller ogsaa en Levnetsbeskrivelse forfattet udelukkende paa Grundlag af det. I denne Levnetsbeskrivelse findes Oplysninger om hans sidste Sygdom og om hans Død, som ikke

---

¹⁾ Mylius, anf. St. S. 117, †).

findes hos nogen af alle de Forfattere, der have skrevet om Adelaer, selv ikke hos Mylius; den er desuden værd at lægge Mærke til, fordi den er holdt i et mere beskønt Sprog end f. Ex. Worms Program og Mylius's Skrift, og fordi i den flere Omstændigheder ikke nævnes, som nævnes hos hine Forfattere, medens den paa den anden Side har andre fælles med dem. Dette Bidrag til Curt Adelaers Historie, aftrykt som Nr. 1 af Bilagene, er benyttet i det Følgende under Titlen: »Testamentet.«

Til Literaturen om Curt Adelaer fra denne Tid maa ogsaa henregnes den poetiske: Epigrammerne af Thomas Bartholin, Vitus Bering og Ole Bork, af hvilke de to sidstes ere trykte under de store kobberstukne Portræter af ham; fremdeles hvad Biskopen i Viborg, Henrik Gerner, Biskopen i Odense, Thomas Kingo, og den pseudonyme Digter Dorus, en jydsk Præst Claus Bang, have skrevet om ham. Intet af disse Digte¹⁾ indeholder nye Momenter til Curts Livshistorie, men de ere interessante Tids-Vidnesbyrd, thi de stemme i deres Opfattelse af Curts Betydning med Worms Biografi.

I den nærmeste Eftertid blev der ikke ofte Lejlighed til at omtale Adelaer; men de faa Gange han nævnes, sker det gjerne med stærke Udtryk. Saaledes i Universitetets Sørgeprogram over Niels Juel (1697), hvor der om Adelaer siges: »dette Navn, som de fremmede Nationer falde i Forbauselse over, og som Fædrelandet berømmer« (stupendum illud apud exteros, in Patria gloriosum nomen). Aaret iforvejen havde Holger

¹⁾ Alle disse Digte ere aftrykte hos T. de Hofman, Historiske Efterretninger om velfortiente Danske Adelsmænd, II, S. 181—2; 185—8. Kingos og Bangs Digte ere første Gang trykte her; Gerners blev trykt 1683, Bartholins ligesom ogsaa Berings og Borks vistnok, imedens Curt Adelaer endnu levede.

Jacobæus i sin Beskrivelse af det kongelige Kunstkammer¹⁾ kort omtalt de Vaaben, som Curt Adelaer skal have erobret fra en tyrkisk Admiral Ibrahim Pascha, men selve Kampen omtaltes først udførligere af Joh. Laverentsen i den ny Udgave af Musæum Regium²⁾. I Aaret 1701 udkom den lille paa Tydsk skrevne Kronologi over Begivenhederne i Christian V's Regjeringstid, og i denne Bog fortælles³⁾ i Anledning af Adelaers Død Lidt om hans Bedrifter hos Venetianerne, hovedsagelig om Slaget foran Dardanellerne 1654; Venetianernes Anfører nævnes ikke, Sejren tilskrives ene Adelaer. Han faar Orlov som General-Kapitajn-Lieutenant, hans Pension nævnes, men ikke at han blev Markus-Ridder. 1718 udkom Andreas Hojers Danmarks Historie; i en Anmærkning⁴⁾ fandt Forfatteren Lejlighed til at give en kort Notits om Adelaer; han siger: »Fridericus III machte ihn aus einem Venetianischen General-Admiral-Lieutenant zum Dänischen General-Admiral und er meritirt unter die berühmtesten Helden seines Seculi gerechnet zu werden.« I Wielands »Nye Tidender om lærde og curieuse Sager« for 1724⁵⁾ er givet en Afbildning af Adelaers Vaaben som dansk Adelsmand, og hertil er føjet nogle faa biografiske Notitser. Navnlig dvæles ved Slaget 1654, da Adelaer »som de Venetianers General« erobrede Tyrkernes Admiralskib, gav sig i Tvekamp med »den berømte Admiral Ibrahim«, og afhuggede ham Hovedet med hans eget Sværd. I den

¹⁾ Musæum Regium, Hafn. 1696, S. 52—53.

²⁾ Musæum Regium, Part. II, Sect. II. Nr. 88.

³⁾ Tag-Register des Königs Christian des Fünften, Kopenh. 1701, S. 79.

⁴⁾ Hojer, Kurtz-gefasste Dänemärckische Geschichte, Flensburg 1719, S. 514.

⁵⁾ S. 17—19.

første Udgave af »Danmarks og Norges Beskrivelse«, som udkom 1729, fortalte Ludvig Holberg¹⁾ Christian den Femtes Historie og han indflettede i den en Meddelelse om Adelaer; hans Kilde er »hans programma af den lærde D. Ole Bork, som mueligen af de journaler, som endda vare til, har bekommet en extract«, »det eeneste, som jeg har fundet efterretligt om denne store mand.« »Saasom han var een af de største søheldte udi forrige seculo, saa bør hans navn aldrig uddøe udi Danskes og Norskes ihukommelse«. Det Ny, som Holberg meddeler (og som altsaa ikke findes i Programmet), er, at »Hertugen af Modena berømmede hans heldte-giæringer udi et latinsk vers«, at den Venetianske Republik gjorde ham til General-Admiral-Lieutenant, og at hans [Sønne]sønner, da de »for nogle aar siden reysede til Italien, have anholdet om (en resterende) pensions betaling²⁾, men ere blevne afvisede med udflugter og undskyldninger.«

I de følgende Udgaver af denne Bog findes Stykket om Adelaer ikke, Holberg havde optaget det i sin Dannemarks Riges Historie, som udkom første Gang 1735³⁾. Fortællingen her om Adelaer er ikke meget forskjellig fra den tidligere, men Holbergs Beundring for ham er dog stegen, thi han siger nu om ham, at han »uden Disput var den største Amiral næst Mich. Ruyter paa de Tider«. Foruden nogle Enkeltheder, som Holberg ikke tidligere havde kjendt, findes der tilføjet Aftryk af de 3 Patenter, som Adelaer fik i Venedig, nemlig paa to Pensioner og paa Markus-Ordenen, samt et

---

¹⁾ S. 442—44.

²⁾ Holberg fortæller, at Adelaer fik »en dobbelt aarlig pension, hvor af den sidste skulde forplantes paa hans børnebørn«.

³⁾ Holberg, Dannemarks Riges Historie, III, S. 621—28.

Æredigt paa Latin af »Hertugen af Modena«. Holberg har selv ingen Studier gjort for at komme til Kundskab om Adelaers Liv; han citerer som sin Hovedkilde: »Vita et res gestæ Curt Adelaer manusc.« Denne Kilde er Hovedværket om Adelaer forfattet af Peder Benzon Mylius; han havde ladet Holberg benytte sit Manuskript¹⁾.

Dette Værk udkom 1740 og det er foruden et Par smaa latinske Disputatser det eneste større Skrift, som Mylius²⁾ har ladet trykke, men ikke det eneste, som han har udarbejdet. Han var en flittig Mand, syslede med historiske Studier og ejede ikke faa haandskrevne Sager, som han gjerne udlaante til Andre; Holberg har saaledes benyttet hans Samlinger ved Udarbejdelsen af sin Dannemarks Riges Historie³⁾. Af hans uudgivne Skrifter bevares tre i det store kgl. Bibliothek. Det første er Dannebrogordenens Historie, i Folio skreven paa Tydsk, dediceret til Frederik IV, Dedikationen er

¹⁾ Dette fortæller Mylius udtrykkelig, anf. St. S. 60—61.

²⁾ Mylius's Vita er følgende: født i Slagelse i Jan. 1689 (hans Fader f. i Tydskland var Apotheker i Slagelse); immatrikuleret fra Slagelse den 27. Juli 1706; Baccalaureus 31. Mai 1707; Alumnus paa Valkendorfs Kollegium 1708; theol. Attest. 13. Febr. 1710, laud; Dimispr. 8. April, laud; Magister 4. Mai 1712; Sekretær i Danske Kancelli 19. Juli 1723; Assessor i Hofretten 3. Marts 1724; Assessor i Højesteret 10. Decemb. 1728; Landsdommer i Sjælland og Møn 24. Octbr. 1732; Justitsraad 27. Marts 1733. 1742, 12. Septemb. foresloges han til Dr. juris. Døde i Sorø 12. Septemb. 1745. Se Program fra Roskilde Skole, 1862, S. 29. Kall-Rasmussen, Tillæg til Worms Forfatterlexikon, ny kgl. Saml., 8°, Nr. 266 b); Haandskriftet i ny kgl. Saml. Fol. Nr. 744.

³⁾ Se Holbergs Dan. R. Historie, Fortalen til Læseren. I den Kallske Samling bevares, 4°, Nr. 509, en Fortegnelse over Mylius's Haandskriftsamling (paa Tydsk), som er meget udførligere og større end den i Auktionskataloget over hans Bøger og Mss.

dateret 3 December 1728¹⁾). Det andet er Frederik den Fjerdes Historie paa Tydsk i Folio, dediceret den 29 Februar 1732 til Christian den Sjette²⁾); det er ufuldendt, kun første Del er hel færdig, anden Deel er ufuldendt, af tredie og fjerde er der kun skrevet Titelbladene. Disse Skrifter ere sande Pragtværker: kostbart Papir, elegant Skrift, zirlige Tegninger, i det første meget smukt kolorerede³⁾), pragtfuld Indbinding. Men det Ydre staar i Misforhold til det Indre, hele Vægten er lagt paa Stadsen, Arbejderne selv vidne om, at Forfatteren har været en ivrig Samler, men en meget ubetydelig historisk Forsker. Det tredie Værk er en »Beretning om de Rosenkrantz«, i Folio, dediceret den 1 Januar 1731 til Ivar Rosenkrantz⁴⁾); det er lidt mindre pragtfuldt end de to forrige, men af samme Karakter. Skriftet om Curt Adelaer er behandlet paa samme Maade. Det er for sin Tid pragtfuldt udstyret med Kobberstik, Træsnit, Stamtavler, Faksimiler af Dokumenter; men en nøjere Undersøgelse af Arbejdet maa vise, at Mylius har manglet tilstrækkeligt Kjendskab til de Tider, han har skrevet om, at Kritik har været ham ganske ukjendt, og at han har manglet Gave til at være Historiker og Biograf. Hans Bog er imidlertid af stor Vigtighed, da han af Curt Adelaers Sønnesønner har faaet mange Aktstykker til Afbenyttelse; uden hans Bog vilde det ikke være muligt, at komme til nogen fuldstændig Kund-

¹⁾ Gl. Kgl. Saml. Folio, Nr. 763.

²⁾ Smst. Nr. 948.

³⁾ Saaledes er afbildet i Farver Bindet paa det af Kongen autoriserede Exemplar af den trykte Udgave af Dannebrogordenens Statuter med Voxseglet i en Træbul; alle de i dette Værk forekommende Afbildninger i Kobberstik ere aftegnede og kolorerede.

⁴⁾ Ny kgl. Saml. Folio, Nr. 1375. — Paa Rønningesøgaard bevares flere andre biografiske Arbejder af Mylius.

skab om Curt Adelaer, vel at mærke, naar Dokumenterne bruges paa rette Maade. Thi det er en Hovedfejl hos Mylius, at han meget ofte har fortalt mere end der staar i Dokumenterne, uden at han har andre Kilder end dem at henvise til. Hans Fantasi har været for levende. Det vilde være Uret at sige om Mylius, at han ikke har havt Kjærlighed til sit Æmne; men Ord-sproget kan anvendes paa ham: Kjærlighed er blind. Thi han har set for nær paa Adelaer, til at han har kunnet opdage, at der var andre af hans Samtidige, som baade stode ved Siden af ham og over ham, og derved bliver han i høj Grad ensidig og upaalidelig. Grundtanken, som gaar igjennem den Del af Bogen, hvor der er Tale om Adelaers Virksomhed i Tyrkerkrigen, er udtalt paa første Side: at Venetianerne »maa takke ham næst Gud for deres Conservation.« Han slutter sin Levnetsbeskrivelse med at sige, at »Hand var Een af de største Søe-Helte udi forrige Seculo.« Mylius's Bog er Grundlaget for næsten Alt, hvad der i over et Aarhundrede er fortalt og skrevet om Curt Adelaer; en Kritik deraf vil næsten kun blive en Kritik af Mylius's Skrift. Kritiken kan imidlertid føres med temmelig stor Sikkerhed; thi med Undtagelse af »Testamentet« har man nu til sin Vejledning noget nær ganske de samme Kilder, som Mylius har havt for sig, idet han dels har aftrykt dem, dels udførlig refereret dem. Hvor han fortæller Noget uden at anføre sin Kilde, kan man med Ro antage, at han ingen Kilde har havt, men har fulgt sin Fantasi og sin fri Fortolkningskunst.

Gjennem den tyske Oversættelse af Holbergs Danmarks Riges Historie fik de fremmede Lande Noget at vide om Curt Adelaer, men nok saa meget erfarede de gennem Tycho de Hofmans Skrifter. 1741 udgav han

»Leben einiger wohlverdienten Dänen«, og 1746 sine »Portraits historiques des hommes illustres de Dannemark¹⁾; i begge disse Skrifter findes en Biografi af Adelaer, i det sidstnævnte endog med alle de italienske Dokumenter aftrykte, som Mylius først havde meddelt. Skildringen af ham er i det Hele vel skreven, paa enkelte Steder er den lidt udførligere end hos Mylius; som denne Forfatter har Hofman skrevet i den fulde Overbevisning, at, hvad der fortaltes om Adelaers Bedrifter og om hans store Betydning baade som en af Venetianernes Førere i Søkrigen mod Tyrkerne og som den danske Flaades Gjenføder, er sandt i Et og Alt, og Læseren maa faa Indtryk af, at Afhandlingen er historisk paalidelig. Mærkes maa det, at Hofman ikke anfører Kilderne til sine Meddelelser — undtagen Mylius og de nævnte Dokumenter.

Efter denne Periode (1729—46) gaar der lang Tid hen, før Curt Adelaers Historie særskilt bliver behandlet. 1779 udkom vel Hofmans »Historiske Efterretninger om velfortiente danske Adelsmænd«²⁾, men, hvad der her fortælles om Adelaer, er omtrent det Samme, som findes i den ældre franske Original, kun er der samlet nogle flere Vers om ham. 1789 fik Adelaer en Plads i Ove Mallings »Store og gode Handlinger«³⁾. Der siges: »Han banede sig Vei fra Constabel til Lieutenant, fra Lieutenant til Capitain og videre frem, indtil han blev een af de høistkommanderende paa den venetianske Flaade«. Der gives en kort Meddelelse om Kampen med Ibrahim ved Tenedos,

---

¹⁾ Hofman, Portraits historiques des hommes illustres de Dannemark, VII Partie, Memoire du Comte de Griffenfeld, de l'Amiral Adeler et de Viceamiral Tordenskiold, 1746, S. 49 ff.

²⁾ T. de Hofman, Historiske Efterretninger etc. III. Kbh. 1779, S. 153—90.

³⁾ O. Malling, Store og gode Handlinger, Kbh. 1789, S. 307.

og hans Fortjenester af Venetianerne karakteriseres paa følgende Maade: »Snart forsvarede han Poster, der vare ham betroede, med ualmindeligt Mod, snart fordrev han Republikens Fiender fra betydelige Fordele, snart undsatte han med hurtig Snildhed fortrængte Byer, snart slog han i aabn Søe og vandt Seier.« »Han anvendte al sin Flid for at sætte den danske Flaade i bedre Stand end før og han overlod den til den værdige Niels Juel, der og brugte den som en kjæk Mand til Landets Forsvar.«

Det kan ikke være Meningen her at gennemgaa de kortere eller længere Biografier¹⁾, der siden ere fremkomne om Adelaer, det vil være tilstrækkeligt at nævne nogle af de nyeste, og det vil være af Interesse at se, hvilke Forfattere der i Midten af det 19. Aarhundrede omtale Adelaer, og om de omtale ham paa samme Maade som f. Ex. Andreas Hojer og Ludvig Holberg. 1855 forfattede H. G. Garde en Levnetsbeskrivelse af ham²⁾. I den første Halvdel stemmer han med sine Forgjængere i den hele Opfattelse af Adelaers betydningsfulde Virksomhed i Venetianernes Tjeneste; om end hans Udtryk ere noget mere forsigtige og

---

¹⁾ I. H. Lützw, Samling af hist. Efterretninger om danske Søe-Officiere. I, Kbh. 1788, S. 2—9. E. Munthe, De vigtigste indenlandske Tildragelser og de mærkeligste Personers Levnetsbeskrivelser fra de ældste Tider til vore Dage. Kbh. 1813, S. 245—46. W. Graah, Udkast til Danmarks Søekrigshistorie, Kbh. 1818, S. 169—74. Nordisk Conversations-Lexicon, I, Kbh. 1858, S. 43. Anden Udgave, I, Kbh. 1870, S. 39. J. A. Gold, Photographisk Album over Kong Frederik III. og denne Konges berømte Samtidige. Med kortfattede Biographier af J. P. F. Königsfeldt, Kbh. 1865. Blad 21 med Text. Billeder af berømte danske Mænd og Kvinder, med Text af P. II, Kbh. 1869, S. 158—62.

²⁾ Cl. Rosenhoff, Illustreret Almanak for 1855, Kbh. S. 37—48.

moderate, fortæller han dog at »Adelaers Navn blev udbredt og berømt over hele Europa,« at hans Navn »har været nok til at bringe Rædsel lige til Moskeernes Indre«, og at »hans Ry med Berømmelse har naaet ud over hele Europa.« I den sidste Halvdel, hvor Adelaers Forhold til den danske Marine omtales, afviger Garde derimod fra sine Forgjængere, idet han ikke vil tillægge ham den hele Fortjeneste af hvad Godt der blev udført, men gjør andre, navnlig Niels Juel, i en meget væsenlig Grad meddelagtige deri, en Opfattelse som Garde ogsaa senere har udtalt ¹⁾). Aaret forinden skrev P. A. Munch en lille Biografi af Adelaer, som ledsager Portrætet af ham i Værket »Berømte Nordmænd« ²⁾). Der er intetsomhelst Nyt i den; han stemmer med sine Forgjængere i Opfattelsen af Adelaer og fortæller saaledes: »Hans (∴ Adelaers) sidste Bedrift i venetiansk Tjeneste, hvor han nu havde naaet en Generallieutenants Værdighed, var Forjagelsen af en tyrkisk Flaade og Landhær ved Suda paa Kreta, og Undsættelsen af Staden Candia i August 1660.« Historikere som Garde og Munch ere altsaa, hvad Adelaers Virksomhed i Venedig angaar, kun et Echo af Worm og Mylius ligesom Hojer og Holberg vare det.

Vender man sig til den fremmede Literatur, navnlig historiske Lexika, vil man ikke finde Adelaer nævnet i Værket »Leven en Daden der doorluchtigsten Zee-Helden«,

¹⁾ H. G. Garde. Den dansk-norske Sømagts Historie 1535—1700, Kbh. 1861, S. 243; 251.

²⁾ Berømte Normænd, Nr. 3. Munch fortæller, at Nani nævner Adelaer ved Slaget ved Paros 1651, hvor han indlagde sig Hæder og gjorde sig værdig til Republikens Belønning. Det er aldeles urigtigt. Med Munchs Fremstilling kan sammenlignes W. Lassens »Norske Stamtavler, I, Christiania, 1868, S. 40—42.

som udkom 1676 i Amsterdam, ikke i det store hollandske historiske Lexikon fra 1724, heller ikke i Halmas fra 1725 ¹⁾. Første Gang han omtales er i Aarene 1743—45, i et Supplement til Moréris »Dictionnaire historique«, som udkom i Basel ²⁾. Her fortælles, at Adelaer gik til Venedig: »pour servir sous Jean Regers, Hollandois, amiral de la flotte de la république de Venise. Regers étant mort, Adeler lui succéda, et pendant quinze années il remplit de ses exploits la Mer Adriatique et l'Archipel.« Kilden til de udførligere Meddelelser om ham er ikke angiven, men den maa være Mylius eller Hofman, saa nøje stemme de givne Efterretninger med disse Skrifter ³⁾. I Michauds »Biographie universelle« har Malte Brun skrevet Artiklen Adeler, hans Kilder ere de bekendte danske Skrifter. Der siges: »Venise fut redevable à son habilité et à son bravour des succès qu'elle obtint contre les Turcs dans le 17 Siècle.« Lignende men kortere Artikler forekomme i Hoefers »Nouvelle Biographie générale« ⁴⁾ og i Brockhaus's Conversationslexikon, hvor Artiklen begynder med den fra Holberg laante Sætning: »Adelaar, nächst dem Holländer Ruyter der grösste Seemann des 17. Jahrhunderts.« Forøvrig er

¹⁾ A. G. Luscus, Algemeen hist. geogr. Woordenboek, I, Gravenh. 1724, Folio. Fr. Halma, Toneel der vereenigde Nederlanden, algemeen hist. geneal. geogr. en staatk. Woordenboek. Te Leeuwarden 1725, Folio.

²⁾ Extraheret i Nouveau Suplem. au grand Dictionnaire de M. Louis Moréri, I, Paris 1749, S. 17.

³⁾ Derimod er Hofman nævnet som Kilde til Artiklen om Adelaer i Supplementet til Zedlers store tyske Encyclopædi, »Nöthige Supplemente zu d. grossen Universal-Lexicon«. I. Leipz., 1751, S. 498—500.

⁴⁾ Michaud, Biographie universelle, I, Paris 1843, S. 169. De Feller, Biographie universelle, I, Paris, 1847. S. 51. Hoefel, Nouv. Biographie générale. I, Paris 1855, S. 267.

Artiklen om Adelaer først i en meget ny Tid optagen i dette Lexikon, thi endnu i Udgaven fra 1838 findes den ikke, medens allerede Ersch og Gruber omtale Adelaer i deres Encyklopædie fra 1818; disses Kilder ere Holberg, Malling og Munthe¹⁾. Det er værdt at lægge Mærke til, at Adelaer i den her omtalte Literatur først omtales i udenlandske Skrifter efter Holberg's, Mylius's og Hofmans Tid, og at selv de nyeste udenlandske Forfattere ingen andre Kilder have at vise hen til. — Om den hollandske Forfatter de Jonges Kjendskab til Curt Adelaer vil blive talt længere fremme.

Forunderlig afstikkende mod denne hele Række af Skrifter, Afhandlinger, Artikler etc., som stemme saa vel med hverandre, staar Tyge Beckers Skildring af Curt Adelaer²⁾. Han fremstiller ham som »en flink og paalidelig Skibsfører, som ikke var bange og hverken sparede sig eller sit Skib«, og som »til enhver Tid nøiagtigt og punktligt lystrede Ordre og i alle Maader opfyldte sin Pligt.« Meget af hvad der i Almindelighed siges at være udført af Curt Adelaer, mener han maa tillægges de venetianske Admiraler, hans Stilling var ikke en Kommanderendes, men en Skippers, det vil sige, det var hans Erfaring og Dygtighed som Sømand, der blev brugt, ikke hans Egenskaber som Fører og Leder af Flaader eller Eskadrer i Slagene. Skibet, som han førte, S. Giorgio grande, var ikke et venetiansk Krigsskib, men et hollandsk armeret Kjøbmandsskib, som Venetianerne havde hyret. Becker indrømmer, at Adelaer tilsidst blev Tenente Generale hos Morosini

---

¹⁾ Brockhaus's Conversations-Lexikon, 10 Aufl. Leipz. 1851, S. 133. Ersch u. Gruber, Allg. Encyklopædie d. Wissensch. u. Künste, I, Leipz. 1818, S. 395.

²⁾ Cort Sivertsen Adler, i Danske Samlinger, V, Kbh. 1869—70, S. 196—207.

— skjønt Indrømmelsen af en saadan Forfremmelse staar i stærk Strid med hans Opfattelse af ham. Fortællingen om, at Adelaer har fældet Ibrahim Pascha, tror han savner historisk Grund. Han mener, at Adelaer har været en meget interesseret Mand, som har forstaaet at benytte sin Stilling til at faa udvirket Belønninger af forskjellig Art.

Becker kan ikke indrømme Adelaer den store Berømmelse, som man ellers enstemmig har antaget tilkom ham, og derfor kan han heller ikke forklare hans Ud nævnelse til den høje Plads, han 1663 kom til at beklæde i Danmark, som en umiddelbar Følge af hin. Han gjør opmærksom paa, at Adelaer kom til Danmark ikke længe efter, at Kai Lykke var bleven domfældt, og samme Aar som Processen imod Korfits Ulfeld havde været i Gang, altsaa paa en Tid, da der herskede en stærk Spænding mellem Kongen og Adelen, og Kongen nærrede Frygt for, at en Bevægelse var i Gang mod ham. Adelaers Attester, hans Titel, hans Ridderkors, de medbragte Vaaben godtgjorde tilstrækkelig, hvilken stor Mand han var; skjønt født i Norge havde han tilbragt sin meste Tid i Holland, kjendte nøje til Søværnets Ordning i denne Stat, Alt anbefalede ham til at blive sat paa en høj Plads i den danske Marine, hvorved det tillige kunde opnaas, at Pladsen spærredes for danske Adelsmænd, og at han selv blev vunden som en tro Støtte for den suveræne Konge, og derved kunde bruges i dennes Modstand mod den danske Adel. Becker indrømmer, at Adelaer har havt store Fortjenester af den danske Marine. Han har endelig fremdraget et lille Bidrag, som synes at tyde paa, at Adelaer har elsket Penge temmelig stærkt. Hovedresultatet af Beckers Undersøgelse er, at Adelaer af Samtid og Eftertid er bleven overvurderet i høj Grad, at han har forstaaet

under heldige Omstændigheder at bane sig Vej til en vigtig Stilling, som han egenlig ikke har fortjent, at han ikke har holdt sig til Sandheden, og at han var for meget Kjøbmand til ret at kunne beundres som den store Admiral.

Det sidst omtalte lille Bidrag er tilligemed en Notits fra Ole Borks Dagbog det Eneste hidtil ukjendte, som Becker har benyttet. Ved hele Skildringen af Adelaers Krigstjeneste har han ikke havt andre Kilder end de forlængst kjendte. Opfattelsen af den Maade, paa hvilken han blev ansat i den danske Marine, er tilligemed nogle flere Enkeltheder navnlig støttet paa de Efterretninger, som svenske, hollandske og engelske Gesandter have skrevet hjem om Forhold og Stemninger i Kjøbenhavn i Aarene 1663—70, og som ere udgivne i Udtog af P. W. Becker i »Samlinger til Frederik den Tredies Historie«.

Beckers Afhandling fremkaldte tre Indsigelser. Først skrev en yngre Historiker, Cand. mag. H. C. A. Lund, en Anmeldelse¹⁾, i hvilken han stillede sig paa det gamle Standpunkt; med Mylius og Hofman forsvarede han det, og betragtede Beckers Paastande som kritikløs Tale, som løse, ugrundede og selvmodsigende. Balletmester A. Bournonville skrev²⁾ et lille Stykke »Om Curt Adeler«, fuldt af Begejstring og Følelse; han betragtede Spørgsmaalet fra et nationalt Standpunkt, men leverede intet Bidrag til dets Besvarelse; det smukt og med Veltalenhed skrevne Stykke har derfor ingen Betydning for den historiske Undersøgelse. Endelig blev der skrevet en længere Afhandling om Curt Adelaer af Cand. juris

¹⁾ Fædrelandet, 1870, Nr. 60; sml. Nr. 76.

²⁾ Illustreret Tidende, XI, Nr. 546.

Th. Hindenburg 1). Denne Forfatter har kun fremdraget et eneste hidtil ikke benyttet Bidrag, nemlig nogle Udskrifter af Kunstkammerets ældste bevarede Inventarieprotokol om den saakaldte Adelaerske Trofæ. Ellers indeholder Afhandlingen kun en Gjentagelse af hvad der forhen er sagt om Adelaer, dog med et og andet Punkt noget stærkere og tydeligere præciseret end tidligere, navnlig det, at Adelaer ikke som Admiral har kommanderet den venetianske Flaade i noget Slag, — uden at Konsekvensen drages af denne Benægtelse af en overleveret Opfattelse. Til næsten Alt, hvad Becker har fremsat, er der svaret, at det er ubegrundet eller grebet ud af Luften. Men, naar Becker siges, at have gjort sig skyldig i en Fejl, ved at fremkomme med Paastande uden Beviser, saa lider ogsaa denne Afhandling vel meget af den Fejl, kun at være fremgaaet af Ræsonnementer og Formodninger, som kun støtte sig paa hvad Worm, Mylius, Holberg, Hofman og de fleste andre have skrevet, men som ere fremsatte med Styrke og kunne synes fremgaaede af et Kildestudium, der er langt grundigere end T. Beckers.

Man kan anvende paa de fleste nyere Skildringer af Adelaer, hvad en hollandsk Lærd nylig har sagt om den gamle Legende, at Laurens Koster har opfundet Bogtrykkerkunsten i Haerlem 2): »La répétition du même fait, par divers écrivains, se consultant les uns les autres, devient en leurs mains une batterie d'autant de témoignages nouveaux.« I hver Generation er Curt Adelaers Historie bleven fortalt, men den

---

1) »Til Forsvar for Cort Adelaers Minde«, i Dansk Tidsskrift, 1870, I, S. 269—91.

2) A. van der Linde, L'invention de l'imprimerie, i Le Bibliophile Belge, V, Brux. 1870, S. 102.

ene Forfatter har i den Tro, at den eller de, som skrev først, have truffet det Rette, kun gjentaget, hvad hans Formænd have sagt. Følgen er derfor bleven, at i henimod 200 Aar er Kundskaben om Curt Adelaer ikke rykket et Skridt længere fremad, men hver Gang hans Historie er bleven fortalt, har Samtiden troet, at der nu var sagt noget Nyt, hvorved det bekræftedes, som man i sin Ungdom havde hørt af Fædrene.

Der staaer altsaa to Opfattelser imod hinanden. Den ene er den traditionel-historiske, den, som er optagen i Historien, men endnu ikke er historisk bevist, saa at den kan staa som sand i Et og Alt, den som gaar fra 1676 til 1869; den anden er den, som er fremsat af T. Becker og tildels af H. G. Garde. Undersøgelsen skal altsaa gaa ud paa at prøve, hvilken af dem der er den rette. Der spørges da: har Curt Adelaer ved sine Bedrifter i Venetianernes Krig mod Tyrkerne, da han tilsidst, som der siges, var Chef eller Næstkommanderende for den venetianske Flaade, opnaaet europæisk Berømmelse hos Samtiden, eller har han det ikke? Her maa undersøges, om samtidige Skrifter og Beretninger omtale ham, om hans Navn som andre berømte Mænds blandt hans Samtidige, f. Ex. Tromp, Ruyter, Turenne, Montecuculi, Thorstenson etc. er blevet baaret fra Land til Land, eller om det ikke er Tilfældet; og, hvis det ikke er Tilfældet, spørges: hvilken har da egenlig den Rolle været, som Adelaer har spillet? Dernæst spørges: Kan Adelaers Udnævnelse til den høje Stilling, han fik i Danmark, forklares som en naturlig Følge af, at det var en europæisk berømt Mand, som kaldtes hjem af sin Konge, for i hans Tjeneste at indtage en Plads lig den, han havde beklædt hos de Fremmede; eller er dette ikke Tilfældet, og hvorledes skal da hans pludselige store Avancement forklares, er der skjulte Faktorer, som her have

gjort deres Virkning, og hvilke have disse været? For det Tredie: hvilken er Adelaers sande Fortjeneste af den danske Flaade? Er det rigtigt, at det var ham, som skabte den paany, eller maa det indrømmes, at andre Mænd have havt fuldt saamegen Del i Arbejdet som han? Og endelig det sidste Spørgsmaal, har Curt Adelaer været en interesseret Kjøbmand og Negotiant, for hvem Penge og Gods har havt meget at sige, eller staar han her med et blankt Skjold?

Curt Sivertsen i venetiansk Tjeneste.

Kilderne.

Det er som Deltager i en venetiansk-tyrkisk Søkrig, at Curt har spillet en Rolle; Kilderne, i hvilke man skal søge Oplysning om hans Virksomhed, maa da være dels almindelige Skrifter om Venedigs Historie dels Skrifter om denne Tids og Krigs Historie. Den langvarige Krig har tidlig interesseret venetianske Historie-skrivere. Den havde ikke været ført uden et Par Aar, før der allerede 1647 udkom en Skildring af Begivenhederne paa Candia og 1649 af Begivenhederne i Dalmatien, to meget udførlige og meget indholdsrige Skrifter¹⁾. Hver Gang et større Slag havde staaet tillands eller tilvands, blev der i Venedig trykt Relationer om det²⁾, ligesom det samme var Tilfældet alle andre Steder paa samme Tid, f. Ex. i Tydskland under Trediveaarskrigen, i Danmark og Sverig under disse Landes Krige mod hinanden. Disse Relationer ere smaa Flyveskrifter, som strax ere blevne spredte blandt Befolkningen, faa af

---

¹⁾ Frammenti storici della guerra di Candia — in Dalmatia di Sertonaco Anticano. Bologna 1647; Venetia 1649. — Pseudonymens rette Navn skal være Antonio Santacroce.

²⁾ Se E. A. Cicogna, Saggio di Bibliografia Veneziana. Venezia, 1847, S. 134—37.

dem ere naaede udenfor Italien, ingen af dem er bevaret i Danmark, men de større Skildringer om Krigens Gang ere for en stor Del byggede paa dem. Der gik ikke lang Tid hen, før en saadan større Skildring fremkom, en af de tidligste udkom 1662. I dette Aar udkom i Venedig en italiensk Oversættelse af Verdiers paa Fransk skrevne Compendium af den tyrkiske Historie, og Oversætteren, Florentineren Ferdinando de Servi, føjede hertil en sammentrængt Skildring af Krigsbegivenhederne fra 1647 til 1662¹⁾. 1674 udkom en meget vidtløftig Krigshistorie af Girolami Brusoni, rig paa mangfoldige Enkeltheder²⁾. 1679 udkom den candiske Krigs Historie af Andrea Valiero³⁾; det er egenlig Hovedværket, — »reputatissima opera«, siger Cicogna om det, — og er i nyere Tider blevet optrykt flere Gange. Forfatteren var venetiansk Senator, han havde taget Del i Krigen, han var med i det første store Slag ved Dardanellerne 1646, blev ofte betroet vigtige Embeder og var i 1673 Proveditore generale di mare. Venedigs samtidige politiske Historie er vel tagen med, men kun forsaavidt den oplyser Venedigs Forhold til de andre Magter med Hensyn til Krigen. Samme Aar, 1679 — fire Aar efter Curt Adelaers Død — udkom Battista Nanis store Værk.

---

¹⁾ Compendio dell' Historia generale de Turchi, raccolto dal Sign. de Verdier, tradotto dal Francese da Ferd. de Servi. Aggiuntoui nuovamente la continuazione de' Successi e Guerre seguite tra la pot. Casa Ottomana e la seren. Republ. di Venetia, 1647—62. Venetia 1662.

²⁾ Brusoni, Historia dell' ultima Guerra tra' Veneziani e Turchi. Bologna 1674. I Exemplaret i det st. Kgl. Bibl. er skrevet: »Ao. 1675. 20 Julij. Venetiis. constat 4 lire 10 soldi. D. Fui ren.« Da Bogen skulde benyttes til nærværende Arbejde, fandtes kun den første Fjerdedel opskaaren. Kjøberen er en dansk Mand.

³⁾ A. Valiero, Historia della Guerra di Candia. Venetia 1679, 4°, 751 S. Optrykt, med Biografier, 1845—46, og i Triest 1859.

Nani beklædte den ansete Stilling som Procuratore di San Marco og var Ridder af Markusordenen; han havde bestandig været i det venetianske Diplomatis Tjeneste og ofte været Ambassadør i fremmede Lande, f. Ex. i Frankrig. Nani udgav første Del af sin »Historia della Republica Veneta« 1662, den gaar til 1643; anden Del blev udgivet af hans Brodersøn Antonio Nani, den gaar fra 1644 til 1671¹⁾. Skrevet af en talentfuld Mand, som var nøje inde i sin Samtids politiske Historie, og skrevet paa Grundlag af samtidige trykte Beretninger og Dokumenter bevarede i de venetianske Arkiver, har dette Værk med Rette altid hævdet sig i en ærefuld Plads i den historiske Literatur. Den eneste Anke, som har været rejst imod det, er, at det paa sine Steder er behandlet noget frit og noget rhetorisk. Siden den Tid er der ingen selvstændige Skrifter udkommet om Krigen om Candia, Arbejdet var gjort allerede før det 17de Aarhundredes Udgang, og hvad Historieskrivere som Vianoli, Gratiani, Garzoni, Diedo, Le Bret, selv de allernyeste, som Daru, Hammer, Zinckeisen, Romanin fortælle, kan vel paa et enkelt Sted give et lidt fyldigere Billede, men meget Nyt have de ikke bragt frem.

Alle disse Kilder, som findes i det store kongelige Bibliothek, ere benyttede, dog de smaa venetianske trykte Relationer kun paa anden Haand. Fremdeles er benyttet nogle samtidige Aviser. Først og fremmest maa nævnes Europas vigtigste Tidende paa de Tider, den som almindelig kaldes: »Gazette de France«, og som udkom i Paris²⁾. I hvert andet Nummer findes Korre-

¹⁾ Historia della Republica Veneta di Battista Nani, Parte seconda. Venetia 1679. 4°, 736 S.

²⁾ Den egenlige Titel er: Recueil des Gazettes nouvelles ordinaires et extraordinaires, Relations et Recits des Choses avenues toute l'Année. Redaktøren var fra 1631—52 Theo-

spondance-Artikler fra Venedig, og det er ved Hjælp af dem muligt, at følge Gangen i alle Krigsbegivenhederne. Desuden er Avisen jævnlig ledsaget af særlige Beretninger fra alle Lande om mærkelige Sø- og Landslag, Belejringer, Kroninger, Fredsslutninger etc., som snart meddeles i Brevform, snart ere Oversættelser af Flyveskrifter, der ere udkomne det ene eller andet Sted. Dette gjælder ogsaa om Venedig; hver Begivenhed af større Betydning er paa den Maade fortalt, og disse Efterretninger følge med Avisen, saaledes at de danne en fortløbende Nummerrække med den. Det er naturligvis ikke Meningen, at der ubetinget kan fæstes Lid til Avisefterretninger; de maa, saavidt muligt, kontrolleres, men viser det sig da, at Efterretningerne, selv i Enkeltheder, hyppig ere troværdige, maa Tilliden til dem i det Hele voxe. Et vil ikke kunne benægtes, nemlig, at hvis en Mand, en Feltherre, en Admiral, en Sømand, dengang har vundet europæisk Berømmelse, saa maa der kunne findes i det allermindste Spor deraf i denne Tidende; thi det var dengang som nu, gjennem Aviserne bares de berømte Navne fra Land til Land, det var gjennem dem Samtiden først erfarede Noget om dem. En anden samtidig Avis er benyttet nemlig »Hollandtze Mercurius« ¹⁾. Den udkom fra 1650 i Haerlem som en »Annuaire«, men Begivenhederne for-

---

phraste Renaudot, »Médécine et Historiographe du Roy, Maistre et Intendant general des Bureaux d'Adresse de France.« Der- efter var hans Søn Redaktør. Avisen udkom i 4°, hvert Nummer paa 4, 6 à 8 Blade, tvangfrit. Denne Avis er meget sjelden; i det st. kgl. Bibl. findes Aargangene 1631—1751. Dens Historie og dens store Værd for Samtidens Historie er omtalt af E. Hatin, Bibliographie hist. et crit. de la Presse périod. française, Paris 1866, S. 3 ff.

¹⁾ Hollandtze Mercurius, behelsende de voornaemste Geschiedenissen in Christenryck. Tot Haerlem.

taltes Maaned for Maaned, Meddelelserne om dem ere ikke sammenarbejdede som i en moderne Revue-Artikel. Denne Avis er vigtig, fordi den indeholder mange politiske Aktstykker, Rapporter, Breve, og for nærværende Undersøgelse er den af Interesse, fordi den er hollandsk og med Forkjærlighed fortæller om Hollændernes Bedrifter hjemme og ude. Fremdeles er benyttet de faa bevarede Rester af Aviser, som udkom i Danmark; det er rigtignok meget Lidt, man faar at vide gjennem dem, men de have dog nogen Betydning, fordi de tjene til Vidnesbyrd om, hvormeget Folket i Almindelighed i Danmark erfarede om, hvad der skete i de andre Lande, og om hvilke Mænd der vandt Berømmelse.

Om Hollands Forhold til Venedig har de Jonge skrevet en større Monografi: »Nederland en Venetie«¹⁾. De Jonge har udgivet et overordenlig vigtigt Værk om den hollandske Marines Historie, som senere vil blive omtalt; baade i dette og det førstnævnte Skrift har han, som var Rigsarkivar i Haag, benyttet utrykte Kilder; han er en begejstret Patriot og har ikke forsømt at fremdrage Noget, der kan vidne om Hollændernes Fortjenester som Sømænd og Søkrigere. Han har sat sig ind i Forholdene i Venedig og kjendte godt de hollandske, derfor er hans Bog af Vigtighed og hans Udtalelser værd at lægge Mærke til.

Det vil ses, at det ikke mangler paa Materiale af forskjellig Art til at følge Krigens Gang. Men hertil

---

¹⁾ Nederland en Venetie door Mr. J. C. de Jonge, Staatsraad, Archivarius van het Rijk. Te 'S Gravenhage 1852. — Kort efter Forfatterens Død forelagde Dr. P. Scheltema d. 18. Juni 1853 dette Skrift i det historiske Selskab i Utrecht, idet han gav en Udsigt over dets rige Indhold og beklagede, at dets dygtige Forfatter var død. Se: Kronijk van het histor. genootsch. gevestigd te Utrecht, IX, 1853, S. 350—76.

maa endnu føjes dels flere Oplysninger, som ere fremdragne fra det store Arkiv i Venedig, og som ikke før ere benyttede, dels de Dokumenter, som Curt Adelaer selv bragte hjem med sig, Attester om hans Færd og Diplomer, ved hvilke Venedig har skjænket ham Hædersbevisninger¹⁾. Disse ville naturligvis blive omtalte i det Følgende paa de rette Steder.

Det var i Sommeren 1645, at Tyrkerne med en anselig Styrke pludselig angreb Candia, i Løbet af kort Tid erobrede et af de faste Punkter, Fæstningen Canea, og derved aabnede den langvarige Krig med Venetianerne, som først endte 1669, da Hovedstaden Candia maatte overgive sig. Det var en Krig rig paa Omvexlinger, hvor der fra Venetianernes Side blev vundet stolte Sejre, medens Tabene ved mange Lejligheder vare store, hvor de havde Møje med uafbrudt at møde Tyrkernes udsendte Flaader og Hære, og hvor Candias fortsatte Belejring og heltemodige Forsvar, tilsidst under Ledelse af Francesco Morosini, staar som et Mærkepunkt i Belejringernes Historie; en saadan Dygtighed og en saadan Opfindsomhed viste begge de kjæmpende Magter, baade som Artillerister og Ingeniører. Skjønt Venetianerne vare vel underrettede om de store tyrkiske Krigsforberedelser, og de havde hørt, at de gjaldt et Angreb paa Candia, vare de dog blevne noget beroligede ved Portens Forsikring om, at Toget skulde rettes imod

---

¹⁾ I Dansk Tidsskrift S. 286 siges, at der i Langebeks Excerpter i det kgl. Bibl. Nr. 159 Fol. 23 b, findes Afskrifter som Langebek har taget af disse Diplomer. Det kan siges bestemt, at disse Afskrifter ikke ere skrevne af Langebek, Haandskriften er ikke hans; det er utvivlsomt Mylius's egne Afskrifter.

Malta. Desto større blev Uroen i Venedig, da Efterretningen indløb, at Tyrkerne havde gjort Landgang paa Candia og sat sig fast der. Krigen begyndte, men Venetianerne vare daarlig forberedte; i Skatkammeret manglede der Penge, Hær og Flaade vare utilstrækkelige. Man tog sin Tilflugt til at sælge de høje Embeder og til at sælge Retten til at blive indskrevet i den gyldne Bog som Adelsmand, Forholdsregler, som desværre i de følgende Aar oftere maatte gjentages. Man satte sig i Forbindelse med de andre Hoffer og begyndte diplomatiske Forhandlinger, som fortsattes næsten uafbrudt hele den lange Tid Krigen varede, for at faa Understøttelse fra dem i Penge eller i Hjælpekorps. Nani fortæller, at Hofferne i Danmark og Sverig opfordredes til at yde Hjælp mod Christenhedens Fjende¹⁾. Det var Venetianernes Sendebud ved Fredskongressen i Münster, Alvisi Contarini, som sendte en Adelsmand, Vincenzo Generini, til Kjøbenhavn og Stockholm. Contarinis Brev til Christian den Fjerde bevares endnu (Bilag 2), Corfits Ulfeldt gav ham baade da og ved Tilbagereisen gode Løfter om Bistand; Gazette de France ved at fortælle om Adelsmandens Ankomst til de nordiske Staters Hovedstæder, om hans Audienser og Afrejse, og tillige om Planer til at sende Hjælp²⁾. Men med Undtagelse af

¹⁾ Se herom: Odhner, Sveriges förbindelser med Venetianska Republiken under sjuttonde århundradet, i Nordiskt Tidskrift, II, Lund 1867, S. 437—39.

²⁾ Gazette de France, 1646, Nr. 8. Hamborg 1 Jan.: »Den Venetianske Udsending, som er kommen fra Münster, for at søge Hjælp imod Tyrken, reiser til Danmark og Sverig.« Nr. 15 Kjøbenh. den 13 Jan. »Han har præsenteret sine Breve og er uden Ophold rejst til Sverig.« Nr. 27. Stockh. 3 Febr. »Han har havt sin første Audiens hos Dronningen.« Nr. 34. 3 Marts, »idag er han reist til Osnabrück.« Nr. 48. Hamborg 24 April. »Grev Woldemar hverver Tropper omkring Dantzig under

hvad italienske Stater, Paven, Toscana, Malteserridderne o. a. sendte, var Venedig i det mindste i de første femten Aar henvist til hvad det selv kunde forskaffe sig, og det skete da navnlig ved at hverve Soldater og hyre Skibe.

Venedigs Landhær bestod for største Delen af hvervede Soldater, og disse førtes af hvervede Officerer, som endog betrodes Overanførselen over de enkelte Troppeafdelinger og over hele Armeekorps. Naar derfor de venetianske Historieskrivere omtale Krigsbegivenhederne tillands, træffer man bestandig paa fremmede Navne: Officerer fra andre italienske Stater, fra Spanien, Schweiz, Frankrig, Tydskland, Holland, nævnes hyppig.

Men sin Styrke havde Venedig paa Søen, den var en Søstat, i Krigstilfælde kunde den udfolde en betydelig Magt. Det vil til bedre Forstaaelse af Curt Adelaers Stilling være nyttigt, at give nogle faa Oplysninger om, hvorledes Venedigs Marine var organiseret. I Fredstid var der kun en lille Flaade i Søen, dens Hverv var navnlig at holde Adriaterhavet frit for Søøvere, og vedligeholde Forbindelsen imellem Hovedstaden og de fjernere Provindser. Flaaden kommanderedes af il Proveditor generale, il Capitanio del Golfo, il Governator de' Condannati og af Comandanti di Galere, som kaldtes Sopra-Comiti.

Udbrød Krig, kunde Flaaden snart forøges, thi i Arsenallet laa der Galeasser, Galejer og Fregatter rede til at udrustes. Staten leverede Skibene tiltaklede, pro-

-----

Paaskud at bruge dem i Italien imod Tyrkerne.« Nr. 58. Hamb. 15 Maj. »I Flensborg ekvipperes 7 store Krigsskibe, som man siger skulle sendes til Venedig for at bruges imod Tyrkerne. Grev Woldemar har samlet indtil 4000 Mand.«

vianterede og armerede; de overgaves yngre venetianske Adelsmænd, som skulde kommandere dem, og som derfor i Fredstid sendtes ud med Flaaden, for at uddannes til deres senere Hverv. Disse Adelsmænd, som ogsaa kaldtes Governatori eller Sopra-Comiti, maatte paa deres egen Bekostning skaffe Mandskabet tilveje, saavel Rorkarle og Matroser som Soldater; men, naar disse vare komne ombord, betaltes de af Staten. Mandskabet og dets Officerer vare ofte fremmede, ligeledes brugtes Fremmede til at navigere Skibene¹⁾. Flaadens Øverstkommanderende kaldtes Capitano generale, han var Adelsmand og beklædte sin Plads i tre Aar. Andre Chefposter, som alle udelukkende vare forbeholdte Adelsmænd, vare il Capitano del Golfo, il Capitano dei Galeazze, il Capitano delle Galere, il Capitano delle navi. Kunde Statens egen Flaade ikke strække til, naar Krigen antog for stor Udstrækning eller varede i mange Aar, hyrede man fremmede Skibe, som betaltes maanedsviis og kommanderedes af en Adelsmand²⁾. Dette sidste maa der vel lægges Mærke til, thi det er Grunden til, at Kapitajnerne paa de hyrede Skibe kun aldeles undtagelsesvis nævnes i Beretningerne; den Kommanderende, il Governatore, il Sopra-Comite, den venetianske Adelsmand, nævnes.

Strax, da Krigen udbrød 1645, tog Venetianerne i deres Tjeneste »tolv af de største hollandske Kofardiskibe, som laa enten i Venedig eller i nærliggende Havne. Derved opnaade de, hurtigt at kunne sende

1) »Pour les Manoeuvres ils se servent indifféremment de toutes sortes de Nations.« [La Haye] La Politique civile et militaire des Venitiens. A Paris 1668, S. 90.

2) »Ils même louent des Nauires tout equipez des Holandais et des Anglois qu'il payent par mois, commandez par un Noble«. La Haye, smst. De Jonge gjør gjentagne Gange opmærksom herpaa, Nederland en Venetie, S. 228,¹⁾ og S. 250,¹⁾.

Forstærkning til Candia og at kunne styrke deres egen Flaade ved disse gode Skibe, naar de vare tilstrækkelig udrustede til Krigsbrug. Desuden gav Dogen Befaling til, at der i Amsterdam skulde hyres Skibe brugelige til Orlogs, og at de hurtig skulde sendes til Venedig. Paa denne Maade kom et Antal hollandske Skibe i Venetianernes Tjeneste, som vel oprindeligt vare bestemte til Kjøbmandshandel, men efter disse Tidens Brug, ofte med heldig Virkning, tog Del i regelmæssige Søslag«. Saaledes fortæller de Jonge ¹⁾). Nani beretter, at Venetianerne strax, da Krigen udbrød, lejede 12 af de største Skibe i Holland (*dodeci vascelli de piu ponderosi navi in Ollanda*), og i Gazette de France meddeles fra Venedig den 5 Januar 1646, »at der sendtes 300,000 Dukater til Holland for at ekvipere nye Skibe foruden de 12, som allerede havde passeret Corfu« ²⁾). Naar disse 12 Skibe ere ankomne i Middelhavet, kan ikke angives. Derimod kjendes Navnene paa de 12 Skibe fra en Liste over dem, som er bevaret i Rigsarkivet i Haag og som er dateret den 21 Marts 1646; Kapitajnernes (Schippers) Navne ere tilføjede. Skibene hed: Gallion Cornaro, 't Wapen van Genua, Den vergulden Arent, 't Gerechte Salomons, Gallion Contarini, Jupiter, Den Haen, Abrahams Offrande, De Swaen, De Groote Lieffde, De Fortuyn, Den Engel. Abrahams Offrande førtes af »Schipper Claes Reyersz«. Alle disse Skibe bleve lejede

¹⁾ De Jonge, Nederland en Venetie, S. 227—28.

²⁾ Nani, II, S. 47; sml. S. 68. Gazette de France, 1646, Nr. 11. I Aarg. 1654, Nr. 9, skrives fra Venedig d. 22 Dec. 1653, at Giacomo Strich, »l'un des fameux Negociants de cette ville«, vil skaffe 10 Skibe; i Nr. 14 skrives fra Venedig, at den hollandske Kjøbmand Giacomo Strich arbejder paa at skaffe 12 Skibe færdige til Begyndelsen af April. Denne Strich er uden Tvivl den hollandske Consul Strycker.

af private Skibsejere; det antages, at de mest hørte hjemme i Noorder Kvarteret, i Byer som Hoorn, Alckmar, Enckhuyzen o. s. v.; de vare store Handelsskibe, som bleve armerede, Staterne havde Intet med dem eller med deres Officerer og Besætninger at gjøre.

Mylius fortæller, at Curt Sivertsen [1640]¹⁾ tog Tjeneste hos en Kapitajn, som hed Johan Reiersen²⁾; med ham for han paa Italien og var med ham som Konstabel paa fjerde Aar i venetiansk Tjeneste. Reiersen døde 1645, kort forinden var Curt bleven Lieutenant, og nu fik han paa Reiersens anbefaling Kommandoen over Skibet, hvilken Republiken »confererede og betroede ham.«

Der kan næppe være Tvivl om, at den Kapitajn, hos hvem Curt tjente, var Claes Reyersz, Fører af Abrahams Offerand³⁾. Derimod er det næppe rigtigt, naar Mylius siger, at Republiken »confererede« ham Kommandoen, hvis dermed skal forstås, at den udnævnte ham til Kapitajn; den kan godt have »betroet« ham Kommandoen, det vil sige, tilladt, at han som Reyersz's nærmeste Underordnede overtog Kommandoen. Thi det tilkom Ejeren af det hyrede Skib, at levere det

¹⁾ Curt Sivertsen var født i Brevig 16 Decemb. 1622. Femten Aar gammel rejste han til Hoorn, vel i Aaret 1638; i det følgende Aar, 1639, var han med i Slaget ved Duyns, Aaret efter kom han i Tjeneste hos Reiersen.

²⁾ P. A. Munch har ment, at Kapitajn Reiersen var en Normand, da hans Navn klinger saa norsk. Det er vist en fejl Mening.

³⁾ Nani nævner, ved at omtale Slaget foran Dardanellerne 1651 (II, S. 320), et Skib, som hed »il Sacrificio di Abram«, det kommanderedes af Giorgio Polani. Det er uden Tvivl det hollandske Skib, som her maa tænkes paa; Polani var dets Governatore. I en Beretning om Slaget, som findes i Gazette de France (1651, S. 1063) siges, at Skibet »le Sacrifice de Abraham« kommanderedes af Giacomo Foscarini.

med de Officerer, som hørte til den umiddelbare Besætning.

Det synes dog, som Reiersens Død har foraarsaget en Forandring i Curts Stilling. I det mindste maa man antage, at han i Aarene 1646—47 ikke har været i venetiansk Tjeneste. Mylius fortæller nemlig, at Curt 1646 fik Forlov »paa en kort Tiid« af Republikken; han rejste tilbage til Holland, tog derfra til Norge, hvor han besøgte sine Forældre, og efter at være vendt tilbage til Holland holdt han Bryllup den 16 Juni. Da han »sig noget i Holland havde ladet opholde, drog han igien til Venedig udi Republicuens Tjeneste . . . Ankomsten var og neppe skeet, førend Capitains-Pladsen stoed ham aaben at betræde, og hand satte aldrig saa snart Fooden inden Borde paa Skibet San Giorgio Grande ¹⁾, før hand Anno 1648 . . . styrede Kaasen ad Sudæ Fæstning.« Uagtet Mylius taler om Forlov paa en kort Tid, kan man dog næppe faa anden Mening ud af hans Ord, end at Curt Sivertsen først 1648 paany er gaaet i venetiansk Tjeneste, og at det virkelig er Mylius's Mening, at Curt har været borte i 2 Aar, bekræftes ved hvad han paa et andet Sted ²⁾ siger, at Curt var i venetiansk Tjeneste i 18 Aar, først i 4 Aar som Gemen, Konstabel og Lieutenant, og dernæst i 14 Aar. Her maa Aarene 1646—47 ikke være regnede med, thi ellers vil det blive 20 Aar, nemlig fra 1641—60. Noget Sikkert kan der ikke siges herom, thi Perioden i Curts Liv fra 16 Juni 1646 til 1648 er aldeles ubekjendt. Derimod kan der med Sikkerhed gjøres opmærksom paa,

---

¹⁾ Lignende Navne paa Skibe forekomme, f. Ex. den store St. Marcus, nævnet 1651 (Gazette de France, 1651, S. 1063), den store St. Paulus, nævnet 1658 (Brusoni, II, S. 47.).

²⁾ Mylius, S. 34.

at Venetianerne ikke have givet ham Pladsen som Kapitajn paa deres eget Skib, San Giorgio grande. Thi dette var ikke, som det ofte antages¹⁾, et venetiansk Krigsskib, men et hollandsk armeret Hyreskib, som var lejet af Venetianerne paa Ejerens Risiko. Det vil blive vist tydeligere i det Følgende, paa dette Sted skal blot det tilføjes, at den hollandske Konsul i Venedig, Strycker, i et Brev til sin Regjering, skrevet 1654 i Anledning af Slaget ved Dardanellerne, omtaler Venetianernes Styrke og nævner, at der var 16 »Scheepen, daer onder een Neerlander was, genannt de groote Sint Joris, Schipper Coert Sieuersen.« Det er som Fører af dette Skib, et hollandsk armeret Kjøbmandsskib, at Curt deltog i Krigen; han var dets Kapitajn, paa hollandsk »Schipper«²⁾, han kommanderede det ikke, Kommandoen havde en venetiansk Adelsmand. Søfolkene hørte den hollandske Kapitajn til, Kanonerne og Soldaterne hørte Venetianerne til.

Der meddeles Intet om, hvor stort de groote Sint Joris var, men ad nogle Omveje kan man maaske dog komme til en nogenlunde rigtig Forestilling derom. I Aaret 1644 var Danmark og Sverig i Krig med hinanden; det var dengang, at Lodewijk de Geer gjorde sig saa fortjent af Sverig, ved paa egen Regning at hyre en hollandsk Hjælpeflaade paa 32 Skibe, som bleve ekvipperede til Orlogs. Christian den Fjerde tænkte ogsaa paa at hyre hollandske Skibe. Den 3 Juni 1644

¹⁾ Der siges f. Ex. i Dansk Tidsskrift, 1870, 6 H. S. 274: »Alle Omstændigheder tale for, at San Giorgio Grande . . . var, hvad man til Dato altid har antaget det for, nemlig et venetiansk Krigsskib«. Man finder det ogsaa af nyere Forfattere omtalt som et venetiansk »Linieskib«. Venetianerne havde ingen Linieskibe.

²⁾ Skibet var intet hollandsk Krigsskib, dets Fører hørte ikke til den hollandske Søofficersstand. »Schipper« maa forstaas som det danske »Skibsfører«, Skipper, Kapitajn.

paalagde han Hannibal Sehested, »at accordere med nogle i Rotterdam og andre Stæder, som have Orlogsskibe paa 30 og 40 Stykker, og som vil tjene Kongen, ja endel vilde tage Borgerskab i Landet; der skal accorderes som i England brugeligt er, vil Nogen tjene med Orlogsskibe, Stykker og Munitiøn, da skal der gives ham paa hans egen Bekostning, og Eventyr 5 eller 5½ Pund Sterling, beregnet 3 Mand til hvert Stykke han haver over 4 Pund i Skibet, om man ikke ringere med dem kan slutte«. Et lignende Forhold maa vistnok have været det gjældende paa denne Tid, naar hollandske Skibe hyredes til Orlogs af Staterne ved Middelhavet; en af de vigtigste Betingelser var den, at Skibet gik for Ejerens Bekostning og Eventyr 3: paa hans Risiko. Efterser man de hollandske Lister paa Landsflaaden fra Aaret 1642, for fra dem at danne sig en Forestilling om Curts Skib, vil man finde, at der af 143 Skibe var 1 paa 57 Kanoner, 1 paa 46, 9 paa 32—36, 49 paa 24—30 o. s. v. Det vilde være mærkeligt, om Curts private Skib netop skulde være af de største Skibe, Holland dengang besad, og man vil vel komme Sandheden nogenlunde nær, naar man antager, at den store St. Jørgen har været paa omtrent 32 Kanoner. Et saadant Skib vilde være paa 180 Læster, det vilde (i Hollands Landsflaade) have en Besætning af 110 Matroser og 30 Soldater, og en Bestykning af 2 24 $\bar{u}$ Kanoner, 4 12 $\bar{u}$, 2 10 $\bar{u}$, 12 8 $\bar{u}$, 6 6 $\bar{u}$, 4 5 $\bar{u}$, og 2 4 $\bar{u}$ ¹⁾.

¹⁾ De Jonge, Geschiedenis van het Nederlandsche Zeewezen, 2de Druk, I, S. 754—55. — Paa et af Curt Adelaers venetianske Dokumenter er afbildet et Skib paa 36 Kanoner; der er en Mulighed for, at det kan være hans Skib, som er aftegnet, men det kan dog kun antages med en Tvivl, thi det samme Skib er aftegnet paa andre af hans Dokumenter med meget forskjelligt Kanonantal.

Hvormeget Venetianerne betalte i Leje for disse Skibe, kan kun tilnærmelsesvis angives. I et Brev af 24 Marts 1645 — altsaa før Krigen med Tyrkerne udbrød — skriver den hollandske Konsul i Venedig, Sonneveldt, hjem, at Republiken havde lejet 5 hollandske Skibe for en maanedlig Betaling af 2300 Dukater (4000 Gylden), forudsat at de havde en Besætning af 50 Mand (hver). Efter Krigens Udbrud har Betalingen vist været større. I et Brev skrevet fra Venedig af Grev Castlemaine til Kongen af England siges, at Venetianerne betalte de hyrede Skibe med 1650 Dukater (3050 Gylden) om Maaneden. En Kapitajn var da pligtig at holde 60 Baadsfolk ombord, han skulde adlyde alle den Øverstbefalendes Ordre, som om hans Skib hørte Republiken til ¹⁾.

Uden de hollandske (og engelske) Skibe, som Venetianerne lejede og benyttede sig af, saalænge Søkrigen varede, havde de næppe vundet saamange Sejre. Men det kom an paa at stille Kapitajnerne tilfreds; thi var der Vanskelighed med Betalingen af Hyren, eller udeblev den for længe, kunde det hælde, at Kapitajnerne (eller Skibenes Ejere) sagde Tjenesten op, vægrede sig ved at blive i Eskadrerne og sejlede bort. Hændte det sig, at en Kapitajn villig holdt ud, var han tro, flink og dygtig, gjorde han ingen Vanskeligheder, naar en ny Hyre skulde afsluttes, saa kunde han gjøre sikker Regning paa, at Republiken gjerne tog ham i sin Tjeneste igjen

¹⁾ Castlemaine, Een bondigh en grondigh Verhael van den tegenwoordigen Oorlogh tusschen de Venetianen en den Turk. t'Amsterdam 1668, S. 5. Dette Skrift udkom paa Engelsk, kun den hollandske Oversættelse haves i Kjøbenhavn. 1657—58 havde Frederik III lejet to Skibe af Borgemester og Raad i Amsterdam; han skulde betale 3800 Gylden om Maaneden for dem. Se gl. kgl. Samling, Nr. 2059.

og belønnede ham, thi den var ikke karrig paa Belønninger. I disse Henseender var det vigtigt, at have gode Vidnesbyrd. Saadanne udfærdigedes først og fremmest af den Adelsmand, som var Governatore paa Skibet, og støttede paa dem bleve andre Vidnesbyrd udfærdigede af Flagmændene i Flaaden, som naturligvis ogsaa strax kunde give dem, naar de f. Ex. selv som Øjenvidner kunde tale om vedkommende Kapitajns Opførsel; thi det hændte ofte, at de venetianske Admiraler valgte hyrede Skibe til deres Admiralskibe, naar Skibene vare gode, og de førtes af dygtige Kapitajner. Det er ved Hjælp af saadanne Attester, at man har kunnet fortælle Noget om Curt Sivertsens Deltagelse i Tyrkekrigen; han har modtaget en hel Række af slige Konduite-Vidnesbyrd, som endnu vare bevarede, dengang Mylius skrev sin Bog om ham, men som nu alle ere tabte. De vare udfærdigede paa Italiensk, i dette rige sydlandske Sprog; Udtrykkene maa derfor tages med Varsomhed. Men Kapitajnerne bleve betalte med Guld, de havde solgt sig til Republikken, og, om de eller deres Skibe gik tabte, tog man sig ikke altid nær. Et godt Vidnesbyrd herpaa kan anføres fra Aaret 1650. Da foreslog Giacomo Badoaro, at Venetianerne dristig skulde trænge igjennem Dardanellerne og blokere Constantinopel; »derved vil vindes glimrende Ære og uhyre Fordele, medens Republikken næsten Intet vil lide, da Skibene for største Delen ere fremmede«¹⁾).

Søkrigen havde hele Tiden samme Karakter. Tyrkerne havde fast Fod paa Candia, deres Maal var, at bemægtige sig hele denne Ø. Venetianernes Opgave var det, at hindre dem heri, ved at forsvare de faste Pladser paa Candia og ved at hindre Tilførsel af Soldater og Krigs-

¹⁾ Nani, II, S. 300.

fornødenheder. Allerede 1646 havde Tomaso Morosini foreslaaet at blokere Strædet ved Dardanellerne, denne Plan blev antagen og derved blev Krigens Karakter given: Venetianerne blokere Strædet ved Dardanellerne og kjæmpe med Tyrkerne, naar de forsøge paa at løbe ud, det gjentager sig atter og atter, og fører mere end en Gang til hæftige Slag ¹⁾). Fremdeles gjøre Venetianerne Angreb paa de Havne, hvor tyrkiske Flaader tage hen, og hvor de have deres Magasiner, Møller, Bagerier etc. De gennemkrydse Archipelagus, for at opsnappe Transportflaader og Karavanflaader fra Alexandria, og de bringe Forstærkning til deres angrebne og truede Fæstninger paa Candia, hvor Landingspladsen næsten bestandig er Fæstningen Suda, beliggende paa Øens nordlige Kyst mod Vest, godt befæstet og med en udmærket Havn.

I Aaret 1648 tales første Gang Noget om Curt Sivertsen Deltagelse i Krigen. Venetianerne havde det Uheld, at deres Flaade i Marts led forfærdelig af Storm ved Psara; mange Skibe gik tabt, Admiralen Grimani omkom, foruden ham flere venetianske Adelsmænd, Officerer og 1800 Soldater af forskjellige Nationer. Leonardo Mocenigo blev Øverstkommanderende, Giacomo Riva kom til Hjælp, og snart var man atter istand til at tage imod Fjenden. Sultanen befalede, at den tyrkiske Flaade

---

1) Clas Rålamb fortæller efter hvad han 1658 havde hørt i Constantinopel, at »Orsaken til Venetorum Successer wore ministrorum Turcicorum egen Lättferdigheet, hvilke togo Stickpenningar och förde wäsendet til Venetianernes avantage. Således tilgick alt stadigt, så at huar Vizir efter annan blef bestucken, och thet alt igenom Fransöske Ambassadeurens bearbetande och intriger, in til thesz närwarande Vizir, Cöprili Mehemet Passa, är tilkommen.« Rålamb, Beskrifning om then Constantinopolitanske Resan, Stockh. 1679, S. 63.

skulde løbe ud fra Dardanellerne, for at tilintetgjøre Modstanderen, som antoges at være aldeles kraftsløs paa Grund af de nylig lidte Tab. Langt om længe blev Forsøget gjort; Flaaderne skjød hæftig paa hinanden i flere Timer, men Tyrkerne kunde ikke forjage Fjenden. En Maaned efter kom der Efterretning til Venedig om, at et nyt Slag var leveret; det viste sig snart at være et falskt Rygte, derimod erfarede, at Sultanen havde ladet sin Admiral halshugge ¹⁾).

Det er Mylius, som 1740 fortæller, at Curt Sivertsen har været med i dette Aars Expeditioner. Han anfører ingen Kilder, har heller Intet at meddele om hvad han udførte. De samtidige Beretninger og de venetianske Historieskrivere nævne ham ikke.

I Aaret 1649 forefaldt en Søkamp af større Betydning, nemlig Slaget i Havnen ved Fochies paa Lilleasiens Vestkyst (det gamle Phocæa). Om dette har Gazette de France 2 længere Meddelelser, den ene er en Oversættelse af en i Venedig trykt Relation ²⁾).

Giacomo Riva havde Kommandoen over Eskadren ved Dardanellerne, han var »Capitano delle naui armate«. Benyttende et heldigt Øjeblik, da en Del af Rivas Skibe vare sendte bort for at hente Vand, og da Vinden var heldig, sejlede den tyrkiske Flaade ud af Strædet d. 6 Maj. Riva fulgte efter, fik at vide, at den var løben ind i Havnen ved Fochies, og sendte Bud til den Øverstkommanderende, Luigi Mocenigo, »Capitano generale«, for at faa Hjælp til at vove et Angreb. Før Svaret kom, bleve Venetianerne enige om strax at angribe. Indløbet

¹⁾ En Meddelelse om Tyrkernes Forsøg sendtes den 20 Juni fra Venedig til Gazette de France, hvor Begivenhederne omtales i Nr. 103. -- Rygterne om Slaget sammest. Nr. 119 og 127, Korrespondance fra Venedig af 15 og 29 Juli.

²⁾ Gazette de France, 1649, Nr. 67 og Nr. 71; sml. Nr. 73 og 77.

til Havnen var snævert, Tyrkerne trode sig sikre. Desto større var Overraskelsen, da Venetianerne trængte ind i Havnen og beskjød den tyrkiske Flaade, saa at mange Skibe kom i Brand og Alt snart blev indhyllet i Røg. Tyrkerne vare ikke forsagte, de forsvarede sig tappert. Til Held for dem vendte Vinden sig, saa at Venetianerne maatte trække sig tilbage.

Glæden blev stor i Venedig. Der blev strax, da Sejrsfetterretningen ankom, sunget *Te Deum* i Hovedkirken, og det gjentoges nogle Dage efter (ogsaa i Rom blev der sunget *Te Deum* i Anledning af Sejren¹⁾). Butikerne bleve lukkede i tre Dage, der afbrændtes Fyrværkeri, og Folket glædedes ved forskellige Forlystelser. Pøblen havde nær stormet og brændt den franske Residents Bolig, fordi Franskmændene ikke tog Del i Jublen. Riva blev Markus-Ridder og fik en Guldkjæde af 3000 Dukaters Værdi, alle, som havde udmærket sig, belønnes, der nævnes foruden Riva og hans modige Næstkommanderende, Bertuccio Ciurano, 10 Governatori; men ogsaa Skibskapitajner belønnes²⁾. I Holland skrev Landets store Digter Vondel et Digt: »Op de Neêrlagh der Turksche vlote, aen Venetie«³⁾. Forøvrig viste det sig snart, at Venetianernes Jubel var forhastet; thi Tyrkernes Flaade var ingenlunde bleven ødelagt, kort

---

1) Da Efterretningen om Sejren kom til Paris, skrev Mazarin den 5 Juli 1649 et Lykønskingsbrev til den venetianske Ambassadør i Paris, Michel Morosini, og denne foranstaltede en stor Fest. Se Barozzi e Berchet, *Relazioni d. stati Europi lette al senato dagli Ambasciatori Veneti nel sec. XVI. Francia, II, Venezia 1859, S. 477.*

2) »I Capitani delle naui rimunerati, alcuni officiali condotti e i Governatori habilitati agli honori delle Republica«. Nani, II, S. 278.

3) Vondel, *Poezij, I, S. 61*; der anføres ingen Navne i dette Digt.

efter løb den ud, fik Forstærkning, og hele Aaret igjennem vare Tyrkerne Herrer paa Havet, Venetianerne turde ikke prøve Styrke med dem ¹⁾.

Om Curts Deltagelse i Slaget vides ikke det Mindste. Mylius fortæller ²⁾, at, da Riva forfulgte Tyrkerne, var »Hr. Adeler fremmerst i Spidsen og halede Fiendens Søe-Magt ind ved Golfo di Fochies;« ligeledes fortæller han, »at Regeringen til Venedig regalerede alle Capitainerne, iblant hvilke Hr. Adeler havde været een med de Tapperste, og efter Riva Skudsmaal, »Beviist Republicuen særdeeles Tieneste.« Curts Navn er ikke nævnet i nogen samtidig Beretning og nævnes ikke af nogen venetiansk Historieskriver. Mylius har intet særligt Skudsmaal for Riva at meddele, de Ord han anfører, maa være tagne fra en Attest ³⁾, som Riva har givet Curt den 25 Marts 1651, — altsaa to Aar efter — i hvilken der siges, at Curt Siversen »nel tempo che ha seruito sotto questo nostro Stendardo colla sua Naue si ha fatto conoscere molto bramoso in tutte l'occasione nel ben seruire la serenissima Republica.« Ordene ere rosende, men det er altfor dristigt, af dem at uddrage den Skildring, Mylius har fremsat. Der var en hollandsk Kapitajn, som udmærkede sig ved denne Lejlighed, men det er først kommet til Verdens Kundskab i Aaret 1852, da de Jonge skrev sin Bog. Denne Kapitajnhed Harman Fonne, hans Skib, »het Nederlandsche gewapende koopvaardschip« hed »Madonna della Vigna«. I en Attest, som Riva udstedte den 18 November 1650, roses Fonne for sin modige Adfærd i Kampen ved

¹⁾ Valiero omtaler (S. 206—7) med Smerte den store Fejl, der blev begaaet, ved at lade Tyrkerne slippe.

²⁾ Mylius, S. 9—10.

³⁾ Mylius, S. 80.

Fochies, og der siges, at der paa Rivas Forslag til Senatet er skjænket ham en Guldkjæde til Belønning¹). En anden Skibskapitajn, som ligeledes udmærkede sig ved denne Lejlighed, var Englænderen George Schot fra Fife. »Han var en fortrinlig Artillerist, og nød saa stor Anseelse, at de venetianske Admiraler flere Gange lod ham komme for sig i deres Krigsraad. Ved Fochies gik han i Spidsen imod den tyrkiske Flaade, kastede Anker midt i den og lod sine Kanoner tappert spille til alle Kanter. Venetianerne havde aldeles opgivet ham; men Dagen efter kom han i god Behold til dem, og bragte med sig en fransk Pettaes, som Skipperen havde forladt, en af Fjendens Galeasser og en brændende Gallej.« Denne Kapitajn nævnes ikke af Venetianerne²).

Samme Aar som dette Slag stod — eller Aaret efter — udkom der paa Dansk en lille Beretning om Slaget, formodentlig trykt i Kjøbenhavn, 2 Blade i 4°, og vistnok oversat fra Tydsk. I dette lille Skrift (Bilag Nr. 3) fremhæves med Ros »en berømt Skibs-Capitein fra Hamburg, ved Naffn Jacob Gevers«, som tillige med 2 — unavngivne — Hollændere besluttede sig »efter Generalens gode Betænckende« til at sætte an paa Fjenden, og som gjorde det første Angreb. En anden Skibs-Kapitajn, Jacob Santorin, nævnes ogsaa med Ros. Til Ære for denne Jacob Gevers, om hvem der fortælles, at han til Belønning fik en Guldkjæde af 1000 [?] Dukaters Værdi, blev der skrevet et Digt af en af den Tids berømteste Digtere, den »keiserlig kronede Poet Georg Greflinger;« hans Digt blev 1868 optrykt i Hamborg³). Det maa bemærkes, at Navnet Jacob Gevers

1) De Jonge, Nederland en Venetie, S. 247—48.

2) Castlemaine, Verhael van den Oorlogh etc. S. 8.

3) »Des kaiserlich gekrönten Poeten Georg Greflingers schönes Lied von der herrlichen Victoria der Christen über die Türken

ikke nævnes hverken i de samtidige Beretninger eller af de venetianske Historieskrivere. Hvad der fortælles i den paa Dansk trykte Beretning om Slaget er i Hovedsagen rigtigt, dog med Overdrivelse i Talstørrelserne. Forfatteren har vist havt sin Meddelelse fra en Brevskriver i Venedig, rimeligvis en Hamborger. Ogsaa i Greflingers Digt ere Talstørrelserne overdrevne: 8000 Tyrker ere omkomne, 4000 fangne, 2000 Fanger ere befriede, hele Flaaden, 100 store Skibe, er ødelagt, paa Venetianernes Side er der faldet 25 Mand.

En Omstændighed ved dette Slag maa ikke forbigaa, da den indirekte angaar Curt. Nani fortæller¹⁾, at, da Riva var kommen foran Havnen ved Fochies, samlede han de højere Officerer og Kapitajnerne og holdt en kort Opmuntringstale til dem, som han sluttede med den Forsikring: »at der skulde blive givet dem Belønninger værdige til deres Bedrifter og Fortjenester, og at Senatet ikke blot skulde holde dem skadesløse for det Tab, som de maatte komme til at lide paa deres Skibe i en hæderlig Kamp, men endogsaa rigelig gjen-gjælde dem det.« Paa Governatorernes og Kapitajnernes Vegne talte Bertuccio Ciurano, han bifaldt Admiralens Forslag, og tilbød saavel sin Person som alle de andres Tjeneste. Alle Kapitajnerne vare enige med ham.

Denne Skildring er ikke rigtig. Ferdinando de

---

den 12 Mai 1649 zu Ehr u. Preis des mannhaften Seehelden Jacob Gevers aus Hamburg. Aufs Neue gedruckt. Hamburg. December 1868«. 8°. 4 Bl. Digtet blev første Gang trykt i Seladons [o. Georg Greflingers] weltliche Lieder, nebst Anhang schimpf- und ernsthafter Gedichte. Frankf. a. M. Anhang, S. 55. — Greflinger har skrevet adskillige Digte til Ære for det danske Kongehus.

¹⁾ Nani II, S. 276.

Servi fortæller¹⁾, at Governatorerne vare villige til at følge Riva, men at »i Padroni de' Vasselli Olandesi«, gjorde Vanskeligheder, indtil der var givet dem Løfte om Erstatning for mulige Tab og om Underholdning paa offentlig Bekostning for dem, som bleve lemlæstede. Ordret det Samme fortæller Brusoni²⁾. Fuldstændig Oplysning om Sagens rette Sammenhæng faar man af den franske Historiograf, Venetianeren Vittorio Siri³⁾, som til Grund for sin Meddelelse har benyttet en Indberetning fra Riva, skreven fra Porto di Focchie den 13 Maj 1649, Dagen efter Slaget.

Efterat Ciurano havde talt med Riva om dennes Angrebsplan og opmuntret ham til at sætte den i Værk, kaldtes alle Governatorerne og Kapitajnerne til Krigsraad — Siri siger her udtrykkelig: »tutti li Governatori e Capitani de' vascelli, li primi de' quali sono nobili Venitiani, e gli altri stranieri Inglesi, Olandesi.« Governatorerne gik strax ind paa Planen, men Kapitajnerne gjorde Modstand, de vilde nok lægge sig i Indsejlingen til Havnen og derfra beskyde Fjenden, men ikke løbe ind i Havnen. Der begyndte nu en længere Underhandling, som endte med, at Kapitajnerne gik ind paa Planen, efter at Riva havde maattet give dem et Dokument underskrevet af ham og Ciurano, i hvilket der lovedes dem Erstatning af Staten for Tab af Skibe, Erstatning for Tab af Mandskab og Officerer, og Underholdning for de Lemlæstede, ligegyldig hvilken Bestemmelse i modsat Retning der var fastsat i deres Kapitulationer.

Heraf ses, hvor afhængige Venetianerne vare af

---

¹⁾ Verdier, Compendio della Storia de Turchi, tradotto dal Fr. de Servi, II, S. 233--34.

²⁾ Brusoni, II, S. 195.

³⁾ Siri, Mercurio, XIV, S. 511--12.

deres hyrede Skibe, og tillige kan heraf sluttes, hvor megen Pris de maatte sætte paa en hyret Kapitajn, der var villig til at følge dem i Kampen og ingen Vanskeligheder gjorde.

Om Begivenhederne i Aaret 1650 er der Følgende at fortælle. Allerede i Marts vidste man i Venedig ¹⁾, at Riva vilde gjøre et Angreb paa Volo i Thessalien, lige overfor Nordspidsen af Euboea, for at ødelægge de der liggende tyrkiske Skibe, de store Magasiner, Møller og Bagerier, og aftvinge Beboerne, navnlig rige jødiske Kjøbmænd, Kontributioner. Han sejlede fra Candia til Dardanellerne, begav sig paa den Øverstbefalende Moce-nigos Ordre efter et kort Ophold med 16 Skibe til Volo, udførte sin Plan heldig og erobrede 5 Skibe, som vare ladede med Proviant og bestemte til Canea paa Candia ²⁾. Affæren fik for Venetianerne en større Interesse ved at Volo hørte til Sultan-Moderens Livgeding; hun blev saa forbitret over det betydelige Tab, at hun forlangte, der skulde gives hende Erstatning ved et Angreb paa Corfu ³⁾.

Curts Deltagelse i denne Affære omtales ikke i de samtidige Beretninger eller af de venetianske Historie-skrivere. At han var med ved Volo vides af et Doku-ment, undertegnet af »Jacomo da Riva, Caualiere, Capitano delle Naui armate«, dateret Porto di Standia 25 Marts 1651, altsaa Aaret efter. Dokumentet er et Pas for »Curt Seiuersen Adalbors, Capitano della Naue nominata San Zorzi.« Der siges, at Curt tappert har holdt sig paa sin Post ved Dardanellerne, skjønt hans Skib blev haardt medtaget af Fjendens Kanoner og

¹⁾ Gazette de France, 1650, Nr. 49. Korrespondance fra Venedig af 8 Marts.

²⁾ Gazette de France, 1650, Nr. 83.

³⁾ I Aaret 1655 blev der foretaget et lignende Angreb paa Volo.

han mistede mange Folk; ved Volo har han som en modig og tapper Kapitajn tilføjet Fjenden megen Skade. Riva har i mange Maaneder været ombord paa hans Skib og kan udtale sin store Tilfredshed med ham, da han ved alle Lejligheder har vist sig ivrig efter at opfylde Admiralens Befalinger. Han skal nu sejle bort med sit Skib, for at faa det repareret, derfor har han modtaget denne Attest, for at den kan være ham til Fortjeneste og hjælpe ham til en god og venlig Modtagelse hos Statens offentlige Repræsentanter.

Mylius har 1740 aftrykt denne Attest, men han har ikke benyttet den rigtig ¹⁾). Der staar i den: »sotto la fortezza di Vollo, doue colla forza leuassimo le cinque saiche«, som rigtig er oversat: »Under Fæstningen Vollo, hvor Vi (o: det er Riva med sin Flaade) med Magt borttog fem Saicher (o: tyrkiske Fartøjer)«; men i Skildringen af Adelaers Liv læses, at Riva »fandt for godt at betiene sig af Hr. Adellers ypperlige Forstand og Erfarenhed paa et andet Sted, Tyrkerne til langt større Uleylighed, dem hand da ogsaa udi Admiralens, da Riva, Overværelse og efter hans Ordre under Fæstningen Volo tilføjede en fast ubodelig Skade med at brænde en Hob af af de i stor Mængde liggende Fartøyer, boore nogle i Grunden, og endelig at fratage dem 5 Saiches.« Istedetfor at holde sig strengt til Rivas Vidnesbyrd, har Mylius udsmykket det og ladet Curt faa hele Æren for hvad der udførtes ved Volo, og derved er han kommen til at fortælle Noget, som ikke er sandt; det var Riva, som ledede Foretagendet, ikke Curt, og Æren for dets heldige Udfald tilkommer den øverste Fører, ikke den underordnede enkelte Kapitajn, om han

¹⁾ Mylius, S. 80—82.

²⁾ Mylius, S. 11.

end har været modig og uforfærdet. — Ved et andet Angreb, som fandt Sted ved Malvasia, var Harman Fonne med; Viceadmiralen Girolamo Bataglia havde hejst sit Flag paa hans Skib, og i en Attest som Bataglia den 24 November 1650 udstedte, gav han Fonne megen Ros for hans Tapperhed og Dygtighed ¹⁾).

Aaret 1650 var ellers uheldigt for Venetianerne. Riva krydsede efter Affæren ved Volo gennem Archipelagus, for ved Kontributioner at betale sine Folk. Men han begyndte tidlig paa Sommeren at være i Forlegenhed for Penge, Vanskelighederne voxede, og efterhaanden sejlede mange af Hyreskibene fra ham. I December havde han kun 11 tilbage, alle de andre vare paa Vejen til Venedig; her vare allerede den 8 December 9 ankomne, hvis Patroner gjorde indtrængende Fordring paa Betaling. Staten maatte give dem Sikkerhed for 100,000 Dukater. Der havde rejst sig megen Misfornøjelse med Riva, som da ogsaa blev afløst af Francesco Barbaro ²⁾).

I Begyndelsen af 1651 rustede Venetianerne sig stærkt til Søfelttoget. Der sluttedes ny Akkord med Ejerne af de hollandske Skibe, som vare rede til at tjene i dette Aar; de udrustede 24 Skibe foruden de 8, som vare blevne i Levanten. Forinden Venetianerne vare komne op i Archipelagus, havde Tyrkerne bragt Forstærkning til Candia. Barbaro var ikke stærk nok til at indtage den sædvanlige Plads foran Dardanellerne. Omsider blev Flaaden samlet, og i Juli kom det til et Slag ved Paros, sejrrikt for Venetianerne. Disse førtes af den Øverstkommanderende (Capitano generale) Tomaso Mocenigo. Om dette Slag læses to Beretninger i Gazette

¹⁾ De Jonge, Nederland en Venetie, S. 249.

²⁾ Gazette de France, 1650, Nr. 117, 173, 192, 197. 1651, Nr. 5. Sml. Valiero, S. 260.

de France, begge trykte i September, den 9 og 27, Oversættelser eller Uddrag af en i Venedig trykt Relation og af et Brev, skrevet til den venetianske Ambassadør i Rom; i Hollandtze Mercurius læses en meget kort Meddelelse om Slaget paa en halv Snes Linier¹). Slaget skildres udførlig i Gazetten, blandt Skibene nævnes »Abrahams Offer«, uden Tvivl et hollandsk, det kommanderedes af Zorzi Polani; Nani nævner et ved Navn »Elizabeth Marie«, det var engelsk, og et, »den gyldne Ørn«, hvis Kapitajn, der udmærkede sig i Slaget, hed Johan Gottard; de Jonge antager det for et hollandsk Skib²). Af et Vidnesbyrd udfærdiget af Barbaro for Kapitajn Harman Fonne paa Skibet »Madonna della Vigna« vides, at han ogsaa har været med i dette Slag og udmærket sig³). I Venedig gik Dogen og hele Adelen til S. Markuskirken, for at takke Gud for Sejren, Processioner drog gennem Gaderne, Almisser uddeltes til de Fattige, mange Fanger blev løsladte, i flere Dage afbrændtes Fyrværkeri.

»Hvad Conduite Hr. Adeler udi denne noble Action har ført og hvad Helte-Giærninger han har øved, skjønnest best af de faa, dog fyndige Ord Riva bruger, at Curt Sivertsen i Trefningen forrettede sin Function som en tapper og værdig Capitaine«. Saaledes fortæller Mylius⁴).

1) Gazette de France, 1651, Nr. 116 og 128; den sidste er paa 8 Blade. Hollandtze Merc. 1651, S. 71—72.

2) Blandt de ovenfor S. 29 nævnte hollandske Skibe forekommer et med Navnet: »den vergulden Arent, Schipper Cornelis Pietersz Sierck«. Der kan have været flere Skibe med samme Navn, der kan være kommet en ny Kapitajn.

3) De Jonge, Nederland en Venetie, S. 249.

4) Mylius, S. 13. — Mylius har fortalt Krigsbegivenhederne 1651 og citerer foruden Nani ogsaa Hiob Ludolff, Schaubühne der Welt, III, Frkf. 1713, S. 123—26. Ludolff omtaler ikke Curt Sivertsen.

Det er atter en altfor fri Fortolkning af Rivas Ord, som Mylius har gjort sig skyldig i, naar han mener, at der i dem ligger, at Curt har vist »Heltegierninger«. Riva omtaler i en Attest fra det følgende Aar — den er udateret¹⁾ — at Curt altid ved alle Lejligheder har vist sig i høj Grad lydlig mod Statens Repræsentanter, som have kommanderet over ham, »ubidientissimo sempre à publici Rappresentanti, che l'han commandato«, o: Governatorerne paa St. Giorgio, at han aldrig ved forefaldne Lejligheder har sparet Anstrængelse eller skyet Fare, navnlig ved Dardanellerne, hvor hans Skib blev hæftig kanoneret med Tab paa Skib og Mandskab; at han aldrig har forladt sin Post, uden det er blevet befalet ham af Statens Repræsentanter, hvilket han ogsaa har vist sidst ved den Kamp, som stod mod Fjenden, hvor han handlede som en værdig og tapper Kapitajn, »hvilket man kan se af hans Attester«. Dette Vidnesbyrd stemmer i sit Indhold med det, Riva Aaret iforvejen gav Curt; Dommen om ham er hædrende, men den berettiger ikke til at fremhæve Curt Sivertsen i den Grad, som Mylius har gjort. Det er værdt at lægge Mærke til, at Attesten for en Del er forfattet paa Grundlag af andre Attester, som Curt har modtaget; disse har Mylius ikke omtalt, og de have næppe været bevarede, da han skrev sin Bog.

I Aaret 1652 stod Sagerne meget slet til paa Candia for Venetianerne. Der manglede Penge og Levnetsmidler, og der herskede Uenighed mellem de Kommanderende; Soldaterne løb ofte over til Fjenden, for at holde Livet oppe. Tyrkerne derimod vare stærke; de gjorde vel ingen Erobring paa Øen, men gjentagne Gange sendte de betydelige Forstærkninger dertil, endog

¹⁾ Mylius, S. 83—84.

Rytteri. Hertil brugte de baade franske, engelske og hollandske Skibe, som de tvang til at sejle for sig. Venetianerne havde tidlig paa Aaret besluttet at sende en Mand til Candia, for at gjøre Undersøgelser om Tilstanden og navnlig indhente Oplysning om, hvorledes Embedsmændene og de Kommanderende i de senere Aar havde passet deres Sager; til denne Post valgtes Geronimo Bragadino. Paa samme Tid skulde Giacomo Riva som »Proveditor generale dell'armi nel Regno di Candia« føre Forstærkning til Candia, baade Penge, Levnetsmidler og Mandskab.

I Marts Maaned rejste de fra Venedig, i April vare de naaede til Corfu, hvor de bleve opholdte af Modvind. En Maanedstid efter kom det Ulykkesbudskab til Venedig, at Inkvisitoren Bragadino i en Storm havde lidt Skibbrud, kun han med 4 andre vare blevne reddede. Snart efter fik man at vide, at Bragadino nogle Dage forinden havde ladet Pengene bringe over paa Rivas Skib, saavel som de gamle Soldater og 100,000 Biskuitter. Endelig, da flere Uger vare forløbne, erfarede man, at Skibet var forlist, fordi Sømændene havde været uerfarne i Sejladsen paa Archipelagus, der er saa fuld af Smaaøer og Klipper. Riva havde ikke været langt borte, ved Kanonskud blev han advaret om Faren, og han sendte da en stor Slup til Hjælp, i hvilken Inkvisitoren og 40 Personer bleve reddede.

Saaledes fortælles i Korrespondancerne til Gazette de France ¹⁾. Nani omtaler slet ikke Skibbrudet. Valiero meddeler ganske kort ²⁾, at, da den Øverstkommanderende Foscolo, som var paa Vejen til Dardanellerne, paa Grund

¹⁾ Gazette de France, 1652, Nr. 73, Venedig 19 Maj; Nr. 76, Venedig 25 Maj; Venedig 2 Juni.

²⁾ Valiero, S. 284.

af en voldsom Storm maatte vende om, traf han i Havnen paa Argenteria Riva og Bragadino, som havde det Uheld, at Skibet Gallo d'oro var forlist¹⁾); Bragadino var med stort Besvær bleven frelst i en Baad. Brusoni fortæller²⁾, at Bragadino nær var gaaet under med Skibet Gallo d'oro, paa hvilket han var ombord; en hel Dag og en Nat havde det kjæmpet mod Stormen og Bølgernes Raseri; heldigvis blev han tilligemed sin Sekretær, Annibale Teboldi, frelst i en Baad, som blev sendt til Hjælp af Riva.

Her har Mylius kunnet supplere de venetianske Historieskrivere, thi han kan fortælle, at den Mand, som førte Baaden, i hvilken Bragadino blev frelst, var Curt Sivertsen, Capitano della Nave San Giorgio Grande. Beviset er to Attester³⁾, begge underskrevne af Riva, den ene uden Datum, den anden dateret: »in Candia 22 Novb. 1652«. Riva udtaler sig med stor Ros om Curts Mod og Uforfærdethed: uagtet hans eget Skib var i lige saa stor Fare som Gallo d'oro, kastede han sig i Storbaaden med en hel Del Matroser, naade heldig hen til Bragadinos Skib, frelste ham (og endel flere), og næppe var han stødt fra, før Skibet gik under med den største Del af de ombord værende Folk. Bragadino og Riva belønnede Curt, ved at skjænke ham en Guld-kjæde. Disse Vidnesbyrd ere først blevne bekendtgjorte af Mylius 1740. Worm havde allerede 1676 omtalt Begivenheden, men ikke nævnet Bragadinos Navn.

Det er ikke vanskeligt, at fortolke den Del af Attesterne, som angaar Bragadinos Redning, thi de tale

1) Valiero omtaler, S. 417, ved Aaret 1657 en »Capitan Fiammingo della nave Gallo d'oro«, altsaa et andet, rimeligvis hollandsk, Skib.

2) Brusoni, I, S. 225.

3) Mylius, S. 83—90.

begge tydelig og udførlig nok om denne Begivenhed. Derimod omtales i dem en anden Begivenhed, som Mylius har skildret meget frit. Han fortæller¹⁾ næsten med dramatisk Liv om, hvorledes Senatet i Venedig overdrog Curt Sivertsen at bringe Forstærkning til Suda, og om hvorledes han var snild nok til at narre Tyrkerne og bringe Soldaterne ind i Fæstningen. »Naar noget af stor Importance burde foretages vidste de [Generalerne] ingen beqvemmere at udvælge til deres Anslag baade forstandig at stille i Værk, og hurtig at udføre, end oftnævnte Hr. Adeler.« Beviset herfor er disse Ord i Rivas sidste Attest af 22 Novb.: »I dette Aar har han vundet Hæder ved at frelse en af de fornemste Senatorer, ved at komme Besætningen i Suda til Hjælp i deres Nød og beklagelsesværdige Tilstand, ved at fuldføre andre Reiser og ved at bringe Soldater til andre Stæder i Riget med al mulig Iver og Omhu for dem i Statens Tjeneste«. Attesten slutter saa med Ønsket om, at han maa faa den Ros og Belønning, han fortjener, hvorfor han anbefales til Staten. Attestens Ord maa ikke forstaas, som om det har været overdraget Curt Sivertsen, at forestaa alle disse forskjellige Foretagender og lede dem; han har taget Del i dem og ved Udførelsen af sin Del vist sig som en flink og rask Mand. Gazette de France fortæller Intet om Undsætningen, som blev bragt til Suda, Nani heller ikke, den eneste, som omtaler, den, er Valiero, dog uden at nævne Curt Sivertsen. Han fortæller²⁾, at det var umuligt at hindre, at Tyrkerne naade ind til Candia med 4 Galejer med Forstærkning, og at Venetianernes Øverstkommanderende derfor besluttede at sende Hjælp til Suda og vove et Angreb paa de

¹⁾ Mylius, S. 15—17.

²⁾ Valiero, S. 295.

fjendtlige Skibe. Et Forsøg skulde gjøres paa at overrumple et Fort, som Tyrkerne havde anlagt, for at sikre Forbindelsen mellem Canea og Retimo. Foretagendet lykkedes, Undsætningen blev bragt til Suda, der gjordes Landgang og under Anførsel af Sargente Maggior Sabini blev Fortet taget og sløjfet. Mylius's Skildring kan kun være et Fantasibillede. Naar Attesten taler om, at Curt har ført Soldater til andre Pladser i Riget, da kan der Intet nærmere fortælles herom; det er jo meget sandsynligt, at hans Skib har været brugt som Transportskib.

Søkrigen i 1653 udmærkede sig ikke ved store Begivenheder. Den tyrkiske Flaade løb ud fra Dardanellerne og naade uden Hindring Rhodus. Venetianerne fulgte efter, lagde sig udenfor denne Havn og tilbød gjentagne Gange Tyrkerne Slag. Iseppo Delfino, Chef for en af Eskadrerne, sendtes saaledes engang med 13 Skibe ind imod Havnen og beskjød de tyrkiske Skibe, uden at disse vilde løbe ud. En Maaned gik hen, saa sejlede den Øverstkommanderende Foscolo, hvis Flaade var bleven forstærket, i Slagorden ind imod Havnen, men uden Nytte. Venetianerne bleve endelig nødsagede til at forlade Pladsen, for at forsyne sig med Vand, den tyrkiske Flaade løb da ud¹⁾. I Beretningerne i Gazette de France nævnes Curts Virksomhed ligesaa lidt som af de venetianske Historieskrivere. At han har været med i Flaaden, vides af en Attest fra Delfino, dateret 10 Octbr. 1654²⁾, i hvilken der siges, at han to Gange har været

¹⁾ Se navnlig Valiero, S. 303—4; Brusoni, S. 230—31; han meddeler nogle Brudstykker af Breve fra Grev Ferdinando Scotto, der var »Generale dello Sbarco« paa Flaaden. Gazette de France, 1653, flere Nr. fra Juli—September.

²⁾ Mylius, S. 103.

med at beskyde Fjenden under Rhodus's Mure og her har vist særdeles Mod.

Fra det samme Aar er der et andet Vidnesbyrd om Curt, som ikke hidtil har været kjendt.

Den venetianske Eskadrechef, Iseppo Delfino, omtaler i en Rapport til Dogen, dateret Sdilles, den 14 Oktober 1653, at, medens flere af de hollandske og engelske Kapitajner satte for store Betingelser for vedblivende at tjene, har »Kapitajnen paa mit Skib, Curt Sivertsen, som har vist forskjellige Prøver paa Mod i Faren og gjort sig højlig fortjent, været villig til fortsat at tjene, uagtet der i Kontrakten er anført de samme Betingelser, som vare tilbudte andre Skibe, hvis Førere ikke havde antaget dem og derfor vare sejlede bort«¹⁾.

I Foraaret 1654 forefaldt den Kamp, i hvilken Curt især fik Lejlighed til at vise sin Dygtighed og Brugbarhed, det er den mærkelige Kamp ved Dardanellerne, som stod den 16 Maj²⁾. Der udkom ikke længe efter i Venedig en trykt Beretning med Titel: »Kopi af et Brev skrevet af N. N. fra den venetianske Flaades Admiralskib ført og kommanderet af Hs. Excel. S. Iseppo Dolfino³⁾ og af Hs. Excel. S. Nicolo den 27 Maj«, i 4°, 4 Blade. Denne lille Bog er oversat i Gazette de France

---

1) »Il Capitano Curt Servisen della mia nave, per varie dimostranze di coraggio alle occorrenze, resosi colmo di merito, si è prontamente piegato alla continuazione del servizio, sebbene nell' accordato tenga lastessa condizione, sulla quale si fondano le predette navi che risolvono la partenza«. (R. Archivio generale di Venezia).

2) Dagen for Slaget angives meget forskjelligt: Hammer og Romanin have 13 Maj; Zinckeisen 11 Juni; Daru 6 Juli; Nani 16 Juli.

3) Gazette de France, 1654, Nr. 97. At det er den i Venedig trykte Beretning, som er oversat i Gazette de France, er meddelt af Hr. T. Gar.

og trykt den 7 August 1654. Slaget skildres af dette Øjenvidne, som har været ombord paa Kapitajn Curts Skib, Admiralskibet, saaledes:

»Den fjendtlige Flaade, der laa i Strædet ved Dardanellerne, bestod af 34 store Skibe, deriblandt 4 franske, 2 Pinasser, 40 Galejer og 6 Galeasser; udenfor Kastellerne laa ved den græske Kyst 22 Galejer, og ved Kysten ved Troja 14 andre Skibe. Vor Flaade bestod af 2 Galeasser, 8 Galejer og 16 Skibe¹⁾. Fjenden havde faaet god Underretning om vor Styrke, da Giorgio di Bianchi, som kommanderede Skibet Margrethe, løb over til ham. Storziviren var ved Kysten med 30,000 Mand, af hvilke mange gik ombord i Baade og Brigantiner, for at bringe Hjælp. Vor Admiral havde givet Befaling til alle Skibscheferne, at de skulde tage imod Angreb og stride mandelig; hvis Tyrkerne kom forbi dem, skulde de kappe Ankertougene, og fortsætte Kampen under Medbør. Men Skibene Apollo, Katharina, den kronede Ørn, St. Jørgen, Orsola-Bonaventura, den store Genueserinde og Huset Nassau kappede Tougene strax ved første Anfald og dreve af. Det samme skete med Enigheden, Grev Desdrin, den Hellig Aand, St. Hans og 2 andre, hvilke Skibe ikke egnede sig til Krigsbrug, Mandskabet var for ringe i Antal og Kapitajnerne uerfarne. Tyrkerne lod alle disse Skibe flygte; kun 4 vare blevne tilbage. Delfino²⁾ forberedte sig til at tage imod den forestaaende Kamp. Han bad Gud og den hellige Jomfru

¹⁾ Ved »Skibe«, »vascelli«, forstaaes de lejede Skibe.

²⁾ I Dansk Tidsskrift S. 288 er fremhævet, at Mylius og Becker urigtig kalde ham Dolfino, istedetfor Delfino. Hertil maa bemærkes, at hans Navn under Attesten, som han har givet Curt Sivertsen, er skrevet Dolfino, saaledes har han ogsaa underskrevet sig i Rapporten indsendte til Regjeringen i Venedig, og saaledes nævnes han meget almindelig i samtidige Skrifter.

at staa sig bi, og sagde til sine Folk, at vare de sande Kristne og tro mod Fyrsten, saa skulde de gjøre som han. Han aftog sit Harnisk, og i let Dragt, med Sablen i Haanden, stod han rede til at sejre eller dø med Ære. Alle raabte besjælede af det samme Mod, at de før vilde miste deres Liv end forlade ham eller svigte deres Pligt. Tyrkerne gik løs paa Admiralskibet, som snart blev haardt angrebet. Det tyrkiske Admiralskib og Vice-admiralskib lagde sig paa dets ene Side, og 2 Sultanaer paa den anden. Men vort Admiralskib afslog Angrebet, ja vore Folk sprang over paa Fjendens Skibe, erobrede alle Standarterne, dræbte 200 Vantro og nødte Fjenden til at flygte.

Men da vor Admiral mærkede, at hans Skib drev ind imod Land, lod han kaste Anker, og da Tyrkerne saa det, flokkedes de omkring med alle deres Skibe og en forfærdelig Kamp begyndte. Vi holdt det ud, og vor Admiral, som altid viste os, hvorledes vi skulde kjæmpe, stred som en Løve, forsvarede sig modigt, dræbte flere Fjender, som kastede sig over paa hans Skib, og nødte dem til at forlade det, uden at de paany vovede at borde det. Kanonaden var voldsom, Masterne bleve skudte over, Tougene sprang, Skibet fik Hul paa Hul, fra alle Kanter trængte Vandet ind. Vi trode, at det maatte synke. Vor Admiral holdt Modet oppe; utrættelig var han tilstede allevegne, hjalp og opmuntrede til at holde ud og gjøre sin Pligt: Belønningerne skulde ikke udeblive. Vi havde 100 Mand dræbte, mange saarede, kun 50 vare kampdygtige.

Admiralen besluttede i det yderste Øjeblik at kappe Ankertougene. Han kaldte paa Skibets Kapitajn, for at befale ham det, og da Kapitajnen gjorde opmærksom paa, at de vare alt for nær Land, sagde han: »Vel, saa gaa vi paa Land, vi kunne ikke udrette mere; men

jeg haaber, at Gud vil føre os, og at der endnu er noget Haab om Frelse, hvis vi komme bort herfra. Er det Forsynets Villie, at vi skulle gaa under, saa forstaar jeg at falde med Ære; du og jeg ville sprænge os i Luften, og Fjenden skal blive berøvet den Fordel, han troer at have.« Da Kapitajnen saa, at Admiralens Beslutning stod fast, efterlignede han ham, og sprang strax hen til Forstavnen, for at udføre Kommandoen. I samme Øjeblik, som han bøjede Haanden ned for at hugge Touget over, rejste Vinden sig som ved et Mirakel, den blæste fra Land, var altsaa gunstig, og vi benyttede os af den; vi fangede Vinden med vore Kapper og Lagener, bleve førte afsted og modigt banede vi os Vej midt igjennem den fjendtlige Flaade ud igjennem Kanalen, bestandig kanonerende fra Stavnene og Flankerne. Men nu kom de 14 tyrkiske Skibe over os, og en ny Kanonade begyndte; dog varede denne Kamp ikke længe, Fjenden blev modtagen med Kraft og vendte sig bort. Vi forenede os snart med vore øvrige Skibe, og sejlede hele Natten lige foran Fjenden, rede til atter at slaas med ham.

Galeasserne Pesara, Gabriel og Margarethe, kommanderede af Antonio Zen, tog tappert imod Fjendens første Anfald; men de kappede Ankertougene for tidlig og af Strømmen bleve de drevne ud af Strædet. De lette Galejer søgte Frelsen ved Flugt, kun Paduaneren sloges længe tappert, men blev tilsidst skudt isenk. Den Galej, paa hvilken [Francesco] Morosini, Capitano di Golfo, var ombord, var surret fast til dette Skibs [∩: Delfinos] Agterstavn; den blev angreben af 2 fjendtlige Skibe, største Delen af Soldaterne bleve dræbte, Resten druknede med deres Kapitajner, undtagen en 100 Mand, Soldater og Officerer, som frelste sig paa dette [∩: Delfinos] Skib, hvor de under Kampen bleve dræbte. Galejen kunde Fjenden ikke erobre; men da der var Udsigt til,

at den vilde synke, og der ingen Midler var til at frelse den, blev der sat Ild paa den, og den sprang i Luften.

Vi have mistet den gyldne Ørn og Orsola Bonaventura; det første Skib kommanderedes af Daniel Morosini, Søn af Andreas Morosini, han havde Admirals Charge, under hans Befaling stod Kapitajn Raphael, en Mand af stor Fortjeneste. De tog strax en Sultana, forsvarede sig længe mod Fjenden, og, da de ikke mere kunde udholde Angrebet, satte de Ild paa Skibene, ofrede deres Liv og gjorde deres Berømmelse uforgjængelig. Orsola Bonaventura, et lille og mindre godt Skib, holdt sig kjækt, men da Sebastian Molin var falden, gik Skibet op i Flammer.

Nu arbejdes der paa at istandsætte vort Admiral-skib, hvis Fører har vist sig meget tro mod Fyrsten og meget ædel i Slaget, i hvilket han har lidt et Tab af 8000 Dukater. Han fortjener af det Offenlige ikke blot stor Højagtelse, men ogsaa en Belønning, værdig hans Tjenester og hans Iver for den fælles Sag, for at vi ved dette Exempel kunne blive betjente med større Mod af Hollændernes Skibe, en Nation, som man maa give det Vidnesbyrd, at den er i høj Grad tapper og krigerisk. Giovanni Baptista Sessa, Sargente Maggior, har erhvervet sig en udødelig Berømmelse, saa vel ved sin Omhu og Aarvaagenhed, som ved sit store Mod, hvilket han viste ved at være den første, der satte Fod paa den fjendtlige Sultana, hvorfra han bragte tilbage til vor Chef [Delfino] alle de Bannere og Standarter, som Tyrkerne havde der ombord, Noget, som gjør ham værdig til Belønning med alle dem, der ere tilbage af hans Kompagni, af hvilket den største Del er dræbt.

Den Lovtale, som skyldes vor Admiral Delfino, overgaar Alt, hvad der kan siges: hans Tapperhed er overordenlig, hans Iver lader ham ingen Ro trods de

Saar, han har faaet ved forskjellige Lejligheder af Haandkugler. Han brænder af Begjærighed efter atter at kjæmpe med Tyrkerne, og han haaber trøstig paa Sejr, da han i sin Flaade har 10 hollandske Skibe, hvis Mod og Trofasthed er ham saa vel kjendt, at de hellere ville gaa under end forlade ham.«

I Brevet omtales, at Tyrkerne mistede en Galej, som sank, en Galeasse, som blev sprængt i Luften, en Sultana, som brændte op, et Skib, som strandede; flere Tusinde Vantro bleve dræbte eller lemlæstede. Efter at Brevet var skrevet, havde Senatet faaet Underretning om, at Tyrkerne havde mistet 6000 Mand og at Kapudan Pascha var bleven saaret.

I den Hollandtze Mercurius for 1654¹⁾ læses følgende Efterretning om Slaget: »I Slutningen af denne Maaned [Juni] blev den venetianske Admiral D. Joseph Dolfino med 24 Skibe angreben i Dardanellerne af den tyrkiske Flaade: 70 Galejer, 32 Skibe og 6 Galioter. Slaget varede 5 Timer. Det venetianske Skib St. Georg, som var trængt ind imellem 2 store tyrkiske Skibe, kjæmpede saa længe med dem, indtil det med dem begge to sank. Skibet Bonaventura (Venetianernes Viceadmiral) forsvarede sig tappert, indtil det, efter at Tyrkerne havde mistet 600 Vantro imod det, ved Uagtsomhed gik i Brand. Den tyrkiske Admiral, med 54 Kanoner og 1200 Mand, blev erobret af Dolfino. Et Skib fra Enckhuysen udmærkede sig i den Grad i Slaget ved sin Tapperhed, at Skipperen af Senatet i Venedig fik 2000 Dukater til Foræring. Han var en af de vigtigste Aarsager til Tyrkernes Nederlag — de mistede 4000 Mand og 6 Skibe — og da de andre Venetianere saa denne Hølænder kjæmpe paa en saadan Maade, fulgte de efter med

¹⁾ Hollandtze Mercurius for 1654. Haerlem 1655. S. 82.

samme Iver og Mod, saa at Tyrkerne veg og rømmede Søen med Skam.«

De Jonge mener¹⁾, at Skipperen fra Enckhuyzen er Curt. Hvis Hollænderne ingen bedre Beskrivelse have havt at læse, ere de kun meget ufuldstændig blevne underrettede om det mærkelige Slag.

Det vil nu være af Interesse at se, hvorledes Slaget er blevet omtalt i de følgende Tider.

Ferdinando de Servi's Meddelelse, som kom frem 1662, er meget kort²⁾. Skibenes Antal angives rigtig. Tyrkerne angreb Proveditoren Morosinos og Delfinos Skibe; det sidste led uhyre og havde ikke kunnet holde sig, hvis der ikke var bragt Hjælp af en Galeasse og Galejen Paduana, men denne blev skudt isænk. Morosino sprængte selv sin Gallej i Luften; den gyldne Ørn og Orsola Bonaventura sprængtes ligeledes i Luften af Venetianerne selv. Tyrkerne vandt Udsejlingen af Strædet; de mistede 6000 Mand, en Maon, tre Gallejer og 2 Skibe. Venetianerne mistede 3000 Mand, blandt dem 4 Nobili. Brusonis Beskrivelse af Slaget³⁾ er ligeledes meget kortfattet og stemmer med, hvad de Servi har fortalt. Ingen af dem anfører Navnet enten paa Delfinos Skib eller paa dets Kapitajn.

Skildringen hos Valiero — udkommen 1679⁴⁾ — er kortfattet, men klart fortalt. Hvad Navn Delfinos Skib bar, siges ikke, Kapitajnen nævnes ikke, at der var hollandske Skibe i Eskadren omtales ikke; derimod anføres Navnet paa den tyrkiske Admiral: Kapudan Pascha Amurath. Valiero omtaler, at Delfino i den første Del af Slaget erobrede den fjendtlige Anførers

¹⁾ De Jonge, Holland en Venetie, S. 253.

²⁾ Verdier, Compendio della Storia de Turchi, II, S. 245.

³⁾ Brusoni, I, S. 245—6.

⁴⁾ Valiero, S. 313—315.

Skib og bandt det fast til sit, men blev nødsaget til atter at slippe det løs.

Samme Aar udkom Nanis Skildring ¹⁾). Den stemmer i alt Væsenligt med Valieros og Gazettens, men supplerer disse i flere Punkter. De to Galeasser kommanderedes af Giacomo Gabrielli og Girolamo Pesaro, Galejerne af Francesco Morosino, Capitano di Golfo. Blandt Skibene anføres: »la Capitana nominata S. Giorgio Grande, l'Almirante dell 'Aquila d'Oro, l'Orsola Bonaventura, e la Margarita, comandate queste tre da Daniel Morosini, Sebastiano Molino, e Antonio Zeno.« Den, som kommanderede S. Giorgio Grande, nævnes ikke ved Navn i disse Linier, men en venetiansk Læser vil strax forstaa, at det var »il Capitano delle Navi armate« Delfino. Nanis Skildring af Kampen er smukt og livlig skreven. I et Punkt afviger han fra Gazetten og fra Valiero; han fortæller nemlig, at det var under den anden Del af Slaget, at Delfino erobrede det fjendtlige Admiralskib, idet Sessa entrede det, medens dette efter Gazettens Beretning skete under den første Del af Slaget. Nani fortæller ogsaa, at der mod Slutningen af den første Kamp gik Ild i St. Giorgio, som først slukkedes, da Skibet var sluppet igjennem den fjendtlige Flaade og var lagt for Anker. Nani fortæller endelig: »Precorreua agli altri col valore e coll' esempio Curtio Siuersen Fiamingo Capitan della nave.« Aldrig blev der kjæmpet med mindre Styrke og med større Mod. I Venedig blev der sunget Te Deum, og Belønninger uddeltes til de værdigste, »især til il Capitano Curtio«. Naar der ses bort fra, at Curts Deltagelse i Slaget er omtalt i Universitetsprogrammet ved Curt Adelaers Død, et Skrift som næppe er kommet langt udenfor Danmark,

---

¹⁾ Nani, II, S. 379—83.

saa er Nani den første Forfatter, som i et for hele Verden bestemt Værk, har nævnet Curt i hæderfulde Ord for hans Deltagelse i dette Slag; men hans Skrift udkom 25 Aar efter at Slaget stod og 5 Aar efter at Curt Adelaer var død.

Efterat først Nani har nævnet Curt, er det naturligt at vente, at de følgende italienske Historieskrivere ogsaa nævne ham. Det er ogsaa Tilfældet med Vianoli ¹⁾, hvis Værk udkom 1684; han siger, at il Capitano di Golfo Francesco Morosino udholdt med Admiralskibet San Giorgio Grande en Kamp, som overgaar al Beskrivelse; uden at omtale Curts Deltagelse i Slaget, fortæller han, at der i Venedig blev holdt Fest, sunget Te Deum og uddelt Belønninger efter Fortjeneste, navnlig blev den hollandske Kapitajn Curtio Siuertsen belønnet paa en fremragende Maade (fu distintamente riconosciuto). Gratiani ²⁾ derimod omtaler ikke Curt, 1728; heller ikke Giacomo Diedo, 1751 ³⁾. Man vil finde Curts Navn anført af Le Bret ⁴⁾, men ikke af Daru eller af Romanin ⁵⁾. Romanin har til sin Skildring af Slaget benyttet en

---

¹⁾ A. M. Vianoli, *Historia Veneta*, II, Venez., 1684, S. 621.

²⁾ J. Gratiani, *Historiarum Venetarum libri XXXII*, I, Patav. 1728, S. 796—99.

³⁾ G. Diedo, *Storia della Repubblica di Venezia*, III, Ven. 1751, S. 226—27.

⁴⁾ J. F. Le Bret, *Staatsgesch. d. Republik Venedig*, III, Riga 1777, S. 498—99.

⁵⁾ Daru, *Histoire de la République de Venise*, IV, Paris 1819, S. 568—70; 4de Udg., Paris 1853, S. 45—46. (I Fædrelandet 1870, Nr. 76, har Cand. mag. Lund fortalt, at »Cort Adelaers Navn er netop nævnet hos Daru, hvad Hr. Bournonville alt har omtalt i »Illustreret Tidende«. Hr. Lund er bleven ledet paa Vildspor af Hr. Bournonville; denne Forfatter har ikke sagt, at Daru nævner Cort Adelaer, Hr. Lund har ikke læst, hvad der staar hos Daru.) Romanin, *Storia di Venezia*, VII, Venezia, 1858, S. 424—26.

Indberetning af Iseppo Delfino, som bevares i Markusbibliotheket i Venedig. Romanin anfører Navnet paa Admiralskibet, S. Giorgio grande, men omtaler ikke med et Ord Kapitajnen paa det. Efter hans Skildring var det i den anden Del af Kampen, at Delfino tog »una galea all' arrembaggio«, som han dog atter maatte opgive, efter at have taget alle Kommandotegnene («spogliatala delle insegne»). Sessa nævnes ikke. Der tales ikke om, at der gik Ild i St. Giorgio.

De egenlige Vidnesbyrd om Curts Fortjenester i Slaget ere ikke fremkomne gjennem nogen venetiansk Forfatter, men gjennem en dansk, nemlig Mylius, der 1740 aftrykte 3 Attester, som Curt havde modtaget i Aaret 1654¹⁾. Den første er udfærdiget af Lunardo Foscolo, som var Capitano generale da Mar; den er dateret 20 Juni; den anden er udfærdiget af Iseppo Dolfin, Capitano delle navi armate, dateret 10 Oktober; den tredie er udfærdiget den 17 November af Francesco Morosini, Proveditore dell' Armata. Disse Attester ere meget hædrende for »Curt Seruisen Capitano della Naue San Giorgio grande« baade i Almindelighed og for det Mod, den Udholdenhed, Dygtighed og Tapperhed, han udviste i Slaget ved Dardanellerne den 16 Maj, og de vidne om, at han har været en Mand, som der blev sat Pris paa. Af den sidste Attest ses, at han kort efter har forladt Flaaden.

Den eneste Oplysning, som siden den Tid er fremkommen om Curts Deltagelse i Slaget, er en, som de Jonge 1852 har fremdraget²⁾, nemlig et lille Brudstykke af en Indberetning fra den hollandske Konsul i Venedig,

¹⁾ Mylius, S. 99—108.

²⁾ De Jonge, Nederland en Venetie, S. 253.

Strycker, til sin Regjering, skreven den 3 Juli 1654 (Bilag Nr. 4). Der tales kun meget lidt om Curt; »Det hollandske Skib den store St. Joris, Schipper (∴: Kapitajn) Coert Sieverts, som havde Admiralen Joseppo Dolfini ombord, har havt den haardeste Kamp; det blev omringet af flere Galejer og Skibe, som lod alle 6 Flag vaje paa det og i 2 Timer vare Herrer over Skandsen, men med Tab af mange Tyrker maatte man forlade det.« Denne Oplysning maa dog modtages med nogen Forsigtighed; thi hverken i Gazette de France eller i nogen anden Beretning omtales, at Fjenden i saa lang Tid har havt fast Fod paa Delfinos Admiralskib, og det var dog en Begivenhed, som var Omtale værd. Stryckers Meddelelse er desuden overordenlig kortfattet; det vilde være paafaldende, om han alene skulde kjende et saa vigtigt Moment af Kampen, som er forblevet uomtalt baade af Delfino selv og af en Historieskriver som Nani.

Til Alt, hvad her er fortalt, kan føjes følgende Meddelelser, som for første Gang fremdrages fra Reale Archivio generale di Venezia.

I en Depeche skreven fra Trio den 23 Maj 1654 af General-Kapitajnen, Leonardo Foscolo, til Senatet siges: »Kapitajnen paa Skibet kaldet San Zorzi Grande, ombord paa hvilket den nævnte Højvelbaarne Herre [∴: Delfino] er, har handlet paa en Maade, som gjør ham værdig til, at den offentlige Taknemmelighed vises ham ved større Erkjendtlighedstegn, og ikke saa meget, for at give ham nogen Erstatning, som for at trøste ham, og for at opmuntre andre til at følge Exemplet i at handle rigtigt, naar ny Lejlighed tilbyder sig, har jeg i Statens Navn givet ham to Guldkjæder af dem, som jeg har tilbage fra Dalmatien; men det er vist, at den offentlige

Velgjørneheds Kjendetegn ville være vel anvendte paa ham ¹⁾».

I en Depeche til Senatet, som Delfino skrev fra sit Admiralskib fra Trio den 27 Maj 1654, og i hvilken han i meget høj Grad roste Officerer og Mandskab paa St. Giorgio Grande, forekommer følgende Udtalelse: »Den prisværdige Uforfærdethed, som Kapitajnen paa dette Skib, Curt Siversen har vist, zirer ham med al Glands og Fortjeneste; thi »ved sin Sømandsdygtighed« har han udført Gjerninger, som skulle erindres, og han har i denne Kamp vist en prisværdig Trofasthed mod Eders Højhed. Hans Skib har lidt et Tab paa 10,000 Dukater eller endnu mere, og han, der nyder saa stor Hæder, er fuldelig værdig til, at den offentlige Taknemmelighed yder ham Erstatning ²⁾».

¹⁾ »Il capitano della nave nominata San Zorzi Grande, sopra la quale risiede il detto Illmo Signore [Delfino] ha pure operato di modo che degno rendesi delle dimostrazioni maggiori della publica gratitudine; et io intanto per rimertarlo non già, ma consolarlo, et per enitare altri coll' esempio a ben operare, presentandosi nova occasione, gli ho fatto dono, per nome publico, di due fila di collana d'oro, di quelle rimastimi di Dalmatia; ma è certo che gli effetti della publica munificenza saranno in esso molto bene impiegati.«

²⁾ »Non resto di commemorare alle Eccellenze Vostre il valore delle milizie, dei capitani e di altri particolari sopra questa nave, i quali osservati da me con l'occhio proprio, assistendo con azioni valorose, con generosa intrepidezza, detrimento della vita ed effusione di sangue, al decoro della publica Maestà, si sono segnalati, afinchè questi, conosciuti come fedeli e rimunerati, restino distinti dei fugitivi. L'animosità degnissima di tutte le esaltazioni maggiori del Capitano Curt Servisen di questa nave, lo rende fregiato d'ogni splendore, benemerito e gradito, avendo fatto con la sua marinarezza opere dovute alle più cospicue memorie, et mostrato in questo conflitto una fede preziosa alla Serenità Vostra. La sua nave ha ricevuto danno par dieci e più mille ducati, et egli, colmo di tanta gloria, merita pienissime retribuzioni dalla publica grazia.«

Endelig kan anføres et Sted af en Beretning om Slaget, skreven af Delfino den 27 Maj, som bevares i St. Markus Bibliotheket i Venedig. Efterat have omtalt den elendige Tilstand, i hvilken hans Admiralskib var efter Kampen, og udtalt en Tvivl, om det kunde bruges paa fremtidige Togter, føjer han til: »Det vil bedrøve mig, at forlade Kapitajnen paa dette Skib, som har vist sig saa tro mod Fyrsten og saa tapper. I denne Kamp har han lidt et Tab af mere end 10,000 Dukater, hvorfor han fortjener, at det Offenlige giver ham en Æres- og Pengebelønning¹⁾«.

Ved disse Notitser bekræftes altsaa, hvad der blev fortalt i den Meddelelse om Slaget, som findes i Gazette de France, at Kapitajnen havde lidt stort Tab paa sit Skib.

Samles alle disse Efterretninger til Et, saa bliver Resultatet dette: Den, der tilkommer Æren for Slagets paa en vis Maade heldige Udfald, er Delfino; det er ham, som har kommanderet i Slaget fra sit Admiralskib, den store St. Jørgen, ham, som har ledet hele Fægtningen. Admiralen er Dagens Helt. Curt Sivertsens Virksomhed paa Admiralskibet som Søfolkenes umiddelbare Befalingsmand har i en væsenlig Grad bidraget til, at Skibet — forunderlig nok — gik frelst ud af Kampen; det var hans Dygtighed som Sømand, hans Mod, Uforfærdethed og hans Lydighed mod den Øverstkommanderende, som forskaffede ham de smukke og begrundede Udtalelser fra hans Chefer. I sin underordnede Stilling har han gjort Fyldest som en udmærket Skibskapitajn,

¹⁾ »Mi rincrescerebbe però assai di abbandonare il capitano della nave stessa, per essere lui stato fedelissimo al Principe, et tanto bravo. In questo combattimento egli ha ricevuto danno per più di $\frac{m}{10}$ ducati; onde merita dal publico qualche fregio di honore et di utile«.

men han har ingen højere Kommando havt i Flaaden eller Eskadren. Det er derfor ukorrekt, at fortælle om Slagets Gang som Mylius gjør; thi Alt, hvad der blev udført, tilskrives Curt, og hele det Tab, som Tyrkerne led, omtales som ene foraarsaget af den store St. Jørgen; maaske har dette Skib tilføjet dem det største Tab — det er aldeles umuligt, at sige noget Sikkert herom —, men det bliver af Mylius aldeles overset, at der dog var andre Skibe, som tog Del i Kampen, sloges godt og voldte Fjenden Skade.

Hvorledes har Worm omtalt dette Slag? Han har ikke kjendt Nani eller Valiero, maaske heller ikke Brunsoni; han anfører ingen Kilder. Fortællingen hos ham lyder saaledes ¹⁾):

»Den mærkeligste Kamp stod ved Hellespont den 16 Maj 1654. Venetianernes og Tyrkernes Flaader vare slagfærdige, og, da Signalet til Kamp var givet, kjæmpedes der rask fra begge Sider. Da han, o. Curt Sivertsen, saa sig omgiven af Fjender paa alle Kanter, blev han af sit ubetvingelige Mods Heftighed ført ind i den voveelige Kamp, og sættende sit Liv paa Spil banede han sig Vej gennem hele den fjendtlige Flaade, ved gjentagne Gange at rykke frem og vige tilbage, ved at kjæmpe nærvæd og i Afstand; med Jern og Ild slog han Angrebene tilbage, indtil Barbarerne i den sidste fortvivlede Anstrængelse rejste en Kamp omkring hans Skib, som var blevet skilt fra de øvrige, og flokkedes omkring ham, saa at de udgjorde et Tal af over 70 Skibe. Skjønt omringet af saa mange, medens Alt gjænlød af Fjendens rædsomme Hylen, viste han med sin lille Hob — det er næsten et Under at fortælle — den største Foragt mod den uendelige Overmagt, og han viste, at

---

¹⁾ Mylius, S. 158—59.

Tapperheden er størst i den yderste Nød. Støttende sig paa sin egen og sine Folks Kraft splittede han som i et Nu den hele Styrke, og, i det han søgte at sejre med Ære, var han tilstede, hvor Faren var størst, stred blandt de kjækkeste og, da han ikke forstod at vige, kjæmpede han saaledes, at, da han havde skudt 15 Galejer i Sænk og skudt flere i Brand, saa Barbarerne, at deres Trusler vare blevne til Spot og deres Forhaabninger til Graad; de vendte deres Galejer mod Land, hejste Sejlene, lagde Aarerne ud og i illsomt Flugt fjernede de sig. I denne Kamp, med hvilken næppe nogen anden i Mands Minde kan sammenlignes, vandt han et Navn som den raskeste og stridbareste Mand; ene, kun omgiven af faa Søfolk, sloges han med denne uhyre Mængde Fjender, af hvilke 5000 omkom, og han kjæmpede saaledes, at han synes hvert Øjeblik at have maattet være Døden nær, naar man ser hen til Faren, og hvert Øjeblik at have maattet sejre, naar man ser hen til hans Tapperhed.«

Saaledes er dette Slag blevet omtalt i Kjøbenhavn den 5 Februar 1676, paa den Dag Curt Adelaer blev begravet. Enhver, som har læst den ovenfor meddelte Skildring fra Gazette de France igjennem, og Enhver, som læser Nanis Beskrivelse af Slaget igjennem, maa strax føle, at Worm ingen paalidelig Historiker har været, men, i det mindste da han skrev Programmet over Curt Adelaer, en stor Rhetoriker. Hans Skildring er Svulst og Overdrivelse fra først til sidst; han har været i fuldstændig Ubekjendtskab med Slagets Gang, ubekjendt med Curts Stilling, ubekjendt med, at der vare Venetianere med i Slaget, ubekjendt med, at en Venetianer førte Kommandoen som Admiral. Men, har man 1676 troet, at Curt Adelaer i Aaret 1654 havde været en saadan Mand, som han er skildret af Worm, da maa

det vist indrømmes, at Curts Samtidige i Danmark have haft en meget overdreven Forestilling om ham.

Endnu skal fremhæves, at af Beretningen i Gazette de France og af de sidstanførte Aktstykker fremgaar det utvivlsomt, at den Store St. Jørgen har været et hollandsk lejet Skib og har været betragtet som Curt Sivertsens, hvad enten han virkelig har ejet det, eller blot har ført det for en hollandsk Principal (Padrone). Hvis Skibet havde været venetiansk, havde der ingen Grund været til at fremhæve det store Tab, Kapitajn Curt havde lidt paa sit Skib, thi de venetianske Skibe vare Statens Ejendom.

Venetianerne sang Te Deum, som Skik og Brug var, naar et større Slag havde haft et heldigt Udfald, og denne Gang var der saameget mere Grund dertil, som Delfino og hans Skibs Redning næsten kunde betragtes som sket ved et Mirakel; men Slagets Udfald var dog til Skade for Venetianerne. Thi de kunde ikke hindre Tyrkerne fra at løbe ud fra Dardanellerne, den tyrkiske Flaade blev ikke hindret i at bringe Forstærkning til Canea paa Candia og i at gjennekrydse Archipelagus, uden at det kom til noget Sammenstød af Betydenhed med Venetianerne.

Om Senatet i Venedig har opfyldt Delfinos Opfordring og har givet Curt en Erstatning af 10,000 Dukater for Skade paa hans Skib, vides ikke, men det er rimeligt, at han har faaet nogen Erstatning. I Begyndelsen af Aaret 1655 fik han et anerkjendende Hædersbevis, idet Senatet (Senatsbeslutningen er aftrykt som Bilag Nr. 4) forærede ham en Guldkjæde til en Værdi af 300 Dukater og en livsvarig aarlig Pension paa 200 Dukater. Dette henføres almindelig til Aaret 1654, hvilket ikke er rigtigt. Dokumentet om Pensionen er nemlig dateret den 21 Januar 1654,

men efter den venetianske Tidsregning begyndte Aaret med 1 Marts, saa at den 21 Januar 1654, for at forstaaes rigtig, maa omskrives til 21 Januar 1655¹⁾). I Dokumentet fremhæves, at han har udmærket sig »nel fatto ultimamente seguito à Dardanelli;« her sigtes til Slaget den 16 Maj 1654.

Den 21 Juni 1655 stod et Slag ved Dardanellerne²⁾); i Beretningerne om det tales ikke om Curt eller hans Skib. Aaret efter, den 26 Juni 1656, leveredes et nyt Slag, et af de heftigste i hele Krigen, ja Historieskriverne sammenligne det med det store Slag ved Lepanto i Aaret 1571. Der fortælles, at Tyrkerne tabte 10,000 Mand døde, medens Venetianernes hele Tab beløb sig til 300 Døde og 300 Saarede³⁾); men deres Admiral, Lorenzo Marcello, Capitano generale, faldt. Da Lazaro Mocenigo, som i Slaget mistede det ene Øje, kom til Venedig med Efterretning om Slaget, gik Dogen i Spidsen for Kollegierne til Markus Kirken, hvor Te Deum blev afsunget; Butikkerne lukkedes, i alle Kirker ringedes der med Klokkerne. Saaledes fortsattes indtil den tredie Dag, da der holdtes højtidelig Messe i Markus Kirken, alle Kollegierne og alle fremmede Ambassadører vare tilstede. Gjældsfinder og mindre Forbrydere bleve givne fri, Mocenigo blev Ridder og fik en Guldkjæde af 2000 Dukaters Værdi. En offentlig Sørgehøjtid afholdtes til Lorenzo Marcello's Minde⁴⁾).

¹⁾ Dokumentet bevares i Arkivet paa Dragsholm, det er aftrykt hos Mylius, S. 91. Det er i Regesta diplomatica histor. Dan., II, 2, S. 1242 urigtig henført til 1654.

²⁾ F. Ex. i Gazette de France, 1655, Nr. 111, 115, 117.

³⁾ Saaledes fortæller Nani, II, S. 422. Valiero fortæller, S. 382, at Tyrkerne sagde, at de havde tabt 5000 Mand, og havde mange Saarede.

⁴⁾ Gazette de France, 1656, Nr. 111. Nr. 105 er en særskilt Beretning om Slaget: »Nouvelles — traduites des Mémoires qui

I Hollandse Mercurius findes en længere Meddelelse om Slaget, ledsaget af et kobberstukket Billede af det. To hollandske Skibe nævnes: Goliath og 't Wapen van Nassouw, de sprang begge i Luften; af Goliaths 144 Mand reddedes kun 22. Hollændernes store Digter Vondel skrev en Sejrssang: »Op den Zeetriomf der Heerschappije van Venetie¹⁾.«

I ingen af Beretningerne om dette Slag nævnes andre end Venetianere. Om Curts Deltagelse er intet Vidnesbyrd og ingen Udtalelser bevarede.

I 7de Del af Theatrum Europæum²⁾, som udkom 1663, læses en længere Beskrivelse af Slaget, til hvilken der er føjet en Liste paa over 55 venetianske Officerer, og en Liste over »die fürnehmsten Haupt-Schiffe.« Blandt disse forekomme flere fra Krigen bekendte hollandske Navne: Wapen van Nassau, Gyldne Hane, Gyldne Ørn, Abrahams Offer og flere andre, som aabenbart ogsaa ere hollandske: Profeten Elias, Erkebiskoppen af Køløn, Wapen van Lech, Profeten Samuel. Curt Sivertsen nævnes ikke blandt Officererne — han var jo ikke Adelsmand —, Navnet St. Giorgio Grande findes ikke paa Skibslisten.

Aaret efter, i Juli 1657, stod atter Slag ved Dardanellerne, det varede i 3 Dage, den 17, 18 og 19 Juli, Capitano generale var Lazaro Mocenigo, hans Broder Francesco var hans Luogotenente. Udfaldet af Slaget var ikke fuldt saa heldigt som forrige Aar³⁾. Lazaro

---

nous ont esté envoyez de Venise«. Nr. 113 indeholder ligeledes en særskilt Beretning.

¹⁾ Holl. Mercurius, 1656, S. 73—75. Vondel, Poezije, I, S. 71—73.

²⁾ Theatrum Europæum, VII, Frankf. 1663, S. 898—902.

³⁾ I disse to Slag 1656 og 1657 deltog Henrik Span, der senere blev dansk Admiral, som Overkonstabel. J. H. Lützwow, H. Spans Levnet og Bedrifter, Kbh. 1792, S. 5.

Mocenigo faldt, og snart efter erobrede Tyrkerne Tenedos og Lemnos. Blandt Skibene nævner Nani¹⁾ et ved Navn »il Profeta Elia«, som kommanderedes af Angelo Bembo; det har vistnok været et hollandsk Skib²⁾).

Beretningen i Hollandse Mercurius³⁾ om dette Slag er meget ubetydelig, kun paa nogle Linier. Gazette de France⁴⁾ har en længere Meddelelse i Form af et »Brev fra en Officer paa Flaaden til en Ven.« I denne læses: »Le Capitaine des Gallions poursuivant les Fuiards fit eschouer à terre une Sultane sous les moulins de Troye, endommagea notablement une Galleasse, et ayda à l'Aigle couronnée avec le navire de S. Georges à en couler à fonds deux autres.« Næsten den samme Meddelelse læses hos Brusoni⁵⁾: »il capitano delle navi Bembo perseguitando i fuggitiui fece dare a terra sotto i Molini di Troia una delle Sultane, e dissipò una Galeazza. Impedi pure a un' altra Sultana il saluarsi, perche abbordata dall' Aquila Coronata, rimase con l'aiuto della Naue San Georgio grande e d'un' altra affondata.« I et Diplom udstedt for Curt Sivertsen den 28 Februar 1659 siges, at han har givet fremragende Prøver paa sin Tapperhed og Opofrelse »nel fatto ultimamente seguito à Dardanelli.« Da der ikke 1658 forefaldt noget Slag af Betydning ved Dardanellerne, maa

¹⁾ Nani, II, S. 439—449.

²⁾ Clas Rålamb fortæller i sin »Beskrifning om then Constantinopolitaniske Resan«, som han foretog 1657—58, udsendt af Carl Gustav, (Stockh. 1679), at »Holländarne äre intet synnerligen wäl ansedde, effter i thenne Sommar [Juni 1657] hafwa funnits fast många Holländer Skepp uthi Venetianiske Flotten.«

³⁾ Hollandse Mercurius, 1657, S. 79.

⁴⁾ Gazette de France, 1657, Nr. 130.

⁵⁾ Brusoni, II, S. 9.

der vist være sigtet til Slaget 1657¹⁾). En Bekræftelse paa, hvad Diplomet meddeler, kan maaske søges i »Testamentets« Fortælling, at Curt i dette Slag saa modig trængte ind i den fjendtlige Flaade, at han blev omringet og angreben af en stor Del af den, men ikke desto mindre frelstes ved sin usædvanlige Tapperhed.

I en Beretning om Slaget, som bevares i St. Markus Bibliotheket, er der tilføjet en Liste over Skibene med deres Førere. Her forekommer: San Giorgio Grande, med Governatoren Francesco Querini, Kapitajnen Curt. Det bekræftes altsaa, at Curt ikke har havt den øverste Kommando paa sit Skib; han har været den søkyndige Fører.

1659 udkom i Venedig en lille Bog af Marco Trivisan med Titel: »Le attioni eroiche di Lazaro Mocenigo«²⁾; Curt eller hans Skib omtales ikke.

Følgende Notitser aftrykkes af nogle af de i Kjøbenhavn udkomne Aviser. I »Mitwochentliche Zeitung 1657« læses:

Aus Venedig, vom 20. Septembris.

»Diese Wochen hat man wegen unserer Victori bey Tenedo aussführliche Nachricht bekommen, in dem beyde Armeen den 17. 18. und 19. August. auff einander getroffen, darüber 4. Turckische Galleazen, 5. Schiff und ein Gallern zu Grund geschossen und verbrandt, 6. erobert, die andere dern 18. Schiff, 30. Gallern und 10. Galleazzen gewesen gestrandet, und von unserm Geschütz übel zerschossen, 4000. Turenken erleget, und 600. darunter ein Bassa gefangen, auff unsere Seiten ist kein Schiff

¹⁾ Mylius, S. 110. — Mylius citerer S. 26, hvor han omtaler Slaget, Hiob Ludolffs Schaubühne der Welt, Tom. 3, S. 897; Ludolf omtaler ikke Curt Sivertsen.

²⁾ 4°, 61 SS. Exemplar i det st. kgl. Bibl.

verlohrn, als die Gen. und ein andere Gallern fast halb verbrunnen, die andere deren mit des Pabsts und den Maltesischen 17. Schiffen, Galleazzen und 33. Gallern gewesen, seyn zum Theil auch übel zerschossen, und neben dem Generalissimo Lazaro Mocenigo, auch die Edle Herrn Alvise Foscari, Constantin Michiel, Matthio Corner, Thomaso Soranzo, Johann Battista Balbi und in 800. Mann geblieben, die unsere haben sich nach Tenedo, der Feind aber an das Land gegen Italia reterirt.«

I en anden Avis, »Wochentliche Zeitung«¹⁾, 1657 Nr. 37, læses:

Aus Venedig, vom 17. Sept.

»Unsere Victorie bey Tenedo wird bestetigt, und dass nur 7. Turckische Galleren gantz darvon kommen, an des gebliebenen Generalissimi Mocenigio Stelle ist der jetzige General in Candia Francisco Moresini zum Generalissimi erwehlt worden«.

Det kan af disse Meddelelser sluttet, at det ikke var mange Enkeltheder, man i Danmark gjennem de i Landet trykte Aviser erfarede om Slagene i Venetianernes Krig med Tyrkerne²⁾.

I Slutningen af Januar 1659 modtog Curt et fremragende Vidnesbyrd om, at den venetianske Regjering satte Pris paa hans Tjenester, idet han blev udnævnt til Ridder af St. Markus Ordenen. Sædvanlig henføres denne Udnævnelse til 1658, men Venetianernes Aar be-

1) Denne Avis blev trykt af Peter Hak, Universitetsbogtrykker. Af Aargangen 1657 er bevaret Nr. 29, 32, 33, 35—50 (December). Meget korte Efterretninger fra Venedig findes nogle flere Gange, navnlig om Tyrkernes Forsøg paa at tage Lemnos.

2) Om Søslagene 1655, 56 og 57 udkom trykte italienske Beretninger, se Cicogna, Saggio di Bibliogr. Veneziana, S. 136; De udførlige Titler ere trykte hos J. v. Hammer, Gesch. d. osmannischen Reichs, V, S. 649 e); VI. S. 17 e).

gyndte 1 Marts, og, da Diplomet er udfærdiget den 28 Januar 1658, bliver Aaret efter den ellers gjældende Tidsregning 1659¹⁾. Efter Skik og Brug skulde Curt højtidelig dekoreres af Dogen i de høje Statsembedsmænds Nærværelse, men denne Gang kunde det ikke ske, da Curt var fraværende. Den 3 Februar 1658 (c: 1659) skrev »la Serenissima Signoria« et Brev til Contarini, som var Capitano delle navi (Eskadrechef), ikke Øverstkommanderende (Capitano generale), i hvilket der siges: »Hans Højhed Fyrsten har med den ham tilkommende Myndighed udnævnt Kapitajnen paa Skibet den store St. Jørgen til Ridder af St. Markus; vi skulde overrække ham det medfølgende Privilegium, efter at de Ceremonier vare gaaede iforvejen, med hvilke han skulde udnævnes i Hans Højheds Navn; men paa Grund af sin Fraværelse kan han ikke personlig modtage denne Hædersbevisning i de Former, som pleje at bruges i lignende Tilfælde.«²⁾ Denne Notits fremdrages her for første Gang.

Maaneden var endnu ikke udløben, da Curt fik et nyt Tegn paa den Agtelse, han nød; den 28 Februar 1658 [c: 1659] udfærdigedes et Diplom i Dogens, Joanes Pisauros, Navn, i hvilket der stod, at Senatet den 15 Februar havde tilkjendt ham en Pension paa 1400

¹⁾ I Regesta diplom. hist. Dan., II, 2, S. 1381 er Diplomet nævnet, men urigtig henført til Aaret 1658. Diplomet er aftrykt hos Mylius, S. 109; et originalt Duplikat af det, paa Pergament, bevares i Arkivet paa Dragsholm.

²⁾ »Havendo il Ser^{mo} Principe nostro dichiarato con la sua autorità Cavaliere di San Marco il capitano della nave San Giorgio Grande, Curt Scieversen, vi commettemo che debbiare fargli tenere l'aggiunto privilegio, precedendo prima le solite cerimonie, con le quali, a nome di Sua Serenità, lo creerete cavaliere; mentre per la sua assenza non può personalmente ricevere questo honore nelle forme decorose, solite praticarsi in casi simili«. Archivio generale di Venezia.

Dukater om Aaret, som skulde udbetales indtil hans tredie Slægtled ¹⁾).

Begivenhederne, som forefaldt 1659 ved Dardanellerne, omtales meget udførlig af Brusoni, som nævner Curt nogle Gange, men ikke Navnet paa hans Skib ²⁾). Girolamo Contarini var Chef (Capitano delle navi) for Eskadren ved Dardanellerne, hvor Venetianerne som sædvanlig ved Felttogets Begyndelse stræbte at lukke Strædet for Tyrkerne. »Om Morgenen den 29 April befalede Eskadrechefen Ridder Curt at rekognoscere i Strædet indenfor Kastellerne; der opdagedes kun 8 Saicher og en Pink« ³⁾). I længere Tid var der jævnlig Fægtninger mellem Venetianernes Skibe og Landbatterierne; ved en af disse Lejligheder kom Contarini Kastellet paa Grækenlands-Siden paa Musketskuds Afstand nær, der blev skudt paa Admiralskibet, dog uden at det blev ramt; »det derimod vendte Bredsidens imod Fæstningen og den hosliggende By, som blev beskydt med stor Virkning, med megen Ros for Kapitajn Curt, Ridder, som ledede Skibets Bevægelser« ⁴⁾). I August Maaned vare Venetianerne nødsagede til at forsyne sig med Vand, og der forefaldt da bestandig mindre Træfninger med Tyrkerne,

¹⁾ Dette Diplom er aftrykt hos Mylius, S. 110. Det er i Regesta diplomatica, II, 2, S. 1389 urigtig henført til Aaret 1658.

²⁾ Derimod nævner Brusoni, II, S. 56, l'Almirante Profeta Elia; dette Skib er omtalt ovenfor S. 69; S. 60 nævner han atter dette Skib og et andet, Città di Stati, vistnok ogsaa et hollandsk.

³⁾ Brusoni II, S. 55. »La mattina de' 29. all' Alba mandò il Capitano delle Navi il Caualiere Curt a riconoscere il Canale dentro i Castelli; ne vi scopri, che otto Saiche e un Pinco.«

⁴⁾ Brusoni, II, S. 59. »Dal quale [o. il Castello] furono sparrate alcune Cannonate nella Naue Capitana, ma senza colpirla; e questa all'incontro voltato il fianco contra la Fortezza, e suo Borgo, ne portò grandissimo danno, con molta lode del Capitano Curt Caualiere, che ne aueua la direzione«.

som vilde hindre det. »Her udmærkede sig ved særdeles Tapperhed Oberst Friggieri, Major Homorville, Kapitajn Curt og Giovanni Andrea Loni fra Rom, en Neveu af Kardinal Cafarelli. Og i den sidste Træfning, som lededes under Anførsel af Admiralen Contarini, da Curt og de andre Hollandske Kapitajner vare gaaede ombord paa Skibene Madonna del Carmine og Fortuna, nærmede de sig Land, for at dække vore; med egen Haand rettede de en voldsom Kanonade med Skraa af Musketkugler imod en Mængde Ryttere og Fodfolk, som holdt sig skjulte i en Skov, saa at Egnen bestrøedes med Lig«¹⁾).

Disse Begivenheder omtales med Udførlighed af Brusoni, som anfører en Del Navne baade paa Officerer og paa Skibe. Kun han nævner Curt. I Gazette de France omtales naturligvis ogsaa Fægtningerne, men hverken Curt eller hans Skib nævnes; derimod roses Contarini meget, og der fortælles, at ved hans Omhu lykkedes det at redde Admiralskibet, da der var gaet Ild i det²⁾. En Bekræftelse paa, at Curt har fortjent Ros, haves i en Attest³⁾, som Contarini har givet ham den 22. Octob. 1659, i hvilken denne roser »Signor

¹⁾ Brusoni, II, S. 60. »Costretti dalla necessità dell' acqua a prouedersene i nostri col sangue, seguirono diuere scaramucce tra i nostri Legni piccioli e i Turchi, che calauano in grosso numero a contrastargliene la prouigione; segnalandosi in esse con opre di valor singolare il Colonnello Friggieri, il Maggiore Homoruille, il Capitano Curt, e Gio. Andrea Loni Romano e Nipote del Cardinal Cafarelli. E nell' ultima, che si tentò sotto il commando del Capitano Contarini, essendo il Curt e altri Capitani Famminghi montati su le Naui Madonna del Carmine e Fortuna auuicinate a terra per ispalleggiare i Nostri; etc.«

²⁾ Gazette de France, 1659, Nr. 128.

³⁾ Mylius, S. 113—15.

Cavalier Curt Siverson, Capitanio di nostra Naue Capitania San Giorgio Grande«, baade for hans Tjeneste i Almindelighed hos Venetianerne; som navnlig for hvad han i det sidste Aar har udrettet; det fremhæves, at han baade har været Anfører og Soldat ved de forskjellige Foretagender ved Dardanellerne, da der skulde skaffes Flaaden frisk Vand, at han, foruden at udfylde sin egenlige Plads, har udført en Konstabels Forretning; han fremhæves fremfor sine af den nederlandske Nation; det er i det Hele et meget hædrende Vidnesbyrd. Kort efter gav Francesco Morosino ham en Attest, som er dateret Milo den 7 November 1659. Den er mere kortfattet end Contarinis, men er ligesaa hædrende: »han har foregaaet andre med sit Exempel i Nidkjærhed, gjennem to Felttog har han vist stor Udholdenhed ved Bevogtningen af den ¹⁾ vigtige Stilling ved Dardanellerne, ved de Sammenstød, han har havt, og de Træfninger, som ere leverede med den fjendtlige Flaade, der blev angreben og overrumplet indenfor Indløbet, ved Hindringen af Befæstninger, som opførtes, under Kommando af Contarini, Capitan delle navi«.

Fra det samme Aar 1659 er der endnu et Vidnesbyrd om Curt Sivertsen, som her for første Gang frem-

---

¹⁾ Mylius oversætter S. 120 saaledes: »med at passe paa sin høystvigtige Post ved Dardanellerne, hvor hand har haft mange Rencontres og Fegtninger med den fjendtlige Floode, som af ham under den Høyædle Hr. Contarini Admiral i Flooden, hands Direction er bleven angreben, og inden for Fæstningernes Volde, som opførtes, overrumpled«; »alla custodia del posto importantissimo de Dardanelli, cogl' incontri hauuti, Combattimenti fatti contro l'Armata nemica, assalita, e sorpresa fin dentro, i Ripari delle fortezze, che si uanno costruendo, sotto la direttione dell' Illustrissimo Signor Capitan delle Naui, Contarini.« Det er Contarini, som har angrebet Flaaden, ikke Curt, uden for saavidt som han deltog i Angrebet.

drages. Det er en Indberetning, som Francesco Morosini den 16 November har skrevet fra Milo. Ved Vinterens Komme trak den venetianske Flaade sig tilbage fra Dardanellerne til denne Ø¹⁾. Morosini skriver saaledes²⁾:

»For at standse den Hidsighed, som Barbareskerne vise, idet de forurolige Sejladsen paa de Steder, hvor vore Skibe krydse, har jeg givet Eskadrechefen Contarini [ill^{mo} Capitano delle Navi] udtrykkelig Befaling om, at begive sig derhen og holde sig i Farvandene der, for at tvinge dem til at trække sig tilbage. Som Følge heraf har jeg henvendt mig til Ridder Curt, Kapitajn paa Skibet San Giorgio, som har en anset Stilling blandt de andre Skibskapitajner, om at han skal formaa dem til at blive, og derpaa har han givet mig utvivlsom Vished. I den Anledning har jeg ladet den sædvanlige Betaling, som er nødvendig, løbe for de næste 30 Dage efter at han er bleven afmynstret, for at han kan blive sat istand til at opfylde dette Hverv«.

Af dette Aktstykke ses først, at Lejetiden for de hollandske Skike udløb ved den Tid, Flaaden gik i Vinterkvarter; thi det er en ekstraordinær Tjeneste her tales om. Dernæst siges, at Curt har en anset Stilling blandt

---

¹⁾ Brusoni, II, S. 63.

²⁾ »Per reprimere l'ardimento dei Barbareschi che infestano la navigatione sopra le Crociere, ho impartito ordine espresso all' ill^{mo} Capitano delle Navi, Contarini, di andarsi trattenendo in quelle acque per constringerli a ritirarsi; in ordine a che, ho fatto capo col Cavaliere Curt, capitano della nave San Giorgio, che tiene posto autorevole sopra gli altri capitani delle navi, perchè li persuadea a fermarsi, e di ciò mi diede indubitata certezza. A tale effetto ho fatto correre l'assegnamento ordinario che consegue, per altri trenta giorni dopo la sua licenza, affinchè sia tenuto di adempiere a questa incombenza.« Archivio generale di Venezia.

Skibskapitajnerne; han var jo Ridder, en Ære som vel ingen af de andre hollandske Kapitajner havde opnaaet, og det er da ganske rimeligt, at han, der desuden var en fremragende dygtig Sømand, er bleven betragtet af dem som en Slags Formand og var den, der havde mest Indflydelse paa dem. Thi det maa være de hollandske Kapitajner der tales om; var det venetianske Skibschefer, havde Morosini ikke behøvet Curts Hjælp for at faa dem til at blive, han kunde uden videre befale dem det.

I Aaret 1660 opnaade Venetianerne endelig, at Frankrig sendte et Hjælpekorps paa 4000 Mand til Candia; Kommandoen betrodes den tyveaarige Prinds Almerigo af Huset Este, Broder til Hertugen af Modena. I Slutningen af August kom Armeen til Candia og blev sat i Land ved Fæstningen Suda. I Begyndelsen gik Sagerne ret godt, men det varede ikke længe, før Hjælpekorpsset blev helt slaget, næsten oprevet; Sygdom og Nød kom til, hele Toget mislykkedes fuldstændig. Almerigo havde ikke kunnet magte det Hverv, som var lagt i hans Haand, skjønt han da ogsaa mere var Fører af Navn, medens Ledelsen af de militære Foretagender var betroet to franske Generaler, som heller ikke besad Dygtighed nok ¹⁾). Prindsen blev syg, og døde paa Øen Paros den 16 November. Om Curts Deltagelse vides meget Lidt; han nævnes hverken i de samtidige Beretninger ²⁾ eller af de venetianske Historie-skrivere. Men at han har været med, erfares af en

¹⁾ Valiero udtaler sig S. 499—500 meget strengt om dem alle tre.

²⁾ I Diarium Europæum, Contin. IV, Frankf. a. M. 1661, findes S. 331—38, »Sendschreiben ausz Venedig fra $\frac{8 \text{ Octob.}}{28 \text{ Septbr.}}$ 1660«, og S. 338—39 en Fortsættelse, dateret $\frac{5}{15}$ October; Curt Sivertsen nævnes ikke.

Attest, som Francesco Morosini har givet ham den 15 Novb. 1660, i hvilken det siges, at »han i sidste Kampagne ikke mindre end i de tidligere baade ved Landsættelsen i Suda og ved andre Forsøg har vist sin Tapperhed og sin Iver for den offentlige Tjeneste«. Mylius fortæller¹⁾ at, da de »Anno 1660 ankrede under Øen Candia i Sudæ Havn, mødte dem en alart og resolvered Modstandere paa de Pladser, hvor de agtede sig heldst frem; Og, hvis Hr. Adeler, som nu havde Commando i Republiqvens Floode under den Character af Generallieutenant, ikke med særdeeles Activitæt havde surprenered Fienden, vilde det maa skee seet ilde ud, eftersom Tyrkerne i stor Mængde ilede til Stranden, for at hindre videre Debarquement [her citeres Nani, Histor. Venet. 2, p. 515], og for at skære de allereede i Land satte Passen af. Saa joog Hr. Adeler og, efter at have lykkelig bragt Folk i Land, en herom sværmende fiendlig Esquadre, der ikke torde binde an med ham, reent ud af Fare-Vandet, paa det hand des sikkert kunde befordre sit Herrskabs sammt Kongen af Frankerige hands og andre Hielpe-Troupper, i Sigtet af Canea, hen til Hoved-Staden Candia«.

Der er al Sandsynlighed for, at Mylius i sin egen Fantasi har dannet dette Billede af Curts Virksomhed, han har ikke havt andre Kilder til det end de to Linier i Morosinis Attest. Vel citerer han Nani, men Nani taler ikke et Ord om Curt Sivertsen. Han omtaler en »Cavaliere Corea«, som blev saaret ved en Landgang, men denne Mand var en Portugiser, Fra Don Antonio Correa, var Eskadrekommandør og Kapitajn paa Galejen San Guiseppe,²⁾ og Mylius har dog vel næppe forvexlet

¹⁾ Mylius, S. 31.

²⁾ Gazette de France, 1661, S. 16. Brusoni, II. S. 75.

Navnene. Det er urigtigt, naar Mylius fortæller, at Curt jog den fjendtlige Eskadre ud af Farvandet; thi, som Nani fortæller¹⁾, den tyrkiske Flaade var ikke stærk nok og holdt sig borte, »den undgik at komme i Kamp«. Venetianernes Landgang mødte kun Modstand fra Landsiden, fra Søsiden gjorde Tyrkerne intet Forsøg paa at hindre den.

Der er en Begivenhed, som hidtil ikke er bleven omtalt, det er Kampen mellem Curt Sivertsen og Ibrahim Pascha²⁾. Ibrahim, Sultanens Svoger og Admiral, angriber med et Skib paa mere end 60 Kanoner³⁾, med en Besætning af 1000 Mand, ved Tenedos Curt Sivertsen paa den Store St. Jørgen, hvilket Skib er stærkt medtaget efter et Slag, det har mistet sine Master. Ibrahim entrer St. Jørgen, han hugger efter Curt, som saares i den højre Arm; men Curt tager Sværdet i venstre Haand, med et Hug fælder han Ibrahim, og, da denne er fældet, skiller han Hovedet fra Kroppen med Tyrkens eget Sværd. Da Tyrkerne se, at Paschaen er falden, overgive de sig med deres Skib. Ibrahims Standart og Vaaben, som Curt gjør til Bytte, bringer han med til Danmark, og forærer dem »ved sin Hjemkomst« til Kong Frederik den Tredie, som lader dem opbevare i Kunstkammeret. I Kampen falder Curts yngre Broder.

Der er rejst Tvivl af T. Becker om denne Histories Sandhed; der maa da gjøres et Forsøg paa at prøve, om der er Grund til at tvivle eller ikke. Det er denne Kamp, som mere end noget Andet har gjort Curt Sivertsens Navn bekjendt i Norden. Thi den er besunget i smukke

¹⁾ Nani, II, S. 514. »Scorreuano il mare con debole armata sempre attenti à fugger il cimento«.

²⁾ Se Fortællingen hos Mylius, S. 22—25.

³⁾ I Kønigsfeldts Text til Cort Adellers Portræt i Golds Photographisk Album over Kong Frederik III er Tallet voxet til 90 Kanoner.

Digte af Ingemann og Ploug,¹⁾ og de erobrede Trofæer, som endnu bevares og hvert Aar ses af Tusinder og atter Tusinder i det ethnografiske Museum, hjælpe Fantasien til at levendegjøre sig Billedet af Entringen, den vilde Kampscene, Paschaens Fald og Venetianernes Jubel, da deres Fører, en nordisk Sømand, vandt Sejrr.

Spørges der, om de samtidige Beretninger og de venetianske Historieskrivere kjende Noget til denne Kamp, saa bliver Svaret benægtende. Det har idetmindste ikke været muligt, at tilvejebringe nogetsomhelst Vidnesbyrd om den. Gjennemgaar man Nanis store Værk, vil man finde en Ibrahim Pascha nævnet to Gange²⁾; først ved Aaret 1648, da en »Ebrain Bassa« sendtes til Asien, for at samle Soldater, anden Gang ved Aaret 1669, da en »Ebrain Bassa«, »som var overordenlig tapper og som stedse ilede til, hvor der var Ære at vinde,« blev farlig saaret for Candia, — 8 Aar efter at Curt Sivertsen havde forladt Venetianernes Tjeneste. Ved at omtale Begivenhederne 1648 fortæller Joseph von Hammer³⁾, at »der Wesir Ibrahim Kowanof, welcher am Anatoli Truppen hätte aufbringen sollen, und statt deren Geld für sich aufgebracht zu haben beschuldiget ward, wurde erst in die sieben Thürme gesperrt und dann getödtet.« v. Hammers Kilde er den tyrkiske Historieskriver Naima. Da baade Nani og Hammer (efter Naima) omtale, at en højtstaende Embedsmand ved Navn Ibrahim samme Aar, 1648, har skullet samle Soldater i Lilleasien, saa er der megen Sandsynlighed for, at det er den samme Person, som de

1) B. S. Ingemanns Digt om Cort Adeler er trykt i hans »Julegave, en Samling Digte«, Kbh. 1816, S. 60—62. Plougs Digt er første Gang trykt i Folkekalender for Danmark, 1864, S. 20—23, dernæst i hans »Nyere Sange og Digte«, Kbh. 1869, S. 202—6.

2) Nani, II, S. 202; 678.

3) J. v. Hammer, Gesch. des osmannischen Reichs, V, S. 419.

hver have givet sit Navn, »Bassa« og »Wesir«; men denne Mand er allerede død 1648. I de følgende Aar nævner v. Hammer ingen Ibrahim, selv ikke 1669.

Fortællingen om Kampen imellem Curt og Ibrahim kjendes fra tre Digte. Det første er et latinsk Digt skrevet til Ære for Curt, trykt 1662 i Hoorn, og efter Overskriften forfattet af en italiensk Prinds, Almerigo af Modena — et mindre rigtigt Navn, det burde hedde, af Este. Dette Digt er imidlertid ingen paalidelig Kilde; det kan synes dristig sagt, men maa dog siges: der er Grund til at tro, at det ikke er forfattet af Prinds Almerigo, men forfattet i Holland, og af Forfatteren tilskrevet Curt i Prindsens Navn (Bilag Nr. 6). Hvad der staar i det om Ibrahim, er uklart, han kaldes saaledes »Sultanus«. Det andet Digt er et Bryllupsdigt skrevet 1662 til Curt, da han i Amsterdam holdt Bryllup med Anna Pelt; Forfatteren var en ung dansk Mand, Jacob Henrik Paulli, som netop dengang opholdt sig i Holland. Hvad han fortæller om Ibrahims Drab af Curt, er heller ikke tydeligt; det omtales ikke som en sikker Kjendsgjerning, men som Noget, »der siges«. Det tredie Digt er skrevet i Kjøbenhavn af en Hollænder, Hofmaleren Karel van Mander den Yngre, og det er i den Henseende af Vigtighed, fordi det meddeler Enkeltheder; derimod omtales ikke, at Curt blev saaret. Worm er meget kortfattet; Mylius temmelig udførlig, han citerer ingen Kilder; kun han taler om Broderens Fald; han nævner alle de fra Ibrahim erobrede Vaaben.

Det er ikke heldigt, at der ikke kan findes bedre og sikrere Kilder, til at hjemle Fortællingen Ret til at staa som historisk sand. Hertil kommer, at man ikke med Sikkerhed ved, til hvilket Aar Kampen skal henføres. I Overskriften til Karel van Manders Digt, i Kunstammerets ældste bevarede Inventarium, i »Testa-

mentet«, i Jacobæus's Musæum Regium henføres den til Aaret 1658; i Worms Universitetsprogram henføres den til 1654; paa Epitafiet i Frue Kirke omtales, at Curt fældede Ibrahim, men der siges hverken naar eller hvor; i Rækkefølgen af Begivenhederne sættes den før Slaget 1654 (ved Dardanellerne), som imidlertid siges at være forefaldet ved Byen Suda paa Candia. Mylius og alle senere Forfattere have holdt sig til Aaret 1654 og ment, at Kampen forefaldt i det mærkelige Slag, som stod imellem Iseppo Delfino og Tyrkerne ved Dardanellerne den 16 Maj. Dette Slag er imidlertid skildret saa udførlig i samtidige Rapporter og Beretninger, at det nok tør paastaas, at, naar de ikke omtale Ibrahims Fald og hans Skibs Erobring af Curt, saa har dette ikke fundet Sted. Nani fortæller, at Admiralen »Amurat Bassa blev let saaret i den ene Arm«, og at »la Reale« — vistnok Admiralskibet — blev saa ilde medtaget, at der maatte sendes et nyt fra Constantinopel. I det tyrkiske historiske Værk, som Daru har benyttet til sin Beskrivelse af Slaget (Bilag Nr. 5), nævnes et Par tyrkiske Kommanderende, men ingen Ibrahim, og der tales ikke om, at noget tyrkisk Admiralskib erobrede. Derimod fortælles, at Emir Capudan og Mehemmed Capudan d' Iskendersch faldt og begge deres Skibe brændte. Om ogsaa man gjør Forsøg paa at henlægge Kampen til senere hen paa Aaret 1654, kommer man ikke til noget Resultat; der er intet Mærkeligt passeret eller optegnet, om end Flaaderne have havt nogle alvorlige Sammenstød. Endelig maa der lægges Vægt paa, at Curt har bevaret tre Attester fra 1654, som alle tre ere meget hædrende for ham; men der omtales hverken i dem, at han er bleven saaret, eller at han har fældet en fjendtlig Admiral, eller at han har erobret et fjendtligt Admiral- eller Vice-admiralskib. Ligesaalidt vindes et Resultat, naar man

vender sig til Aaret 1658; de Fægtninger tilsøs, som omtales, ere rene Ubetydeligheder.

Der er saaledes en Række af Uklarheder og Usikkerheder, og Tausheden fra deres Side, fra hvem man kunde vente Oplysninger, bliver næsten talende for Mistanken om, at der er noget Usandt eller Overdrevent i den overleverede Fortælling. Og dette bestyrkes derved, at det er muligt at paavise en Kamp, der har fundet Sted under Omstændigheder og med et Udfald, som peger henimod Historien om Kampen mellem Curt og Ibrahim, men som rigtignok afviger i meget væsentlige Punkter.

Ibrahim skal have saaret Curt, siges der. Det findes nu omtalt i Tilføjelsen til den ovenfor S. 71 nævnte Beretning om Slaget ved Dardanellerne i Aaret 1657, som bevares i Markus Bibliotheket i Venedig, at Curt Sivertsen, Kapitajn paa San Giorgio Grande, hvis Øverstkommanderende, Governatore, var Francesco Querini, »blev dødelig saaret« »fu ferito mortalmente«. I Curt Sivertsens Ridderdiplom, udfærdiget 1659, fremhæves, at han har udmærket sig i det sidste Slag ved Dardanellerne. Dette forefaldt 1657, og der synes at være nogen Rimelighed i at henføre Kampen med Ibrahim til dette Slag. I Beretningen om Slaget, skreven af en Officer paa den venetianske Flaade, som findes trykt i Gazette de France, fortælles, at en af de venetianske Admiraler, Bembo, hindrede en tyrkisk Sultana i at frelse sig, da den var angreben af Skibet »den gyldne Ørn«, idet han med San Giorgio Grande og et andet Skib hjalp den gyldne Ørn til at skyde Sultanaen isænk. En ganske lignende Meddelelse findes hos Brusoni. Det kommer nu an paa, at finde en noget udførligere Fortælling om denne Kamp, og en saadan findes hos Nani, en Historieskriver, som har det Om-

dømme, at han i det Hele er en troværdig Forfatter. Nani fortæller Følgende¹⁾: »Admiral Bembo [Capitano delle navi] var saaret i det ene Ben, men desuagtet gjorde han med nogle andre Skibe Jagt paa 13 fjendtlige Skibe. Et af disse, en Sultana, som kommanderedes af en Pascha fra Natolia forsvaredes af 500 Mand; af Strømmen førtes det hen mod Tenedos, og, for ikke at løbe paa Grund, besluttedes at kaste Anker. Da et af de venetianske Skibe vilde angribe det, blev Ankeret kappet, og Sultanaen vilde have frelst sig, hvis ikke tre andre Skibe havde mødt den og standset den, hvorpaa den af deres Artilleri blev skudt isenk. En Del af Mandskabet blev dog reddet i Skibenes Baade, og blandt dem befandt sig den kommanderende Pascha«. En lignende Fortælling findes hos Diedo og Le Bret²⁾, og underligt nok, netop i Beretningen om Slaget, som blev trykt i den kjøbenhavnske Avis, fortælles, at en Pascha blev tagen tilfange.

---

1) Nani, II, S. 445—46: »Il Bembo Capitano delle navi, benché in una gamba ferito, daua insieme con alcune altre la caccia à tredici delle nemiche. Di queste una sultana comandata da un Bassà di Natolia difesa da cinquecento persone, portata appresso il Tenedo dalla corrente, per non romper in terra, risoluè di dar fondo; mà volendo una de' Venetiani inuestirla, tagliato il ferro si sarebbe saluata, se da tre altre incontrata non fosse stata da' colpi dell' artiglierie posto à fondo. Parte pero della gente fù dalle barche delle navi raccolta, e trà gli altri si trouò prigionie il Bassà comandante«.

2) Giacomo Diedo, Storia della Republica di Venezia, III, 1751, S. 248. »Perirono due altre Sultane; l'una comandata dal Bassà di Natolia, e montata di cinquecento uomini, che fu dalla Nave del Bembo, e da sue conserve gettata al fondo, in vicinanza del Tenedo, con prigionia di molti, e tra gli altri del Bassà Comandante«. Le Bret, Staatsgeschichte der Republik Venedig, III, 1771, S. 512.

Der finder en mærkelig Overensstemmelse Sted mellem disse Kjendsgjæringer, naar de stilles sammen, og Fortællingen om Curts Kamp med Ibrahim. Sammenstødet er ved Tenedos, et stort tyrkisk Skib, kommanderet af en Pascha, kommer i Kamp med flere Skibe, deriblandt San Giorgio Grande, Kapitajnen paa dette, Curt Sivertsen, bliver saaret. Men Tvekampen, Paschaens Drab, det tyrkiske Skibs Erobring tales der ikke om. Er der ikke Grund til at tro, at det er i denne Kamp, Spiren maa søges til Fortællingen om Curts Heltegjærning? Det er næppe muligt, at komme den nærmere, og Troen paa, at Fortællingen er sand, maa afhænge af, om Curt har været en sanddru og paalidelig Mand. Thi han er utvivsomt Kilden til de nøjagtige Skildringer, som man i det mindste 6 Aar efter maa have haft i Kjøbenhavn om Kampen; af hvem Anden kan Karel van Mander have faaet at vide, at det tyrkiske Skib havde over 60 Kanoner og en Besætning af 1000 Mand? At Curt har hjembragt en kostbar Standart¹⁾ og kostbare tyrkiske Vaaben, er utvivsomt, men de kunne ikke tjene til Bevis for, at de ere erobrede fra en tyrkisk Admiral, som han selv har fældet efter en Tvekamp. Det er muligt, at Kampen med Ibrahim er en anden end den, som er

---

¹⁾ Standarten er det vigtigste Stykke af de Sager, som Curt bragte hjem med sig, thi den maa vist være tagen fra et Skib, paa hvilket en Admiral har været ombord. Den er af Sølv, forgyldt og besat med Turkiser; den er forsynet med følgende Indskrift, som læses baade paa For- og Bagsiden: »Keiserlig Standart for Sultan Murad, Sultan over de herligste Sultaner, Kejsernes Kejser, Padischa over hele Verden«. Der nævnes ingen Ibrahim i den. Det maa være en ældre Standart, thi de Sultaner, der regjerede i den Tid, Krigen førtes om Candia, hed Ibrahim IV og Muhammed IV. (Indskriften er læst af Professor Mehren).

omtalt¹⁾ af Nani; men det er ogsaa muligt, at, hvad der er fortalt om Curts Kamp med Ibrahim, ikke er rigtigt. Der er sagt andre Ting om Curt Sivertsen, som ikke kunne være rigtige.

Lige til Udgangen af 1659 har Curt Sivertsen kun været kaldet Kapitajn paa San Giorgio grande. Som bekjendt fortælles der, at han 1660 var Næstkommanderende under Francesco Morosini, eller at han var Chef for hele den venetianske Flaade, og at han blev General-lieutenant eller General-Admiral-Lieutenant, — der er Afvigelser hos Forfatterne om, hvad det egentlig var, han blev, men Alle stemme overens med hverandre i, at han blev noget meget stort. Der er kun en eneste Forfatter, som har tvivlet herom; denne Forfatter er hverken dansk eller norsk, men hollandsk, nemlig de Jonge. Han fortæller²⁾, at Titlen General-Admiral-Lieutenant blev given Curt, men udtaler sig i en Anmærkning føjet hertil paa følgende Maade: »Jeg siger dette paa Holbergs Ord; men denne Forfatter anfører hverken noget Diplom for Udnævnelsen eller nogetsomhelst andet Bevis, og i de originale Aktstykker, som han meddeler, kaldes Sivertsen af den venetianske Regjering kun Kapitajn eller Ridder. Jeg tvivler af den Grund paa Sandheden af denne Beretning, da der ikke er noget andet Exempel paa, at en Fremmed er bleven hævet til en saa høj Værdighed

---

¹⁾ Nani fortæller om den samme Kamps Fortsættelse: »Der blev ogsaa efter en hæftig Kamp erobret en af de andre Sultanaer, som var løben paa Grund, den var fuld af Saarede og af Blod«. »Fù parimente presa un' altra delle Sultane, c'haueua dato à terra, dopo un longo combattimento, piena di feriti, e di sangue«. Der tales ikke om, at Sultanaen kommanderedes af en Pascha, heller ikke om, at han overmandedes i Tvekamp og mistede Hovedet. Curt nævnes slet ikke.

²⁾ De Jonge, Nederland en Venetie, S. 256. ²⁾

i den venetianske Marine. De venetianske Forfattere tale, saavidt mig er bekjendt, heller ikke derom. Sikkert er det, at Coert Siewertsz eller Adelaar aldrig som Overbefalingsmand har kommanderet den venetianske Flaade eller en venetiansk Eskadre. En saa ærefuld Stilling blev udelukkende overdraget venetianske Adelsmænd.«

De Jonges Kilde er altsaa Holberg. Holbergs Kilde, som de Jonge ikke har kjendt, er Mylius's Skrift om Curt Adelaar, thi her er benyttet et Aktstykke, i hvilket Curt kaldes »Tenente Generale,« en Benævnelse, som Mylius har oversat ved General-Lieutenant, Holberg ved General-Admiral-Lieutenant, og som dem alle følgende Forfattere. Aktstykket er det sidste, som Curt selv har modtaget, medens han var hos Venetianerne, en Attest, som Francesco Morosini har underskrevet den 15 November 1660. Selv om de Jonge havde kjendt dette Dokument, havde han dog vist udtalt sin Tvivl; thi de Bemærkninger, hvormed han har fremsat den, ere aldeles rigtige. Men denne Sag maa prøves lidt nøjere.

Dokumentet, som ikke længere er bevaret, var efter Mylius's Beskrivelse skrevet paa Pergament, det var forsynet med Underskrifter af Morosini og hans Sekretær, Michiel Macri, og med et Sigil, hvori saas Markusløven holdende et tvedelt Vaaben, i den ene Del et Kors, i den anden »et paa Straa liggende Tav! [sic!].« Efter sin ydre Form synes Dokumentet at have været ægte. Undersøges Indholdet, saa vil man lægge Mærke til, at denne Attest næsten er ordret stemmende med den, som Morosini underskrev for Curt 1659, dog med følgende Forskjelligheder: i den fra 1659 kaldes Curt: »il Kavaliere Curt Siuers, Capitano della Nave San Giorgio grande«, i den fra 1660: »il Tenente Generale Kavaliere Curt Siuers,« i den første tales der om hans

Virksomhed under Contarini, i den sidste tales der om, at han har været med ved Landgangen ved Suda. Det ser ud, som om den sidste tildels er en Afskrift af den første, eller som om begge have været en Slags Blanketter eller Formularer, der kunde udfyldes. Men Indholdet synes forøvrig at være rigtigt i dem begge, der er ingen Grund til at anse det for forfalsket. Spørgsmaalet maa ene og alene dreje sig om Udtrykket »Tenente Generale.« Det betyder Generallieutenant, men passer denne Titel paa Curt? En Generallieutenant plejer at være høj Charge i en Landarme, Curt var jo Sømand, Officer paa et Skib. Titlen passer ikke, thi der fandtes ikke i den venetianske Marine en Titel: »Tenente Generale.« Navnene paa de højeste Poster i Flaaden vare altid Capitano generale, - general da Mar, - del Golfo, - delle Galere, - de Galioni, - delle navi, Capitano delle nauì armate. Staben i en Flaade eller Eskadre var il Capitano delle Navi, l'Almirante, la Patrona, og derefter i Governatori delle Navi. Saaledes staar der at læse hos den venetianske Forfatter, Tentori, som 1785 gav en Beskrivelse af Republikens indre Statsordning¹⁾,

¹⁾ C. Tentori, Saggio sulla Storia civile, politica, ... della Repubblica di Venezia. II, Venezia, 1785, S. 256. Lyder Montaine de Fasting, som tjente paa Venetianernes Flaade i Krigen 1716—1718, anfører i sin »Kort og sandfærdig Historie om den Venetianske og Tyrkiske Krig«, Kbh. 1720, S. 20—21, omtrent de samme Benævnelser. 1716 blev Andrea Pisani Capitán general; Admiral, »som af de Venetianere kaldes Capit. extraordinario blev Andrea Cornaro, Ludovigo Flaminiene blev Capit. Ordinario, som er saa meget som Viceadmiral; Marco Antonio Diedo blev l'Admirante, som er Schoutbynacht, og Correro blev udvalgt til Patrono, som er og en Flagmand«. Derefter nævnes forskellige Proveditorer, og over Galeasserne en Governatore. »Alle disse ere Nobili Venetiani, og bliver ingen employered til disse Charger, uden han er en nobel Venetian, og kaldes disse Capo di mare, og sidder i Conseil med Capitain Generalen«.

og at disse Benævnelser ogsaa vare gjældende paa Curt Sivertsens Tid, vil kunne ses af en Skildring, som Brusoni giver af en af Contarinis Kampe ved Dardanellerne i Aaret 1659; Kampen lededes af Contarini som »Capitano delle nauï«; »i tre Timer kanoneredes mod Tyrkernes Landbatterier, baade »l'Almirante Capello«, og »la Patrona« og »i Governatori« og »i Capitani Fiamminghi« sloges med udmærket Mod, idet den ene kappedes med den anden om at komme nær mod Landet, hvilket Admiralskibet — det var St. Jørgen — nærmede sig paa Pistolskuds Afstand.« Man vil heller ikke hos nogen af de venetianske Forfattere, som i det 17de Aarhundrede have fortalt denne Krigs Historie, finde Benævnelsen »Tenente Generale« brugt om en højere Charge i Flaaden, og da heller ikke om en Næstkommanderende, han hed Vicecapitano, eller (Luogo)tenente del Capitano¹⁾.

Det er ogsaa rigtigt, naar de Jonge bemærker, at de høje Charger udelukkende vare forbeholdte venetianske Adelsmand. De Forfattere, som i det 17de Aarhundrede have skrevet om Venedigs indre Forhold, gjøre opmærksom herpaa, og man vil ikke i hele den lange Krigs Historie finde en eneste fremmed Søofficer nævnet som Fører af Flaader eller Eskadrer, eller som Kommanderende i højere Stillinger. Curt var vel bleven Markus-Ridder, men han var ikke bleven venetiansk Adelsmand.

»Tenente generale« var en Titel, som hørte hjemme i Landarmeen, og man vil idelig finde den anvendt.

---

¹⁾ I sin Skildring af Slaget ved Dardanellerne 1656, fortæller Nani, II, S. 421, at da Lorenzo Marcello blev dræbt, holdt hans »Luogotenente«, hans Broder, Giovanni Marcello, det skjult; ligeledes nævner han ved at omtale Slaget ved Dardanellerne 1657, at Lazaro Mocenigo faldt og at »Francesco Mocenigo fratello suo & insieme Luogotenente« blev dragen halvdød op af Vandet, II, S. 448.

1660, da Prinds Almerigo kom til Candia, var Sieur de Bas hans Tenente Generale, Venetianernes hed le Chevalier de Gremonville, de vare begge Franskmand. Den sidste havde efter Beretningen i Gazette de France ¹⁾ af Generallissimus, Francesco Morosino, faaet »la lieutenantance générale des Armées de terre et de mer«; som saadan kommanderede han Soldaterne, naar de sattes i Land fra Flaaden, han var det, som kaldtes »Generale dello Sbarco«²⁾; denne Generals Hverv var det, kun at kommandere Soldaterne, naar de landsattes og brugtes iland; ombord paa Flaaden havde han Intet at sige. I alle Meddelelser om Affæerne paa Candia 1660 findes disse to Generallieutenanter nævned, derimod aldrig Curt Sivertsen ³⁾).

Der er bevaret et Aktstykke, som hidtil ikke har været bekjendt, og som giver vigtige Oplysninger. Det er en Indberetning fra Francesco Morosini til Dogen, som udelukkende handler om Curt Sivertsen. Den er dateret fra Parisi, den 26 November 1660, altsaa skreven 11 Dage efter at hin Attest blev udfærdiget. Aktstykket (Bilag Nr. 8) lyder saaledes i ordret dansk Oversættelse:

»De Fortjenester, der findes hos Ridder Hr. Curt Sivertsen, som nu rejser herfra, og som i det sidste Felttog som simpel Frivillig ⁴⁾ har tjent Eders Højhed paa

¹⁾ Gazette de France, 1660, Nr. 125.

²⁾ Saaledes kaldes han ogsaa hos de Servi, II, S. 280, 82.

³⁾ Se saaledes Gazette de France, 1660, Nr. 133, 142, 143; 1661, Nr. 3. Det kan her bemærkes, at hverken i Gratiani's Biografi af Francesco Morosini, Francesci Mauroceni Gesta, som udkom i Padua 1698, eller i A. Arrighi's Bog, De Vita et Gestis Fr. Mauroceni, Patav. 1749, omtales Curt Sivertsen. Morosini var født 1618, altsaa 4 Aar ældre end Curt Sivertsen.

⁴⁾ Der staar »venturiero semplice«. Dette Ord forklares i Vocab. d. Accademia della Crusca, III, Firenze 1691, S. 1767 ved: »Soldato, che va alla guerra non obbligato, ne condotto a soldo, ma per cercar sua ventura, e a fine d'onore«.

det samme Skib, S. Giorgio Grande, paa hvilket han i de foregaaende Felttog har udført en Kapitajns Pligter, som har vist sig ligesaa rask som ivrig, idet han har underholdt sig selv paa egen Bekostning, har underholdt fem Tjenestemænd, der ved alle indtrufne farlige Lejligheder og Landgange ved Suda og ellers have ledsaget ham og bidraget til, at Resultatet blev saa ønskeligt som mulig, — opfordre mig til at give ham med til Deres Højhed dette Brev som Tilkjendegivelse af den offentlige Erkjendtlighed og som Vidnesbyrd om, hvad han har udrettet, især om at han, ved det blotte Vink, at det vilde være Republikken fordelagtigt, har ladet sit Skib blive her 24 Dage længere end hans Lejekontrakt fordrede det. Uden at tilføje mere forbliver jeg med sædvanlig Underdanighed

Francesco Morosini, General-Kapitajn.

Skrevet i Parisi, den 26 November 1660.«

Af dette Dokument læres: at Skibet S. Giorgio grande ikke var et venetiansk ¹⁾, men et fremmed lejet, enten det nu har været Curts Ejendom eller ikke; fremdeles, at Curt i de foregaaende Aar har været Kapitajn paa dette Skib, at han i Aaret 1660 blot har lejet

---

¹⁾ Man kunde indvende herimod, at Contarini 1659 i en Attest (Mylius, S. 113) given Curt Sivertsen kalder ham »Capitano di nostra Naue Capitano San Giorgio Grande«, idet »nostra« kunde synes at tyde paa, at Skibet var venetiansk. Men Contarini kan meget godt kalde et Hyreskib, som er taget til Admiralskib, »nostra nave«; i Øjeblikket ere Venetianerne Ejere af det. Paa samme Maade kalder Frederik III, som i Aarene 1666—67 havde nogle hollandske Hyreskibe i sin Tjeneste, et af dem, som hed Middelburgh, »vort Skib«. Den 23 Juli 1667 skrives til en Søofficer, der skal tage Kommando over en Eskadre i en Admirals Sygdomsforfald, »du haver paa vores Skib Middelburg Capitain Jan Ribachtsen udi dit Sted at forordne.« Sjællandske Tegnelse.

Skibet til Venetianerne, ikke sig selv, han er fulgt med det som Frivillig, og har ikke i dette Aar været Kapitajn; ellers havde Morosini nævnet ham som saadan, og ikke stillet dette Aar som Modsætning til de forrige, da han var Kapitajn paa San Giorgio grande. Han har slet ingen Kommando havt; havde der været betroet ham en større Kommando, kunde Morosini ikke have brugt de Udtryk, han har benyttet sig af. Der er saaledes ikke Tale om, at han har kommanderet som Tenente Generale, denne Titel er slet ikke nævnet. I Brevet til Dogen fremhæver Morosini i saa høj Grad Curts Fortjenester, at det vilde være meget paafaldende, hvis han havde forbigaaet noget saa Væsenligt som det, at han havde brugt ham i en af de højere kommanderende Stillinger. Deraf følger atter, at man maa være mistroisk mod Udtrykket »Tenente Generale«, som er brugt i Attesten af 15 November 1660.

Men, naar Morosini har sat sit Navn under et Dokument, i hvilket Curt kaldes Tenente Generale, saa maa dets Ord staa til Troende! Ja, hvis der var Mening i dette Udtryk. Men det er der ikke. En Skibskapitajn er ikke bleven General i en Landarme, han har ikke faaet nogen Udnævnelse dertil, han har ikke faaet den Titel eller Rang som en Hædersbevisning. Hvad vilde det ogsaa sige, at give en Skibskapitajn Titlen General-lieutenant? det maatte da være Almirante, og havde han den den 15 November, saa maatte han dog vist ogsaa have havt den den 26 November. Der er al Grund til at antage, at der er begaaet en Fejl ved denne Attests Udfærdigelse, Venetianerne kjende senere kun »il Kavaliere« Curt, ikke »il Tenente Generale«, Holænderne kun »Capitain« Curt Adelaer¹⁾.

¹⁾ For at ikke Noget skal forbigaaes, som kan støtte den Mening, at Curt Sivertsen har været Admiral, skal her nævnes, at

Samler man til et Billede Curts Virksomhed i den Tid, han var i venetiansk Sold, vil Billedet blive smukt, og det maa kun beklages, at det er som hollandsk Skibskapitajn og ikke som norsk eller dansk Undersaat, han har gjort sig hædret i Republikens Tjeneste. Thi hans hele Færd stemmer godt med, hvad man kan vente sig hos en brav nordisk Søkriger. Han forstod sin Gjerning, han var en udmærket Sømand¹⁾, uforfærdet og modig; at tumle sig paa Søen og færdes i Krigen var ham kjært, han hengav sig dertil; at gjøre Gavn, at høste Ære var ham nok saa kjært som at vinde

---

Hr. T. Gar har udtalt den Anskuelse, at, da Curt ifølge Dokumenter har havt Titlen »Capitano di nave«, maa han have havt en Stilling, der vil svare til en Viceadmirals Plads i andre Mariner. Denne Anskuelse kan dog ikke gives Bifald. Curt er ganske vist kaldet »Capitano«, men bestandig — o. lige til 1659 — »Capitano della nave San Giorgio Grande«; saaledes kaldes han 1651, 1652, 1654, 1655, 1659, og 1660 siger Morosini, at Curt Sivertsen i de foregaaende Aar har udført en Kapitajns Pligter paa Skibet San Giorgio Grande. Hr. Gar maa have forvexlet Titlen »Capitano«, som Venetianerne gav deres Høistkommanderende, med Titlen »Capitano«, hvormed Curt Sivertsen benævnes i Attesterne, men som gjælder den fremmede, hollandske Skibskapitajn. Det kan her erindres, at Brusoni ved Aaret 1659 nævner »il Capitano Curt« »e altri Capitani Fiamminghi« (se ovenfor S. 75, Anm. 1), og at Nani ved Aaret 1654 omtaler »Curtio Siuersen Fiamingo Capitano della nave«, nemlig »la Capitana nominata San Giorgio Grande«, som kommanderedes af Giuseppe Delfino, »Capitano delle navi«. Samme Aar 1654 omtaler den hollandske Konsul i Venedig Curt Sivertsen som »Schipper« paa »de groote Sint Joris«, det vil sige Skibskapitajn. Hr. Gar har ikke bragt et eneste Dokument frem, i hvilket Curt har en Titel, som efter ret venetiansk Marine-Sprogbrug kan svare til Viceadmiral.

¹⁾ Hermed skal naturligvis ikke være sagt, at der ikke blandt de hollandske Kapitajner kunde findes dygtige og brugbare Mænd.

Penge. Han var sine Chefer lydig, og han var den Stat tro, som gjorde Brug af hans Evner og Dygtighed. Derfor have ogsaa Venetianerne sat Pris paa ham og holdt af ham, og, om end andre engelske og hollandske Kapitajner bleve hædrede, er det dog ikke bekjendt, at nogen af dem har modtaget en saadan Række Hædersbevisninger som Curt Sivertsen.

Dette Billede vil vistnok være det sande, og det kan ikke andet end tiltale. Men, hvis man tænker sig, at Curt har været i overordnede Stillinger, at han som Admiral har kommanderet Flaader eller Eskadrer, at han har ledet Søslag og staaet i Spidsen for større Foretagender, at han har udført Heltegjerninger, som Verden nær og fjern har beundret, saa tager man fejl; thi det har ikke været Tilfælde. Maaske kan En og Anden fremsætte den Tanke, at det mulig har været Curt Sivertsen, som ledede Foretagenderne, medens Venetianernes Admiraler gav Navn til. En saadan Tanke vil være noget dristig, thi det maa erindres, at Venetianerne vare en Sønation, som altid har haft øvede og brugbare Førere. Men sæt ogsaa, at det har været Tilfældet, saa har det i Curts Levetid været en ligesaa dyb Hemmelighed, som det er det i Aaret 1870; der er ikke fremkommet en Tøddel til Vidnesbyrd derom. Og det kan man vist rolig sige, at hvis Willom Worm eller Mylius havde hørt Noget om, at Curt havde haft en saadan Betydning og virket paa en saadan Maade, saa havde de nok fortalt, hvad de vidste derom.

Vittorio Siri har et Sted ¹⁾) rettet en heftig Bebrejdelse imod Venetianerne, fordi de nok tog Brug af Fremmede, lod dem arbejde for sig, ofre deres Liv i Republikens Tjeneste, uden saameget som at nævne deres Navne.

¹⁾ V. Siri, Mercurio, XV, S. 814.

Bebredelsen er ikke ugrundet, men dog for skarp¹⁾. Thi Historieskrivere som Brusoni, Valiero og Nani have nævnet mange Fremmede, der have udmærket sig, men rigtignok færrest af Sømændene. Men have Venetianerne vist Forsømmelse i denne Retning, saa have de gjort det godt igjen paa andre Maader, idet de have uddelt Belønninger dels for virkelig at hædre, dels for ved Exemplet at opmuntre, dels af Interesse for at beholde de lejede Skibe i deres Sold²⁾. Curt Sivertsen er et Exempel herpaa, thi ham have de været rige imod med Belønninger, de have givet ham Alt, hvad de kunde give ham, Guldkjæder, Ridderkorset og Pensioner, saa at han ikke har kunnet beklage sig.

At give Guldkjæder til Belønning var en gammel meget almindelig Skik hos Venetianerne³⁾. Der kan nævnes mange Exempler baade paa venetianske Krigere

---

1) I et meget rhetorisk Skrift, en Tale af Francesco Fulvio Frugoni, Candia angustata, Ven. 1669, læses S. 174: »A voi toccherebbe, o forti Olandesi, che co' vostri legni tonanti siete il terror dell' Orche marine. Per voi Marte, divenuto Nettuno, fa nascer dal seno dell' acque salse tempeste ignite, e col fragore de' vostri bronzi; mentre assorda le Sfere del Cielo, accresce il grido alla Fama, che vi diuolga Protei del Mare«.

2) Dette sidste var saaledes Tilfældet 1653; da var Holland i Krig med England, og det var vanskeligt at faa Skibe. Iseppo Delfino gjorde i en Rapport af 14 Oktober 1653 opmærksom herpaa; tre Kapitajner vilde sejle bort med deres Skibe, han raadede til at kjæle for dem, selv havde han lovet dem nogen Udmærkelse; han anbefalede aarlig at anvende nogle Pengebelønninger til de Skibe, som vedblev at være i Venedigs Sold. Delfino sluttede med at omtale Curt Sivertsens Villighed til fremdeles at blive paa de samme Betingelser, som vare tilbudte de Skibe, der sejlede bort. Se ovenfor S. 52. (Archivio generale di Venezia.)

3) Denne Skik var ogsaa i Brug i andre Lande, f. Ex. Frankrig, Holland, Danmark.

og paa Fremmede, som have været i venetiansk Tjeneste, hvilke ere blevne belønnede paa den Maade; det var en Værdi-Belønning, som gaves i Form af en Kjæde istedetfor i rede Penge. Kjædernes Størrelse var naturligvis forskjellig; de, som Curt Sivertsen fik, vare af de mindre, paa 2—300 Dukater; der var forskjellige Grader indtil Kjæder af 2—3000 Dukaters Værdi. At blive Markus-Ridder var en endnu større Ære. Denne Ridderorden uddeltes naturligvis paa en anderledes sparsom Maade, end Tilfældet er med Ridderordener i Midten af det 19de Aarhundrede; men der er dog i Decenniet 1650—60 blevet udnævnt 27 Markusriddere, hvilket maa anses for et ret anseligt Tal, naar hele Antallet af Markusriddere fra 1456 indtil Republikens Fald kun har været 526. At give Pensioner til fortjente Krigere var en anden almindelig Skik hos Venetianerne; Størrelsen af dem var naturligvis forskjellig, sædvanlig vare de paa nogle hundrede Dukater. I Reglen gaves de kun til den Paagjældende for hans Levetid, men der haves Exempler paa, at en Pension kunde gaa over fra Fader til Søn, eller paa at en Søn kunde faa en Pension, naar hans Fader var falden i Republikens Tjeneste¹⁾. Men

---

¹⁾ Et ret mærkeligt Exempel paa, hvorledes Fremmede have faaet Belønninger af Venetianerne, kan her anføres. En Schweizer, J. J. Dieteli fra Altorf, havde været i venetiansk Tjeneste en stor Del af sit Liv. 1636, den 25 Marts, bad Raadet i Uri om, at Republiken vilde give ham en Hædersbevisning. Han fik en Guldkjæde af 150 Dukaters Værdi, blev Markus Ridder og fik en aarlig Pension af 100 Dukater. 1643 gav Raadet ham en anbefaling, selv søgte han om, at Pensionen maatte gaa over paa hans Søn Joh. Lazarus Dieteli og blive forøget, samt om at Sønnen maatte blive udnævnt til Markusridder; dette sidste maa være blevet bevilget. 1649, da han blev 70 Aar gammel, bad han om Forøgelse af sin Pension. 1656 blev hans Neveu, Joh. Kaspar Dieteli, Ridder af St. Markus og fik en aarlig Pension

at en Pension paa 1400 Dukater er bleven givet med Løfte om, at den skulde vedblive indtil den Paagjældendes tredie Slægtled, maa vistnok betragtes som noget ualmindeligt, og, hvis et saadant Tilfælde er hændet med Curt Sivertsen, kan man med Rette slutte deraf, at den Gavn, Venetianerne have havt af ham, har været betydelig.

Til Efterretningerne om denne Pension knytter der sig nogle ejendommelige Forhold. Dogens Brev til Curt Sivertsen, i hvilket det meddeles ham, at Pensionen er bleven ham tilkjendt, er bevaret baade i det Exemplar, som Mylius har beskrevet, og i en samtidig officiel Kopi ¹⁾. Begge Exemplarer synes at være udfærdigede i lovlig Form, og begge ere forsynede med en Paaskrift om, at de have været præsenterede i Rentekammeret. Men i begge Exemplarer har Aarstallet været skrevet fejl: MDCLiij, som i begge er blevet rettet paa forskjellig Maade, i Hoveddokumentet ved Radering, til MDCLVij. Denne Fejl i Aarstallet er ret mærkelig og kan vække Mistanke imod Dokumenternes Ægthed. Men den kan dog næppe have meget at betyde, da Dogens Navn, Johannes Pisauro, er skrevet rigtig i dem begge; Sigillet

---

af 100 Dukater. 1660 døde Sønnen, den forfaldne Pension blev given Familien, og den venetianske Resident i Schweiz fik Befaling om, at indstille en anden til at blive Ridder og modtage Pensionen. V. Cérésolle, La République de Venise et les Suisses. Venise 1864, S. 78—79, 86, 92, 100, 103. — I denne Bog nævnes 2 andre Schweizere, som ere blevne Markusriddere under Krigen om Candia, nemlig 1656 »Fedele della Torre (La Tour) ministre de l'abbé de Saint-Gall«, og 1665 »Dr. George Eblinz de Coire«, som tillige fik en Medaille af 50 Dukaters Værdi; smst. S. 100 og S. 107. Tallet er maaske større; Cérésolle siger selv, at den Registrant over Dokumenter, han har udgiven, ikke er fuldstændig.

¹⁾ De bevares i Arkivet paa Dragsholm.

med hans Navn i hænger ved det ene af Exemplarerne. I Aaret 1654 [o. 1655] var Francesco Molini Doge, 1658 [o. 1659] var Johannes Pisauro Doge.

I Dokumentet staar der, at Pensionen er bleven tilkjendt Curt Sivertsen, efter at der er blevet delibereret derom i Senatet den 15 Februar. Det var kun faa Uger efter at Curt blev Markusridder; det synes, at man med Rette kan slutte heraf, at han har været en Mand, der er blevet lagt Mærke til, og man kunde følgelig vente, at der ogsaa i Venedig maa findes Vidnesbyrd om, at den store Pension er bleven ham tilkjendt. Men det er ikke Tilfældet. Senatets Beslutning fra 1655 om, at Curt skulde have en livsvarig aarlig Pension af 200 Dukater, kan tilvejebringes fra Senatsprotokollen (Bilag Nr. 7); Curts Ridderdiplom er indført i vedkommende Protokol, som endnu bevares i det venetianske Statsarkiv, med den Tilføjelse, at der er tilkjendt ham en livsvarig aarlig Pension; men der er intet indført i Senatets Protokol om, at det er besluttet at give ham en Pension paa 1400 Dukater, og det har ikke været muligt, at finde noget som helst Vidnesbyrd derom i det venetianske Statsarkiv ¹⁾.

---

¹⁾ Hr. T. Gar skriver i et Brev dat. Venedig 28 Marts 1870: »Du décret du Senat, 13 Janv. 1654 (m. v.), il résulte, que à Mr. Curt fut assigné une pension de 200 ducats, sa vie durante; et il n'y a pas un mot des descendants, ni on a trouvé jusqu'ici l'autre décret 28 Février 1658, en force duquel on lui aurait accordé une nouvelle pension de 1400 ducats. Ce n'est pas facile de combiner ces deux versions.«

Den 27. April skriver han: »Malgré les investigations les plus diligentes dans toutes les Archives spéciales des Rettori, Terra e Mare, Ducali, Corti, Maggior Consiglio, Serenissima Signoria Lettere, Collegio, Notatorii del Consiglio dei x, Ufficiali alle Appuntature etc. on n'a pas trouvé le décret du

Der blev udbetalt en Pension aarlig til Curt Adelaer, saalænge han levede, men efter hans Død kun det første Aar¹⁾. Det er blevet regnet den venetianske Regjering til Last, at den ikke opfyldte det Tilsagn, den havde givet om Pensionens fortsatte Udbetaling, og det kan heller ikke nægtes, at det er et mindre smukt Vidnesbyrd, som her foreligger om Venetianernes Mangel paa Ordholdenhed — hvis Dokumentet ellers er i god Orden.

Curt Adelaers Søn, Kammerjunker Frederik Christian Adelaer, besøgte 1690 Venedig og førte med sig et Brev fra Kong Christian den Femte til Dogen og Senatet i Venedig (Bilag Nr. 9). I en meget høflig og venlig Form erindrede Kongen om den Pension, som nu i mange Aar ikke var bleven udbetalt Arvingen efter Curt Adelaer, en Mand, der paa saa mange Maader havde gjort sig fortjent af Venedig, og han bad om, at denne Gjæld nu maatte blive betalt. I Dogens Svar til Kongen (Bilag Nr. 10), som er meget kort, forekommer de vigtige Ord, »at man vil trøste Ansøgeren i hans billige Andragende, hvis det er muligt at udbetale ham det Tilgodehavende, som han har lovlig Krav paa.« Det er

---

Sénat, en force duquel le Doge Giovanni Pesaro, en date de Venise 28 Fevrier 1658, bailla au Capitaine Sivertsen une pension viagère de 1400 ducats (4340 frcs.) pour lui et ses descendants jusqu'à la troisième génération«. Der føjes til: »Il ne faut pas en déduire, que la lettre ducale soit fausse«.

- 1) Curt Adelaer døde i November 1675, han blev begravet i Februar 1676. Beslutningen om, at han skulde have den store Pension, er tagen i Februar Maaned; og med en vis Sandsynlighed kan det antages, at den forfaldt til Betaling i samme Maaned. Hvis det har været Tilfælde, er Pensionen vistnok bleven udbetalt i Aaret 1676, før Efterretningen om hans Død er naaet til Venedig. Pensionen er da vel bleven udbetalt en Gang i Aaret efter hans Død, men egentlig standset, da Efterretningen om, at han var død, kom til Venedig.

underligt, at det ikke i noget af disse Breve nævnes, hvor stor en Pension der tænkes paa. Men Kammerjunker Adelaer har uden Tvivl havt Pensionspatentet paa de 1400 Dukater med sig¹⁾, og, da hans Moder endnu levede 1690, maa han af hende have været underrettet om, hvor stor en Pension Venedig fra 1659—76 aarlig havde udbetalt til hendes Mand. Dersom Alt er rigtigt og i god Orden, maa det altsaa være Fordringen paa de 1400 Dukater aarlig, som Dogen indrømmer var berettiget. Fordringen blev imidlertid hverken dengang eller senere honoreret.

Grunden til, at Pensionen standsede, har vistnok været Pengemangel. Man gav strax store Løfter og haabede vel at kunne indfri dem; men Forholdene, navnlig de vedvarende Krige med Tyrkerne, tvang til at standse med at udbetale Pensionerne; Summerne løb efterhaanden betydelig op, og det blev for hvert Aar mere og mere vanskeligt at udrede dem. Det var nær gaaet Schweizerne som Curt Adelaer. De havde leveret mange Soldater og Officerer til Venedig, og Staten havde tilkjenndt mange af dem Pensioner. 1666 reklamerede Kanton Bern en Del Pensioner; som Grund til, at de ikke vare blevne udbetalte, anførtes undskyldende Venedigs vedvarende Krige med Tyrkerne. Disse Undskyldninger (til Bern og til Zürich) gjentoges hvert Aar; endelig udbetaltes der i Aaret 1674 Pensioner for 13 Aar til et Beløb af 104,000 Dukater, men der blev endda nogle til Rest²⁾. Havde Curt Sivertsen været en Schweizer,

---

¹⁾ Det lever endnu som et Sagn i den Adelaerske Slægt, at, da Kammerjunker Adelaer 1690 fremkom i Venedig med sin Fordring, blev det anbefalet ham at rejse bort, hvis han vilde undgaa at blive sat i Blykamrene.

²⁾ Victor Cérésolo, *La République de Venise et les Suisses*, Venise 1865, S. 107—110. S. 109 forekommer følgende Notits:

havde vistnok hans Efterkommere, idetmindste vel hans Søn, faaet Pensionen udbetalt; men hans Familie bode for langt borte, til at en Fordring kunde gjøres gjældende med Udholdenhed eller med Eftertryk.

Paa Rosenborg Slot bevares et Portræt i Legemsstørrelse af Curt Adelaer, som med Grund antages for at være malet i Venedig¹⁾. Curt fremstilles som en høj, anselig, stærkt bygget Mand; hans Ansigt, af god nordisk Karakter, er fyldigt, Øjet ser roligt og tillidsfuldt hen, om Munden er der et let Smil, Udtrykket tyder paa en Mand, som med Fasthed kunde gaa en Fare imøde og le ad den. Han er iført en venetiansk Dragt, en sort Fløjelskjortel, der naar til Fødderne, rigt bræmmet med hvidt Skind, fæstet om Livet ved et Belte; over Skulderen en Slags Vest. I højre Haand holder han en kort Kommandostav. Ved denne har man troet, at han er betegnet som den høje Kommanderende, som Admiralen; men denne Fortolkning er ikke rigtig; det er den Stav, med hvilken venetianske Skibschefer dengang almindelig afbildedes²⁾. Denne højre Haand støtter han paa et

---

»1670, 25 Jan.... Le colonel Joh. Busch après avoir servi Venise pendant 20 ans, a laissé sa vie au siège de Candia. Ses héritiers réclament, outre son crédit de 5000 écus (en 1664), tout ce qui leur revient des gages du défunt jusqu'à présent«. Om denne Sag korresponderedes der ogsaa 1674. 1647 mindede Bern og Zürich ogsaa om resterende Pensioner; smst. S. 90.

- 1) Dette Portræt hang i sin Tid paa en af Gangene paa Birkelse. Professor Høyen opdagede, hvem det forestillede, og han udvirkede, at det kom til Malerisamlingen paa Frederiksborg. Det undgik Ødelæggelse ved dette Slots Brand og hænger nu nederst i Trappegangen i det store Taarn paa Rosenborg.
- 2) »Le petit bâton que Curt Adelaer tient à la main droite, est le signe de commandement comme capitaine de son propre vaisseau. Avec ce bâton à la main sont peints aussi les Capitani Veneti da mar«. (T. Gar.)

lille Bord. Paa dette er opstillet noget tilbage et Brystharnisk, foran paa hvilket der hænger et simpelt Kors i en kort Kjæde hæftet til en Slags Medaillon med en Fortuna i Midten. Ned over Bordets Kant hænge 9 Guldkjæder; i den ene af dem hænger en Medaille med et Portræt i, i 6 hænge Medailler med et Løvehoved; midt iblandt disse 6 hænger i en Kjæde et Ridderkors, og endelig hænger der et Ridderkors til i en Kjæde længst hen imod Curt Sivertsen. Dette sidste Ridderkors er noget større end det andet, men Formen er den samme: Korsets Arme ende i to fremspringende Spidser, begge Kors ere blaa emaillerede, det ene lidt lysere end det andet, i Midten ses Fordelen af en vinget Løve. Men der er den Forskjæl imellem dem, at Rummet mellem Korsets Arme udfyldes paa det første Kors af et Zirat, der ligner en saakaldet Lilje med en Perle, paa det sidste derimod af en bugtet Straale, der ender med en lille Kugle. Hvorledes skal man forklare disse Kjæder og disse Kors rigtigt?

Forfatteren til Afhandlingen i Dansk Tidsskrift¹⁾ har omtalt dem og givet en Forklaring af dem. Han gaar ud fra en Bemærkning hos Mylius om, at der var to Slags Markusriddere; de fornemste valgtes af Dogen og Senatet i Forening, og fik fordetmeste en aarlig Pension af Statskassen, de andre valgtes af Dogen alene og nøjedes med Æren og Habiten alene; Curt Sivertsen hørte til første Klasse. Dernæst anfører han en fransk Forfatter, Dambreville, som i en Bog om Ridderordner skjælnet mellem St. Markusordenen, der bestod af en Guldmedaille med Markusløvens Billede og uddeltes af Senatet til Republikens egne Undersaatter, og undertiden til Fremmede, som havde gjort sig særlig

¹⁾ Dansk Tidsskrift, 1870, I, S. 275—76.

fortjente, og Dogens Orden, der bestod af et blaåt emailleret Guldkors med 8 Spidser, Korset havde Lilier i de 4 indvendige Hjørner og Markusløvens Billede i Midten. Da der nu i Curt Adelaers danske Adelsdiplom fra 1666 siges, at han af Republiken fik »begge des Ordner« og Jacob Paulli nævner ham som »D. Marci et magni Venetum senatus eqves«, saa antager Forfatteren, at Curt to Gange er bleven Ridder. En Bestyrkelse herpaa finder han i Portrætet. Thi paa det ses Ordenstegn, der svare til dem, Dambreville omtaler, to Dogekors, »af hvilke det ene mulig har været til at hænge om Halsen, det andet til at bære paa Brystet, og Medaillen med Markusløven er fremstillet i sex Exemplarer.« Denne Forklaring er noget besynderlig; der er vist endnu Ingen, som paa sit Portræt har ladet et og det samme Ordenstegn male af sex Gange. Til Undskyldning maa tjene, at de nyere Forfattere ere temmelig uklare i hvad de fortælle om Markusordenen.

Venetianerne havde to Slags Riddere, Ridderne af den gyldne Stola og Ridderne af St. Markus. I den førstnævnte Orden optoges kun Mænd af de fornemste patriciske Slægter, den Orden har Curt Sivertsen ikke modtaget, det var en Umulighed for ham at opnaa den. Om Markus-Ridderne meddeles Følgende af Tentori¹⁾, som har skrevet et vigtigt og indholdsrigt Skrift om Venedigs Statsordning. »Fra fjerne Tider finder jeg, at denne Ridderorden har været i Brug i Venedig, dog blev den ikke given til Undersaatter af den aristokratiske adelige Stand. Disse Riddere, som ved væsentlige Tjenester havde gjort sig værdige til en saa stor Ære, valgtes af

---

¹⁾ Tentori, *Storia civile e politica della Repubblica di Venezia*, VIII, Ven. 1785, S. 214—15.

Dogen og hans mindre Raad (minore Consiglio)¹⁾, og Dogen selv uddelte Ordenen, som bestod i en Medaille eller et lille Kors af Guld eller af himmelblaa Farve, som han hængte dem om Halsen; paa Ordenen var udgravet en kronet Løve, Symbol paa Evangelisten St. Markus, Republikken Venedigs Beskytter. Senere skete Valget eller Udnævnelsen af disse Riddere, efter at deres Fortjenester vare blevne prøvede, snart af Senatet, snart i hele Kollegiet (piene Collegio), undertiden af det store Raad (Consiglio maggiore), Tegnet var en Kjæde med en vinget Løve. Denne Indretning bestaar endnu [1785], og de nævnte Riddere udnævnes enten af Dogen i hans Kabinet uden nogen Pomp eller Højtidelighed, eller af Senatet, eller af Kollegiet, eller endelig af Signoriet. Den fælles Titel for alle disse Riddere er Cavaliere di San Marco; de leve under Republikens Beskyttelse, de love at tage Vaabnene, for at forsvare den imod de Vantro, idet de aflægge Troskabsed for Dogens Fødder«.

Altsaa, der var kun en Benævnelse, Ridder af S. Markus-Ordenen, der tales ikke om nogen Pension. Men det vil være bedst at tilføje nogle flere Oplysninger, som kunne betragtes som en videre Forklaring til Tentoris Meddelelse²⁾. Diplomet for en Markusridder begyndte altid med Dogens Navn, det var altid ham,

---

¹⁾ Serenissima Signoria bestod af Dogen og 6 Raadsherrer; disse sidste dannede alene Consiglio minore; Consiglio maggiore dannedes af hele Adelen. Pien Collegio bestod af 26 Medlemmer Dogen iberegnet, det var en Forsamling af Statens vigtigste Embedsmænd, for hvem Alt forelagdes, som skulde forhandles af Senatet, Pregadi; dette bestod af 120 Medlemmer.

²⁾ Hertil er dels benyttet B. Giustinianis Værk, *Historie chronol. dell' Origine dell' ordini militari e di tutte le religioni cavaleresche*. Venezia 1692, S. 123—27; dels Meddelelser af Hr. T. Gar.

som udnævnte, ligesom det var ham, som slog til Ridder. Men i Reglen udgik Forslaget fra et af Regjeringskollegierne, navnlig fra Senatet, som besluttede at udmærke dem, der ved Tapperhed og Talenter havde gjort sig værdige dertil, og overdrog Dogen at sætte Beslutningen i Værk. Valget skete kun meget sjælden af Dogen selv; valgte han, saa var det Mænd, som havde gjort sig særlig fortjente af ham¹⁾). Diplom og Dekoration overleveredes da i Dogens egne Værelser i en Slags privat Form, men med de samme Ceremonier, som plejede at finde Sted, naar Overleveringen skete offentlig, altsaa mere højtideligt, i Nærværelse af Senatet eller Delegerede derfra. Kandidaten knælede for Dogen, denne slog ham paa Hovedet og Skuldrene med sit Sværd, og sagde tre Gange til ham: »esto miles fidelis«; derpaa fæstedes Sporerne paa Ridderen af »il Cavaliere di Doge«, Dogens Ceremonimester, og endelig aflagde Ridderen Troskabseden. Forslaget om en fortjent Mands Udnævnelse til Ridder kunde ogsaa udgaa fra hans øverste Chef; det er saaledes rimeligvis Flaadens Øverstkommanderende, »Capitano generale da Mar,« som har indstillet Curt Sivertsen til Ridder.

Hvad enten Dogen eller Senatet indstillede En til at blive Markusridder, saa var Æren ligestor; Ridderne deltes ikke i Klasser efter Forslagstillerne. Dekorationen var enten en Medaille med Markusløven, eller et ottekantet spidst Kors af Guld eller himmelblaa Emaill hængende i en Kjæde; men ingen Ridder fik begge Tegn paa en Gang, og ligesaa lidt fik han først det ene og senere ved en ny Forfremmelse det andet.

---

¹⁾ Giustiniani, S. 127: »che di lui si rendono particolarmente benemeriti.«

Uagtet Curt Sivertsen kun 1 Gang er bleven udnævnt til Ridder af Markusordenen, er det dog allerede meget tidlig blevet fortalt, at han er bleven udnævnt 2 Gange. Det er Umagen værdt at se, hvorledes denne Fortælling er opstaaet. Worm omtaler det saaledes i Universitetsprogrammet. Uden at anføre noget Aar eller nogen Datum for Udnævnelserne siger han¹⁾, at Curt først blev hædret med Ridderværdigheden ifølge Dogens Gave, »Principis munificentia Eqvestri dignitate decorus«; Worm har ikke her anført, hvad den Ridderorden hed, som han fik. Dernæst siger han, at Curt blev Markus-Ridder ifølge Senatets Beslutning, »ex supremi Senatus Consulto D. Marci Eqves.« Han anfører hverken Aar eller Datum, men omtaler de Rettigheder, Curt fik som Ridder. Det er nu ganske tydeligt, at Worm maa have havt det rette Ridderdiplom, dateret 21 Januar 1654 (o. 1655), for sig eller en Afskrift af en Del af det, thi de Rettigheder, han anfører, ere netop de, som nævnes i Ridderdiplomet.

I »Testamentet« fortælleres ved Aaret 1660, at Curt paa en dobbelt Maade blev udvalgt til Ridder ved det venetianske Senats Naade, nemlig af Ordenen S. Markus og det store Senat, »dupliciter Eques creatus est, Ordinis inquam S. Marci et Magni Senatus.« Denne forunderlige Benævnelse Ridder af S. Markus og det store Senat, som er meningsløs, kommer første Gang frem i Vielses-Protokollen i Amsterdam, da Curt Sivertsen 1662 blev gift med Anna Pelt; der kaldes han »Cavalier van St. Marco en den grooten Senaet van Venetien,« og paa samme Tid i Titlen paa Jacob Henrik Paulli's latinske Bryllupsdigt til Curt, i hvilket han kaldes »D. Marci et Magni Venetum Senatus Eques«. Denne Titel

¹⁾ Mylius, S. 162.

maa Curt vist selv have opgivet eller idetmindste have anerkjendt, da han har underskrevet, hvad der er blevet tilført Protokollen. Man fristes næsten til at tro, at Curt virkelig har antaget, at der var givet ham en saadan dobbelt Udnævnelse eller dobbelt Riddertitel, og selv har fortalt det, thi i det Diplom, som han fik 1666, da Frederik III optog ham i den danske Adelsstand, staar der virkelig ¹⁾, at »han af samme Republique for hands gode og dappere Forhold med begge des Ridder-Orden til et kiendetegn [er] regaleret.«

Men der er ogsaa Vidnesbyrd om, at man tidlig har forstaaet hans Udnævnelse paa rette Maade. I Omskriften paa Haelvegs kobberstukne Portræt af Curt, som maa være udført før den 12 Oktober 1671 — den Dag blev Curt udnævnt til Dannebrogssridder; men det nævnes ikke i Omskriften — læses: »D. Marci in supremo Senatu Eques«; her er altsaa Dobbeltbenævnelsen bleven til en enkelt. I Omskriften paa det andet samtidige Kobberstik af Curt, som tillægges Waumans, læses: »D. Marci Veneti Eques« ²⁾. Paa Vaabnet, som var afbildet paa Frydefanen, der blev baaren ved Curts Ligprocession, læstes: »til Venetien Ridder af St. Marco«. I Gravskriften paa hans Ligkiste stod: »Ridder af St. Marco.« I Indskriften paa det store Marmor-Epitaflum i Vor Frue Kirke læstes: »D. Marci Veneti Eqves« ³⁾. Det er altsaa 5 Gange, at hans Titel er anført rigtig, og det er samtidige Vidnesbyrd.

---

¹⁾ Mylius, S. 130.

²⁾ A. Strunk, Samlinger til et beskrivende Katalog over Portræter af Danske, Norske og Holstenere, S. 5, 6.

³⁾ Mylius, S. 66. 75. 147. Ved Ligprocessionen blev der haaret to Ridderkors paa en Pude, nemlig Markus og Dannebrogskorset. Mylius, S. 64, 68, 73.

Hertil maa endnu føjes, at Mylius Intet har at fortælle om, at Curt har faaet 2 Ridderværdigheder i Venedig, og da han meget omhyggelig har omtalt og ladet aftrykke næsten alle de Diplomer, som Curt Adelaer har modtaget, men kun har kunnet meddele det eneste venetianske Ridderdiplom, som paa hans Tid endnu var bevaret og som endnu er bevaret i en officiel Kopi, det eneste, som kjendes i Venedig, i hvilket Diplom Dogen siger: »vi have besluttet at dekorere ham med Rang af Ridder af S. Markus«, medens Ordet »Senat« ikke er saa meget som nævnet deri¹⁾, saa maa man vistnok ogsaa heri finde et Bevis for, at Efterretningen om de to Ridderordener, selv om den kan støttes med et Dokument som Curts danske Adelsdiplom, er fejlagtig og opstaaet ved en Misforstaaelse. Men hvorledes Curt mulig er kommen til at tro, at han har faaet to Udnævnelser, er ikke let at gjætte. Signoriet sendte vel det Diplom, ifølge hvilket Dogen udnævnte ham til Markusridder, til Contarini, for at han skulde overlevere Insignierne til ham, men det kan paa ingen mulig Maade forstaas, som om først Dogen har givet ham en Ridderorden og dernæst Signoriet en anden. Har Curt mulig troet det, maa han have kjendt meget lidt til de venetianske Former. Hofman har forstaaet Udnævnelsen rigtig, han siger, at »Dogen tilligemed det store Raad gjorde ham 1658 til Ridder af St. Markus-Ordenen«²⁾.

---

¹⁾ I sit første Brev, 8 Marts 1870, sendte Hr. Gar aldeles uopfordret en Afskrift af Curts Ridderdiplom, saaledes som det er indført i vedkommende Protokol i Venedig; det er ganske det samme som det, der er aftrykt hos Mylius, og hvoraf en officiel Kopi endnu er bevaret i Arkivet paa Dragsholm.

²⁾ Hofman, Portraits historiques des hommes illustres de Danemark, VII, S. 56; Danske Adelsmænd, II, S. 163.

Det Ridderkors, som Curt Sivertsen modtog som Markusridder, var endnu til, dengang Mylius udgav sin Bog, han har ladet det aftrykke i Træsnit. Det samme Kors er afbildet paa det Portræt af ham, som ledsager Mylius's Bog: mellem Korsets Arme er der Liljer, og i Korsets Midte Markusløven. Det er det samme Kors, som Curt bærer paa de kobberstukne Portræter af Haelveg og Waumans, og det samme Kors, som paa Portrætet paa Rosenborg hænger midt imellem Kjæderne, og som er anbragt under hans Vaaben.

Men hvilket er det andet Kors, som ses paa Portrætet paa Rosenborg, det med de bugtede Straaler imellem Korsets Arme?

1662 udkom der i Amsterdam en Bog, som Boghandleren dedicerede til Curt Sivertsen. Han har ledsaget den med et kobberstukket Blad, paa hvilket ses afbildet et Vaaben, der skal have været Curts. Det er imidlertid kun det ene Kvarter af det Vaaben, som er afbildet paa et Par af Curts venetianske Dokumenter, det i hvilket der ses en Arm udstrakt fra en Sky, med et Sværd i Haanden og et Tyrkehoved paa Enden af Sværdet. Hvorledes er Boghandleren kommen til dette Vaaben? vistnok kun paa en Maade, han har faaet det at se hos Curt Sivertsen. Men det skulde betegnes, at Curt var Ridder, derfor er der under Vaabnet hængt et Ridderkors i en Kjæde, og dette Kors er netop det andet, som er afmalet paa Portrætet, det med de bugtede Straaler. Hvorledes er Boghandleren eller Kobberstikkeren kommen til det Kors? de maa have set Curt bære det eller han maa have vist dem det¹⁾. Altsaa,

---

¹⁾ Eller have de maaske valgt det, som paa Portrætet er det største og som hænger nærmest ved Curt, idet de have antaget det for det fornemste?

skjønt Curt kun har faaet et S. Markusridderkors af Dogen, har han dog havt to, og de ere begge malede af paa det store Portræt. Skulde han maaske have baaret sig ad paa samme Maade, som Mange nu gjøre; naar En fra Ordenskapitlet har modtaget Dannebrogordenens Ridderkors, kjøber han sig et af en anden Størrelse hos en Guldsmed. Derfor bliver han ikke to Gange Ridder af Dannebrog.

De Guldkjæder med Medailler, som ere afbildede paa det store Portræt, ere ikke Ordenstegn for Markusridderen, det er de Hædersgaver, som Curt til forskjellige Tider har modtaget.

Paa den anden Side af Curt ses paa Portrætet ved hans Fod et Vaaben. Paa Afbildningen af Ridderdiplomet hos Mylius er afbildet et Vaaben, delt i fire Kvarterer: for oven tilhøjre det halve af en flakt Ørn, tilvenstre en Arm strakt frem fra en Sky, Haanden holder et Sværd, paa hvis Spids er sat et Tyrkehoved; forneden tilhøjre Kastellet ved Dardanellerne, tilvenstre tre Halvmaaner over hverandre. Over Skjoldet en Hjelm, over den 7 fremspringende buede Figurer — Gallioner af Skibe — og over dem en Fortuna, samt paa den ene Side af hende 3, paa den anden Side 4 Faner, hver med 3 Halvmaaner. Under Skjoldet hænger Markusridderkorset. Hvorfra Curt har faaet Vaabnet vides ikke; han er ikke bleven nobiliteret i Venedig, som Ridder blev han ikke Adelsmand¹⁾, og Venedig gav ham ikke som

---

¹⁾ I Dansk Tidsskrift, I, 1870, S. 275 omtales, at den danske Læge Niels Benzon 1637 optoges i den venetianske Adelsstand og fik St. Markusordenen. Han er ikke bleven venetiansk Adelsmand. Der maa være begaaet en Fejltagelse, som maaske hidrører fra, at der i Venedig var en meget gammel Adelsfamilie, som hed Benzon. Se C. Freschot, *Li Pregi della Nobilità Veneta*, Ven. 1682, S. 243.

Ridder noget Vaaben. Det er rigtignok sagt af Curt Adelaers Samtidige, Jacob Henrik Paulli, at han steg »ad Eqvestrem D. Marci et Nobilis apud Venetos dignitatem«, men det er ikke rigtigt¹). Det samme Vaaben er afbildet paa det Dokument, ved hvilket der gaves ham i Pension 1400 Dukater, dog er det deri forskjelligt, at det kun har 5 Faner, ikke 7. Vaabnet paa Portrætet er nu atter forskjelligt; det er ikke en nøjagtig Kopi af det paa Dokumenterne, men arrangeret malerisk saaledes, at Midten dannes af Skyen, Armen, der er udstrakt af Haanden med Sværdet og Tyrkehovedet, medens ved Siderne foroven Ørne, Maanerne, nedenunder Kastellet; under Vaabnet hænger Ridderkorset, som er afbildet hos Mylius. Bag dette Vaaben, som hverken er op-hængt eller har Noget at støtte sig til, ses en Fane og en Stok med noget som ligner en Hestehale, det er ikke en saadan Hestehale, saakaldet Tug, som bæres foran forskellige høje tyrkiske Embedsmænd; thi den saa ganske anderledes ud, det synes at være et Redskab, som Maleren selv har arrangeret. Paa Gulvet foran Vaabnet ses et Skjold, et kort Sværd med Skede, en Trompet og Standarten.

Hvormeget man ogsaa maa glæde sig over det gode Portræt, kunde man dog ønske, at disse Biting vare blevne holdte borte. Thi der er i Virkeligheden lagt for stærkt an paa Effekt, enten Skylden dertil maa søges hos Curt eller hos Maleren.

I Afhandlingen i Dansk Tidsskrift gives en Skildring af Slaget ved Dardanellerne i Maj Maaned 1654, til hvilken Nanis Historie er benyttet. Umiddelbart efter siges: »Det var naturligt, at hans [o. Curts] Navn efter saadanne Bedrifter maatte blive berømt i Europa.« Dette kunde

¹) Paulli, Selecta rerum memorab. a Christiano V. gestarum. Haandskrift, Ny kgl. Saml. Folio, Nr. 665.

kun være sket derved, at Europa havde faaet hans Navn at vide. Men Nanis Omtale, som først blev Europa bekendt 1679, kan ikke have gjort Curts Navn berømt i Aaret 1654. Hverken Gazette de France eller Hollandse Mercurius nævner ham; i intet samtidigt Skrift omtales Curt¹⁾. Brusoni har vel længe efter omtalt ham ved et Par enkelte Lejligheder med Ros, men ingenlunde paa en saadan Maade, at hans Navn kunde blive berømt, saa maatte de europæisk berømte Navne fra denne Krig voxe til hundrede og atter hundrede. Nani omtaler ham kun en eneste Gang med Ros; men ogsaa her gjælder det, at denne Ros, hvor hæderlig og velfortjent den end er, ingenlunde kan gjøre en Mand europæisk berømt i den Mening, hvori disse Ord dog maa forstaas. Det er Curt først paa en Maade bleven i det følgende Aarhundrede, efter at Holberg, Mylius og Hofman havde skrevet om ham; men, naar Holberg har

---

¹⁾ Af saadanne Skrifter kunne anføres: Jacobi Franci Relationes, historicæ, Histor. Beschreib. aller denckw. Geschichten, Ostermesz - Herbstmesz, Frankf. a. M. 1660, S. 71—74. Ostm.-Herbstm. 1661, S. 87—88. Martin Meyer, Europäische Geschichts-Erzählung, 1655—60. Frkf. a. M. 1661. Kurtze u. wahrh. Beschreibung von Anfang, Fort- u. Ausgang des 25 jähr. Krieges zwischen Venedig u. d. Türcken 1669, et Tillægshæfte i Diarium Europæum, Continuatio XX, Frankf. a. M. 1670, 4°, 150 S.; udkom samme Aar med følgende Titel: Das lang bestrittene Königreich Candia, das ist: kurtze u. ordentliche Beschreibung von dem Anfange, Fort- u. Auszuge des 25 jähr. zwischen Venedig u. d. Türcken geführten Krieges, durch Matth. Merian, Frankf. 1670. Folio, 87 S., Kobbertavler. A. de Haes, Pertinente Beschryvinge van't Eylandt Candia. Amsterd. 1670. P. C. B. Han, Venediger Löwen-Muth u. Türckischer Übermuth, oder das hefftig-bekriegte noch unbesiegte doch hülfbenöthigte Candia. Nürnberg (1669). Fremdeles: Venedig trägt den besten Gewinnst davon etc. das ist: Dieser durchl. Herrschaft denkw. Kriege von 1645 bisz 1685 wieder den Türcken. Leipz. 1686; et temmelig udførligt og vel underrettet Skrift.

sagt, at Curt Adelaer »uden Disput var den største Amiral næst Mich. Ruyter paa de Tider«, saa maa man ikke forstaa disse Ord, som om Holberg har udtalt den Dom, Curt Adelaers Samtid havde om ham; det er sin egen Dom Holberg har fremsat. Vel er det sagt allerede 1675 i Universitetsprogrammet, at endnu, medens Curt var i venetiansk Tjeneste, ønskede »Iberi, Liguës, Belgæ«, samt andre Nationer og Folk at faa ham i sin Tjeneste¹⁾, og det er gjentaget atter og atter. Det er i det samme Program fortalt, at, hvor han gik, fulgte Folk efter ham, overvældede ham med Taknemmeligheds Yttringer og med Lykønskninger. Det maa vække nogen Mistanke mod Sandheden af disse Fortællinger, at Mylius hverken omtaler den europæiske Berømmelse, eller de mange Tilbud fra fremmede Nationer eller de mange Taksigelser; havde han havt sikre Vidnesbyrd herom, havde han næppe undladt at fortælle dem. Nu har han kun, uden at føje et Ord til, i en Anmærkning aftrykt²⁾ et Citat fra Holberg, om at »adskillige Nationer, sær Spanier, Genueser og Hollænder søgte med store Løfter at bringe ham udi deres Tieneste«, uden at han dog nævner Holbergs Kilde, nemlig Universitetsprogrammet, som Mylius selv har aftrykt. Der er al Sandsynlighed for, at det er en lille Kjærne, som her er voxet til at blive en pragtfuld Blomst. Det er vist, at Hollænderne i Aaret 1665, altsaa henved 5 Aar efter at Curt havde forladt Venedig og halvandet Aar efter at han var bleven dansk Admiral³⁾,

1) Mylius, S. 164.

2) Mylius, S. 34, Anm. q. q.

3) Efter Garde har Adelaer to Gange faaet Tilbud om at blive Viceadmiral i Holland, den ene Gang før han forlod den venetianske Flaade 1660, den anden Gang 1665; det er aldeles urigtigt. Rosenhoff's illustreret Almanak for 1855, S. 42, 45.

ønskede, at han skulde træde i deres Tjeneste; denne sikre Kjendsgjerning, som allerede stod at læse i *Hollandse Mercurius* for 1665, omtaler Universitetsprogrammet ikke med et Ord, Holberg heller ikke. Skulde det nu ikke være muligt, at Worm, som har vidst, at der var Noget om dette Tilbud fra et fremmed Land, men ikke har kjendt den rette Sammenhæng eller den rette Tid for det, at han baade har henført det til en urigtig Tid og ved en rhetorisk Udsmykning har faaet det til at blive til meget mere end det i Virkeligheden har været? Og sæt, at der har været lagt mere end almindelig Mærke til den tapre Sømand, da han 1654 med sit forskudte Skib kom til en Havn — Venedig eller en anden —, for at faa det repareret, og nogle Fortællinger herom ere komne Worm for Øre¹⁾), er det saa urimeligt at antage, at denne Forfatter ogsaa her har talt for meget som Professor Eloqventiæ?

Saalænge Curt Sivertsen har været i venetiansk Sold, er hans Navn ikke en eneste Gang blevet nævnet i noget Skrift; det er umuligt, at han gennem Literaturen har kunnet stilles frem for Europa blandt den Tids berømte Mænd. De som have troet det, de som have fortalt, at han »for Venetianerne havde vundet 17 Søslag over Tyrkerne«²⁾), hvad enten de have været

---

¹⁾ Denne Hypothese er kun et Tankeexperiment, som ikke har megen Sandsynlighed for sig. Willom Worm var i Italien i Aaret 1656. Der er bevaret en Dagbog, som han har ført, medens han opholdt sig i Padua; fra denne By gjæstede han flere Gange Venedig, men i Dagbogen finder man Intet fortalt om Krigen med Tyrkerne; Curt nævnes ikke. Worm traf flere Danske i Padua; Bartholin, Friis, Møinichen, Resen, Rodsten, Scheel, Wibe. Den 7. Mai 1656 saa Worm Dogen Contarinis højtidelige Jordefærd i Venedig.

²⁾ Se, hvad der vil blive sagt herom i et følgende Afsnit.

blandt hans Samtidige¹⁾ eller de have hørt Eftertiden til, have ikke vidst rigtig Besked. At Curt fejede Archipelagus rent, at tilsidst ingen tyrkisk Flaade vovede sig ud af Havn af Skræk for ham, at hans Navn har bragt Rædsel lige til Moskeernes Indre, at hans Ry med Berømmelse er naaet ud over hele Europa, — det er Alt-sammen Fortællinger, som ere fødte af Forfatternes altfor store Begejstring og altfor levende Fantasi. De have ladet sig vildlede, og derved ere de komne til at skyde for meget ved Siden af Maalet og altfor langt forbi det.

---

¹⁾ Gustav Liliencrona nævner i et Brev til Carl XI, skrevet i Kjøbenhavn den 24 September 1663, »Admiral Curt, som længe har tient Venetianerne med saa stor Berømmelse etc.«, P. W. Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, II, S. 20. Af disse Ord kan man ikke, som det er gjort i Dansk Tidskrift, S. 286, slutte, at Curt Adelaer har været en berømt Mand »inden han vendte tilbage til Fædrelandet«, i den Forstand altsaa, at han har været almindelig kjendt som en berømt Søhelt, saaledes som Tromp, Ruyter og andre. De kunne kun vidne om, hvad der er sagt i Kjøbenhavn 1663, efterat Curt var kommen dertil og var bleven udnævnt til Admiral.

Curt Sivertsen Adelaers Forhold til Holland.

Baade Becker og Forfatteren i Dansk Tidsskrift fortælle, at Curt Adelaers Fader, Sivert Jansen, var en Hollænder fra Hoorn ved Zuidersøen, som Christian den Fjerde havde indkaldt for at drive et Saltværk i Langesund. De have ikke givet nogen Hjemmel for denne Meddelelse, som første Gang er fremsat af dem. Uden Tvivl er det blot en Gisning, der er fremsat som en Kjendsgjerning; maaske er den rigtig, men der er hidtil ikke fundet et eneste Bevis derfor. Curt havde en Broder, som senere antog hans Navn Adelaer; han skrev sig selv »Niels Søvrinsen Adelar«¹⁾; de to første Navne ere gode nordiske, Faderen har vistnok hedet Søvrin Jensen; havde han hedet Sivert, havde Sønnen Niels vist kaldet sig Sivertsen, et Navn som Curt selv har brugt fra den Tid han var i Holland, hvor det maatte forstaas bedre end Søvrinsen.

Curt Adelaer var gift to Gange, begge hans Hustruer vare hollandske. Hans første Bryllup stod 1646 i Byen Hoorn, Brudens Fornavn var Engeltje, hendes Efternavn kjendes ikke. Det er fortalt, at hun var i Familie med

---

¹⁾ Da han den 10. Juni 1675 udnævntes til Viceamtmand over Bratsbjerg Amt, og underskrev sin Forpligtelse i Bestallingsprotokollen. (Ministeriernes Arkiv).

den store Admiral Marten Harpertsen Tromp. Dette er ikke nævnet hverken i Worms Biografi eller i »Testamentet«, Fortællingen derom kommer første Gang frem hos Mylius¹⁾, men han har ikke været istand til at meddele, hvor nært Slægtskabet var. De Undersøgelser, som nu ere blevne anstillede i Holland, for at oplyse Slægtskabet, have ikke ført til noget Resultat. Paa de Stamtavler, som nu udarbejdes²⁾ over Familien Tromp, findes hun ikke, og, da hendes Faders Navn ikke kjendes, vil det næppe være muligt at skaffe nogen Oplysning tilveje, som kan bekræfte hvad Mylius har fortalt³⁾. En Bemærkning ligger det nær at gjøre. I Aarene 1652—54 var Holland i Krig med England, og Marten Tromp kommanderede den hollandske Flaade. Hvis Curt Adelaer ved sin Hustru havde staaet i nært Slægtskabsforhold til Tromp, vilde det da ikke have været rimeligt, at finde ham ansat paa den hollandske Flaade? Kjendte Tromp ham og kjendte han ham som en dygtig Sømand, vilde det have været en overmaade let Sag for ham, at skaffe Curt en Kommando paa et hollandsk Orlogsskib, med Udsigt til et smukt Avancement. Men i Aarene 1652—54 var Curt Kapitajn paa St. Jørgen, som var lejet af Venetianerne; han blev hos dem, medens ikke faa af hans Kammerater rejste hjem.

Dersom det forholdt sig rigtigt, at Curt Sivertsen ved Aarene 1660—63 var europæisk berømt, da kunde

---

1) Mylius, S. 7.

2) Af Arkivaren i Rotterdam Hr. Scheffer.

3) Er Efterretningen sand, maa man vistnok antage, at Slægtskabet har været temmelig fjernt, og er det Tilfældet, har det ikke meget at betyde at nævne Tromps Navn, hvis man i dette Giftermaal tror at kunne finde et Vidnesbyrd om, at Curt Adelaer allerede dengang har været en fremragende Mand.

det ventes, at han udenfor Venedig først og fremmest var berømt i Holland; thi det var jo som Hollænder, at han var i venetiansk Tjeneste. Det maa da blive Gjenstand for Undersøgelse, om og hvorledes han er kjendt i Holland, og hvorfra han kjendes.

I Holland udkommer et Tidsskrift »De Navorscher«, indrettet ligesom det engelske »Notes and Queries«, hvor Enhver, som ønsker Oplysning om hvilket som helst historisk eller literært Æmne, kan fremsætte sine Spørgsmaal, i Haab om at En eller Anden vil indsende Svar. I Aaret 1852 indsendte¹⁾ A. J. v. der Aa, Redaktør af det store hollandske biografiske Lexikon, følgende Spørgsmaal: »Historieskriveren Brandt taler i »De Ruiters Levnet., S. 378 [udkom 1687, 12 Aar efter Curt Adelaers Død] om Kourt Syverts Adelaar, berømt af sine Heltegjerninger, nu i Kongen af Danmarks Tjeneste. Kan Nogen meddele nærmere Oplysninger om denne Sømand?« Først i den næste Aargang²⁾ fik v. d. Aa Svar, flere Svar, men det væsenligste var det Stykke om Curt, som findes i — »Mallings store og gode Handlinger«. En Indsender henviste til Ersch og Grubers Allgemeine Encyklopädie, en anden til Holbergs Dänische Reichshistorie. I Tillæget til samme Aargang henvistes fremdeles til Holger Jacobæus's Musæum Regium. Begge Steder henvistes endelig til de Jonges Skrifter: Geschiedenis v. h. Nederl. Zeevesen, og Nederland en Venetie; men efterses, hvilke Kilder de Jonge her har benyttet, finder man, at Kilden atter er Holbergs Dänische Reichshistorie. I første Udgave af det første af disse Skrifter omtaler de Jonge Curt et Sted som en Hollænder, der var gaaet i Kongen af Danmarks Tjeneste; men han retter dog i en

¹⁾ De Navorscher, II, 1852, S. 151.

²⁾ De Navorscher, III, 1853, S. 136—37. Bijblad, S. CXIV.

Anmærkning denne Feil efter Holberg og fortæller kort hans Levnet med ham som Kilde¹⁾). I anden Udgave er det gjentaget, at Curt var en Hollænder, men ligeledes i en Anmærkning er der gjort opmærksom paa, at han efter Holberg var født i Brevig²⁾); Levnetsbeskrivelsen er helt udeladt, men derimod optagen i Skriftet *Nederland en Venetie*³⁾). Kun en eneste ny Notits har de Jonge bragt frem, nemlig de faa Linier af Brevet fra den nederlandske Konsul i Venedig fra 1654. At han ikke har kunnet fremdrage flere Oplysninger fra denne Konsuls Indberetninger har sin Grund i, at Konsulen kun nævner Curt denne ene Gang⁴⁾). Man maa vist indrømme, at denne Fattigdom paa originale hollandske Efterretninger om Curt er ret paaældende.

De Jonge og en af Indsenderne til »De Navorscher« have henvist til et Par Vers, som ere skrevne til Ære for Curt i det Tidsrum af to Aar, han opholdt sig i Holland, før han kom til Danmark. Om disse Vers kan Følgende meddeles.

I Aaret 1662 udgav Boghandleren Jan van Duisbergh en Oversættelse af en Samling Taler, som ved forskellige Lejligheder vare holdte paa Latin af den ansete Kaspar van Baerle⁵⁾). Samlingen blev dediceret til Curt

---

¹⁾ De Jonge, *Geschiedenis van het Nederl. Zeewesen*, II, 2. S. 104, 220. III, 2, S. 46†).

²⁾ De Jonge, *anf. Skrift*, tweede Druk, I, S. 688; II, S. 39, 61, 515²⁾).

³⁾ De Jonge, *Nederland en Venetie*, S. 254.

⁴⁾ Disse Indberetninger ere blevne gennemgaaede nu, for at hvad der mulig kunde findes om Curt, kunde blive fremdraget.

⁵⁾ Casp. v. Baerle, *Oratien, en blijde inkomst van Maria de Medicis*. Uyt het Latijn vertaalt. Amst. 1662. Han var født 1584 og døde 1648; han var Professor i Filosofi og Vel-talenhed i Amsterdam, bekjendt som Taler og Digter.

Sivertsen Adelborst. Bogen er i Oktav; først er der et kobberstukket Titelblad med K. van Baerles Portræt, derefter et trykt, og derefter et kobberstukket Dedikationsblad. Øverst paa dette læses: »Coenraad Siewertsz Adelborst, Ridder etc.« Derunder er afbildet hans (formentlige) Vaaben: et Skjold, hvori ses en Arm udstrakt fra en Sky, Haanden er fæstet om et Sværd med et Tyrkehoved paa Spidsen; ovenover Skjoldet en Fortuna, rundt om det Flag med Halvmaaner, 4 paa hver Side, og mellem dem Pile. Nedenunder Skjoldet hænger i et Baand det ovenfor omtalte Ridderkors med de bugtede Straaler mellem Korsets Arme med en Kugle paa Spidsen. De Jonge, der ikke har kjendt det større Vaaben, som ovenfor er beskrevet, antager dette for Curts. Under Vaabnet læses følgende Vers, som oprindeligt maa være skrevet over Curts Portræt (de gyldne Kjæder omtales, men de ere ikke afbildede):

Wie Adelborst met kend, of zijn manhaften aart,
 Zie hem met Ridderschap en goude ketens pronken,
 En met verwonne vlagge en Turkskop op het zwaard,
 Hem van Veneetien tot een wapenschildt geschonken.
 Een ander draag zijn roem op ouden deugd en faam.
 Den waren adel moet door eygen daaden praalen;
 Die helderen zijn deugd, doorluchtigen zijn Naam,
 Gelijk den diamant het goudt met haare straalén.

J. v. Duisbergh.

Derefter følger et længere Dedikationsdigt, dateret den 24de Februar 1662, paa fire Sider med Overskriften:

Aan den Doorluchtigen
 ZEEHELDT

KOENRAAD SIEWERTSZ.

ADELBORST,

RIDDER van zijn HOOGHEYDT, en de machtige Republijk van VENETIE.

Zeeghaften Zeeheldt, die met moedt, beleydt en wapen,
 Schijnt gantsch Euroop tot heyl, de Turk tot schrik geschapen,

Door zo veel trouwen dienst voor't algemeen besteedt,
 Daar't wijs Venedjen U loofwaardig dank voor weet:
 Mijn pen verstout my thans uw gunstig oog te naadren,
 Met een ontleende schat van overwaarde blaadren,
 Uyt hollands Breyn geteelt; waar door den Maaker leeft
 Zo lang als Hollands volk gedacht en reden heeft.
 Vergeef my, zo ik met mijn onbequaame veder
 Uw waardigheyd misbruyk. Van Baarle zal hier weder
 Voor my uw gunst voldoen, met keur van stijl en stof,
 En, als de zon het licht, uytstraalen zijnen lof.

Fortsættelsen af Digtet er en Indholdsangivelse af
 Baerles Taler. Det slutter med følgende Ord henvendte
 til Curt:

O KOENRAAD, laat uw gunst aanvaarden deeze bladen;
 Uw deugd en weldaân hebben my zo koen geraden,
 Dat ik dit waardig boek dus huwen moest te zaam
 Met uw braaf wapenschildt en Ridderlijken Naam.
 Vergeef't mijn dankbaar hert, dat dus met smaakloos dichten,
 Een paai zoekt af te doen van mijn verschulde plichten;
 En mindert het geen schuldt, 't is een erkentenis,
 Dat eeuwig mijnen dienst voor uw gebieden is.

Uw Ed. Doorls.
 Verplichtsten en ootmoedigsten
 Dienaar

J. v. DUISBERG.

Den XXIV. van Sprokkel-
 maandt des jaars
 M. DC. LXII.

Talerne ere af meget forskjelligt Indhold, filosofiske, religiøse, Taler i Anledning af vundne Slag, Lykønskninger til Prinds Frederik Hendrik, en Hilsen til Dronning Henriette Maria af England, en Hilsen til Dronning Maria af Medicis. Det ser underligt ud, at en Bog af saadant Indhold er bleven dediceret til Curt Sivertsen. Hvilket Forhold, der har været imellem ham og Boghandler van Duisbergh, kjendes ikke; Slutningen af Digtet synes at tyde paa, at Curt har vist ham Tjenester, hvis den ikke indeholder en Tak, fordi Curt har tilladt, at Bogen blev dediceret ham.

Den anden Digter, som har skrevet et Vers til Curts Ære, er Hendrik Bruno, Konrektor i Hoorn. Han døde 1664; to Aar efter udkom en Samling af hans Digte¹⁾, mest Lejlighedsvers, Æredigte, Epigrammer, og blandt dem findes følgende:

Op de Schilderije van de E. Manhaften Zeeheldt,

COERT SIVERTSZ,

Aedelborst, etc.

Siet d'Aedelijckste Borst, door adel van de deught,
 Die hem recht edel maeckt, 't heel Christen-rijck verheught,
 't Heel Turksche Rijck verschrickt sich over sijnen daden,
 Die hy, door sijn beleydt, deedt, en door Godts genaden.
 Geen HERCULES selfs kon maer tegen twee bestaen,
 Maer tweemael hondert, en noch negen quamen aen,
 Op hem alleen, en hy door-sloegh het met den degen:
 Want Godt hadt hy met hem; en wie hadt hy dan tegen?

En Forsvarer af den sædvanlige Mening, at Curt Sivertsen var en berømt Notabilitet i Aarene 1660—63, kunde anføre disse Vers som Vidnesbyrd om, at hans Mening er den rette. Det kan dog ikke ganske indrømmes. Disse to Digtere ere Digtere af lavere Rang, navnlig Hendrik Bruno; havde de hørt til Hollands store Digtere, havde det været Joost van Vondel, som havde skrevet til Curts Ære, da var det en anden Sag; men at roses af en ubetydelig Verse-mager som Konrektoren i Hoorn, har ikke meget at sige. Det er desuden en bekjendt Sag, at slige epigrammatiske Digte gaa meget yderlig, der bruges gjerne stærke Udtryk i dem, og vil

¹⁾ H. Bruno, *Varia diversi generis et argumenti Poemata, of Mengel-Moes van verscheyde Gedichten*, op allerhande voorvallende saecken, Leyden 1666, II, S. 342. I v. d. Aa's Biogr. Woerdenb. der Nederlander II, S. 1519, siges i Anledning af denne Digtsamling: »welke bundel ook Latijnsche gedichte van Bruno bevet, die bijzonder middelmatig sijn. Ook op den Nederduischen Zangberg besteeg hy geen hoogen trap. Hij schijnt een vrolijke gast geweest te zijn«.

man fra dem slutte til, hvorledes de Mænd have været, som ere blevne besungne i dem, saa maa man forbauses over hine lykkelige Tider, som have været saa rigt forsynede med de største Mænd, Verden har set. Vil man fra Duisberghs og Brunos Digte bortkaste alt det Svulstige og Bombastiske, saa vil man kunne bruge Digtene som Vidnesbyrd om, at Curt virkelig har været en ikke ukjendt Mand blandt sine hollandske Kammerater, og om at der er blevet lagt Mærke til ham, da han vendte tilbage til Hoorn som Ridder, idetmindste i visse Kredse, men mere maa der ikke søges i dem.

Fra Foraaret 1661 til Foraaret 1663 opholdt Ole Bork sig i Holland, og i sin utrykte Rejsedagbog nævner han flere Gange Curt Sivertsen. Borks faste Opholdssted var Leiden; men herfra gjorde han Udflugter til andre Stæder, navnlig Amsterdam. Om et Ophold her fortæller han i sin Dagbog¹⁾, at han den 18de Oktober 1661 tilligemed Christian Lindenow, Kongens Kammer-

---

¹⁾ Ny kgl. Saml. 4. Nr. 373, 1ste Bind, næstsidste Side. »Aderat et Curtius Eqves Malthensis, Norwegus natione, qvi narravit mihi, se 16 annos serviisse Venetis et omnibus illorum annorum naumachiis interfuisse cum clade inimicorum, semel evasisse ex manibus illorum licet 6(?) tantum vivos navi veheret; esse quidem marinis viribus validos Venetos, sed ultra 7000 homines in pedestri exercitu non habere, habuisse quidem ante biennium 9000, sed cum ad Caneam configerent cum Turcis victoriamqve reportarent, fugientes in urbem Turcæ suburbium reliquerunt Venetis spoliandum, unde hi qvasi re bene gesta irruunt in ædes, omnia ad poinpam exposita vident, quod dies esset Veneris, qvi Turcarum sabbathum est; videntes autem Turcæ ordines non amplius servari, irruunt in palantes et 4000 vel occidunt vel capiunt; nihil esse Venetis in tota Candia præter urbem Candiam, sc. metropolim, nec posse Turcas hoc anno inde expelli, quum nimis numerosi sunt; bibit ille in sanitatem Regis nostri etiam genibus incumbens, meditaturlque in Daniam iter.«

junker, var tilstede ved et Bryllup hos en norsk Kjøbmand, Johan Lüder, som bode »op de Geldersche Kay sub signo Regis Angliæ«. Brudgommen var en Kjøbmand, som drev Handel paa Konstantinopel, Bruden hed Cornelia Lüder, det var hendes andet Ægteskab. Alt var prægtigt anrettet. Bork nævner nogle af Gjæsterne, en Kjøbmand Crocq, en luthersk Præst Blume og en hollandsk Præst fra Harlem. »Der var ogsaa tilstede en Maltheser-ridder, »Curtius«, en Normand, som fortalte mig, at han havde tjent 16 Aar hos Venetianerne og været med i alle de Søslag, som bleve leverede i disse Aar, i hvilke Fjenden blev slagen; engang undslap han Tyrkerne, skjønt han kun havde 6¹⁾ Mand levende ombord paa sit Skib. Venetianerne vare vel stærke tilsøs, men i Landarmeen havde de ikke over 7000 Mand; før to Aar siden havde de havt 9000 Mand, men da de kjæmpede ved Canea med Tyrkerne og slog dem, saa flygtede Tyrkerne ind i Byen og lod Venetianerne plyndre Forstaden; disse lod som om Sejren var deres, trængte ind i Husene, hvor Alt var opstillet til Højtiden, det var nemlig Fredag, Tyrkernes Sabbatsdag. Da Tyrkerne saa dette, angreb de dem, som vare ganske adsplittede, og de dræbte eller fangede 4000 Mand. Venetianerne havde paa hele Candia kun Byen Candia, o. Hovedstaden, iaar kunde Tyrkerne ikke fordrives fra Øen, da de vare altfor mandstærke. Han drak paa vor Konges Sundhed, idet han endogsaa kastede sig paa Knæ, og tænker paa en Rejse til Danmark.«

Den 23 Juni 1662 skriver Bork²⁾; »Hos Johannes

¹⁾ Tallet er ikke ganske tydeligt, det synes at være et 5 rettet til 6.

²⁾ De følgende Citater findes smst., 2det Bind, Side 82, 89—91. 23. Juni. »Apud Johannem Luden vocatus ad Curtium Adelborst nuptias propediem celebratum.«

Luden [Lüder?], kaldet til Curt Adelborst, som om kort Tid skal feire sit Bryllup.«

Den 23 Juli. »Jeg reiste til Amsterdam, hvor Dagen efter mine Gerstorfer ogsaa ankom til Curt Adelborsts Bryllup. Det blev fortalt af en anset Tydsker (a quodam nobili Germano), som i lang Tid har været Kapitajn [?] paa venetianske Galejer (rectore diuturno triremium Venetorum), at det ikke er Maltheserriddere, som udvælges af Venetianerne; Maltheserne udvælge deres egne Riddere, og de leve bestandig i ugift Stand. Venetianernes Riddere hedde S. Markus Riddere. Paa en Galej er der indtil 500 Mand ombord.«

Den 25 Juli. »Om Middagen, medens mine Gersdorfer vare tilstede ved Curt Adelborsts og Anna Pelts Bryllup, saa jeg »op de buyten Emstel« Tragedien om Kong Carl I af England«.

Efter disse Notitser at dømme har Curt været Bork en aldeles ubekjendt Person, som han første Gang har set ved hint Bryllup, og om hvem han ikke før har hørt tale. Havde det været anderledes, vilde Bork vist paa en eller anden Maade have givet det tilkjende. Det er ikke meget Bork fortæller om Curt selv; de nærmere Omstændigheder ved den Begivenhed, da Curt undslap

---

23. Juli. »Amstelredamum excurri quo et postridie mei Gerstorffii ad nuptias D. Curtii Adelborst devenere; eo die marino itinere domum contendit, utinam fauste, Janus Lassonius. Narratum a quodam nobili Germano rectore diuturno triremium Venetorum, neminem esse Equitem Malthensem, qui a Venetis creatur, quippe Malthenses seorsim suos equites creant, eos perpetuum vovere coelibatum etc. Venetos vocari à S. Marco; vehi vel 500 homines singulis triremibus.«

25. »A meridie cum mei Gerstorffii nuptiis D. Curtii Adelborst et Annæ Peltiæ interessent, ego tragoediam [op de buyten Emstel] spectavi Caroli 1 Angl. Regis . . . Intererat actui filii Comitum Ulfeldii cum sorore et matre.«

Tyrkerne med kun 6 Mand ombord, meddeles ikke; denne Fortælling omtales kun i Borks Dagbog. Mest meddeles om en Kamp mellem Venetianerne og Tyrkerne foran Candia, hvor de første bleve ynkelig slagne. Denne Kamp kjendes godt, den omtales udførlig af de forskjellige Historieskrivere, men det er urigtigt, naar der siges, at den fandt Sted »intra biennium«, for ikke 2 Aar siden. Brylluppet stod i August 1661, Slaget i September 1660. Enten har Curt fortalt fejl, eller ogsaa har Bork hørt fejl. Mærkeligt er det, at Bork kalder Curt Maltheser-Ridder, og det er aabenbart, at han er bleven forundret ved senere at erfare, at Maltheser-Ridderne intet havde med Venedig at gjøre, ellers havde han næppe saa udførlig rettet Fejlen, fra hvem den end stammer. Bork er bleven oplyst om Fejlen af en Tydsker, som ogsaa har været i venetiansk Tjeneste; de maa have talt med hinanden om Sagen, vistnok ogsaa om Curt, men man faar ikke at vide, hvad Tydskeren har sagt om ham. Fejlen, at Curt var Maltheser-Ridder, kommer i senere Tider flere Gange frem, og det i Skrifter, hvis Forfattere utvivlsomt aldrig have læst Borks Dagbog. Endelig kan det synes underligt, at Bork ikke var med ved Curts Bryllup, han var jo en Maaned forinden kaldet til ham, maaske netop i Anledning af hans Bryllup.

Mylius fortæller ¹⁾, at Curts Ægteskab »Anno 1662 begyndtes i Amsterdam ved et offentlig Ja-Ord, og den 25de Juli samme Aar fuldførdes ved en Christelig Copulations-Ceremonie udi den gamle Lutherske Kirke. Brølluppet, som 120 fornemme Personer (deriblandt de fleeste af Herrer-Staterne) bivaanede, stood paa Printzen-Gracht. Bruden var den ædel-baarne Jomfru Anna Pelt.«

¹⁾ Mylius, S. 35.

Til Vielsesprotokollen i Amsterdam er der allerede den 17 Juli 1662 sket Tilmeldelse om det forestaaende Bryllup: »Cort Sivertsen Adelaer, Enkemand efter Engeltie Sivertsen, assisteret af Hr. Nicolaes Opmeer, forhenværende Raadmand i Staden Amsterdam, boende i Hoorn, og Jomfru Anna Pelt af Amsterdam, 21 Aar gammel, assisteret af sin Moder Susanna van Gansepoel, Enke efter Aernout Pelt, bor paa Prinsegraft.«

Den 23 Juli 1662 fandt den borgerlige Vielse Sted ved Raadmændene Gillis Valckenier og Jan Munter. Den 25 Juli fandt den kirkelige Vielse Sted.

Aernout Pelt var en rig Kjøbmand; han ejede ogsaa et Sukkerraffinaderi, Ole Bork omtaler det i sin Dagbog, en Mand fra Malmø, Claus, viste ham om i det. Susanna van Gansepoel skal have været af en adelig Familie, som under Philip den Anden flygtede fra de spanske Nederlande til Holland for Religionens Skyld¹⁾. Hvis Mylius ved Ordet »ædelbaaren« har villet betegne Anna Pelt som en adelig Dame, saa er det næppe rigtigt. Der er bevaret et Portræt af hende, taget i en mere fremrykket Alder; hun ser ud til at have været en finbygget Dame, med et blegt Ansigt, ret kjønn, men ingen Skjønhed. I Anledning af Brylluppet skrev Jacob Henrik Paulli et latinsk Lykønskingsdigt, som blev trykt i Amsterdam.

---

¹⁾ Universitetsprogrammet over Fru Adelaer. En Søster til Anna Pelt, Maria, f. 1636, blev 1655 gift med Caspar Wicquefort. Han døde 1670; fire Aar efter kom hans Enke til Kjøbenhavn, hvor hun den 3 Maj 1676 blev gift med Livmedicus Henrik à Moenichen. Hun døde 1693. Se C. P. Rothe, *Brave danske Mænds og Qvindes berømmelige Eftermæle*, I, Kbh. 1753, S. 90—94 (Oversættelse af Universitetsprogrammet forfattet i Anledning af hendes Død).

Ved Curts andet Giftermaal er det første Gang, at man møder Navnet »Coert Sivertsen Adelaer;« med dette Navn er han indført i Vielsesprotokollen, som han selv har underskrevet: »Curt Sivertsen Adelaer«. Der er gjort flere Forsøg paa at forklare, hvorledes han er kommen til dette Navn, det er værdt at høre, hvad Mylius siger herom ¹⁾. Han fortæller, at Curt i sin Ungdom blev »Adelsbors, ɔ. Adelborst« i Holland, det vil sige efter Nutidens danske Sprogbrug Søkadet: »hvad heller . . . Til-Navnet Adeler skal derivere sig fra dette Ord, som han nævnes med i Printz Almerici af Modena ham til Ære opsatte Latinske Vers . . ., eller og Til-Navnet har taget sin Oprindelse, i Henseende til, at de Tvende General-Søe-Commissarier, Hieronimo Contarini og Francesco Morosini have i deres skriftlige Vidnesbyrd lignet ham formedelst hans Hurtighed ved een Fugl i Luften, som Hr: Assessor Ludvig Holberg slutter i sin Anno 1729 in 4to udgivne Dannemarks og Norges Beskrivelse pag. 443. Det er ej saa aldeles udgiort, ihvorvel dette sidste er meget riimelig, naar ikkun de af Hr. Assessor Holberg paa-beraabte Attester mælde om denne Lignelse, hvilket ej paatvivles, skjønt de ikke saaliige ere falden mig for Øyne.«

Her er ret et slaaende Exempel paa, hvor ukritisk en Forfatter Mylius er. Contarinis og Morosinis Attester har han ladet aftrykke i sin egen Bog, men han tør dog ikke klart og bestemt benægte Rigtigheden af, hvad Holberg fortæller, skjønt han meget godt kunde gjøre det, eftersom der i de to Attester ikke forekommer et eneste Ord om Lignelsen med Fuglen. Han har heller ikke gjort sig bekjendt med, hvilken Kilde Holberg har havt til sin Meddelelse; thi han vilde da snart

---

¹⁾ Mylius, S. 4.

have iagttaget, at Holberg har sagt noget Urigtigt. Holbergs Kilde er, som tidligere fortalt, det af Willom Worm forfattede Universitetsprogram, som Mylius ogsaa har aftrykt i sin Bog. Hvad staar der da hos Worm? Han nævner Contarinis og Morosinis Attester og siger: »Amplis illi scriptationibus fidem commendant, fortitudinem extollunt, constantiam et celeritatem, igne quasi quodam volucrem, admirantur«; c. »I deres indholdsrige Udtalelser anbefale hine hans Troskab, de ophøje hans Tapperhed; hans Udholdenhed og Hurtighed, der fløj afsted ligesom med en vis Ild, beundre de«. Det er disse Ord: »igne quasi quodam volucrem«, som indeholde Lignelsen om Fuglen; men hvem er det, der bruger Lignelsen? Det er Rhetorikeren W. Worm, ikke de to venetianske Admiraler. Holberg har ikke havt de omtalte Attester for sig, det kan derfor undskyldes, at han har misforstaaet Ordene; Mylius, som baade kjendte Attesterne og Worms Skrift, burde have oplyst om Fejltagelsen, men han har slet ikke set den.

Bork kalder Curt »Curtius Adelborst«, ligeledes Jan Duisbergh, maaske ogsaa Hendrik Bruno, i det saakaldte Prinds Almerigos Digt kaldes Curt ogsaa Adelborst. Det synes, som om han virkelig har baaret det Navn, da han 1661—63 var i Holland¹⁾). Men det var et høist besynderligt Navn, ligesaa besynderligt, som om en Dansk eller en Normand havde kaldet sig Cort Sørensen Søkadet eller kortere Cort Søkadet. Thi »Adelborst« er intet Navn, det er en Titel i den hollandske Marine, svarende til det danske Ord Søkadet eller, som

---

¹⁾ I de Navorscher, III, Bijblad, S. CXIV udtaler en Forfatter den Formodning, at »Adelborst« var et Navn eller Tilnavn, som blev givet ham, fordi han, da han traadte i Venetiansk Tjeneste, skal have beklædt en Stilling som Adelborst.

det omtrent paa hin Tid hed, Lærling. Det er da intet Under, om han ved sit Giftermaal, da han traadte i Forbindelse med en anset og rig hollandsk Familie, har kastet dette Navn bort og ombyttet det med et smukkere: Adelaer. Hvorledes han er kommen til at vælge dette Navn, om hans Vaaben, i hvilket en halv Ørn¹⁾ er afbildet, har givet Anledning dertil, lader sig ikke sige med Vished²⁾. Navnet tyder paa en god Smag hos den, som har valgt det, og paa en vis Selvfølelse hos Curt, hvis det har været ham selv. Dog maa det bemærkes, at Adelaer var et hollandsk Familienavn, som havde hjemme baade i Amsterdam og Utrecht³⁾. I Aaret 1656 tjente en hollandsk Kapitajn paa den danske Flaade, som hed Floris Jansen Adelar, 1665 kommanderedes i Holland et Orlogsskib af en Kapitajn Jan Adelar, vist den samme, som 1657 var i Ruyters Flaade i Middelhavet.

Med Hensyn til Curt Adelaers Forhold til Holland er der en Begivenhed at omtale, som ligger nogle Aar længere fremme, i Foraaret 1665, efter at Curt Adelaer i September 1663 var bleven dansk Admiral, Vice-præsident i Admiralitetet, og derefter havde faaet Titlen General-Admiral. Denne Begivenhed, som hidtil er bleven fortalt meget ufuldstændig og ukorrekt, skal her blive omtalt efter de originale Aktstykker.

I Aaret 1665 udbrød en af de korte, men voldsomme Søkrige, som i det 17. Aarhundrede førtes

---

1) Thomas Bartholin skrev et Epigram »de aqvila ad Dn. Cunradum Adlerum Admiralium Regium«. Bartholin, Carmina, Lib. VII. 15, S. 200.

2) At antage, som Nogle have gjort, at »Adelaer« er en »Forkortelse« af »Adelborst«, røber Mangel paa Eftertanke.

3) De Navorscher, III, S. 136—7; Bijblad, S. CXIV—V. — Kronijk v. h. hist. Genootschap gevestigd te Utrecht, V, 5, Utrecht 1870, S. 712.

imellem England og Holland, hvortil Anledningerne vare forskjellige, men hvis dybere Grund var Spørgsmaalet om, hvem der skulde have Herredømmet paa Havet, England eller Holland. Den første Krig førtes i Aarene 1652—54. Hollænderne fik her at føle, at deres Modstander var dem voxen, ja i visse Retninger var løben dem forbi. De begyndte strax, endnu under Krigen, at indføre Forandringer og Forbedringer i deres Marineforhold, og fortsatte dette smaat efter Krigen. Men da i Aaret 1664 Forholdene bleve spændte og en Krigs Udbrud blev uundgaaelig, anstrængte Hollænderne deres Kræfter til det Yderste for at udvikle deres Sømagt. De udfoldede efterhaanden en forbausende Iver, uhyre Summer anvendtes, utrolige Kraftanstrængelser udvistes, og det lykkedes dem i Kampen at hævde deres Ry som Søkrigere. Da Flaaden den 23 og 24 Maj 1665 fra Texel løb ud i Søen talte den 103 Orlogsskibe, 7 Jagter, 11 Brandere og 12 Gallioter; Kanonernes Antal var 4869, Mandskabet udgjorde 21556 (eller 21663) Hoveder. Den britiske Flaade, som den mødte i Juni, bestod af 109 Orlogsskibe, 21 Brandere, 7 Kitser; Kanonernes Antal var 4192, Mandskabet udgjorde 21—22000 Mand¹⁾. Det var til en Flagofficers Plads i den hollandske Flaade, at Curt Adelaer blev udset.

Herom taler »Testamentet« og Universitetsprogrammet ikke et Ord. Mylius skriver Følgende²⁾: »Aar 1665 skeede ham et Forslag fra de Herrer General-Stater, om hand ikke vilde gaae i deres Tieneste, og som Vice-Admiral af West-Friesland, føre et af denne Provinces Admiralitæts-Collegio vel udrusted considerable Orlogsskib. Tilbuddet, som den i Kjøbenhavn residerende

¹⁾ De Jonge, *Geschiedenis van het Nederl. Zeewezen*, I, S. 776—83.

²⁾ Mylius, S. 40.

Hollandske Minister bragte hannem den 29 Januarii, var skriftlig og med denne Expression, at Staterne haabede, det hand, i henseende til den Estime de bar for hans Meriter, og den Bevaagenhed til hands Person, ikke vegrede dem, skjønt han var i Dansk Tieneste, deres forlangende, da de, i hvor vel dem ey feylede for mandhafte Krigs-Øverster, reflecterede meget paa hands Forstand og Tapperhed. Men Hr. Adeler blev ved sin engang sluttede Resolution, som atter af en ny Kongelig Velgierning bestyrkedes, i det hand Anno 1666 den 7de Februarii, blev erklæred for en Dansk Herremand, og sat i lige Værdighed med alle ret indfødde og fribaarne Uhr gammel Riddermæsige Adels-Folk.« Det ser efter denne Beretning ud, som om Curt Adelaer ikke har villet modtage den tilbudte Admiralplads, fordi han ikke vilde forlade sin Konges Tjeneste, og som om Kongen, for at erstatte ham, hvad han derved tabte, eller for at belønne ham for sin Troskab, har nobiliteret ham. Sagens rette Sammenhæng er følgende¹⁾).

I en lang Aarrække lige indtil 1664 var Lieutenant-Admiralen af Provindsen Holland den Øverstbefalende for hele den nederlandske Flaade, medens der tidligere havde været to Lieutenant-Admiraler, en fra Holland og en fra Zeeland. Denne Provinds var ikke tilfreds hermed, og i December 1664 besluttede den at udvælge Vice-Admiral Johan Evertsen til Lieutenant-Admiral, med Rang og Befaling næst efter Lieutenant-Admiralen van Wassenaer; i Evertsens Sted blev Cornelis Evertsen Vice-Admiral, og denne efterfulgtes af Adriaen van Trappen, kaldet Banckers, som Schoutbynacht. Holland blev misfornøjet herover, der herskede Jalousi, det vilde

---

¹⁾ Sml.: De Jonge, Geschiedenis van het Nederl. Zeewezen, tweede Druk, I, S. 685—88.

ikke muligen lade sig kommandere af en zeelandsk Admiral. Staterne i Holland besluttede da en Maaned efter, at der, foruden Lieutenant-Admiralen af Holland og Vriesland, van Wassenaer, skulde udnævnes en Lieutenant-Admiral for hvert Admiralitetskollegium i dets Provindser, og den 29 Januar 1665 udnævntes da Viceadmiral Egbert Meussen Cortenaer for Admiralitetet van de Maze, Viceadmiral Michiel Adriaenzoon de Ruyter for Kollegiet i Amsterdam, Viceadmiral Jan Corneliszoon Meppel for Admiralitetet i Norderkvarteret ¹⁾). Til Viceadmiraler for de forskjellige Kollegier valgtes Schoutbynacht Aert Jansse van Nes, Cornelis Tromp og først Court Siverts Adelaer, dernæst i hans Sted Schoutbynacht Volckard Adriaensze Schram; til Schoutbynachter Kapitajn Jan de Liefde, Kommandeur Gideon de Wildt og Kapitajn Frederik Stochhouwer. Nu mente Staterne i Vriesland, at de maatte følge med, og i Marts 1665 valgtes de Auke Stellingwerf, Rudolf Coenders og Hendrik Bruynsvelt til Lieutenant-Admiral, Viceadmiral og Schoutbynacht; de vare alle tre Kapitajner, højere Befalingsmænd havde Vriesland ikke. Det blev dernæst atter besluttet, at Baron van Wassenaer Obdam skulde være Øverstkommanderende; Johan Evertsen skulde vel have Rang næst ham, men faldt Wassenaer skulde Cortenaer tage Kommandoen. Istedetfor 1 Lieutenant-Admiral havde man altsaa faaet 5, med 5 Viceadmiraler og 5 Schoutbynachter, en Mangfoldighed af Befalingsmænd, som snart i Slaget den 13 Juni, hvor Wassenaer faldt, viste sine skadelige Følger.

---

¹⁾ Norderkvarteret kaldtes Landet mellem Nordsøen, Zuidersøen og Het Y, heraf udgjorde Vest-Vriesland den nordligste Del med Stæderne Medenblik, Enckhuysen og Hoorn.

Beslutningen om, at der skulde tilbydes Curt Adelaer en af Viceadmiralspladserne, blev tagen den 29 Januar 1665, og allerede samme Dag afgik Breve til ham ¹⁾, til Kongen af Danmark, og til den hollandske Resident i Kjøbenhavn. Brevet til Curt er adresseret »Aen Coert Syvertsen Adelaer, Capitein in Dienste van den Heere Coningh van Denemarcken tot Coppenhaege.« I meget hædrende Udtryk — saaledes som Mylius anfører dem — opfordredes han til at søge Orlov af Kongen, »i hvis Tjeneste man vidste at han var forpligtet,« og snarest mulig at komme til Holland. I Brevet til Kongen stod, at Krigen nødte til at søge prøvede og erfarne Krigsøverstter til at føre Flaaden, man havde havt Adelaer i Tanker og bad nu Kongen om at give ham Orlov; »ligesom vi ikke ville vægre H. Majestæt Tjeneste af dem, som han ved lignende Lejligheder vilde drage til sig, saaledes haabedes det, at Kongen ikke vilde tage det ilde op, at der blev forsøgt paa at faa Adelaer til at lade sig bruge i den nævnte Egenskab«. Dersom Adelaer ikke var villig til at modtage Opfordringen, skulde Le Maire ikke overlevere Kongen Brevet. (Bilag Nr. 13—15).

Naar Brevene ere ankomne til Kjøbenhavn, vides ikke. Den 28 Februar skrev Le Maire en Indberetning til General-Staterne om det Udfald, Forhandlingen med Adelaer havde faaet, og sendte dennes Svar til Holland. (Bilag Nr. 16—17). Curt Adelaer takkede for Tilbudet, men afslog det, idet han som Grund anførte, at han ikke kunde se, at han ved at modtage det, opnaade »et honorabelt Avancement — hvorefter de bedste og ædlestte Sjæle almindelig tragte —, da han ved Kongen

---

¹⁾ Det er altsaa ikke rigtigt, naar Mylius fortæller, at Brevet blev bragt Adelaer af den hollandske Resident den 29 Januar.

af Danmarks Naade var udnævnt til Admiral-General og Vicepræsident i Admiralitetskollegiet¹⁾). Le Maire gav i sin Skrivelse nogle nærmere Oplysninger om Forhandlingerne: da Adelaer havde læst Brevet, svarede han strax, at han nok havde Lyst til at tjene de Høj-mægtige Herrer og gaa i Krig, men her var han Admiral-General og havde en aarlig Løn af omtrent 18000 Gylden, og det stred imod hans høje Stilling, at tage imod en Plads som Viceadmiral under Admiralen af Nordholland; dog vilde han betænke sig. Dagen efter havde Kongen talt med Adelaer og spurgt, om han var kjed af sin Stilling, han havde hørt, at han vilde træde i Staternes Ed. Adelaer svarede, at Staterne ønskede ham, og, hvis det var Kongens Behag, at han skulde gaa derhen, var det ogsaa med hans eget Skib og Folk, for at forene sig med Staternes Flaade, vilde han intet hellere gjøre. Kongen spurgte, hvilken Plads han skulde have, og da han hørte, at det var en Plads som Viceadmiral, sagde han, at det var en Skam, saaledes at forringe ham; havde man tilbudt ham noget højere, vilde han ikke hindre hans Avancement, men vilde man forringe ham, saa vilde han ikke tillade at han forlod hans Tjeneste; han spurgte fremdeles, om han manglede noget eller var misfornøjet i nogen Henseende, som han kunde bedre paa, og han forlangte, at han skulde blive i hans Tjeneste. Le Maire sendte altsaa Brevet til Kongen tilbage, og han føjede til i sin Skrivelse, at hvis Staterne trængte til en saadan Søhelt, og tilbød ham Vilkaar,

---

¹⁾ At være Viceadmiral for Norderkvarteret var ikke at foragte, hvis det er sandt, hvad der skrives fra Haag til Kjøbenhavn den 30 Januar 1665. Man tilbød Cornelis Tromp at være Lieutenant-Admiral i Norderkvarteret, »weil Er aber als Viceadmiral die meisten profiten machen kan, hat Er solches refusiret«. Geh. Archivet. Holland, Nr. 195.

der svarede til den Stilling han havde i Danmark, saa vilde han vistnok være villig til at tage imod den.

At Adelaer ikke tog imod Viceadmirals-Pladsen af den Grund, han anførte, er ikke saa forunderligt, thi hans Stilling i Danmark var i Virkeligheden højere og fornemmere end den, han skulde have i Holland. Men efter den Mening, som hidtil har været antagen¹⁾, havde man vel snarere ventet at høre en anden Grund anført, nemlig den, at han ikke vilde forlade Danmark, i hvis Tjeneste han var traadt og som han vilde hellige sine Kundskaber. Tilbudet vidner om, at man i Holland har kjendt Adelaer, vidst at han havde udmærket sig og at han besad Erfaring og Dygtighed i Krigens Gjerning, som kunde komme til Nytte. Der er imidlertid en Omstændighed, som ikke maa overses. Det er aldeles tydeligt, at man i Holland har betragtet ham som en Hollænder, der for Tiden var gaaet i dansk Tjeneste. At dette forholder sig saaledes, fremgaar af forskellige Beretninger. I de Breve, som den danske Resident i Haag, Peter Charisius, sendte hjem til det danske Hof i Begyndelsen af 1665, omtaler han ikke med et Ord, at man havde besluttet at vælge Adelaer til Viceadmiral. Men der findes jævnlig vedlagt hans Breve²⁾ Korrespondancer fra Holland, Nouvelles, det vil sige alle Slags Meddelelser af politisk Indhold eller om de forskellige Hoffer, og i den Nouvelle, som er vedlagt Brevet af 2 Februar 1665, fortælles: »Es haben die Hr. Staaten einen Cordt Sivers Adeler, welcher gegenwärtig in dienste von

---

¹⁾ »Det var hans faste Agt at hellige Fædrelandet Resten af sit Liv og han gav Beviis derpaa . . . ved at afslaae den højst fordeelagtige Post som Viceadmiral af Vestfriesland, der tilbødes ham af Holland.« Billeder af berømte danske Mænd og Kvinder, II, S. 160.

²⁾ Gehejmearkivet, Holland, N. 195.

Ithro Königl. Maytt. zu Dennem. Norw. ist zum Vice-Admirael von Noordt Holland gemachet, ohne dasz Man noch weis ob Er solches annehmen, oder Hochstg. Ithro Königl. Maytt. Ihn werde wollen fahren laszen«. I en Samling Afskrifter af offentlige Aktstykker, som Charisius har bragt hjem med sig, findes en lignende Efterretning; der siges ogsaa om Adelaer, at han er: »tegenwoordig in dienste van de Heere Coning van Dennemarcken«, og de samme Ord læses i Meddelelsen i Hollandtsche Mercurius for 1665 ¹⁾). Det er ikke en berømt dansk Admiral, som Holland indbyder til at tjene paa sin Flaade, men det er en hollandsk Kapitajn, som er gaaet i udenlandsk Tjeneste, man nu opfordrer til at vende tilbage. Derfor adresserer Regjeringen heller ikke Brevet til Admiral, eller Admiral-General Adelaer, men til »Kapitajn« Adelaer; i anden Egenskab kjendte Hollænderne ham ikke, og denne Kapitajns Titel er endda kun den, Adelaer havde fra Venedig, han havde ikke været Kapitajn paa et hollandsk Krigsskib, ikke havt anden Stilling i den hollandske Flaade end en »Lærlings«, han havde kun været Adelborst. Som en Følge deraf er Adelaers Udnævnelse i Danmark til Admiral ikke²⁾ bleven meldt hjem til Holland, thi Adelaer stod ikke i

¹⁾ Hollandtsche Mercurius, 1665, S. 20. I Gazette de France 1665, Nr. 28, læses et Brev fra en Hollænder om Forholdet mellem England og Holland; det er dateret La Haye 19 Februar og der forekommer følgende Nyhed i det: »On nous veut mesme faire croire, que le Roy de Danemarc nous donnera 16 vaisseaux sous la conduite d'un Gentilhomme qui est en ces provinces, lequel a autrefois servi la Republique de Venise, et que les Estats Généraux ont acheté des Danois un Navire appellé l'Elephant, monté de plus de 50 pièces de Canon, qui sera pour notre Amiral«. Denne Efterretning er sikkert meget upaalidelig; den meddeles kun her, fordi det er umiskjendeligt, at den unavngivne »Gentilhomme«, der sigtes til, er Curt Adelaer.

noget Forhold til den hollandske Regjering, han var Privatmand. Det var meget naturligt, at man i Norderkvarteret tænkte paa at vælge Curt Adelaer, thi der havde han hørt hjemme, i Byen Hoorn, og han var vist den af de hollandske Kapitajner, som i venetiansk Tjeneste mest havde udmærket sig og mest var bleven hædret. Havde man vidst, at han ikke var en Hollænder, men en Undersaat af Frederik den Tredie, som var vendt tilbage til sit virkelige Hjem, kan det være tvivlsomt, om man var faldet paa at vælge ham.

Efterat Wassenaer i det ulykkelige Slag den 13 Juni 1665 var falden, valgtes Cornelis Tromp til Flaadens Overbefalingsmand. Han var vel en udmærket Søkriger, men sluttede sig nøje til Huset Oranien og var meget egenraadig, fremfusende og ubehagelig at have med at gjøre, og derfor besluttedes, at der skulde følge 3 af Staterne valgte Tilsynsmænd med Flaaden, der skulde staa over Tromp. Dette var ham naturligvis ikke til Behag; men kort efter vendte de Ruyter tilbage fra sine Togter ved Afrika og Amerika, og der skete da strax den Forandring, at Ruyter fik Pladsen som Flaadens Chef, Tromp blev den Næstkommanderende. De Jonge fortæller ¹⁾, at en Forfatter, de Guiche, omtaler, at Johan de Witt, før Tromp fik Chefspladsen, først tilbød den til Borgemester Rothhoofd i Purmerend, og derefter til den danske Viceadmiral Curt Adelaer. De Jonge har Intet fundet, som kan bekræfte denne Meddelelse, men han tør dog ikke tvivle paa, at den er rigtig, da de Beretninger, hans Hjemmelsmand i Reglen meddeler, ere sande. De Jonges Hjemmelsmand er Grev de Guiche, en ung Franskmand, som var bleven nødsaget til at forlade Frankrig og som nu opholdt sig i Holland. I sine

---

¹⁾ De Jonge, *Gesch. van het Nederl. Zeewezen*, II, S. 39 ¹⁾.

Mémoires, som først udkom i 1744, fortæller han¹⁾: »On présenta ensuite un nommé Adlaer, qui est un Vice-Amiral du Roi de Dannemarc, mais il donna à connoître par sa réponse, qu'il ne vouloit pas quitter son Maître«. Naar de Guiche har nedskrevet sine Memoirer, om de ere nedskrevne strax eller efter længere Tids Forløb, vides ikke. Dette kunde det være af Interesse at vide; thi, dersom de ere nedskrevne i en senere Tid, er det let tænkeligt, at de Guiche har be-gaaet en Forvexling. Der er Intet fremkommet eller fundet, hvorved de Guiche's Fortælling kan bekræftes; navnlig har Mylius ikke et Ord derom, han havde dog næppe undladt at omtale et saa smigrende Tilbud, hvis han af den Adelaerske Familie havde faaet nogen Underretning om det, og set det Brev, som Curt Adelaer jo skal have svaret paa.

Der er en vis Rimelighed for, at de Guiche har be-gaaet en Forvexling. De Ord, hvormed han omtaler Tilbudet, som blev gjort Curt Adelaer, ligne saa ganske de, hvormed det tidligere Tilbud til ham, om at blive Vice-admiral for Norderkvarteret, findes omtalt; men dette Tilbud omtaler de Guiche slet ikke. Det er nu bekjendt fra Brandts Levnetsbeskrivelse af Michiel de Ruyter²⁾, at der i Sommeren 1665 var Tale om at udnævne flere »Søraader«, som skulde følge med Flaaden og være den Øverstbefalende til Hjælp — og vel ogsaa passe paa ham. Blandt dem, som kom paa Forslag, var ogsaa »Dirk Pieterszoon Roodhoofd, Burgemeester van Purmerend«; han blev dog ikke valgt. Det er netop denne

¹⁾ Mémoires du Comte de Guiche, concernant les Provinces Unies des Pays-Bas, I, Utrecht 1744, S. 131.

²⁾ G. Brandt, Het Leven van M. de Ruyter, Amst. 1687, S. 398—99.

Mand, som de Guiche nævner. Er det nu ikke tænkeligt, at den fremmede Mand, de Guiche, som, om han end har faaet meget at vide, dog vel næppe er bleven i den Grad indviet i den Tids Forhandlinger, at han alene skulde kjende Ting, som ingen anden hollandsk Forfatter ved af at sige, — har husket fejl, blandet Tidspunkter sammen, som ligge hinanden nær, og ligeledes blandet Begivenheder og Personer sammen?

Derimod kan her meddeles en Notits om en lignende Sag. I Aaret 1666 blev Cornelis Tromp afskediget, tildels paa Grund af, at han ikke kunde komme ud af det med de Ruyter. Da den hollandske Resident J. Le Maire i Kjøbenhavn hørte dette, skrev han den 7 September 1666 et Brev hjem (Bilag Nr. 18), i hvilket han omtaler, at »man her meget beklager den Jalousi, som hersker mellem Tromp og de Ruyter; Staterne behøvede i Tromps Plads en villig, sagtmodig, dygtig og meget erfaren Søhelt, som kunde stemme overens med de Ruyter. Det vilde vist ikke være et Fejlgreb, hvis man forsøgte at bevæge Admiral Adelaer til at modtage Pladsen, endskjønt han her har en Gage af omtrent 18000 Gylden; men jeg har den Tro, at jeg nok skal faa ham til, saavidt det kommer an paa ham, at gaa ind i denne Tjeneste, og Kongen af Danmark kan godt undvære ham, da han har endnu tre Admiraler, Rigsadmiral Bjelke, Juel og Helt; desuden kan jeg mærke, at nævnte Herre, paa Grund af den Langsomhed, hvormed Alt udføres, begynder at finde Lede til sin Tjeneste her.«

Dette Forslag blev ikke fulgt. Det vidner om, at Le Maire har havt meget fordelagtige Tanker om Adelaer. Slutningen af Brevet er betegnende for Opfattelsen af Adelaers Stilling i Danmark.

Men det var dog nær ved, at Curt Adelaer netop paa denne Tid var kommen til at deltage i Hollands Krig med England, idet der var Tale om, at han skulde kommandere en dansk Flaade, som skulde sendes Høllænderne til Hjølp. Herom vil der blive meddelt nogle Oplysninger længere fremme.

Curt Sivertsen Adelaers Udnævnelse til dansk Admiral.

Hvis Curt Adelaer har gjort sig Haab om, at opnaa en anselig Plads i den danske Marine, naar han vendte hjem fra de fremmede Lande, kan det ikke forundre Nogen. Han kunde jo medbringe flere end et Vidnesbyrd om, at han var en Mand, som kunde bruges, og han kunde forevise ydre Kjendetegn paa, at dér var vist ham megen Anerkjendelse. Men hans dristigste Forventninger ere maaske dog blevne overtrufne ved det, som skete. Thi den 15 September 1663¹⁾ udnævnte Frederik den Tredie ham til Admiral og til Vicepræsident i Admirallitetskollegiet²⁾. Den Stilling han kom til at indtage i den danske Marine betegnes tydeligere ved Titlen General-Admiral, som han meget snart fik, (allerede i Begyndelsen af 1665 har han havt den). Denne Titel var vel kjendt

---

¹⁾ Mylius har S. 36 Datoen 25 September, S. 38 15 September. Naar her foretrækkes 15 September, da støtter denne Dato sig paa Aktstykket Bilag Nr. 19, og paa det S. 164 benyttede Regnskab, ifølge hvilket Adelaers Gage løb fra 15 September 1663.

²⁾ Hans Bestalling er ikke bevaret og ingen Afskrift af den findes i Arkiverne. I Ministeriernes Arkiv bevarer en lille Rest af en Bestallingsprotokol for de højeste Embedsmænd, men mellem 16 Juli og 6 November 1663 er der en Lakune, hvor vistnok Adelaers Bestalling har været indført.

tidligere; allerede under Christian den Fjerde forekommer den ved Aaret 1630, i Krigen med Hamborg, ligeledes 1644, i Krigen med Sverig; 1657 nævnes Rigsviceadmiral Henrik Bjelke som General-Admiral. Fra en midlertidig, kun i Krigstid brugt Titel, gik den over til for et længere Tidsrum at blive en stadig Charge, og Curt Adelaer blev den første, som bar denne Titel. Man tager næppe Fejl, naar man, for at forklare den Stilling han fik, siger, at hans fornemste Hverv blev at kommandere Flaaden, naar den var udrustet. Derpaa tyder ogsaa den Maade, paa hvilken Willom Worm i Universitetsprogrammet omtaler hans Udnævnelse¹⁾: »Data ipsi est totius classis maritimæ Præfectura cum Generalis Admiralis titulo«, hvilket Udtryk fuldstændig misforstaas, hvis det oversættes ved: »han blev sat i Spidsen for Marinen«. Pontoppidan har maaske for Tydeligheds Skyld ændret lidt paa Worms Ord, naar han siger²⁾, at Curt Adelaer blev udnævnt til »universæ Reg. Dan. armatæ classis cum Generalis Admiralis titulo summus Præfectus«, til »Øverstkommanderende over hele det danske Riges udrustede Krigsflaade«.

Det som skete var, at en Mand, der havde vundet Hæder og Anerkjendelse som en meget dygtig Skibschef, men som aldrig havde haft en større Kommando, det vil sige, aldrig havde haft en Eskadre eller en Flaade at kommandere, pludselig blev sat i en Stilling, hvor han i Krigstilfælde skulde have den øverste Kommando over hele Danmarks og Norges Krigsflaade. Det var en stor Lykke, Curt Adelaer gjorde, men det var et stort Vovestykke, der blev spillet; thi der er Forskjel paa at føre et Skib og paa at føre en Flaade.

¹⁾ Mylius, S. 165.

²⁾ Pontoppidan, *Gesta et Vestigia Danorum*, I, Hafn. 1740, S. 133.

Hvorledes er det gaaet til med Curt Adelaers Ud-nævnelse? Willom Worm fortæller i Universitets-programmet Sagen paa følgende Maade¹⁾: »I Aaret 1663 rejste Curt Adelaer i Forretninger til Holland, og derfra bragte Rygtet Budskab til Frederik den Tredie om, at den Undersaat var nær, hvis overordenlige Bedrifter og straalende Fortjenester Fædrelandet og Verden allerede længe havde æret og højagtet med Beundring og Ærbødighed. Kongen besluttede, at Fædrelandet skulde høste Gavn af denne dygtige Mand, som havde skaffet sig selv Ære og fremmede Fyrster Fordel. Han befalede derfor, at han snarest mulig skulde hentes, for at hellige sig til Fædrelandet. Da Adelaer modtog Budskabet, begyndte han at tænke paa sit Fædreland og sin Hjemstavn, og han kom hurtig til den Mening, at han burde foretrække det Fædreland, i hvilket han var født, for det, i hvilket han var bleven optagen. Men mest bevægedes han ved Kongens Bud og ved den Ære, som blev tilbudt ham, naar han adlød. For at vise sig den værdig, rejste han hurtig hertil, traadte frem for Kongens Throne, hilste Kongen, kyskede hans Hænder og tilbød at tjene ham og være ham lydig. Han blev da paany optagen i Kongens Troskab, og fik et meget stort Embede og Værdighed; han blev ud-nævnt til Øverstkommanderende over hele Krigsflaaden med Titel af General-Admiral og han blev med sine Efterkommere optagen i den danske Adel«.

Denne Beretning er saa udførlig, at man næsten maa tro, at Curt Adelaer selv har fortalt Worm om sin Kaldelse; Worm kan jo endogsaa meddele hans Tanker, da han fik Kongens Budskab, — hvis Worm ikke ogsaa her er mere Rhetoriker end Historiker. Den første

---

¹⁾ Mylius, S. 164—65.

Notits er idetmindste fejl, at Curt Adelaer 1663 rejste fra Venedig til Holland; det skete 1661, Udnævnelsen i Danmark fandt Sted 1663.

I »Testamentet« fortælles ganske kort, at, da Frederik den Tredie 1663 kaldte ham, adlød han, ilede til Kjøbenhavn og blev strax udnævnt til General-Admiral, Vice-præsident i Admiralitetet og Admiralitetsraad. I Universitetsprogrammet, som 1692 blev skrevet i Anledning af Adelaers Kones, Anna Pelts Død, fortælles ligeledes, at Frederik den Tredie lod ham kalde hjem (*accersiri jussit*). Mylius fortæller¹⁾, at Kong Frederik den Tredie »i Anledning af det ypperlige Rygte om Hr. Adellers mandige Bedrifter og hans Ankomst til Holland« tilbød ham Employ ved den kongelig danske Flaade, som han ogsaa tog imod og derpaa aflagde Troskabs-Ed, efterat han kort forhen havde erhholdet en tredobbelt kongelig Naade, den 25 [15] September 1663 Bestalling paa at være Admiral og Admiralitetsraad, samme Dag et kongeligt Reskript paa sin aarlige Løn, og den 28 Oktober Frihed for at erlægge Told af sit Gods og sine Mobilier, som han agtede at transportere ind i Riget. »Imod Slutningen af Aaret 1663 begav han sig med sin hele Familie til Danmark, og der etablerede sig udi den kongelige Residentz-Stad Kiøbenhavn«. Kort iforvejen har Mylius fortalt, at Fru Adelaer den 3 November 1663 fødte en Datter, som blev døbt i den lutherske Kirke i Amsterdam.

Efter Mylius's Fremstilling maatte man da tænke sig, at Sagen er gaaet til paa følgende Maade: Da Kongen havde faaet Underretning om, at den berømte Curt Adelaer var kommen til Holland, opfordrede han ham til at træde i sin Tjeneste. Derefter begyndte en

¹⁾ Mylius, S. 35.

Underhandling, som først blev afsluttet med Bevillingen af 28 Oktober. Da Adelaers Kone i Begyndelsen af November kom i Barselseng i Amsterdam, maa det antages, at Adelaer med sin Familie først er kommen til Kjøbenhavn i December Maaned, som Mylius siger, i Slutningen af Aaret 1663. Men det Sidste kan bevises at være urigtigt; thi Adelaer var i Kjøbenhavn i September 1663, netop da han fik sin Udnævnelse.

Hos Hofman fortælles, at Adelaers Udnævnelse i Danmark er gaaet til paa følgende Maade¹⁾. Han aftrykker Morosinis Attest, dateret 26 November 1660, og fortsætter umiddelbart derefter: »Rygtet om hans store Duelighed formerede sig og kom endelig for Kong Friderich den Tredies Øren, og denne Monark, som vidste at skionne paa velfortiente Mænd, tænkte strax paa at kalde denne Helt, som var hans fødte Undersaat, tilbage i sine Stater, paa meget fordeelagtige Vilkaar. Da han paa saa naadig en Maade blev hiembudet, fandt han sig ogsaa i Kongens Forlangende, overvundet af den Hengivenhed, som enhver god Undersaat bør have til sit Fædreland. Da han begierede sin Afskeed fra Republiken, gjorde den ham adskillige Tilbud for at beholde ham; men hverken Guldkieder eller andre Foræringer vare i Stand til at holde ham fra sit første Forsæt, som var at tiene sin retmæssige Herre. Endelig lod Republiken ham fra sig, overvældet med Velgierninger, og udmærkede Belønninger. Altsaa forlod han i Martii Maaned 1661 den Tieneste, i hvilken han havde indlagt sig saa stor Ære, at alle Folk paa hans Reise, indtagne af hans Tapperhed, betragtede ham som een af de berømmeligste Mænd paa den Tid. Generalstaterne, Spanierne og andre Nationer tilbød

¹⁾ Hofman, Danske Adelsmænd, III, S. 170—72.

ham da Tieneste, men de fordelagtigste Tilbud kunde ey bringe ham til at staae fra sin første Beslutning. I Aaret 1662 rejste han igiennem Amsterdam, hvor han holdt sit andet Bröllup med Anna Pelt. . . Følgende Aar kom han til Dannemark, hvor han strax erlangede berømmelige og fordeelagtige Betieninger, da hans Landsmænds Gunst holdt ham værdig til hvad for en høy Betiening det end skulde være.«

Naar man har læst Hofmans Fortælling om Curt Adelaers Virksomhed i venetiansk Tjeneste, vil man ikke finde denne Meddelelse urimelig; thi Hofman lader Adelaer vinde alle Sejrene i de Slag, i hvilke han har deltaget, »han havde vundet ligesaa mange Slag imod Tyrkerne, som han havde tient Aar [18]«. Men gjenemgaar man Meddelelsen nøjere, maa man blive tvivlende om dens Sandhed. Frederik III kalder ham hjem i Begyndelsen af 1661; Adelaer modtager Tilbudet og afslaar Venetianernes, thi han vil tjene sin retmæssige Herre. Det tyder paa, at han er bleven glad over Tilbudet, og man kunde vente, at han var ilet hjem, for at træde i Kongens Tjeneste. Ikke destomindre lader han 2½ Aar gaa hen, før han rejser til Kjøbenhavn. Rygtet om hans store Duelighed kom for Frederik III's Øren; paa hans Rejse betragtede Folk ham paa Grund af hans Tapperhed som en af Tidens berømmeligste Mænd. Hvorfra ved Hofman det? Samtiden kjendte ikke Adelaer, der er intetsomhelst troværdigt Vidnesbyrd at finde derom. Hofmans Kilde maa være Worm, en upaalidelig Biograf. Han begjærede sin Afsked af Republikens Tjeneste; Hofman har troet, at Curt Adelaer tjente hos Venetianerne som f. Ex. Cornelis Tromp i den danske Marine 1676—78, altsaa som venetiansk Officer, som saadan kunde han begjære sin Afsked af Tjenesten. Men, som tidligere fortalt, Adelaers

Stilling havde været en ganske anden. Den hele Meddelelse synes at tyde paa, at Hofman ikke har havt noget ret Begreb om Forholdene, som de virkelig have været; han har kun gjentaget, hvad Worm og Mylius have fortalt, men sagt det paa en smukkere og elegantere Maade, hvorved han er gledet noget videre end de, og kommen længere bort fra det Sande.

De, som have skrevet om Curt Adelaers Liv, have næsten alle gjentaget, at Frederik den Tredie kaldte ham ind fra Holland, men Ingen har været istand til at meddele noget Sikkert om Maaden, hvorpaa det skete. Der vilde Intet være at indvende imod den almindelige Opfattelse, dersom det var rigtigt, at Curt Adelaer var en berømt Mand, hvis Navn var kjendt i Europa og i Danmark, saaledes som Worm fortæller. Men naar den Paastand ikke kan erkjendes for sand, saa er man berettiget til at blive tvivlende, og nødt til at undersøge Historien om denne Kaldelse saa nøje som mulig.

De eneste Gange, Curt Adelaers Navn er blevet nævnet paa Tryk før 1663, er i Caspar van Baerles Samling af Taler, som udkom 1662, i Paullis Bryllupsdigt fra samme Aar og i det Digt, der tillægges Prinds Almerigo og som blev trykt samme Aar. Vil Nogen tro, at Frederik den Tredie med disse Digte som Udgangspunkt — hvis han overhovedet har faaet dem at se — har kunnet beslutte sig til at give Curt Adelaer en saa fremragende Plads som Admiral og derfor har kaldt ham hjem? Dog vel næppe. Af trykte historiske Beretninger om Tyrkekrigen eller fra Aviser har han Intet kunnet erfare om ham, thi han nævnes intetsteds. Kongen kan have hørt ham nævne paa andre Maader, og man maa da prøve at udfinde, hvilke disse kunne have været. Ole Bork kan have nævnet ham i Breve hjem. Men hvorledes skulle Breve fra en ubekjendt

Mand som Ole Bork være komne for Kongens Øjne? og hvad stort har Bork kunnet fortælle om ham, i sin Dagbog er han meget kortfattet om ham. Jacob Henrik Paulli, de unge Gersdorffer vare i Amsterdam 1662 og stode i Forbindelse med Adelaer. Sæt ogsaa, at disse have skrevet hjem og omtalt ham, og deres Omtale er kommen for Kongens Øre, kan man da tænke sig, at Frederik den Tredie, stolende paa hvad disse unge Mennesker fortalte, har bestemt sig til at gjøre Adelaer til sin Admiral? 1662—63 var en anden dansk Mand Corfitz Braem i Holland, hans Dagbog er bevaret, han nævner mange Danske, som han traf paa og plejede Omgang med, men Curt Adelaer er ikke blandt dem. 1662 var Kronprinds Christian i Holland; vel rejste han incognito, men tog dog imod Besøg af de Danske og Norske, som ønskede at præsenteres for ham. Hvad var naturligere, end at Frederik den Tredie særlig havde gjort ham opmærksom paa Curt Adelaer, og at Prindsen havde ladet sig denne berømte Mand forestille? hvad var naturligere, end at Curt Adelaer benyttede Lejligheden til at vise sig for Prindsen? Der er ført en temmelig udførlig Dagbog¹⁾ over Prindsens Rejse; af den ses, at han kom til Amsterdam den 16 Juni og i Slutningen af Maanedens besøgte forskjellige Byer i Nordholland: Naerden, Muyden, Mönnekedam, Edam, Hoorn, hvor Prindsen ankom den 27de, logerede i »den Ridder St. Joris«, saa Arsenalet og Ammunitionshuset, Enckhuyzen, Medenblick, Alcar, alle betydelige Søstæder, hvorfra Skibe havde været hyrede af Venetianerne. Men i Dagbogen nævnes Curt Adelaer aldrig. De Breve, som Prindsens Hovmester, Christopher Parsberg, skrev hjem — paa Dansk til Kongen, paa Fransk

---

¹⁾ Gl. kgl. Samling, Folio, Nr. 927.

til Dronningen — ere bevarede¹⁾), men man vil for-gjæves lede efter Curt Adelaers Navn. Der er endnu et Sted, hvor det kunde ventes, at Oplysninger vare at finde; det er Korrespondancen mellem Kongen og den danske Envoyé i Holland, Peter Charisius. Naar Frederik den Tredie har kaldet Curt Adelaer hjem til Danmark, saa ligger det nærmest at antage, at det er sket gjen-nem Kongens Minister; men gennemgaar man Brevene til ham og Brevene fra ham i disse Aar, 1662—63, vil man ikke en eneste Gang finde Curt Adelaer nævnet eller omtalt. Ethversomhelst Spor af en mulig For-handling med Adelaer maa antages for at være for-svundet, der er Intet bevaret, og der er Ingen, som har kunnet meddele Nogetsomhelst om den. Ja hvad mere er, det Brev eller de Breve, som Frederik den Tredie har skrevet til Adelaer — thi Kongen i Kjøbenhavn maa dog have skrevet til Adelaer i Venedig eller i Amsterdam — ere ikke blevne bevarede i Familien til Mylius's Tid. Mylius har omhyggelig anført alle de mange Dokumenter ved Datum og Aar, som den Ade-laerske Familie havde bevaret med Kjærlighed, og som han har benyttet, men Kongens Opfordring til Adelaer om at komme til Kjøbenhavn, har han ikke anført, alt-saa vel ikke kjendt; det var dog et nok saa vigtigt Aktstykke som den hollandske Opfordring til Adelaer fra 1665 om at blive Viceadmiral, et Aktstykke, som Mylius har kjendt og hvoraf han anfører nogle Linier. Er der saa ikke nogen Grund til at være tvivlende overfor Fortællingen om Kaldelsen til Danmark?

---

¹⁾ Af de originale Breve findes en Del i Gehejmearkivet; en Afskrift af samtlige Breve bevares i det st. kgl. Bibl., ny kgl. Saml. 4. Nr. 1064, deriblandt ogsaa Breve paa Fransk til Hannibal Sehested og Christopher Gabel.

Hvad Curt Adelaer har foretaget sig, og hvor han har været i Tiden fra Juli 1662 til September 1663, kjendes ikke. Den 26 Juli 1662 var han i Amsterdam, det var hans Bryllupsdag, den 18 September 1663 var han i Kjøbenhavn. Det er nemlig ikke rigtigt, hvis Mylius har troet, at Adelaer først sidst i Aaret 1663 kom til Kjøbenhavn, han kom tidligere hertil. Det vides af følgende Omstændighed. I Efteraaret 1663 blev Frederik den Tredies Datter Anna Sophie forlovet med Johan Georg, Kurprinds af Sachsen, som med sin Moder og et stort Følge kom til Kjøbenhavn. Fredagen den 18 September 1663 holdt de fyrstelige Gjæster deres højtidelige Indtog. De kjørte ind til Staden ad Vejen fra Valdby Bakke, og, for at gjøre Indtoget prægtigere, var der lagt en Flaade ud i Kalleboderne bestaaende af 50 Smaaskibe, Jagter og Baade, under Kommando af Viceadmiral N. Heldt. Blandt disse Skibe tildrog sig især Opmærksomhed en Galej, »som var indrettet paa venetiansk Vis af Admiral Cord Siverson Adelaer, smykket med Farver og dækket med rødt Skarlagen.« Dette fortælles i en efter alt at dømme autentisk Beskrivelse af Indtoget¹⁾ og det bekræftes ved et Brev, som Jacob Le Maire, hollandsk Resident i Danmark, skrev hjem fra Helsingør den 2 Oktober. Han skriver²⁾: »Kongen var, for at see Toget, taget ud paa Søen i en Gallej, der førtes af Cort Adelaer«. Det er næppe nogen urigtig Formodning, som kan uddrages af disse Meddelelser, at Curt Adelaer allerede dengang har opholdt sig nogen Tid i Kjøbenhavn.

Curt Adelaers Fremtræden i Danmark og hans Udnævnelse synes at være sket saa pludselig, uden Spor af længere

1) Ny kgl. Samling, Folio, Nr. 654^b).

2) Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, II, S. 291.

forudgaaende Underhandlinger, at man uvilkaarlig ledes hen paa den Tanke, at det ikke er rigtigt, naar det fortælles, at Frederik den Tredie kaldte ham ind, men at Curt Adelaer af sig selv er kommen til Kjøbenhavn og har fremstillet sig for Kongen¹⁾. I Efteraaret 1661 havde han den Plan at rejse til Danmark, det fortæller Bork, som maa have hørt det af hans egen Mund. Han kan være bleven standset i Udførelsen af denne Plan ved sin Forlovelse og sit derpaa fulgte Giftermaal, saaledes at Rejsen til Danmark først er bleven sat i Værk 1663. Imod Sandsynligheden af denne Formodning kan der næppe indvendes Meget. Men det kommer saa an paa at forklare, hvorledes han har opnaaet en saa fremragende Stilling.

T. Becker har havt den samme Tanke, at Adelaer ikke er bleven indkaldt, men er kommen af sig selv, og han har givet en Fremstilling af, hvorledes han har tænkt sig, at hans Udnævnelse er gaaet for sig. Han gjør opmærksom paa, at Curt Adelaer netop kom til Kjøbenhavn i en meget bevæget Periode, da Processen med Corfitz Ulfeld var i Gang, da der ikke var forløben lang Tid, efterat Suveræniteten var bleven indført, som Kongen endnu ikke ansaa for aldeles sikret, da de

---

¹⁾ Det er vist ikke rigtigt, hvad Mylius fortæller S. 32—34, at Dogen og Senatet i Venedig ved de allerskjønneste Løfter søgte at formaa Curt Adelaer til at blive i deres Tjeneste 1661, men at hans »Attraa til sit Fædernelands Gavn at befordre, og længselsfulde Ynske til at opoffre hands Arve-Konge sin med Erfarenhed i Krigs-Sager vel forsynede øvrige Leve-Tiid bragde ham paa Hiem-Vejen«. Han er da ikke ilet saa særdeles meget, eftersom der gik mere end 2 Aar, før han kom til Danmark. Curts Tjeneste hos Venetianerne standsede med Aaret 1660, fordi Venetianerne ikke mere behøvede de fremmede lejede Skibe; paa samme Tid ophørte Curts Landsmænd, de andre hollandske Kapitajner, at være i venetiansk Tjeneste.

danske Officerer i Landarmeen fjernedes, Kastellet opførtes imod de frygtede Kjøbenhavnere, og Tydskere ansattes i de fleste høje Embeder. Han mener, at der nærredes stor Mistænksomhed imod Holmens Mandskab, Søofficererne og Admiralen paa Holmen, Niels Juel, som let kunde storme det nærliggende kongelige Slot, og han antager, at Kongen, paavirket af Christopher Gabel, med Glæde har grebet Lejligheden til at sætte Adelaer i Spidsen for Søetaten og dens Mandskab, da han, skjønt født Normand, dog var at betragte som Hollænder, var en Mand man kunde lide paa, og en Mand med Erfaring baade i Søkrigen og i den hollandske Flaadeadministration. Som Midler til at overbevise Kongen om, at han havde udført store Bedrifter, tror Becker, at Adelaer har benyttet de tyrkiske Vaaben og Standarten, som han bragte med sig, og Prinds Almerigos Digt; og den Mand, som væsenlig bidrog til at udbrede hans Ros, mener han var Hofmaleren og Lejlighedsdigteren Karel van Mander den Yngre, i hvis Hotel Adelaer maaske var tagen ind.

Becker har ingen sikre Beviser anført til Støtte for sin Opfattelse. Den grunder sig paa den Forestilling, man maa faa om Stemningen og Tilstanden i Danmark og i Kjøbenhavn i de første Aar efter Suverænitetens Indførelse, navnlig naar man gjennemlæser de vigtige Bidrag til disse Aars Historie, som ere udgivne af P. W. Becker. En anden nyere dansk Historiker, Fr. Hammerich, har givet ¹⁾ en Skildring af disse Stemninger og Tilstande, til hvilken han har benyttet alle Oplysninger, som ere fremkomne om hine Aar. Navnlig var Stemningen i hæftig Bevægelse i August og Sep-

---

¹⁾ Fr. Hammerich, Enevældens Indførelse i Danmark og Norge, i Nordisk Universitets-Tidsskrift, III, 2, S. 173—83.

tember 1663, da den saakaldte Ulfeldtske Sammensværgelse fremkaldte en Uro og en Bevægelse, som man nu vanskelig gjør sig en Forestilling om, da Corfitz Ulfeldt blev dømt og da hans Gemalinde bragtes til Danmark og blev sat i det blaa Taarn den 8 August. Underretning herom kan ikke ventes fra danske Kilder, det er fornemmelig Breve fra Kjøbenhavn til fremmede Steder¹⁾, som give Oplysninger. Til de Meddelelser, som ere udgivne af P. W. Becker og dels ere tagne af den svenske og hollandske Residents Breve til deres Regjeringer, dels fra en engelsk Avis, kan føjes følgende fra Gazette de France²⁾. Den 15 August skrives fra Kjøbenhavn: »Comme on ne doute point que plusieurs ne soyent engagez dans cette affaire, veu le mécontentement que la plupart de la Noblesse témoigne depuis l'établissement de la Souveraineté, on a par tout redoublé les Gardes, commis divers Officiers, qui visitent jour et nuit les Portes de cette ville, envoyé des Troupes dans l'Isle de Fuhnen, et dans la Province de Jutland, et ordonné de nouvelles Levées«. Den 6 September 1663 skrives: »Plusieurs de la Noblesse et du Clergé, qui estoient soupçonnez d'y avoir contribüé, ont donné un Écrit au Roy, signé des Principaux, par lequel ils déclarent qu'ils n'ont jamais eu aucune connoissance de cette Trahison, et protestent de faire toute la diligence imaginable pour en découvrir, et de faire punir les auteurs«. Den 20 September fortælles, at Adelen har bedet Hs. Majestæt indtrængende om, at der maatte finde en Formindskelse af Militæret Sted, »mais Elle ne veut point l'accorder, jusques à ce que les Fortifications qui se font dans

¹⁾ Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, II, S. 8—10; 288—90.

²⁾ Gazette de France, 1663, Nr. 106; 115; 121.

l'Isle de Fuhnen, dans le Jutland et dans la Zéland soient achevées: la dernière Conspiration l'obligeant à se tenir mieux sur ses gardes, pour éluder tous les Projets des Mal-intentionnez, que l'on reconnoist journellement, estre en tres-grand nombre«. Sætter man sig ret ind i Forholdene paa denne Tid, kommer man let til at danne sig en Forestilling om, at der under gunstige Forhold var god Lejlighed til at gjøre Lykke. Og for Curt Adelaer vare virkelig Forholdene gunstige og Lejligheden god.

Er det en urimelig Tanke, at han snart efter sin Ankomst er bleven en interessant Mand? Han var rejst fra Norge 15 Aar gammel, et ukjendt ungt Menneske, kun Søn af en Forstander over et Saltværk, han vendte tilbage som venetiansk Ridder. Han kom hjem, efter i mange Aar at have kjæmpet imod Christenhedens Dødsfjende; hvor kunde han ikke fortælle om alle de Slag, i hvilke han havde deltaget, om alle de Farer, han havde været stedet i og som han med Held var gaaet ud af? Spurgte man ham nærmere, om hvad han havde udrettet, havde han da ikke en hel Række Vidnesbyrd at fremlægge, der tydelig nok talte til hans Fortjeneste, og som, naar de forevistes eller læstes uden nøjere Forklaring, maatte blænde? Spurgte man ham om hans Stilling i den venetianske Marine, kunde han da ikke forelægge et Dokument, i hvilket han bar Titlen »Tenente Generale«? Og fremviste han alle sine Guld-kjæder, sine Pensions Patenter, sit Ridderdiplom, hvilken Forestilling maatte man da ikke danne sig om, at det var en ualmindelig fremragende Personlighed, man havde for sig? Ingen kan undre sig over, hvis Frederik den Tredie og Sophie Amalie have kastet en sær Naade over Curt Adelaer.

Kongen har naturligvis vidst Besked om den Krig, som Venetianerne førte med Tyrkerne. Har han end ikke vidst, at et Sendebud fra Venetianerne kom til Kjøbenhavn ved Krigens Begyndelse, for at bede om Hjælp, har han end glemt, at en af det ulykkelige Candias Beboere endogsaa drog helt op til det fjerne Norden, for at samle Penge til at løskjøre sin Fader fra tyrkisk Fangenskab¹⁾, saa maa det dog vistnok have staaet klart i hans Erindring, at han i April 1661 modtog et Brev fra Dogen i Venedig, Dominico Contareno, overrakt af Grev Galeazzo Gualdo, i hvilket Dogen bad om Hjælp²⁾ til at fortsætte Krigen (Bilag Nr. 11), og at paa samme Tid den samme Grev Galeazzo Gualdo bragte et Brev fra Dronning Christina³⁾, hvis Kammerherre han var, i hvilket Kongen baade ønskedes til Lykke i Anledning af Enevældens Indførelse og indtrængende opfordredes til at komme Venetianerne til Hjælp (Bilag Nr. 12). Og nu stod der for ham en Mand, hans egen Undersaat, som hjembragte pragtfulde Gjenstande erobrede fra Christenfjenden, tage, saa hed det sig, fra en tyrkisk Pascha, Ibrahim, der havde maattet

-
- 1) Den 5 November 1650 fik den »nærværende« Basilius de Rubus, Doctor Juris og Ambassadør af Candia, hvis Fader og 2 Brødre blev fangne, da Rettime erobredes af Tyrkerne, Tilladelse til i Kongens Riger og Lande at samle Penge ind for at løskjøre dem; der manglede 1000 Dukater i de 2000, for hvilke de kunde løses af Fangenskabets. Sjæll. Registre.
- 2) Sml. hvad der skrives i Gazette de France, 1661, Nr. 32, fra Venedig den 12 Februar: »Pour augmenter le nombre de nos vaisseaux, à ce Printemps, l'ordre a été envoyé au Comte Gualdo, qui est aupres de la Reyne Christine de Suède, d'aller en Danemarck, pour y en acheter le plus qu' il sera possible.«
- 3) Aaret efter sendte Christina et Brev ud til flere Fyrster, for at opfordre dem til at hjælpe Venetianerne; Arkenholtz, Mémoires concernant Christine, Reine de Suède, III, S. 250.

lade sit Liv for Nordboens Haand! Hvor maatte det ikke glæde Kongen, at hans Lande havde ydet Venedig en saa udmærket Kriger?

For 6 til 7 Aar siden havde der været Tale om, at antage en fremragende hollandsk Søofficer i den danske Marine; i September 1656 havde Rigens Raad foreslaaet Kongen, at tilbyde de Ruyter en Plads ¹⁾. Aaret efter, i Februar Maaned, skrev Kongen til Silius Marsilius i Holland, at han skulde fornemme, »om den unge Tromp eller andre qvalificerede Skibsofficerer skulde være inclinerede til at gaa i vor Tjeneste« ²⁾. Forhandlingen maa vist være bleven indledet med Tromp, thi det omtaltes i udenlandske Korrespondancer, at unge Tromp efter Sigende skulde være dansk Admiral ³⁾. Mange Begivenheder vare indtrufne siden den Tid, og Landets egne Admiraler havde vist, at de ogsaa kunde udrette Noget; men dog var der atter 1661 Tale om, at Michiel de Ruyter skulde være Rigsadmiral ⁴⁾, og hvis Tanken om at vinde en anset hollandsk Sømand for den danske Marine ikke ganske er bleven opgivet, hvor heldigt var det da ikke, at Curt Adelaer kom hjem? Han var bleven uddannet i Holland, som Hollænder havde han tjent hos Venetianerne, Krigserfarenhed havde han, Søvæsenet, navnlig det hollandske, laa det nær at antage, at han kjendte fra Grunden af, og saa var han dog ingen Fremmed. Tog man ham til Admiral, fik man — saaledes kan man have tænkt — netop en Mand, som var efter Ønske, og man undgik at tage en Fremmed.

---

¹⁾ Danske Magazin, Tredie Række 4, S. 292, Anm.

²⁾ Gl. kgl. Saml. 4°, Nr. 2665.

³⁾ Thurloe, State Papers, VI, S. 141, 158.

⁴⁾ Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, I, S. 217.

Hvad Becker har fortalt om Mistænksomhed imod Admiralerne paa Holmen og den Fare, man ventede fra dem og deres Mandskab, lader sig vanskelig begrunde; der er ingen tydelige Udtalelser fremkomne om dem, og det bliver da tvivlsomt, om han har Ret i, at Curt Adelaer blev udnævnt til Admiral af Frederik den Tredie, for at denne kunde have en Mand iblandt dem, paa hvem han trygt kunde forlade sig. De to Admiraler, der nærmest maa tænkes paa, ere Henrik Bjelke og Niels Juel. Henrik Bjelke var Kongen hengiven og havde under Rigsdagen 1660 vist ham store Tjenester; han var senere bleven Rigsadmiral, der foreligger Intet, som tyder paa Misstemning imellem ham og Kongen. Niels Juels Forhold paa denne Tid ere ganske ubekjendte, det er ikke muligt at bevise, at han har staaet i stærk Opposition imod Kongen. Henrik Bjelke var en af Corfitz Ulfeldts Fortrolige, derom vidne de endnu bevarede Breve, som Ulfeldt skrev til ham i Aaret 1662. Men 1663 var han en af hans Dommere, og Beskyldningerne, som rejstes imod ham, for at være Deltager i Ulfeldts S sammensværgelse, kom op, efter at Curt Adelaer var bleven Admiral. Baade Bjelke og Juel havde Hustruer af den Ulfeldtske Familie, men de vare ikke i nær Slægt med Corfitz Ulfeldt. Bjelke og Juel vare begge to Adelsmænd, af gamle ansete Familier, og den nye Regjering — i hvilken Bjelke selv sad — skal jo have stræbt, at holde Adelen tilbage eller at trænge den tilside. Den Mand, det i dette Tilfælde skulde gaae ud over, maatte være Niels Juel, og det skete ogsaa derved, at Curt Adelaer sprang ham forbi; men, om det har været af Hensyn til Niels Juel som dansk Adelsmand, synes tvivlsomt; snarere har Kongen faaet meget større Tanker om Curt Adelaer end han har havt om Niels Juel.

Men vil man ogsaa se ganske bort fra denne sidste Side af Sagen, saa maa man vist indrømme, at Omstændighederne føjede sig meget heldig for Curt Adelaer, og det endnu mere, fordi man netop i Aaret 1663 var begyndt at arbejde ivrig paa at sætte Flaaden i bedre Stand, hvilket vil blive omtalt i det Følgende. Der var ingen Grund for Frederik den Tredie til at tvivle om Sandheden af, hvad Adelaer muligvis har fortalt ham om sin Deltagelse i Tyrkekrigen, thi denne kunde ledsage sin Skildring med talende Vidnesbyrd. Selv om Kongen havde tvivlet, havde han ikke været istand til at faa den rette Sammenhæng undersøgt. Thi hvem skulde han henvende sig til? Der var ikke — saavidt det da vides — i Landet en Eneste, som kunde give ham Oplysninger. Han havde i Venedig hverken en Ministerresident eller en Konsul, hvem han kunde udspørge, der var ingen diplomatisk Forbindelse mellem det danske Hof og Republiken¹⁾. Henvendte han sig til sin Minister i Haag, Peter Charisius, vilde han maaske af ham faa Bekræftelse paa, hvad Curt Adelaer kan have fortalt om, at han med Hæder havde deltaget i Krigen mod Tyrkerne og at han var bleven udnævnt til Markusridder; men heller ikke meget mere, thi Navnet Curt Adelaer var ikke bekjendt i Holland paa en saadan Maade, at det havde vakt nogen almindelig Opmærksomhed. Der er imidlertid, som ovenfor sagt, ikke Spor tilbage af, at Charisius i Breve til Kongen har omtalt Adelaer.

---

¹⁾ Garde fortæller rigtignok, Rosenhoff, illustreret Almanak for 1842 S. 42, at »først da Frederik den Tredie opfordrede ham [Curt Adelaer] til at tjene sit Fædreland, forlangte han efter 18 Aars Tjeneste Afsked af det venetianske Senat«. Man kunde heraf slutte, at der var en Forbindelse mellem Danmark og Venedig, men det var der ikke, og hvad Garde fortæller er urigtigt. Gardes Hjemmelsmand maa være Hofman.

Hvad der væsenlig maa have bidraget til, at Curt Adelaer fik en saa fremragende Stilling i Marinen, er utvivlsomt det, at man har troet, at han havde været Admiral i venetiansk Tjeneste og som Admiral over Flaaden ført Venetianerne til Sejr. Da han 1666 blev adlet, blev der sigtet dertil i Adelsbrevet. Der staar i det ¹⁾, at Kongen har fornømt, at Adelaer har »sin mandhaftighed i adskillige victorieuse Søe-slagtinger oc hofuit actioner imod Christendoms Fienden beviist, da hand udi den Venetianske Republicques tieniste med sønderlig Reputation oc renommee i adskillige Krigs Charger til Søes betient haffuer, ja endoc Admirals Bestilling ofuer heele Flaader i samme Tieniste troe oc med ære forvaltet oc igien qviteret«. Der er gjort opmærksom paa ²⁾, at det ikke her siges, at han har kommanderet Flaaden i noget Slag. Det er ganske rigtigt, det er ikke sagt tydelig. Men, naar en Mand har deltaget i en Sø-krig, som, medens han deltog i den, ikke nogensinde standsede ved en Stilstand, og har været Admiral over hele Flaader, saa kan man dog næppe tro, at han kun har været Admiral over Flaaderne, naar de skulde føres fra Havnen ud paa Søen, men har afgivet sin Kommando til en Anden, naar han mødte Fjenden. Skulle Ordene i Adelsbrevet have Noget at betyde, kan det kun ske, naar man antager, at Kongen, som har ladet Brevet udfærdige, har troet, at Curt Adelaer har ført Flaaderne i Slag. Men det er altsaa 1666 i Kjøbenhavn blevet sagt om Curt Adelaer, at han havde været Admiral hos Venetianerne; det Samme er blevet sagt tre Aar tidligere. Den hollandske Resident Le Maire for-

¹⁾ Mylius, S. 130.

²⁾ Afhandlingen i Dansk Tidsskrift 1870, 1, S. 287.

tæller i sit Brev¹⁾), skrevet den 2 October 1663 fra Helsingør, om Kurfyrstinden af Sachsens Indtog i Kjøbenhavn, og han fortæller om Galejen, der førtes af Cort Adelaer, »som før har været Admiral i venetiansk Tjeneste«. (Le Maire har ikke vidst rigtig Besked om, hvilken Landsmand Adelaer var; han nævner ham ikke som Normand, han nævner ham ikke som dansk Admiral, han føjer kun til: »som nu bor i Amsterdam«. Le Maire har aabenbart antaget ham for en Hollænder; i et Brev, han skrev fra Helsingør den 22 April 1664²⁾), omtaler han, at »den her antagne Admiral Curtius Adelaer fra Amsterdam er rejst til Throndhjem, for at presse Matroser«. Naar han omtaler Adelaer som Admiral i venetiansk Tjeneste, kan det kun være som Noget, han har hørt fortælle i Helsingør eller i Kjøbenhavn. Fremdeles: i den ovenfor omtalte, paa Tydsk skrevne, Beskrivelse af Indtoget siges, at den Galej, som vakte saamegen Opmærksomhed, var bleven indrettet »durch den gewesenen Venetianischen General und Ritter Hrn. Admiral Cord Siversen Adelaer«. Naar man her ser, at Titlen General bliver ham tillagt, bringes man da ikke uvilkaarlig paa den Tanke, at denne Benævnelse stammer fra den venetianske Attest, Curt Adelaer havde fra Aaret 1660, i hvilken han kaldes Tenente Generale? Kan det kaldes en ugrundet Formodning, at man i

---

¹⁾ Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, II, S. 291.

²⁾ »Anders is in dit rijk niet nieuws als dat men Coninghs schepen soeckt te equiperen, waeromme de hier aengenomene Admiraal Curtius Adelaer uyt Amsterdam op Drontheim verrocken is, om daer ende voorts in alle de Provintien van Noorwegen te pressen ende uyt Coninghs naeme op te samelen soo veel varenwolck als tot uytrustinge van sijn vloote, bestende in 16 à 18 schepen, soo groote als cleyne van noden is«. (Rigsarkivet i Haag).

Kjøbenhavn virkelig har troet, at Curt Adelaer havde været Admiral hos Venetianerne, Admiral taget i den Betydning, i hvilket Ordet brugtes herhjemme? Og kan man forklare det paa anden Maade, end ved at sige, at Curt Adelaer selv maa have givet Anledning til at tro, at han havde været Admiral? Han har ikke været Admiral, og han har vist handlet for meget i sin egen Interesse, hvis han ikke, hvor Lejligheden tilbød sig, har rettet dem, som sagde det om ham, og hvis han ikke har gjort sig Umage for at hindre, at der i Adelsbrevet blev sagt en Usandhed om ham.

Medens de andre danske Admiraler, der vare samtidige med Curt Adelaer, naar de underskrev et Brev, efter vanlig Skik blot skrev deres Navn, skrev han altid foran sit: »Am«, »Amm«, »Am¹«, »Amm¹ Caua«. »Am« o. s. v. er Forkortelsen af Ordet Amiraglio, (»Caua« af Caualiere). Som dansk Admiral kunde han have Ret til at kalde sig saaledes; men, hvis Ordet skulde betegne hans Stilling hos Venetianerne, saa har det kunnet misforstaas. Thi »Amiraglio« svarede ikke til »Admiral« i den Betydning, som dette Ord kjendtes paa Dansk. En Amiraglio hos Venetianerne var den Officer, som førte en Galeazza, hvis Kommandør hed Governatore ¹⁾); han var den søkyndige Mand, som navigerede Skibet. Curt Adelaers Plads paa Skibet den store St. Jørgen svarer til en Amiraglios paa en Galeazza. Dette anføres her, for at gjøre opmærksom paa, at Adelaer meget godt, uden ganske at krænke Sandheden, kunde sige, at han havde været Amiraglio hos Venetianerne; men tillige for at gjøre opmærksom paa, at, hvis han ikke med det Samme har forklaret, hvad det var at være Amiraglio, saa har han givet Anledning til en Misforstaaelse. Og man tvinges næsten til at tro om

¹⁾ Venezia e le sue Lagune, I. 2, 1847, S. 235.

ham, at han vel ikke med vel beraad Hu har foranlediget en Misforstaaelse, men har draget Fordel af den.

Der er nemlig et vigtigt Moment ved Curt Adelaers Udnævnelse, som ikke kan overses; det er de pekuniære Vilkaar, som han opnaade. Mylius fortæller¹⁾, at der ved et kongeligt Reskript af 25 [o. 15] September 1663 blev tillagt Curt Adelaer en aarlig Gage af 6000 Rdr., og for at holde under sin Kommando Aarstjenere, de norske Folk paa Holmen, en aarlig Løn af 1200 Rdr., hvilke 7200 Rdr. skulde udbetales ham af Toldintraderne i Bergen kvartalsvis, frem for alle andre Udgifter, Assig- nationer og Ordre. Desuden blev der i hans Admirals Bestalling givet ham Ret til, ved en Fuldmægtig at maatte lade forhandle i Bergen to Skibsladninger spansk Salt told- og handlefrit imod en aarlig Afgift af 20 Rdr. til Bergen. Hverken Bestallingen eller Reskriptet ere bevarede; men, at han i Gage fik 7200 Rdr., er ganske vist (sml. Bilag Nr. 19). I en »Memorialbog over an- nammede og udbetalte Penge fra Aaret 1665«, som be- vares i Ministeriernes Arkiv, anden Afdeling, findes Regnskabet fra Herman Garman for de Nordenfjeldske Toldpenge, og her findes indført:

»Cort Siuertsen Adeler for et Aars Besolding til
15 September 1664 . . . . . 7200 Rdr.

Cort Sivertsen Adeler rest paa Regnskabet betalt
den 29 December 1664 for et Qvartal til 15
December . . . . . 1800 Rdr.«

I en officiel Liste over Lønningerne for Søetatens Personale, udfærdiget af Betalingsskriverne i Anledning af et Prindsessestyre den 19 Juli 1666²⁾, er Curt Adelaer opført med en aarlig Løn af 7200 Rdr.

¹⁾ Mylius, S. 36.

²⁾ Listen findes i Ministeriernes Arkiv, anden Afdeling, Stempel Kontor, VII, A. 1, Nr. 22.

For at forstaa, om denne Gage var stor eller ringe, maa man vide, hvorledes de høje Embedsmænd lønnedes. Dette kan oplyses af en anden Protokol, som bevares i samme Arkiv: »Fortegnelse over Pensioner og Benaadninger opsat og sammenskrevet udaf Skatkammeret og Cantzelie Protocollerne« for Aaret 1666. Her opføres følgende Gager:

Feltherre Hans Schack	8000 Rdr.
Rigens Skatmester, Hannibal Sehested . .	6000 »
Kansler, Peiter Reetz	6000 »
Rigens Admiral, Henrik Bjelke	6000 »
Kansler i Norge, Ove Bjelke	4000 »
Statholder i Holsten, Friderich von Ahlefeld	3000 »
Statholder i Danmark, Chr. Gabel	6000 »
Rigens Marskalk, Joh. Christopher v. Kørbitz	4000 »
De kongelige Raad: Niels Trolle, Iver Krabbe, Henrik Rantzow, Otte Krag, Axel Urup, Jørgen Bjelke	3000 »
Residenterne i Holland, hos Kejseren, i England, Sverig	4000 »
— i Frankrig	3000 »

Altsaa Curt Adelaer er 1666 ¹⁾ lønnet med den næststørste Gage, 7200 Rdr., som udbetaltes, kun en Mand i Landet er lønnet bedre end han, Hans Schack, og paa samme Tid havde Niels Juel, som havde været Admiral og Chef for Holmen siden December 1657, altsaa 9 Aar, kun en Gage af 1250 Rdr. Det vidner om, at Frederik den Tredie har havt en stor Tro paa Curt Adelaers Dygtighed; eller ogsaa vidner det om, at Curt Adelaer har forstaaet at sætte sine Betingelser igjennem, for at træde i Kongens Tjeneste. Thi der

¹⁾ 1663, da Curt Adelaer blev udnævnt, levede Grev Christian Rantzau, Premierminister, han har vistnok havt en Gage idetmindste lig Adelaers.

maa dog vist være gaaet en Underhandling for sig mellem Kongen og ham, før Udnævnelsen faldt, men herom er intet som helst Spor at finde.

T. Becker siger: »hvorledes blev den tidligere hollandske Skipper, som nu var uden Employ, pludselig en saa stor Mand«? Disse Ord ere blevne tagne ham ilde op; men, naar Sagen ses i sin simple nøgne Sandhed, saa er den følgende: en Mand, der har ført et hollandsk Kofardiskib, som Venetianerne have hyret og udrustet til Orlogsbrug, bliver Øverstbefalende over den danske Flaade; en Mand, som Hollænderne ingen anden Titel havde til end »Skipper«, som Fører af et Kofardiskib, og »Capiteyn«, som Fører af det, som armeret til Orlogsbrug, bliver Frederik den Tredies General-Admiral. Det maa anses for meget sandsynligt, at han i Aarene 1661—63 laa ledig, Ingen har kunnet fortælle Noget om, hvor han har sejlet, i hvis Tjeneste han har været i disse Aar. 1661 traf Bork ham i Amsterdam, 1662 holdt han Bryllup i Amsterdam, 1663 kom han til Kjøbenhavn. Der er da al Sandsynlighed for, at det er rigtigt, naar Becker siger, at han var uden Emploi. Udtrykket kunde have været smagfuldere, og det burde være føjet til, at »Skipperen« var bleven Markus-Ridder og var bleven pensioneret af den venetianske Republik, saa var det strax faldet i Øje, at Skipperen ikke var en almindelig Skipper, en ikke almindelig Sømand eller Søkriger. Men ligefuldt maa det undre i højeste Grad, at denne Mand har kunnet svinge sig op til en saa vigtig og en saa indbringende Stilling.

Der er vel dem, som ikke ville give Slip paa den gamle Opfattelse, at Frederik den Tredie har hjemkaldt den europæisk berømte Admiral Curt Adelaer og sat ham i Spidsen for sin Flaade; de ville holde fast paa, hvad Willom Worm har fortalt. Det er jo den letteste

og smukkeste Maade at forklare hans Udnævnelse paa, Opfattelsen har en Samtidig at støtte sig til. Men der vil vel ogsaa findes dem, som indrømme, at Præmisserne for den gamle Opfattelse ikke hjemle den Ret til at staa uimodsagt, og som ville dele deres Mening, som ere tilbøjelige til at tro, at Curt Adelaers store Lykke maa tilskrives dels virkelig Fortjeneste fra hans egen Side, dels mange for ham heldig sammenstødende Omstændigheder, dels Kongens Yndest og Naade, dels den Maade, paa hvilken Curt Adelaer har forstaaet at føre sig selv frem og at bringe den gode Tro om sig til at voxee saa højt som mulig, — desværre paa Sandhedens Bekostning. Historien om Curt Adelaers Udnævnelse i Danmark, som man skulde tro maatte være det bedst opklarede Punkt i hans Liv, er i Virkeligheden et af de dunkleste, ethvert utvivlsomt sandt og sikkert Vidnesbyrd mangler endnu. Det sidste Ord om denne Sag er maaske endnu ikke talt, og Intet er ønskeligere end at hidtil ukjendte Aktstykker kunne blive dragne frem fra deres Skjul, som enten kunne bekræfte den traditionelle Opfattelse, eller bestyrke den her udviklede Hypothese.

Der er en lille Notits, som kan finde sin Plads her; den fortæller ikke meget, men er interessant, fordi i den Navnet »Adelaer« for første Gang er nævnet i et Skrift, som er beregnet paa mange Læsere. I den hollandske Aarvog: Hollandtze Mercurius for 1664 læses Følgende under Februar blandt Efterretninger fra Kjøbenhavn ¹⁾): »Eenen Adam Adelaer, van Amsterdam, vereerden de Deense Majest. een brave Galeije, die voor desen in dienst der Venetianen was geweest«; o. »Hs. Danske Majestæt har foræret en smuk Galej til en Adam Adelaer, fra Amsterdam, som før har været i venetiansk Tjeneste«.

---

¹⁾ Hollandtze Mercurius, 1664, S. 21.

Hollandtze Mercurius udkom i Harlem, ikke saa langt fra Amsterdam. Curt Adelaer har næppe været meget kjendt der, siden end ikke hans Navn er meddelt rigtig. Han kaldes Adam. Er det maaske en fejl Opløsning af »Adm.«, Admiral. Han betragtes som en Hollænder, han er fra Amsterdam? Der er ingen Antydning af, at denne Adelaer var en Notabilitet, der føjes Intet til Meddelelsen om, at han har været i venetiansk Tjeneste; Ingen kan ved at læse denne Notits falde paa at tro, at den Mand, der tales om, er en europæisk berømt Admiral, eller at Enhver, ved at læse hans Navn, har vidst Besked om, hvem han var. Vilde man have betegnet en saadan Notabilitet ved det ubetydelige, ubestemte Pronomen »en« Adam Adelaer? Notitsen er kommen frem, fordi det har været paafaldende, at Kongen forærede en Galej bort; men der gives ingen Oplysning til at forklare Gaven. Aargangen for 1664 af Hollandtze Mercurius maa være udkommen i Februar eller Marts 1665, altsaa netop paa den Tid, da Regjeringsen i Holland opfordrede »Capiteyn« Curt Adelaer til at overtage en Viceadmiralsplads. Desuagtet kjendtes han ikke videre, end at et hollandsk Aarsskrift kunde omtale ham som ovenfor anført, og det et Skrift, som ellers i historisk Henseende anses for paalideligt og som blev læst meget.

T. Becker har omtalt Hofmaleren Karel van Mander den Yngre som den, der har været ivrig til, i Kjøbenhavn at udbrede Curt Adelaers Berømmelse. Som Støttepunkt herfor har han kun det Faktum, at Karel van Mander har skrevet en Ode over den Standart, som Adelaer hjembragte fra Tyrkekrigen. Han har maattet ty til Hypotesen, og har da fremsat som sin Formodning, at Adelaer ved sin Ankomst til Kjøbenhavn tog Bolig hos van Mander, der herbergerede ansete Fremmede. Det er indvendt

herimod¹⁾, at van Mander ikke var Gjæstgiver, og at, naar Opdam og Terlon bode hos ham, var det, fordi de vare hans Venner, thi det siger Terlon selv²⁾. Det er vist, at Karel van Mander ikke var Gjæstgiver i almindelig Forstand, men der kan ikke tvivles om, at han havde et Slags Hotel for fornemme Fremmede, som have boet hos ham uden at være hans Venner. Den 23 Februar 1661 skriver den svenske Resident Gustav Duvall til Carl XI fra Helsingør, at han var bleven forhindret i at rejse til Kjøbenhavn dels ved Upasselighed dels ved et Brev, han havde modtaget fra sin forrige Vært Karel van Mander, at denne for Fremtiden ikke gjerne vilde tage imod Gjæster. Han nødsagedes altsaa til at blive, indtil han kunde faa Husrum bestilt. Den 16 Maj 1661 skriver Duvall: »Den 10. kom Hr. Grev Thott, ledsaget af Hr. Sehested, fra Malmø, paa samme Tid som jeg kom fra Helsingør. Den 11. var Hr. Sehested, der stedse har holdt Greven med Selskab i de Dage, han har tilbragt her i Staden, til Middags-Maal tid her hos van Mander«. Altsaa maa Duvall dog have faaet Bolig hos van Mander; det bekræftes ved et andet Brev af 14 Juni 1661, i hvilket Duvall nævner »min Vert, Carl van Mander«. Ligeledes taler den svenske Diplomat Peter Chambers i et Brev den 13 August 1661 om Residentens (o. Duvalls) Vært Karel van Mander. I Maj 1665 nævner den svenske Resident Gustav Liliecrona Karel van Mander som »Vert« for den hollandske Resident Le Maire; ogsaa Terlon bode da hos ham³⁾. Af alle disse Notitser kan vistnok kun det Resultat ud-

¹⁾ Dansk Tidsskrift, S. 289—90.

²⁾ Mémoires du Chevalier de Terlon, Paris 1681, II, S. 423. Udg. Amsterdam, 1682, S. 251.

³⁾ Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, I, S. 221, 238, 246, 256; II, S. 73.

drages, at Karel van Mander virkelig har havt et Slags Hotel for fornemme Fremmede, hvor disse lejede Værelser for længere Tid og tillige kunde blive bospiste. Og denne Mening kan bestyrkes ved en Notits af Willom Worm. Han fortæller nemlig ¹⁾, at der efter Christian den Femtes Thronbestigelse kom en hollandsk Gesandt til Kjøbenhavn, for at lykønske ham: »Junius 1670 ankom een Ambassadeur frae de foreenigde Nederlande, Her de Wit, som bleef paae sedvanlige maaede indhendt och tracterit til Carl van Manders, hvoer det gaef nogen demeslee«.

Det er da ikke nogen aldeles ugrundet Hypothese, at ogsaa Curt Adelaer kan have boet hos Karel van Mander i den første Tid, han opholdt sig i Kjøbenhavn. Vanskeligere bliver det derimod, at sige Noget om, hvorvidt et nøjere Forhold er opstaaet imellem dem. Karl van Mander har skrevet den omtalte Ode, men det vides ikke, naar han forfattede den. Karel van Mander lod den trykke i en Samling af sine Digte, som udkom i det tidligste 1668. I Overskriften siges der, at Standarten er ophængt paa Kongens Kunstkammer, men i Oden beskrives en Sabel indlagt med Guld og en Landse indlagt med Sølv (»beschout aen d'ander Kant de Saabel etc.«), hvilke Gjenstande ere fulgte med Standarten, og have været at se i Kongens Kunstkammer allerede før 1668, uagtet Kunstkammerforvalter Wahl meddeler, at Sablen

¹⁾ W. Worms haandskrevne Optegnelser til Christian den Femtes Historie, i gl. kgl. Saml. Fol. Nr. 930. I Gazette de France 1670 omtales i Nr. 80 de Wits Ankomst til Kjøbenhavn den 7 Juni. Den 13 holdt han sit Indtog, han blev ført »en son Hostel, où il fut traité jusqu'au 16, qu'il eut sa première Audience« (Nr. 83). Den 16 blev han hentet af Ceremonimesteren, »qui estoit allé le prendre en l'Hostel qu' on luy avoit préparé pour son Logement, où il est traité durant trois jours, les par Officiers de Sa Majesté«. (Nr. 86).

først kom dertil 1692¹⁾). Hvor intimt Forholdet har været imellem Adelaer og van Mander, kunde være en ligegyldig Sag, hvis det ikke traf sig, at van Mander er den første Kilde til den udførligere Skildring af Kampen imellem Curt Sivertsen og Ibrahim Pascha. Hvorledes har det været ham muligt, at fortælle Enkelthederne i denne Kamp? af hvem har han hørt dem? Ligger det ikke nær at antage, at Kilden ikke har været nogen Anden end Curt Adelaer selv? Som eneste Hjemmelsmand — før Mylius — for den udførlige Skildring af Kampen med Ibrahim maa Karel van Mander spille en vis Rolle i Curt Adelaers Historie, især dersom denne strax ved sin Ankomst til Kjøbenhavn har foræret Standarten etc. til Frederik den Tredie og Hofmaleren strax har skrevet sin Ode.

---

¹⁾ I Dansk Tidsskrift, S. 283, er der aftrykt nogle Linier af »det ældste« Inventarium over Kunstammeret, »hvoraf en Afskrift er bevaret som Nr. 709 af det store kgl. Bibliotheks Thottske Manuscripter i Folio«. Dette Inventarium er ingen Afskrift; det er det originale Inventarium, forsynet med deres Underskrifter, som have optaget det den 1 Aug. 1674: Corfitz Trolle, Enevold Parsberg, Thomas Bartholin. Inventariet er det ældste bevarede, men næppe det ældste, thi den 16 December 1668 befaledes Willom Worm at gjøre Fortegnelse over Rariteterne paa Kongens Kunstammer, og den 12 April 1670 fik Peter Charisius og Willom Worm (som den 17 Januar 1673 fik Kunst- og Rar. Kam. i Forvaring) Befaling at gjøre et Inventarium over Kunst og Raritets Kammeret, som skulde anbefros Kammerjunker Hans Arenfeld, ligeledes ved Hjælp af Thomas Walgestein et over Modelkammeret, der skulde betros Lambert Haven. (Sjæll. Tegnelser). De Inventarier, som disse Mænd have opsat, ere ikke bevarede. — Sværdet kan godt have været i Kunstammeret i nogen Tid og være taget ud deraf efter Kongens Bud. Det er nu ikke muligt, at dømme om dette Sværds Godhed, thi det har været knækket og er sat sammen, saa at der ingen Sving eller Hug kan gjøres med det. Klingen er fint damaseret.

T. Becker har fortalt, at Curt Adelaer lod trykke en Beretning om sine Sejrvindinger med sit Billede i Midten. Man har sagt, at det er en ubegrundet Fortælling¹⁾. Det er den ikke; den er urigtig fortalt, men ikke ubegrundet. Kilden til Fortællingen er nemlig en Indberetning fra den engelske Ambassadør i Kjøbenhavn, Sir Gilbert Talbot, til den engelske Statssekretær, Sir Henry Bennet, skreven den 13 Februar 1666²⁾. Der tales i dette Brev om Danmarks fjendtlige Holdning ligeoverfor England, at Admiral Adelaer er rejst til Holland, maaske for at bringe en hollandsk Eskadre til Danmark; de danske Admiraler havde, idetmindste i deres Ord, jaget de Engelske ind i deres Havne; under sin Afskeds-Audients hos Kongen havde Adelaer ytret, at han ikke tvivlede om, at han skulde brække Halsen paa ligesaa mange Englændere, som han havde gjort paa Tyrker. »Han tiende nemlig forhen Venetianerne imod Tyrkerne, og havde ladet trykke en Liste over sine Seiervindinger i den tyrkiske Krig, med sit Billede i Midten«. Et saadant Blad er ikke bevaret, men der kan dog næppe være Tvivl om, at Talbots Meddelelse er rigtig. Der er desuden nogle andre Notitser, som tyde derpaa.

Da Curt Adelaer var død 1675, omtaltes det i »Hollandtze Mercurius,« og der fortaltes, at dette Dødsfald var til Bedrøvelse for Enhver, »fordi han var en Helt, som havde vundet 17 Søslag for Venetianerne imod Tyrkerne«³⁾. I et utrykt Skrift af Historiografen

¹⁾ Danske Samlinger, V, S. 290. — Dansk Tidsskrift, S. 386.

²⁾ P. W. Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, II, S. 406.

³⁾ Hollandtze Mercurius 1675, S. 240: »tot groote droefheynt van een yder, vermits dit een Helt was, die voor de Venetianen 17 Zeeslagen tegens de Turcken gewonnen had«.

Jacob Henrik Paulli om Christian den Femtes Historie, som i det bevarede Exemplar bærer Aarstallet 1689¹⁾, fortælles Adelaers Død, og der siges om ham, at han, skjønt født i Norge af ringe Herkomst, paa Grund af sin Sømandsdygtighed og sin Tapperhed, og »fordi han 17 Gange havde vundet Sejr over Tyrkerne, af Venetianerne blev forfremmet til Marcus-Ridder og Adelsmand«. I et andet utrykt Arbejde om de to første Krigsjaar 1675—76²⁾, fortælles ligeledes Adelaers Død og der siges om ham, at »han hafde lenge tient den Venetianske Republic og imod Tyrcken vundet 17 Søslag og var Ridder af Malta«. Endelig omtales det i Des Roches de Parthenays Danmarks Historie³⁾, at Adelaer »avoit gagné dix sept Batailles pour les Venetiens contre les Turcs«.

Hvorfra stemmer denne Efterretning om, at Adelaer har vundet 17 Søslag? Man kan tænke sig, skjønt det ikke er meget sandsynligt, at Forfatterne til de tre sidste Skrifter have Hollandtze Mercurius som Kilde, og der kan vist ingen Tvivl være om, at det er derfra at Andr. Müller, som fortsatte Værket »das verwirrete Europa«, 1680, og L. Sylvius⁴⁾, Forfatter til det store

-
- 1) Paulli, *Selecta rerum memorabilium a Christiano V domi forisque gestarum* (ny kgl. Samling. Folio, Nr. 665): »Ob victoriam a Turcis decies septies reportatam ad Equestrem D. Marci et Nobilis apud Venetos — Dignitatem ascenderit«.
- 2) Den store og blodige Fiere Aars nordiske Krieg, gl. kgl. Saml. 4°, Nr. 2748.
- 3) Des Roches de Parthenay, *Histoire de Danemarck*, VI, Amsterd. 1730, S. 278.
- 4) A. Müller, *Des verwirreten Europæ Continuation*, II, S. 798. S. Sylvius, *Historien onses Tyds*, 1669—79, III, S. 297. I det store engelske Værk: *Universal History*, 10de Del (1762) S. 190 Anm. A, fortælles ligeledes om Curt Adelaer: »he has formerly commanded the Venetian fleet, and gained seventeen battles over the Turks«. Der føjes til: »Vid. Mauroceni lib. X.«

Værk »Historien onses Tyds«, 1685, have hentet den samme Fortælling om Curt Adelaers 17 Sejre. Men hvorfra har Holl. Mercurius sin Efterretning? Fristes man ikke til at tro, at den stammer fra En i Kjøbenhavn, der har set det Blad, som Talbot omtaler, hvor Navnene paa de Slag, Curt Adelaer har deltaget i, vare anførte? Spørger man saa videre, hvorfra har man — Kobberstikkeren, Bogtrykkeren — faaet disse 17 Navne at vide, saa kan den sidste Kilde kun have været Curt Adelaer selv. Det har naturligvis ikke været hans Mening, gennem dette Blad at faa Folk til at tro, at han havde vundet 17 Søslag; det vilde dog have været et altfor stærkt Stykke, han havde jo ikke vundet et eneste Søslag, om han end har været med i 17. Han er bleven misforstaaet, men Skylden maa tildels have været hans egen. Thi tænker man sig, at der under hans Billede har staaet hans Navn, med Tilføjelse af hans Titel som Admiral, hans Titel som venetiansk Ridder, og uden om Navnene paa de 17 Steder, hvor han har kjæmpet i Venetianernes Flaade mod Tyrkerne, saa laa det nær for den, som ikke kjendte den rette Sammenhæng, og som hørte fortælle i Kjøbenhavn, at Adelaer havde været General eller Admiral hos Venetianerne, at forklare Billedet, som om han i Egenskab af Admiral hos Venetianerne havde slaaet Tyrkerne paa de Steder, hvis Navne stod at læse paa Bladet. Saaledes maa vistnok Sir Gilbert Talbot have forstaaet det eller faaet det forklaret.

Naar det først er blevet sagt paa Prent og troet, at Curt Adelaer havde vundet 17 Søslag, er det ikke underligt, at finde omtalt i andre Skrifter, at han var

---

Det Værk, der henvises til, er Andreæ Mauroceni Historia Veneta ab anno 1521 usque ad annum 1615. Venet. 1623. I den 10de Bog fortælles om de Begivenheder, som forefaldt 1571!!

en stor Søhelt. Saaledes er det sagt 1687 i G. Brandts Levnetsbeskrivelse af Michiel de Ruyter, at Curt Adelaer var »door zyne manhafde daaden tegens de Turken vermaardt«, og ligeledes er det 1694 sagt i Levnetsbeskrivelsen af Cornelis Tromp, at Adelaer var »fameux par les actions remarquables, qu'il avoit faites contre les Turcs«¹⁾. Vare saadanne Udtalelser fremkomne 1661—63, da havde de havt Noget at sige, nu have de ingen Betydning.

Flere end en Gang modtog Curt Adelaer Vidnesbyrd om, at han havde sin Konges Naade. Et kongeligt Reskript²⁾ af 28 Oktober 1663 gav ham Frihed for Tolds Erlæggelse og anden Erstatning for hans Gods og Mobilier, som han agtede tilligemed sin Familie at transportere ind i Riget. Tillige blev der, saafremt han skulde afgaa ved Døden, givet hans Hustru, Børn eller Arvinger, hvis de vilde forlade Landet, Fritagelse for de sædvanlige Sjete og Tiende Penge, samt Tilladelse til, uden nogen Tolds Erlæggelse og anden Erstatning, fri og uhindret igjen ud at passere og udføre. Den 7 Februar 1666 blev han optagen i den danske Adelsstand. Samme Aar fødtes der Adelaer en Datter, hun fik Navnet Sophie Amalie, uden Tvivl opkaldt efter Dronningen, som stod Fadder til Barnet; Faddergaven var en Sølvkande³⁾. Aaret efter stod Kongen Fadder til en Datter, som fik Navnet Friderica; Faddergaven var en Present til en Værdi af 313 Rdr.⁴⁾. Der fandt en

¹⁾ G. Brandt, *Het Leven van M. de Ruyter*, Amsterd. 1687, S. 378; *La Vie de Corneille Tromp*, La Haye 1694, S. 257.

²⁾ Mylius, S. 36—37. Reskriptet findes i Rentekammerets Expeditionsprotokol, Nr. 6, S. 221—22.

³⁾ Den var til en Værdi af 118 Rdr. 2½ Mk. Rentekammerets Expeditionsprotokol, Nr. 9, Løben. 2705, 19 August 1666.

⁴⁾ Rentemestrenes Regnskab for 1667.

Reduktion Sted i Gagerne, men den 10 Oktober 1670 gav Christian den Femte ham et Tillæg til hans Gage af 1000 Rdr., som skulde udredes af Kongens egen Kammerkasse (hans hele Løn blev 5000 Rdr.)¹⁾. Den 12 Oktober 1671 blev han udnævnt til Ridder af Dannebrog, da denne Ridderorden første Gang blev uddelt.

Der er ogsaa Vidnesbyrd om, at Kongen og Dronningen have interesseret sig for et og andet Fremmedt, som Curt Adelaer kjendte fra Venedig eller Holland, og som han var behjælpelig med at vise dem eller forskaffe dem. Det er saaledes allerede anført, at han 1663 udstyrede en Galej paa venetiansk Vis. Den norske Kunstner, Jacob Jensen, som blev Rustmester, fortæller i sin Levnetsbeskrivelse²⁾: »Anno 1666 haffver jeg offverleverit til Hans Mayest. en törkisk Spild Jacht, meget Kunstig gjort effter Her Admirall Adlers invention«. I Søetatens Regnskaber opføres for en længere Aarrække to Gondolierer Franciscus Pitter og Baltzer Bordell. Om disse findes der en Ordre til Rigsadmiralen, Henrik Bjelke, af 17 Novemb. 1664³⁾, »at han skal optage paa Rullen tvende Italiener, Franciscus Peter og Baltzer Postel [de Bordel] paa det de af Søetatens Middeler den dem af Os Elskel. Cort Siffuertsen Adler etc. tilsagte

1) »G. A. V. At vii af sier Kongl. gunst og Naade, allernaadigst hafuer bevilget og forundt, saa og hermed bevilger og forunder Voris General Admiral Court Sivertsen Adler til en sier benaading, foruden hans visse aarlige løn Et tusinde Rixd., som hannem af voris eget Cammer skal bliffue erlagt og betalt, og begynde at angaa fra dend 1 Octobr. sidst forleden, og saaledis fremdeelis continuere, imedens hand samme bestilling betienner og indtil vii anderledis tilsiigendis vorder. Giffuit etc. Hafn. d. 10 Octobr. 1670«. Protokol over adskillige Udgiftsordrer, Bestallinger og Instruxioner, 1670—75, S. 38 (i Ministeriernes Arkiv, anden Afdeling).

2) Suhm, Samlinger til den Danske Historie, II, 3, S. 154.

3) Sjøell. Tegnelser.

maanedlige Tractement til Gage og Kost kan bekomme, nemlig 12 Rdr. om Maaneden beregnet fra den 21 October sidstforleden«. Den 17 August 1671 blev der indført i Admiralitetets Forhandlingsprotokol: »Blev i H. Majestæts Tjeneste antaget de tvende Gondolieres, som Hendes M. Enkedronningen havde tjent«; de skulde hver Maaned have 5 Rdr., en Skipperkost og fri Bolig i Nyboder.

Af en Skrivelse fra Skattekammerkollegiet til Christian V, dateret 7 Juni 1673, erfares, at General-Admiral Adelaer havde indrettet 2 Kjøkkener paa Hollandsk med tilhørende Kjøkkenredskab, det ene »her i Lysthaugen«, 3. Rosenborg, det andet i Badstuen paa Frederiksborg. Han ansøgte om at faa sit Udlæg dækket ved at faa Jus Patronatus til Gjerpen Kirke i Bradsbjerg Amt. Adelaer havde ingen Specifikation givet paa Udgifterne, heller ikke forevist nogen Ordre, men paaberaabt sig Hs. Kgl. Majestæt højsalig Ihukommelse, som havde tilsagt ham denne jus. Christian den Femte resolverede: »Hermed er jeg noch tilfreds«¹⁾. Skjødet udfærdigedes den 23 Juli 1673.

Adelaer var nemlig bleven Ejendomsbesidder. I Kjøbenhavn ejede han en Gaard paa Christianshavn, som han vistnok maa have kjøbt i Foraaret 1668; thi den 7 April dette Aar fik Carl Henrik v. Osten Befaling om at maale Gaarden, da Adelaer formodede, at han ikke havde faaet Alt, hvad der tilkom ham. Af Kjøbenhavns Grundtaxt for 1689²⁾ ses, at denne Gaard var Nr. 18 i Strandgaden, den havde en stor Haveplads og gik helt ud til Store Kongensgade. De Godser,

¹⁾ Rentekammerets Deliberationsprotokol, Nr. 3, S. 169.

²⁾ I Geh. Arkivet. — Ejendommen er de nuværende Nr. 22 og 24 i Strandgade, Nr. 31—37 i Vildersgade.

som Adelaer købte, laa i Norge. Den 22 December 1666 fik han Skjøde¹⁾ af Christopher Gabel paa Gjemsø Gaard (Kloster) med Bygning og Ejendom, Ager og Eng samt Laxefiskeri, Bradsbjerg og Folloug Avlsgaarde samt Koldkindgaard, 5 Flomsauge og 8 Sauge ved Skien med underliggende Skov, Skovparter etc., og den 14 August 1669 fik han af Kongen Privilegium²⁾ paa Tømmerkjøb og Skovhugst i Tinds Præstegjeld, Grandsherred og Lilleherred til Tind Elven fra Hitterdalsvandet og op ad samme Elv at hugge lade af al Slags Last han vilde, navnlig Master — men altid tilbyde Kongen første Kjøb —; han maatte have første Kjøb hos alle Kongens, Kirkers, Provsters og Præstebolens Bønder i Bradsbjerg Amt. Overtraadte Nogen dette Privilegium, skulde han første Gang bøde for hver Tylt Tømmer 10 Rdlr. og Bonden, som huggede det, ligesaameget, for hver Mast 20 Rdlr., for hver Tylt Bjælker 20 Rdlr. Anden Gang skulde han bøde dobbelt saameget; tredie Gang vilde han falde i Kongens højeste Unaade og Straf, og bøde $\frac{1}{3}$ til Kongen, $\frac{1}{3}$ til Angiveren, $\frac{1}{3}$ til de fattige Bønder der i Byen³⁾. Dette Privilegium, som var meget trykkende for Bønderne i de Dele af Thelemarken, for hvilke det gjaldt, var indbringende for Curt Adelaer, og man tør vistnok ogsaa betragte det som en af de Naadesbevisninger, der bleve ham

1) Rentekammerets Expeditionsprotokol, Nr. 9, Løbenummer 2992. Gabel havde købt disse Ejendomme af Jørgen Bjelke til Hovindsholm, Rigsraad, Generallieutenant. Adelaers Skjøde konfirmeredes af Kongen den 12 Februar 1667.

2) Rentekammerets Expeditionsprotokol Nr. 11, Løbenummer 904.

3) Rentekammerets Expeditionsprotokol, Nr. 11. Løbenummer 811. Gabel havde ved Skjøde af 26 Jan. 1664 købt disse Sauge af Jørgen Bjelke. Bjelke havde 1663 erhvervet Saugene, Skovene og Skovhugstrettigheden ifølge en Kontrakt afsluttet mellem ham og Laugmand, Magistrat og Borgerskab i Skien.

givne. Den 16 Januar 1668 fik han Skjøde paa Gjerpens Provstigods for 6000 Rdlr., og ved Benaadning af 20 December 1668 tillodes det ham og hans mandlige Livsarvinger, at Gjerpens Provstis og andre i Bradsbjerg Amt ham tilhørende og sig tilforhandlede Bønder skulde gjøre deres Arbejde til Gjemsø, Bradsbjerg og Folloug Avlsgaarde og underliggende Sauge, saasom de tilforn og af Alders Tid havde gjort ¹⁾).

---

¹⁾ J. Kraft, Topogr.-statist. Beskrivelse over Kongeriget Norge. III, Chra., 1826, S. 99—100.

Curt Sivertsen Adelaer og de andre danske Admiraler.

Den, som er ubekjendt med den danske Marines Historie under Frederik den Tredie, maa af den fremragende Stilling, som Curt Adelaer fik, være berettiget til at slutte, at der enten var Mangel paa Admiraler, eller at, hvis der var nogle, disse ikke have været meget betydelige Mænd. Dette er imidlertid ikke Tilfældet, der var flere Admiraler og de vare dygtige. Det er nødvendigt at vide, hvilke disse vare og hvordan de vare; thi dels vil det bidrage til bedre at forstaa Curt Adelaers Lykke, dels ville de i det Følgende oftere blive nævnede.

Først skal da nævnes Henrik Bjelke. Det er et Held, Curt Adelaer har havt, at Eftertiden med en særlig Interesse har dvælet ved hans Navn; thi Følgen deraf har været, at han ikke blot er kommen til at fordunkle sine Samtidige, men at disse endog ere blevne forringede. Dette gjælder fortrinsvis Henrik Bjelke, hvis Historie kort skal fortælles her ¹⁾).

---

¹⁾ Om Bjelke ere en Del Oplysninger samlede af J. Chr. Berg i Samlinger til det Norske Folks Sprog og Historie, II, S. 518.—24, med Henvisning til mange trykte Skrifter. — Til de her givne Meddelelser ere ogsaa utrykte Kilder benyttede.

Han er født den 13 Januar 1615. Hans Fader var Kansler Jens Bjelke, hans Moder Sophie Brockenhus; hans ældre Broder var Ove Bjelke, som efter sin Fader blev Norges Riges Kansler; han hørte til en af Danmarks og Norges fornemste Slægter. I en ung Alder blev han sendt udenlands; 1633 var han i Padua og blev indskreven i Universitets-Matriklen der i Oktober Maaned ¹⁾. Det tidligste Skriftlige, som er bevaret fra hans Haand, er maaske hvad han har skrevet i den lærde Hans Rodes Album ²⁾, denne mærkelige Mand, som skjønt Dansk af Fødsel levede sin længste Tid i Padua, hvorhen ikke mange Danske eller Norske kom, uden at skrive deres Navne i hans Album. Den 10 Marts 1634 ³⁾ skrev »Henricus Bielke Norwegus« Følgende:

O qvam pulchri flores,
pietas, sapientia, mores.

—

L'oeil et l'honneur
Craignent la touche.

Senere var han i Holland i længere Tid; her tjente han ⁴⁾ i Prinds Hendrik af Oraniens Garde, men han maa ogsaa have staaet i et nærmere Forhold til Prindsen, da Christian den Fjerde i et Brev, dateret 10 Januar 1640, kalder ham »Hans Kiærlighed Prindsen af Oraniens Hofjunker« ⁵⁾. Den 3 April 1641 blev Henrik Bjelke

¹⁾ Suhms Samlinger, II, 3, S. 17.

²⁾ Thottske Samling, 8°, Nr. 573.

³⁾ Samme Dag skrev hans Broder Ove »discedens« Følgende i Stam-bogen: »In omnibus rebus humanis nihil præclarior, nihil præstantius est, qvam de republica bene mereri. Symb. Oblectatio mea in Domino«.

⁴⁾ Suhms Samlinger, II, 3, S. 63. Magnus Durell nævner ham og tre andre Adelsmænd som de eneste danske Officerer, der havde været i fremmed Tjeneste.

⁵⁾ Norske Registre.

»til Ellindgaard, vor Mand, Tjener og Hofjunker« udnævnt til Major. Den 24 Marts 1644 udnævntes han til Oberst og blev beordret »at ligge i Slotslougen paa vort Slot Bahus«, hvorfra han allerede blev forløvet den 6 April. Maaneden efter satte Hannibal Sehested ham til Chef for sit Livregiment til Fods, og var derpaa en af de mest fremragende Officerer i »Hannibalsfejden«. Aaret efter kommanderede han atter Bahus Fæstning og Len; i et Brev til Hannibal Sehested, dateret 11 April 1645, roser Christian den Fjerde hans Iver og Troskab paa det sidste Tog i Sverig. Af et andet Brev til Hannibal Sehested, dateret den 29 Mai 1646, ses, at han havde haft Officerer og Soldater i sit Korps, som han selv havde hvervet i Holland; nu skulde der gjøres Afregning med ham, 3500 Rdlr. havde han modtaget, 3000 Rdlr. stode til Rest; han skulde have Obersts Karakter. Paa Grund af hans »gode Comportement og Intention til vore Rigers Tieneste« blev der givet ham Løfte om at avancere fremfor nogen Fremmed; til den Ende maatte han begive sig i fremmede Herrers og Republikers Tjeneste, men strax komme hjem, naar noget Fjendtligt skulde tilkomme, og flittig »avisere sig om Armeernes Tilstand«. Han fik i Løn 200 Rdlr. in specie om Maaneden. Samme Aar var han i Corfitz Ulfeldts Følge paa hans Ambassade til Holland og Frankrig; derefter fulgte han i nogen Tid den kejserlige Feltmarskalk Melanders Arme. Den 31 August 1648 nævnes han som Oberst til Fods og Embedsmand paa Island. Den 30 December samme Aar fik han Forleningsbrev paa Island. Da Frederik den Tredie blev kronet, bleve 32 Adelsmænd den 25 November 1648 slagne til Riddere, Henrik Bjelke var blandt dem; han blev saaledes Elefant-Ridder i en Alder af 33 Aar. Nogle Aar efter traadte han ind i

en ny Virksomhed idet han blev Søofficer. Den 13 August 1653 udfærdigedes der en Instrux for ham til, som Admiral paa Trefoldighed¹⁾ at kommandere en Eskadre paa ialt 6 Orlogsskibe og 2 Brandere, og Maanedsdagen efter fik han Ordre at konvojere hollandske Ostindiefarere. I Aarene 1649—55 var han mindst 6 Gange paa Island. 1657 blev han Rigsviceadmiral; under Krigen med Sverig kommanderede han den danske Flaade, og vandt et hædret Navn som Søkriger — Slaget ved Møn den 12 og 13 September 1657, Slaget ved Rødsand den 30 April 1659, Begivenhederne i Store Belt i November samme Aar før Slaget ved Nyborg. 1658 ledsagede Bjelke og Ove Juel Carl Gustav, da han fra Roskilde rejste til Frederiksborg til Mødet med Frederik den Tredie og tilbage igjen²⁾. Under den mindeværdige Rigsdag 1660 var han blandt de faa Adelige, der stod paa Kongens Side. To Aar efter, da Ove Gedde døde, blev han Rigsadmiral³⁾ og i denne Stilling vedblev han at være til sin Død, den 16 Marts 1683.

I sin Biografi af Curt Adelaer fortæller Garde⁴⁾: »Da Enevoldsmagten indførtes, overgik Marinens Bestyrelse fra Rigsadmiralen til Admiralitetscollegiet; den daværende

1) Om Bjelke som Kapitajn paa Trefoldighed i Slaget paa Colbergheide den 1 Juli 1644, se Danske Samlinger, VI, S. 207—8, hvor det er vist, at han ikke var Kapitajn, men paa den Tid som Oberst kommanderede 5000 Mand i Norge. Sml. S. 313.

2) Historisk Tidsskrift, Tredie Række, III, S. 565—67.

3) Hvor høj hans Rang var, ses af et kongeligt Reskript af 29 November 1662 om Ministrenes og Raadernes Plads i Kirkestolene. I første Stol maatte sidde Overstatholder og Premier Minister Grev Rantzau, Feltherre Schack, Rigens Skatmester Hannibal Sehested; i den anden Cantzeler Peder Reedtz, Rigens Admiral Henrik Bjelke, Christoffer Urne og Niels Trolle; derefter kom 11 høje Herrer i de næste 3 Stole. Danske Magazin, V, S. 32.

4) Illustreret Almanak for 1855, S. 45.

Rigsadmiral Henrik Bjelke udnævntes vel til Collegiepræsident; men paa Grund af sin Alder og Svagelighed kunde han kun tage liden Deel i Forretningerne«. I sin Skildring af den dansk-norske Sømagts Historie 1535—1700 omtaler Garde slet ikke Bjelke i Frederik den Tredies 10 sidste Regjeringsaar; han siger om ham ved Begyndelsen af Christian den Femtes Periode, at han var »for gammel og svagelig«. Han siger om ham ved Begyndelsen af Aaret 1677, at han ikke tog syn-derlig virksom Deel i Admiralitetsforretningerne; atter 1678 hedder det, at Rigsadmiralens Svagelighed gjorde ham uskikket til Admiralitetsforretningerne. Fremdeles, at han 1679 i December paa Grund af sin høje Alder blev fritagen for stadig at være tilstede i Admiralitetskollegiet, og, da hans Død Aar 1683 omtales, siges, at hans Alder og legemlige Svaghed ikke tillod ham at tage aktiv Del i den skaanske Krig, men at han dog gavnede Søetaten ved den Anseelse og de Forbindelser, hvori han stod til Hoffet¹⁾. Meningen er klar nok: Henrik Bjelke har idetmindste i over 20 Aar været en gammel og svagelig Mand, tilsidst vel en affældig Olding, som ikke kunde bruges, men som nu engang havde den høje Stilling, var anset ved Hoffet, og blot derved skal han have gavnet Marinen — uden at det dog har kunnet siges, i hvilke Retninger. Naar en Autoritet i Danmarks Marinehistorie har udtalt sig paa den Maade, er det ikke at undres over, at andre nyere Forfattere have fulgt ham. Saaledes skal blot nævnes, at det i Texten til »Danske Herregaarde«, hvor Herregaarden Edelgaves Historie fortælles, omtales, hvorledes han i Forening med Niels Juel i Frederik den Tredies sidste

¹⁾ Garde, Den dansk-norske Sømagts Historie, 1535—1700, S. 251; 276; 296; 309; 330.

Regjeringsaar forgjæves søgte at ophjælpe Flaaden, men »han følte sig snart lammet af Alderens Byrder, og da Krigen var udbrudt i Aaret 1675 tog han ikke synderlig Del mere i Styrelsen af Flaadens Sager«.

Det er ikke let at fatte, paa hvilket Grundlag hele denne Opfattelse hviler. Hvorledes kan man tale om Bjelkes Alder, da han blev Præsident i Admiralitetskollegiet, naar han i Virkeligheden kun var 45 Aar gammel, altsaa en Mand i sine bedste Aar? Og hvorledes kan man ved Aaret 1679 tale om høj Alder, naar han kun var 64 Aar gammel? Sagen er den, at denne Opfattelse er aldeles urigtig. Rigens Admiral Henrik Bjelke har udfyldt sin Plads og været en virksom Mand; der er intet Vidnesbyrd, om at han har været svag, eller at han i den lange Tid fra 1662 til 1683 har været en sygelig Mand, der er tvertimod Vidnesbyrd om det Modsatte. Dette gjælder særlig hans sidste Leveaar, Aarene da Krigen førtes mellem Danmark og Sverig. Og det er allerede i forrige Aarhundrede udtalt paa en meget smuk Maade af Lützwow. Han siger Følgende: »Han holdt flittig Brevvexling med de Commanderende over Floden, bar, med mueligste Nidkærhed, Omsorg for at intet var til Hinder, naar et eller andet Anslag skulde sættes i Værk; og paadrev at samme paa det kraftigste blev understøttet, saa at ham billig kan tilkomme endeel af den Ære, den Danske Sømagt i denne Krig erhvervede sig«. Denne Dom er fremsat simpelt og ligefrem, og, hvis Nogen vil gennemgaa Aktstykkerne til Krigens Historie for Orlogsflaadens Vedkommende, vil han finde den bekræftet. Men det var ikke blot i sine sidste Leveaar, at han var virksom,

---

1) J. H. Lützwow, Samling af historiske Efterretninger om danske Søe-Officierer, I, Kbh. 1788, S. 81.

han var det ogsaa i sine tidligere Aar. Og skal den Mand nævnes, der stod i Spidsen for Søetaten i Tidsrummet fra 1662 til 1679, som den der virkelig ledede dens Anliggender, saa er det Henrik Bjelke, som skal nævnes.

Han »skal have været af Udvortes høi og anselig, af Gemyt blid og from, og af et uforfærdet Mod«¹⁾. Duval siger 1660 om ham, at han var »en Mand af et oprigtigt og redeligt Comportement«²⁾. Han var ikke bange for at sige hvad han mente; en Gang var det af en saadan Anledning nær kommet til Duel imellem ham og Hannibal Sehested, som ikke altid synes at have været ham gunstig stemt³⁾.

---

¹⁾ Berg, anf. St., S. 521; 520.

²⁾ Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, I, S. 202. J. C. Berg omtaler, anf. St. S. 520, at Bjelke 1660 udnævntes til Danmarks Riges Raad, »til denne Henrich Bjelkes Stigen bidrog vel især den Yndets, hvori han stod hos Kongen, der dog, som det heder, vel elskede, men ikke ærede ham, (hvilket formeentlig vil sige, ikke bar Høiagtelse for ham)«. Berg har ikke været sikker paa sin Forklaring af de anførte Ord, som vist maa indrømmes at være meningsløse. Det er ikke bekjendt, at Henrik Bjelke i nogensomhelst Henseende var en uhæderlig Mand; han var en af Landets fornemste Mænd, han var Minister, han hørte til Kongens nærmeste Kreds. Det er uforklarligt, hvorfor Kongen ikke skulde ære ham eller agte ham.

³⁾ 1666 sagde Sehested om ham, »at han var elsket af Kongen og Hoffet, en høflig og forekommende Mand, af middelmadig Forstand, og lidet bekjendt med Sagerne, en retskaffen Mand, og indtrukken af en gammel Ærbødighed for det østerrigske Huus«. For at disse Ytringer ikke skulle blive misforstaaede, som om Bjelke havde været lidet bekjendt med Marinens Anliggender, maa det erindres, at de Meddelelser af Sehested, hvoraf de anførte Linier ere et Uddrag, fortrinsvis gaa ud paa at skildre det danske Hofs mere fremragende Personer som Politikere, og at det Ord »Sagerne« er at forstaa om den udenlandske Politik. P. W. Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, II, S. 439.

Den næste Admiral efter Henrik Bjelke var Niels Juel. Han var i Aaret 1663, da Curt Adelaer kom til Danmark, 34 Aar gammel, $6\frac{1}{2}$ Aar yngre end han. Niels Juel havde gennemgaaet en udmærket Skole; han havde tjent i den hollandske Marine under den ældre Tromp og Michiel de Ruyter, og denne sidste skal have sat stor Pris paa ham. I den heftige Søkrig, som Hollænderne førte med Englænderne i Aarene 1652—54, havde han deltaget i de fleste Søslag; derefter havde han været i Middelhavet med Ruyter, som var sendt ud for at tugte Barbareskerne, og han skal paa dette Togt have ført et Skib som Kapitajn. Men, foruden at uddanne sig som Søkriger, havde han benyttet Tiden, medens han var i hollandsk Tjeneste, til at lære den theoretiske Del af Orlogstjenesten og meget andet, som udfordredes af den, der med godt Kjendtskab til Søvæsenets Enkeltheder stræbte efter højere Stillinger ¹⁾. Og, da han var en rigt begavet Mand, vendte han hjem med en saa god Fordannelse, som man paa de Tider kunde forskaffe sig. 1656 fik han et dansk Skib »den sorte Rytter« at føre, men allerede i Slutningen af 1657, den 7 December, blev han udnævnt til Medlem af Admiralitetet og til Tilsynsmand paa Holmen ²⁾. Han fik snart nok at tage vare paa, da Krigen udbrød med Sverig, og i denne erhvervede han sig et hædret Navn baade som Admiral paa Søen og som Lederen af Kjøbenhavns Forsvar mod Søsiden under Beleiringen 1658—59. At

¹⁾ M. Giøe, Liig-Tale over Niels Juel, Kbh. 1753, S. 37—38.

²⁾ Ove Gedde fik den 7 December 1657 følgende Ordre af Kongen: »V. S. G. T. Wi bede Eder oc naad. ville, at j rette Eders Lejlighed effter med forderligste at forestille os Elschel. Niels Juel etc. til at være tilsuins Mand paa Holmen effter dend hannem gifne bestalling, saa at hand kand tage sin sæde i Admiralitetet«. Sjøll. Tegnelser.

Hollænderne havde lagt Mærke til ham, fik Ole Bork et Vidnesbyrd om, da han opholdt sig i Holland. Han traf sammen med en Sømand, som havde været ombord paa Opdams Admiralskib i Slaget under Rødsand (den 30 April 1659), og denne fortalte ham, »at de danske Skibe havde kjæmpet bravt, især Admiral Juel«¹⁾). Den 23 Juni, 1661 blev han gift med Margrete Ulfeldt, Datter af Knud Ulfeldt til Svenstrup og Broderdatter af Rigsadmiral Henrik Bjelkes Kone. Niels Juel havde været en kjær Discipel af de Ruyter, og han lignede ham i mere end en Retning; som Ruyter udmærkede Juel sig ved Beskedenhed, Fromhed og Guds frygt, Sømandsdygtighed og Tapperhed.

Fremdeles var der Nicolai Heldt. Denne Admirals Liv er ikke meget kjendt, hans Fødselsaar kjendes ikke, heller ikke hans Herkomst. Allerede 1656 blev han Admiralitetsraad, endog før Henrik Bjelke og Niels Juel. Med denne sidste ledede han Kjøbenhavns Forsvar mod Sø siden, og han deltog i Søkrigen som Viceadmiral og Eskadrechef. Hans egenlige Virkekreds var paa Holmen, og at han her kunde bruges og at han var en dygtig Mand, derom vidner blandt Andet, at hans tidlige Død endog blev omtalt i Gazette de France. Den 2 September 1667 skrives der fra Kjøbenhavn: »Ces jours passez, nostre Amiral Heldt mourut en cette ville, au retour de Holande, où il avoit escorté plusieurs Navires Marchands: et sa perte a esté fort regrétée en cette Cour, à cause des grands Services qu'il avoit rendus, et qu'il

---

¹⁾ »Narravit nobis navita, qui vectus erat Opdamii prætoria nave in pugna navali ad Lalandiam, bene se gessisse naves Danicas, præcipue Admir. Julium«. Der forsættes saaledes: »omnibus autem Batavis id contigisse, (forsan incantatione Finnarum) ut perpetuo in illa pugna mingerent, nec in ulla navi Belgica abstinebatur a mingendo, quamdiu naumachia durabat«.

estoit particulièrement instruit des Affaires de la Marine«.

Endelig var der en fjerde Admiral, Povel Jørgen Bjørnsen. Han var paa denne Tid en ældre Mand, født 1596 i Flensborg. 1652 blev han udnævnt til Viceadmiral paa Holmen og i denne Stilling virkede han til 1669, da han afløstes af Jens Rodsten, men han vedblev at staa i Marinen endnu i adskillige Aar¹⁾. Bjørnsen nævnes ikke i Krigen 1657—60; maaske har han ikke været udkommanderet, men han har sikkert været en brugbar Mand paa Orlogsværftet. Endnu 1671 mødte han i Admiralitetskollegiet. I et Reglement for 1677 staar han opført med en Gage af 900 Rdlr. Han døde 1680 og ligger begravet i Holmens Kirke, hvor der er bevaret et Portræt af ham. Paa dette bærer han en Guldkjæde, formodenlig har det været en Hædersgave, som Frederik den Tredie efter Kjøbenhavns Belejring har skjænket ham.

Der var saaledes ingen Mangel paa Admiraler; flere af dem vare prøvede i Krigen og de havde alle i længere Tid været virksomme i de forskjellige Grene af Søetatens Styrelse. Selv om man vil gjøre en Undtagelse med Bjørnsen som en Mand, der allerede var i en fremrykket Alder, saa var der tre Mænd, som Kongen kunde betro Førelsen af sin Flaade, og om hvis Dygtighed der ingen Tvivl kunde herske, og en af disse, Niels Juel, stod paa saa højt et Trin i Sømandskyndighed, som det paa de Tider kunde forlanges af Nogen. Men dog gik Curt Adelaer forbi baade ham og Nicolai Heldt. De kunde vel have Grund til at blive misfornøjede hermed, thi den Mand, som blev dem foretrukket, havde

¹⁾ Lützow, Samling af hist. Efterretninger om danske Sø-Officerer, S. 107—8.

aldrig sat sin Fod paa et dansk Krigsskib og var aldeles ukjendt med Marine-Forholdene i Danmark, medens de selv kjendte dem til Punkt og Prikke. De have næppe vidst mere om Curt Adelaer end alle andre i Kjøbenhavn og have vel troet, hvad der blev sagt om ham i Staden, at han havde været venetiansk Admiral. Men de vare selv danske Admiraler, havde kjæmpet til Forsvar for Fædrelandet, medens han havde færdets i fremmede Lande og ikke havde fulgt Frederik den Tredies Bud¹⁾ til de Undersaatter, som vare i Tjeneste udenlands, om at vende hjem for at stride under Dannebrog. De kunde have gyldig Grund til at være misfornøjede og om Heldt vides det, at han blev vred. Det fortæller den svenske Resident i Kjøbenhavn, Gustav Liliencrona. Den 24 September 1663 skrev han hjem²⁾, at en Normand, Admiral Cort, »som længe har tient Venetianerne med saa stor Berømmelse, nu nylig, med Tilsidesættelse af alle de andre Admiraler, er antagen i Hs. Majestæts Tieneste som Viceadmiral, hvorover en anden Admiral Helt, der fandt sig forbigaaet, har forlangt sin Afsked.« Heldt maa dog have forandret sin Beslutning eller være bleven bevæget til ikke at foretage dette Skridt, thi han vedblev at være Admiral.

Det ligger nær, at sammenstille Curt Adelaers Ud-nævneelse i Danmark med Tilbudet til ham om at blive Vice-Admiral i Holland. Naar dette Land, der havde et saa stort Antal prøvede og øvede Søofficerer, tilbød Adelaer en Admiralsplads, kan det Resultat uddrages, at han maa have været dygtigere og flinkere end de fleste. Dette Resultat er vistnok rigtigt, og det kan

¹⁾ Den 21 April 1657, Sjællandske Tegnelser.

²⁾ Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, II, S. 20.

bekræftes ved hans Historie, medens han var i vene-
tiansk Tjeneste. Man kunde da sige, naar Hollænderne,
en af Europas første Sømagter, i Aaret 1665 ønskede
ham til Vice-Admiral, er det meget forklarligt, at Dan-
mark i Aaret 1663 har antaget ham til sin Krigsflaades
Øverstkommanderende. Det ser meget rimeligt ud, men
der er dog nogle Omstændigheder at lægge Mærke til.
1665 var et Krigsjaar for Holland, det maatte anspænde
alle sine Kræfter, skaffe Skibe tilveje, forøge Mand-
skabet, sørge for at faa et stort Antal Førere. Der
var ikke Admiraler nok, derfor valgte man de dygtigste
Kapitajner og blandt disse var Kapitajn Curt Adelaer.
1663 var et Fredsjaar for Danmark, der var ingen Krig,
til hvilken Udrustninger øjeblikkelig skulde foretages
og Førere vælges. Selv om det havde været Tilfælde,
saa var der Admiraler nok, Admiraler, som før havde
ført Flaader, før havde været i Søkrig og havde vist
sig saa dygtige, at Kongen kunde betro sig til dem
med Tillid. Her var ingen Nødvendighed for at antage
Curt Adelaer, som der var for Hollænderne. Adelaers
Fortjenester berettigede ham tilvisse til en betydelig
Stilling, men de vare ikke saa glimrende, saa frem-
ragende eller saa berømmelige, at det var en Selv-
følge, at han maatte gaa N. Juel og N. Heldt forbi.
De Fortrin, han havde, vare, at han var nogle Aar
ældre, at han var Ridder, og at han i længere Tid
havde været i Krig; men 1663 havde Niels Juel allerede
i næsten 6 Aar været Admiral, Niels Heldt ligeledes,
medens Curt Adelaer kun havde været Kapitajn.

Hvorledes have nu Bjelke, Adelaer¹⁾, Juel, Heldt

---

¹⁾ Naar her som flere Steder i det Følgende Adelaer nævnes
mellem Bjelke og Juel, er det naturligvis sket, fordi hans
Rang og Plads i Admiralitetet stillede ham imellem dem.

og Bjørnsen kunnet arbeide sammen? Har der været Enighed mellem dem? Ere de gamle Admiraler blevne glade over at have faaet i deres Midte en udmærket Admiral, som kunde støtte og styrke dem i deres Arbejder, eller have de betragtet denne Mand med Misfornøjelse, som saa pludselig blev Vicepræsident i Admiralitetet, og været uvillige til at følge ham? Herom er det ikke muligt at sige Noget med Sikkerhed; der er kun meget faa Bidrag at finde til Oplysning herom. Den 30 Marts 1665 omtaler den svenske Resident Liliencrona¹⁾, at Arbejdet ved Udrustningen paa Holmen var ved at gaa istaa; »Skylden skydes paa Admiralerne, som ei ville blive enige.« Den 3 April skriver han²⁾: »Her tales om en Forandring i Rigsadmiralens Embede, som skal gives Admiral Adelaer, hvorimod Hr. Henrik Bielke skal forfremmes til Premierministers Charakter.« Denne Forandring skete ikke, Bjelke vedblev at være Rigsadmiral; men Notitsen kan fortolkes, som om den indeholdt en stærk Antydning af Strid mellem Adelaer og hans Kollegaer i Admiralitetet, hvis Udfald nær var blevet Bjelkes Fjernelse fra Søetatens øverste Styrelse og dens Overdragelse til Adelaer. I det følgende Aar skrev den hollandske Resident Le Maire hjem den 7 September 1666 (Bilag Nr. 18), at Adelaer »paa Grund af den Sendrægtighed, der hersker i alle dette Riges Anliggender, begynder at finde Lede til sin Tjeneste.« Denne Ytring indeholder nærmest en Dom i Almindelighed, men maaske kan Adelaers Misfornøjelse have havt sin Grund i Uoverensstemmelse mellem ham og hans Kollegaer. Men herom kan som sagt Intet siges. Den Forfatter, hos hvem man snarest kunde vente at finde

¹⁾ Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, II, S. 67.

²⁾ Becker, Samlinger, II, S. 68.

Oplysninger, er Mylius, men det er en af Besynderlighederne ved denne Mands Arbejde, at han, ved at omtale Adelaers Virksomhed i den danske Søetat, saagodtsom ikke nævner de andre Admiraler, saa at en Læser, der ikke er nøje inde i Tidens Historie, let maa komme til at danne sig den Forestilling, at der ikke var andre Admiraler end Adelaer. Interessantest vilde det være, at kjende Forholdet imellem ham og Niels Juel; thi denne Mands Eftertid er saa stor, hans Virksomhed i Søetaten saa betydelig, at man ikke godt kan tro Andet, end at han ogsaa i den Tid, Curt Adelaer levede, har været den rette Mand paa sin rette Plads. Det er værdt at prøve, hvorledes Opfattelsen af Forholdet imellem dem er udtalt af den nyere Tids Forfattere.

Det er da nærmest Gardes Udtalelser herom, Under-søgelsen maa gjælde. Han paastaar¹⁾, at der har hersket Fjendskab imellem Adelaer og Juel. Adelaer søgte nemlig at indføre hollandske Skikke i den danske Marine, og navnlig fik han Søofficerskorpset udfyldt af Hollændere, medens Juel var en bestemt Modstander heraf. Ved den derved imellem dem opstaaede Strid lammiedes Marinens Udvikling især i Frederik den Tredies sidste Regjeringsaar, og der dannede sig efterhaanden i Søetaten et hollandsk og et nationalt Parti, hvilket først efter mangen dyrekjøbt Erfaring vandt Sejr. Alt dette ser ved første Øjekast meget sandsynligt ud. Hvad var rimeligere, end at Hollænderen eller den hollandsk dannede Adelaer søgte at faa indført, hvad han kjendte som Godt og Brugbart i Holland, og hvad var rimeligere, end at Juel var imod det, fordi han vidste,

---

¹⁾ Garde, Den dansk-norske Sømagts Historie, 1535—1700, S. 251—52.

at der ogsaa var noget Godt og Brugbart i Danmark og Norge? Men prøver man Gardes Mening, vil det vise sig, at den ikke er rigtig. Dette skal her blot siges ganske i Almindelighed, Beviset vil træde frem i den i det Følgende givne Skildring af Marineforholdene. Spørges der om, hvilken Hjemmel Garde har anført som Støtte for sin Opfattelse, saa bliver Svaret: ingen; den staar som et Resultat af hans Forskning, men han har ikke anført et eneste Bevis. Søger man i Arkiverne efter Vidnesbyrd, fra hvilke man med Bestemthed kan slutte sig til Fjendskab imellem Adelaer og Juel, vil man ikke finde et eneste. Kun et Par Gange er det fundet, at Sager ere blevne behandlede saaledes, at man med en god Villie kan finde en svag Antydning af et spændt Forhold imellem dem. Rigsadmiral Bjelke havde 1668 gennem Niels Juel underrettet Adelaer om, at han vilde have en Kapitajn, Paulus Augustinus, sat fra Skibet Oldenborg. Adelaer vilde nødig miste denne Kapitajn, som havde opgivet en god Plads hos Venetianerne og var vendt tilbage til sit Fædreland; han skrev derfor til Bjelke, at han vilde lade det bero til »eders Excell. lykkelig Hjemkomst eller eders Excell. udimidlertid mig givende Ordre; — skal dog eders Excell. Villie herudi strax vorde efterkommet, saa snart mig derom Ordre gives.« (Bilag Nr. 44). Man kunde tænke sig, at Adelaer ikke fæstede fuldstændig Tillid til, hvad Juel havde sagt ham, og derfor ønskede en skriftlig Ordre; men det er ogsaa muligt, at der ikke er Grund til at fortolke Adelaers Ord paa en saadan Maade, han har villet gjøre sit til, at Kapitajnen kunde blive i Tjenesten, og har derfor trukket Sagen noget hen; og han opnaade ogsaa sit Ønske, thi Paulus Augustinus vedblev at være i Marinen. Niels Juel ejede en Boyert, og til dens Reparation fik han Tilladelse til, for

Betaling at faa noget Tømmer fra Holmen, til en Værdi af 100 Rdl. 1 Mk. 9 Sk. Den 9 Juni 1670 blev Afregningen indført i Admiralitets-Protokollen og det med en saadan Udførlighed og Nøjagtighed, at denne Sag nødvendigvis maa falde i Øje, naar man gennemgaar denne Protokol. Man kunde tænke sig, at Juel, for at undgaa Stiklerier fra en Modstander, har forlangt hele denne Afregning ført til Protokols, eller at Modstanderen af en lignende Grund har forlangt det. Men Enhver maa vist indrømme, at der kan have været andre Grunde dertil, og at der ikke heraf tør uddrages noget Bevis for Uvenskab imellem Juel og Adelaer, især da der ikke er nævnet et eneste Ord, som kan sigte dertil. Desuden findes indført i den samme Protokol, den 31 December 1670, at »Hans Excellence, Hr. General-Admiral Adelaer producerte tvende Fortegnelser fra Mester-Smeden paa Holmen, Morten Jensen Mechelborg, paa en Del Smedearbeide, som velbemeldte Hs. Excell. til sit Huses Fornødenhed her af Holmen imod Betaling var bevilget, 20 Rdl. 1 Mk. 8 Sk.« Der findes i samme Protokol indført et tydeligt Vidnesbyrd om, at Adelaer og Juel have kunnet arbejde sammen. Den 8 Marts 1671 indførtes i Protokollen: »Haver udi Dag Hans Kongl. Maytt. her paa Holmen allernaad. bevilget, at Hr. Gen. Adm. Adler, Hr. Admiral Juel og Hr. Vice-admiral Rodsteen maatte af Holmens Folk bekomme fjorten Baadsmænd til deres Skiberum, som de til Grønland og Island agte at sende.« De havde den 21 April 1670 faaet kongelig Bevilling paa at handle paa Grønland, fiske og negociere der med deres Kitz St. Peder, ført af Kapitajn Otto Axelsen ¹⁾). Det er da et Tegn paa, at Adelaer og Juel i et privat Forhold have kunnet

---

¹⁾ Norske Registre.

enes. Flere Oplysninger om Juels og Adelaers gjen-
 sidige Forhold ere ikke fundne; det maa vist ind-
 rømmes, at man med dem som Udgangspunkt ikke kan
 være berettiget til at sige som noget Almindeligt, at
 de to Mænd have været hinandens Modstandere.

Da der er en saa fuldstændig Mangel paa Beviser,
 maa man forsøge paa at udfinde, hvorfra Garde muligvis
 kan have faaet Anledning til at danne sig sin Mening,
 og det maa navnlig ske ved at se efter, om der i den
 ældre Literatur findes Udtalelser, som gaa i samme
 Retning, og hvorpaa de støtte sig. Man vises da hen
 til Riegels¹⁾, som med Benyttelse af et Haandskrift
 fra Taasinge Slot har givet en Skildring af Niels Juels
 Besværinger imod Admiral Tromp og hele det hol-
 landske Væsen i Aaret 1676. Men det er ikke van-
 skeligt at vise, at baade Riegels og Garde have begaaet
 en Fejl.

Naar der nemlig tales om Hollændere paa den
 Tid, Niels Juel kommanderede den danske Flaade enten
 alene eller under Tromp, maa der aldeles bestemt
 skjelnes imellem to Klasser Hollændere. Den ene Klasse
 bestod af Hollænderne ombord paa den Auxiliærflaade,
 som Holland sendte Danmark til Hjælp i den skaanske
 Krig, den anden Klasse var de Hollændere, som Kongen
 af Danmark havde hyret, baade Officerer og Matroser,
 og som tjente ombord paa de danske Skibe. Til den
 første Klasse forholdt Juel sig fjendtlig; men til den anden
 Klasse, og det er her den vigtigste, forholdt Juel sig ikke
 fjendtlig; for det Modsatte kan der ikke føres noget
 Bevis, og det kan ikke have været muligt; hvorledes
 skulde Juel kunne have udført hvad han udførte i

---

¹⁾ Garde, Niels Juel, S. 63. Riegels, Forsøg til Femte Christians
 Historie, S. 324—26.

Krigen, hvis han havde ligget i en vedvarende Strid med sine egne Undergivne? Vil man have et Bevis for, at Juel ikke hadede sine hollandske Officerer, tør man vistnok finde det i de Bedømmelser, han 1690 gav over dem, som dengang endnu vare i Live og tjente i den danske Marine; mild, skaansom og rosende dømmer han om dem, medens Henrik Span er meget skarp og haard mod flere af dem. Hverken Riegels eller Garde have været opmærksomme paa, at der maa gjøres Forskjel paa disse to Klasser; Juels Vrede paa den ene af dem have de overført paa dem begge, og er det først sket, saa ligger det meget nær, at føre Vreden tilbage til den, som antages for at have været Ophavsmanden til den saakaldte hollandske Indflydelse, nemlig Curt Adelaer. Riegels har fra det anførte Haandskrift aftrykt en Sætning, som Niels Juel menes at have føjet til: »Rigsadmiralen og det hele Admiralitetskollegium er hollandsksindet.« Heraf kunde antages, at Henrik Bjelke og de andre Admiraler vare Juels Modstandere. Men der kan føres Bevis for, at Bjelke godt kjendte Hollænderne og ikke var dem venligsindet. Den 9 Juni 1677, paa en Tid da man længtes efter den hollandske Auxiliærflaade (3 Uger før Niels Juel sejrede i Kjøge Bugt), skrev Henrik Bjelke et Brev¹⁾ til Christian den Femte, i hvilket følgende Udtalelse forekommer: »at samme hollandske Skibe saa længe bliver ude, er beklageligt, men kommer mig ikke underligt for, eftersom Eders Kongelige Majestæt sig vel ved at erindre, at jeg det altid haver præsumeret, og tror jeg, at de gjerne under Eders Kongelige Majestæts Flaade et Knæk, førend de ankommer, og i henseende af hvis de Eders Kongelige Majestæts Salige Hr. Farfader

¹⁾ Admiralitetets Korrespondanceprotokol 1677, S. 235.

og Fader Højlovlig Ihukommelse i forrige Tider har gjort, frygter jeg, at de deres egen Nytte for Ære præfererer, hvilket ufejlbar vil ytre sig, naar det gaar Eders Kongelige Majestæt vel efter forehavende Dessen med Malmøs Erobring.« Den anførte Ytring bør maaske forstaas saaledes, at Bjelke og hans andre Kollegaer ikke vilde give Slip paa Hollændernes Auxiliærflaade, fordi den danske Flaade endnu i August 1676, da Juel skrev sine Besværinger, var svagere end den svenske.

Resultatet af disse Bemærkninger maa være det, at man bør være meget varsom med at fæste Lid til den Fremstilling, som nu er den almindelige, at Niels Juel har næret Uvillie imod Hollænderne overhovedet, og at man ligeledes maa være varsom med at tro, at Niels Juel har staaet i Spidsen for et nationalt dansk Parti i Marinen, som var rettet imod den hollandsk-sindede Curt Adelaers ¹⁾. Er dette Resultat rigtigt, bliver det ikke usandsynligt, at man med megen Rimelighed kan antage, at Admiralitetets marinekyndige Medlemmer,

---

¹⁾ Allerede for mange Aar siden er der gjort Indsigelse imod den almindelige Opfattelse af Fjendskab imellem Juel og Adelaer. Det er sket af den anonyme Forfatter (C. C. Zahrtmann), som anmeldte Gardes »Efterretninger om den danske og norske Sømagt« i Arkiv for Søvæsen, VIII, Kbh. 1836. Han siger S. 448: »Denne Uenighed forekommer os problematisk, og det er vist, at den ei laa i Juels Charakter. At han senere kom i Strid med den overmodige Tromp, beviser ikke hans Fjendskab mod Hollænderne, dem han nys havde tient med, hvorimod Adeler forlængst havde forladt denne Tieneste. I Juels Liigtale fremhæves udtrykkeligen hans Hengivenhed for Ruyter.« Garde forsvarede sin Mening i Arkiv for Søvæsen, 9, S. 507 og henviste til Riegels, som har benyttet et Haandskrift fra Taasinge, hvori siges: »Niels Juel kunde ikke enes med Adelaer«. Men her har Garde taget Fejl; thi disse Ord anføres ikke af Riegels som staaende i Haandskriftet fra Taasinge, Ytringen er hans egen.

efterat de først have lært hverandre nøje at kjende og en mulig Misfornøjelse efterhaanden er svunden bort, i Fællesskab have arbejdet til det Maal, der var stillet dem som Opgave, en tidssvarende og god Udvikling af Marinen i dens forskjellige Dele. Men Curt Adelaer var Rigsadmiralen Henrik Bjelkes Stedfortræder i Admiraltetet og i Styrelsen af Marinens Anliggender; han var foran Niels Juel i Rang og Stilling, han var yndet af Kongen, som havde Tillid til ham, derfor findes hans Navn nævnet hyppig, Niels Juels næsten aldrig.

Curt Sivertsen Adelaers Virksomhed for den danske Marine.

Spørges der, hvad har Curt Adelaer udrettet for Marinen, da har Svaret forlængst været rede. Det er nemlig slaaet fast, at det egenlig var ham, som virkede, og det endog i den Grad, at, naar der ses hen til den Maade, paa hvilken Søkrigen fra 1675 til 1679 førtes, saa skal det næsten være til ham, Takken skal bringes, fordi der kunde udrettes saa overordenlig meget. Saaledes siger for Exempel Allen¹⁾: »Søkrigen førtes hele Tiden med uafbrudt Held af Niels Juel, som forstod at bruge den Flaade, som Kort Adelaer havde bygget og sat i en fortræffelig Stand«. Det er næsten bleven til en Læresætning, som findes i alle Lærebøger i Danmarks og Norges Historie²⁾, og smukt er udtalt i Slutningslinierne af Carl Plougs Digt om Adelaer:

¹⁾ Allen, Haandbog i Fædrelandets Historie, 7 Udg., Kbh. 1870, S. 455.

²⁾ F. Ex. S. B. Thrige, Danmarks, Norges og Sverigs Historie, 2 Udg., Kbh. 1868, S. 185. Regjeringen blev sat istand til »at lade Flaaden forbedre ved Normanden Kort Sivertsen Adeler, der havde lært Søvæsenet i Holland, og som venetiansk Admiral havde udført store Bedrifter mod Tyrkerne«. G. Nielsen og

. . . Flaaden, Niels Juel til Seir har brugt
 under Ølands Val og i Kjøgebugt,
 var den, som Kort Adelaer skabte.

Det er en stor Ros, der saaledes er udtalt, og medens Danmark og Norge ikke kunne tilegne sig Curt Adelaers Bedrifter, som han skal have udført for Venetianerne mod Tyrkerne, saa har han Krav paa begge disse Rigers, sin Samtids og sin Eftertids store Taknemmelighed, — hvis det er sandt, at det var ham, der skabte den Flaade, som Niels Juel sejrede med. Mod den almindelig gjældende Opfattelse har Garde gjentagne Gange bestemt udtalt sig, og han holder fast paa, at Niels Juel har havt en væsenlig Del i Flaadens Udvikling, ja han er endog tilbøjelig til at antage, at han egenlig var den Ledende og Virkende. Tydeligst har Garde udtalt sig i følgende Linier¹⁾: »Hvad Deel han [C. Adelaer] har havt i Fædrelandets Marines Opkomst i de Aar, han var Medlem af Admiralitetet, er vanskeligt at sige; dog maa det antages, at hans Virksomhed i denne Retning paa Grund af Forholdene har været mindre betydelig, end man af det Ry, han havde erhvervet sig, og de Hædersbeviisninger, hvormed saavel Frederik den Tredie som Christian den Femte overøste ham, maaske var berettiget til at antage«. Hvor uklar overhovedet Meningen er om, hvad der blev udrettet, vil ses af følgende Udtalelser, som gaa lige imod hin-

---

L. Daae, Lærebog i de tre nordiske Rigers Historie, Chra. 1869, S. 95. »Flaaden bragtes i fortræffelig Stand af Normanden Kort Adelaer«. — Som Kuriosum kan anføres, at A. K. Fabricius fortæller i sin Lærebog i Danm., Norges og Sverigs Historie, Kbh. 1852, S. 227, at Flaaden forbedredes »af den gamle Kort Adelaer«. Da Adelaer døde 1675 var han 53 Aar gammel.

¹⁾ Rosenhoffs Illustreret Almanak for 1855, S. 47—48.

anden. Allen siger ¹⁾, at »Flaaden blev i Frederik den Tredies sidste Aar sat i en ypperlig Stand af den hjemkaldte Kort Adelaer, en Nordmand af ringe Herkomst, der i fremmed Tjeneste havde erhvervet sig Navn som en af sin Tids største Søhelte«. Men Garde siger ²⁾, at »Flaaden ved Frederik den Tredies Død var i en jammerlig Forfatning, skjøndt saa dygtige Mænd som Bjelke, Adelaer og Juel havde gjort Alt for at ophjælpe den«. Det er værdt, at undersøge, hvad der er det Rette, og hvorledes de saa forskjellige Meninger have kunnet danne sig.

Først maa man da vende sig til de ældste Skrifter om Curt Adelaers Liv og se, hvad de meddele om hans Virksomhed i den danske Marine. Man vil da strax blive noget forundret ved ingen Underretning af finde; hverken Universitetsprogrammet af Willom Worm eller Testamentet omtale med et eneste Ord, at han har udrettet noget Betydeligt for Marinen. Det tidligste Vidnesbyrd, som er truffet herom, findes i den ovenfor omtalte haandskrevne Skildring af de to Krigsaar 1675—76, som aldrig er bleven trykt, i hvilken der siges, at »denne Adeler havde dette Eftersagn, at han satte den danske Flaade udi sin rette Positur«. Den første, der har fortalt noget mere om, hvad Adelaer har gjort for Marinen, er Mylius ³⁾. Mylius er imidlertid ikke meget klar, heller ikke har han meget at sige. Han fortæller: at Adelaer i Aaret 1664 begyndte at indrette »Søetaten paa den hollandske Food, saasom Hollændernes Methode agtedes i de Tiider at være den sik-

---

¹⁾ Allen, Haandbog i Fædrelandets Historie, 7 Udg., Kbh. 1870, S. 443.

²⁾ Garde, Den dansk-norske Sømagts Historie, 1535—1700, S. 249.

³⁾ Mylius, S. 38—41.

kerste og menagerligste, dog skeede ingen Forandring ved de gemeene Arbeids-Folkes Tall og Handtering paa Holmen, hvori det af den Store Konge, Kong Christian den Fierde, givne Reglement blev stedse fulgt.« Han forskrev Skibsbyggere og Rebslagere, navnlig formaaede han en »i sit Metier fast uden Liige forfaren Rebslager af vor egen Lands Indfødde, til at qvittere Holland«; han indrettede en Galej-Flaade i Bergen, endelig antog han 1666 en stor Del hollandske højere og lavere Officerer. Ludvig Holberg har i en af sine Epistler¹⁾ fremsat en Sammenligning imellem Tordenskjold og Adelaer; han udtaler sig til Fordel for den sidste, thi »Mangel paa Information foraarsagede, at Tordenskiold havde intet hvorved han kunde recommendere sig, naar en Kriig var bragt til Ende, da Adelaer derimod formedelst sine Videnskaber kunde conservere den Anseelse, som han udi Kriig havde erhvervet; hvilket ogsaa skeede: Thi han administrerede siden det Danske Søe-Væsen, indrettede Søe-Etaten efter den Hollandske Maade og lod bygge de Galeier, som udi den Skaanske Kriig bleve brugte. Saadanne Tienester kunde Tordenskiold ikke gjøre«. Det er hvad Adelaer angaar kun det, som Holberg allerede har fortalt i sin Danmarks Historie²⁾: »han indrettede Søe-Etaten efter den Hollandske Maade, og lod i Bergen bygge de Galeier, som i den Skaanske Krig bleve brugte«. Holberg har i Virkeligheden Intet vidst om, hvad Adelaer har gjort, thi han fortæller jo kun det, som han har læst i Mylius's Manuskript. Før han kjendte dette, da han i sin Danmarks og Norges geistlige og verdslige Stat for-

¹⁾ Holberg, Epistler, IV, Ep. 398, S. 347—50.

²⁾ Holberg, Dannemarks Riges Historie, I. Levins Udgave. III, Kbh. 1856, S. 405.

talte om Curt Adelaer, kunde han Intet meddele om hans Virksomhed for Marinen, thi da brugte han som sin Kilde Willom Worms Universitetsprogram, der Intet indeholder i denne Retning.

Den næste Forfatter, som har skildret Curt Adelaer, nemlig Hofman, har meget mere at fortælle¹⁾. »Da Kongen fandt ham beqvem til at forrette de aller-vigtigste Sager, overlod han ham at bære den Omsorg for Søevæsenet, som Hans Majestæt selv hidindtil havde baaret og befalede ham at besee Flodens Tilstand. Han aflagde snart Regnskab derfor for Hans Majestæt og tilkiendegav at den nødvendig maatte forstærkes baade med Folk og Skibe. Efter at have gjort adskillige andre Opdagelser, bæerede Hans Majestæt ham med Generaladmiral- og Viceadmiralitet-Præsidents Betieninger. Ham er det, som man skylder mange nye Indretninger i Krigsskibe; thi denne Kunst forstod ingen paa hans Tid saa got som han. Han gjorde 1664 et nyt Forslag at bevæbne Floden paa Hollændernes Maade, og lod efter Hans Majestæts Befaling forskrive duelige danske Folk, som havde lært Skibsbyggeriet i Holland og der boesat sig. Endelig satte han ved sin Omsorg Floden i slig Stand, at hans Indretninger havde stor Deel i de nogle Aar derefter ved Admiral Juel indlagde Søe-Seyervindinger.« Gaar man længere frem i Tiden, vil man finde nye Oplysninger. Gebhardi fortæller Følgende²⁾: »In diesem Amte wandte er alle Sorgfalt auf die Verbesserung der dänischen Seeverfassung. Er verfertigte nicht nur [som Admiral] Risse und Modellen zu Kriegschiffen, und führte selbst die Aufsicht über den Bau derselben, den nur wenige seiner

¹⁾ Hofman, Efterretninger om danske Adelsmænd, III, S. 175.

²⁾ L. A. Gebhardi, Geschichte der Königreiche Dänemark und Norwegen, 2r Th. Halle, 1770, S. 2084.

Zeitgenossen so vollkommen, wie er verstanden, sondern er suchte noch die geschicktesten Schifbauleute in den Niederlanden auf, mit deren Hülfe er die Flotte in den vollkommensten Zustand setzte, und 1664 eine Galeerenflotte im Hafen zu Bergen zu Stande brachte, dergleichen man vorher im Norden nicht gehabt hatte«. Ove Malling stemmer med denne hele Opfattelse¹⁾: »han [Adelaer] anvendte al sin Flid for at sætte den danske Flaade i bedre Stand end før, — han overlod den ved hans Omsorg velindrettede Flode til den værdige Niels Juel, der og brugte den som en kjæk Mand til Landets Forsvar«. I den nyeste Tid har Barfod i sine fædrelandshistoriske Fortællinger meddelt det samme som Gebhardi, at Adelaer selv leverede Tegninger og Modeller til de udmærkede Skibe, som bleve byggede, men han har tillige den Efterretning, at Curt Adelaer var Holmens Chef og førte Tilsyn med Skibsbygningen²⁾.

Det er paafaldende, at, medens Adelaers Samtidige ikke have meddelt Noget om hans store Virksomhed i Marinen, saa har man, alt som Tiden er skreden frem, vidst bedre og bedre Besked. Man kunde tænke sig, at de nyere Forfattere have gjort Studier, som Willom Worm ikke har gjort, at de have gennemgaaet Arkiverne, og at deres Dom om Adelaer som Marinens Styrer og Flaadens Skaber er Resultatet af deres flittige Forskninger. Men der er ingen Grund til at tro det; hverken Malling eller Gebhardi eller Hofman have gjort sig den Flid; hvad de fortælle, er det, som paa deres Tid har været almindelig antaget, eller det, som tidligere For-

¹⁾ Malling, Store og gode Handlinger, S. 309.

²⁾ Barfod, Fortællinger af Fædrelandets Historie, 3 Udg. II, Kbh. 1869, S. 214. S. 193. »For Flaaden sørgedes der med stor Omhu, navnlig efter at Kort Adelaer var bleven General-Admiral og Chef for Holmen«.

fattere have sagt. Ingen af disse Forfattere har anført noget som helst Bevis, eller nævnet bestemte Exempler paa hvad Adelaer har udrettet; næsten bestandig tales der ganske i Almindelighed. Det er jo dog underligt, at Adelaer, efter hvad Hofman fortæller, gavnede Fædrelandet ved »nye Indretninger« i Krigsskibe, men at hverken Hofman selv eller nogensomhelst anden Forfatter har sørget for, at Efterverdenen fik at vide, hvori disse Indretninger have bestaaet, saa at intetsomhelst Spor af dem er at finde.

Man maa da føle sig frem og underkaste de forskjellige Fortællinger en Prøvelse. Saaledes siger Mylius, at Adelaer indrettede den danske Søetat paa den hollandske Fod. Disse Ord kunne sige overordenlig meget; der kan i dem ligge en Antydning af, at der er sket en fuldstændig Systemforandring, saa at en hel ny Organisation er bragt istand efter hollandsk Mynster. For at prøve, om dette har været Tilfældet, maa man undersøge, om der er bragt nye Former frem for Styrelsen af Marinen, om Frederik den Tredie har brudt med hvad han i denne Retning havde modtaget fra sin Fader, eller selv indført i sine første Regjeringsaar, om andre Former ere antagne under Christian den Femte, og om der i det Ny kan gjenfindes hollandske Indretninger, som Adelaer kan have indført.

Hollands Marine styredes provincielt, det vil sige, der fandtes 5 Admiralitetskollegier, for Sydholland i Rotterdam, for Nordholland i Amsterdam, for Vestvriesland i Hoorn eller Enckhuyzen, for Zeeland i Middelburg, for Vriesland i Dokkum. Den øverste Ledende var Admiral-Generalen eller Lieutenant-Admiralen; en Gang om Aaret samledes Deputerede fra Kollegierne til et Møde i Gravenhaag, for at aftale fælles Skridt til Bedste for Marinen. Der var vel saaledes en Slags En-

hed, men den var i mange Retninger mere tilsyneladende end virkelig, thi hver Provinds eller hvert Kollegium fulgte oftest sine egne Meninger og sine egne Skikke. Manglerne traadte især frem, da Holland kom til at maale sig med en Modstander, der var ligesaa stærk som det selv, England, og Krigen med dette Land bidrog meget til at der bragtes større Fællesskab og bedre Enighed tilveje i Admiralitets-Kollegiernes Maade at styre deres Anliggender paa.

I Danmark var den kollegiale Styrelse af Søetaten indført af Frederik III, idet han den 29 August 1655 forordnede Admiralitetets Oprettelse (Bilag Nr. 21). Det bestod af Rigs-Admiralen, en af Rentemestrene, Admiralen og Viceadmiralen paa Bremerholm, 2 handels- og finanskyndige Medlemmer, 3 Søkapitajner og en Sekretær. Forordningen indeholdt ikke mange Enkeltheder; den paalagde Admiralitetet i Almindelighed at sørge for Orlogsflaadens Tarv, at udfærdige Instruktioner, naar Kongens Kofardskibe sendtes ud, og at gjøre Forslag til Navigationens og Handelens Fremme. Om et hollandsk Admiralitet har tjent Kongen til Forbillede, kan ikke siges; det er muligt, men saa har der gjort sig en hollandsk Indflydelse gjældende i den danske Marine, længe før Curt Adelaer vendte tilbage. Aaret efter, den 8 Juni 1656, blev der givet en Forordning for Holmen og Instruktioner for de Officerer, som havde Tilsyn med de forskjellige Arbejder paa Værftet (Bilag Nr. 22—26). Efter Provincial-Ordinancen af 4 November 1660 skulde Admiralitetet udvides. Rigens Admiral skulde i sit Kollegium have tre Rigsraader, som skulde have god Kundskab om Sømandskab, den ene skulde være Vicepræsident og be-

---

¹⁾ Holberg, Dannemarks Riges Historie. I. Levins Udgave, III, 1856, S. 327—28.

tjene Lieutenant-Admirals Charge, den anden være første og den tredje anden Viceadmiral; derefter skulde følge Chefen paa Holmen, en Schoutbynacht, en Kommandør, tre Skibskapitajner enten af Adel eller ej; der skulde være to Sekretærer, den ene af Adel, den anden borgerlig. Disse Bestemmelser ere imidlertid ikke traadte fuldstændig i Kraft. Admiralitetet fortsattes som tidligere, dog blev der ingen Skibskapitajner Medlemmer, og de civile Assessors Tal forøgedes, hvilket var en Nødvendighed, da flere af dem ofte sendtes udenlands i Regjeringens Ærinder. Admiralitetet bestod i den Tid, Curt Adelaer var dansk Admiral, af følgende Medlemmer: Rigsadmiral Henrik Bjelke, General-Admiral Adelaer, Admiral paa Bremerholm, Niels Juel, Viceadmiral paa Bremerholm, Jørgen Biørnsen, Viceadmiral Niels Heldt, (Viceadmiral paa Bremerholm) Jens Rodsten; Povel Klingenberg, Henrik Møller, Jens Lassen, Hans Nansen, Ulrich Frederik Gyldenløve (1670 kun i kort Tid), Peder Pedersen Lerke, Povel Christensen Fyen (1669), I. v. Hoegenhuck (1671), Albert Schumacher¹⁾.

Det kan ikke paavises, at der i Frederik den Tredies senere Regjeringstid er sket nogen Forandring i Admiralitetets Ordning²⁾; er der foretaget Forandringer, da maa Vidnesbyrderne derom nu anses for tabte. Derimod skete der flere Forandringer under Christian den Femte. Den 25 Juni 1670 udfærdigedes en Instruktion

---

¹⁾ Povel Klingenberg blev Admiralitetsraad den 4 Juli 1654 (han skulde navnlig være behjælpelig ved Ekviperingen og Provianteringen), Henrik Møller den 1 September 1655, Jens Lassen den 6 September 1661.

²⁾ Den 17 Februar 1664 fik Henrik Bjelke Befaling om at forandre Admiralitetets Sigil; der skulde staa i det: Sigillum Admiralitatis Regis — istedetfor Regni — Daniae.

for Admiralitetskollegiet¹⁾, som vistnok tildels bragte i lovbestemt Form, hvad der hidtil havde været Praxis. Men tre Aar efter skete en vigtig Forandring. Den 18 Februar 1673 blev der nedsat en Marinekommission, for at undersøge Søetatens Tilstand og »for den i god Stand at sætte«²⁾. Den bestod af Johan Christopher von Körbitz, Johan Christen Scheel Jørgensen, Povel v. Klingenberg, Christian Gersdorff og Albert Schumacher (senere adlet med Navnet Gyldensparre). Rigsadmiralen H. Bjelke og General-Admiral Adelaer fik samme Dag Befaling til at staa Kommissionen bi med deres Raad og Betænkning. Der er ikke bevaret et eneste Blad af alle de Sager, som ere gaaede igjennem denne Kommissions Hænder, kun en Fortegnelse over dem er i Behold³⁾, og af den ses, at disse Papirer vilde have givet Eftertiden et meget godt Indblik i Søetatens indre Forhold, navnlig hvad alt det Materielle, Financielle og Personelle angaar. Men som et Resultat af Forhandlingen tør det vistnok betragtes, at der blev givet Søetatens Styrelse en ny Form. Kommissionen var snart færdig med sit Arbejde; den begyndte det den 19 Februar, dens Indberetning til Kongen, ledsaget af Bilag A—SS — altsaa en betydelig Række —, blev underskrevet den 21 Marts. Ikke fuldt en Maaned efter, den 17 April, udfærdigedes en Instruktion for Admiralitetskollegiet⁴⁾. Det Vigtigste i den var, »at Flaadens Ekvipering og aarlige Underholdning her efter ikke ved

1) Aarsberetninger fra det kgl. Geheimearchiv, II, 1856—60. S. 185—88.

2) Sjæll. Tegnelser.

3) Den findes i »Extract af kongelige Expeditioner som angaa Søetaten«; Geh. Arkivet, Aflævering fra Marineministeriet Nr. 112.

4) Aarsberetninger fra det kgl. Geheimearchiv, II, S. 208.

kollegiale Konsultationer oc Deliberationer, men paa en kortere Maade efter vores til vores Rigs Admiral sær derom givne Instrux skal forvaltes«. Istedetfor regelmæssig at samles to Gange om Ugen, skulde nu Admiralitetet samles en Gang om Maaneden; det forbeholdtes det, at udfærdige Instruktionerne ved Udkommandoer af enkelte Skibe, men, naar en Eskadre eller en hel Flaade sendtes ud, skulde Admiralitetet tilstille Kongen Instruktionen, for at den kunde udfærdiges under Kongens Haand og Segl. Naar et Orlogsskib skulde bygges, skulde Modellen approberes af Admiralitetet. Samme Dag blev der udfærdiget en Instrux for Rigens Admiral¹⁾, »den, som nu er og som kommendes vorder, og som Direktionen og øverste Kommando over voris Søetat af os anbetros.« Denne Instrux er meget vidtløftig og gennemgaar alle de mange Sager, som det blev paa- lagt Rigens Admiral at varetage. Især gjaldt det hele den finansielle Del af Styrelsen, som skulde ledes af ham med to Tilforordnede, en Rentemester (Christian Gersdorff) og en Kommissarius (Albert Schumacher), for hvem saavel som for Zahlmestrene ligeledes Instruxer bleve givne²⁾. Der blev den 22 April udfærdiget en Instrux for Equipagemesteren, den 31 Juli for Proviant- skriveren, Søtøjmesteren, Søtøjhusskriveren, Bryggeren, Bryggerskriveren, Materialskriveren, Inventarieskriveren og Vejeren, og den 2 August en Instrux for Tømmer- skriveren; de fleste af disse Instruxer³⁾ for det subalterne Personale vare de gamle, som bragtes i Overens- stemmelse med den ny Form for Styrelsen. Det var

¹⁾ Aarsberetninger fra Geh. Archivet, II, S. 209—13.

²⁾ Smst., S. 214—20.

³⁾ Disse Instruxer ere ikke trykte, de findes i Instruxionsbog Nr. 1 i Geh. Arkivet.

første Gang, at der paa samme Tid blev givet Søetaten en vel gennemført Ordning, som bredte sig ud over alle dens Afdelinger; der opnaades større Enhed i den hele Styrelse, idet det nu var en Mand med to Tilforordnede, som stod i Spidsen for den, ikke som tidligere 7 eller 9¹⁾. Denne Ordning varede til 1685.

Gode Instruxer ere ikke tilstrækkelige til at lede en Søetat, det kommer an paa, hvorledes de sættes i Værk. Den eneste Maade, paa hvilken man kunde lære, om dette har været Tilfælde i Frederik den Tredies og i Christian den Femtes første Regjeringstid, vilde være at gennemgaa hver enkelt Funktionærs Embedsførelse; men dette er ikke muligt, thi Søetatens Arkiv er for disse ældre Tider meget ufuldstændig bevaret. Dog det Lidet, som er bevaret, kan belære. Det maa erindres, at der nylig havde levet en Konge, Christian den Fjerde, som baade var husholderisk og elskede sine Skibe saa højt som Noget. Der er ingen Tvivl om, at Søetatens Embedsmænd ere blevne holdte til at passe deres Sager med Omhu, og at den Nøjagtighed og Orden, som han satte Pris paa, er fortsat under hans Efterfølgere. Og det mærker man ogsaa, naar man gennemgaa de faa bevarede Regnskaber for Holmen, for Exempel: Bremerholms Regnskab for 1650, et Regnskab fra Jørgen Bjørnsen over Udgifter til Flaaden paa Bremerholm fra 1652—54, et Provianthus Regnskab fra 1675, Klædekammerskriverens og Søetatens Zahlmesters Regnskaber, de maanedlige Regnskaber, Bremerholms Hoved-

---

¹⁾ I Admiralitetets Protokol er indført den 23 August 1672: »Rigsadmiralen foreholder Admiralitetets Medlemmer at indfinde sig regelmæssig i Admiralitetets Møder; hver Gang Nogen udebliver, skal det antegnes i Protokollen«. Denne Paamindelse angik navnlig de civile Medlemmer, thi Bjelke, Adelaer, Juel og Rodsten mødte meget regelmæssig.

bøger for Aarene 1663—73, og fremfor alt Rigens Rentemestres Regnskaber, til hvilke der slutter sig et særligt Regnskab for Søetaten for hvert Aar¹⁾). Naar man ret gjør sig fortrolig med dem og kjender den Omhu, hvormed Administrationen i det Hele lededes paa de Tider i Danmark, maa man danne sig den Forestilling, at Søetatens Anliggender baade længe før Curt Adelaer kom hertil og sidenefter lededes med Nøjagtighed og Paapasselighed; i hele den Side af Administrationen kan der ikke paavises nye Indretninger, som skyldes Adelaer udelukkende eller i nogen fremragende Grad. Det ligger nær at tænke sig, at han havde faaet nye Skikke indførte, strax efter at han var bleven antagen til Admiral af Frederik den Tredie, og han som en ny og yndet Mand kunde have Indflydelse; men der lader sig ikke paavise Noget i denne Henseende. Man kunde tænke sig, at han under Christian den Femte, efterat han i en Række af Aar havde lært Forholdene at kjende i Danmark, havde gjort en Indflydelse gjældende, da Instruxerne bleve skrevne. Det er muligt, men der vides Intet derom; det vides ikke, hvem der har konciperet Instruxerne. Men det maa erindres, at der i Kommissionen sad meget dygtige praktiske Folk, som havde havt med Søetatens Sager at gjøre, saaledes Povel Klingenberg, Albert Schumacher, at Henrik Bjelke foruden Adelaer var raadgivende, endelig at der var en Griffenfeld, som var Minister, og at der var en Konge, som levende interesserede sig for sin Marine. Det vil derfor vist blive Mange, som skulle dele Æren for det Gode, der kan være blevet opnaaet, og det kan ikke

¹⁾ Af de her nævnte Regnskaber findes Bremerholms Hovedbøger i Marineministeriets Arkiv, Provianthus Regnskabet i Geheime-Arkivet, de øvrige i Ministeriernes Arkiv, anden Afdeling.

anses for rigtigt, hvis man vil forstaa Mylius's Ord, at Curt Adelaer indrettede Søetaten paa den hollandske Fod, saaledes, at han bragte et nyt System ind i Søetatens øverste Administration, som han overførte fra Holland.

Man maa da søge at finde andre Retninger, hvor hans Hengivenhed for Holland kan have gjort sig gjældende, f. Ex. den personelle Side, Officerskorpset. Som Udgangspunkt for Undersøgelsen tages en Sætning fra Gardes Efterretninger om den dansk-norske Sømagt. Han fortæller 1832¹⁾, at Cornelis Tromp i Mai 1678 blev afskediget som dansk General-Admiral, og siger da: »Hollændernes Herredømme fik da Ende, efterat det fra Adelaers Tider næsten ganske havde fortrængt de Indfødte fra Marinen«. 1861 udtaler han sig paa lignende Maade²⁾: »Niels Juel modarbejdede af al Magt Adelaers Stræben efter at faae endnu flere Hollændere optagne i Marinen, hvor deres Antal allerede i den Grad var voxet i de sidste Aar, at mindst Halvdelen af de høiere Poster vare beklædte af dem«. Rigtigheden af disse Paastande kan kun prøves ved at gennemgaa Officerslisterne. Det er let nok, at se Forholdet hvad de højere Poster angaar. Fra 1663, da Adelaer kom til Kjøbenhavn, indtil hans Død vare de højere Poster beklædte af følgende Mænd — alle dog ikke paa samme Tid:

Rigsadmiral Henrik Bjelke.

General Admiral Curt Adelaer.

Admiral Niels Juel.

Viceadmiral Nicolai Heldt.

Viceadmiral Jørgen Biørnsen.

Viceadmiral Markuor Rodsten.

Viceadmiral Jens Rodsten.

¹⁾ Garde, Efterretninger etc., I, S. 237.

²⁾ Den dansk-norske Sømagt fra 1535—1700, S. 252.

Efter Adelaers Død blev Cornelis Tromp General-Admiral; til Viceadmiraler forfremmedes Christian Bjelke, Peder Morsing og Hendrik Span. I Adelaers Levetid har ikke en eneste Fremmed været Admiral¹⁾ — uden man vilde nævne Adelaer selv; efter hans Død var Hollænderen Tromp lidt over to Aar i dansk Tjeneste, hvorfra han blev afskediget, og Hendrik Span bliver saaledes den eneste Fremmede, som blev dansk Admiral og vedblev at være det, men han kom til Danmark nogle Aar efter Adelaers Død.

Saa maa Kapitajns- og Lieutenants-Listerne gjen-nemgaas. Her er der først den Vanskelighed, at der kun er fundet en eneste officiel Officersliste, nemlig fra 1670; Listerne for de andre Aar maa uddrages af Regnskaberne og af forskjellige Protokoller, deriblandt Admiralitetets Forhandlingsprotokol, som gaar fra 25 April 1665 til 11 November 1674. En Bemærkning maa imidlertid forudskikkes. For ret at se, hvorledes Forholdet har været, maa man have Opmærksomheden henvendt paa Fredsaar, hvor Alt kan antages at frem-træde i normal Skikkelse; Krig bringer strax andre Former frem. Den danske Marine havde et lille Officers-korps, kun saa stort, at det kunde strække til i Fredstid, og i Krigstid navnlig afgive Kommanderende til Flaadens højere Poster og til Officersbesætning paa en Del af Skibene. Udbrød Krig, maatte man ty til Fremmede,

---

¹⁾ I Aarene 1666—67 var Danmark Hollands Allierede i dets Krig med England. Ifølge Alliancetraktaten skulde Holland stille 8 Krigsskibe til Danmarks Raadighed. Blandt Officererne paa disse Skibe var en ved Navn Hendrik Hakro. Han kommanderede mindre Eskadrer, navnlig bestaaende af disse hollandske Skibe, og førte Titel af Kommandør; engang førte han en Konvoj til Holland og fik da Lov til at føre Vice-admirals Flag. Men han var ikke fast Officer, han var kun lejet for Krigens Skyld. Herom mere senere.

og da navnlig til Holland. Allerede Christian den Fjerde havde havt nogle hollandske Søofficerer, men Frederik den Tredie havde i Aarene 1657—60 særdeles mange. Da Krigen udbrød under Christian den Femte maatte der antages en stor Mængde Befalingsmænd fra Holland. Det er interessant at høre en Udtalelse af Niels Juel. Den 3 Februar 1679 forhandlede der i Admiralitetet om Antagelsen af 20 Konstabler; Juel ytrede da: at de vare ingen Steder bedre at faa end i Holland; de Konstabler, som duede noget, vare for det meste Norske eller Engelske, som drog til Holland for at lade sig hverve; kunde man faa Konstabler i Holland eller Hamborg, da var det bedst at forfremme dem, som nu vare i Tjenesten, til de vakante Lieutenantspladser, for at have dobbelt Gavn af dem¹⁾. Da Frederik den Fjerde førte Krigen med Carl den Tolvte gjentog det Samme sig.

Listen fra 1670 (Bilag Nr. 29) er skreven den 18 Februar af Lorenz Holmer, »Betalskriver« o. Kasserer paa Bremerholm. Ifølge den bestod Officerskorpset af 28 Kapitajner og 19 Lieutenanter. Blandt Navnene findes flere hollandske, men, fordi man finder Officerer i den danske Marine med hollandske Navne, er det ikke vist, at de, der have baaret dem, have været fødte Hollændere, de kunne være barnfødte i Danmark eller Norge af tidligere indvandrede hollandske Familier²⁾. Af Kapi-

---

¹⁾ Admiralitetets Protokol for 1675—79 i Marineministeriets Arkiv.

²⁾ Som Exempler, tagne fra forskjellige Aar under Frederik den Tredie og Christian den Femte, paa at Mænd med hollandsk klingende Navne ikke ere Hollændere, anføres følgende: en Cort Jansen er født i Stavanger, en Cornelis Boomfeldt er født i Jylland, en Jan Bruyn er født i Tønder. En Blom er født i Bremen, en Carstensen i Lybek. Cornelius Cornelissen er fra

tajnerne er der mindst 21, som ere Indfødte, 6, som mulig have været Fremmede, men som have tjent i den danske Søetat, før Curt Adelaer kom til Kjøbenhavn, 1, hvis Navn tyder paa, at denne Kapitajn har været en Fremmed, og han er bleven Officer efter 1663. Af Lieutenanterne ere de 14 Indfødte, 4 ere Hollændere, 1 er Mecklenborger. Af Kapitajnerne blev Paulus Augustinus antagen til Skibskapitajn den 23 November 1664 med 400 Rdlr., »som var ham tilsagt af Adelaer«¹⁾. Omtrent paa samme Tid blev der antaget flere andre Kapitajner, den 30 November Claus Michelsen, den 31 December Jan Simesen Morian og Rolf Petersen. Da der netop den 23 Oktober 1664 blev givet Adelaer Befaling til at antage 3 af ham navngivne Kapitajner, den ene med 600, den anden med 400, den tredie med 350 Rdlr. aarlig Løn, er det ikke urimeligt at antage, at disse tre Kapitajner findes blandt dem, hvis Navne her ere anførte. Men Paulus Augustinus var en Dansk eller Norsk (Bilag Nr. 44), som havde været i venetiansk Tjeneste, hvorfra Adelaer kjendte ham, Rolf Petersen var fra Møen²⁾ — han havde tidligere (1662) været dansk Skibskapitajn —, Jan Simesen Morian var maaske fra Norge, hvor Navnet Morian findes paa denne Tid, Navnet Claus Michelsen klinger som et dansk. Her er et Vidnesbyrd om, at Curt Adelaer er bleven brugt til at antage Officerer, og at der i de første Aar, han var Admiral, er antaget Indfødte til Officerer. Man foretrak Indfødte og søgte dem enten hjemme eller ude, thi der

---

Ribe; Jan Sigwardsen er fra Skaane; Rolluf Sivertsen fra Stavanger; Andries Jansen fra Husum; Cornelis Justsen fra Høyer.

1) Sjæll. Tegnelser.

2) Thaarup, Beskrivelse af Holmens Kirke, S. 24. Han var født den 14 Maj 1616 og døde den 26 September 1687.

var ikke mange danske eller norske Officerer, som ikke havde været i fremmed Tjeneste, navnlig i Holland, men ogsaa i England. 1670, den 29 Januar, blev der skrevet et Brev til den danske Envoyé i Haag, Marcus Giøe, af følgende Indhold¹⁾: »Der behøves til Flaaden nogle Skibskapitajner, som formodenlig bedst ville kunne faas i Holland; han skal forhøre sig, om der ikke findes nogle der af Kongens Undersaatter, som have tjent paa hollandske Orlogsskibe som Kapitajner eller Lieutenanter; dem skal han søge at faa i dansk Tjeneste«. Svaret lød, at der vel fandtes en stor Mængde af Kongens Undersaatter i hollandsk Tjeneste, især Normænd, men de tjente i de lavere Officerspladser og som Matroser; thi Hollænderne vare for jaloux til at give dem Kapitajns- eller Lieutenants-Stillinger. Den 23 Februar 1670 fik Admiralitetet Befaling²⁾ om at gjøre Forslag til, hvorledes Skibsfolk skulde skaffes tilveje »blandt Undersaatterne i fremmede Lande.« Men kunde man ikke finde brugbare Mænd blandt Landets Undersaatter, tog man dygtige Hollændere. Hvad enten Admiralerne hed Bjelke, Adelaer, Juel eller hvad andet Navn man vil tænke sig, saa maatte man bære sig saaledes ad; thi Holland var det eneste Land, man kunde vendé sig til, det var den eneste fremmede Søstat, som Danmark paa den Tid var knyttet nøje til, og det eneste Land, som besad i Overflod, hvad man trængte til for Marinens Vedkommende, baade Personel³⁾ og Materiel, og det

---

1) Marcus Giøes Depecheprotokol i Geh. Arkivet.

2) Sjæll. Tegnelser.

3) Som Exempel paa, hvor let det var at samle Søfolk i Holland, kan anføres, at, da Michiel de Ruyter i Aaret 1659 skulde gaa til Kjøbenhavn med en Flaade, manglede der Matroser; men i Løbet af 4—5 Dage toges der 3000 Baadsmænd fra Hvalfangerne. Det fortælles af Jonas Trelund i et Andragende

var tillige det Land, hvor danske og navnlig norske Sømænd søgte hen, baade for at søge Erhverv og for at uddanne sig. Resultatet af hele denne nøje Forbindelse mellem Danmark og Holland, hvis Begyndelse ligger meget længere tilbage end 1663, da Curt Adelaer blev Admiral, viste sig i den skaanske Krig. Saaledes fortæller Pufendorf om Slaget ved Øland den 1 Juni 1676¹⁾: »I denne Kamp lagde man Mærke til, at Hollænderne og de Danske fyrede tre Gange i samme Tid, som de Svenske fyrede en Gang, og deraf kunde man se, at hines Søfolk vare langt sømandsdygtigere end de svenske, som for en stor Del lige vare tagne fra deres Markarbejder og satte ombord paa Flaaden.« Og om Slaget i Kjøgebugt fortæller han, at de danske Skibs-officerer og Matroser vare vel øvede, navnlig de norske, »et kjækt og uforfærdet Folk«, i Modsætning til de svenske²⁾.

---

til Frederik den Tredie skrevet 1662. Dette Exempel kan tillige tjene til Vidnesbyrd om, hvor stor Sejladsen dengang var paa de nordlige Have, navnlig omkring Island og ved Grønland.

- ¹⁾ Sam. Pufendorf, *De rebus gestis Friderici Wilhelmi, T. II, Berolini 1695*, S. 1080: »Observatum est ea pugna, Belgas ac Danos ter eodem temporis spatio, quo Sveci semel, machinas disposuisse, ex quo apparebat, quanto major usus rei maritimæ istorum sociis navalibus quam Svecicis esset, qvi magnam partem ab opere rustico recentes in classem compacti erant.« — Den 2 Februar 1641 skrev Christian den Fjerde i et Brev til Corfits Ulfeldt om Svenskerne, at de søgte Matroser i Rostock, Wismar og Stralsund, »de have lidet Godt af dem, paa de Steder er Intet at hente, det er bedst at de bliver mere solito ved Bønderdrengene at udskrive«. Han havde ikke megen Agtelse for det svenske Søvæsen; den 21 August 1641 skrev han til Residenten i Stockholm, M. Wibe: »erfarer, at du bemøjer dig at erfare Maneren og Størrelsen af de svenske Orlogsskibe, hvilket studium er nullius usus.«
- ²⁾ Smst. S. 1124.

Man havde vel ikke glemt, at give de Unge Lejlighed til hjemme at faa Undervisning i Sømandsvæsenet. Allerede den 16 Juni 1647 var Bagge Wandel bleven beskikket til at informere Ungdommen paa Bremerholm i Navigationen, Frederik den Tredie havde snart efter sin Thronbestigelse konfirmeret hans Bestalling,¹⁾ og han vedblev i mange Aar at være Direktør for Navigationsskolen. 1649 havde han udgivet en Bog til Brug der: »Det vaagendis Øie, det er en liden ny dansk Gradebog«. Der var andre Bøger i lignende Retning. 1641 udgav Hans Knudsen, Skibskapitajn, »En nyttig Tavle hvorudi er daglig at finde Solens Op- og Nedgang«, Aaret efter udgav fordum Skibskapitajn Tyge Christensen er stor Bog kaldet »Ars navigandi«, dediceret til Christian den Fjerde. Men Uddannelsen erhvervedes fornemmelig i det praktiske Liv. Man gik i hollandsk Tjeneste som Matros eller Soldat, avancerede til Styrmand, Skipper, Adelsbors, Konstabel, og kunde, naar man vendte hjem igjen, blive antagen som Lieutenant eller Kapitajn. Et Søkadetkorps var endnu ikke til, men Begyndelsen dertil kan spores i Christian den Femtes første Regjeringsaar 1670²⁾. Der antoges nemlig 12 saakaldte »Lærlinge«, som fik en aarlig Løn af 100 Rdlr. og bleve sendte ud, for at øve sig i fremmede Lande; de skulde hver Maaned give Admiralitetet Underretning om, hvor de vare, og strax begive sig hjem, naar Kongen kaldte dem.

¹⁾ Se Dedikationen til Frederik III af »det vaagendis Øie«.

²⁾ Garde omtaler, (Efterretninger om den dansk-norske Sømagt, I, S. 281—82, Den d.-n. Sømagts Historie, 1535—1700, S. 318), at det først efter den skaanske Krig i Aaret 1683 blev indført at antage saadanne Lærlinge. Admiralitetets Protokollen udviser imidlertid, at Lærlingene ere antagne fra 1670; men den hele Indretning fik en bedre Ordning 1683.

Men Landets Pengemidler tillod ikke at holde et saa stort Antal Søofficerer, at hele Flaaden udrustet paa Krigsfod kunde forsynes med dem. I Krigsaarene 1657—60 vil man derfor finde mange hollandske Søofficerer i dansk Tjeneste; det Samme gjentog sig 6 Aar efter, og det er uden Tvivl den Maade, hvorpaa dette er omtalt, som har fremkaldt Forestillingen om, at Curt Adelaer har overfyldt Marinen med Fremmede.

Mylius fortæller nemlig¹⁾, at Curt Adelaer 1666 fik Befaling af Kongen til at rejse til Holland for at modtage 8 Hyre-Skibe, som Hs. Majestæt efter sluttet Traktat med Herrer Staterne havde i Vente. »Den 10de Marts og 14de April blev hannem ogsaa given i Commission at antage udi Holland 12 Capitajner, 16 Lieutenanter, 20 Constabler, 20 Constabels Vogtere, 12 Underskipper og 12 Styrmand til den kongelige Flaades Udrustning, iligemaade endnu at antage 5 Capitajner og 8 Lieutenanter«. Naar der ingen nærmere Oplysninger føjes til, maa man jo slutte, at Curt Adelaer har antaget 105 hollandske Befalingsmænd, højere og lavere, og af dette Faktum kan man være berettiget til til at antage, at Adelaer har overfyldt Marinen med Hollændere. Det maa da erindres; at Danmark 1666 erklærede sig for Holland imod England, med hvilket det var indviklet i Krig, og Danmark skulde ifølge Traktaten, som blev sluttet med Holland, stille en Flaade paa 30 Skibe, og til Hjælp have 8 hollandske. Det var fornemmelig til disse Hyreskibe, at Adelaer skulde antage de mange Officerer. Mylius omtaler, at Adelaer fik Ordre om fremdeles at antage 5 Kapitajner og 8 Lieutenanter²⁾. Disse vare maaske nærmest be-

¹⁾ Mylius, S. 41.

²⁾ Regnskabet over hvad der er udgivet til disse Officerers Udredning, der betales af hollandske Subsidiepenge, er endnu

stemte til den danske Flaade; thi den 12 Juli 1666 omtaler Gustav Liliencrona¹⁾, at Kongen »igaar selv var paa Holmen, hvor de 6 i Holland antagne Kapitajner bleve bestemte til visse Skibe«. Officerspersonalet fra Fredstid var utilstrækkeligt, derfor blev der hyret Fremmede, men, da Krigen var forbi, bleve de saa godt som alle aftakkede; i den omtalte Liste fra 1670 er der jo kun faa Fremmede. Tilvejebringes fra Regnskaberne en Officersliste for 1674, vil man finde de allerfleste Navne fra 1670, 11 nye, deriblandt 2 eller 3, som afgjort synes at være fremmede. Men Listen for 1675 bliver en ganske anden; da var det atter et Krigsjaar, en Mængde hollandske Officerer antoges, og i hvor stort et Antal de efterhaanden ere brugte, vil ses af Flaadens Bemandingsliste fra 1679 (Bilag Nr. 37 b). Da Krigen var tilende, bleve de Fremmede aftakkede, kun enkelte blev i dansk Tjeneste. Efterses f. Ex. i Officerslisten for 1690²⁾, hvilke Officerer der havde deltaget i Krigen fra 1675 til 79 og endnu vare i Live, bliver Resultatet dette: af 7 Flagmænd (Admiraler, Schoutbynachter) var der kun 1 fremmed (Hendrik Span), af 50 Kommandører, Kapitajner og Lieutenanter var der 7 Hollændere, 5 Tydskere, 1 Schweitzer, 1 Englænder, 1 fra Halland og 35 indfødte Undersaatter. Der var altsaa dog Fremmede i Marinen, længe efter Adelaers Død og længe efterat Niels Juel var bleven Marinens øverste Leder; han har ikke fortrængt dem, der har

---

bevaret; i det nævnes der 16 hollandske og 2 danske Kapitajner, 17 hollandske Lieutenanter.

- 1) Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, II, S. 152.
- 2) Se Niels Juels Konduitelister over Marinens Officerspersonale Anno 1690. Meddelte af v. d. Recke i Tidsskrift for Søvnæs, 1861, S. 168—93; 241—73.

maaske aldrig været saamange Hollændere i fast Tjeneste i den danske Marine som netop under Niels Juel, men de have aldrig været de dominerende i Officersstanden.

Den vigtigste Side i Marinen er naturligvis Krigsskibene. Er der med Hensyn til dem indført noget Nyt ved Adelaer? har han bragt nye, hollandske Principer i Anvendelse i Danmark? Man kunde tro det, det er jo sagt, at han gjorde Tegninger til Skibene, fordi ingen Andre her i Landet forstod det som han ¹⁾). Forinden Undersøgelsen heraf foretages, er det nødvendigt at klare nogle Tvivl. Det er nødvendigt, ogsaa her at begynde med nogle Udtalelser af Garde. Allerede 1832 har han sagt ²⁾) ved Aaret 1670: »Orlogsskibene byggedes dengang ei paa Holmen, men bleve ofte kjøbte i Holland. De fleste af Flaadens Skibe vare byggede i Neustadt og nogle faa i Norge; det var i Grunden Kjøbmands-Skibe, som man lige fra 60 Læster, da de kunde føre 10 Kanoner, brugte til Krig, og af saadanne sammenkjøbte Skibe bestode da hele Europas Orlogs-Flaader«. Skjønt Garde snart blev modsagt ³⁾), er han dog vedbleven at fremsætte den samme Anskuelse. Saaledes siges 1855 ⁴⁾): »Orlogsværfter til at bygge Skibe paa kjendtes paa de Tider ikke hos os; det var saaledes hos Private Flaadens Skibe maatte kjøbes; de fleste byggedes i Neustadt eller i Norge og indrettedes

¹⁾ De Jonge skriver om Adelaer: »Hij rigtte het Deensche zee-wezen geheel op de Nederlandsche wijs in, en deed groote schepen naar Nederlandsch model bouwen.« *Geschiedenis van het Nederl. Zeewezen*, II, S. 516. De Jonges Kilde er Holberg, som dog Intet taler om de store Skibe.

²⁾ Garde, *Efterretninger om den dansk-norske Sømagt*, I, S. 165.

³⁾ I den anonyme Anmeldelse (af C. C. Zahrtmann) i *Arkiv for Søvæsen*, 8, S. 448 ff.

⁴⁾ Gardes Biografi af Curt Adelaer i *Rosenhoff, Illustreret Almanak for 1855*, S. 44.

til Orlogstjeneste paa Holmen i Kjøbenhavn«. 1861 siges noget nær det Samme ¹⁾): »Orlogsbyggeriet var paa den Tid ikke almindeligt; man kjøbte mest Skibe af Private og indrettede dem til Orlogsbrug«. Det skulde altsaa have været Opgaven for Arbejderne paa Bremerholm, at forandre Kjøbmandsskibe til Orlogsbrug og foretage Reparationer! Det er vist, at man lod Skibe bygge hos Private, men det var ikke altid Kofardiskibe. Der er bevaret en Række Kontrakter om Skibes Bygning i Nedenes Lehn i Norge i Aarene 1631—39 (se Bilag Nr. 30—31) ²⁾). Kontrakten sluttedes mellem Kongen og Christopher Gøye til Oxholt; Skibets Størrelse blev angivet nøjagtig, der nævntes, hvad der skulde findes ombord af forskellige Rum »som et Orlogsskib behøver«, der nævntes, hvilket ældre Skib der skulde tages til Mynster (det var et Skib paa 20 Kanoner), Kongens egen Skibsbygmester skulde bygge det, og flere Bestemmelser i det Enkelte. Prisen var 1631 6700 Rdl., 1639 9000 Speciedaler — Udtaklingen og Kanoner ikke deri beregnet. Det er ikke Kjøbmandsskibe, her er Tale om. Christopher Gøye var Lehnsmand i Norge; i et utrykt Brev ³⁾), som Christian den Fjerde skrev den 6 Juli 1640 til Corfits Ulfeld, siger han: »Christoffer Gøye bygger Skibe for mig, paa det at Jeg med det Middel kan komme til min Betaling«. 1652 den 13 Februar bestilte Frederik den Tredie et Skib hos »Os Elskelige Henrich Würger Borger og Indvaaner udi Lybek, som sig haver paa- taget og ville lade bygge og opsætte til vor og Rigens Tjeneste et godt Orlogsskib paa 32 Porte, over Stavnen 6 sjællandske Alen, dyb 6 sjællandske Alen, imellem

¹⁾ Garde, Den dansk-norske Sømagt 1535—1700, S. 252.

²⁾ Sml. Norske Magasin, II, Chra. 1868, S. 320—22.

³⁾ Afskrift i det st. kgl. Bibliothek.

Overlogget 6 Fod, og Bjælkerne lange 14½ sjællandske Alen«¹⁾). Det er heller ikke et Kjøbmandsskib her tales om. Der blev en enkelt Gang købt Skibe i Holland, det var mindre Skibe, Exempler ville senere blive anførte. Det er en unøjagtig Efterretning, som vistnok har bragt paa den Tro, at den danske Flaade jævnlig forsynedes med Krigsskibe derfra. Den svenske Resident i Kjøbenhavn Magnus Durell, som 1653—54 forfattede sin interessante Memoire om Danmark, omtaler²⁾ et meget stort Skib, »Frederik«, der var bygget i Neustadt og som Garde fortæller var købt i Holland af Marsilius. Hermed forholder det sig anderledes, hvilket vil ses af følgende kongelige Ordre til Admiralen paa Bremerholm, Christoffer Lindenov, skreven fra Flensborg den 1 Oktober 1649³⁾):

»Eftersom det Skib Friderich, som vore Faktorer udi vor Stad Hamborg os Elskel. Albert Baldtzar Berns⁴⁾ og Lenert Marsilius til Vores og Rigets Tjeneste ved Nyenstad haver ladet bygge, med forderligste til vor Kjøbsted Kjøbenhavn formodes at skulle ankomme, da bede vi dig og naadigst ville, at saasart for^{ne} Skib ankommer, du da alting saaledes som det forefindes rigtig lader registere og inventere, og for^{ne} Albert Baldtzar Berns og Lenert Marsilius deres Fuldmægtige som dermed ankommer for for^{ne} Skib og dets Tilbehøring kviterer, ville og naadigst, at du Skibet ikke længe paa Rheden skal lade ligge, mens strax udi Havnen indføre, dog det ikke lade aftakle, mens med Takkel og Tov,

¹⁾ Sjæll. Registre.

²⁾ Suhms Samlinger, II, 3, S. 78. Garde, Efterretninger etc., I, S. 146*); Den d.-n. Sømagt 1535—1700, S. 217.

³⁾ Sjæll. Registre.

⁴⁾ Berns var Handelsmand, han var i Kompagni med Leonhard Marselius, Frederik den Tredies Kommissær i Hamborg.

saa og Arkeliet og al sin Tilbehøring udi den Stand lade forblive som det forefindes, og dig overantvordet bliver, indtil Vi naar Gud vil selv ankom eller du videre Ordre derpaa bekommer«.

Durell fortæller fra Helsingør den 27 Oktober 1649: »Førrige Uge er et kongeligt Skib — det er Skibet Frederik —, bygget i Neustadt, bragt til Kjøbenhavn; det skal føre over 100 Kanoner og være bedre end Skibet »Sophia«, som for nogle Aar siden er sunket i Nærheden af Gothenborg«. Kort efter fortæller Durell om Unighed om Prisen paa det¹⁾. Den 12 Juli 1650²⁾ fik Christoffer Lindenov Befaling til at gaa ud med Frederik paa Besejling, han skulde medtage 6 gode Kapitajner og indgive Rapport. Dette Skib er bestilt af Kongen, og det er et Orlogsskib, som er bestilt. Udbetalingen af hvad det har kostet, er sikkert sket i Hamborg; men man har vistnok forvexlet Leonhard Marsilius i Hamborg med Gabriel Marsilius i Amsterdam, og tidligere troet, at, da det hed sig, at det var kjøbt i Holland af en Kjøbmand, saa var det et Kjøbmandsskib.

Byen Neustadt i Holsten udmærkede sig dengang ved store og gode Skibsværfter, Christian den Fjerde benyttede dem meget. Den 13 Januar 1641 skriver han i et Brev: »Jeg var i disse Dage hen hos de Skibe, som bygges til Nyensted, og befandt, at det største er saa stærk af Tømmer, som jeg er vis paa, at Magen intet findes i Europa. Det mindste er af Størrelse som Nellebladet. Der skal tænkes paa Master, Takkel og Redskab, som Store Sophies og Nellebladets«. Samme Aar skriver han om et Skib, der byggedes i Norge, at det er

---

¹⁾ Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, I, S. 28, 30.

²⁾ Sjøll. Reg.

»fast større end det til Nyenstad, men det kan dog gaa med saadan Redskab, som Store Sophie har«. 1643 taler Kongen i et Brev om et Skib, som »Albret Baldtzer Berns til Nyenstad for mig skal bygge efter den Skabelon jeg derpaa gjort havde«. Alle de Skibe, som her tales om, ere Krigsskibe, Store Sophie og Nellebladet kjendes fra Søkrigshistorien. At der ogsaa under Frederik den Tredie blev bygget Krigsskibe i Neustadt, vil senere blive omtalt.

Disse Exempler ville være tilstrækkelige til at vise, at det er urigtigt, naar man har antaget som noget Almindeligt, at de Skibe, der byggedes paa private Værfter, vare Kjøbmandsskibe. Der blev ogsaa bygget Orlogsskibe i Kjøbenhavn. Det er vanskeligt at udfinde, hvilke Skibe der i Frederik den Tredies første Regjerings-tid bleve byggede i Kjøbenhavn, der tales oftere om de Skibe, som byggedes andetsteds og førtes til Hovedstaden; det er ogsaa muligt, at der tidligere er bygget flere Skibe i Neustadt og i Norge end i Kjøbenhavn; men Modellen, hvorefter Christopher Gøye skulde lade de forskjellige Skibe bygge, hvorom der kontraheredes med ham, var bygget paa Christianshavn, og fra den Tid, om hvilken her navnlig tales, er der Beviser paa, at der har været et Orlogsskibsværft i Kjøbenhavn. Garde har omtalt¹⁾ et Budget for Udgifter ved Holmen i 9 Maaneder i Aaret 1666, og han har anført: »Tømmerløn til Flaadens Reparation 28,976 Rdl«. Denne Post er imidlertid ikke nøjagtig anført, thi der staar²⁾:

»Tømmer Løn til Skibenes og det smaa Fartøjs Kjølhale, samt de nye Skibes Fuldføring og Flaadens forefaldende Brøstfældigheds Reparation saa

¹⁾ Garde, Efterretninger om den dansk-norske Sømagt, I, S. 163.

²⁾ Admiralitets-Protokollen i Geh. Ark.

og ved Holmen til Pramme, Baade og anden Fartøjs Bygning og Forbygning . . . . 28,976 Rdl.«

Man kunde tænke sig, at Ordene »de nye Skibes Fuldføring« angik Skibe, som byggedes andetsteds. At det ikke er Tilfældet, men at der er Tale om Skibe, som byggedes paa Holmen, vil fremgaa af følgende Post i samme Budget, som Garde ikke har taget med:

»Tømmer til den ved Flodens og det smaa Fartøjs Kjølhale forefaldende Reparation, samt de nye Skibes Fuldfærdning, saa og ved Holmen til Pramme, Baade og anden Fartøjs Bygning og Forbygning at bruge til-sammen . . . . 10,976 Rdl.

Dette Tømmer leveredes ikke til den private Værfts-ejer i Holsten eller Norge, det er det, som brugtes paa Orlogsværftet paa Bremerholm. Den 2 August 1665 har der været i Arbejde paa dette Værft 150 Tømmermænd, 49 Borere, 56 Saugskjærere, 156 Ruhuggere. Samme Aar i Maj Maaned arbejdedes der paa følgende Skibe:

Sophia	18	Tømmerm.	20	Ruh.
Nr. 6 Fregatten ved Vejerhuset	12	»	16	»
» 7 Skibet ved Klokken . . .	25	»	25	»
» 8 Skibet bag Reberbanen .	25	»	25	»
» 9 Skibet paa Slæbepladsen	25	»	25	»
» 10 Galejerne	4	»	3	»
Lagebænken	2	»	4	»
Til andet Arbejde paa Holmen	20	»	»	»
Udi Flaaden	20	»	20	»

Nr. 7, 8, 9 ere store Orlogsskibe, hvis Navne kjendes og som senere ville blive nævnte.

Hvorfor skulde vel Christian den Fjerde have antaget duelige fremmede Skibsbyggere og betalt dem med højere Gager end Admiralen paa Bremerholm, hvorfor skulde vel Frederik den Tredie 1656 have beskikket et af Admiralitetets Medlemmer til »med Skibs-

bygningen være sig gammel eller ny paa Bremerholm at have Indseende«, hvorfor skulde vel Holmens Chef have Overtilsynet dermed, hvis det ikke var for at sørge for, at de nye Skibe, som byggedes, bleve gode, og at Arbejdet udførtes med Omhu, Kyndighed og Spar-sommelighed? Garde har iøvrig omtalt¹⁾, at der 1663 blev sat »tre Skibe paa Stablen i Kjøbenhavn«, og at der i Efteraaret 1667 igjen blev begyndt paa Bygningen af 2 Skibe, af hvilke et paa 80 Kanoner løb af Stablen i November 1668. Han har altsaa selv vidnet imod sig. Men han har derhos meddelt en Sag mindre rigtig, som, naar den rette Sammenhæng kjendes, netop vil godtgjøre, at der blev bygget Skibe i Kjøbenhavn. Han fortæller nemlig, at, da de to største af de tre Skibe, som sattes paa Stablen 1663, »nærmede sig deres Fuldendelse, tvang Pengenøden til at sælge dem til Frankrig«. Hermed forholder det sig imidlertid ganske anderledes²⁾. Kongen af Frankrig havde allerede 1662 begyndt en Underhandling med Frederik den Tredie om, at der maatte bygges to Krigsskibe paa hans Regning i Kjøbenhavn; Underhandlingen lededes af den franske Resident i denne By, Courtin. Det varede nogen Tid, før endelig Aftale blev truffen; den 9 Juni 1664 fik Admiralitetsraad Povel Klingenberg Ordre om at indsende et Projekt til Sekretær Biermann, hvorefter en Instrux kunde forfattes, Courtin skulde have Kopi deraf, og den 12 Juni 1664 tilskrev Frederik den Tredie Rigsadmiral Henrik Bjelke

---

¹⁾ Garde, Den dansk-norske Sømagts Historie 1535—1700, S. 242. 43.

²⁾ Til den følgende Fremstilling ere de til Sagen hørende Aktstykker i Geh. Arkivet benyttede. Garde har i sine Efterretninger om den dansk-norske Sømagt, I, S. 164—65, rigtig talt om »2 i Kjøbenhavn for fransk Regning byggede Orlogsskibe«.

og Admiralitetsraad Klingenberg: »Kongen af Frankrig har ønsket, at Hs. Majestæt vilde overlade ham 2 af de Orlogsskibe, som bygges paa Holmen. Der skal bygges 4 Fregatter i næste Aar, 1665, alle af samme Façon og Qvalitet: 140 Fod lange over Stævnen, og 35 Alen brede dansk Maal; naar Fregatterne ere blevne fuldfærdige (undtagen Kanoner og Ammunition) skal der trækkes Lod om, hvilke to Kongen af Frankrig skal have. Bjelke og Klingenberg skulde staa inde for dem«¹⁾. Naar Kongen af Frankrig — eller vel rettere Colbert, som dengang anstrængte sig for at gjøre Frankrig til en Sømagt — har bestilt Krigsskibe, som bleve byggede paa Bremerholm i Kjøbenhavn — thi, at de bleve byggede paa Bremerholm, kan bevises saa sikkert som noget —, saa maa man vistnok være berettiget til heri at finde et slaaende Bevis paa, at den Sætning er urigtig, at der intet Orlogsværft var i Kjøbenhavn. Og tillige vidner det om, at Skibsbyggeriet i Danmark har nydt nogen Anseelse. Det blev ikke sidste Gang, at Kongen af Frankrig fik Skibe fra Frederik den Tredies Lande. Den 20 Januar 1666 fik Ulrik Frederik Gyldenløve efter Ansøgning Tilladelse til at bygge et Par Fregatter til Frankrig. Ogsaa paa Værftet i Neustadt blev der bygget et Krigsskib paa over 50 Kanoner for Frankrig²⁾.

Efterat det tilstrækkelig er blevet bevist, at der var et Orlogsværft i Kjøbenhavn og at der blev bygget nye Krigsskibe paa det, bliver det Gjenstand for Under-søgelse, om denne Skibsbygning var hollandsk fra tidligere Tid, eller om den blev hollandsk ved Curt Adelaers

---

¹⁾ Concepten der geheimen Expeditionen 1664. Geh. Ark. Skibene kostede 87,270 Rdlr. Admiralitetets Korrespondanceprotokol.

²⁾ Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, II, S. 133—34. Norske Tegnelse, 20 Jan. 1666.

Indvirkning. Det er meget vanskeligt, at foretage en Undersøgelse af, hvorledes de danske Krigsskibe vare paa denne Tid, thi der kjendes ingen Tegninger, gennem hvilke man kan danne sig en klar Forestilling om Skibenes Form og Størrelse. Der er dog forskjellige Veje, ad hvilke det er muligt at opstille en Sammenligning imellem danske Orlogsskibe og andre Landes, og de derved vundne Resultater maa kunne give sikre og tydelige Oplysninger ¹⁾). En af disse Veje er at sammenligne Skibene med Hensyn til Kanonernes Antal og Besætningernes Størrelse.

I den første Halvdel af det 17 Aarhundrede vare de hollandske Krigsskibe forholdsvis smaa. Først i Søkrigen med England 1653—54 erfarede Hollænderne, at deres Medbejlere til Herredømmet paa Havet vare dem langt overlegne i Styrke, og midt under Krigen begyndte de gennemgribende Forandringer, idet de lagde sig efter at bygge større Skibe og idet de besluttede at afskaffe den almindelige Skik, at bruge armerede Kjøbmandsskibe som Orlogsskibe. I Marts 1653 bestod nemlig den hollandske Flaade paa 154 Skibe af 66 Orlogsskibe, 46 hyrede Skibe og 42 Direktieskibe, det vil sige private Skibe, som vare rustede til Konvojskibe,

---

¹⁾ I Skriftet »Rundt paa Jorden« for 1870 findes en Beskrivelse af Orlogsværftet paa Nyholm, hvor ogsaa Modelkammeret beskrives. Der tales S. 205 om en Model af Niels Juels Admiralskib, Christianus Qvintus, som den ældste. I Modelkammerets Katalog opføres denne Model saaledes: »Orlogsskib fuldstændig taklet og eqviperet; blandt dens Ornamenter findes Chr. 5. Chiffer«. Modellen har Porte til ialt 58 Kanoner paa 2 lukkede Dæk samt Hytte og Baksdæk. Dette Tal viser, at Modellen maa være af et Skib, der var meget mindre end Christianus Qvintus, som var et Skib paa 86 Kanoner. Det er ogsaa fra en mindre troværdig Kilde, at Navnet Christianus Qvintus stammer, som er givet Modellen.

men som dog stod under Admiraliteternes Tilsyn. Det var en Forandring af stor Betydning, som nu skete, og 10 Aar efter gik man atter et Skridt videre, da Holland i en ny Krig 1665—67 prøvede Styrke med England og atter gjorde den Erfaring, at de engelske Skibe vare større end deres egne. Hvorledes Forholdet mellem de to Landes Flaader var, vil ses af følgende Angivelser¹⁾.

Den 27 December 1653 vare de største engelske Skibe (af 131) disse:

1	paa	104	Kanoner	og	med	700	Mand.
1	—	88	—	—	—	550	—
4	—	64-66	—	—	—	350-400	—
4	—	60	—	—	—	300	—
10	—	54-58	—	—	—	260-360	—.

I Marts 1653 fandtes blandt de hollandske Skibe (af 154):

1	paa	54	Kanoner	og	med	250	Mand.
13	—	40-46	—	—	—	140-170	—.

Da van Wassenaer Obdam den 8 November 1658 gik igjennem Øresund havde han blandt 41 Orlogsskibe:

1	paa	72	Kanoner	og	med	315	Mand.
1	—	59	—	—	—	270	—
1	—	50	—	—	—	150	—
10	—	40-42	—	—	—	114-187	—.

Den 13 Juni 1665 fandtes i den engelske Flaade paa 109 Skibe:

1	paa	90	Kanoner	og	med	700	Mand.
1	—	86	—	—	—	650	—
2	—	78	—	—	—	450-550	—

¹⁾ Kilden til de Oplysninger om den hollandske og engelske Sømagt, som her ere benyttede, er De Jonges »Geschiedenis van het Nederlandsche Zeewezen«, hvor der blandt Bilagene findes officielle Flaadelister aftrykte.

3 paa 70-76 Kanoner og med 430-450 Mand.

4 — 60-68 — — 360-380 —.

Den 13 Juni 1665 fandtes i den hollandske Flaade paa 109 Skibe ¹⁾):

6 paa 70-78 Kanoner og med 300-409 Mand.

4 — 68 — — 289-350 —

1 — 60 — — 300 —

26 — 50-58 — — 200-315 —.

Af de første 6 vare kun 2 Lands-Orlogsskibe, de øvrige vare udrustede af det Ostindiske Kompagni.

Den danske Flaade har aldrig i Tal kunnet maale sig med den hollandske; i Sammenligning med den har den altid været meget lille. Men den var paa en Maade stærkere, fordi der fandtes større Skibe i den. Tager man en dansk Flaadeliste fra 1630 (Bilag Nr. 32), saa finder man blandt 36 Skibe 4 paa 54 Kanoner og med en Besætning af 214 Mand. 1632 eller 1633 giver Christian den Fjerde Rigsadmiralen Ordre om (Bilag Nr. 33), hvorledes Orlogsskibene skulde bemandedes: 5 Skibe have hvert et Mandskab af ialt næsten 300 Mand, 9 et Mandskab af næsten 140 Mand. 1644 nævnes et Skib, den Store Sophie paa 70 Kanoner ²⁾). 1647 finder man

¹⁾ De Jonge har benyttet en officiel Liste, som bevares i Rigsarkivet i Haag og blev sendt »door de Afgevaardigden van de Algemeene Staten uit Texel aan H. H. Mogenden«; Skibene vare monterede og bemandede som denne Liste angiver, da Flaaden den 23 og 24 Mai 1665 stak i Søen fra Texel. Det anføres her, fordi den Liste, som er aftrykt hos Aitzema, Saken van Staet en Oorlogh, V, S. 443—4, afviger. Saaledes anføres Obdams Admiralskib, De Eendracht, til 84 Kanoner og 500 Mand.

²⁾ Dette Skib omtales i Theatrum Europæum, V, (1647), S. 806, hvor det angives til 64 hele og halve Kartover; der siges, at det er bekostet og foræret af Kongens Fru Moder (?); det skal have kostet 120,000 Rdl., »et saadant Skib er aldrig set i Danmark.« Det strandede Aaret efter udenfor Gøtøeborg.

1 Skib paa 90 Kanoner, 1 paa 60 Kanoner, 1 paa 52 Kanoner, 4 paa 42—48 Kanoner. I Aarene 1653—54 fandtes der blandt Skibene (Bilag Nr. 36)¹⁾:

2 paa 86 Kanoner og med 430-434 Mand.

1	—	78	—	—	330	—
1	—	48	—	—	300	—
4	—	44	—	—	230-280	—
1	—	42	—	—	230	—
1	—	40	—	—	195	—

I Aaret 1654 var der større Skibe i den danske Flaade, navnlig vare Besætningerne større end i den hollandske. Netop fra denne Tid er der et mærkeligt Vidnesbyrd²⁾ om, at Hollænderne nok kunde bruge danske Skibe. I Juni og Juli 1653 dreves der Underhandlinger imellem Holland og Danmark om, at det første Land skulde tilbytte sig nogle svære danske Skibe imod lettere hollandske. Det synes da, at man med Grund kan sige, at Danmark ikke har lært at bygge store Skibe af Holland. I denne Retning er Danmark snarere fulgt med England og Sverig, men paa en forsigtigere Maade; thi Danmark har kun havt et Skib som Frederik, der blev bygget i Neustadt og fra først havde 90 Kanoner, men havde den Fejl, at det vendte daarlig i hul Sø og ikke kunde bruge det underste Lag, fordi det var Vandet for nær, netop en Fejl, som oftere fandtes ved de engelske Skibe. Man fortsatte efter den tidligere Fremgangsmaade at forøge Skibenes Størrelse, men iagttog bestandig de rette Grændser; en betænksom og fornuftig Plan synes i denne Retning stadig at være fulgt. Forholdet mellem de danske Krigsskibe og de

¹⁾ Suhm, Samlinger til den danske Historie, I, 3, S. 78—79.

²⁾ De Jonge, I, S. 404—5.

fremmede vil ses af følgende Angivelser over de største Skibe i meget nærliggende Aar.

Den 7 Juni 1672, da de forenede engelske og franske Flaader kjæmpede med den hollandske ved Solebay, fandtes der

i den engelske:

3	Skibe	paa	100-120	Kanoner	og med	850-880	Mand.
3	—	—	90-96	—	—	750	—
1	—	—	90	—	—	600	—
1	—	—	80	—	—	530	—
3	—	—	74-76	—	—	500-530	—

i den franske:

1	Skib	paa	78	Kanoner	og med	600	Mand.
3	—	—	70	—	—	480-500	—
4	—	—	70	—	—	400-430	—

i den hollandske:

3	Skibe	paa	80-82	Kanoner	med	443-513	Mand.
14	—	—	70-78	—	—	272-410	—

1676 fandtes der i den svenske Flaade:

1	Skib	paa	126	Kanoner	og med	842	Mand.
3	—	—	80-86	—	—	445-650	—
4	—	—	70-76	—	—	410-471	—

1675 fandtes i den danske Flaade:

1	Skib	paa	90	Kanoner	og med	680	Mand ¹⁾
1	—	—	86	—	—	672	—
1	—	—	78	—	—	570	—
1	—	—	76	—	—	600	(i Aaret 1679)
1	—	—	70	—	—	460	(i — —).

For at kunne danne sig en rigtig Mening om Krigsskibenes Størrelse, burde man vide deres Maal og Drægtighed. Men for de danske Skibes Vedkommende lader det sig ikke gjøre, thi der findes kun for Aarene 1653—54

¹⁾ Det er den hele Besætning.

en fuldstændig Angivelse af Maalene. Dog er det muligt at angive et Skibs Størrelse fra en lidt senere Tid, og det er interessant at sammenligne det med de hollandske. De største Skibe, som Hollænderne byggede i Krigsaarene 1665—67, vare de Dolfijn og de Olifant, de havde en Længde af 169—171 Fod; et berømt Skib, de Zeven Provincien, var 163 Fod langt, 43 Fod bredt og 15 Fod dybt¹⁾. 1667 skulde der gøres Indkjøb af Tømmer til et dansk Krigsskib, Skibsbygmesteren forfattede den 28 Oktober en Fortegnelse over, hvormeget Tømmer af forskjellig Slags der skulde bruges, tillige anførte han Skibets Dimensioner nemlig:²⁾ 200 Fod langt, 48 Fod bredt, 20 Fod dybt; Dimensionerne ere opgivne i »hollantse Voeten«, saa at Sammenligningen med de nævnte hollandske Skibe er let. For endvidere at opstille Sammenligning anføres, at 1691 blev der i Rotterdam bygget et Skib, som hed William de Beschermer og i daglig Tale paa Grund af sin Størrelse kaldtes »het groote schip«. Dets Maal vare følgende: 174 Fod langt, 46 Fod bredt, 17 Fod dybt³⁾. Dette Skib førte 90 Kanoner, dets Bemanding var 1693 500 Mand, 1696 475 Mand. Endelig maa nævnes, at Danmark 1675 havde 4 Tredækkere, medens Holland først fra 1682 begyndte at have saadanne Skibe⁴⁾.

Man maa tildels holde sig til Størrelsen af Mandskabet og Antallet af Kanonerne. Hvad Mandskabet angaar, maa man atter vide, hvormange Matroserne og hvormange Soldaterne have været. I denne Henseende kan en Sammenligning gøres mellem den danske Flaade

¹⁾ De Jonge, I, S. 651. De zeven Provincien var 1673 Ruyters Admiralskib, det havde 82 Kanoner, 530 Mand.

²⁾ Admiralitetets Korrespondanceprotokol i Geh. Arkivet.

³⁾ De Jonge, III, S. 160.

⁴⁾ De Jonge, smst.

1675, fra hvilket Aar en fuldstændig Bemandingsliste haves, men vel at mærke, det er Planen, som maaske ikke har kunnet fuldstændig gennemføres i Krigstid, og den svenske Flaade 1676, da den var i Søen.

Sophia Amalia paa 90 Kanoner havde 350 Matroser, 260 Soldater og Bøsseskytter (Officererne medregnede).

Christianus Qvintus paa 86 Kanoner havde 360 Matroser, 238¹⁾ Soldater og Bøsseskytter (Officererne medregnede).

Stora Kronan paa 120 Kanoner havde 500 Matroser, 300 Soldater og Bøsseskytter (Officererne medregnede).

Swärdet paa 86 Kanoner havde 410 Matroser, 100 Soldater og Bøsseskytter (Officererne medregnede).

Nok saa vigtigt er det at kjende Kanonerne's Kaliber. Her maa først gjøres en Rettelse. Garde har sagt ved Aaret 1670:²⁾ »De største Calibre, der hidtil havde været brugte, vare 18 Pd. Jern-Kanoner«. Det er for det første ikke rigtigt, hvis det er Meningen, at der ikke brugtes Metalkanoner paa Orlogsskibene. Thi i Instruxen for Tøjhuset af 10 Februar 1654³⁾, i hvilken der foreskrives Regler for, hvorledes der skal omgaaes med Kanonerne til Skibene, bestemmes, at hvert Skibs Kanoner skulle ligge samlede for sig, »Kobberstykkerne i Huset, Jernstykkerne paa Pladsen paa rede Haand, til de store Skibe næst ved Haanden og siden de andre paa Rad efter Størrelsen; paa hver Lade skal Maleren male Skibets Navn, Jernstykkerne skulle bestandig overstryges med Kobberfarve.« Der er altsaa brugt Metalkanoner paa Krigsskibene. Den 27 Mai 1665 gav Rigs-

¹⁾ 1679 havde Christianus Qvintus 480 Matroser og 120 Soldater, o. 600 Mand.

²⁾ Garde, Efterretninger om den dansk-norske Sømagt, I, S. 166. Sml. Rosenhoffs Illustreret Almanak for 1855, S. 44—45.

³⁾ Sjæll. Registre.

admiral Henrik Bjelke Obersten paa Tøjhuset, Markuor Rodsten, Ordre til at aflevere nogle Kanoner, som hørte til Skibet Prinds Christian og som havde staaet paa Volden. Blandt disse nævnes: »11 Kobber halve Kartover, som skyde hver 24 Pd.« 1673 gjordes der af Kanonstøberen Overslag til Admiralitetet over, hvad det kostede at støbe Metalkanoner; Prisen blev 87 Rdl. pr. Skippund, fra Lybek kunde Metalkanoner faas for 62 Rdl. Skippundet; de Metalkanoner, som Krigskollegiet lod støbe, kostede 85 Rdl. Skippundet. Gjennemgaar man endelig Flaadens Bestykningsliste fra 1675 (Bilag Nr. 37), vil man stadig finde Metalkanoner nævnede ved Siden af Jernkanoner.

Af Flaadelisten fra 1653—54 ses, at det sværeste Skyts er $\frac{3}{4}$ Kartover. Frederik paa 86 Kanoner har i underste Lag 8, Trefoldighed paa 48 Kanoner har 4. Det næste Skyts er halve Kartover; Frederik paa 86 Kanoner har i underste Lag 8, Trefoldighed paa 48 Kanoner har 4; Skibet Sophie Amalie paa 86 Kanoner har i det underste Lag 28 saadanne Kanoner, Prinds Christian paa 78 Kanoner har 22 halve Kartover i underste Lag; intet af disse to Skibe havde $\frac{3}{4}$ Kartover, ved hvilke der maa tænkes paa Kanoner, der udskjød Kugler af 30 Punds Vægt, halve Kartover udskjød 24—18 Punds Kugler. 1675 har Sophie Amalie paa 90 Kanoner i underste Lag 14 26 Pd. Metalkanoner, Norske Løve paa 76 Kanoner har 12 26 Pd. Metalkanoner i underste Lag. Det største Kaliber, som de øvrige Skibe havde, var 24 Pd. Metalkanoner; de sværeste Jernkanoner vare 18 Pd. Det største Kaliber den svenske Flaade havde 1676 var Kanoner, som udskjød 36 Punds Kugler; Stora Kronan og Swärdet havde hver 12 saadanne; det første havde 16 og det andet 4 30 Pundigere. Det almindeligste Kaliber var paa 24 Pund;

Nyckelen, et Skib paa 88 Kanoner, havde deraf 26 i underste Lag, Victoria paa 76 havde 28. Derpaa synker Tallet ned til 18, 16, 12, 10 o. s. v. Punds.

Af en hollandsk Flaadeliste fra 1665 ses, at der fandtes 6 36 pundige Kanoner, det sædvanlige Kaliber var 24 og 18 Pd. Ved Aar 1690 findes kun et Par Skibe med 36 pundige Kanoner, det sædvanlige Kaliber er som før 24 og 18 Pd.

Naar man af alle disse Notitser skal uddrage en Slutning om, hvorledes den danske Flaade egenlig var beskaffen, da maa den vistnok blive denne: man gik frem i Bygning af store Skibe, idet man fortsatte som Christian den Fjerde havde begyndt, man gik ikke saa vidt som England og Sverig, man byggede dem større end Tilfældet var i Holland. Man sørgede for, at Kanonerne Antal og Kaliber stod i godt Forhold til Skibenes Størrelse, og at Mandskabet var tilstrækkelig stort til at manøvrere med Skibene og betjene Kanonerne. Der var i det Hele Fremadskriden med Maadehold, og der var godt Sammenhæng mellem Tiden før og efter 1650. Forholder dette sig saaledes, er det da Curt Adelaer, som det maa tilskrives? Man skulde jo tro det; thi der siges, at det var ham, som skabte Flaaden.

Hvorledes har han kunnet gjøre sin Indflydelse gjældende? Han maa først og fremmest have haft en Stilling, som satte ham istand dertil. Hans Stilling var egenlig ikke en saadan. Han var Medlem af Admiralitetet, dets Vicepræsident, han tog Del i de Raadslagninger, som forefaldt der, og hans Stemme maa ganske vist have haft noget at sige. Men først og fremmest var han den kommanderende Admiral, Officerer, Matroser og Soldater havde i ham deres Chef, derfor overdroges det ham at antage Kapitajner og Lieutenanter. Det var andre, som umiddelbart ledede Arbejderne paa

Orlogsværftet paa Holmen, fra først af var det Niels Juel og Nicolai Heldt. Curt Adelaer har ikke været udelukket fra Holmen, men Niels Juel var Holmens Chef. Man vil rigtignok komme i Forlegenhed, hvis man skal fortælle, hvad Niels Juel har udrettet paa Holmen, thi Niels Juels Historie i Tiden fra 1660 til 1675 er aldeles ubekjendt, ingen af hans Biografer have været istand til at meddele Noget til Oplysning om, hvad han har virket, og i Arkiverne er Intet derom bevaret. Deraf tør det dog ikke sluttes, at han Intet har udrettet, han var for dygtig og samvittighedsfuld en Mand, til at han ikke skulde være brugt og ikke skulde have udfyldt sin Plads. Men saameget vides, at han hele Tiden stod i Spidsen for Orlogsværftet paa Bremerholm som dets Chef, og ligeledes vides det, at han hele Tiden var Medlem af Admiralitetet og deltog i dets Forhandlinger. Paa den anden Side kommer man i samme Forlegenhed, hvis man skal fortælle, hvad Curt Adelaer har udrettet paa Holmen, thi det kjendes heller ikke; kun saameget vides, at han ikke stod i Spidsen for Holmen, han har aldrig været Holmens Chef. Men Curt Adelaer gjorde jo Tegningerne til Skibene, der var ingen uden ham i Landet, som forstod det! Kan man virkelig tro det? Kan man tro, at ingen i Danmark skulde have kjendt Noget til denne Fortælling, men at en tydsk Historie-skriver, som et Aarhundrede efter Adelaers Død i Forbigaaende omtaler ham, skulde være den Eneste, som har kjendt dette Faktum? Det er lidet troligt; snarere maa man antage, at Gebhardi har præciseret, hvad Hofman, der ikke har kjendt synderlig til Curt Adelaers Historie, ganske i Almindelighed har fortalt, saa at medens Hofman siger, »at Fædrelandet skylder Curt Adelaer mange nye Indretninger for Marinen. Ingen paa hans Tid forstod det som han«, har Gebhardi udtænkt, at

disse Indretninger maatte angaa Konstruktionen af Skibene, »den nur wenigen seiner Zeitgenossen so vollkommen, wie er, verstanden«. Hvorfra skulde Curt Adelaer have lært Saameget? Som et ganske ungt Menneske opholdt han sig et Par Aar i Hoorn, for, som Mylius siger, »at lære Navigationen og de saa nyttige mathematiske Videnskaber«¹⁾. Fra 1639 til 1660 har han saagodtsom hele Tiden været paa Søen og været i Krig fjernt fra Danmark, fjernt fra Holland, og endda skal han have havt Tid til at studere Skibsbygningskunst. Det lyder meget usandsynligt. Willom Worm har en udførligere Fortælling end Mylius. Han taler²⁾ paa følgende Maade om Curt Adelaers Uddannelse i Holland, medens han var ombord paa Flaaden i Søkrigen 1639—40: »Hvad han holdt af, det var Vaabnenes Klang, Krigstrompeten, Slag, Kamp, Fægtning. Sin ledige Tid anvendte han paa at læse og øve sig i det, som, foruden at uddanne, plejer at løfte op over Soldatens Lod. Det er den nøjagtigere Kundskab i alt Tilbehør til Krigsflaaden, Forstand paa at kommandere Skibe og udruste Flaader, det er Indsigt i at bygge paa forskjellig Maade Krigsmaskiner og lave Krudt, som uden Skade for En selv kan tilføje Fjenden Ødelæggelse, dertil en nøjagtig Kundskab i Sømandskunsten, som Ingen ganske kan tilegne sig, dersom han ikke forstaaer sig paa Luft, Land og Hav. Det var Spiren til denne Berømmelse, hvorom der senere bredte sig saastort Ry ud overalt, fra Norden til Konstantinopels Porte, ja endnu videre«. Enhver vil let kunne forstaa, at, hvad Worm her fortæller, er Deklamation. Hvor kan Nogen tro, at en Søkadet paa 16—18 Aar i en saa kort Tid har kunnet

---

¹⁾ Mylius, S. 2.

²⁾ Mylius, S. 152—53.

sætte sig ind i alt det, som Worm her nævner, og lært det i et saadant Omfang, som man maa tænke sig efter Worms Ord? Det er jo omtrent Alt muligt, hvad der hører til Søvæsen og Søkrig, som denne unge Mand skal have tilegnet sig i Løbet af et Par Aar, og det skal være Spiren til en europæisk, ja næsten Verdens Berømmelse, hvoraf der intet Spor er uden i Willom Worms Hjerne. Men det maa der lægges Mærke til, at hverken Mylius eller Worm med et Ord tale om, at Adelaer har lært at bygge Skibe, at de ikke med den mindste Ytring sigte til hans Dygtighed som Konstruktør af Orlogsskibe. Det er vel bedst at tilstaa rent ud, at ikke en eneste af alle dem, der have fortalt Curt Adelaers Historie, have vidst med fuldstændig Sikkerhed, støttet paa uforkastelige Vidnesbyrd, at han har været Skibskonstruktør eller Skibsbygger¹⁾. Sagen er vist den, at Curt Adelaer som en praktisk erfaren Sømand nok kan have givet gode Meninger tilkjende om, hvad der var Brugbart og hvad ej, og det er af Vigtighed at kunne gjøre det, men at det er aldeles ugrundet, at han har tegnet Skibene, gjort Modellerne til dem og ledet Bygningen af dem; det laa udenfor hans Evner, dertil havde han ikke uddannet sig. Anderledes forholder det sig med Niels Juel. Hans Hverv var det, at være teknisk kyndig, hvis nogen af disse to Mænd skulde være det; han skulde føre Tilsyn med Arbejderne paa Holmen, derfor bar

---

¹⁾ Og dog siges der som med fuldkommen Sikkerhed af Fr. Barfod, Fortællinger af Fædrelandets Historie, 3 Udg. II, Kbh. 1869, S. 214: »Frederik den Tredie kaldte ham hjem, og i tolv Aar arbejdede han hjemme paa at sætte Flaaden i tilbørlig Stand. Ogsaa dette lykkedes ham, thi alle de Skibe, som fuldførtes efter hans Tegninger og under hans eget stadige Tilsyn, vare af en udmærket Bygningsmaade, og Danmark havde han skaffet en Flaade, som det kunde være stolt af.«

han Ansvaret. I Aaret 1652, da han var 23 Aar gammel, begyndte han at lægge sig efter Søvæsenet; han deltog i Aarene 1652—54 i Søkrigen mellem England og Holland, idet han tjente paa den hollandske Flaade, men Marcus Giøe fortæller om ham ¹⁾, at han »naar Floderne vare hjemme intet forsømmede, at vorde informeret i Skib-Byggerie og alt andet, som til hans Profession henhørte«. Ruyter »drog ham frem i alle Leyligheder ved Underviisning, saavel som ved Tieneste, men han gjorde sig endogsaa saa vel yndet hos alle, som i Amsterdam ved Admiralitetet havde at sige, at han derved langede til Acces, Kundskab og Underviisning om alt det, som til Søe-Staten og des Forretninger henhører, hvori den Sal. Herre forlystede sig saa meget, at han endogsaa, medens hans Sygdom, naar han ikke kunde være oppe, sad og gjorde med egen Haand Modeller af Skibe«. 1657 blev han Admiral paa Bremerholm, og det er næppe et tomt Ord Peter Jespersen har sagt i sin Ligtale over Niels Juel, at han nu »kom paa sit rette Værk-Sted til Arbeyd« ²⁾. Dette Værksted var hans Tumbleplads 1663, da Curt Adelaer blev dansk Admiral, og det vedblev at være det. Mon man havde sat ham til dette Hverv i en Alder af 28 Aar, hvis han ikke havde særegne Gaver og særegne Kundskaber, der gjorde ham en saadan Plads voxen? og mon han ikke i denne Stilling har havt god Lejlighed til at gjøre sine Kundskaber frugtbringende og til stadig at udvide dem? Hele Holmens Personel stod under hans Tilsyn, og alt Materiel ligeledes. Saaledes lyde Ordene i hans Instrux (Bilag Nr. 27), at »han skal have tilbørlig Tilsyn og Befaling paa Holmen her for vort Slot Kjø-

¹⁾ M. Giøe, Liig-Tale over Hr. Niels Juel i den salig Herres Huus i Liigstuen, Kbh. 1753, S. 37—38.

²⁾ P. Jespersen, Ligprædiken over N. Juel. Kbh. 1699, S. 129.

benhavn, og der sammesteds have flittig Indseende med alle Haandværkere og Daglønnere, saavel som og med vores Skibe, Skibsfolk, Skippere, Rebslagere, Styrmand, Baadsmænd, Tømmermænd, Saugskjærere, og alle andre, som der arbejde paa Holmen«, »han skal have Tilsyn med alle Mestrene for Værkerne og alle Skrivere, som have vores forseglede og underskrevne Bestallinger, at enhver sig efter vores udgangne Bestallinger i alle Punkter og Artikler retter og forholder«, og dernæst omtales mange forskjellige Retninger af Arbejde, som han skal have Opsyn med. Han skal dertil vaage over, at Styrmandene ere brugbare og kyndige, han skal vaage over, at der ingen gemene Skibsfolk antages, uden de ere overhørte af to Skippere og kjendte for dygtige Baadsmænd o. s. v. Hvis Nogen ifølge sin Stilling har kunnet og skullet kjende Marinens Details paa disse Tider, saa er det Niels Juel. Det er derfor ikke retfærdigt imod ham at sige, at han sejrede med den Flaade Curt Adelaer havde skabt. Thi den var fuldt saa meget hans eget Værk; hvad der i 18 Aar før Curt Adelaers Død blev arbejdet paa Holmen, blev udført under Niels Juels Overtilsyn. Og har han følt Glæde over de Sejre, han vandt, har han kunnet føle den med saa meget større Tilfredshed, fordi Flaadens Udvikling er sket under hans egen mangeaarige Medvirken.

Niels Juel kjendte nok til Skibsbyggeriet, men han forestod det ikke. Det var Admiral Nicolai Heldt, som havde dette Hverv, hans Instrux herom er dateret den 8 Juni 1656 (Bilag Nr. 25). Der er navnlig en Bestemmelse, som maa fremhæves, nemlig denne: »Naar nye Skibe efter vores naadigste Befaling opsættes, da skal derpaa en vis Certer udi Admiralitetet paa vores naadigste Ratifikation forfattes, hvorefter Kapitajnen siden skal have Indseende, at saadan Ordre og Maal

udi Alting tilbørligen vorder efterkommet.« Der tales Intet om, hvem der skal udarbejde denne »Carter«, hvorved forstaas en Angivelse af de Maal, hvorefter Skibets enkelte Dele skulde bygges. Men en senere Instrux giver Oplysning herom. I Instruxen for Admiralitets-Kollegiet af 25 Juni 1670 hedder det i § 14: »Naar noget nyt Skib skal bygges, da haver vores Admiralitet os det tilforn allerunderdanigst at tilkjende give; siden skal udi vores Admiralitet en vis Charter opsættes og til vores Skib Bygmester skriftlig leveres, naar og noget capital Orlogs Skib skal bygges, skal end ogsaa tilforn en Model gjøres, efter hvilket Skibet skal forfærdiges, og Intet siden der udi forandres, uden det hele Admiralitets-Kollegium efter foregaaende Deliberation det til vores Tjeneste saaledes gavnligt at være befinder.« Endelig hedder det i Instruxen for Admiralitetskollegiet af 17 April 1673, § 5: »Naar og noget Skib skal bygges, da skal af Bygmesteren en Sarter, og om det et Kapital Skib skal være, endda der foruden et Model først gjøres, som vores Admiralitets-Kollegium haver at efterse og overveje, om det saaledes til vores Gavn og Tjeneste kan og bør være, og det saa til vores allernaadigste videre Resolution indstille; og naar vi saa paa Sarten skrevet haver, skal Skibet der efter uforanderlig bygges, og Ingen, i hvem det og være kunde, fordriste sig til ringeste Forandring uden vores sær Tilladelse eller Befaling at gjøre eller gjøre lade under Straf som vedbør«. Der er megen Sandsynlighed for, at den, der ogsaa i de tidligere Aar udarbejdede den Charter, hvorefter Skibene bleve byggede, var Skibsbygmesteren. Det vilde jo dog være højst besynderligt, hvis Curt Adelaer havde gjort Tegningerne til Skibene og bygget dem siden 1664, men at dette Hverv 1673 blev taget fra ham og givet til — Skibsbygmesteren;

saa maa Curt Adelaer altsaa ikke have været den eneste, som i Danmark kunde tegne Skibe, og der maa have været andre, som forstod det bedre end han. Niels Juel og Nicolai Heldt have kjendt saameget til Skibsbyggeriet, at de kunde føre Tilsynet dermed som kyndige Mænd, men derfor er det ikke sagt, at de have været inde i Skibsbygningskunstens Detailler; dem overlod man til Skibsbygmesteren, som den praktisk kyndige Mand. Det var i det Hele ikke Admiralernes Sag at bygge Skibe, eller gjøre Tegninger til dem; kun om en eneste dansk Admiral fra hine Tider vides det med Sikkerhed, at han gjorde Tegninger til Skibe, det var Christian den Fjerde Naar da Frederik den Tredie den 17 Marts 1667¹⁾ giver Henrik Bjelke Befaling om, at sætte 2 middelmaadige Skibe paa Stabelen, det ene 126 sjællandske Fod langt over Stævnene, 32 Fod bredt, det andet 118 Fod langt og 31 Fod bredt, da har Fremgangsmaaden vist været den, at Bjelke har ladet Skibsbygmesteren gjøre en Charter over hvert af disse to Skibe, den er bleven antaget i Admiralitetet uforandret eller med de Forandringer, som man har anset hensigtsmæssige, derefter er den bleven approberet af Kongen, og saa har Skibsbygmesteren begyndt paa Arbejdet under Tilsyn af den, hvem det var paalagt at vaage over Skibsbyggeriet. I den bevarede Admiralitets Forhandlingsprotokol, som gaar fra 21 April 1665 til 11 November 1674, findes noget nær Intet om Skibenes Bygning²⁾.

---

¹⁾ Sjæll. Tegnelser.

²⁾ Den 25 Januar 1671 er der ført til Protokols: »Fregatten Hummeren vil snart opraadne oven til af det ferske Vand, som fra oven nedløber ved alle Støtterne, den skal paa ny opstøttes og derpaa lægges et heelt Overløb, saa den bliver med to Overløb og en Hytte, og bliver Arkeliet der nu Cajyten er, og Hytten bliver igjen Cajyte.« Den 23 Marts 1671 er der

Det vilde være interessant at kjende noget nøjere til de Principer, hvorefter Skibsbygningen blev udført; men herom lader sig Intet sikkert meddele. Åche Rålamb, som 1695 udgav en lille Bog om Skibsbyggeriet, fortæller ¹⁾, at han for nogle og tyve Aar siden lærte Skibsbyggeriet af Frands Shelldon, en af de største Mestere, ja saastor som han den Dag idag findes i England, af hans to Sønner, og derpaa af sal. Hr. Robbert. Han kom da til Amsterdam for at lære af Casper Cuper, men han blev ikke tilfredsstillet, thi hvad han havde set og lært af de nævnte Mestere, fandt han saa »beqvämt och märckeligit, samt det Holländska så olijkt det Engelska maneret, i dhet att hwad desze effter wist Mått och Storleek gjorde det giordes aff denna på höfft och ungefähr«. Dette bemærkes ogsaa af andre Forfattere. De Jonge siger saaledes, ved at omtale Forholdene omtrent ved Aaret 1660 ²⁾: »Skibsbygningen her [o. i Holland] blev paa denne Tid mere udført efter gammel Skik end efter faste theoretiske Regler. Der fandtes endnu ikke noget Værk paa Hollandsk, som særlig handlede om dette saa vigtige Æmne, og intetsteds blev der bestemt undervist deri, saa at de mathematiske Regler ikke altid fulgtes med Nøjagtighed, ja selv ganske ringeagtedes. Enhver Skibstømmermand udførte sit Arbejde efter hvad han havde set eller hørt, eller efter hvad der behagede ham. Følgen deraf var, at næsten

---

ført til Protokols: »Enstemmig resolveret efter foregaaende Resolution, at Fløjteskibet Tre Kroners Fordæk skulde forhøjes to Fod fortil og at rejse bag til efter Skibets Proportion.«

- 1) Å. Rålamb, Skeps Byggerij eller Adelig Öfnings 10 Tome. Stockh. 1695. Dedikationen til Admiral General Grev Hans Wachtmeister.
- 2) De Jonge, Geschiedenis van het Nederlandsche Zeewezen, I, S. 643.

ingen Skibe ganske bleve byggede paa den samme Maade, og det Ordsprog dannede sig, at to Skibe ligesaalidt som to Mennesker altid fuldstændig lignede hinanden«. Om England siges derimod ¹⁾: »Bygningen af Orlogsskibene udførtes med stor Omhu efter faste Regler og efter nøjagtige Tegninger eller Planer, som vare udarbejdede efter dem.«

Det er to aldeles forskellige Fremgangsmaader, som ere anvendte i Holland og England. Hvilken har man fulgt i Danmark? Det er ikke let at paavise dette. Saameget er vist, at den Kundskab til Skibsbygningen, som under Christian den Fjerdes sidste Levetid udbredtes i Danmark stammede fra de britiske Lande. Derom vidne Navnene paa Skibsbygmestrene: Daniel Sinklair, David Balfour, Jacob og James Rubbins. Den 12 Marts 1642 blev Jacob Rubbins ansat som Skibsbygger, »og skal han være pligtig aarlig at lære og undervise de Personer som ere udi Hans Kongelige Majestæts Tjeneste i hans Haandværk; hvert Aar, naar han modtager sin Besoldning, skal han indgive en Fortegnelse paa de Personer, som han har undervist.« Hans Løn fastsattes til 900 Rdl. aarlig og 60 Rdl. til Huuslejhjælp, at regne fra den 30 Juli 1641. Den 13 November 1654 blev James Rubbins den Yngre ansat som Skibsbygger med samme Forpligtelse som den ældre Rubbins; hans Løn sattes til 600 Rdl. aarlig og 3 Hofklædninger til 20 Rdl. ²⁾. Som danske Skibsbyggere kjendes: Svend Andersen, Johan Brandt; en Hollænder, Peiter Michelsen, nævnes ved Bygningen af et Skib; Skibsbyggeren Ryblings Nationalitet er ukjendt. Under Frederik den Tredie nævnes

¹⁾ De Jonge, smst. S. 622.

²⁾ Han brugtes 1669 ved det smaa Fartøj; — det synes, at han da i længere Tid havde været ude af Tjenesten.

en Skibsbygger Thomas Lindsey, ogsaa en Englænder; Hendrik Gertsen Schop, ansat 1655¹⁾), Cornelius Thomesen, Mathijs Harmensen; denne sidste var en Hollænder, hvilket vist ogsaa var Tilfældet med C. Thomesen. Det ligger nær at antage, at det er engelske Principer, som fra tidligere Tid ere blevne fulgte, og som man godt har kunnet vedblive at følge, selv om der senere findes hollandske Skibsbyggere paa Bremerholm.

Hollænderne bleve nødte til at følge Englændernes Fodspor med Hensyn til at bygge større Skibe, men der var dog stor Forskjel imellem deres Skibe. Englændernes vare skarptbyggede, mere dybtgaaende, sejlede hurtig, vendte magelig og tog Luven fra Hollændernes; deres Skibe vare beregnede paa dybe Vande og Havne, men de laa urolig paa Vandet, med det underste Lag, som kun laa tre Fod over Vandet, skjød de ofte i Vandet istedetfor paa Fjenden, og ofte vare de nødte til at lukke Kanonportene i underste Lag, for at ikke Vandet skulde løbe ind ad dem, til stor Skade i en Fægtning, da de sværeste Kanoner stod i det underste Lag. Hollændernes Skibsbygning var betinget af deres lave Kyster, de kunde ikke bygge dybtgaaende Skibe, thi saa kunde de ikke komme med dem i Havn gjennem de lave Indløb; derfor vare de nødte til at bygge dem tungere og gjøre dem mere runde og brede, og herved opnaade de igjen, at Skibene laa roligere paa Vandet og altid kunde bruge alle Kanonerne²⁾).

Hvad de danske Skibe angaar, da lader der sig ikke sige noget aldeles Vist om, hvilken af disse Retninger der blev fulgt. Der er intetsteds bevaret

¹⁾ Den 6 September 1655 fik han Bestalling som Underskibstømmer paa Bremerholm; i Regnskaber fra 1664 nævnes han som Skibsbygmester.

²⁾ De Jonge, ib. S. 625, 644.

nogen Beskrivelse af dem, der er kun om et Skib udtalt en Klage over, at det ikke kunde bruge sit underste Lag, det var det store Skib Frederik, bygget 1649 i Neustadt (Bilag Nr. 35). Maaske er man bleven opmærksom paa Fejlen og har undgaaet den ved Bygningen af de senere Skibe. Derimod fortæller Gustav Liliencrona¹⁾ om et Par Skibe, som bleve byggede i Aaret 1666, og det paa en Maade, saa at man ledes til at tro, at det er noget Nyt man har villet forsøge; det Ejendommelige ved dem var, at de vare byggede »fladt nedenunder, at de ikke stak mere end 11 Fod dybt, og førte 24 halve Kartover i en Rad«. Kan man heraf slutte, at disse to Skibe vare byggede paa hollandsk Vis, og at den afveg fra hvad der ellers var brugeligt? Det ene af disse to Skibe, Hummeren, (Navnet paa det andet kan ikke angives) findes i Flaadelisten fra 1675, men det har 2 Lag Kanoner, nemlig: i underste Lag 6 24 Pd. Metal- og 14 12 Pd. Jernkanoner, i andet Lag 10 4 Pd. Jernkanoner og 2 1 Pd. Falconetter. Er Liliencronas Efterretning rigtig, saa maa dette Skib være blevet forandret; men der savnes Oplysning om, hvorfor Forandringen er sket, og om hvad det er, som ikke har tilfredsstillet²⁾).

En lille Notits kan her finde en Plads, fordi den oplyser om en Forskjel imellem den danske og hollandske Maade at bygge Skibe paa. Den findes i en Betænkning³⁾ om Defensionsskibe, som er udateret og uden Underskrift, men uden Tvivl maa høre til Christian den Femtes Regjeringstid, derpaa tyder Haandskriften. Der

¹⁾ Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, II, S. 900.

²⁾ I en Rapport fra Niels Juel, 18 Juli 1677, omtales Hummeren som et Skib, »som ikke er dybgaaendes og haver svar Canon, og derfor kunde løbe ind i Skjærene«. Garde, Efterretninger om den danske Sømagt, I, S, 223.

³⁾ Ny kgl. Samling, Folio, Nr. 685 b).

siges: »Udi Holland bygges vel lette Skibe af stor Lastdrægtighed, som til Horn og Serdam, men de kunne ej vare 6 eller 7 Aar, hvorimod et Skiberum bygt udi Holsten, Danmark eller Norge fører maaske en tredie Del mindre, men er af den Styrke, at det kan vare 15 a 20 Aar, kan tilmed føre saadan Kaliber af Stykker, nemlig 12 Pd. som Certerne tilsiger, hvortil de ordinære hollandske Bygninger ej ere kapable«. Denne Bemærkning angaar Handelsskibe, men hvad den siger om Skibenes Styrke kan maaske ogsaa føres over paa Krigsskibene.

I Nicolai Heldts Instrux foreskrives ham, at han fornemmelig skal sørge for, at der overalt tages bekvemt Tømmer til Skibene. Det skal her blot bemærkes, at det meste Tømmer leveredes fra Skovene i Danmark og Norge; fra det sidste Master og Stænger, fra det første Egetømmer. Der blev anvist, hvormeget der skulde fældes i de forskjellige Skove¹⁾, og der sendtes Folk ud for at udsøge Træerne; saaledes sendtes 1663 Obersten ved Tøjhuset Markuor Rodsten til Nørrejylland, for at udsøge Skibstømmer i Bjørnekjær Skov, og efter 1670 havde han oftere Sendelser i lignende Øjemed. I Aaret 1668 sendtes Skibsbyggeren Claus Reimer i Neustad til Laaland for at udsøge Egetømmer. Meget Tømmer kjøbtes, navnlig af Benedix Blome til Neuhof i Holsten.

Det lader sig ikke bevise, at Curt Adelaer har bygget Krigsskibe, og den Paastand, at han har skabt den Flaade, som Niels Juel sejrede med, kan ligesaa lidt fastholdes som den, at den danske Flaade, Adelaer indrettede, var en Efterligning af den hollandske. Men der er andre Retninger, hvor der kan tilvejebringes sikre

¹⁾ Den 2 December 1669, da Tømmeret, som blev hugget for to Aar siden, var blevet oprugtet, fik Admiralitetet Befaling til at lade hugge 300 Egetræer paa Laaland, 200 i Svendborg, 150 i Vordingborg og 150 i Stenderup Skove.

Oplysninger om hans Virksomhed, og ved dem kan der opnaas Forklaring paa Mylius's Ord, at Curt Adelaer satte den danske Søetat paa den hollandske Fod. Men det vil da ogsaa blive klart, at Mylius dels ikke har udtrykt sig meget tydelig, og selv ikke ret har tænkt over, hvad han har sagt, dels har forledet andre Forfattere til Misforstaaelse. Et Par Bemærkninger maa dog fremsættes forinden.

Naar England undtages, var der intet Land i Europa, som i Midten af det 17 Aarhundrede udfoldede en saadan Kraft i Alt, hvad der angik Søvæsenet, som Holland. Handelen bredte sig over alle Have; Landene ved Østersøen, Norge, Island besejledes af hollandske Handelsflaader, de færdedes i Middelhavet, den ostindiske Handel var i Hollændernes Hænder. Derfor var Holland blevet til et Skibsværft for næsten hele Europa, hvor Alt, hvad der hørte til Skibsfart, fandtes i store Mængder og af gode Egenskaber. De hentede Hør og Hamp fra Østersøens Havne og tilvirkede det til Sejl og Toug, de hentede Jern i Sverig og forarbejdede det i deres Smedier, der var Intet, som man jo kunde købe hos dem. Som Følge deraf fandtes der ogsaa duelige Fabrikanter og Haandværkere, og der fandtes Folk, som vare vante til og øvede i at omgaas med hvad der hører til en Marine i det Store, hvad enten det var en Krigs- eller Handelsmarine. De andre Lande — med Undtagelse af England —, som havde eller ønskede at have gode Mariner, betragtede derfor Holland som den store Forretning, hos hvem de forsynede sig en gros et en détail. Dette var saaledes Tilfældet med den danske Regjering, og der var særegne Omstændigheder, som knyttede Danmark og Norge nøje til Holland. Det var Handelsforbindelserne, maaske især for Norges Vedkommende, thi Hollænderne drev en stor Tømmer- og Salthandel

med Norge. Det var de hollandske Penges Indflydelse, hvad enten det var den hollandske Regjering, som stod i Pengeforhold til den danske, eller det var rige hollandske Kjøbmænd, der vare den danske Konges Bankuierer. Det var de politiske Forhold, som knyttede Landene stedse nøjere og nøjere til hinanden. Det var endelig selve Sømændene, thi fra Danmark, men i endnu højere Grad fra Norge strømmede disse til Holland, for at finde Erhverv og for at tumle sig paa Søen. Frankrig, som under Colberts Styrelse stræbte efter at grundlægge en Sømagt, betragtede Holland som Skolen, hvor der var Noget godt at lære, men der var en Grundsætning, som Colbert holdt over, det var: »se passer des Étrangers«; han vilde gjerne sende Franskmænd til Holland for at lære, men han vilde ikke optage Hollændere i den franske Marine. Den Grundsætning kjendtes ogsaa tildeels i Danmark, men den blev ikke strengt gennemført. Det er allerede omtalt, at, naar der i Holland skulde antages Folk til den danske Flaade, blev der stræbt efter at tage af Kongens egne Undersaatter; men der slap ikke faa Fremmede ind med, og deraf har man saa senere taget Anledning til at drage det Resultat ud, at Søetaten eller Flaaden blev hollandsk.

I Aaret 1664 blev der saaledes ansat en Hollænder som Ekvipagemester paa Bremerholm. I Provincial-Ordonnancen af 4 November 1660 findes omtalt, at der af Admiralitetet skal dependere en Ekvipagemester. En saadan Embedsmand kjendtes allerede tidligere; den bekjendte Peder Bredal nævnes 1658 som »vores Ekvipagemester paa Bremerholm«¹⁾. Den, som 1664 udnævntes hertil, hed Arent Tengnagel. Han var født i Gouda 1619. Da Admiral Obdam sendtes med den

¹⁾ Et Brev af 5 Juni 1658 i Sjæll. Tegnelser.

hollandske Hjelpeflaade til Kjøbenhavn, var Tengnagel Flaadens Proviantmester. Han har vistnok opholdt sig i Lybek, hvor Otte Kragh og Rentemester Henrik Møller befandt sig 1659, for at proviantere den danske og hollandske Flaade¹⁾, og han har ogsaa leveret den danske Konge Proviant; den 17 Oktober 1660 gjordes et Regnskab op med ham for leveret Proviant til et Beløb af 12,553 Rdr. og for Stenkul til et Beløb af 3285 Rdr. Da Christian den Femte som Kronprinds var i Holland, førte den danske Admiralitetsraad, Jens Lassen, Arent Tengnagel, som bode i Hoorn, til ham i Gravelant²⁾, han synes at have været en Mand, der sattes Pris paa. Der var allerede den 24 December 1663 udfærdiget Bestalling³⁾ for ham som Ekvipagemester med en aarlig Løn af 1000 Rdr., som skulde løbe fra 24 Juni sidst, han skulde forholde sig efter den Instruktion, »som hannem efter hans Tilbagekomst da videre derpaa givet vorder«. Der er da allerede truffet Bestemmelse om hans Ansættelse før Adelaer blev Admiral, han maa have opholdt sig i Kjøbenhavn, men er rejst hjem for at ordne sine Sager. Den 19 Marts 1664 udfærdigedes en Ordre til ham om at begive sig til Kjøbenhavn paa et ved Adelaer kjøbt Skib, samt medtage de 25 bestilte Tømmermænd; paa Rejsen skulde han forholde sig efter den Instrux, som blev given ham af Rigens Admiral⁴⁾. Af en Ordre,

1) Mich. Henrichsen, Ligprædiken over Otte Kragh. Kbh. 1668, S. 51.

2) »27 Juni [1662] kom Jens Lassøn til Stedet og havde med sig Tengnagel, som bor til Hoorn og war Proviantmester over den hollandske Secours udi den danske Krig, som talte med Hans Kongl. Højhed.« Gl. Kgl. Saml. Fol. Nr. 927.

3) Bestallingsprotokollen Nr. 7 a, S. 116—17 i Ministeriernes Arkiv, anden Afdeling.

4) Rentekammerets Expeditionsprotokol, Nr. 7, Post 1142.

som den 14 April 1664 blev given Tolderen i Kjøbenhavn¹⁾), ses at det »Os Elskel. Admiral Adler, Tengnagel og Tømmermændene tilhørige Gods her ind maa toldfrit indkomme«. Den 17 Maj 1664 udfærdigedes der en Instrux for ham, underskreven af Kongen og parapheret af Mogens Friis; Dagen efter underskrev han den. Denne Instrux giver et Indblik i hvorledes Tilsynet lededes paa Holmen²⁾) og er aftrykt blandt Bilagene, Nr. 28. Paragraf 25 begynder saaledes: »Og skal Ekvipage-Mesteren hvis ellers daglig til vores Tjeneste kan forefalde og ej herudi er benævnet, efter vores Admiralitet, Rigens Admiral, samt Admiralernes og en particulier Admiralen paa Holmen deris Befaling med al Flid og Lydighed forrette«. Tengnagel kom ikke til at virke længe; han døde allerede den 16 Februar 1665, og blev begravet i Holmens Kirke, hvor der endnu hænger en Tavle med en Inskription over ham³⁾). Kongen befalede sin Vinskjænk at udlevere »en halv Amme Rhinskvin til at traktere dem med, som skal bære afg. Tengnagels Lig«, og sin Sølvpop at udlevere 50 Fakler til hans Begravelse⁴⁾).

---

1) Sjæll. Registre.

2) Den 3 Januar 1670 blev der givet Forbud imod at Nogen maatte komme paa Holmæn, som hidtil havde været Skik, og hvoraf Følgen var, at der blev givet Fremmede Beretning om, hvad der arbejdedes paa Værftet.

3) Aftrykt i Thaarups Beskrivelse af Holmens Kirke, S. 23—24. I Jens Bircherods Dagbøger læses: »Den 16 Februar (1665) døde i Kjøbenhavn Arent Tingnagel, Kongl. Majestæts Over-Compagnie-Mester paa Bremerholm, som var kommen herind i Riget med den hollandske Auxiliair-Orlogsflode, ann. 1658, og siden i Kongl. Tieneste forbleven«. Bircherods Dagbøger ved Molbech, S. 99.

4) Sjæll. Registre den 20 Februar 1665.

Hans Eftermand blev en Fynbo, Peter Petersen Kjertemind. Han udgav 1656 i Kjøbenhavn et gudeligt Skrift af Johan Gerhardt, Gudfrygtigheds daglige Øvelse »nu aff Latinen paa Dansk udsæt«. I Dedikationen til Rigsadmiral Ove Gedde og hans Frue Dorethe Urne, dateret Nytaarsdag 1656, fortæller han, at han fra Barndommen af havde færdets i fremmede Lande og tidligere havde tænkt paa at oversætte dette Skrift, som er skrevet paa Latin, i det nederlandske Sprog, men da han Aaret iforvejen ved Geddens Befordring var traadt i Hans kongelige Majestæts Tjeneste, havde han taget sig paa at oversætte den »paa vort Danske Tungemaal af en god Affektion til mit kjære Fædreland«. Han har næppe været nogen almindelig Mand, siden han endog kunde Latin; han maa have opholdt sig længere Tid i Holland, siden han var det hollandske Sprog saa mægtig, at han vilde oversætte en Bog i dette Sprog. Peter Petersen Kjertemind blev udnævnt til Ekvipagemester den 26 Februar 1665, altsaa meget snart efter Tengnagels Død, hans Gage blev som hans 1000 Rdr. hans Instrux, ligeledes den samme som hans, er dateret den 7 Marts 1665. Han døde ganske kort efter, og der skulde nu sørges for en Efterfølger. Til Oplysning om Valget meddeles følgende kongelige Befaling til Admiralitetet skreven den 26 April 1665¹⁾:

»Eftersom vi erfare, at udi de Venetianers Tjeneste sig skal opholde en Person ved Navn Zeiger, født udi vort Rige Norge, som skal være dygtig til Ekvipagemester Bestilling her paa Holmen at kunne betjene, thi er vores naadigste Villie og Befalning, at I forbemeldte Person lader her ind i vort Rige Danmark forskrive samme ledige Ekvipagemester Bestilling at antage og nyde«.

¹⁾ Sjæll. Tegnelser.

Denne Normands fulde Navn var Zeiger Petersen; han kom til Kjøbenhavn, men forsvandt strax igjen. Den 6 December 1665 er der tilført Admiralitetets Forhandlingsprotokol:

»Zeiger Petters som fra Venetien for Ekvipagemester er indforskrevet og arriveret, faar Lov til at rejse tilbage for at ordne sine Sager, og atter indfinde sig«.

Enten maa han være død eller ogsaa har han foretrukket at give Slip paa denne Stilling, han findes ikke oftere nævnet. Skjønt det ikke er sagt nogetsteds, ligger det meget nær at antage, at det er Adelaer, som har anbefalet ham og skrevet til ham om at træde i Frederik den Tredies Tjeneste. Det er maaske ogsaa gjennem Adelaer at den næste Ekvipagemester blev antagen. Han hed Jacob Vingaard, et Navn som er vel kjendt i Danmark i det 16 og 17 Aarhundrede. Han blev antagen i Holland, men er ikke vedbleven at være længe i Stillingen som Ekvipagemester, thi allerede den 13 Marts 1667 blev han »fra samme Charge libererit«¹⁾. Efter ham findes nævnet en Ekvipagemester Hendrik Hakro; men han har ikke været Ekvipagemester paa Holmen. Han kom til Danmark 1666 som Kapitajn paa et af de hollandske Hyreskibe. I Admiralitetets Korrespondanceprotokol findes adskillige Breve indførte, som ere skrevne i Vinteren 1666—67 til Hendrik Hakro: »Ekvipagemester i Bergen«. Her laa han nemlig med de hollandske Skibe, som vare stillede under hans Tilsyn. Derimod nævnes nogle Aar efter en anden Holælænder som Ekvipagemester paa Bremerholm, Simen

---

¹⁾ Admiralitetets Forhandlingsprotokol. Efter Lützwow skal han have været Ekvipagemester indtil 1673. Histor. Efterretninger om danske Søofficerer, S. 116.

²⁾ Garde, Efterretninger om den dansk-norske Sømagt, I, S. 165.

Fochs de Boer, som døde 1677. Hans Efterfølger blev Karsten Krintzen de Rechter ¹⁾), som iøvrig allerede 1673 findes opført i Regnskaberne som Ekvipagemester samtidig med de Boer.

Det vil ses, at der var en Stræben efter at bruge Kongens egne Undersaatter til Stillingen som Ekvipagemester netop i de Aar, i hvilke man skulde tro, at Adelaers Indflydelse og Interesse for Hollænderne var meget stor, i Aarene 1665—66; men der maa vel have været forskellige Grunde til at man tilsidst tog Hollændere.

I den ovenfor omtalte Ordre af 14 April 1664 om, at Adelaers Gods maatte indføres toldfrit, nævnes, at det samme ogsaa skulde gjælde Tømmermændenes. Der er altsaa dengang kommet hollandske Tømmermænd til Kjøbenhavn. Hollandske Tømmermænd arbejdede paa Bremerholm før Curt Adelaer traadte i dansk Tjeneste, det kan ses af Regnskaberne; deres Antal var ikke stort, men i Foraaret 1663 ankom 20, som Gabriel Marsilius havde antaget i Amsterdam. Maaske har han forskrevet eller snarere Arent Tengnagel antaget dem, som kom til Kjøbenhavn 1664. Den hollandske Resident Le Maire skrev hjem fra Helsingør den 3 Maj 1664: »20—25 nederlandske Skibstømmermænd vare komne til Kiøbenhavn, tilligemed deres Mester, samt den for-

---

¹⁾ Karsten Krintzen de Rechter var 1671 Skipper paa en dansk Ostindiefarer Mageløs, som førtes af Kapitajn Christian Bjelke. Paa Hjemvejen gik Rechter i Land paa Cap den 16 April 1672, hvor han blev sat i Arrest; Dagen efter blev han fri-given med Befaling om, at han ikke maatte komme i Land eller ombord paa noget hollandsk Skib, hvilket ogsaa skulde gjælde de andre Hollændere, som vare i dansk Tjeneste. Se H. Morvilles haandskrevne Journal, i gl. kgl. Saml., Folio, Nr. 924.

henværende Under-Eqvipagemester ved Admiralitetet i Hoorn [Arent Tengnagel], hvilke allerede vare stærkt i Arbeide«¹⁾). Den ovenfor nævnte Skibsbygger Thijs Harmensen arbejdede paa Holmen allerede i Februar 1664, men han maa sikkert være kommen til Kjøbenhavn tidligere, i det seneste 1663. Hans Kapitulation, da han blev antagen i Holland, lød paa 600 Rdlr. i aarlig Løn²⁾). Den Mester, Le Maire skriver om, er maaske Cornelius Thomesen. Aaret efter forskrev Adelaer et større Antal Tømmermænd, hvorom haves følgende Brev fra ham til Oversekretær Erik Kragh:³⁾

»Eftersom hanns Konngl. May^t min allernaadigste Herre och Konningh Allernaadigst mig haffuer befallit, fyrgetiuge Schibs Tømmermænd, Tu Muurmester med trej Svenne, En Udtacheler, En bilthugger med tuende Suenne, och en Schibs-Moler fra Holland, til Høyest. bemelte Hanns Konngl. May^s tienniste at lade for-schriffue, thi er Jeg aff Hr. Ober Secretaire, velb. Erich Kragh, tienestlig begierennde, Hanns Velb. vilde lade

---

¹⁾ Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, II, S. 293.

²⁾ Bremerholms Hovedbog for 1663—65 (Reol 16, a. 1) i Marine-ministeriets Arkiv, Instruxer og Breve fra 1655—1676, smst. (Reol 14, d). Harmensen blev i Danmark. Den 4 Februar 1678 forhandlede følgende Sag i Admiralitetet: »Mester Skibsbygger Matthijs Hermandsen van der Burgh ansøger om hans Søn Friederich Thiesen maatte antages at arbejde paa Holmen blandt andre Daglønnere; det tillades, Faderen skal lære ham Skibsbyggeri, at han som de andre Børn kan blive bekvem til at forrette H. K. M. Tjeneste. Han skal have 1 Mk. dansk i Dagløn indtil han kan eragtes bekvem større Dagløn med Tiden at fortjene«. Admiralitetets Protokol fra 1675—79 i Marineministeriets Arkiv.

³⁾ Indlæg til Sjællandske Tegnelser. Kun Underskriften er Curt Adelaers.

sig behage, En Konngl. Ordre til mig derom at ud-
uirche, stedz Igien forblifuen

Hanns wel.

Haffnia d. 6.
Februari 1665.

Tiensteuillig
Am. Cauul. Curt Adelaer«.

Samme Dag fik Adelaer den kongelige Ordre¹⁾. Forøvrig arbejdede der andre fremmede Tømmermænd paa Holmen end hollandske. Den 2 August 1665 nævnes: hollandske, lybske og hamborger-Tømmermænd; deres Antal var 109, de betaltes højere end de danske, hvis Tal var 41, foruden ialt 261 Borere, Saugskjærere, Ruhuggere. De fremmede Tømmermænd blev ikke mange Aar i Kjøbenhavn. I Februar 1667 gjorde de Allarm paa Rentekammeret, fordi de ingen Betaling fik, Adelaer maatte tage dem hjem til sig og stille dem tilfreds. Havde det ikke været ved Vintertid, var for længe siden en Del af de hollandske Arbejdere rejst bort; tre Uger tidligere vovede 12 Tømmermænd at rejse over Beltet, men de satte Livet til. I August begjærede de deres Afsked. »Arbeidet paa Holmen begynder at gaae i Staa, da de fremmede Tømmermænd begiere at erholde deres Betaling og deres Afsked. De hollandske Arbejdere have af Amerongen faaet den Forsikkring, at de skulle blive betalte af Resten af de hollandske Subsidiar«. I Oktober meddeles, at Arbejdet paa Holmen er gaaet istaa, siden de fremmede Tømmermænd ere rejste bort. Saaledes fortæller Gustav Liliencrona²⁾. Den 5 Oktober 1667 skrev Adelaer til Henrik Bjelke, som var fraværende fra Kjøbenhavn, at han

¹⁾ Sjæll. Tegnelser.

²⁾ Gustav Liliencronas Indberetninger hos Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, II, S. 181; 201; 204.

havde aftakket 20 af de lybske og hamborgske Tømmermænd, 22 Ruhuggere og Saugskjærere og 16 Smede¹⁾.

Mylius omtaler²⁾, at Curt Adelaer gjorde sig »besynderlig Umage for at overtale en i sit Metier fast uden Liige forfaren Reebslager af vort eget Lands Indfødde til at qvitere Holland og at begive sig i Kongelig Dansk Tieneste, som denne og paa Siekasten antoog, omendskiønt de Herrer-Stater nødig mistede ham«. Om denne Mand findes tilføjet i Admiralitetets Forhandlingsprotokol den 26 Juni 1666³⁾:

»Blev resolveret, Erik Simunsen Huid, som for Mester Rebslager udi Kongl. Matts. Tieneste her paa Bremerholm at være og i Holland af Hr. Admiral Adler er antagen, at indskrive og Reberbanen udi forrige Mester Laurids Hansens Sted at antage; angaaende hans Besoldning, da skulde der med indtil bem. Hr. Admiral Adlers Hjemkomst tarteres«.

15 Aug. »Erik S. Huiid fra Hermandsund i Bahus Lehn antaget i Holland, skal hver Uge have 8 Rdlr. af Admiralitetet«.

Denne Mand er altsaa antagen af Adelaer, dengang han var i Holland for at hente 8 Hyseskibe.

Endnu en Side er der, hvor Curt Adelaers hollandske Forbindelse kom til Gavn; det er ved Anskaffelse af forskjelligt Materiale, som han har været behjælpelig med at faa indkjøbt i Amsterdam, især ved sin Svoger Arnold Pelt. I 1664 har Adelaer besørget Varer indkjøbte i Holland (Haardug, Segldug). I For-

¹⁾ Admiralitetets Korrespondanceprotokol i Geh. Arkivet.

²⁾ Mylius, S. 39.

³⁾ Under den 3 Juni læses: »Jon Lauridtzsøn Mester Rebslager paa den islandske Reberbane skal have 1 Sletdaler om Dagen betalt hver fjortende Dag af Admiralitetet tilligemed Spiderne, som Kgl. Majt. selv skal lønne«.

aaret 1665 er der betalt Pelt 13,390 Rdl. for Materialier. I Aaret 1666 kjøbtes der Varer for 205,993 Gylden og Arnold Pelt var en af Leverandørerne; Curt Adelaer var netop dengang i Holland og han havde Meget med Indkjøbene at gjøre, hvilket længere fremme skal blive omtalt. Den 12 September 1668 fik Adelaer Befaling om at forskrive »6 gange 100,000 hollandske Mursten af det Slags, som kaldes Muffer«. Baade i dette Aar og senere fik Adelaer flere Gange Anmodning om at forskrive forskjellige Varer fra Holland og Hamborg, denne Virksomhed hænger noget sammen med hans Forretninger som Grosserer og Rheder. Hans Svoger Arnold Pelt vedblev at være Søetatens Leverandør, foruden at han var dens Bankier; fra 1670 stod der stadig en Sum deponeret hos ham, som Admiralitetet kunde trække paa. Denne Sum sendtes til Amsterdam fra Norge og blev tagen af de Penge, der vare anviste af dette Lands Indtægter til Admiralitetets Brug. Det var lignende Forretninger, som tidligere Gabriel Marsilius i Amsterdam havde havt.

Det er af Mylius og mange andre Forfattere efter ham fortalt, at Curt Adelaer indrettede en Galejflaade i Bergen, »hvis Lige ei før var kjendt i Norden«, og at det skete under hans Tilsyn. Med Hensyn til denne Sag kunne forskjellige Oplysninger meddeles; men ogsaa her maa nogle Bemærkninger forudskikkes.

Hvis Mylius har troet, at det er Curt Adelaer, som har indført Galejer i Norge, saa har han taget fejl, thi allerede fra Slutningen af det 16 Aarhundrede var Galejbygningen i fuld Gang i Norge, hvor Erik Rosenkrands var begyndt dermed omtrent 1566. Det var franske Skibsbyggere og Tømmermænd, som benyttedes dertil, Bygmesteren hed Hugo Bedau; man vil i de udgivne Norske Rigsregistraturer finde mange Notitser herom fra 1567

til 1584¹⁾). 1616 blev en Galej bygget i Norge, Skabelonen og Mesteren, som skulde bygge den, sendtes derop fra Kjøbenhavn²⁾). I Norge var det fra gammel Tid Skik, at der udrededes Skytningsbaade, som kunde tjene til Kysternes Forsvar og samles til Skjærgaardsflaader. 1618 blev der givet Befaling til at bygge mange saadanne Skyttebaade, hver skulde have en Besætning af 60 Mand; Bekostningen var 406 Rdlr., Stykker og Munitioen ikke medregnet; Skabelonen dertil var gjort og opsat paa Bremerholm³⁾). Der var saaledes efterhaanden samlet en ret betydelig Mængde dels Galejer dels Skyttebaade i Norge, hvor Baadebygningen var god; men den 26 Marts 1632⁴⁾) gav Christian den Fjerde Lehnsmændene en Ordre om at sende Galejerne til Kjøbenhavn, »eftersom vi forfare vore Undersaatter at skal falde fast besværligt Huse til Galejerne at opsætte og dem med Galejerne ved Magt at holde«. Aaret iforvejen havde Christian den Fjerde den 16 Marts befale⁵⁾), at alle Galejerne paa Bremerholm skulde sælges paa de 10 bedste nær.

I et af Christian den Fjerdtes Breve⁶⁾) skrevet til Rigens Admiral den 6 December 1635, i hvilket Kongen befaler, hvorledes Flaadens Skibe skal bemandes, omtales »Roersjagter, bygte paa den Norske Maner, som i Vinter skal opsættes paa Holmen; paa samme Galejer skal være 6 smaa Stykker paa hver og 12 Aarer«.

---

¹⁾ Norske Rigs-Registraturer, I, S. 537; 596; 603; 605; 643; II, S. 176; 180; 263; 301; 306; 366; 493; 565.

²⁾ Smst. IV, S. 600.

³⁾ Smst. IV, S. 696; 699; 709.

⁴⁾ Norske Tegnelser.

⁵⁾ Sjæll. Tegnelser.

⁶⁾ Christian den Fjerdtes Breve i det st. kgl. Bibliothek, Afskrifter.

Mandskabet skulde bestaa af 48 Baadsmænd, 2 Bøsseskytter og 20 Soldater = 70 Mand.

I Norge var der indtraadt en Standsning i Bygningen af Skjærbaade, men der blev atter bragt Liv heri under Frederik den Tredie i Aaret 1653. At man holdt sig til Skjærbaadene og ikke valgte Galejerne, har vistnok havt sin Grund i disses Kostbarhed baade hvad Bygning og Vedligeholdelse angik. I Danmark vedblev man at bygge Galejer, der var en Flotille af dem, allerede da Curt Adelaer kom til Kjøbenhavn, Lieutenant Floris Carstensen havde Opsigt over dem. De benyttedes, da Churfyrstinden af Sachsen holdt sit Indtog i Kjøbenhavn i September 1663, da den engelske Ambassadør, Earl Carlisle, i Oktober Aaret efter i højtideligt Optog førtes fra Rheden ind i Staden (i »two nobles Gallies«¹⁾); Terlon rejste den 2 December 1664 paa en Galej fra Kjøbenhavn til Helsingborg, ledsaget den første Mil af 14 smaa Galejer²⁾; i April 1667, da Dronning Christina rejste gennem Danmark, blev der sendt Galejer til Helsingør, for at føre hende over til Helsingborg³⁾.

I Mich. Hofnagels Optegnelser til Bergens Historie fortælles ved Aaret 1664⁴⁾:

»I Mai blev en galej opsat ved Nöstet, som en Norsk ridder havde ladet bygge i Holland efter Tyrkisk maner. Dette skib kom siden til Kjøbenhavn, hvor tre

---

¹⁾ A Relation of three Embassies from Charles II to the great Duke of Muscovie, the King of Sweden and the King of Denmark, Lond. 1669, S. 380 ff.

²⁾ H. F. I. Estrup, Samlede Skrifter. II, S. 37.

³⁾ Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, II, S. 191¹⁾.

⁴⁾ Norske Magasin, II, S. 221; Notitsen er tidligere trykt i (Suhms) Samlinger til Danmarks Historie, II, 3, S. 154.

andre bleve byggede efter samme model. Men de udrettede kun lidt dermed; det var forlorent arbeide og til ringe nytte«.

Det er Curt Adelaers Galejer, til hvilke der her sigtes, og som faa en saa haard Dom.

Det første Vidnesbyrd om denne Galejbygning i Norge er en Ordre af 19 Oktober 1663 (altsaa en Maaned efter, at Curt Adelaer blev udnævnt til Admiral) til Ove Bjelke, Kansler i Norge og Amtmand i Bergen, om at der i Løbet af Vinteren skulde hugges Tømmer i Bergenhus's Skove til at bygge Galejer af; det skulde være rede til at tages i Brug til Foraaret¹⁾. Den 1 Juni 1664 udgik en kongelig Befaling²⁾ til Ove Bjelke, at han »skal skikke den vores Galej, som udi Bergen er liggende og i Holland er gjort, til Christiania ved den der tilforn opskikkede Karl, Johan Brun³⁾); da den formodenlig af Solen og Varmen af Tørken er bleven gissen, skal den repareres og have 2 Stykker fra Jemteland med et fra Throndhjem paa bem^e Galej at lægge, og det Throndhjemske med et nyt Fæng hul at forse, som vil drejes igjennem Fornaglingen. Han skal af Søetatens Midler tage saamange Penge, som behøves til 2 Galejers Bygning, og naar de ere færdige, da i Vinter over at opsættes i Nøstet eller Skjærbaadens Huse. Tilsynsmanden over Galejerne og Skjærbaadene Jacob Valentin skal have betalt tvende Aars resterende Løn«. Den 29 Oktober fik Ove Bjelke en ny Befaling

¹⁾ Rentekammerets Expeditionsprotokol, 7 Bd., Nr. 888.

²⁾ De i det Følgende nævnte kongelige Befalinger ere tagne fra Norske Tegnelser.

³⁾ I Juni 1664 betaltes der til Johan Petersen Brun 15 Rdlr. til Rejsepenge for en Galej fra Bergen til Christiania at nedføre. Maanedl. Indtægt og Udgift for Søetaten 1664 (i Ministeriernes Arkiv, anden Afdeling).

om Galejerne: »Han skal beholde den Mester, som har bygget den sidste Galej, i Tjenesten, og ved ham bygge endnu en Galej af samme Storlighed og Façon, samt opgive, hvormeget en saadan koster mere end en Skjærbaad at bygge og reparere, hvorefter der skal gjøres den Anordning, at Galejer skal bygges istedetfor Skjærbaade, disse sælges og Pengene, som indkomme for dem, anvendes til Galejer. Han skal i Vinter samle saameget Tømmer, som behøves til at bygge saamange Galejer, som der er Skjærbaade i Bergenhus Lehn«. Den 2 November 1665 skrives til Ove Bjelke, at »han skal, som befalet er, istedetfor Skjærbaade bygge Galejer i Bergenhus Amt«, og den 30 December 1665 skrives til ham en lignende Befaling for Throndhjems Amt, »dertil skal bruges de Penge, som ere anviste til Skjærbaade og som skal oppebæres der i Amtet; den Model skal benyttes, som tilforn til Bergenhus Amt er opsendt«.

Den 20 Oktober 1666 skrev Rigsadmiral Henrik Bjelke til Statholder Gyldenløve i Norge ¹⁾: »til de Galejer, som bygges i Norge, skal opsendes endel dygtige og erfarne Folk til Besætning; det antages, at der i Norge maa være bekvemme Folk, som enten have været i Fangenskab i Tyrkiet eller have sejlet i Strædet. Om Midlerne skal Bjelke høre hos Kongen, saa og hvormeget en af de Galejer koster, som her (i Kjøbenhavn) til Kgl. Majestæts Tjeneste bygges; den som Hr. Admiral Adelaer i Holland haver ladet optømre og siden til Bergen 1664 er bleven fuldfærdiget, kommer til at staa henved 1500 Rdlr.« Galejen kostede i Virkeligheden 1492 Rdlr. 22 Sk. ²⁾. Den 26 Mai 1667

¹⁾ Admiralitetets Korrespondanceprotokol, 1666—70.

²⁾ Det ses af et Regnskab for 1665, Indtægtssiden, hvor et Special-Regnskab er opført, revideret den 6 Februar 1665. Marinem. Ark.

skrev Admiralitetet et Anbefalingsbrev til Gyldenløve for Kapitajn Berent Orning, som skulde kommandere Galejerne og Skjærbaadene i Norge. Af Regnskaberne ses, at der laa Galejer baade i Christiania og i Bergen; Lieutenant Thomas Andersen var Inspektør over dem paa det første Sted, Lieutenant Gregorius Glubas paa det andet.

Skjønt det er muligt at paavise, at Curt Adelaers Navn virkelig findes i Forbindelse med Galejbygningen i Norge, er det vanskeligt at bestemme, hvor stor Del han har havt i den. Han har ladet en Galej bygge i Holland, den er 1664 sendt til Bergen, og er bleven fuldendt der og har tjent som Model. Han har vistnok været i Bergen i en af de første Maaneder af 1664, men i Juni er han allerede kommen tilbage til Kjøbenhavn, og det lader sig med temmelig stor Sikkerhed bevise, at han siden ikke har været i Bergen, han synes overhovedet slet ikke at have været i Norge fra 1665 til 1675. Det er saaledes ikke rigtigt, naar det er sagt, at Galej Flaaden i Bergen blev indrettet under hans Tilsyn, i Virkeligheden kan det kun være en eneste Galej, paa hvilken der maaske er lagt sidste Haand i Bergen 1664, da Curt Adelaer var der; dog ikke engang det vides med Sikkerhed. Men det er vistnok paa hans Tilskyndelse, at der igjen er begyndt paa Bygningen af Galejer i Norge; han kan have tilraadet, at lade dem træde i Stedet for Skjærbaadene — som man dog alligevel vedblev at bruge —, han kjendte fra Middelhavet, hvor megen Gavn Galejen kunde gjøre i visse Farvande. Maaske har han givet Anvisning paa en anden og bedre Form end den, som tidligere har været i Brug herhjemme; det er vistnok ham, som har antaget den Galejbygger, der i Juni 1666 fik 14 Rdlr. i Rejsepenge, da han var befalet at rejse til Norge; han hed

Jan Arentz, maaske en Hollænder¹⁾). I Holland havde man allerede for længe siden afskaffet Galejerne. Vel var der en Galej i de Ruyters Flaade, da han ødelagde den engelske Flaade paa Reviret ved Rochester 1666; den førte 22 Kanoner, men havde kun en Besætning af 60 Mand²⁾). Denne ene Galej svarede ikke til sin Hensigt og blev derfor sløjft. I Norge kunde der være bedre Brug for Galejer, dog kom de først senere til at spille en større Rolle, da der i Christianstad var blevet indrettet et Galejværft i Aarene 1685—87. Der blev vel brugt Galejer ved Gyldenløves Angreb paa Bahus 1675 og 1676, men det er noget for stærkt, naar Mylius fortæller³⁾), at de »bleve med største Fordel brugte«, de samtidige Beretninger om Begivenhederne tale meget Lidt om dem. I Feltmarschal Grev Rutger von Aschebergs Levnet af Iwer Bring fortæll⁴⁾), at der 1675 ved Indfaldet i Bahus henbragtes 6 store og bestykkede Galejer, hver paa 15 Par Aarer, samt 28 Skjærbaade.

Det synes at være en almindelig Antagelse, at Flaaden omtrent ved Aaret 1663 var i en forskrækkelig Tilstand. Det hedder saaledes i et nyere Digt om Kort Adelaer:

Hvor Christian den Fjerdes Svaner saa's
i tæt og skinnende Række,
der ligger en enkelt stækket Gaas;
thi Kronen eier hag Holmens Laas,
ei nok til at takle en Snekke.

Da tog Kort Sivertsens Iver fat,
hvor Christian den Fjerde endte;
han tømred ved Dag, han tegned ved Nat,
og Skib efter Skib i Spanter blev sat,
og snart af Stabelen rendte.

¹⁾ De maanedlige Regnskaber,

²⁾ De Jonge, Geschiedenis van het Nederl. Zeewezen, I, S. 648—49.

³⁾ Mylius, S. 40.

⁴⁾ I. Bring, Rutger von Aschebergs Lefwerne, Lund, 1751, S. 131.

Garde omtaler¹⁾ ogsaa Flaadens daarlige Tilstand i Aarene 1660—63, men tilskriver »Niels Juels Virksomhed paa Holmen, at den svenske Gesandt den 11 September 1665 kunde indberette til sit Hof, at Danmark paa den Tid havde 16 brugelige Orlogsskibe og Fregatter samt 3 mindre Krigsskibe«. Her er atter en stor Uoverensstemmelse i Anskuelserne, og her er Antydning af en aldeles forbausende Virksomhed, som En tillægger Curt Adelaer, en Anden Niels Juel.

Skjønt Flaaden havde lidt store Tab i Krigen 1645, var Danmark dog istand til allerede 1647 at sætte et ret anseligt Antal Skibe i Søen (se Flaadelisten Bilag Nr. 34). I de følgende Aar arbejdedes der jævnt fremad, nye Skibe byggedes, Materiel blev indkøbt, men Penge-midlerne vare ikke store. Ikke mange Aar efter blev Landet hjemsogt af Krigens Ulykker; Flaaden gik forsaavidt godt ud af Faren, som intet Skib vides at være gaaet tabt. Frederik den Tredie gjorde strax Anstalt til at der kunde blive draget Omsorg for Flaadens Tarv. Der herskede ingen Forsømmelse hvad den angik, man arbejdede saavidt Kræfterne strakte, men Tiderne vare vanskelige, det var svært at skaffe de nødvendige Penge tilveje. Den 24 Februar 1663 skrev den hollandske Resident²⁾: »Man mener, at Kongen har for til Sommeren at lade sine Skibe (14—15 i Tallet) reparere, og desuden at lade bygge endnu 4 Fregatter i dette Aar. Men hvorledes de dertil fornødne Penge skulle tilveiebringes, vides ikke, da Borgeren og Bonden ved sidste Krig ere blevne saa forarmede, at de neppe ville kunne yde Noget«. Den 1 Mai 1663 blev Søetatens Budget sat til 200,000 Rdlr. aarlig, af et Brev

¹⁾ Garde, Den dansk-norske Sømagt, 1535—1700, S. 243.

²⁾ Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, II, S. 287.

fra Kongen til Rigsadmiralen Henrik Bjelke og Rentemesteren Mogens Friis, dateret den 21 Juli 1663 ¹⁾, ses, at der paa denne Tid er gjort betydelige Opkjøb af Egetømmer, i April 1663 kom det første større Sæt Tømmermænd fra Holland, der herskede Virksomhed paa Holmen, man var begyndt at tage fat for Alvor paa Flaadens Udvikling, — det var umiddelbart før Curt Adelaer kom til Kjøbenhavn og blev udnævnt til Admiral.

Man vil bedst kunne danne sig en Forestilling om Marinens Vilkaar og om hvad der har kunnet udrettes, naar man ser den aarlige Indtægt og Udgift, saaledes som disse ere opførte i Søetatens Regnskaber, der ere vedlagte Rentemestrenes Aars-Regnskaber.

	Indtægt.		Udgift.	
1663 $\frac{1}{6}$ — $\frac{31}{12}$	45,203 Rdlr.	21 $\frac{1}{2}$ Sk.	45,204 Rdlr.	1 Ort. $\frac{1}{2}$ Sk.
1664	98,859 —	23 -	98,131 —	» - 23 -
1665	115,378 —	11 -	115,378 —	» - 11 -
1666	147,991 —	10 -	146,599 —	» - 21 -
1667	138,095 —	9 -	137,622 —	2 - 15 -
1668	42,185 —	3 Ort. 20 -	41,416 —	1 - 5 -
1669	37,835 —	2 - 22 -	36,630 —	2 - 7 -
1670	17,865 —	2 - 11 -	17,865 —	2 - 11 -

Med Hensyn til disse Aarsregnskaber maa der lægges Mærke til, at ikke alle Indtægter og Udgifter ere opførte. En Udgift anvistes f. Ex. til Udbetaling ved et Toldsted i Norge; i Rentemestrenes almindelige Regnskab opførtes paa Indtægtssiden Toldindtægten fra dette Sted med Fradrag af denne Udgift, som ikke opførtes som Udgift i det særlige Regnskab, der blev aflagt for Søetatens Vedkommende. Men dog maa de ovenfor anførte Tal kunne afgive en Maalestok for, hvad Admiralitetet havde at raade over, og for Arbejdet paa

¹⁾ Sjæll. Tegnelser.

Holmen; thi selv om saadanne Udgifter ere løbne op til store Summer, ere Hovedudgifterne dog blevne udbetalte paa Bremerholm og gaaede gennem dets Regnskabsførers og Rentemestrenes Hænder¹⁾).

Der er en paafaldende Forskjel i Indtægten i disse Aar. Størst er den i Aarene 1665—67, men dels rustedes Flaaden til Krig, dels var den krigsberedt. Hertil udfordredes store Pengesummer, og disse fik man navnlig af de franske og hollandske Subsidier. 1665 blev der af et Prindsessestyr lagt 16,449 Rdlr. over til Søetatens Fornødenheder. 1666 toges der 8000 Rdlr. af Prindsessestyret, og af hollandske Subsidiepenge anvendtes 87,487 Rdlr. paa Søetaten; 1667 brugte Søetaten af de hollandske Subsidier 99,058 Rdlr. Disse Subsidier kom meget belejlig, thi det blev ved dem muligt, at gjøre meget betydelige Indkjøb af forskjelligt Materiel. Der er bevaret et Regnskab fra Povel Klingenberg over Penge, som han i Aaret 1665 har haft under Forvaltning; Indtægten var 92,580 Rdlr.²⁾; Regnskabet er aflagt for 89,949 Rdlr. 36 Sk., som for den allerstørste Del ere anvendte paa Marinen. Et andet Regnskab er bevaret, som Povel Klingenberg har aflagt for modtagne og udgivne hollandske Subsidiepenge fra 1 Januar 1666 til 1 December 1667, ialt 1,150,000 Rdlr., (50,000 Rdlr. om Maaneden), Regnskabet angaar 875,943 Rdlr.; ogsaa

---

¹⁾ I Bremerholms Hovedbøger i Marineministeriets Arkiv findes for Aarene 1663—1665 opført en Balance af 449,473 Rdlr.; for Aarene 1666—30 Juni 1670 opføres en Balance af 380,697 Rdlr.

²⁾ 55,000 Rdlr. leveredes i Klingenberg's Hus efter den franske Resident Antoine de Courtins Ordre af François du Pré, 10,000 bragtes af Renteskriveren i Pinneberg, 27,580 leveredes af Grev Rantzow. Regnskabet i Ministeriernes Arkiv, anden Afdeling.

af disse Penge ere meget store Summer komne Søetaten til Gode. Den 17 Marts 1668 fik Povel Klingenberg Ordre om af de hollandske Subsidier at udbetale til Maanedstjenerne i Søetaten 53,784 Rdlr.

Et vigtigt Vidnesbyrd om Søetatens finansielle Tilstand haves i en Indberetning til Frederik den Tredie, underskreven den 26 November 1665 af Rigsadmiralen Henrik Bjelke og Rentemesteren Mogens Friis ¹⁾. Der gjøres opmærksom paa, at der af de til Søetaten aarlig bevilgede Penge, 200,000 Rdlr., udebliver betydelige Summer, 40,000 Rdlr. Siden Budgettet lagdes den 1 Mai 1663 er Mandskabet voxet, Skibenes Antal er forøget, i alle Retninger ere Udgifterne tagne til, men ogsaa Gjælden, som er 167,570 Rdlr. Til Lønninger og til samtlige Arbejders Fortsættelse behøves i 1 Aar c. 299,600 Rdlr., eller, naar Gjælden tillige skal betales, 417,170 Rdlr. Denne Indberetning er nærmest skreven, fordi der var Udsigt til Krig, som ogsaa kom 1666, og da det var en Krig med en Sømagt, som ventedes, var det med Flaaden den skulde føres. Der arbejdedes under haarde Vilkaar, og Tilstanden blev ogsaa snart meget bedrøvelig. Saaledes erfares af Admiralitetets Forhandlings Protokol, den 31 Oktober 1668, at Daglønnerne paa Holmen resterede over 5000 Rdlr. Dagløn, de fleste skulde afkattes til Februar. Den 28 Juni 1669 blev delibereret om Kapitajnernes og Lieutenanternes største Nød, da de Intet havde til deres Livsophold; der blev resolveret, at give en Kapitajn 2 Skipperkoster og en Lieutenant 1, som senere skulde dekurteres i Gagen. I Frederik den Tredies sidste Regjeringsaar er Søetatens økonomiske Status gaaet meget tilbage, Indtægten har ikke i mange Aar været saa ringe.

---

¹⁾ Indberetningen findes i Ministeriernes Arkiv, anden Afdeling.

Under Christian den Femte skete der en betydelig Forandring, et helt nyt Liv begyndte. Det gjaldt om at skaffe Penge, allerede i Sommeren 1670 og senere samme Aar bleve Marinens Indtægter meget forøgede. Søetatens aarlige Deputat blev sat til 300,000 Rdlr. (Bilag Nr. 39). Hvorledes Forholdet stillede sig med Søetatens Indtægter og Udgifter i Christian den Femtes første Regjerings Aar vil kunne ses af følgende Tal:¹⁾

	Indtægt.		Udgift.
1672	137,496 Rdlr. 1 Mk. 13 $\frac{1}{4}$ Sk.		161,667 Rdlr. 1 Mk. 13 $\frac{1}{4}$ Sk.
1673	115,360 — 1 - 6 -		119,953 — 2 - 3 $\frac{3}{4}$ -
1674	239,529 — 2 - 14 $\frac{1}{4}$ -		249,676 — 3 - » -
1675	298,099 — » - » -		318,070 — 3 - 15 $\frac{1}{4}$ -.

Aaret 1675 viser de største Summer, det er et Krigsaar, blandt Indtægterne er der 60,277 Rdlr. hollandske Subsidiepenge. Admiralitetets Gjæld var i Marts 1673: 8000 Rdlr. og resterende Gager: 118,000 Rdlr. Forskjellen er stor mellem de sidste Aar i Frederik den Tredies Regjeringstid og de første af Christian den Femtes. Den 9 Februar besteg han Thronen, den 23 Februar befalede Admiralitetet at indgive en Beretning om Flaadens Tilstand²⁾, hvilke Skibe der vare, hvilke

¹⁾ Tagne af Rentemestrenes Aarsregnskab. For 1671 mangler Regnskabet.

²⁾ Det er fortalt i Graahs Udtog af Danmarks Søkrigshistorie, S. 167—68, at der efter Christian den Femtes Thronbestigelse blev forlangt af Admiralitets-Kollegiet en Indberetning om Flaadens Tilstand. »Adskillige Forbedringer foretoges, især efter Admiral Adelaers Forslag; men Gyldenløve tilintetgjorde ofte disse, fordi han selv, der ikke var Adelaers Ven, ingen Del havde i dem.« Graahs Kilde er Riegels Christian den Femtes Historie, S. 185. Ulrik Frederik Gyldenløve blev Medlem af Admiralitetet den 29 August 1670, han havde Sæde imellem Henrik Bjelke og Curt Adelaer. Af Admiralitetets Forhandlingsprotokol ses, at han første Gang har givet Møde den 3 November; han har været tilstede i 10 Møder, sidste

der som middelmaadige burde kasseres og gaa over til Kofardimarinen, hvormange nye der skulde bygges; der skulde indgives Lister over Officererne og Skibsfolkene, som resterede efter Reduktionen 1662, og over deres Løn; der skulde gives Oplysning om, hvorledes de skulde exerceres i Fredstid, hvorledes de skulde skaffes tilveje blandt Kongens Undersaatter i fremmede Lande; der skulde gjøres Forslag om Midler til Flaadens Underholdning, til Anskaffelsen af Metal- og Jernkanoner, samt Ammunition. Den 26 August befaledes Admiralitetet at indgive til Skatkammer-Kollegiet fuldstændige Inventarier og Fortegnelser over Alt, hvad der hørte til Flaaden, »da det senest under deres Direktion modtog de til Søetaten destinerede Midler«¹⁾. 1671 og 1673 kom de nye Bestemmelser om Søetatens Bestyrelse²⁾.

Gang den 25 Maj 1671, medens der i samme Tidsrum er blevet holdt 41 Møder; efter Maj 1671 nævnes han ikke i Forbindelse med Admiralitetet. Den 11 Juli 1671 fik Admiralitetet Befaling af Kongen om at afgive Betænkning over et Forslag fra Gyldenløve om at oprette et Sø- og Land-Magazin ved Christiansand. (Sjæll. Tegn.). Fra det halve Aar, Gyldenløve har siddet i Admiralitetet, kjendes ingen »Forbedringer«, som enten ere udgaaede fra Adelaer eller Gyldenløve. Gyldenløve kunde som Christian den Femtes Halvbroder og en indflydelsesrig Mand, selv om han ikke sad i Admiralitetet, virke for eller imod Forslag, der gjordes til Bedste for Søvæsenet, men hverken Riegels eller Graah have omtalt, hvilke de skulle have været, og Sammenhængen er vel snarest den, at ingen af dem har vidst, hvilke de vare. Riegels fik Lejlighed til at sige noget Ubehageligt om Gyldenløve, og Graah har talt Riegels efter Munden.

¹⁾ Sjællandske Tegnelser.

²⁾ Af Designationen over den ovenfor (S. 209) omtalte Marine-Kommissions Papirer anføres følgende Poster:

Litr. T. Tvende Papirer angaaende Admiralitetets videre Gjæld, ialt en 8000 Rdlr., samt resterende Gager 118,000 Rdlr.

Litr. W. Extrakt Regnskab over den aarlige Løn til Søetatens Betjente ialt 85,769 Rdlr. 1 Mk.

Men hele Christian den Femtes Tid er en smuk Tid for den danske Marine, de stolteste Sejre tilsøs bleve vundne under ham, og mangfoldige Forbedringer indførtes i Marinens Styrelse og indre Ordning. Meget af dette sidste udrettedes efter 1679, men Begyndelsen er sket i hans første Regjeringsaar. Der kan ingen Tvivl være om, at Kongen personlig har interesseret sig for sin Marine, fulgt dens Udvikling og selv grebet ind. Allerede fra den Tid, han var Kronprinds, er der Vidnesbyrd om, at Marinen ikke var ham ligegyldig: saaledes var han tilstede i Admiralitetsmødet den 21

Litr. X. Designation paa de maanedlige Koster for et Aar til Søetaten, samt hvad der efter den gamle Spise-Taxt kan beløbe i Penge, hver især, og ialt beregnet til 68,912 Rdlr. 5 Mk. 11 Sk., Præsterne og deres Genanter deri iberegnet; ialt 2145 Personer.

Litr. Y. Designation over Holmens Haandværkeres Løn for 1672, som betales hver 14 Dag af Papirs Intraderne, beregnet ialt til 26,596 Rdlr. 1 Mk. 3 Sk.

Litr. AA. Designation over de Fonds, hvoraf de 300,000 Rdlr., som til Søetaten vare destinerede, maatte vorde anviste i Danmark og Norge.

Litr. BB. Designation, hvortil bemeldte 300,000 Rdlr. i et Aar skulde employeres.

Litr. CC. Betænkning, hvorledes Flaaden skal monteres, nemlig 27 Skibe med 1396 Kanoner og Mandskabet prima plana 6962 Personer, specificeret til hvert Skib; til 10 Defensions-skibe (for at gjøre Flaaden til en 40 Skibe stærk) behøvedes 1200 Mand, ialt 8162 Mand, og hvorledes samme skulde bringes tilveje samt videre repareret og Overslag til deres Bekostning maanedlig, nemlig 400,000 Rdlr.

Saa og Extrakt, hvorledes 952 Baadmænd af Kjøbstæderne i Danmark kunde tilvejebringes.

Litr. DD. Kommissionens Eragtning over Søetatens Ruller, hvilke Betjente kunde kasseres, og de fleste nyde mindre Gage, fra Kapitajner af, hvis Konduite Liste anføres.

Litr. EE. JJ. Instruktioner.

Litr. KK—SS. En Seddel bilagt istedetfor de øvrige Instruktioner.

Februar 1666, da Søetatens Budget skulde lægges for det næste Aars 9 første Maaneder (der var da al Udsigt til Krig med England), han skjød selv 12,000 Rdlr. til i Aaret 1667. Som Konge hjalp han stadig paa Marinen. Det omtales af Bording i Danske Mercurius ¹⁾, at Kongen interesserede sig for sine Skibe, han skriver saaledes i April 1673:

Men haade først og sidst hand paa Sø-Statens Sager
 Vel nøje giver Agt, og det saaledes mager,
 At Floden snart udi sin rette Skik og Stand,
 Om noget kommer paa, strax færdig være kand.

Om noget hidindtil ved Bremer-Holm kand være
 Forseet og glemt, maa skee, som Verket kand besvære,
 Det hand forandret og afskaffet have vil.
 Enhver skal gjøre saa. som hand er pligtig til.

Hand lønner Folket af, og dertil selv forstrækker,
 Hvis den tillagte Sum og Indkomst ej tilklækker.
 Ja Kongen stundom selv er og hos Munstringen,
 At see, til hvad og hvem hans Penge gives hen.

Sammesteds siges om Kongen i Maj Maaned 1673 ²⁾:

Hand Folket Mood og Lyst med sit Exempel giver,
 I det hand ofte selv tilseer og derpaa driver.
 Ja tit, naar jeg og du, maa skee, vor Morgen-dolm
 Os tage sødelig, er hand paa Bremerholm.

Ogsaa Thomas Kingo omtaler ³⁾ Christian den Femtes personlige Iver for Krigsflaaden. Det er vel Digtere, som fortælle det, dog er det ikke Digt. Det er værdt at lægge Mærke til, at det netop var 1673, at Søetatens Bestyrelse blev forandret, og af Regnskabet for dette samme Aar erfares, at Kongen af sit eget Kammer gav

¹⁾ Bording, Poetiske Skrifter, (II), S. 269.

²⁾ Bording, Poetiske Skrifter, (II), S. 273.

³⁾ Th. Kingo, Anhang til Christian den Femtes første Ledingstog Aar 1676, Blad Eijj verso.

til Marinen 62,500 Rdlr.¹⁾). Men Christian den Femte vilde ikke kunne have udrettet og opnaaet saa Meget, hvis han ikke havde taget noget Godt i Arv efter sin Fader.

Det blev tidligere berørt, at en nyere Forfatter, efter at have omtalt Flaadens daarlige Tilstand i Aarene 1660—63, siger, at det navnlig skyldtes Niels Juels Virksomhed paa Holmen, at der i September 1665 var 16 brugelige Orlogsskibe og Fregatter og 3 mindre Krigsskibe. Det vil nu være bedst at gennemgaa Listen paa disse Skibe og forsøge paa at skaffe Oplysning om, hvormange af dem der kunne antages for at være ældre, og hvormange der ere byggede i Aarene 1663—65. Listen er denne ²⁾:

Frederik	106	Kanoner	Oldenburg	48	Kanoner
Sophia (Amalia) . .	80	»	Kjøbenhavn	36	»
bliver fortømret paa Holmen.			St. Michael	40	»
Prinds Christian . .	70	»	Sorte Bjørn	30	»
Trefoldighed ³⁾ . . .	66	»	Flyvende Hjort . . .	14	»
Tre Løver	60	»	Vildmanden	14	»
Svanen	56	»	Eenhjørningen —		
Victoria	56	»	[Egernet]	14	»
Tre Kroner — nu			—		
Nellebladet — . .	56	»	Churprindsen } ikke	52	»
Sorte Rytter	46	»	Prinds Georg } færdige	52	»
Norske Løve	46	»	Spidsbergen — nu		
Spes	46	»	kaldet Havfruen .	20	»
Lindormen	46	»			

¹⁾ 1676 var Tilskudet fra Kongens eget Kammer 94,784 Rdlr.

²⁾ Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, II, S. 100; det er den svenske Resident, Gustav Liliencrona, som har sendt denne Liste hjem den 11 Sept. 1665.

³⁾ Om dette Skibs sidste Skjæbne fortæller W. Worm i sine haandskrevne Optegnelser til Christian den Femtes Historie: »13 Oktober 1676 kom der Vaadeild udi Skibet, kaldet Trefoldighed, paa hvilket Salig Højlovlig Ihukommelse Christian 4 selv personlig kommanderede Flaaden 1644 som Admiral, og fægtede udi nogle Timer til alles Forundring med den

Frederik er bygget 1649 i Neustadt. Sophia og Prinds Christian¹⁾ ere byggede 1650 i Norge. Trefoldighed er vel bekendt fra Slaget paa Colbergheide 1644. Tre Løver nævnes i Regnskabet for 1657. Svanen nævnes i Regnskabet for 1650. Victoria er bygget 1650 i Neustadt²⁾. NELLEBLADET (Tre Kroner) nævnes 1650. Sorte Rytter førtes 1657 af Niels Juel som Kapitajn. Norske Løve, Spes, Sorte Bjørn nævnes 1650, Lindormen, Flyvende Hjort, Vildmanden nævnes i Regnskaberne 1657—63.

Man kan temmelig sikkert følge Flaadens Udvikling i Aarene 1663—70³⁾. Allerede 1663 begyndtes Bygningen af flere Skibe, som bleve færdige i de følgende Aar. I Juni 1663 blev Skibet Kjøbenhavn købt af det forrige Saltkompagni; Skib og Redskaber kostede 9000 Rdlr., Kanoner og Ammunition 2110 Rdlr., = 11,110 Rdlr.; det gik strax efter paa en Rejse til Archangel. Havfruen nævnes i Februar 1664. Oldenburg nævnes 1664. St. Michael blev købt i Holland i Begyndelsen af 1664 og Kjøbet besørget af Curt Adelaer. Den 2

---

ganske Svenske Flaade, slog sig dog lykkelig igjennem. Saa at det skønne Skib, dog nu gammelt, som længe havde ligget paa Strømmen, der ogsaa opbrændte«. Gl. kgl. Saml., Folio, Nr. 930.

- ¹⁾ Senere fik dette Skib Navnet Prindsesse Charlotte.
- ²⁾ Bekostningen udrededes af Albert Berntz og Leonhard Marsilius, de samme som gjorde Udlæg for Kongen til Skibet Frederiks Bygning; de fik Betaling i Anvisning paa Intrader fra Norge. (Rentemestrenes Regnskaber).
- ³⁾ Kilden til de i det Følgende givne Efterretninger om Skibene er dels Beckers Samlinger til Frederik den Tredies Historie, anden Del, dels forskjellige officielle Protokoller, og Hovedregnskabsbøgerne for Bremerholms Orlogsværft 1663—1673, som bevares i Marineministeriets Arkiv (Reol 16, a). I disse Hovedbøger finder man mangfoldige Bidrag til Oplysning om Marinens Forsyning.

Januar 1664 skrev Kongen til ham, at han havde erfaret af Admiralitetsraad Jens Lassen, at der i Holland skulde være en Fregat tilkjøbs med 26 Stykker monteret, og hvorom Curt Adelaer havde tilskrevet Lassen, Adelaer skulde købe Skibet. Den 3 Februar fik Skatkammerkollegiet et Brev om, at Adelaer havde købt Skibet, hvis Betaling, Fortømring og Proviant vilde løbe op til omtrent 8400 Rdlr.; disse Penge skulde udbetales af Søetatens Midler. Af Regnskaberne ses, at Skibet kostede 6292 Rdlr., Reparationerne i Amsterdam kostede 1893 Rdlr., = 8185 Rdlr. Adelaer maa have arrangeret dette Kjøb skriftlig, thi han var ikke i Holland 1664. St. Michael strandede i Efteraaret 1666¹⁾. I November 1664 løb Churprindsen af Stabelen, det var først kaldet Slesvig. Prinds Georg — opkaldt efter Frederik den Tredies Søn — blev færdig 1665²⁾. I en Memorialbog over annammede og udbetalte Penge, i Ministeriernes Arkiv, findes anført: »Den 2 April 1667 gjort Admiral Cort Adler til Daniel Knopf Indvisning udi Tiende Dellers Skat af Bradsbjerg Lehn for 200 Rdlr., han udi Guld til det Skib Prinds Georg at staffere haver udlagt«. Der føjes til: »NB. forandret«. 1664—65 byggedes et stort Skib i Neustadt af Claus Reimers; det hed Tre Kroner, i December 1665 blev Viceadmiral Heldt sendt over for at hente det³⁾. Paa samme Tid byggedes der i Neustadt paa Skibet Nr. 2. Paa samme Tid byggedes der paa Holmen i Kjøbenhavn paa 2 store Skibe, »de franske Skibe«, det ene af dem, Nr. 7,

¹⁾ Rentekammerets Expeditionsprotokol, Nr. 6, Sag Nr. 1032 og 1068. Bremerholms Hovedbog. Becker, Samlinger, II, S. 175. Paa samme Tid forliste Norske Løve og Havfruen.

²⁾ Til December 1665 kostede Churprindsen 23,973 Rdlr., Prinds Georg 22,569 Rdlr.

³⁾ Til sidst i December 1665 kostede dette Skib 22,763 Rdlr.

»Skibet ved Klokken«, fik Navnet Frederik, det var paa 70 Kanoner og løb af Stabelen i Oktober 1665, det andet Nr. 9, »Skibet paa Slæbepladsen (i en Protokol siges: paa Reberpladsen)« blev kaldet Sophie, det løb af Stabelen den 7 December 1665; disse Skibe vare »heel stærke og velbyggede«. Dagen efter, den 8 December, skulde et Skib paa 80 Kanoner løbe af Stabelen, maaske Skibet Nr. 8, som blev kaldet Norske Løve. Da Adelaer i Foraaret 1666 var i Holland købte han et Skib Agatha, som med Udredningen kostede 25,584 Gylden, det fik faa Aar efter Navnet Færø og blev brugt til Ostindiefarer. I Begyndelsen af Marts 1666 blev Hummeren færdig, som tidligere er omtalt. I April 1666 blev en Galej færdig, som tilligemed en anden var bleven sat paa Stabelen forrige Høst; de skulde være 96 Fod lange over Stævnen, have 36 Aarer og føre 6 Kartover. I Maj nævnes et nyt Skib Delmenhorst. I Juni kom en ny Fregat Gyldenløve paa 36 Kanoner fra Christiania, den og et andet Skib, »Flyvende Fisk«, bleve byggede paa Hovedøen af Cornelius Thomesen; Gyldenløve blev snart udrangeret af Marinen, den blev gjort til Ostindiefarer med Navnet »Mageløs«. Paa samme Tid var man begyndt at bygge paa et nyt Skib som Hummeren. I August Maaned løb en Galej af Stabelen af Størrelse og Bygning, som de »tre« tidligere, 80 Fod under Kjølen, med 32 Aarer. Ligeledes i August skulde der hentes et skjønt nyt Orlogsskib, som skulde føre over 80 Kanoner, maaske Nr. 2 fra Neustadt. I Frederik den Tredies sidste Regjeringstid byggedes der paa Skibene Nr. 10, 11 og 12. Et af dem Nr. 10, som fik Navnet Prinds Christian, er vist det, som løb af Stabelen i November 1669¹⁾; de to andre, som fik Navnene

¹⁾ Til August 1669 kostede dette Skib 20,890 Rdlr.

Charlotte Amalie¹⁾ og Anna Sophie vare ikke færdige, da Frederik den Tredie døde; der var begyndt paa dem alle tre 1667.

I Tiden fra 1649—60 er der bestandig blevet bygget Skibe, om end ikke mange, og blandt dem var der flere af antagelig Størrelse. Det er urigtigt, hvis man tror, at det skyldes Udvikling af stor Kraft i Aarene 1660—65, at der i September 1665 kunde nævnes saamange Skibe, som Liliencrona har opført i sin Liste, thi de allerfleste vare byggede for adskillige Aar siden, forholdsvis faa ere ganske nye²⁾. I Tiden fra 1664 til ind i 1667 er der udrettet Betydeligt, fra 1667 til 1669 er der udrettet meget Lidt. Man var henimod 3 Aar om at bygge et Skib, fra 1667 til 1669, der manglede Penge, der manglede Tømmer, der manglede Arbejdere, allerede i Oktober 1667 vare mange af de fremmede Tømmermænd rejste bort. Det kan ikke med Rette siges, at Flaaden i Frederik den Tredies sidste Regjeringsaar var sat i en ypperlig Tilstand, men det er med langt større Uret der siges, at den var i en jammerlig Tilstand. Den danske Flaade talte i Begyndelsen af Aaret 1670 et Antal gode Skibe, hvoraf flere vare store, mange kun faa Aar gamle, men Antallet var ikke stort, navnlig i Sammenligning med den Magt, med hvem en Krig snarest kunde ventes, Sverig, og Forsyningen med hvad der hører til en Flaades Ekvipering i Krig lod meget tilbage at ønske.

---

¹⁾ Forskjelligt fra Prindsesse Charlotte.

²⁾ Der købtes af og til Smaaskibe. I December 1663 købte Kongen en Galiot af Arent Tengnagel og Henrik Würger i Lybek for 3000 Rdlr.; 1664 købtes en Galiot af Christopher Gabel for 2000 Rdlr.

Fra Christian den Femtes sjette Regjeringsaar 1675 er der bevaret en officiel Flaadeliste (Bilag Nr. 36), som viser, at Flaaden bestod af følgende Skibe:

Sophie Amalie. . . . . 90 Kanoner i 3 Lag.		Gyldenløve . . . . . 54 Kanoner	
Christianus Qvintus 86	»	Christiania 54	»
i 3 Lag.		Lindormen 46	»
Prinds Georg. 78	»	Delmenhorst. 44	»
i 3 Lag.		Færø 42	»
Norske Løve. 76	»	Kjøbenhavn 36	»
i 3 Lag.		Hummeren 32	»
Tre Kroner. 70	»	Anthonette. 26	»
Churprindsen 68	»	Havfruen 26	»
Enighed. 66	»	Lossen 26	»
Charlotte Amalie . . 64	»	Jægeren. 24	»
Fridericus Tertius . 64	»	Hjorten 20	»
Tre Løver 64	»	Prindsens Fregat . . 18	»
Anna Sophie. 62	»	Vildmanden 16	»
Svanen 62	»	Falken 16	»
Christianus Qvartus 58	»	Vandhunden. 12	»
Nellebladet. 54	»	Forgyldte Fisk. 8	»

Bygningen af Charlotte Amalie og Anna Sophie er begyndt under Frederik den Tredie. Fridericus Tertius, Skibet Nr. 14, og Christianus Qvartus, Skibet Nr. 15, ere byggede paa Holmen i Kjøbenhavn; de fik deres Navne i Juli 1672. Enighed, Anthonette, Jægeren, Lossen, Hjorten, Prindsens Fregat, Falken, Vandhunden, Forgyldte Fisk ere nye Navne; maaske kan et ældre Skib have faaet et nyt Navn, de fleste ere vist nybyggede; et af dem kan være det, som i Aarene 1672—73 bygges »ved Klokken, Skibet Nr. 11«. Nellebladet er bygget i Kiel (det gamle Nellebladet var allerede under Frederik den Tredie gaaet ud af Flaaden; rimeligvis er det strandet; det opføres i Regnskaberne som »opslidt« i Egersund). Christianus Qvintus er maaske det, som løb af Stabelen i November 1669 under Navnet Prinds Christian. Sophie Amalie er vist intet nyt Skib, det er

vistnok Skibet af samme Navn, som blev bygget 1649 og som senere er blevet forandret. Gyldenløve maa være et nyt Skib, det forrige Gyldenløve blev omdøbt til Mageløs og brugt til den ostindiske Fart; det er vistnok et, som blev bygget for Ulrik Frederik Gyldenløve i Kiel og af ham solgt til Kongen¹⁾. Christiania blev kjøbt i Aaret 1674 for 7800 Rdlr.

Den egenlige Orlogsflaade bestod altsaa 1675 af 31 Skibe (foruden et Par Brandere); udbrod Krig, skulde den forstærkes ved Defensionsskibe, det vil sige Kofardiskibe, hvis Bygning var beregnet paa, at de kunde føre Kanoner; de største kunde have 36 Kanoner — det var Skibe, som mange hollandske, f. Ex. de groote Sint Joris, Curt Adelaers Skib, da han var i venetiansk Tjeneste. Det var med denne Flaade, at Danmark mødte Sverig i de følgende Aar. Den svenske Flaade var stærkere end den danske, men man havde i Danmark god Fortrøstning til Skibene. Mærkeligt er det at læse, hvad Anders Bording skrev i sin versificerede Avis, den danske Mercurius for 1 April 1676²⁾:

Saa stor og vel forvart en Orlogs Magt til Strid
 Af Danmark aldrig før udgiordes nogen Tid.
 Er Sverrigs Søe-Magt end saa sterk, som den sig skriver:
 Vor Sags Retfærdighed os dog Fortrøstning giver.
 Vel større Læss er vælt af liden Tue før.
 Hvad Magt og Mængd ej kand, det Tapperhed tit gjør.

¹⁾ Det blev betalt paa følgende Maade, som det ses af Admiraltets Protokollen, den 3 April 1672:

Laurvig og Sandefjords Tømmer og Tjære Tiende i Aar forfaldne tre Terminer	1350 Rdlr.
Drammens Tømmer og Tjære Tiende i Aar første tvende Terminer	2990 —
Bradshjerg Amt i Aar forfaldne og først indkomne Skatter	5660 —

10,000 Rdlr.

²⁾ A. Bording, Poetiske Skrifter, (II), S. 405.

To Maaneder efter leveredes Slaget ved Øland, hvor den danske Flaade i Forening med en hollandsk Auxiliær-Eskadre overvandt den svenske Flaade, som tabte sine største Skibe.

Er det nu Curt Adelaer, der har ledet denne Flaadens stadige Fremadskriden? Er det ham, som har drevet paa, ham, som har udkastet Planerne og vejledet ved deres Udførelse? Er det ham, som har bygget Skibene, ham, som har skabt Flaaden? Det kan næppe være rigtigt at sige det. Det er ikke en enkelt Mand, der har skabt Flaaden paa den Maade, som man kan sige, at Colbert skabte den franske Flaade; Marinens Udvildelse er sket ved Samvirken af flere Personer: Kongerne, Frederik den Tredie, Christian den Femte, Henrik Bjelke, Curt Adelaer, Niels Juel. Curt Adelaer kom til Danmark netop paa den Tid, da man var begyndt at lægge Kraft i Udviklingen af Flaaden; der kan ingen Tvivl være om, at han som en dygtig Sømand og virksom Personlighed er bleven brugt, hans Stilling som Vicepræsident i Admiralitetet førte det med sig, og det tør man vel nok antage, at han har gjort sig Umage for at udfylde den ham betroede Plads. Det er vist, at han er bleven brugt i flere Henseender, hvor det var af Vigtighed at forsyne sig med Arbejdere og Materiel fra Holland, et Land, som Adelaer stod i saa nøje Forbindelse med. De Oplysninger, som herom ere skaffede tilveje, bekræfte, hvad Mylius allerede har fortalt, men kun ved Misforstaaelse af denne Forfatter er den Lære kommen frem, at den danske Marine ved Adelaer blev til en Efterligning af den hollandske. Mylius siger selv¹⁾, at der »skeede ingen Forandring ved de gemeene Arbeids-Folkes Tall og Handteering paa Holmen, hvori det af

---

¹⁾ Mylius, S. 48.

den Store Konge, Kong Christian den Fierde, givne Reglement blev stedse fulgt«. Det er endelig rimeligt, at den ny Galejbygning i Norge, maaske ogsaa Bygningen af større Galejer i Kjøbenhavn, er sket under Paavirkning af Curt Adelaer. Fortællingen om, at Adelaer har skabt Flaaden, kunde antages, dersom den støttede sig paa gamle troværdige Vidnesbyrd; men naar disse mangle, og naar det kan paavises, at Fortællingen egenlig først er kommen frem i nyere Tider og fremsat af Forfattere, som ikke have gjort grundige Studier eller havt Kilder til deres Raadighed, som nu ere tabte, saa maa det vist indrømmes, at Fortællingen hviler paa en meget svag Grundvold. Hverken Hofman eller Gebhardi eller Ove Malling ere paalidelige historiske Forfattere, de ere flittige og underholdende Kompilatorer. Kun ved Ubekjendtskab med de sande Forhold er det sket, at Adelaer, paa hvem der fra gammel Tid er bleven kastet en særegen Interesse, er kommen til at staa som Flaadens Skaber. Men den som tror, at det var Adelaer, hvem Venetianerne skyldte, at de sejrede over Tyrkerne, er ligesaa uretfærdig imod Venetianerne, som den er det mod Adelaers Kolleger i Danmark, der tror, at det var Adelaer, som styrede og ledede, tegnede og byggede o. s. v. Siges der, at Adelaer tog Del i det fælles Arbejde og hjalp til dets Fremme, hvor han skulde, saa er man vist kommen Sandheden nær, men endda mangle omfattende og sikre Beviser.

Curt Sivertsen Adelaer som Handelsmand.

Curt Adelaers tidligere Historie, den høje Stilling, han kom til at beklæde, da han vendte hjem til Danmark, hans Deltagelse i Styrelsen af Søetatens Anliggender har bidraget til at Samtiden blev opmærksom paa ham. Men han blev sat til at medvirke i nogle Foretagender, som vare af meget stor Betydning i forskjellige Retninger, og hvorved hans Navn uden Tvivl ofte maa være kommen paa Tale. Et af disse Foretagender var Ledelsen af Salthandelen. Det vilde blive et altfor vidtløftigt Arbejde, hvis denne Handels Historie i Midten af det 17 Aarhundrede her skulde omtales med stor Vidtløftighed, men forbigaas kan denne Sag ikke. Salthandelen spillede en ganske overordenlig stor Rolle paa den Tid, især for Norge, hvor Fiskefangst og Udførsel af saltet Fisk var en saa vigtig Indtægtskilde. Det var fornemmelig Hollænderne, som man paa en Maade stredes med om denne Handel, de bragte Salt til Norge og førte Tømmer hjem til Holland, og Spørgsmaalet drejede sig om, hvorledes Regjeringen kunde drage størst Fordel af Salthandelen. Allerede 1655 var et Saltkompagni blevet oprettet, dette »almindelige danske Kompagni« havde to Kontorer, et i Bergen og et i Kjøbenhavn. Denne Monopolhandel var man ikke tilfreds

med; allerede i Maj 1656¹⁾ sendtes Deputationer fra Christiania, Bergen, Stavanger og Throndhjem til Kjøbenhavn, for at bede om, at det maatte blive ophævet; i December samme Aar forlangte Holland det ophævet, men det skete ikke, mange fornemme Mænd vare Participanter og de modvirkede Hollænderne, som den 1 Januar 1657 gjentog deres Fordring om Ophævelsen. Omsider blev dog Saltkompagniet hævet den 8 Februar 1662, da det »ikke havde kunnet efterkomme, hvad det var forpligtet og obligeret til«. Salthandelen var nu fri i et Par Aar, men den 16 August 1665 oprettedes et nyt Kompagni, til hvilket Salthandelen blev bortforpagtet for en aarlig Sum af 100,000 Rdlr.; det alene maatte indføre Salt i begge Riger i 6 Aar fra førstkomende Pintsedag 1666 til 1672; Afgiften (til Pintse 1666 20,000 Rdlr.) skulde indbetales de tre Fjerdedele i Norge, den ene i Kjøbenhavn. Til Generaldirektører over Saltkompagniet valgtes Curt Adelaer, Jonas Trelund og Baronet William Davidson. Trelund var en dansk Mand, som havde været Kjøbmand i Amsterdam, han var flyttet til Kjøbenhavn — han nævnes den 13 Marts 1662 som »nu værende i Kjøbenhavn« —, blev Participant med en Fjerdedel i det islandske Handelskompagni, som oprettedes den 31 Juli 1662, og blev den 8 Januar 1663 Assessor i Admiralitetet. Den 14 Januar 1663 fik han et stort Privilegium paa Handel, Skibsbygning og Manufaktur i Kjøbenhavn; i hans Privilegium stod den mærkelige Bestemmelse, at han og alle, som for hans Skyld kom til Kjøbenhavn, maatte have Frihed til i Klædedragt, Riden og Kjøren sig paa den hollandske

---

¹⁾ Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, I, S. 97, 135; 439, 442. Til Oplysningerne om Saltkompagnierne er benyttet Sjællandske og Norske Tegnelser.

Maner, eller saasom det dem lystede, at holde«¹⁾. Handel med Salt var netop en af hans Specialiteter, sin Handel drev han paa Norge, Island og Færøerne; han havde 1662 kjøbt Handelen paa Færøerne af Christoffer Gabel²⁾. — William Davidson, Ridder, Baronet, var Kongen af Englands Faktor i Holland; han ejede et Jernværk i Norge, Mostadmarken med Hommelvigens Gaarde ved Throndhjem. Begge disse to Mænd stod i Handelsforbindelse med Holland, det har maaske været en medvirkende Aarsag til at de valgtes til Generaldirektører, og det har maaske ogsaa været Hensyn til Hollænderne som gjorde, at Curt Adelaer blev deres Kollega, idet han kunde antages at være kjendt med Forholdene i dette Land, som havde stor Interesse i Salthandelen, og han tilmed havde en Svoger i Amsterdam, Arnold Pelt, som var en stor Kjøbmand. Paa en Maade blev det et hollandsk Saltkompagni. I Norge var man ikke glad over at Salthandelen atter blev monopoliseret, men til Held for Landet levede Kompagniet ikke længe. Det var ikke istand til at forsyne Rigerne med Salt; Følgen blev, at Salthandelen allerede den 7 Oktober 1665 blev given fri — naturligvis imod Toldens Betaling — til 1 April 1666. Men da dette Tidspunkt nærmede sig, var Kompagniet lige saa lidt kommet til Kræfter, navnlig paa Grund af Krigen mellem Holland og England. Handelen blev den 22 Marts given fri til 1 August; den 7 September forlængedes Terminen til 31 December og kort efter blev Kompagniet ophævet efter dets egen

---

¹⁾ Nyerup, Bidrag til Frederik den Tredies Historie, S. 365—66. Trelund var maaske fra Kallundborg, hvor en Peder Jensen Trelund 1655 var Postmester og senere blev Borgemester; han mødte paa Rigsdagen i Kjøbenhavn 1660.

²⁾ Skjødet, dateret den 2 April 1662, er skrevet paa Hollandsk; det blev konfirmeret den 31 Oktober 1662.

Begjæring den 16 Marts 1667¹. Det var maaske ikke saa underligt, at det ingen Fremgang havde havt, thi Direktørerne vare uenige, og der udspandt sig flere ubehagelige Forhold imellem dem; der opstod Processer mellem Adelaer og Davidson, som fortsattes i mange Aar, endog efter Adelaers Død; hvorledes det gik Trellund, vil strax blive omtalt.

Det er fra Adelaers Styrelse af Salthandelen, at T. Becker har fremdraget et Vidnesbyrd, som efter hans Mening taler meget imod ham, idet han tror deri at kunne finde Bevis paa, at han har set for meget paa sin Fordel. I et Brev (Bilag Nr. 40), som er skrevet fra Bergenhus den 13 Februar 1666 til Ove Bjelke, Norges Kansler, af dennes Forvalter Berent Simensen, klages over, at Adelaers Fuldmægtig i Bergen havde henvist Simensen til Throndhjem for at købe Salt; han kunde ikke faa mere i Bergen, hvilket kunde blive meget ubehageligt, da det var lige i Fisketiden.

Der kjendes ikke videre til denne Sags Sammenhæng, den lader sig vist slet ikke oplyse, og det er derfor ikke muligt at fælde nogen sikker Dom²). Men det synes rigtignok, at Adelaer ikke har handlet velbetænkt. I Privilegiet for Saltkompagniet nævnes, i hvilke Byer det skulde have Saltoplag; Byerne i Norge vare: Throndhjem, Bergen, Christianssand, Frederikstad, Kragerø og Christiania, desuden maatte de, hvis de fandt det for godt, anlægge Salthandler paa hvilke andre Steder de vilde. Hvis Adelaer har henvist Folk i Bergen, Centrum for Fiskeriet paa Norges Vestkyst, til Throndhjem, for at hente Salt, kan det have været et slemt Fejlgreb

¹) De trykte Forordninger.

²) Bedømmelsen af Forholdet vanskeliggjøres derved, at Brevet netop er skrevet paa en Tid, da Salthandelen var given fri (se S. 287).

fra hans Side, som vanskelig kan forklares; thi der synes at have været al mulig Opfordring til at være godt forsynet med Salt netop i Bergen, hvor der kunde ventes en meget stor Afsætning. Man havde i denne By gjort sørgelige Erfaringer paa Følgerne af at mangle Salt ¹⁾).

1668 oprettedes et nyt Saltkompagni. Kongen besluttede nemlig, at lægge Salttolden samt al den Fordel og Indkomst, som af Salthandelen i begge Rigerne kunde vindes, til Søetaten, og derfor blev Handelen sat under Bestyrelse af Rigsadmiral Henrik Bjelke, General Admiral Adelaer og Admiralitetsraad Povel Klingenberg. Vilkaarene vare gunstige; der blev ikke forstrakt dem Penge, men de fik Penge tillaans mod 6 Procent Rente, i de første Aar skulde ingen Penge tages eller begjæres af Salthandelen, Avancen skulde staa i Handelen til Kapitalen var voxet, saa skulde der først svares Afgift; de maatte ikke sælge Salt uden i Læster, de maatte ikke søge egen Fordel, det Hele skulde være til Kongens Avantage og Fordel. Privilegiet er dateret den 28 November 1668. Heller ikke denne Ordning førte til noget tilfredsstillende Resultat; Enden blev, at Kompagniet blev ophævet, og ved en Forordning af 24 Maj 1671 indførtes fri Salthandel imod at Kjøbmændene udredede Defensionsskibe. Derved opnaades, at den indenlandske Handelsmarine voxede, at Krigsmarinen fik et godt Tillæg — de største Defensionsskibe førte 34—36 Kanoner, de bleve byggede efter en bestemt Certer og Model, som forfattedes i Kjøbenhavn —, Toldindtægterne steg ved den fri Handel, kort, der blev gjort et stort Fremskridt. Holberg omtaler denne For-

¹⁾ Norske Magasin, II, S. 207—8.

andring i sin Beskrivelse af Bergen¹⁾); da Defensions-skibene bleve indførte, kom Handelen i Bergen »paa den højeste Spidse«. Men Forandringen havde ogsaa i andre Henseender heldbringende Følger; thi i den Periode, Regjeringen gjorde sine Forsøg med Saltkompagnierne, naade Spedalskheden en frygtelig Højde i Norge, og især i de Egne, hvor Fiskeriet hørte hjemme, thi Mangel paa Salt der fremkalder Hungersnød med sine Følger.

Det andet Foretagende var Gjenoplivelsen af den ostindiske Handel. Siden Christian den Fjerdes Tid var Besejlingen paa Ostindien standset, først 1668 toges den op igjen; Curt Adelaer og Klingenberg ledede Forretningerne²⁾. Der blev sendt et kongeligt Skib ud, Færø, under Kommando af Sivert Adelaer. Skibet forlod Kjøbenhavns Rhed den 10 Oktober 1668 og kom til Tranqvebar den 21 Mai 1669; en Skibsjournal over Udrejsen, ført af Præsten »Henricus Johannides Morvill«, er endnu bevaret³⁾. Skibet kom hjem til Kjøbenhavn i September 1670. Det vakte stor Glæde i Kjøbenhavn, at Rejsen var løben heldig af (rigtignok var der død 36 Personer paa Rejsen), Kongen og Prinds Georg kom ombord i Skibet⁴⁾.

¹⁾ Holberg, Bergens Beskrivelse, 1737, S. 120; sml. S. 108.

²⁾ Gazette de France 1668, Nr. 68. Brev fra Kjøbenhavn den 20 Maj.

³⁾ Gl. kgl. Saml., Folio, Nr. 924. Blandt de Fejl, som findes i Hofmans Levnetsbeskrivelse af Curt Sivertsen Adelaer, er ogsaa den, at han har troet, at det var Curt Adelaer, som gjorde Rejsen til Ostindien. Sivert Adelaer nævnes i Kongen af Bantams Brev til Kongen af Danmark, dateret 7 Januar 1670, Schlegel, Samml. zur Geschichte Dänemarks, II, S. 177—79. 1671 skulde der kjøbes for 2000 Rdlr. Presenter til Kongen af Bantam, desuden sendes ham en Metalkanon, en hel eller en halv Kartove, og 20 Centner Krudt. Sjæll. Tegnelser, 15 Juni 1671.

⁴⁾ Gazette de France, 1670, Nr. 122, Kjøbenhavn 19 Septbr.

1669 rejste Christian Bjelke til Ostindien, han førte Skibet Mageløs og havde desuden Havhesten under sin Kommando. Morville var paa en Del af Rejsen, ombord paa Mageløs, i sin Dagbog fortæller han, at de den 9 August 1672 kom hjem og gik til Ankers mellem Kronborg og Hven om Middagen; om Aftenen »kom Hs. Excellentz General Admiral Adler os omborde, blev ogsaa om Natten«. Den 10 August »ved Dagens Begyndelse drog Gen. Adm. Adler igjen i Land ad Kjøbenhavn til, og Kapitajn Chr. Bielke med ham« ¹⁾. Ved disse Skibe og den Forstærkning, de bragte, fremmedes Livet i Kolonien, nye Traktater sluttedes og der stiftedes Forbindelse med Riget Bantam paa Java, hvor Sivert Adelaer var 1669 og i Begyndelsen af 1670. I Aaret 1670 dannedes et nyt ostindisk Kompagni, den 20 November blev der givet det en Oktroj paa 40 Aar; den 9 December samme Aar konfirmerede Kongen det af Interessenterne fastsatte Reglement. Interessenterne valgte til den første af Direktørerne, General-Admiral Curt Adelaer. Han havde interesseret sig meget for det hele Foretagende, og virket for det, medens Handelen endnu lededes for kongelig Regning.

Ogsaa senere har hans Stilling i Admiralitetet været til Gavn for Kompagniet, thi det var kongelige Skibe, som bleve sendte ud paa Kompagniets Regning. Saaledes er der indført i Admiralitetets Protokol den 22 Juni 1672: »Blev af Hs. Excell. Gen. Adm. Adeler begjæret, at han 2400 Lpd. Harpix fra Hamborg med denne Post vilde forskrive til Hs. Kgl. M. til Ostindien destinerede Skib Haabets ²⁾ Fornødenhed, hvilket af de

¹⁾ Morvilles Dagbog i gl. kgl. Saml., Folio, Nr. 924. Der blev skrevet og trykt et Æredigt over denne Rejse af Dorus (o. Klaus Bang). Kbh. 1672, 8°.

²⁾ Dette Skib var bygget 1670 i Neustadt af Claus Reimers.

8000 Rdl., som det danske Ostindiske Kompagnis Direktører til samme Skibs Udredning Admiralitetet forstrække vil, betales skal«. Den 15 November blev Skibet Mageløs overladt Kompagniet for 4000 Rdlr. Fragt. Den 13 Juli 1672 blev begjæret af Adelaer, at han »af Holland eller Hamborg vilde forskrive 110 Ruller hollandsk Sejldug til Skibet til Ostindien«. Den 23 August bestemmes, at Mageløs skal hurtig gjøres sejlkklar til Ostindien, det ostindiske Kompagni skyder 5000 Rdlr. til, dog heri afkortes 800 Rdlr., som ere forstrakte paa Haabets Udredning. Hans Søn førte den første Expedition 1668. Sivert Adelaer var født i Curt Adelaers første Ægteskab i Hoorn 1647; allerede den 14 Marts 1666 blev han udnævnt til Kapitejn i Søetaten med 400 Rdlr. om Aaret; samme Aar var han i Holland, om han har ledsaget sin Fader dertil, eller allerede var der, da han kom dertil i dette Aar, er uvist, men han nævnes blandt de Officerer, som bleve antagne i Holland, da Curt Adelaer førte de ofte omtalte 8 hollandske Hyreskibe til Kjøbenhavn. Kort efter sin Hjemkomst fra Ostindien blev han udnævnt til Schoutbynacht, den 9 Oktober 1670, — altsaa i en meget ung Alder — med 600 Rdlr. aarlig Gage¹⁾.

---

¹⁾ Hans Bestalling lyder saaledes: »C. 5. G. A. V. At saasom Ære og Værdighed er den fornemste Belønning, som Dyd og Mandighed stræber efter, da haver Vi ogsaa allernaad. beskikket og forordnet Ærlig og Velbyrdig Sivert Cortsen Adler udi Henseende til hidindtil beviste tro og gode Tjeneste, som han og fremdeles agter at gjøre, saa og nu hermed allernaad. beskikke og forordne hannem til at være vores Schoutbynacht, og vil saa være denne Forfremmelse ham til al Dyd og Ære fremdeles at efterstræbe, og Vores Kongl. Naade og Belønning videre at fortjene allernaad. have opmuntret. Hafn. den 9 Oktob. A^o 1670«. Denne Bestalling findes indført i Sjællandske Registre for 1670 i Geh. Arkivet. Allerede i forrige Aarhundrede er den bleven skreven af, for »den usædvanlige Stils Skyld«. Til Afskriften i geneal.-herald. Samling i Geh.

1671 blev han sendt til Holland og bragte et Brev fra Christian den Femte til Admiral Ruyter, hvori denne anmodedes om, at lade den unge Adelaer være ombord paa sit Skib paa det forestaaende Togt, for under hans Øjne at lære »het scheps bestier en den oorlogh ter zee«¹⁾. Aaret efter, den 13 November 1672, blev han udnævnt til Kommandant i Dansborg.

Naar Curt Adelaer er bleven valgt til baade at have med Salthandelen og med den ostindiske Handel at gjøre, har Grunden vist for en stor Del været den, at han forstod sig paa Handel og i den Henseende var en driftig Mand. Det er ikke usandsynligt, thi han var virkelig en ivrig Kjøbmand. I sin Depeche af 5 Marts 1668 skriver Gustav Liliencrona²⁾: »Admiral Adelaer vil paa egen Bekostning udruste en lille Fregat, som Kongen har skjænket ham, hvilken han agter at sende til fremmede Steder, for ved nogen ny Trafique at søge at erholde en stor Gevinst.« Hvad enten det er rigtigt eller ej, at Kongen har foræret Adelaer en Fregat, saa kan den Maade, paa hvilken Liliencrona udtrykker sig, tyde hen paa, at han betragtede Adelaer som en Spekulant³⁾. Om man med Rette kan kalde

---

Ark. er der føjet følgende Bemærkning til: »Non sum dignus«, sagde Candidaten ved at modtage Ridder-Ordenen i Frankrig. »Je le scais, repondit le Roi, aussi ce n'est que pour l'amour de Mr. ton père«.

- 1) G. Brandt, *Het Leven van M. de Ruyter*, Amsterd. 1687, S. 378. Det maa vist have undret de Ruyter, at en Schoutbynacht sendtes fra Danmark til ham, for at lære; thi en Schoutbynacht plejede at have tjent saa længe og at have lært saa meget, at han ikke mere trængte til Undervisning.
- 2) Becker, *Samlinger til Frederik den Tredies Historie*, II, S. 218.
- 3) Der sigtes vistnok til den ostindiske Expedition 1668, som allerede om Foraaret maa have været paa Tale. Fregatten er da Færø. (Den 8 Maj 1668 tilførtes Admiralitetsprotokollen: »resolvet at en Jagt skal bygges og sendes til Ostindien«).

ham med et saadant Navn, lader sig bedst bedømme, naar man samler de Kjendsgjæringer, som kunne oplyse hans Foretagender.

Allerede til Adelaers Entré i Kongen af Danmarks Tjeneste, 1663, knytte sig Handelsaffærer, idet han skulde have sin Indtægt af at forhandle to Skibsladninger Salt, som han maatte indføre toldfrit i Bergen. Bergenserne vare ikke fornøjede med at faa denne begunstigede Handelsmand paa Markedet. Kongen tilkjendegav den 6 Maj 1664 Borgemester og Raad i Bergen sit Mishag over, at der blev lagt Adelaer Hindringer i Vejen for at handle med sit Salt; der skulde sørges for, at han fik Pakhusrum til at oplægge sine Skibsladninger i, saa at han efter Lejlighed kunde sælge dem¹⁾. Men der skete snart Forandring heri. Nogle Aar efter, da Adelaer traadte i Forbindelse med Trellund ved Direktionen af Salthandelen, kom han i Handelsforhold til denne Mand, men disse Forhold bleve af en mindre behagelig Natur. Trellund kom nemlig i Gjæld til Adelaer (egenlig til hans Kone og Svigerinde Susanna Pelt), og denne Gjæld afbetaltes ved at Trellund maatte give Adelaer Forkjøbsret i forskellige islandske Varer; Trellund var jo islandsk Kjøbmand. Den 23 December 1667 udstedte Kongen et Brev²⁾ til Amtmanden over Island, Henrik Bjelke: Trellund og Adelaer havde sluttet Akkord om, at den første skulde give Adelaer i Betaling 1800 Skib-

¹⁾ Rentekammerets Expeditionsprotokol Nr. 7, Løbenummer 1242.

²⁾ De i det Følgende nævnte kongelige Breve ere trykte i Forordninger og aabne Breve, som til Island ere udgivne, III, S. 129—30; 131; 134; 157—58. — Den 17 Maj 1667 fik Adelaer Bevilling paa at indføre toldfrit »denne ene Gang« 25 Tdr. Skibsøl fra Holland. Dette Øl skulde vist bruges paa Adelaers Skibe.

pund islandske Fisk, som Adelaer selv fra Landet maatte lade afhente fra de Trellund bevilgede Havne i Island; Bjelke skulde drage Omsorg for, at Adelaer eller hans Arvinger ved hans Fuldmægtige fik disse Varer først. Den 25 Marts 1668 udstedte Kongen en lignende Befaling til Bjelke; denne Gang maatte der fra Trellunds oktrojerede Havne ikke udføres Tran eller Uldengods, »førend i de først ankommende Skibe, som Curt Adelaer did skikke, 16,000 Par Hosere ere indleverede, som til Stephan de Fries i Amsterdam skal sendes og forhandles og deraf 1526 Rdlr. Adelaer betales«. Den 2 April 1668 fik Adelaer Bevilling paa at fragte 3 hollandske Skibe, for paa Island at hente Trellundske Varer. Den 17 December 1668 fik Bjelke atter en Befaling om, at Adelaer fra Trellunds Havne forlods maatte udføre 770 Skpd. Fisk. Endelig fik Adelaer den 26 Marts 1670 Bevilling paa, at lade besejle og handle paa de Havne, som havde været Trellund privilegerede, »til Forsikring for en anselig Summa Penge, som bemeldte Trellund af Arnold Pelt og hans Moder udi des Henseende er bleven forstrakt«. Trellund var Hovedmand for Handelen i den ene af de 4 Fjerdinger, i hvilke Island deltes, da han og Hans Nansen dannede et nyt islandsk Kompagni, hvis Oktroj paa 20 Aar blev given den 31 Juli 1662¹⁾; Handelen paa Island var af ikke ringe Betydning, mange Varer førtes derfra dels til Norge og Danmark, dels til Holland, det var nærmest som hollandsk Kjøbmand, Trellund havde deltaget i Handelen, nu gik hans Forretning over til General-Admiral Adelaer. I de følgende Aar gik Handelen

---

¹⁾ Fr. Hammerich, Hans Nansen. i Hist. Tidsskrift, 3 Række, I, S. 233—34.

fremad for ham¹⁾). 1671 i Februar fik han Tilladelse til at leje Kongens Galliot »Crocodillen« for at gaa til Island og hente en fuld Ladning af Fisk og andet Gods, som skulde føres til Amsterdam og sælges der; Kongen skulde i Fragt have 2 Rdlr. pr. Skpd.²⁾). 1671 i September kom Adelaers Skib »Ørnen«, som skulde gaa med Salt fra Frankrig til Island, uformodenlig til Kjøbenhavn; Adelaer fik Tilladelse til, at det »denne ene Gang« maatte betragtes som et af de mindste monterede Skibe og nyde Toldfrihed som dem. 1672 nævnes en Galliot »den Sorte Ørn« paa 38 Læster, som tilhørte ham og førtes af Skipper Theyme Foches, det regnedes dygtigt til at føre 6 Kanoner; 1673 gjorde det en Rejse til Island, derfra til Holland med islandske Varer; i November kom det til Kjøbenhavn fra Holland med Stykgods og Varer. 1673 ejede Adelaer desuden et Skib, »St. Jørgen«, paa 60 Læster, ført af Peter Jensen. 1673 bleve to Skibe opbragte til Edinburg, i hvilke Adelaer var interesseret; Skibe og Ladninger ansloges til en Værdi af 20—25,000 Rdlr. 1675 var han med Markuor Rodsten Ejer af »den islandske Fisker« paa 90 Læster, ført af Skipper Agge Lollis, og af »den norske Klep« paa 120 Læster, ført af Cornelius de Kliip. Ved Siden af denne islandske Handel har Adelaer ogsaa drevet Tømmerhandel fra sin Ejendom i Norge. Han fik den 14 Aug. 1669 den tidligere omtalte Bevilling paa Skovhugst og første Tømmerkøb³⁾), en meget fordelagtig

¹⁾ De følgende Oplysninger ere hentede fra Sjæll. Registre; Admiral. Protokollen; Søetatens Regnskaber; Diplomatariet i Geh. Arkivet.

²⁾ Fragten blev 530 Rdlr. 4 Mk. 8 Sk.

³⁾ Berg, Kgl. Rescripter for Norge, I, S. 54. — Den 26 September 1670 fik Statholder U. F. Gyldenløve en lignende Bevilling paa første Tømmerkøb, aftrykt i Samlinger til det norske Folks Sprog og Hist., VI, S. 550—53.

og indbringende Forretning, og den 10 Aug. 1670 fik han Bevilling paa at sælge Mastetræ. Den 15 August 1671 fik han Bevilling paa at bygge 2 Sauge til foruden de 8, han ejede; saameget Tømmer havde han.

Det lader sig næppe med Sikkerhed sige, om Curt Adelaer fra først af har tænkt paa at blive Handelsmand, men det er ikke usandsynligt, navnlig da han fra først af begynder som Salthandler. Det er muligt, at han ved et Tilfælde er bleven islandsk Kjøbmand. Hans Svigermoder og Svoger stode i Handelsforbindelse med Jonas Trellund, og det var meget rimeligt, at de overdrog Adelaer at faa deres Tilgodehavende inddrevet hos ham, da han var flyttet fra Amsterdam til Kjøbenhavn, — 1667—69 var der Processer igang imellem Trellund og den Pelt-Adelaerske Familie¹⁾). Men det er dog meget sandsynligt, at han har haft Handels-talent, og at han, da han først fik Lejlighed til at gjøre Brug af det, har udviklet det. Man kan godt finde Exempler paa andre Mænd fra hans Tid, som vare Kongens Embedsmænd, men dog drev Handel; det er jo omtalt, at Admiralerne Niels Juel og Jens Rodsten i Forening med Adelaer lod et Skib gaa til Grønland, Mar-kuor Rodsten er Medrheder med Curt Adelaer, ja i Aaret 1669 blev der bygget et Skib i Neustadt, hvori Kronprinds Christian, Rigsadmiral Bjelke, Gyldenløve med

---

¹⁾ Den 7 November 1668 gav Generalstaterne Arnold Pelt en Anbefalingsskrivelse til Frederik III, da han vilde rejse til Kjøbenhavn paa sine egne og sin Moders, Susanna von Gansepoels, Vegne, for at indlede for Retten nogle anselige Prætensioner, som de havde paa Jonas Trellund og andre i Danmark boende. (Brevet i gl. kgl. Saml. 4, Nr. 2659). Den 18 Januar 1669 fik A. Pelt Bevilling paa at bruge Peder Hansen af Korsør som Prokurator i en Proces mod Jonas Trellund. Sjæll. Registre.

flere vare Participanter¹⁾. Men Adelaer synes at have været en af de ivrigste Handelsmænd i den fornemme Verden; han drev islandsk Fiske- og Uld-Handel, Salt-handel, norsk Tømmerhandel²⁾, han var en af de første Interessenter i den ostindiske Handel og Deltager i Handelen paa Vestindien. Thi Adelaer var ogsaa Interessent i det vestindiske Kompagni, og at han idetmindste var Medejer af Sukkerhuset i Kjøbenhavn ses af følgende Ordre til ham af 23 November 1671³⁾: »Afgangne Kommissær Søren Lauridsen resterer 4000 Rdlr. af oppebaarne Kontributions og Prindsessestyr; af de Penge, som hans Arvinger have at fordre hos Adelaer for Sukkerhuset i Kjøbenhavn, skal saameget, som bemeldte Sum beløber sig til, indtil videre Anordning sker, staa i Arrest hos Adelaer.« Hvad der her er meddelt om Adelaers Handelsforetagender er kun, hvad der er fundet om dem i Regjeringsprotokoller; havde man hans egne Handelsprotokoller, vilde man utvivlsomt faa et tydeligere Billede af Grossererens og Rhederens. Det er vel ikke ganske hvad man har tænkt sig om Søhelten og Admiralen. Der er dog ingen Grund til at klage herover, hvis han ikke har forsømt sine Forretninger som Generaladmiral, og hvis han har drevet sin Handel paa en ren og smuk Maade. Herom vil det

---

¹⁾ Admiralitetets Korrespondanceprotokol i Geh. Arkivet.

²⁾ Den 13 December 1670 bortforpagtedes flere Træløst og Tjære Tiender i Norge. Adelaer blev Forpagter af Tienden fra Langesund, 2751 Rdlr., og Kragerø, 784 Rdlr., for 3536 Rdlr. Statholder Gyldenløve forpagtede Drammens Tiende 8500 Rdlr. for denne Sum. Laurvig og Sandefjords Tiende, 1227 Rdlr. bortforpagtedes for 1350 Rdlr.

³⁾ Sjællandske Tegnelser. 1672 findes nævnet en Proces, som Adelaer havde »anlangende Sukkerhuset og det derpaa udgivne Skjøde«.

være vanskeligt at danne sig nogen Mening, da det ikke er muligt at tilvejebringe Oplysninger derom. Kun én Kjendsgjerning er bevaret og den vidner om, at han har været en nøjeseende Kjøbmand. 1674 den 21 Juli fældede Højesteret Dom i en Sag, som Evert Trelund, havde anlagt imod Adelaer; den angik en Fordring som Trelund havde i Boet efter en Kjøbmand Bastian Jacobsen, men som han ikke kunde faa godkjendt, fordi Adelaer ogsaa havde en Fordring i samme Bo. 1671 havde nemlig Adelaer sendt et Skib St. Joris, Skipper Jan Jacobsen, til Island, og Bastian Jacobsen fulgte med som Adelaers Faktor. Den 10 Maj 1671 havde Jacobsen udstedt en Obligation, ifølge hvilken han forpligtede sig til, »alle sine liggende Huse paa Christianshavn til ingen anden at pantsætte, ej Penge at optage derpaa eller lade optage uden med General Admiral Adelaers Minde, indtil han rigtigt Regnskab gjort havde mod tilbørlig Kvittering for Alt, hvad han kunde have at prætere skadesløs i alle Maader ¹).«

Mylius har ikke med et Ord omtalt hele denne Side af Adelaers Virksomhed.

Der er to Forretninger, som Adelaer har havt at gjøre med, som endnu kunne nævnes paa dette Sted ²).

---

¹) Dommen godkjendte ikke hele Adelaers Fordring, den gav ham Ret til at have Prioritet i 271 Wetter, 4 Føringer, 3 Fisk istedetfor, som Adelaer gjorde Krav paa, 3001 Wetter, 2 Før., 3½ Fisk. Dombogen i Højesterets Arkiv. Sml. H. Matzen, Den danske Panterets Hist., Kbh. 1869, S. 145.

²) For ikke at forbigaa Noget maa nævnes, at Adelaer den 30 November 1668 fik Befaling om, at sørge for, at Spiret paa Taarnet paa Badstuen ved Frederiksborg og dets Galleri blev hugget af Tømmermændene, det skulde opsættes i førstkomende Foraar; han skulde lade Tømmermanden faa 4 Mand fra Holmen.

Den 18 December 1667 fik han med flere Mænd Befaling om, at taxere Christianshavns Bygninger og Pladser. Den 28 December 1670 fik Henrik Bjelke, Curt Adelaer og Niels Rosenkrantz Befaling om, at indgive deres Betænkning om Indrettelsen af en Havn ved Kongens Torv, i Fællig med Ingenieuren von Osten; de skulde konferere med Kjøbenhavns Borgemestre og Raad.

Curt Sivertsen Adelaers offentlige Sendelser og Udkommandoer; hans sidste Levedage.

Der staar tilbage at tale om Curt Adelaers Udsendelser og Udkommandoer.

Fire Maaneder efter, at han var bleven udnævnt til Admiral, blev han sendt til Norge. Den 22 Januar 1664 fik han Ordre om at rejse derop, for at udskrive Baadsfolk, den 23 April fik han Tilladelse til at antage en eller to Mænd til at hjælpe sig ved Udskrivningen i Thronhjems Stift, hvis han fandt Vanskelighed ved at overkomme Arbejdet. I Regnskaberne findes følgende Poster: »Den 30 Juni 1664 til de nye Folk, som Admiral Adler fra Norge haver nederført, som han videre med Regning skal forklare, 633 Rdlr.«. »Den 9 Februar 1665 betalt Admiral Curt Adelaer, som ham paa tvende Regnskaber tilkom, paa hvis Penge han i Norge har annammet og igjen udgivet til kongelig Majestæts Baadsfolk og andre deres Fornødenheder, 226 Rdlr. 2 Ort. 13 Sk.«. Den 28 Februar 1665: »Hr. Admiral Adeler udlagt for en Deel udskrevne Folk fra Thronhjem til Klæder, Fragt og Kost at hidføre og ellers hans egen Fortæring paa Rejsen ad Thronhjem 582 Rdlr. 2 Ort.«. Af denne sidste Post kan vist sluttes, at han ikke har benyttet Tilladelsen til at bruge Medhjælpere ved Udskriv-

ningen i Thronhjems Stift. Det siger Mylius ogsaa ¹⁾, paa det Sted, hvor han omtaler denne Sendelse. Han indleder den med disse Ord: »Hand firede ikke et Øyeblik før hans Project blev sat i Verk«. Hvad det er for et Projekt, der sigtes til, kjendes ikke, Mylius omtaler det ikke med et Ord. Der kunde tænkes paa, at Udskrivningen angik det Kompagni »Nordbagger«, som det i Adelaers Bestalling af 15 September 1663 er sagt ²⁾, at Kongen vilde oprette, og som skulde staa under hans Kommando; men, om Mylius's Ord »Project« sigter til, at Adelaer havde givet Ideen til at danne et saadant Kompagni, kan være tvivlsomt; snarere kunde man tro, at Mylius ikke har tænkt paa nogen bestemt Plan, som Adelaer er fremkommen med, men at han i Almindelighed har villet antyde Adelaers Iver for at arbejde i Marinens Tjeneste.

I Juli 1665 sendtes Adelaer i et offentligt Ærinde til Lybek ³⁾).

I Aaret 1666 blev Adelaer sendt i et offentligt Ærinde til Holland. Under den Krig, som udbrød 1665 imellem Holland og England, stod Danmark længe tvivlende om, hvilken Side det skulde slutte sig til. Danmark ønskede egenlig helst, engang at komme løs fra Forbindelsen med Holland, som paa forskjellige Maader var meget trykkende for det, — derom vidner den uhyggelige Begivenhed, som hændte, da den engelske Flaade angreb den hollandske Flaade i Bergens Havn, ved hvilken Lejlighed det var Frederik den Tredies Plan at dele med England det eventuelle Bytte. Men Resultatet blev, at Danmark, navnlig tilskyndet af Frankrig,

---

¹⁾ Mylius, S. 39.

²⁾ Mylius, S. 36.

³⁾ Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, II, S. 85.

den 11 Februar 1666 sluttede en Alliancetraktat med Holland, og i denne fastsattes, at Holland skulde betale Danmark 600,000 Rdlr. aarlig i Subsidier og stille 8 Krigsskibe til Danmarks Disposition. Det var, for at modtage disse Skibe og føre dem til Danmark, at Curt Adelaer sendtes til Holland ifølge en Ordre af 10 Februar 1666 med Kreditiver af samme Datum til Staterne i Provindsen Holland og til Staden Amsterdam¹⁾). Hans Instruktion udfærdigedes den 11 Februar: Naar han kom til Holland, skulde han henvende sig til Povel Klingenberg, som allerede tidligere var rejst til Amsterdam i en kongelig Sendelse; han skulde modtage 8 Skibe, som Staterne vilde overlade til Danmark, sørge for, at de vare gode, hvis de ikke bleve stillede, skulde han raadslaa med Klingenberg om at leje dem paa samme Fod, som skete 1658 med Staden Amsterdam; de skulde være vel ekviperede, i det mindste paa 30 Kanoner; han skulde skaffe et Antal forsøgte Kapitajner og andre Officerer, hvis Tapperhed var ham bekjendt, samt Matroser, navnlig af Kongens egne Undersaatter, som befandt sig i Holland, saa mange som han fandt nødvendig; desuden skulde der kjøbes 5 eller 6 Fløjter eller andre Skibe, som vare bekvemme til Brandere, og endelig indkjøbes forskjellige Sager til Flaaden. Saasnart Adelaer var kommen til Holland, modtog han et Brev fra Kongen, i hvilket han opfordredes til at anvende al sin Flid, for at udrette det ham paalagte Hverv, han maatte vende hjem som han selv vilde, tilskibs eller tillands. Men det gik langsomt for Hollænderne med at blive færdige. De havde nok at gjøre med at skaffe Skibe tilveje til sig selv, og der gik flere Maaneder hen, før der blev

---

¹⁾ Til de her givne Meddelelser er benyttet: Concepten der geheimen Expeditionen 1666 i det kgl. Gehejmearkiv.

taget fat for Alvor paa at ekvipere de 8 Skibe. Der var imidlertid ikke saa Lidet at tage vare paa, der skulde kjøbes Materiel af forskjellig Slags til Flaadens Behov, der skulde kjøbes et Skib for Kongens Regning (det som kjøbtes hed Agathe), der var megen Anvendelse for Subsidiepengene. Langt om længe vare Skibene næsten færdige, saa ønskede Hollænderne at beholde dem i nogen Tid. Den $\frac{15}{5}$ Juni¹⁾ kom Hr. de Witt, Raadpensionarius, og Hr. de Amerongen til Klingenberg og begjærede paa samtlige Herrer General-Staternes Vegne, at de 8 Skibe, som Admiralitetet i Amsterdam havde forhyret Hs. kgl. Majestæt og som laa færdige til med General Admiral Adelaer at sejle til Kjøbenhavn, maatte forene sig med den hollandske Orlogsflaade, hvorom de selv havde skrevet ham til. Klingenberg svarede, at han ikke kunde svare herpaa, da han ingen Fuldmagt havde, Skibene stod under Adelaer. Klingenberg skrev øjeblikkelig et Brev til Adelaer om denne Sag — Brevet er paa Hollandsk²⁾ — og Amerongen rejste med det til Vlie samme Dag, for at tale med Adelaer. Klingenberg meldte strax Forlangendet til Frederik den Tredie (den $\frac{18}{8}$ Juni). Svaret til Klingenberg og Adelaer — dateret Kbh. 16 Juni — var imødekommende, Kongen tillod, at ikke alene de 8 Hyreskibe, men ogsaa det, som var kjøbt til Danmark, maatte forene sig med den hollandske Flaade; til Klingenberg blev skrevet, at Adelaer selv maatte blive og kommandere Skibene, »daferne solches von den general Staaten verlangt würde«; til Adelaer blev skrevet i lignende Stil, »dasz du, da sie es suchen und begehren würden, dich in eigener persohn zu beforderung ihres intents und der gemeinen sache zum

¹⁾ Geh. Arkivet, Holland Nr. 198.

²⁾ Geh. Arkivet, Holland Nr. 202. Sml. Mylius, S. 41—42.

besten bis auff anderwärtige ordre gebrauchen lassest«. Amerongen havde fundet Adelaer villig til at tjene Hollænderne ¹⁾), men det beroede paa, om den kongelige danske Minister i Haag vilde billige det. Skibene vare blevne ladede med de for Subsidiepengene indkjøbte Materialier, deriblandt Kanoner, Kugler, Ammunition, der var Vanskeligheder ved Udlosningen, og Adelaer blev nok kjed derover, idetmindste omtaler Klingenberg i et Brev til Kongen den $\frac{25}{15}$ Juni, at Adelaer vilde sejle til Danmark; det var farligt, mente Klingenberg, da den hollandske Flaade endnu ikke var løben ud. Den $\frac{2}{22}$ Juli meldte Klingenberg hjem, at Adelaer var løben ud fra Texel den $\frac{27}{17}$ Juni, altsaa Dagen efter at Kongen havde skrevet til ham fra Kjøbenhavn, Vinden var ikke god, men det var Sommerdage og Vejret bekvemt. Nogle Dage efter kom Kongens Breve, men den $\frac{5}{25}$ Juli svarede Klingenberg, at Staterne endelig havde resolveret, at lade de 8 Skibe sejle, Adelaer var allerede paa Vejen hjem. Det var anden Gang, at Curt Adelaer nær var kommen til at virke som Admiral i den hollandske Krigsflaade.

Disse 8 Skibe vare: 1. Middelburg, Admiral, Kapitajn Hendrik Hakro. 2. Duisburg, Viceadmiral, Kapitajn Lieve van Hasvelt (ombord paa dette Skib var Sivert Adelaer). 3. De Faisant, Schoutbynacht, Kapitajn Jan Roelant Adolphus (van Dork). 4. Leeuwarden, Kapitajn Bernard Hals. 5. De Harderin, Kapitajn Balthasar van der Voorde. 6. Groningen, Kapitajn Heyn Floris Brouwer. 7. Damiate, Kapitajn Willum van Coesvelt. 8. De Burg van Leyden, Kapitajn Joachim Passer, dertil 9. Agatha, Kapitajn de Voegel. Det var en lille og ikke meget

¹⁾ Aitzema, Saken van Staet en Orlogh, V, S. 820.

anselig Flaade. En svensk Skipper mødte Adelaer paa Vejen og talte med ham; han fortalte, da han kom til Hull, at Skibene »were old, and neither well manned nor gunned«¹⁾. Skibene vare ikke store; i Traktaten var Størrelsen angiven: 130 Fod lange, 31½ Fod brede, 12½ Fod dybe; Monteringens skulde være mindst 32 Kanoner, 12 12 Pd., 12 8 Pd., 8 6 Pd.. Det var angivet, hvorledes Mandskabet skulde være, Kapitajnerne og Lieutenanterne skulde antages og lønnes af Kongen. Blandt de Officerer, som fulgte hjem med, var en Dansk, Otto Bjelke, paa Admiral de Ruyters Anbefaling havde Frederik den Tredie den 9 Maj befaleet Adelaer at antage ham.

To andre danske Mænd fulgte med, den ene var Christian Bjelke, Otto Bjelkes Broder, som senere blev dansk Viceadmiral, og Corfitz Braem, født i Helsingør 1639, Søn af der bosiddende hollandske Forældre. Braem har ført en Dagbog over sine Rejser²⁾, blandt Bilagene (Nr. 41) findes det lille Stykke om hans Rejse med Adelaer fra Holland til Danmark. Han fortæller, at, medens de laa ved Texel, kom Efterretningen om det store 4 Dages Slag, som stod mellem den engelske og hollandske Flaade, og i hvilket den sidste vandt en af sine mest glimrende Sejre. De saa 10 Orlogsskibe komme ind til Texel med 2 Priser »og slæbte 4 Flag efter, hvoriblandt var den hvide Admirals Flag, hvis Skib paa 96 Stykker var opbrændt«. De saa Skibe komme ind fra Slagpladsen »tilredte, saa det var stor Under at se, Hul saa store, at man kunde kjøre ind ad dem, Masterne borte, Sejlene udi Pjalter, og Lap

1) Calendar of State Papers, 1665—67, S. 461. Et Brev dateret 26 Juni 1666.

2) Thottske Samling. 4°, Nr. 1629.

paa Lap paa Skibene«. Mon Curt Adelaer er bleven greben ved Synet heraf, mon han har tænkt paa, at, hvis han havde fulgt den Kaldelse, som Hollænderne Aaret iforvejen rettede til ham, vilde hans Navn nu maaske have været blandt de sejrige Admiralers, som blev baaret ud over Europa og omtalt med Berømmelse? — Rejsen til Kjøbenhavn løb heldig af, kun en Gang gjordes der klart Skib i Vesterhavet, men det var blind Allarm. Den 8 Juli kom Eskadren til Kjøbenhavns Rhed.

I Danmark havde man imidlertid havt travlt med at ruste Flaaden; i Beretningerne fra Liliencrona, Le Maire og Talbot, som ere udgivne af P. W. Becker, tales der idelig derom, men ogsaa om, hvor meget man længtes efter Adelaers Komme, for at Skibenes Ekvipering og Montering kunde fuldendes, han skulde jo bringe store Forraad med sig hertil. Det blev imidlertid ikke ham, som fik Kommando over de Eskadrer, der i Aarene 1666—67 bleve udsendte, det var Viceadmiral Heldt, som førte dem ¹⁾, mindre Kommandoer betroedes Hendrik Hakro som Kommandør; han konvojerede saaledes de to Skibe, som vare byggede i Kjøbenhavn for fransk Regning, Frederik og Sophie, da de den 1 Juni 1667 afgik til Holland, det tillodes ham at føre Admiralsflag paa dette lille Togt. Om Vinteren 1666—67 kommanderede han som Ekvipagemester de hollandske Skibe, som havde Station

¹⁾ J. C. Tuxen fortæller i sin Biografi af Niels Juel (Folkekalender for Danmark, VII, 1858, S. 26), at, »da Danmark i Aaret 1666 blev indviklet i Krigen imellem England og Holland, kunde det sende en anselig Flaade under Curt Adelaers Kommando til Nordsøen imod Briterne; dog kom det ikke til noget Slag«. Dette er ikke rigtigt. Før 1675 har Curt Adelaer ikke kommanderet den danske Flaade. Tuxens Kilde er maaske W. Graah: Udkast til Danmarks Søekrigshistorie, Kbh. 1818, hvor det Samme fortælles, S. 166.

ved Bergen. Underlig nok døde begge disse to Mænd samme Aar. Nicolai Heldt døde den 8 August 1667; den 13 August underrettede Admiralitetet Klingenberg, som var i Holland, om hans Død, »hvilken formedelst hans velbekjendte Kapaciteter til Hans Kongl. Majestæts Tjenestes Befordring og gode Komportement imod os meget besørger«¹⁾. Hendrik Robertsens Hakro døde i November 1667; hans Lig blev nedsat i Holmens Kirkes Grav den 17 Februar 1668²⁾. Kongen havde den 11 November f. A. befalet, at han skulde begraves hæderligen »som vore Skibsofficerer med Stykkers og Musketteres Løsning«, og nedsættes i Holmens Kirke.

Foruden den ovenfor omtalte Mulighed for, at Curt Adelaer i Foraaret 1666 kunde blive en af Førerne i den hollandske Flaade, frembød der sig en anden lidt senere. Det holdt Hollænderne haardt, bestandig at møde Englænderne, som ikke gav dem Noget efter i med Kraft at føre Søkrigen, og, da Danmark var Hollands Allierede, var det ikke forunderligt, om man søgte Hjælp hos Frederik den Tredie. Den 23 Juli skrev³⁾ General-Staterne et Brev til ham og foreslog, at han skulde sende 16—18 af sine største Skibe til Holland »under Kommando af Hr. Admiral Curt Adelaer eller en anden dygtig Overofficer, som Hs. Kgl. Majestæt fandt for godt«. Dette Forslag gjentoges den 30 August og 10 September. Kongen svarede den 14 August og den 28 August, at det var et Forslag af stor Vigtighed, som der først maatte forhandles om, og Povel Klingenberg

¹⁾ Admiralitetets Korrespondance-Protokol. Brevet var underkrevet af H. Bjelke, C. Adelaer, N. Juel og Jens Lassen. Sml. ovenfor S. 188.

²⁾ Holmens Kirkes Ligprotokol i Geh. Arkivet.

³⁾ Afskrifter af de i det Følgende nævnte Breve findes i det store kgl. Bibliothek, gl. kgl. Saml., 4°, Nr. 2659. Sml. Beckers Samlinger til Frederik den Tredies Historie, II, S. 159 ff.

fik Fuldmagt til at deltage i Forhandlingen. Kongens sidste Svar, dateret den 8 September, var temmelig kort og henviste til en Erklæring, som var given den hollandske Resident i Kjøbenhavn Le Maire. Der blev virkelig indledet Underhandling, i hvilke Frankrig deltog, det var Terlon, som forhandlede paa dette Riges Vegne; et Program for en Traktat blev sat op den 13 November 1666 om den danske Flaades Forening med den hollandske det næste Aar¹⁾); men Forhandlingerne førte ikke til noget Resultat, og for tredie og sidste Gang svandt Muligheden bort for Curt Adelaer til som Admiral at stride for Holland.

Adelaer har naturligvis havt travlt i Aarene 1666—67, da der var meget at tage vare paa, naar hele Flaaden skulde holdes rustet; hvis alle de danske Krigsskibe i samlet Flaade sendtes ud, var det Curt Adelaer, der som General-Admiral skulde føre dem²⁾). Han tog ogsaa Del i Forhandlinger, som holdtes med Ministrene i denne Anledning. Den 30 Maj 1667 holdtes der stor Mønstring over Flaadens Mandskab, det hollandske Sendebud Amerongen var tilstede. »Amerongen blev tracteret paa Flaaden. For at gjøre desbedre Parade med Skibenes Besætning har man i Nat ladet 400 Mand af Landfolket, som arbeidede paa det nye Værk, marchere ind

1) Lettres, Mémoires et Négociations de Mr. le Comte d'Estrades, IV, Londres 1743, S. 629. Sml. Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, II, S. 339.

2) I Admiralitetets Korrespondance-Protokol findes et Brev fra Adelaer til den fraværende Rigsadmiral Henrik Bjelke, dateret 28 November 1666, i hvilket han erindrer om, at der itide sørges for Ekvipagen næste Foraar, da Hollænderne og Englænderne ere færdige. Bjelke var dengang med Kongen og Hoffet paa Nykjøbing Slot, Prindsesse Anna Sophie havde nylig havt Bryllup med Kurprindsen af Sachsen, de opholdt sig nu ogsaa paa Nykjøbing Slot.

paa Holmen, samt et Kompagni af Kastelets Garnison, der videre imorges tidligt ere fordelte paa Skibene«. Saaledes fortæller Gustav Liliencrona¹⁾). Dagen iforvejen var Rigsadmiral Bjelke gaaet med nogle Skibe fra Kjøbenhavn, for at føre Prindsessen af Kassel over til Falster. Den 1 Juni skrev Adelaer et Brev til Bjelke, for at fortælle ham om Mønstringen: Amerongen var »hel vel tilfreds og allermest efter holdte Maaltid«²⁾).

I det ofte omtalte Adelaerske »Testament« fortæles, at, da han 1666 kom tilbage fra Holland, blev han sendt til Norge for at sørge for, at der ikke blev udskrevet ubrugbare Folk til Tjeneste paa Flaaden. Dette er ikke rigtigt, Adelaer har ikke været i Norge 1666 efter sin Hjemkomst, det kan siges med fuldstændig Vished, da der dels kan fremlægges Regninger fra Bremerholm, som han tilligemed de andre Admiralitets Medlemmer har paategnet³⁾), fra alle Maanederne i 1666 efter hans Hjemkomst, dels kan henvises til Admiralitetets Korrespondanceprotokol fra samme Aar, i hvilken man vil finde hans Underskrift under Brevene hele Aaret ud⁴⁾). Forfatteren til Testamentet har forvexlet Aaret 1664 med 1666; i det første Aar var Adelaer i Norge, men det omtales ikke i »Testamentet«.

---

1) Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, II, S. 192.

2) Admiralitetets Korrespondanceprotokol.

3) Regningerne blev først attesterede af Holmens Chef, Niels Juel, derpaa kvitteredes de af vedkommende Mester eller Leverandør, og endelig forelagdes de i et Møde af Admiralitets-herrerne, som alle underskrev en ny Attest for Regningernes Rigtighed.

4) Adelaer kom tilbage til Kjøbenhavn den 8 Juli; i Slutningen af Juli var han i Kjøbenhavn (Beckers Samlinger, II, S. 156), fra 8 August findes hans Navn stadig Aaret ud i en af Admiralitetetsprotokollerne.

Det paalagdes Curt Adelaer i Slutningen af den Instruktion, som han fik, da han i Februar 1666 rejste til Holland, at han skulde sætte sig ind i Skibsmaalingen; tre Aar efter blev han sendt til Holland, for at medvirke til Ordningen af flere Forhold med Hensyn til denne Sag. Skibsmaalingen var af stor Betydning, da Tolden i mange Tilfælde beregnedes efter Skibenes Drægtighed, men der herskede stor Uklarhed i dette Punkt, og der havde i mange Aar været Tvistigheder med Hollænderne herom, navnlig for Norges Vedkommende, hvor Hollænderne hentede meget Tømmer. Adelaer havde tilligemed Klingenberg og en kongelig dansk Commissarius, Georg Høyer, beskjæftiget sig med Skibsmaalingen i Aaret 1666; i en Memorial (fra Høyer) hedder det, »at Kongen havde kommitteret General-Admiral Adelaer til at maale Skibene og ansætte deres Størrelse, da han var en Mand, som fra Ungdommen af havde Erfaring paa Skibe og deres Drægtighed, og var ræsonnabel at handle med«. Efter nogen Tids Korrespondance fandt Regjeringen det rigtigt, at søge denne Sag tilendebragt, idet der skulde sendes en Mand til Holland, for at forhandle om den og træffe en endelig Aftale. Curt Adelaer valgtes hertil, hans Kreditiv og Instruktion udfærdigedes den 17 December 1668 ¹⁾. Forhandlingen varede i flere Maaneder; den 30 Marts 1669 skrev Kongen til General Staterne, at han var tilfreds med, at man var bleven enig om, at lade 18 hollandske Skibe, som for paa Norge, probere med afvejet Jern, hvorefter ethvert efter sit Maal skulde proportioneres. Samme Dag skrev han til Adelaer, at han, saa snart

---

¹⁾ Afskrifter af de forskjellige kongelige Breve i denne Sag findes i det st. kgl. Bibl., gl. kgl. Saml. 2659. I Gazette de France omtales Adelaers Sendelse, 1668, Nr. 141; 1669, Nr. 16, 34, 79.

han havde forrettet i Amsterdam, hvad der der var ham anbefalet, skulde rejse til Haag med et Brev til Præsidenten for de Herrer General-Stater, han skulde meddele Pensionarius de Witte og de andre Stater General, hvorvidt Forretningen denne Gang var kommen, og da strax vende tilbage. Alt dette har Mylius meget rigtigt fortalt ¹⁾. Han har ikke kjendt de Breve, som Adelaer har skrevet til Kongen om Gangen i hans Underhandlinger, og som nu bevares i Geheimarkivet (Bilag Nr. 45—47). De ere skrevne paa Hollandsk og skjøndt ikke af videre Betydning saa dog interessante, fordi de vise, hvor vanskeligt det var at forhandle med Hollænderne om denne Sag, og hvilket Besvær Adelaer har maattet have, for at føre den til Ende. Striden drejede sig fornemmelig om følgende Punkt: Hollænderne vilde bruge matematiske Regler til at maale Skibenes Drægtighed, Adelaer vilde tage Sagen aldeles praktisk.

I Maj kom Adelaer hjem ²⁾. Liliencrona fortæller den 3 Juni ³⁾: »Admiral Adelaer var kommen hjem fra Holland, og har givet Hs. Majestæt stor Fornøielse over den Maade, hvorpaa han har udrettet sit Ærinde angaaende Maalingen af de hollandske Skibe, som sejle paa Norge. Admiralen har ei noksom kunnet berømme den Velvillie, han mødte hos Generalstaterne i Alt, hvad han anmodede dem om, og som kunde være til Kongens Tjeneste.« Den 27 Maj havde han Audiens hos Kongen, og overleverede ham i Dronningens, mange Rigsraaders og Adeliges Nærværelse, et Portræt af Admiral de Ruyter, som Kongen havde bedet denne om, og som

¹⁾ Mylius, S. 43—54, hele Adelaers Instruktion er aftrykt.

²⁾ Omkostningerne til Adelaers Rejse til Holland, 2432½ Rdlr. 16 Sk., udbetaltes ham af de norske Toldintrader. Rentekammerets Expeditionsprotokol.

³⁾ Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, II, S. 251.

Adelaer førte med sig tilbage¹⁾). Dette Maleri af Ferdinand Bol findes nu i Billedgalleriet paa Christiansborg Slot²⁾).

Men den ny Vedtægt for Skibsmaalingen blev dog ikke tilfredsstillende. Allerede i November 1669 taltes der om, at den blev brudt³⁾, nogle Aar efter viste det sig, at der var begaaet en Fejl. Da nemlig Overtoldinspektøren søndenfjelds i Norge gennemgik en Del Toldregnskaber angaaende Skibsmaalings Forretningen, fandt han sig nødsaget til at gjøre adskillige Udsættelser. I den Anledning kom Direktøren for Skibsmaalingen, Daniel Knopf, og Skibsmaaleren Hans Grønbech ned til Kjøbenhavn, for at undersøge, hvad der havde fremkaldt disse Udsættelser og hvori Fejlen laa. Det opdagedes da, at den Instruktion, hvorefter Skibsmaalingen skulde foretages og som var udfærdiget af Adelaer og Povel Klingenberg, var urigtig; de havde udsat den paa Dansk, men den var forskreven, »saa at den ikke aldeles er bleven overensstemmende med de hollandske Traktater og den Maalingsmaade, som udi Holland er vedtagen«. For at Rettelsen kunde blive gjort, maatte man maale to Skibe, det ene i Kongens egen Nærværelse, det andet i Nærværelse af Kongens Ministre og Betjentene i Skatkammeret, Admiralitetet, Kommercekollegiet, Skibsmaalings - Direktøren og andre (Bilag Nr. 48); derefter konfereredes med Adelaer og Klingenberg, og Instruktionen blev ændret. Det vil ses, at denne

---

¹⁾ G. Brandt, *Het Leven van M. de Ruyter*, Amst. 1687, S. 378.

²⁾ I. C. Spengler, *Catalog over det kongelige Billedgalleri paa Christiansborg, Kbh. 1827*, S. 273. Sml. *Fortegnelse over den kgl. Malerisamling paa Christiansborg Slot, Kbh. 1870*, S. 18, Nr. 124.

³⁾ *Liliencrona hos Becker*, II, S. 274.

Sag blev tagen meget alvorlig, det kunde let have faaet Udseende af, at der var sket Traktatbrud.

Mylius fortæller¹⁾, at Adelaer »efter sin Retour fra Holland bragte de i Bergen nye bygde Galejer i fuldkommen Stand, og efter kongelig Tilladelse af 12 August satte ved Roer-Bænkene eendeel Holmens Fanger, saa mange han fandt bekvemme«. Hvis Mylius mulig har troet, at Adelaer i Aaret 1669 har været sendt til Bergen i Anledning af Galejerne der, saa har han taget fejl, thi Adelaer har ikke været i Norge dette Aar. Han var tilstede i Admiralitetet den 26 December 1666, derpaa rejste han til Holland; den 29 Maj 1669 var han atter tilstede, og fra den Tid og til Aarets Udgang har han været i Kjøbenhavn, er mødt i Admiralitetet og har medunderskrevet dets Breve²⁾. Hvad Mylius derimod fortæller om Fangerne paa Holmen er tildels rigtigt. Den 12 August 1669 fik Niels Juel, Holmens Chef, Ordre om, at han af Fangerne paa Bremerholm skulde »lade følge til General-Admiral Adelaer saa mange, som han paa Galejerne dygtig befinder,« og samme Dag fik Adelaer en lignende Ordre om at modtage dem; men der tales slet ikke om, at Fangerne skulde bruges til Galejerne i Bergen.

I de første Aar af Christian den Femtes Regjerings-tid var der flere Gange Tale om, at Eskadrer skulde udrustes. Allerede i Februar 1671 læses i Gazette de France, at der skal udrustes 12 Skibe³⁾, dog først den 11 Maj fik Admiralitetet Befaling om, at gjøre disse Skibe færdige, Kongen vilde rejse til Norge, men

---

¹⁾ Mylius, S. 54.

²⁾ Admiralitetets Korrespondanceprotokol.

³⁾ Gazette de France, 1671, Nr. 31; Brev fra Kjøbenhavn den 19 Februar.

det skulde holdes hemmelig¹⁾). Der blev arbejdet paa Udrustningen, men Rejsen blev opgiven, og i August aftakledes Skibene. Det var vel bleven Curt Adelaer, som skulde kommandere denne Eskadre. I Aarene 1672—73 begyndte de politiske Forhold at se truende ud, Sverig rustede sig, og Danmark fulgte efter. I Januar 1672 hed det sig, at 12 Orlogsskibe skulde være færdige i Marts Maaned, hele Foraaret igjennem arbejdedes der med Iver paa Holmen; i Juni vare 12 færdige til at gaa tilsøs²⁾). Den 29 November fik Admiralitetet Befaling om at udruste en Flaade paa 10 Kapitalsskibe, det vil sige af de største Skibe³⁾). I de første Maaneder af 1673 tales der om, at Danmark rustede sig tillands, »hvad Sømagten angaar, som man har talt saalænge om, da er der ingen Udsigt til at man saasnt arbejder paa den, Admiral Adelaer har kun faaet Ordre »de faire la visite de quelques vaisseaux«⁴⁾). Hen paa Sommeren skal der være arbejdet raskere paa Flaaden, »som 14 store Skibe stærk skal kommanderes af Admiral Curt Adelaer.« I 1674 gjentog Rustningerne sig, den 7 Maj skrives fra Kjøbenhavn⁵⁾, at »der udrustes hurtig 15 Krigsskibe, som i Løbet af 6 Uger skulle stikke i Søen, med hvilket Formaal vides ikke«. Endelig i 1675 blev det til Alvor med den længe ventede Krig.

---

¹⁾ Skibene vare: Gyldenløve, Delmenhorst, Kjøbenhavn, Haabet, Hummeren, Havfruen, Kongens Jagt, Flyvende Hjort, Vildmanden, Glædeligt Budskab, Crocodillen, Maagen. Protokol over adsk. Udgiftsordrer, Bestallinger og Instruktioner, 1670—75, i Ministeriernes Arkiv. — Gazette de France, 1671, Nr. 99.

²⁾ Gazette de France 1672, Nr. 17, 29, 49, 84, 93.

³⁾ Den i Anm. 1 nævnte Protokol.

⁴⁾ Gazette de France 1672, Nr. 45; 84.

⁵⁾ Smst. 1674, Nr. 59.

Griffenfeldts Bestræbelser for at vedligeholde Fred og godt Forhold imellem Danmark og Sverig lykkedes ikke. Krigen var i fuld Gang i det vestlige Europa, Ludvig den Fjortende havde angrebet Holland, det nordlige Europa kunde ikke undgaa at blive inddraget med i den, Danmark og Kurfyrsten af Brandenburg bleve Hollands Allierede, Sverig Frankrigs. I Vinteren 1674—75 havde Admiralitetet i Kjøbenhavn travlt med at træffe Forberedelser, for at Flaaden i det kommende Aar kunde blive godt ekviperet. Som sædvanlig maatte man til Holland, for at forsyne sig med det Fornødne, det var Povel Klingenberg og en Kommissær Frands Müller, som besørgede Indkjøbene og Hvervingerne. Den 23 Marts 1675 blev der skrevet til Klingenberg i Haag, om at antage en Del brave søerfarne Kapitajner, Lieutenanter, Skippere, Styrmand, Højbaadsmænd, Kvartermestere, Arkelimestere og Konstabler, helst om mulig ugifte Karle og af Hans Majestæts egne Undersaatter. Den 1 Maj blev der skrevet til Frands Müller i Amsterdam om at opsøge 30 Underofficerer, helst af Kongens egne Undersaatter, (Skippere, Konstabler, Konstabelsmatter, Kvartermestere), samt 5 à 6 Lieutenanter af god Renommé, som kunde gjøres til Kapitajner ved deres Meriter, de maatte foretrækkes for Kapitajner; Müller skulde i den Anledning henvende sig til Lieutenant-Admiral de Ruyter¹⁾ — Ruyter vedblev at staa i en vis Forbindelse med Danmark, hvorfra han havde en aarlig Pension af 800 Rdlr. Samme Dag aflagde Admiralitetet o. H. Bjelke, A. N. Gyldensparre og Chr. Gerstorff, en Beretning til Kongen om Søetatens og Flaadens Tilstand, det var navnlig for at gjøre opmærksom paa, at der manglede Penge til at bestride de

---

¹⁾ Admiralitetets Kopibog.

store Udgifter. De norske Marinere, som kom ned det foregaaende Aar, førtes frem og tilbage paa Søetatens Bekostning, klædtes med Klæder, Linned og Uldent, »det Samme er Tilfældet iaar, saafremt de ej af Ureenlighed skulle forkomme«; mere end en Gang kom saadanne Klager frem over de til Flaaden udskrevne Normænd. Travlhed herskede der paa Holmen. Mylius fortæller¹⁾: at Hr. Adeler hvilede »snart hverken Nat eller Dag, førend Orlog-Skibene, saamange, som kunde forderligst af Stæd bringes, vel forsyned udkom, hvorudi jeg maa til Rigs-Admiralens Hr. Henrich Bielkes Berømmelse erindre, at denne Herre, General-Admiralens oprigtige Ven, af yderste Kræfter gjorde sit dertil«. Det er den eneste Gang, at Mylius nævner Henrik Bjelke, men det sker paa en ejendommelig Maade; thi efter hans Opfattelse er det Bjelke, som er saa venlig at hjælpe Adelaer, medens den rette Sammenhæng er den, at det var Bjelke, som forestod det hele samlede Arbejde, i hvilket Adelaer, som den, der skulde føre Flaaden, har taget sin gode Del, men i hvilket naturligvis de andre Ledende ogsaa have havt deres Part, saaledes Admiralerne Niels Juel, Jens og Markvor Rodsten, og Albert Gyldensparre, Bjelkes Tilforordnede, som var en meget dygtig Mand, men hvis Navn Mylius aldeles ikke kjender — ja Niels Juel kjender han da næsten heller ikke.

Den 6 Juli ankom der 7 hollandske Krigsskibe²⁾, de førtes af Kommandør Jakob Bincks. Han meldte, at

¹⁾ Mylius, S. 56.

²⁾ I Gøedes Ordinaire Post-Tidinger 1675, Nr. 27 fortælles, at der var 2 Orlogsskibe paa 68 Kanoner og 350 Mand, 2 paa 64 Kanoner og 260 Mand; 2 Avisjagter paa 8 Kanoner, 36 Mand, 1 Brander paa 4 Kanoner, 20 Mand. — Kilden til hvad der er fortalt i det Følgende er Admiralitets-Protokollen fra 1675—79 i Marineministeriets Arkiv.

han havde Ordre til at forene sig med den kongelige Flaade; efter Kongens Villie blev han opfordret til at møde for Admiralitetet den 22 Juli, og her blev det begjæret af ham, at han vilde forevise sin Instruktion, hvilket han indvilligede i; tillige lovede han, at give en vidimeret Kopi af den. Den 28 Juli var Bincks atter tilstede i Admiralitetet efter Hans Majestæts Befaling; Rigsadmiral Bjelke meddelte, at Kongen vilde sende en Del Orlogsskibe til Østersøen, som skulde forene sig med de ankomne hollandske, der skulde dannes en Flaade under Kommando af General-Admiral Adelaer, delt i 3 Eskadrer, General-Admiralen skulde føre den mellemste og corps de bataille, Admiral Niels Juel den højre, Admiral Jens Rodsten den venstre, og eftersom ingen virkelig Viceadmiral medgives: »thi haver højstbemeldte Hans Kongelige Majestæt af Konsideration saa vel til bemeldte Kommandør Bincks Kapaciteter, som til hans egne Meriter, sluttet, at ville vise ham den Ære og Naade og konferere ham Viceadmirals Karakter og Charge, saa at han skal være den fjerde i Flaaden, udi Bataillen adjungeres General-Admiral og ellers medtages i alle Konsultationer og Deliberationer, som udi forefaldende Occasioner om Admiralens Bord og paa hans Skib holdes skal«.

Bincks svarede: »da to Flaader bleve konjungerede og han som Opperhoofft førte den ene, vidste han ej andet at gjøre, end at præterdere, for at maintainere hans Principalers Respekt udi Flaaden, den anden Plads; hvis Hs. Kgl. Majestæt ej forundte ham den, vilde hans Principaler blive offenderede og det som en affront optage. Dog vilde han lade sin Prætension falde og mente nok at kunne forsvare det for sine Principaler, naar han ikke derpaa havde standet, helst efterdi hans Ordre lød, at han skulde afhænge af H. M. Befalinger; vilde

gierne submittere sig, naar det ej stred mod hans Ordre, alleneste at, hvis anden Plads end den han har prætenderet ham blev given, vilde han ingen Flag føre«.

Det var fra første Færd, at Uenighed herskede imellem de hollandske Auxiliærskibe og Kongen af Danmarks danske Admiraler, Curt Adelaer mærkede det snart ¹⁾, dog Uenigheden, der skrev sig fra Jalousi paa dansk eller fra Overmod paa hollandsk Side, brød først hæftig ud det følgende Aar, men det oplevede Curt Adelaer ikke.

Den Fordring, som Bincks havde gjort paa at have den anden Plads, blev ikke tagen til Følge, men Bincks fik dog en bedre Stilling. Samme Dag, den 28 Juli udfærdigedes Instruksen ²⁾ for Curt Adelaer som Flaadens Øverstbefalende; der stod i den, at under ham skulde kommandere Admiral N. Juel og den hollandske Kommandør Bincks, »hvilken, efterdi Admiral Jens Rodsten ³⁾ udi Sundet behøves, skal da den venstre Fløj eller den tredie Eskadre kommandere, naar Admiral Rodsten beordres til Østersøen, skal han cessere Admiralen; han skal medtages i alle Konsultationer og Deliberationer, som udi forefaldende Occasioner om [General-] Admiralens Bord og paa hans Skib holdes skal«. Instruxens øvrige Indhold var følgende: »Adelaer skal krydse imellem Bornholm og Rygen og optage alle

¹⁾ Den 14 August 1675 skrev Rigsadmiral Henrik Bjelke til Kongen: »Det synes, at Admiral General Adelaer vil faa saa vanskelig Mand med at gjøre; nemlig Kommandør Binckes, som jeg i forrige Krig med Admiral Obdam der tit beklaget, at fine Herrer og Mestere vare Kjøbmænd og etc.« Geh. Ark. Marineminist., til Krigskancelliet indkomne Sager 1675.

²⁾ Instruktionsprotokol i Marineministeriets Arkiv.

³⁾ Admiral J. Rodsten skulde med 12 Orlogsskibe have Station i Øresundet og derfra beherske Kattegat. Admiral Markvor Rodsten skulde ligge med 7 Orlogsskibe i Vesterhavet.

Skibe, som gaa fra og til Sverig, og svenske Fartøjer, hvilke skulle sendes til Kjøbenhavn og dømmes; han skal se igjennem Fingre med de svenske Kofardiskibe indtil noget af Importance kan udrettes, at ej bedre og mere nyttig Lejlighed skal forsømmes, »dog at dersom de hollandske Orlogsskibe endelig derpaa trænge skulde, hvad de antræffe at angribe, da dem ikke udi denne deres Begjærlighed og Animositet imod de Svenske at hindre, men sig med dem herudi at konformere«. Var den svenske Flaade for stærk, skulde General-Admiralen begive sig efter holdt Krigsraad til Kjøbenhavn, »eller heller efter yderste Evne paa alle mulige Maader saa god og fornuftig Anstalt gjøre, at vores Flaade ikke i Utide ved en utimelig Bravour forgjæves hazarderes og i Fare sættes«¹⁾. Han maatte forurolige Rygen, Usedom og Wollin, men ej sætte sig fast, uden Armeen var rykket frem, saa at Arme og Flaade kunde assistere hinanden. I Krigsraadet skulde Alt afgjøres efter de fleste Stemmer. Han skulde bruge god Sømandskab og slig Konduite, Vindskibelighed, Aarvaagenhed og god Disciplin, som vore udgangne Skibs-Artikle ommelder, »og vi os til hans velbekjendte og befundne Flid, Troskab og Dexteritet forlade, og vi fremdeles Aarsag have kunne ham med al kongelig Naade bevaagen at blive«²⁾. Instruksen var underskrevet af Kongen og paraferet af Peter Griffenfeldt.

En Uges Tid efter, den 8 August, gik Adelaer ombord paa sit Admiralskib, og den 13 August gik Flaaden under Sejl til Østersøen; den var »næppe 20 Orlogsskibe

---

¹⁾ I disse Udtryk maa der ikke søges Hentydning til Adelaers tidligere Krigerliv; thi Sætningen findes i alle følgende Instruxer, for N. Juel, J. og M. Rodsten, C. Tromp.

²⁾ Ogsaa denne Sætning findes i de andre Instruxer.

stærk«¹⁾). Adelaers Admiralskib var Orlogsskibet Prinds Georg, Officerspersonalet bestod af følgende Mænd foruden General-Admiralen selv²⁾):

Kapitajner	{	Hans Hartvig. Jan van Hardenbruch. Arent van Fliringen.		
Landkapitajn		Eilert Bjelke.		
Medicus		Dr. Frederik Hammerich ³⁾ .		
Skibspræst		Johan Andersen Damb.		
Skibslieutenanter	{	Simon Brunsma van Friesland. Evert Henricksen de Bertrey ⁴⁾ . Philippus Blens. Christoffer Jonsen. Petter Brow.		
		Landlieutenanter	{	Thomas Fries. Berckentin.
		Fændrikker.	{	Valentin. en ikke navngiven.

Niels Juel kommanderede paa Charlotte Amalie, hans Officerspersonale bestod af:

Kapitajner	{	Adrian Akkersloot. Zacharias Bang. Iver Hoppe.
------------	---	--

-
- ¹⁾ W. Worm, Optegnelser til Christian den Femtes Historie, gl. kgl. Saml., Folio, Nr. 930.
²⁾ Søetatens Regnskab for 1675.
³⁾ Han blev ansat som Medicus paa Flaaden den 8 Juli 1667 med en aarlig Løn af 500 Rdlr.
⁴⁾ Den 29 Marts 1676 resolverede Admiralitetet, »at Evert Henricksen de Bertrey, som forrige Aar antoges i Holland for Lieutenant og for med Gen. Adm. Adelaer paa Prinds Georg, der han med stor Flid og Vindskibelighed forestod samme sin Bestilling, skal saavel i Henseende til hans egen Kapacitet og til hans fornemme Afkom forfremmes til Kapitajn-Lieutenant.

Skibspræst	Laurids Koch.
Skibslieutenanter	Jan Fochen van Embden.
	Robert Mowat.
	Jørgen Carstensen.
Landkapitajn	Alexander Popp.
Landlieutenant	Peter Johansen.
Fændrik	Jens Wougensen.

Det var altsaa første Gang Curt Adelaer skulde føre den danske Flaade, det blev ogsaa den sidste. Som en forsigtig Mand gjorde han sit Regnskab op, før han forlod Kjøbenhavn¹⁾, sine Godser i Norge havde han solgt den 6 Juni 1675 til sin Broder Niels Sørensen Adelaer, som samme Aar var bleven Viceamtmand i Bradsbjerg Amt. Mon han anede, at hans Liv nærmede sig sit Maal? Vistnok næppe. Han var ved godt Mod, han haabede at møde sin Fjende og sejre over ham. Hans Haab blev fuldstændig skuffet, han fik ikke Fjenden at se. Der er derfor meget Lidt at fortælle om dette Togt, men dette Lidet kan tjene til Exempel paa, hvor forsigtig den maa være, som skriver sin nærmeste Tids Historie; thi holdes der ikke nøje Regnskab med Dagene og Ugerne, kommer man let til at begaa Fejl, foretage Forvexlinger og, som her, at lovprise en Mand for en Handling, han aldrig har udført.

Friedenreich fortæller i sit store Værk om Christian den Femtes Krigshistorie²⁾, at den danske Flaade og de med den forenede hollandske Auxiliærskibe, ialt 14 Orlogsskibe, 4 Brandere og Gallioter, delte i tre Eskadrer, af hvilke Jakob Bincks kommanderede den første,

¹⁾ Den 7 August 1675 fik han Bevilling paa at gjøre Testament.

²⁾ Friedenreich, anf. Skrift, I, S. 92—96. Sml. Graah, Udkast til Danmarks Søekrigshistorie, S. 169 og 173.

Adelaer den anden og Niels Juel den tredie, først sejlede til Rygen, hvor en Landgang viste sig umulig, og derefter lagde sig under de Pommerske og Meklenborgske Kyster. — Omsider besluttede Adelaer at vende tilbage til Kjøbenhavn af følgende Grunde: fordi den fjendtlige Flaade ikke havde ladet sig se i al den Tid, han havde været ude; det var unødvendigt, at ligge ude med saa stor en Flaade, et ringere Antal Skibe var istand til at hindre, at der blev bragt Noget i Land ved Pommern: der herskede smitsom Sygdom paa Skibene, og endelig tegnede det til en overmaade stor Storm. »Derpaa hidsede Floden Seylene op for at gaae hjem igien, og var ikke snarere kommen i Kiøge Bugt, førend en forfærdelig Storm opreysede sig, hvilket General-Admiralen førend havde kunnet see af Veyret. Saaledes blev den Danske Flode friet for en stor overhængende Fare ved sin Anførers Forsigtighed, i det han søgte et sikker Sted for Skibene, imedens Uveyret varede«. Den svenske Flaade var allerede i Juli Maaned gaaet ud med 36 Krigsskibe; den skulde gjøre Landgang paa Sjælland, men Forehavendet blev ikke udført. »Dog leed de en næsten lige saa stor Skade, som de kunde have udstaaet et Slag; thi den haarde Storm, som de Danske Skibe undgik, nødte dem til at søge Sikkerhed, og kaste Anker under Gulland. Dette hialp dem ikke meget; thi den største Deel blev meget ilde tilreedte, nogle strandede og dreve i Land etc.«. Friedenreichs Kilde er fornemmelig Mylius¹⁾, som ligeledes fortæller, hvorledes man fulgte Adelaers Advarsel og strax søgte Havn, »did de neppe avancerede, før den ublide Storm væsede ad dem, og Havet brusede, saa de maatte til-

¹⁾ Mylius, S. 58—59.

staae, at Hr. Adelaer ved denne extraordinaire Forsigtighed tilvendte sin Arve-Konge større Fordeel uden ringeste Mands eller Baads Tab, end hand ved en blodig Søe-Battaille mueligt kunde have tilfegted sig«. Friedenreich skrev 1758, Mylius 1740, det er værdt at høre, hvorledes Forfattere i en tidligere Tid have omtalt denne Sag. Jens Bircherod, Biskoppen i Aalborg, har nævnet den i sin Dagbog, han skriver den 24 Oktober ¹⁾: »I Østersøen tog Storm og Uveir gruelig afsted, saa at Svenskens Orlogs-Flaade, som laae uden for Gullands Skiær, fik en Tidende deraf, i det nogle af de største Skibe gik plat til Grunde med Folk og alt, de andre bleve mestendeel saare ilde tilredte, saa at nogle maatte hugge deres Master, andre mistede deres Anker, Takkel, Tov, og andet Redskab, og maatte med største Besværlighed tage deres Kaas tilbage til de Svenske Kyster igien. Imidlertid laae den kongelig danske Krigsflaade formedelst Guds naadige Forsiun og Beskiærmelse samt General-Admiral Adelaers høipriselige Forsigtighed i Kiøge-Bugt saa tryk og sikker, at ikke noget Skib, enten stort eller lidet, ja end ikke den mindste Baad, bekom i dette forfærdelige Uveir den allerringeste Skade«. Henrik Gerner omtaler Adelaers Færd paa følgende Maade i sit Skrift »Christian den Femtes Ilias og Ulysses« ²⁾, som udkom 1680:

— Adelaer lod see, at hand oc Vinden kiendte,
 Hand sagde, jeg det veed en Storm forhaanden er,
 Det tryggest være skal at fire Vind oc Vær.
 Hand sagde, denne gang vi Floden vil bevare,
 at dend i sicker Haffn kand ligge uden Fare,
 Naar Stormen er forbj, vi nock vil Fienden naae,
 Om hand da vil oc kand os møde oc bestaae.

¹⁾ Uddrag af J. Bircherods Dagbøger ved Molbech, S. 168.

²⁾ Gerner, anf. Skrift, S. 88.

Det skete da ogsaa, Adelaer bragte Flaaden »i trygge Havn ved Roerets Styre-Staff«.

De fire nævnte Forfattere stemme godt med hverandre. Endnu nærmere ved Tiden ligger en latinsk Universitetstale, holdt af Thomas Bartholin efter Wismars Indtagelse og udgiven 1676¹⁾. I denne Tale fortælles om Flaadens Togt i Østersøen: »den danske Flaade og de hollandske Skibe sejlede i Østersøen ved de danske og vendiske Kyster og de nærliggende Øer, men da Fjenden ikke viste sig, gik den i god Behold i Havn, uden at have mærket Stormen og uden at have lidt Skade af de urolige Elementer, Togtet fik en heldig Slutning«. Bartholin omtaler ikke Adelaer med et eneste Ord, ligesaa lidt omtaler han, at Flaaden bevaredes ved hans Klogskab og Forsigtighed. Søger man Underretning i de samtidige danske Aviser, som bleve udgivne af Paulli og Gøede, vil man Intet finde om Adelaers Fortjeneste, og spørger man W. Worms Levnetsbeskrivelse af Adelaer og »Testamentet« til Raads, vil man heller ikke finde et eneste Ord om, hvad Friedenreich og

---

¹⁾ T. Bartholin, Panegyricus post victoriam Wandalicam et expugnationem Wismariae. Hafn. 1676, S. 38. »Favit Christiani Regis conatibus mare, indignatum in Baltho rates inimicas in domini sui damnum et præjudicium armatas prodire ausas. Nostræ interea naves in Baltho velut in portu navigantes serenitatem senserunt et Neptunum placidum. Quippe ut mare ab infestis velis esset securum, hactenus classis Danorum Regis XXX navium bellicarum, junctis subsidiariis Foederatorum Belgii uniti Ordinum navibus, littora Danica et Sclavica vicinarumqve Insularum in mari Balthico legerat, et cum inimicæ puppes copiam sui nusquam facerent, sarta tectaque in portum reversa, nullius tempestatis conscia nullisque elementorum injuriis afflicta, expeditionis suæ optatum finem reportavit, maris Balthici libertatem securitatemque defensam, et totius anni dicrimina finita«.

Mylius have fortalt. Altsaa jo nærmere man kommer Adelaers Levetid, desto mere tause blive Kilderne. Der er en Kilde endnu at benytte, og det en, som Ingen hidtil har benyttet, det er Curt Adelaers egne Rapporter, som nu bevares i det kongelige Gehejmearkiv i Kjøbenhavn. Det er efter dem, at den følgende Fremstilling er udarbejdet; en af de vigtigste Opgaver er, at iagttage, paa hvilke Dage, og hvor Rapporterne ere skrevne (Bilag Nr. 49—60).

Den 13 August 1675 lettede Curt Adelaer Anker, han satte Kurs ad Bornholm til, krydsede i Farvandet der; mod Slutningen af Maaneden gik han Vesterpaa, den 30 August laa han for Anker imellem Møn og Dornebusk, en lille Ø tæt ved Rygen, Afstanden mellem de to Øer er 7 Mil. Alt var godt ombord, der var kun 80 Mand syge, 8 vare døde. Adelaer havde af Kongen faaet Befaling til at tage et svensk Krigsskib, som laa ved Wismar, det sagdes at være paa 60 Kanoner, og at gjøre Landgang paa Rygen og angribe Batteriet Hvalfisken; den 16 September meldte han Kongen (Flaaden laa for Anker $2\frac{1}{2}$ Mil i Søen fra Warnemünde), at Skibet kun var paa 30 Kanoner, Krigsraadet havde ment, at det ikke var raadeligt at angribe det, da det laa for tæt under Land; for at angribe Hvalfisken maatte man skille de mindste Skibe fra Flaaden, hvilket kunde blive farligt, eftersom der sagdes, at Svensken vilde komme i Søen med 26 Skibe. At gjøre Landgang paa Rygen var farligt, da man ikke turde vove sig tæt under Landet med de svære Skibe; thi selv om Vinden var god ved Attacquens Begyndelse, saa kunde det let ske, at, da Vejret var meget foranderligt, Vinden »som en let Fugl« kunde vende sig og hindre at komme fra Landet. Nogle Dage efter

skrev Adelaer en Rapport til Admiralitetet, den 23 September, fra samme Ankerplads, at en farlig Sygdom begyndte at grassere paa Skibene, der trængtes til friske Folk, paa hans eget Skib var der 14 Døde og 60 Syge. Den 29 September skrev Adelaer til Kongen, til Ankers for Witmund, at der var gjort Landgang paa Øen Dornebusk af 254 Soldater og 154 Baadsmænd under Anførsel af Major Johan Eberszen; man havde ingen Modstand mødt, alt Kvæget paa Øen blev taget med tilbage. Den 1 Oktober skrev Adelaer, »seiglende for Jasmund« til Admiralitetet om Sygdommens farlige Fremgang; den 4 Oktober meldte han Kongen, hvor slet det var fat med Folkene paa Grund af den smitsomme Sygdom, han laa da for Anker imellem Møn og Dornebusk — der var god Sandbund, 10 Favne Vand. Af en Dagbog, som er indsendt til Admiralitetet, kan ses, hvorledes Vejrliget var hver Dag i September Maaned; i den sidste Halvdel af Maaneden var Vinden næsten stadig Vest eller Sydvest; den 20 September var det en flyvende Storm med kort og hul Sø. Dagen efter roligere, men mod Natten atter haard Blæst. I de sidste Dage af September var det bedre Vejr, den 27 stille Vejr, den 29 og 31 Merssejlskuling. I Oktober tog atter det urolige Vejr til: den 12 Oktober skriver Adelaer fra den stadige Ankerplads imellem Møn og Dornebusk til Kongen: »Eders Kongl. Maj. gives allerunderdanigst tilkiende, at vi udi 3 samfulde Dage en stærk Storm af en Vesten haver havt, hvorover 5 hollandske Skibe deres Ankere mistet haver, og er at besørge, og de dem ei igjen bekomme; tre af dem er saa vidt bortdrevet, at man dem næppeligen se kan, og vare Skibene mest allesammen driftige. Gud naadeligen bevare Hans kongelige Majestæts Flaade for Uvejr«.

Den 18 Oktober skriver han atter til Kongen fra samme Ankerplads: »Eders Majestæts Flaade er — Gud ske Lov — endnu udi god Velstand, aleneste at det med de Syge endnu intet bedres, og for den daglige Storm haver vi ingen af dem kunnet bortsende. Det er meget periculeux med disse svære Skibe, saa silde paa Aaret midt i Østersøen for Anker at ligge, thi med alle Vinde gaar her en meget hul og stor Sø, hvortil vi ej en Lejervold hafver, og — hvilket Gud forbyde — dersom Skibene fra deres Ankere spille, som allerede ofte sket, er de i stor Fare at drive paa Landet.* Eders Majestæts Flaade haver tilforn vel sildere paa Aaret Søen maatte holde, men da alletider lagt i Beltet, hvor Søen ikke saa streng gaar, og de alletider af et eller andet Land en Opper-Vold kan have, hvilket os her manquerer«. Han ønsker at Flaaden maa begive sig til Beltet, hvorfra man altid hurtig, hvis Fjenden vil søge Wismar og opholde sig der eller i Landskrona om Vinteren, let kan disputere ham det, medens Skibene ligge der sikker for Uvejr. Samme Dag skrev han til Admiralitetet, at han endnu ikke havde kunnet avancere under Stevns, men, naar Vejret nogenledes bedredes, »saa vil vi os noget opvarts avancere«. Den 21 Oktober laa Flaaden endnu mellem Møn og Dornebusk, først den 22 Oktober naade den op under Stevns, det ses af en Rapport, som Adelaer paa denne Dag skrev til Admiralitetet »for Steffuens til Anker«.

Altsaa i de tre første Uger af Oktober har Curt Adelaer ligget for Anker med Flaaden mellem Møn og Dornebusk »midt i Østersøen«, der har han redet alle Stormene af, og det med Held; Ankerne gik tabt for adskillige Skibe, men intet af dem led ellers noget videre Tab. Hvorledes gik det den svenske Flaade? Dens Hverv

var vigtigt, den skulde bringe Soldater til Pommern for at undsætte Wismar. Carl XI havde bygget sin Krigsplan paa dette Foretagendes heldige Udfald; det mislykkedes fuldstændigt. Carlson fortæller¹⁾ Følgende om Flaadens Skjæbne, han har benyttet gode Kilder, nemlig Rigsadmiral Stenbocks egenhændige Forsvarsskrift, da han var anklaget for slet Førelse af Flaaden, og Skibschefernes Udtalelser tilførte Krigsraadets Protokol.

»Den 9 Oktober hade flottan lupit ut, med god vind, men så sent på aftonen, att den snart måste kasta ankar. Om den hade lyft ankar tidigare, skulle man måhända ännu samma dag kunnat angöra Gottland. Den 10 stötte flera skepp tillsammans med hvarandra. Den 11 var vinden god och amiral Stiernskölds eskader gick till segels; amiral Ugglas äfvenså, men icke Nils Brahes, ehuru den var bestämd att utgöra avantgardet. Ugglan vände om, då de öfriga icke följde; när han frågade riksamiralen om årsaken til dröjsmålet, fick han till svar, att amiralskeppets ankare »gått till botten af sig sjelft«. Den 16 var flottan ändtligen i öppna sjön och hade hunnit fram emot Gottland, då en stark vestlig storm begynte blåsa upp. Skeppen skingrades och de flesta af dem mistade ankare, båtar eller segel. Då lade riksamiralen till vid Carlsöarne. Det befanns, att en svår sjuklighet hade inrotet sig inom besättningarna: på en del fartyg var hälften af manskapet insjuknad. Proviant och friskt vatten började tryta. Då stormen tilltog, sammankallade Stenbock amiraler och skeppsbefälhafvare till krigsråd. De för-

---

¹⁾ F. F. Carlson, Sveriges Historia under Konungarne af Pfalziska Huset, II, S. 462—63.

samlade voro nästan alla af den meningen, att flottan, illa försedd, vid så hårdt väder och med en hvarje timma tilltagande sjukdom om bord, hvarken kunde med fördel möta fienden eller hoppas utan strid uppnå Wismar. På deras råd beslöt riksamiralen att sätta flottan i säkerhet och vända om. Tre dagar derefter (den 20 Okt.) var flottan åter i Dalarö«.

Den Storm, som tilføjede den svenske Flaade saa stor Skade, er altsaa den samme, som Curt Adelaer omtaler i sin Rapport skreven den 18 Oktober, da laa han ikke i Kjøgebugt ¹⁾, men midt i Østersøen, og paa samme Sted laa han endnu 3 Dage efter, at den svenske Flaade var vendt tilbage til Dalarø.

Curt Adelaer vedblev at ligge for Anker udfor Stevns i en Uges Tid; den 30 Oktober skrev han sin sidste Rapport, stilet til Griffenfeldt og skrevet »imellem Stevns og Dragør«. Paa Grund af den hæftige Sygdom, som herskede paa Flaaden, havde man nærmet sig Kjøbenhavn, for at faa friske Folk. Curt Adelaer havde allerede i 3 Uger været noget syg, han havde selv den Mening, at det var den paa Skibene grasserende Epidemi, som havde angrebet ham ²⁾. Allerede den 17 Oktober

---

¹⁾ I et Skrift, som vistnok udkom 1676 og som har Titlen: Relation dessen, so zwischen Dännemareck u. Schweden vor-gefallen von den 1 Juni 1675 bis den 1 Jan. 1676, omtales Stormen og den Skade den svenske Flaade led:

Hergegen hielte Gott die Wacht,
Und schutzete durch seine Macht
Die Dänische für der Gefahr,
Die auch in See für Ancker war.

²⁾ Mylius fortæller S. 59, at Adelaer ved den vedvarende Natte-vagt og Tilsyn overalt var bleven afmattet, og at »den gamle Svaghed, som hand Aaret tilforn havde været angreben af, bespændte ham paa ny«. »Testamentet« taler ogsaa om den

havde han nydt den hellige Nadvere, han stred imod Sygdommen saå længe han kunde, — han var ikke istand til at skrive sit Navn helt ud under sine sidste Rapporter. Den 2 November overgav han Kommandoen til Niels Juel, tog Afsked med Officerer og Mandskab, og blev bragt i Land; om Aftenen kom han til sit Hjem. Skibslægen paa Prinds Georg, Frederik Hammerich, var hos ham om Natten; tidlig om Morgenen hentedes to Læger Brechtfeld og Kølischen; de ansete Læger Thomas Bartholin, Ole Bork, Willom Worm kaldtes til, men ingen Lægekunst kunde hjælpe. Den 5 November 1675 om Morgenen Klokken 8 sov Curt Adelaer ind¹⁾). Den 4 Februar 1676 blev han bisat i Holmens Kirke med den Pragt, som passede sig for hans høje Stilling og som paa de Tider almindelig blev Landets fornemste Mænd tildel²⁾). Holger Vind talte i Kirken til den

---

gamle Sygdom; Willom Worm derimod ikke. Om Mylius's Fortælling er rigtig, kan ikke afgjøres. I sine Rapporter udtaler Adelaer sig aldrig om Overanstængelse eller Udmatethed; han skriver udtrykkelig, at det efter hans Mening var Epidemien paa Flaaden, som angreb ham.

- 1) Hans Død anmeldtes ganske kort i Aviserne. I Jørgen Gøedes Ordinaire Post-Tidinger for 10 November 1675 læses: »Den 5 November er den Høy-Ædle oc Welbaarne Herre, Her Cort Adeler, Herre til Bradsbjerg oc Giemsø, Ridder, kongel. Majest. General-Admiral oc Admiralitetsraad ved Døden afgangen«. I Dan. Paullis Extraord. maanedl. Relationer, Novemb. 1675, S. 326 læses: »Den 2 November kom den Høy-Ædle och Velb. Herre, H. Cort Adeler til Bradsberg och Giemsøe, Ridder, K. M. højbetroede General-Admiral och Admiralitets Raad siug hjem af Floden och døde den 5 Novemb. her i Byen i hans Gaard, paa Christianshafn«.

I Gazette de France 1675, Nr. 118 læses fra Kjøbenhavn d. 10 Novemb.: »L'Admiral Adelaer, ayant esté quelque temps indisposé, déceda hier«.

- 2) Man læser hos nogle Forfattere om den »fyrstelige Jordefærd«, som blev Adelaer tildel. Det kommer af, at Mylius har givet

Afdødes Ære. En unavngiven Digter skrev et ringe Sørgevers over ham (Bilag Nr. 61). I Aaret 1685 kjøbtes et Gravkammer i Frue Kirke, hvor hans Lig blev sat ned. Det prydedes med et Monument, fremragende ved sin Størrelse og sin Kostbarhed (Bilag Nr. 62).

Willom Worm har givet følgende Skildring af Curt Adelaer¹⁾: »Mindet om ham vil leve i Eftertiden ikke blot paa Grund af hans heroiske Gjerninger, men ogsaa

---

en meget vidtløftig Beskrivelse af Ligprocessionen, »dels fordi den saaledes er mig bleven tilstillet, dels fordi den i mine Tanker agtes snart at være Fyrstelig, og nu omstunder [1740] saadanne herrlige Liig-Begængelser ey fornemmes noget til blant Adelen, da en Afdød, om end af de ypperste Rigets Mænd, gierne i Stilhed til sit Hviile-Stæd hensesettes.« Hvad der blev Curt Adelaer tildel den Dag, han blev bisat, var ingenlunde noget ualmindeligt, og det er ikke rigtigt at omtale hans Begravelse paa en Maade, saa at Læseren maa tro, at der er vist ham en Ære, som udmærkede ham fremfor Andre. De samtidige Aviser give ingen Beskrivelse af hans Jordefærd, medens de derimod havde givet vidtløftige Beskrivelser af andre Mænds, saaledes Axel Urups den 6 April 1671 i Nordischer Mercurius 1671, S. 235 ff., sml. Bording, Danske Mercurius, April 1671; Grev Parsbergs i November 1671, Bording, smst. Novb.; Hans Schaks den 8 Mai 1676 i Daniel Paulis Maanedlige Relationer 1676, Maj, S. 385—88, i Jørgen Gøedes Ordinaire Post-Tidinger 1676, Nr. 19; Niels Rosenkrantz's den 20 December 1676 i Dan. Paullis Maanedl. Relat. 1676, Decemb., S. 482—85, i Jørgen Gøedes Ordin. Post-Tid. 1676, Nr. 52, Extraordinaire Oresundsche Relation 1676, S. 1716—19. Om Adelaers Begravelse siges blot i Dan. Paullis Extraordin. maanedl. Relationer Februar 1676, S. 357: »Den 3. Februarii blef Admiral Adlers Lijg begrafuen til Holmens Kirke«.

I Østs Archiv, III, S. 77—89, er der givet en Beskrivelse af Adelaers Ligprocession, tagen fra Mylius's Skrift; den er meddelt, for at stilles i Modsætning til Admiral Johan Peter Wleugels tarvelige Begravelse den 10 Januar 1825.

¹⁾ Mylius, S. 170—72.

formedelst hans udmærkede, glimrende Dyder. Han var ikke af de Mænd, som, naar de en eller anden Gang have vist sig saaledes i Krigen, at de have faaet Navn af Sejrrige, i krigerisk Overmod anse det for uværdig Fejghed, at frygte Gud, agte den Værdige, give Enhver sit og leve i Lydighed mod Lovene. Han mente, at den tapre Mand maa frygte Gud og hente Tillid hos ham; han begyndte ikke nogen vigtig Gjering uden at vende sig til Gud, og han gav Gud Æren for hvad Stort han udrettede. Derfor var hans Sind saa rent og saa roligt, der var ingen Misundelse, der var ingen Selvros. Aldrig har han udpyntet eller sminket sig; naar han blev mest hædret, viste han sig mest ydmyg; Naturens herlige Gave, det lyse høje Øje, skæmmedes ikke af frastødende Hovmod. Han var fri for al Ærgjerrighed, mærkede han den hos Nogen, betragtede han det som et Tegn paa Dydens Aftagelse; han hadede dem, der byde over andre paa en Maade, som om de aldrig havde lært at lyde. Sin høje Værdighed opretholdt han ikke ved stor Pragt, heller ikke nedværdigede han den ved Tarvelighed; han vilde ikke ødsle med hvad hans Tapperhed havde bragt ham, han vilde heller ikke gaa til den modsatte Yderlighed, naar det stred mod det Passende. Derved gjorde han undertiden Tjenester, i Tilfælde nemlig, hvor man ikke kunde komme frem ad den lige Vej, men maatte krydse sig frem. Især maa hans store Gavmildhed roses; han sørgede ikke for en enkelt Trængende, men for en Flok af Fattige; han mente, at det var en Ære for en Mand, at hjælpe Menneskene mod Ulykken, ved at aabne en Velgjørenhedens Havn for dem, undtagen for dem, som fortjente deres Ulykke«.

Det er Skade, at Forfatteren til denne Skildring er Willom Worm. Thi det er i det Foregaaende paavist,

at han ikke er paalidelig som Historiker. Derved svækkes Tilliden til hans Troværdighed. Det er desuden en bekjendt Sag, at Ligprædikener, Mindetaler og Mindeskrifter, navnlig naar de ere forfattede strax efter en Afdøds Bortgang, idealisere i høj Grad. Man maa derfor være noget tilbageholden med at tage Worms Skildring for gyldig, især da han er den eneste, der har forfattet en saadan om Adelaer, og hans altsaa ikke kan sammenlignes med andre.

Tilbageblik. Til Forklaring.

I første Afsnit af dette Arbejde blev der fremsat fire Spørgsmaal, som skulde besvares i den følgende Under-søgelse. Det første Spørgsmaal var: har Curt Adelaer ved sine Bedrifter i Venetianernes Krig mod Tyrkerne, da han tilsidst, som der siges, var Chef eller Næstkommanderende for den venetianske Flaade, opnaaet europæisk Berømmelse hos Samtiden, eller har han det ikke? hvis ikke, hvilken har da egenlig den Rolle været, som Adelaer har spillet? Svaret blev, at Curt ikke har været Chef eller Næstkommanderende for den venetianske Flaade, at han ikke har udført Bedrifter, som have gjort ham europæisk berømt for Samtiden, men at han har været en meget dygtig og tapper Skibskapitajn, hvem Venetianerne have agtet og hædret for den Gavn, de have høstet af hans Sømandskyndighed. Det andet Spørgsmaal var: kan Adelaers Udnævnelse til den høje Stilling, han fik i Danmark, forklares som en naturlig Følge af, at det var en europæisk berømt Mand, som kaldtes hjem af sin Konge, for i hans Tjeneste at indtage en Plads lig den, han havde beklædt hos de Fremmede, eller er det ikke Tilfældet, og hvorledes skal da hans pludselige store Avancement forklares, er der skjulte Faktorer, som her have gjort deres Virkning,

og hvilke have disse været? Svaret blev, at Fortællingen om Curt Adelaers Kaldelse af Frederik den Tredie hviler paa et saa usikkert Grundlag, at man maa nære den største Tvivl om dens Sandhed; at der er Sandsynlighed for, at der ingen Kaldelse har fundet Sted, men at Curt Adelaer af sig selv er kommen til Kjøbenhavn og ved Kongens Yndest og Naade har opnaaet sin Udnævnelse, som bragte ham i en Stilling, der var højere end hans sande, virkelige Fortjeneste gjorde ham værdig til, en Udnævnelse, der skete paa en meget bevæget Tid, hvor en Mand som han med Lethed kunde gjøre Lykke; endelig at han vistnok i sin Fortælling om, hvilken Rang han havde havt hos Venetianerne og om, hvad han havde udrettet for dem, er gaaet Sandheden for nær. Det tredie Spørgsmaal var: hvilken er Adelaers sande Fortjeneste af den danske Flaade? Er det rigtigt, at det var ham, som skabte den paany, eller maa det indrømmes, at andre Mænd have havt fuldt saamegen Del i Arbejdet som han? Svaret blev, at der ikke med Rette kan tillægges ham en saa stor Betydning for Flaadens Udvikling, men at det kun med Rette kan siges, at han har taget Del i det Arbejde, som var overdraget Admiralitetskollegiet, saa at der ved dets dygtige Medlemmers forenede Kræfter blev udrettet noget Godt. Fremdeles er det paavist, at det ikke er rigtigt, naar man har sagt om Adelaer, at han indrettede den danske Søetat efter hollandsk Mynster; thi den danske Søetat var ingen Efterligning af den hollandske, men Forbindelsen imellem Danmark og Holland var saa nøje, allerede længe før Adelaer kom til Danmark, og vedblev at være det længe efter hans Død, at den maatte komme til Ytring i Marineforholdene. Denne Forbindelse og dens Virkninger er ejendommelig for en hel Tidsalder — Christian den Fjerde, Frederik den Tredie, Christian den

Femte — den er ikke skabt af Curt Adelaer; men den har ikke gjort noget hollandsk Element til det Dominerende i den danske Marine, omend dette hollandske Element i visse Retninger er kommet den danske Marine til Gode. Det fjerde Spørgsmaal var: har Curt Adelaer været en interesseret Kjøbmand og Negotiant, for hvem Penge og Gods har havt meget at sige, eller staaer han her med et blankt Skjold? Svaret blev, at han baade har havt offentlige Hverv, som bestod i at lede visse Handelsgrene, og for sit eget private Vedkommende har drevet en ikke ubetydelig Handelsvirksomhed, i større Grad end det kunde synes ønskeligt for en Mand, som man ventede at se blot som den dygtige Admiral, der ene arbejdede for Flaadens og Marinens Bedste, samt at man ikke kan væрге sig for Mistanken om, at Curt Adelaer har sat en Del Pris paa Penge og Penges Værd.

Disse Spørgsmaal ere her blevne besvarede paa en anden Maade end Tilfældet havde været, hvis de skulde været besvarede af dem, der staa paa samme Standpunkt som Willom Worm, Mylius, Holberg og Hofman. Der stiller sig da strax et nyt Spørgsmaal frem, nemlig: med hvilken Ret kan der fordres, at man mere skal tro disse Svar end dem, som hine Forfattere vilde have givet, eller med andre Ord: hvorvidt har den Forfatter, som har anstillet den i det Foregaaende fremsatte Undersøgelse, Ret til at forlange Tiltro fremfor hine? Han maa vist have Ret til at kræve en større Tiltro, dels fordi hans Undersøgelse er foretagen i en Udstrækning, som ingen af hine Forfattere eller nogen Anden, der har skrevet om Curt Adelaer, har indladt sig paa, dels fordi han har støttet de Resultater, til hvilke han er kommen, paa en Række sikre Kjendsgjæringer, som hine Forfattere aldrig have kjendt, og dels fordi han

imod deres Udsagn kan rejse Tvivl, hvis Berettigelse vistnok maa erklæres for vel grundet. Tænker man sig, at hverken Worm, Mylius, Holberg eller Hofman havde skrevet om Curt Adelaer, men at alle de Dokumenter vare bevarede, som Mylius har havt for sig, og at Adelaers Historie for første Gang skulde skrives, idet ethvert Dokument omhyggelig blev lagt ind i Rækken af de Begivenheder, i hvilke Curt Adelaer har taget Del, saaledes at denne enkelte Mands Virksomhed blev set i Sammenhæng med det store Hele, tror man da, at Skildringen vilde komme til at lyde som hine Forfatteres, forudsat at den blev forfattet af en uhildet Mand, der saa sig vel for og der besad den aldeles nødvendige historiske Kjendskab til hin Tid, dens Forhold og Personer? Der er vel ikke Mange, som ville tro det. Men da maa vist den Slutning kunde drages, at er der kommet Urigtigheder frem i Opfattelsen af Curt Adelaer, da skyldes det fremfor Alt hine Forfattere, som have skrevet om en Mand, om Tider, om Begivenheder og om Forhold, som de ikke have kjendt tilstrækkelig.

Kan man da ikke tro en Mand, som Willom Worm, Curt Adelaers Samtidige? Worm døde først i Aaret 1704, han maa have kunnet fortælle sine yngre Samtidige om Adelaer, saa at, hvad han havde set og oplevet, let bragtes over til de Slægter, til hvilke Mylius, Holberg og Hofman hørte, kan man ikke tro saadanne Fortællinger? Spørgsmaalet bliver, hvor meget har Worm vidst om Adelaer, som har været aldeles sikkert og utvivlsomt sandt? Det har næppe været meget, idetmindste er der i det Foregaaende paa mere end et Sted gjort opmærksom paa, hvor upaalidelig og ufuldstændig han er som Biograf, og hvor uheldig en Indflydelse den deklamatoriske Form, i hvilken hans Biografi

er indklædt, har havt paa Opfattelsen af Adelaer, en Biografi, som er et Lejlighedsskrift, udarbejdet i kort Tid, fordi det var bestilt til en bestemt Dag, ikke et Arbejde, som er fremkaldt af Forfatterens Kjærlighed til Curt Adelaer eller af Interesse for hans Historie. Kan man da ikke tro en Mand som Mylius, der af Curt Adelaers Familie har modtaget hans efterladte officielle Dokumenter, for at benytte dem i sin Biografi, og har talt med hans Sønnesønner om ham? Det er i det Foregaaende vist, hvor uheldig Mylius har anvendt disse Dokumenter, fordi han overhovedet slet ikke forstod at bruge slige Aktstykker paa rette Maade. Han har saa godt som ingen andre Meddelelser faaet af den Adelaerske Familie til Oplysning om ham, idetmindste nævner han dem ikke. Det er derfor muligt, meget nøje at kontrollere Mylius, og bestemt at paavise, hvorvidt man kan tro ham. Holberg har selv intet Nyt bragt frem, Hofman har benyttet, hvad Mylius har trykt i sin Bog, og desuden fortalt adskilligt Nyt om Adelaer, som dansk Admiral, uden at han har anført nogen Hjemmel. Hvorfra har han disse nye Efterretninger? Mon andetstedsfra end fra den velbekjendte Kilde: »Man fortæller«? Herved føres man hen til den uskrevne Kilde, til Traditionen, som kan have levet fra Adelaers Tid indtil det Aar, da Hofman udgav sine »Portraits historiques«. Traditionen er en farlig historisk Kilde; forkastes kan den ikke, men ubetinget antages kan den heller ikke, hvis den ikke kan staa en streng Prøve igjennem. Hvis den Opfattelse af Adelaers Betydning for Venetianerne, som hidtil har været den gjældende, hviler paa en Tradition, saa er det let at prøve den; den er prøvet i det Foregaaende, og det er paavist, at Opfattelsen er urigtig, overdreven i høj Grad. Om man end vil støtte den med Curt

Adelaers Adelsbrev, saa maa den falde, thi der staaer Urigtigheder i Adelsbrevet, Adelaer har ikke været Admiral hos Venetianerne, han har ikke modtaget to Udnævnelser til Ridder af dem. Vil man støtte Adelsbrevets Ord med den Paastand, at Curt Adelaer selv maa have fortalt, hvad der blev skrevet om ham i Adelsbrevet, og at han dog maa have vidst, hvad han har været og hvad han har modtaget, saa maa det ligefuldt gjælde, hvad der kan være sagt er urigtigt. De nye Efterretninger, som Hofman har om, hvad Adelaer har udrettet for den danske Flaade, kunne have deres Kilde i Traditionen. Er det da ikke besynderligt, at Adelaers Samtidige, Worm, ikke fortæller nogen af disse Efterretninger, at Mylius, som dog maa antages ganske anderledes at have samlet Bidrag til hans Historie og som er Hofmans Samtidige, at han ikke kjender Traditionen om dem, at Holberg heller ikke kjender den og ikke har andet at fortælle end hvad han har læst i Mylius's Manuskript? Maa man ikke kalde det en usikker Tradition? Og er det ikke underligt, at, hvad den meddeler, holdes ganske i Almindelighed, uden at det er muligt at finde den knyttet til aldeles klart udtalte Kjendsgjæringer, og uden at det er muligt, at paavise, at der ved Adelaer er bragt nye Tanker og Ideer frem enten i Skibsbygningskunst eller i Søtaktik eller i andre Retninger henhørende til Søkrigen — undtagen maaske Gjenoplivelsen af Galejbygningen i Norge?

Der maa dog vist have levet en Tradition om Adelaer, som har havt Indflydelse paa den Maade, paa hvilken hans Historie er bleven fortalt. Der maa have været ligesom en Nimbus om ham i den Tid, han levede i Danmark, saa at han ogsaa i Eftertidens Dom er kom-

men til at staa saa højt. Ser man lidt nøjere til, lader dette Forhold sig maaske forklare paa følgende Maade.

Da Curt Adelaer kom til Kjøbenhavn, var han en ubekjendt Mand, en Fremmed. Han vendte tilbage fra Syden, hvis varme, glimrende Sol kastede sine Straaler over ham; han kom tilbage fra Krigen i det fjerne Østen, fra Krigen mod en Fjende, som det nordlige Europa ikke havde set, men som det kjendte fra Historiens Fortællinger, og som det kjendte som en mærkelig, en farlig Fjende. Han kom tilbage hædret af det Folk, hos hvilket han havde tjent. Kan man ikke let tænke sig, hvor man har interesseret sig for ham, hvorledes han maa have kunnet sætte Fantasien i Bevægelse? Han blev strax Admiral, Vicepræsident i Admiralitetet, ikke mange havde gjort et saa pludseligt Avancement som ham, han sprang forbi 3 Admiraler. Han blev adlet, han blev Ridder af Dannebrog. Alt det er blevet hørt, det er der blevet talt om. Hvilken Admiral var det, som sendtes til Norge, for at udskrive Matroser? Den ny Admiral Curt Adelaer. Hvad hed den Admiral, som sendtes til Holland? Curt Adelaer. Hvem var det, der forskrev Tømmermænd fra Holland, og som antog Officerer? Curt Adelaer. Hvilken Admiral var det som skulde lede Salthandelen? Curt Adelaer, og den som skulde sætte den ostindiske Handel i Live paa ny? Curt Adelaer. Hvilken Admiral skulde kommandere hele Flaaden? Curt Adelaer. Atter og atter Curt Adelaer. Er det at undres over, hvis Interessen for ham har holdt sig, og hvis man har troet, at se i ham den egenlig Virkende blandt Admiralerne? Nej, højst naturligt. Som saadan kunde han komme til at staa for sin Samtid, og Traditionen herom kunde gaa over til Eftertiden, indtil en Forfatter som Hofman uden berettigende Hjemmel gav Traditionen en fast Skikkelse,

idet han fortalte om Curt Adelaers Virksomhed for den danske Flaade, som om han var den eneste kyndige og den eneste, der udrettede Noget.

Men, fordi Samtiden maaske har set meget til ham og hørt meget om ham, idet den, som det saa ofte plejer at gaa, fængsledes af den interessante Fremmede, som den saa paa med Forundring uden egenlig at kjende, derfor er det ikke givet, at det var ham, der alene eller fortrinsvis virkede; der kan have været andre, som virkede ligesaameget som han, men som virkede i Stilhed, uden at Samtidens Opmærksomhed i nogen høj Grad blev ledet hen paa dem. En saadan Mand var — foruden Henrik Bjelke — Niels Juel, som atter maa bringes paa Omtale her.

Ingen vil nægte, at Niels Juel var en betydelig Mand. For de Danske staar han som en ren, ædel Skikkelse, pletfri i enhver Henseende, saa tapper og saa dygtig som Nogen. Det er vist ikke for meget sagt, at det danske Folk altid har elsket Niels Juel, og Ingen tænker i Alvor paa ham, uden at bøje sig for ham. Men der er sikkert Mange, som ikke ret have gjort sig det klart, at Niels Juel ikke var Curt Adelaers Efterfølger, at Curt Adelaer derimod fulgte efter Niels Juel. Men Adelaer sprang ham forbi; Niels Juel blev, som tidligere fortalt, Admiral 1657, Curt Adelaer 1663; Curt Adelaer blev Vicepræsident i Admiralitetet, før ham havde Niels Juel været den anden i Rækken, nu blev Curt Adelaer den anden, Henrik Bjelke var og blev den første. Man ved at fortælle om Niels Juels Ungdom, om hvor flink han var i hollandsk Tjeneste, om hvorledes han senere var med at forsvare Kjøbenhavn og var en af den danske Flaades dygtige Førere mod de Svenske. Men hans Historie fra hans 33te til hans 48de Aar, fra 1660 til 1675, den har Ingen fortalt, hans Biografer gaa ganske

umærkelig lige fra at omtale hans Virksomhed i Aarene 1658—60 over til Aaret 1676. Det er næsten, som om han ikke havde været hjemme i Danmark i Mellemtiden, og pludselig vendte tilbage. Hans Livshistorie fra 1663 til 1675 er som skjult af Curt Adelaer. Dennes Biograf Mylius nævner Niels Juel to Gange, han fortæller, at, da Curt Adelaer (1675) paa Grund af Sygdom maatte forlade Flaaden, overgav han Kommandoen til Niels Juel, og at, da Curt Adelaer blev bisat, lededes hans Enke ind i Holmens Kirke af Niels Juel. Det er Alt, hvad Mylius har havt Anledning til at sige om Niels Juel. Har denne da været ledig i Aarene 1663—75? Nej, ingenlunde; han har arbejdet og virket, men i Stilhed. Han blev aldrig sendt udenfor Danmark, han var kun en meget sjelden Gang udkommanderet, der blev ingen Lejlighed for ham til at komme i Folks Munde. Curt Adelaer var det bevægelige Element blandt Admiralitetets Medlemmer, Niels Juel hørte til det rolige; han var hjemme hele Tiden, han passede sit Arbejde paa Bremerholm, og det var vigtigt og ansvarsfuldt. Følgen maa da vist have været den, at Curt Adelaers Tanker og Interesser spredtes ved de uensartede Hverv, der bleve ham overdragne, men at Niels Juel, som intet fremmedt Hverv fik at udføre, kunde samle sin Opmærksomhed og sine Tanker om det eneste, der var ham betroet, Styrelsen af Orlogsværftet paa Bremerholm. Kan Nogen tro, at Niels Juel indtil 1663 og efter 1675 har været brugbar og dygtig, men i Mellemtiden, i sit Livs bedste og kraftfuldeste Aar, ikke har været det? Ligger det ikke nærmere at tænke sig, at han ogsaa i denne Mellemtid, da der var meget at virke for, meget at udrette, har lagt al sin Kraft i Arbejdet? Men man saa det ikke, hørte ikke noget derom, Samtiden talte ikke derom,

— Niels Juel var en beskeden Mand — Traditionen fik Intet at bringe videre til Eftertiden, og saa blev Fortællingen den, at han sejrede med den Flaade, Curt Adelaer havde skabt, uagtet han — og Henrik Bjelke — have været med at skabe den. Der er ingen Tvivl om, at der er sket disse to Mænd stor Uret, idet hele Æren er bleven Curt Adelaer til Del. Christian den Femte viste dog Niels Juel Anerkjendelse ved den 14 Juni 1674 at give ham Dannebrogordenens hvide Baand.

Enhver maa indrømme, naar han kaster Blikket tilbage paa Curt Adelaers Historie, at hans Liv har været virksom. Fra 1640 til 1660 var han med en kort Afbrydelse knyttet til Venedig, i de fleste Aar deltog han i Krigen mod Tyrkerne; Venetianerne have skjænket ham Markusordenens Ridderkors, og derved have de givet tilkjende, at han var en Mand, som havde udrettet Noget. At han kunde bruges, kan sluttes af, at Hollænderne 1665 vilde have ham i deres Tjeneste som en af deres Viceadmiraler. Fra 1663 til 1675 var han dansk Admiral; at han har været virksom og er bleven brugt i dette Tidsrum, er tilstrækkelig paavist i det Foregaaende, og det maa være blevet klart, at Danmarks Konger baade have yndet ham og havt Tillid til ham. Men Forestillingen om Curt Adelaer var bleven rigtigere og sandere, hvis ikke Samtid og Eftertid havde gjort ham til en langt betydeligere Mand end han i Virkeligheden var været. Paa Epitafiet over ham i Frue Kirke læstes disse Ord¹⁾:

---

¹⁾ Mylius, S. 147—48. Ordene ere paa Dansk:

Tyrkerne en Skræk, Barbarerne en Rædsel.

Candia et Skjold, Venetianerne en Muur.

Hollænderne en Hæder, Normændene en Ære.

Den Danske Sømagt en Zirat.

Nordens Underværk.

Turcarum Terror, Barbarorum Horror.
 Candiæ Clypeus, Venetorum Murus.
 Belgarum Honor, Norvagorum Gloria.
 Militiæ navalis Danicæ Decus.
 Orbis Arctoi Miraculum.

I disse Ord lyder Grundtonen for den Opfattelse, med hvilken Curt Adelaer i mange Tider er bleven omtalt, at han var en af det 17 Aarhundredes største Søhelte. Men der maa gjøres Indsigelse imod den. Der kan nævnes mange Søkrigere fra det 17 Aarhundrede, som paa en ganske anden Maade have indskrevet deres Navne i Historien, som have brudt nye Baner, som ved deres talentfulde Anførsel have grebet afgjørende ind i Begivenhedernes Gang, Mænd ved Siden af hvilke Curt Adelaer maa træde i Skygge. Marten Harpertsen Tromp, Michiel de Ruyter, Cornelis Tromp, Niels Juel ere fremragende blandt saadanne Søkrigere; deres Betydning har en mere universel Karakter, Curt Adelaers Berømmelse, som man hidtil har skildret den, har kun hjemme i den Konges smaa Riger, hvor han var født, og hvor han senere som en Lykkens Yndling blev baaren frem.

Bilag.

1.

Biografi af Curt Adelaer. (Testamentet.)

Det Manuskript, som her trykkes for første Gang, findes i det st. kgl. Bibliothek, Langebeks Collectanea, Nr. 186. Det er i Folio, skrevet paa brudte Sider; det udgjør 3 Blade og er udrevet af en større Bog, derpaa tyder ogsaa Pagineringen 315—319 med Blæk og Folieringen 158—160 med Rødkridt. I det store kgl. Bibliotheks Haandskriftsamlinger vil man finde lignende Fragmenter, som alle maa have hørt til samme Bog; det her aftrykte har Betegnelsen „L. A. No. 17.“ Slutningen af Biografien er saa udførlig om Adelaers Sygdom og Død, at der er al Grund til at tro, at Biografien er „Testamentet“, som blev læst op ved Adelaers Begravelse; og dette kan maaske bekræftes derved, at Mylius S. 117 i en Anmærkning omtaler, at han i „General-Admiralens Testamente, som ved Liig-Begængelsen af Prædike-Stoolen blev oplæst“, havde fundet en Dato 28 Juli 1659 angiven for en Attacque, som i en Attest af Contarini sættes til 28 Juni; thi i denne Biografi gjenfindes netop Datoen 28 Juli 1659.

Incomparabilis Herois, Domini Cunradi ADELERI
Miracula.

A. 1622 d. 16. Dec. natus est Breuigæ in Noruegia Patre Dn. Seuerino Jensen Præfecto rei salinariae sub Christiano IV Langesundiaë, quæ est sub Præfectura Bradsbergiana, Matre Dn. Dorothea Nicolai F.

Sub priuato præceptore ad annum ætatis xv egit, deinde Hornam missus est ferente sic animo, ut nauigandi scientiæ et studiis mathematicis aliis initiaretur.

Sub Herberto Trompio Præfecto rei maritimæ apud Belgas pugnæ illi celebri interfuit, quæ ad Duyns contra Hispanicam classem [1639] pugnata est. Anno inde vertente [1640] impetrata ab Ordinibus Belgij venia aliquot annos cum Joh. Reiersen Hornano in Italiam nauigauit, qui etiam una Reip. Venetæ 4 deinde annorum operam in bellis illis Turcicis nauarunt, Connestabilis munere tum fungebatur B. Heros, cum moriens forte Joh. Reiersen

Capitanei maritimi officium in ipsum deuolueret, quod et Resp. deinde ratum habuit.

Anno 1646 impetrata tantisper facultate uenit in Noruegiam visurus, quos tanto tempore oculis non usurpauerat parentes, cognatos. Inde redux factus in Belgium d. 16. Junij ejusdem anni conjugio sibi copulauit Dn. Angelicam Sophroniam, quæ ipsi aliquot jam annos sponsa fuerat. Inde procreauit Johannem, qui cum Matre jamdum decessit, et Dn. Siguardum creatum postea Schoutbynacht, Præfectum Daneburgicum in ora Coromandel, Consiliarium pariter Regium Indicum.

Iamdum Venetij operam suam maritimam addixerat iterum, cum A. 1650 cum alijs delectus strenue Dardanellas accessit, locumque datum, nihil territus frequenti tormentorum Turcicorum explosione, fortiter tuitus est, ipsosque Turcas prope castellum Vollo non modica mactauit clade.

Ao. 1651 demandarunt ipsi Veneti, ut summum Exercitus Ducem Bragandinum et Generalem Proueditorem copiarum Creticarum Jacobum di Riuā securitatis causa comitaretur: hic ille inter inusitatas tempestates commisit se irato præter modum salo bellica cymba vectus, qua etiam accedens nauim, qua Bragandinus utebatur, eripuit illum Virum præsentissimæ morti e maris fluctibus, auream inde catenam et de probata sua fortitudine illustres literas reportans.

Ao. 1654 bis obsessa a Venetis et afflicta est Classis Turcica ad Rhodienses muros; 16 Maji pugna illa celebris maritima ad Dardanellas certata est: Hic utrinque virtus Herois nostri inter primos eluxit, cinctus sæpius et obsessus a nauibus Turcicis feliciter semper inde emersit, illa quidem usus et insolita fortitudine, quam Veneti catenam auream 300 Duc. Ven. meritam esse iudicarunt, dignamque quam anno 200 Duc. honarario, testantibus Reipublicæ literis, prosequerentur.

Ao. 1657 adeo impauide hostili Turcarum classi se immiscuit, ut a magna ejus parte undique cinctus impreteretur, seruatus nihilominus insolita sua generositate.

Ao. 1658 d. 28 Febr. fuit, cum Dux Senatusque Venetus ingratos se in tantum Heroa existimarent, nisi anno 1400 Ducatorum salario ad tertiam usque generationem conferendo se obstrinxissent: quæ quidem Liberalitas tam acrem cum Turcis eo anno pugnam effecit, ut, fratre Herois nostri cæso, ipse vulneribus saucius Ibrahimum

Bassam proprio gladio jugularit. Documento sunt magnum aplustre Turcicum et hic ipse gladius in Regia Camera Curiositatum publice exposita.

Ao. 1659 d. 28 Julij impugnantibus Turcicam classem in Græciæ littore Venetis, defensam illam a propinquis Castellis, hic Heros, antegressus comites suos omnes, quam præter aliorum consuetudinem fortiter rem gesserit, exinde apparet, quod a Capitaneo generali Franc. Morosini literis donatus fuerit testantibus, quod non solum duabus expeditionibus diuersis assignatum ad Dardanellas ancipiti periculo locum defenderit, sed et Turcas intra eorum valla adoriri ausus fuerit; quodque inter omnes exteros, qui Reipublicæ tum merebant, fortissimus et fidelissimus apparuerit.

Ao. 1660 inter alias res gestas copias Venetas Sudam in Candia feliciter transduxit. Cogitabat deinde Patriæ suam consecrare virtutem, ubi summa cum senatus Veneti gratia discedens dupliciter Eques creatus est, Ordinis inquam S. Marci et Magni Senatus, qui quidem honor paucissimis exteris conferri solet; impetrata difficulter demissione in Belgium terrestri itinere pervenit M. Majo anni 1661. Ubi postquam prima ipsius conjux, dum Bellis Venetis operam dabat, fato concessisset, conjugium iterum iniuit cum Illustrissima Domina, Dn. ANNA PELT, quæ sola tanto Heroe digna conjux uideri potuit. Dies 25 Julij Anni 1662 Nuptiis illis inclytus est: quas secutum est 13 annorum 3 mensium et 3 sept. matrimonium, ex quo illustris Dn. Frid. Christianus, Nobilissimæ Dominæ Susanna Elisabetha, Sophia Æmilia et Friderica prognati deinde sunt.

Ao. 1663 poscenti Friderico III morem gesturus, Hauniam properavit, electusque statim fuit in Generalem Admiralem, Vice-Præsidem Collegii Admiralitatis et Consiliarium. Similiter Nobilitatis literas et priuilegia inusitato Regio fauore consecutus est.

Ao. 1666 in Belgium a Rege emissus est, ut naues quasdam Belgicas curaret, Danicæ classis numerum deinde aucturas; in Noruegiam tum uenit eodem anno, ne qui inidonei ad rem maritimam deligerentur, prospecturus.

Ao. 1671 d. 12 Octobris inter ordinis Danebrogici equites relatus est.

Ao. 1675 d. 8 Augusti nauim ascendit, Principem Georgium dictum, qua, comitante Classe Regia et Belgica (quæ et ipsius dicto audiens erat), mare ingressus est d. 13 Aug., magna pugnandi auditate Suecorum aduentum præ-

stolatus. Qua præcipue in expeditione laudatur summum in modum, quod non contentus mandauisse, ipse semper, dum res perageretur, præsto fuerit, omnes sententiam rogauerit. Denique suis pro patria curis et vigiliis nocturnis effecit, ut morbus, quocum præterito anno conflictatus grauiter fuerat, redierit multo quam ante vehementior, nequicquam contra nitente D. Frid. Hammerico. Itaque incertus, quo fata rapere vellent, SS. Coena usus est, dante Johanne Dammio Concionatore maritimo d. 17. Octobris. Ut tamen eum quibusuis malis superiorem agnosceres, fideque sua in Regem nullam ipsi salutis propriæ curam antiquiorem fuisse, classem ante relinquere noluit, quam illam sartam et tectam ad oram Dragœ sub ancoris stitisset. Tum enim die, qui est secundus Nouembris, naui excessit, tradito¹⁾ ad Nicolaum Julium officio, præsentem tum legato Belgico, successori suo, Admiralibus, Regiis et Belgicis nauium præfectis, ipsis quo nauis suæ nautis ualeficens, a quibus imperij maritimi tamquam præclare administrati gratias et vota pro salute recuperanda omnium admurmuratione recepit. Ejus diei vespera domum uenit curru gestatus. Mane vixdum nocte illa elapsa accersiti D. Brecfeldius, D. Cölichius; D. Hammericus cum eo aduenerat, noctem illam apud ipsum transigens. In subsidium aduocati D. Th. Bartolinus, D. Ol. Borrichius, D. Wormius, quibus tot tantisque viris mors superior ad diei 5 Nou. horam 8 matutinam nostrum sine pari Heroem uiuentium numero exemit, vitamque illam eripuit, quam per omnem ætatem suam (quæ 52 annorum, 11 mensium, 17 dierum fuit) gloriæ suæ studio semper posthabuit.

Vix dedit Adlerum post sæcula Danica Tellus,

O utinam possit post²⁾ duo ferre parem!

2.

*Brev fra den venetianske Ambassadør Alvise Contarini i
Münster til Christian den Fjerde.*

Serenissimo Sig^r.

Qualche officio passato tra li Plenipotentiarj della Corona di Suezia, che sono à questi Congressi con la

¹⁾ Ovenover er skrevet med samme Haand: transmissio.

²⁾ Ovenover er skrevet med samme Haand: per.

mia persona hà obligato la serenissima Republica di espedir un Gentil'huomo à quella Corte per rappresentar l'ingiusta inuasion del nemico commune contro li stati della med^a, presasi da lui l'occasione di romper la fede (senza precedente prouocatione) dalla disunione trà i Principi Christiani. Douendo però egli passar per li stati della M. V. hò creduto esser di mio debito commandar al sudetto Gentil'huomo di riverirla, et di participarle anche lo stato di quelli affari, quando di saperlo ella si compiacesse. La Republica fa ogni suo sforzo per resistar; mà la sproportione delle forse l'obliga ad inuitar tutti quelli, che si pregianno del nome Christiano di accorrere all'estintione d'vn incendio, che minaccia tutta la Christianità. La pace uniuersale per uerità sarebbe il più pronto rimedio; mà questa soggetta à longhezze, ed' à tanta diuersità d'inecessi, non lascia sperarla cosi presto, come il bisogno richiede. Con che dandomi l'honore d'humilmente riuerirla resto della M. V.

Munster 14
Decemb. 1645.

Ossequent^m humilm^m ser^{te}

Aluise Contarini.

Originalen i det kgl. Geheimearkiv i Kjøbenhavn.

3.

Beretning om Slaget i Havnen ved Fochies 1649.

RELATION

Om

Den herlige oc underlige

V I C T O R I E,

Som det Herskab Venedig imod deris

oc all Christendommens affsagde Hofvit-Fiende

Tyrcken, hos oc i den Haffn ved Foggia nova til

Søes hafve bekommet den 12. 22 Maji 1649.

EFterat den Venediske General Riva aff 2 Fratibus, som hand i et Skib udi Søen fandt, haffde fornømt, den Tyrckiske Skibs-Armee at være gangen til nova Foggia, icke langt fra Smirna, i den Meening der at indtage de Soldater som til Lands fra Constantinopel vare djd skickede; fick høybem. General Riva i Sinde, strax med sine hos sig haffvende Skibe (huilcke dog ickun vare 17. nemlig Hol-lændiske, Engliske oc Hamburger) at gaa der hen, sin Lycke paa dem at forsøge: Kom saa den 11 Maji nær hen til førbem: Hafn, oc raadførde sig med de andre Skibs

Capiteiner, huad de vilde giøre: Men de meeste holt det for umueligt at vinde noget der, vendendis for; om det gick ilde aff, kunde de det icke forsuare for deris Principaler, efterdi den Tyrckiske Armee bestod aff 86 Galleyer, 10 store Maoner eller Gallioner, 14 store: foruden andre smaa Skibe: dette Anslag forhindrede oc til intet gjorde nu det første Raad. Men strax der effter resolverede sig en berømt Skibs-Capitein fra Hamburg, ved Naffn Jacob Gevers, oc endda 2 Hollænder, efter Generalens gode Betænckende, at sætte an paa Fienden, huilcket ocsaa formanede de andre Skibs-Capiteiner at følge efter, oc aabenbarede Generalen det, som oc lod sig denne deris Resolution vel befalde, efterdi hans oc deris Meening var eens, befalede derfor strax at deele sine 17 Skibe i 4 Sqvadroner, oc i saadan Orden at gaa til Haffnen som den Tyrckiske Armee laa: Oc gjorde saa Hamburgeren oc de 2 Hollændske udi Guds Naffn det første Angreff paa 2 Skibe oc 2 Maoner, som laae forud i Hafnen den at bevare, drefve dem der fra, oc formedelst megen skiuden satte de Ild paa Admiralen: Oc strax den begynte at brænde, voffvede en Skibs-Capitein ved Naffn Jacob Santorini sig udi Søen, oc med en Øxe i Munden svemmede hen oc hug Anckertovet aff som den brændende Admiral laa for, strax dreff Vinden hannem ind iblant de andre Tyrckiske Skibe, oc saaledis satte endda Ild paa andre 8 oc den som hug Anckertovet aff kom lykkelig tilbage igien til sit Skib. Der nu de Christne saae den store Ildebrand iblant de Tyrckiske Skibe, gick de med deris gandske Mact ind til Hafnen, Liunede oc Tordnede med deris Stycker oc Granater saa mæchtiglig iblant Tyrckerne, at deris meeste Armee gik derofver til grunde: Oc blefve forderfvede udi Vand oc Ild 72 Galleer, 28 Krigs- oc 60 smaa Proviant-Skibe, de andre, nemlig alle store Gallioner oc Galleyer, oc it stort Skib med 500 Soldater paa, hatve de Christne taget til Fange, 7 eller 8 Galleyer ere undløbne, 8000 Tyrcker med deris General Bassa ere omkomne. 4000 tagne til fange, 2000 Christne Fanger oc Trælle, oc 18 Hollændske Skibe som med Vold vare anholdne i den Haffn ved Smirna befrijede, huilcke nu hafve bødet sig til at tiene Venedig. Den Tyrckiske Skade skattis paa 3 Millioner oc de Christnes Bytte paa 1 Million, foruden det som den Almæctige Gud endnu fremdelis her ved, Christenheden til Beste, kand gifve, huilcket vi aff Hiertet ynske, oc herfor billigen skulle høiyelig tacke Gud.

Vdi S. Marci saavel som i de andre Kircker til Venedig er 8 Dage Te Deum laudamus sungen, oc til de Arme 6000 Ducater udbyt, oc icke ringere aff den Tydske Nation uddeelt i deris Huse Penge, Vijn oc Brød, saa oc 3 Nætter efter hin anden ladet Fyrverck springe. In Summa, Smaa oc store ere saa lystige oc glade, at det icke er at udsige. Alle Mennisker holde det for et Vnder, som det oc i all sandhed intet andet er, naar mand den store Tyrckernis Menge imod saa faa Skibe ret ofverveye vil. Saa ere ey heller paa de Christnes side fleere blefne end 25 Mand, oc 80 saarede, iblant huilcke forbem. tapffere Capitein Jacob Gevers oc haffuer faaet tuende Saar, det ene aff en Styck Kugle, dog icke dødelige. Dette Herskafft hafver slaget General Riva til Ridder for sin bevijste Frimodighed oc Manddom, oc hannem en Guldkiede 4000 Ducater værd foræret, Capitein Jacob Gevers en paa 1000. oc de andre Skibs-Capiteiner huer aff dem en paa 600 Ducater, oc skicket Soldaterne oc Skibsfolckene alle deris tilstaaende Maanets-Penge med en temmelig god Foræring der hos, tilmed ocsaa løsgifvet alle som vare fangede for mindre end 100 Ducaters Gield. Nu her efter forhaaber Venedig at faa det Kongerige Candia igien, oc derfor har begyndt at beleyre atskillige Platzer der paa. Huad den Tyrckiske Armee til Lands har i Sinde lærer Tiden vel. Den Allmæchtige alle Christnes Gud styre endnu fremdelis disse Blodhunde, oc giøre alle deris Blodtørstige Anslag til intet, at vi maatte lefve tryggelige for dennem, de arme Christne Fanger, som ere saa mange tusinde, blifve forløste, hans Rige ødelagt, saa at hannem maatte betalis igien, det hand udi nogle hundrede Aar paa mange hundred tusinde Christne Siæle med Grusomhed øffvet oc begangit hafver. AMEN.

Den originale trykte Udgave i det store kgl. Bibliothek i Kjøbenhavn.

4.

Brev fra den hollandske Consul i Venedig Jacomo Strycker til Generalstaterne om Slaget foran Dardanellerne 1654.

Hooge mogende Heeren.

Myn Heeren. Den 16 Mey s'morgens is den Capiteyn Bassa met 70 galeyen, 6 maorme en 32 scheepen wt de Casteelen van Constantinopoli gecoomen, met voor stroom, en wint; hebben dese Heeren haer swacke armé bevochten

en aengetast, die bestont in 2 galiassen 8 galeijen en 16 scheepen, daer onder een (notandine) neerlandier was, genaemt de groote Sint Joris, schipper Coert Sieuarsen, op hebbende den admirael Iseppo Delfin, die de harste aenstoot heeft gehad, want van ettelycken galeyen en scheepen geabordeert wiert, die daer al 6 vlaggen op lieten weyen en 2 uren meester van't boouen schip waren, echter met verlies van veel Turcken hem hebben moeten kieteren. 't geuecht schryuen hart is geweest, en van weder syde de schade meest euen is; van de Venetiaense syde syn 2 schepen gebleeuen, en 2 galeyen, en soo veel en meer schryuen van de Turcken syde syn geweest, die naert geuecht, haer onder t'lant van Troyen heeft geretireert, van waer men seyt, te Metelino syn gecoomen, haer dooden worden op 3000 geschat, geen van beyde Generaels syn by dit geuecht geweest, den ouden Capeteyn Generael was met een Exquadre int Eylant van Paris, daer de groote Sint Jooris en andere by is gecoomen.

Den 3 passado was den actual. Capⁿ. Generael Moenigo by Cerigo, men hout cort daernaer haer vereent sullen hebben en iets op de Turcks Armade sullen tenteeren. Comt die te schappeeren en sonder ramp in Canea, soo sullen t'Eylant secoereren, en dese Heeren weder werck als vlas geuen, die de vrede brameren die Godt haer verlene, en mede gebeden is, t'verschil van de Genouesen te deelen; die Republick sent aen veel potentaten ambassadoors; hier wordt oock een verwacht, syn aenbrengen, Uwe Ho. Mo. hier naer aduiseeren; myn wtgeuen, voor de teecken van blytschap over de gewenste vrede met Engellant gedaen, bedragen Duysent hondert Carolus guldens, waer meede eyndigende

Hooge Mogende Heeren sal Godt
almaghtich altoos bidden uwe Ho.
Mo. wyse regeringe meer en meer te
seggen en mijn te doen blyuen

Uwe Ho. Mo.
onderdanige en gehoor-
same d^r.

Jacomo Strycker.

In Venezia
3 July 1654.

Het Rijks Archief te s' Gravenhage.

5.

Fransk Oversættelse af en tyrkisk Beretning om samme Slag, benyttet af Daru i hans Histoire de Venise.

Le 21 de la lune de Giumadi elakir la capoudan Murad Pacha prit la route de la mer blanche et à la tête de l'armée navale des galères et arriva aux chasteaux du détroit en quatre jours et là il se vit dans la nécessité d'attaquer les vaisseaux des ennemis qui estoient à l'ancre dans le canal. Le lendemain le vent étant favorable il s'avança pour sortir hors du détroit faisant marcher les vaisseaux à l'avant-garde, les Galeasses au corps de bataille et les galères à l'arrière garde. Mais étant entré dans sa chaloupe contre la contume il se tint derrière l'armée pour faire tout avancer dans le temps que l'on était en état de commencer le combat. Le canon ayant commencé à tirer de part et d'autre l'air fut obscurci d'un gros brouillard de fumée qui monta jusques au ciel. Premièrement Emir Capoudan qui montait un des vaisseaux de la porte s'étant adossé au premier des vaisseaux des infidèles donna un grand combat pendant près de trois heures, au bout desquelles après avoir perdu une grande quantité de son monde tant morts que blessés il mit le feu au vaisseau voyant qu'il ne pouvait pas éviter qu'il ne fut pris et les infidèles dans leurs chaloupes assommèrent ceux qui voulurent se sauver à la nage. Mehemmed Capoudan d'Iskenderch qui avait attaqué un autre vaisseau des ennemis avec le sien fit un feu extraordinaire et combattit avec une valeur que l'on ne peut exprimer; néanmoins il fut tué et les infidèles mirent le feu à son vaisseau mais ils ne purent se tirer de dessous les flammes et leur vaisseau prit aussi feu et périt en même temps. Après la perte d'Emir Capoudan et de son vaisseau, le premier des vaisseaux de la Porte alla attaquer le premier vaisseau des infidèles qui venait de le couler à fond (sic!) mais le Capoudan du Golfe vint à son secours remorquant deux vaisseaux avec la Galère; Alors les vaisseaux musulmans s'en approchèrent et les acculèrent du côté du rivage de Roumélie où les infidèles furent contraints de jeter l'ancre, à l'exception de leur principal vaisseau qui s'éloigna de crainte de donner contre terre et alla canonner ailleurs. Les Galéasses musulmanes s'étant engagées au combat contre les galéasses ennemies les canonnèrent par derrière, et ayant jetté le trinquet d'une à bas on en détacha

une aussitot qui s'en saisit et l'amena (sic!). A ce desavantage les autres ne tinrent pas plus longtemps et prirent la fuite. Le Capoudan Pacha etant monté sur la bastarde (la première galère) alla attaquer la galère et les deux vaisseaux ennemis qui avaient jetté l'ancre près du rivage de Roumélie et ayant été secondé des Beys il cribla la galère à coups de canon et de telle manière que les infidèles y mirent le feu, mais les vaisseaux laissèrent leurs ancrs et prirent la fuite dans laquelle on leur tira près de deux cents volées de canon par derrière dans leurs voiles et dans leurs cordages qui en furent brisés et rompus. Le Capoudan Pacha ne perdit que quatre de ses gens sur sa galère mais il y eut une grande quantité de monde de tué sur les autres bâtiments. L'armée navale ennemie se retira à l'île d'Imroz (Imbro) au nombre de dix-huit vaisseaux après en avoir perdu huit. Le général fut tué dans le combat et l'on fit son fils et son secrétaire prisonniers. On trouva cinq grosses pièces de canon dans le fond de cale du vaisseau qu'ils perdirent. Le combat fini l'armée navale de la porte alla se porter devant le vieux Istamboul (Troyes) où vinrent les vaisseaux de Tonnos et de Missir . . . . .

Annales turques traduits par Galland. Haandskrift i det nationale Bibliothek i Paris, Fonds moderne Français no 6079.

6.

Om Curt Sivertsens Kamp med Ibrahim Pascha.

Det er i det Foregaaende S. 82 sagt, at der er Grund til at antage, at det Digt, som skal være forfattet af Prinds Almerigo af Este til Curt Sivertsens Berømmelse, ikke er skrevet af ham. Det er nødvendigt, at prøve dette Digt nøjere, og tillige at dvæle lidt udførligere ved Fortællingen om Kampen med Ibrahim Pascha. Digtet, hvis Original ikke er bevaret og ikke har været kjendt af Mylius — det maa vel altsaa ikke have været bevaret i Aarene 1730—40 — er aftrykt hos Mylius paa Latin og i L. Lassons danske Oversættelse, det gjengives her i en nøjagtig Oversættelse paa Prosa:

„Du Verdens Sollys! som ingen Glemsel skal indhulle i et uigjennemtrængeligt Mørke, som Lethes Floder aldrig herefter skal kunne nedsænke i det underjordiske Dyb! Du Ottomannernes Skræk og Gysen! Saa forunderlig har Din

Tapperhed straalet overalt, at Veneternes store Senat enstemmig har skjænket Dig en gylden Kjæde og Riddernavn, hvilken Titel Du ikke har opnaaet ved Gaver og Guld, men ved Din stridbare Haand, hvilken Titel Alle raabe, at Du ikke har kjøbt for hundrede tusinde Dukater, men hvilken Du skylder Dine saamange ubørte, glimrende Bedrifter. Du gav Dig selv Adelskabets Hæder før Veneternes høje Styrelse. Thi Du førtes ind i hin skrækkelige Kamp — en større kjendes ikke — da syvti og syv Krigsskibe angreb Dig allene, da Du alene brød igjennem dem, og ene hin Gud bragte Dig Hjælp. Femten Skibe sænkede Du i Havets Dyb, fem Tusinde Mand berøvede Du Solens Lys. End en Høst forestod: anden Gang rejste sig den vilde Kamp, da Du kløvede Halsen paa den store Herres Svoger, og Sultan Ibrahim, som først ramte Dig med et Saar, faldt og fik den sørgelige Død til Løn. I sexten fortsatte Aar stred Du for Veneterne, først til at gaa Faren imøde, først i Kommando over dine Kampfæller førtes Du til alle de Trophæer, som fra Havets Flade slaa op imod Stjernerne. Du, hvis Ry med Berømmelse skal føres hen under Solens Bane. O Du, som trende Gange fortjener, at Din højre Haand kyskes til Træthed. Nu skal der ikke mere prales med hin Cynegeirus i Athen, og Du Rom, forhen almægtige Dronning Roma, Du skal ikke mere sammenligne Din Duilius's Gjeringer med denne Helts. Historien skal ikke længere tale om hint Skind, som blev røvet i Kolchis. Du alene ramte Tyrkerne med tungere Nederlag end alle hine Helte, som toge det kolchiske Rige. O Du, som er lig to Gange sex af Jupiters Sønner! Træt falder Pennen af min Haand, nu er mit Billede færdigt og jeg tier. Det ene fejler jeg til: se blot dette Billede, I Tyrker, og I maa gyse.“

Digtet strømmer over af Ros og Berømmelse for Curt, i den Grad, at man skulde tro, at det egenlig var Curt Sivertsen, som havde overvundet Tyrkerne, og ikke Venetianerne. Udtrykkene ere saa svulstige, at man vanskelig kan faa sig til at tro, at en Italiener, som dog maa have kjendt noget til Tingenes Sammenhæng, har kunnet skrive et saadant Poem, uden at have et eneste lille Ord tilovers for Venetianerne og deres mange Admiraler, især naar denne Italiener selv stred for Venedig, stod i Spidsen for et Armekorps, som skulde hjælpe det til Candias Forsvar og arbejde sammen med en Mand som Francesco Morosini. Curt Sivertsen sættes højere end Jason og alle hans Helte,

højere end Regulus! Hvorledes er det muligt, at en Prinds i den venetianske Hær har kunnet føre saadan Tale om en Hollænder, som kun har været Kapitajn paa sit eget af Venetianerne hyrede Skib, medens Venetianerne havde Søkrigere, der indtog ganske andre høje Stillinger i Flaaden og hvis Navne førtes ud i Verden, som Mocenigo, Morosini, Riva, Valiero, Delfino?

Digtet har til Overskrift: „D. d. Serenissimi Principis Almerici Mutinensis ad incomparabilem Heroem, Dominum Equitem, Dnum Curtium Suffridum Adelborst, Encomiasticon postridie Calend. Augusti CIOIÖCLX. Scudæ in Candia.“ Hvis Almerigo har forfattet Digtet, har han vistnok givet det en Overskrift, men den her anførte kan ikke være af ham. Følgende Grunde kunne fremsættes herimod.

Prindsen kaldes: „Almericus Mutinensis“. Der kan forsaavidt Intet indvendes herimod, som hans Fader og Broder vare Hertuger af Modena; men hans rette Titel er: „Princeps Estensis“, Prinds af Huset Este. Med dette Tilnavn omtales han næsten altid¹⁾, det staar paa det Mindesmærke, som Venetianerne 1665 opreiste til hans Minde i Kirken dei Frari Minori²⁾, og det samme Tilnavn staar i Sørgetalen over ham af Stefano Cosmo, som er dediceret til „Alphonso IV. Estensi Mutinæ Ducis“.

Curt kaldes „Curtius Suffridus Adelborst“. I den første venetianske Attest, som Mylius har aftrykt, fra Marts 1651, kaldes han „Curt Seiuersen Adelsbors“; i alle de andre venetianske Dokumenter og Breve fra 1652 til 1660 og i det ene fra 1690, ialt 17, kaldes han udelukkende „Curt Siuersen“ (eller med enkelte Varianter for dette sidste Navn); men i Aarene 1661—62, da Curt opholdt sig i Holland, kaldtes han „Curt Siversen Adelborst“, og saaledes (dog paa Latin) i Almerigos Digt, som blev trykt i Hoorn 1662.

Digtet skal være forfattet den 2 August 1660 i Suda paa Candia; der kan ikke godt være nogen Misforstaaelse eller Trykfejl. Men det kan med fuldstændig Sikkerhed

¹⁾ Det er ganske undtagelsesvis, at Brusoni en Gang (II, S. 73) kalder ham „Prencipe Almerico di Modena“, medens han tre Gange kalder ham „Almerico d'Este“ (S. 78 og i Indice).

²⁾ Monumentet med Indskriften „Almerico Estensi Principi“ er afbildet hos Litta, Famiglie celebri Italiane, Este.

³⁾ In Funere Ser. Princ. Almerici Estensis Oratio habita a S. D. Stephano Cosmo, Venetiis 1661. Exemplar i det st. kgl. Bibliothek.

siges, at Almerigo ikke var paa Candia den 2 August 1660. Hans Rejse kan følges meget nøjagtig efter Meddelelserne i Gazette de France¹⁾: den 28 Juni kom han til Venedig; den 6 Juli rejste han derfra, den 24 Juli kom han til Zante, den 28 Juli rejste han derfra til Cerigo, hvorfra han rejste den 17 August, den 23 August kom han til Candia. Hermed stemmer Brusoni, som fortæller, at Almerigo den 2 August kom til Cerigo og den 24 August om Morgenen til Suda; Nani og Romanin sige i Almindelighed, at han kom dertil i Slutningen af August²⁾.

Der er da Grund til at antage, at Overskriften stammer fra den, som i Hoorn har ladet Digtet trykke, og som ikke har vidst rigtig Besked eller er bleven fejlagtig underrettet.

I Digtet hedder det: „Du gav Dig selv Adelskabets Hæder (Nobilitatis Honor) før Venetianernes høje Styrelse skjænkede Dig det“. Der er her en Antydning af, at Curt Sivertsen er bleven adlet i Venedig; men det er ikke rigtigt, han er ikke bleven venetiansk Adelsmand.

Der siges, at Curt angrebes af 77 Skibe; det er Tallet paa alle Skibene i den tyrkiske Flaade, som løb ud af Strædet ved Dardanellerne i Maj 1654, og det kan nok med en digterisk Frihed siges, at de alle 77 angreb Curts Skib, skjønt det næppe er ganske rigtigt. Derimod er det galt, naar der siges, at Curt har skudt eller sejlet 15 fjendtlige Skibe i Sænk ved denne Lejlighed; dette Digt er idetmindste det eneste Sted, hvor Tallet gjøres saa stort. Efter Beretningen i Gazette de France bleve kun 3 tyrkiske Skibe ødelagte og 1 sat paa Stranden, De Servi gjør Tabet til ialt 6 Skibe, Brusoni fortæller, at Tyrkerne tabte 6 Skibe, efter Valiero var Tabet 4 Skibe, Nani gjør det til 2 brændte Skibe, 1 strandet og 5, der bleve gjorte ukampdygtige. Tyrkernes Tab af Mandskab gjør Digtet til 5000 Mand; ogsaa her afviger det fra de andre Kilder, efter hvilke Tabet var 3000 Mand (Gazette de France, Nani) eller 6000 (De Servi, Brusoni, et Brev fra Wien til London, dat. 8 Juli 1654³⁾), et Sted gjøres det til 8000 Mand (Tillægsbemærkningen i Gazette de France). Det er, som alt tid-

1) Gazette de France 1660, Nr. 91, 94, 112, 125.

2) Brusoni, II, S. 74; Nani, II, S. 515. Romanin, VII, S. 443: „era già la fine di agosto quando poterono entrare nel porto di Suda.“

3) Thurloe, State Papers, II, S. 405.

ligere bemærket, aldeles urigtigt, at tilskrive Curt alene det Tab, der tilføjedes Tyrkerne paa Skibe og Mandskab, thi der var flere venetianske Skibe end Curts, som deltog i Slaget, og Curt havde ikke Overkommandoen.

Dernæst følger Fortællingen om Ibrahim, som nævnes med den forunderlige Titel: „Sultanus“. Det hedder: „Du kløvede Halsen paa den store Herres Svoger, og Sultan Ibrahim, som først hæftig ramte Dig med et Saar, faldt og fik den sørgelige Død til Løn“. Er det nu en Mand eller to, Curt har fældet? „Den store Herre“ maa være Sultanen, hans Svoger kan ikke hedde „Sultan Ibrahim“, der var ikke paa en Gang to Sultaner. Sultan Ibrahim begyndte Krigen med Venetianerne 1645, men han blev dræbt i et Oprør 1648.

Der siges: „i 16 Aar stred Du for Venetianerne“. Tallet 16 passer ganske vist paa Antallet af Aar fra Krigens Udbrud 1645 til det Aar, da Digtet skal være skrevet, 1660; men det passer ikke paa den Tid, Curt har deltaget i den. Thi, som forhen omtalt, 1646—47 har han ikke været i venetiansk Tjeneste. I den Oversættelse af Digtet, som 1669 blev trykt i Kjøbenhavn, er Tallet gjort til „18“ Aar, med det Tal er Oversættelsen aftrykt hos Mylius, dette Tal finder man gjentaget, ikke blot i Digtene, skrevne til Curts Berømmelse af Claus Bang (under Pseudonymet Dorus) og Thomas Kingo¹⁾, men ogsaa af Willom Worm i Universitetsprogrammet: „tres ultra tria lustra anni.“ Disse Forfattere kunne have havt den samme Kilde, den danske Oversættelse af Almerigos Digt. Men er det en blot og bar Skjødesløshed, at „bis octo“, 2 Gange 8, er blevet 18? eller har man med Forsæt rettet Tallet, fordi det var urigtigt? Baade i „Testamentet“ og af Mylius er det fortalt, at Curt Sivertsen var i venetiansk Tjeneste i 4 Aar før Krigen brød ud 1645; lægges hertil Antallet af de Aar i Aarrækken fra 1645 til 1660, i hvilke han ligeledes var i venetiansk Tjeneste, nemlig 14, faar man Tallet 18. Mylius har netop regnet sammen paa den Maade²⁾.—

Prinds Almerigo omtales som „un amabile e spiritoso Principe“³⁾. Venetianerne fremhæve — hvad der da er rimeligt nok — alle hans gode Tjenester, om end en For-

¹⁾ Mylius, S. 97; Hofman, danske Adelsmænd, III, S. 172 og 186.

²⁾ Mylius, S. 34.

³⁾ L. A. Muratori, Delle Antichità Estense, II, Modena 1740, S. 544.

fatter som Valiero udtaler sig meget strængt om ham. Der fortælles, at, da han kom til Cerigo, gjorde en Del af hans Soldater Mytteri og vilde ikke gaa videre, fordi der skyldtes dem Sold, men at Prindsen ved sin Veltalenhed dæmpede Misfornøjelsen¹⁾. Nani omtaler Mytteriet²⁾, men ikke, at Prindsen dæmpede det; efter hans Fremstilling var det Chefen for det franske Kavalleri, Garenne, som talte Soldaterne til Rette. Det er ikke umuligt, at Almerigo har kunnet skrive latinske Vers, men det til Curt Sivertsens Forherligelse er nok det eneste, som er blevet bevaret og bekjendt, hverken fra Formens eller Indholdets Side tyder det paa nogen videre digterisk Begavelse hos Forfatteren.

Det er vist ikke ganske urigtigt, at sige, at Digtet bærer Præg af at være skrevet af en Mand, som har staaet Venetianerne og deres Krig med Tyrkerne fjærn, som har betragtet Begivenhederne i lang Afstand, og, idet han har skrevet til Curts Ære, har ladet ham saa at sige dække alle andre med sin Person. Som Kilde til sikre historiske Efterretninger kan Digtet ikke bruges; det kan kun have Værd som Digt og som Vidnesbyrd om Forfatterens virkelige eller fremkuntlede Begejstring for Curt Sivertsen. Dennes Navn er kun nævnet i Overskriften, Forfatteren Almerigos Navn er kun nævnet i Overskriften, men Overskriften kan ikke være skrevet af Forfatteren, med mindre Forfatteren er en ganske anden Mand end Prinds Almerigo; men har han ikke skrevet Digtet, da gaar hele den Betydning tabt, som man hidtil har tillagt det. Hvis det er forfattet af en Poet i Holland, da synker det ned til at blive et af de sædvanlige, velbekjendte Poemata laudatoria, som navnlig det 17 Aarhundrede var saa rigt paa, og som udmærke sig ved Svulst og Overdrivelse. —

1662 blev et andet Digt trykt i Holland, i hvilket nogle Ytringer forekomme, som sigte til Fortællingen om Ibrahim Pascha. Det er et Bryllupsdigt til Ære for „Conradus Sivardi Adelaer“ og Anna Pelt; Forfatteren er Jacob Henrik Paulli, en Søn af den mere bekjendte Simon Paulli, han opholdt sig netop dengang i Holland³⁾. I dette Digt siges:

¹⁾ Litta, Famiglie celebri Italiane, Este, Tavola XVI.

²⁾ Nani, II, S. 514.

³⁾ Paulli blev Professor i Historie ved Københavns Universitet og kongelig Historiograph, men i ingen af disse Stillinger har han erhvervet noget Navn. Da han paa sine Udenlandsrejser havde

„Du, som saa ofte har vovet at trænge ind i Tyrkernes Flaader, skal med egen Haand have dræbt en Ibrahims Søn (Ibrahidem). Du skal ene være gaaet imod flere Skibe og, skjønt udsat, ikke have skjælv for Døden. Dine Saar skulle være Vidne derom, men heller ikke mangle dig, o Brudgom! skinnende Belønninger, som straale fra dine Skuldre.“

Det er ikke meget Paulli har at fortælle om Curts Bedrifter: han har slaaet en Tyrk ihjel, og er selv bleven saaret. Om Tyrken hed Ibrahim — om at han var Pascha er der slet ikke Tale — er meget usikkert; thi „Ibrahidem“ kan ikke betyde Ibrahim, det maa betyde en Ibrahims Søn, ellers maatte der være sagt „Ibrahimum“; med mindre man vil antage, at Paulli har dannet en ny Form, for at faa Navnet til at passe ind i Verset.

En udførligere Skildring af Kampen mellem Ibrahim Pascha og Curt Sivertsen findes i Karel van Manders Ode „over den store gyldne Standart, som Admiral Curt Adelaer 1658 havde erobret fra den tyrkiske Admiral og som er ophængt paa Hs. kgl. Majest. Kunstkammer“. Stedet nævnes, hvor Bataillen stod, ved Tenedos, det erobrede tyrkiske Skibs Størrelse angives: 60 Kanoner, 1000 Mand, Kampen med Ibrahim Bassa, Admiral, skildres med en vis Udførlighed; der siges, at Curt dræbte ham med sit eget Sværd, det nævnes, at Curts Broder blev dræbt, og endelig beskrives Standarten, som blev erobret fra Ibrahim, saavel som hans Vaaben.

I Universitetsprogrammet omtales Kampen ganske kort; om Ibrahim siges, at „han var af et skrækkeligt Udseende og af stor Legemsbygning“. At Curts Broder faldt, nævnes ikke.

I „Testamentet“ fortælles ganske kort, at Curt med sit eget Sværd fældede Ibrahim Pascha efter at have mistet sin Broder, hvis Navn ikke anføres; »Vidnesbyrd herom er det store tyrkiske Skibsmærke — aplustre kaldes det, egenlig en med Prydelser forziret Skibs-Bagstavn — og selve Sværdet, som ere offentlig udstillede i det kongelige Kunstkammer“.

---

erhvervet sig Sprogkundskaber og et belevent Væsen, blev han brugt ved de danske Gesandtskaber. Han var en flittig latinsk Versificator, men ellers ingen betydelig Mand, trods det at han senere blev adlet.

Mylius fortæller om Kampen i Overensstemmelse med Karel van Mander, men med den Forskjel, at Curt, efter at have fældet Ibrahim, tog hans Sværd og afhuggede dermed hans Hoved. Ved sin Hjemkomst præsenterede Curt Adelaer Frederik den Tredie Standarten og alle de andre erobrede Vaaben.

Det er S. 83 fremhævet, at det kan anses som utvivlsomt, at Kampen med Ibrahim Pascha ikke er forefaldet i Slaget ved Dardanellerne i Maj 1654. Mylius har ment, at Kampen er forefaldet længere hen paa Aaret 1654. Man kan ganske vist finde omtalt, at der har fundet Sammenstød Sted imellem den venetianske og den tyrkiske Flaade i Sommeren 1654. Saaledes fortælles, at Leonardo Foscolo forenede sig med Delfino og angreb Tyrkerne ved Scio; de skjød 6 Galejer i Sænk, erobrede 6 Skibe og 3 Maoner, og mistede selv 3 Galejer. Denne Efterretning findes i en tydsk historisk Aarbog¹⁾ fra samme Aar, og en lignende er omtalt i et Brev fra Wien dateret den 17 Juli²⁾: „nær ved Øen Scio have Tyrkerne lidt et nyt Nederlag, 6 Galejer ere sunkne, 3 Galejer og 16 Krigsskibe ere erobrede. Venetianerne have tabt 3 Galejer.“ Efter en anden Meddelelse mødtes Venetianerne og Tyrkerne i Juli, de sidste brød igjennem med et Tab af 10 Skibe³⁾. I Efteraaret skal den venetianske Flaade, efter et Brev fra Rom af 26 Oktober, have kjæmpet med 12 tyrkiske Tartaner; 7 bleve erobrede, 7 skudte i Sænk⁴⁾. I Gazette de France⁵⁾ findes ogsaa nogle Meddelelser om et nyt Slag, men de ere holdte i en meget usikker Tone. Der har naturligvis den Gang som i alle Krige ofte været Rygter i Omløb om Slag, og man maa være forsigtig med at tro den. De venetianske Historieskrivere omtale ganske rigtig⁶⁾, at begge Flaader mødtes ved Scio en Gang i Juni Maaned 1654; men nogen egenlig Kamp kom det ikke til, Tyrkerne, kommanderede af Amurath, sejlede hurtigere end Venetianerne, som anførtes af Capitan generale

1) Jacobi Franci Relationes historicæ, histor. Beschreib. aller denkwürd. Geschichten, Oster-Herbstmesz 1654, Frankf. a. M. 1654, S. 91.

2) Thurloe, State Papers, II, S. 432.

3) Smst. S. 663.

4) Smst. S. 676.

5) Gazette de France, 1654, Nr. 107, 118, 121, 124, 128.

6) Brusoni, I, S. 246; Nani, II, S. 384.

Mocenigo, det Tab de led var meget ubetydeligt (con picciol danno). Om Erobringer er der ikke Tale fra Venetianernes Side, og om nogen Bedrift eller Virksomhed af Curt Sivertsen i Sommeren og Efteraaret 1654 er der intetsteds Spor.

Fra Aaret 1658 — thi til dette Aar henlægge nogle af de ældre Kilder Kampen — omtales, som ovenfor meddelt, meget faa Begivenheder fra Søkrigen. Hvad der skete, omtales udførligst af Brusoni, dernæst af Valiero og Nani. Det kom ikke nogensinde til Kamp. I Gazette de France ¹⁾ findes vel en Efterretning fra Venedig den 27 Juli, at en Feluke fra Cephalonia havde bragt Underretning om, at der ved Imbros havde staaet et Slag mellem 3 venetianske Skibe og 40 ottomanske Galejer; Tyrkerne havde maattet trække sig tilbage, 2 af deres Galejer bleve skudte i Sænk, 1 taget, flere var der tilføjet betydelig Skade. Dette Slag omtales intet andet Sted og Meddelelsen grunder sig vistnok paa en Skipperefterretning. Den 31 August var der Rygter om et meget stort Slag ved Scala Nova, i hvilket Tyrkerne skulde have lidt et stort Nederlag og Kapudan Pascha være dræbt; men en Uge efter tilbagekaldtes Efterretningen, Rygtet havde været usandt.

Altsaa hverken i 1654 eller 1658 er der leveret noget Slag, i hvilket der hos venetianske Historieskrivere findes omtalt Begivenheder, hvoraf Kampen mellem Curt Sivertsen og den tyrkiske Admiral Ibrahim, dennes Drab og Erobringen af hans Skib udgjøre en Del. Dersom det er sandt, at Curt under farefulde Forhold har kjæmpet med et meget stort tyrkisk Skib, dræbt den tyrkiske Højstkommanderende og erobret Skibet, saa maa det vistnok enten være en Begivenhed, som ikke er kommen til Venetianernes (eller deres Historieskriveres) Kundskab, eller ogsaa have Venetianerne ingen Notits taget af den. De have ellers nok lagt Mærke til fremragende Episoder i Krigen og gjort Optegnelser derom. Saaledes fortælle Valiero og Nani ²⁾, at

¹⁾ Gazette de France, 1658, Nr. 101; 119; 122.

²⁾ Valiero, S. 245—46; Nani, II, S. 302. — Castlemaine har givet en udførlig Beskrivelse af denne Kamp, i hvilken 2 Bassaer og 1500 (?) Mand faldt. Han fortæller, at Kapitajnen, skjønt hans Segl og Master vare ødelagte, dog med stort Besvær kom til Candia; han fik til Foræring en Guldkjæde med en Medaille. Middleton døde paa Hjemrejsen, hans Søn kommanderede derefter Skibet og han nød stor Anseelse for sin Tapperhed og Klogskab. Castlemaine, Verhaal van den Oorlogh etc. S. 7—8.

i Aaret 1650 blev et engelsk Skib, Elizabeth Maria, ført af Kapitajn Thomas Middleton, som havde faaet Orlov af Riva — og som altsaa stod i et lignende Forhold til Venetianerne som Curt Sivertsen — angrebet af 30 tyrkiske Galejer ved Dardanellerne. Kapitajnen hejsede venetiansk Flag, kjæmpede tappert mod Fjenden, slog sig trods Vindstillet igjennem og førte sit Skib til Candia, hvor han fik „honorrevoli premii“. 1651 blev et andet engelsk Skib, kaldet „il Soccorso“, angrebet paa samme Sted af 25 tyrkiske Galejer. Det forsvarede sig længe og tilføjede Fjenden et Tab af over 400 Mand; men tilsidst gik der Ild i Skibet, det maatte forlades, Mandskabet kastede sig i Vandet eller i Baadene, Kapitajnen blev halvdød trukken op af Vandet ¹⁾). 1654, noget efter Slaget ved Dardanellerne, blev et venetiansk Skib „La Confidenza“, ved Volo angrebet af de Galejer, som havde ligget udenfor Strædet; det forsvarede sig tappert ganske alene imod dem og tilføjede Fjenden saa stor Skade, at han maatte desarmere 4 mindre Skibe, for at gjøre 5 Galejer kampdygtige ²⁾). 1647 stod en af de mærkeligste Kampe i hele Krigen ³⁾). En venetiansk Admiral, Tomaso Mocenigo, skulde løbe ud af Havnen ved Milo og angribe den tyrkiske Flaade. Han løb selv ud først, de andre Skibe kom langsomt efter. Morosini blev snart omringet af 45 tyrkiske Galejer, en frygtelig Kamp begyndte. Morosini blev dræbt, Skibet blev entret, St. Markusflaget blev strøget og Halvmaanen hejset, men Venetianerne overgav sig ikke, deres Landsmænd naade til dem, Tyrkerne forlod Skibet og trak sig bort. Den tyrkiske Kapudan Pascha Musca faldt, mange Tyrkere mistede Livet, 4 Skibe bleve satte paa Grund, de kunde ikke holde Søen, saa ødelagte vare de. Paa Venetianernes Side udmærkede sig Vincenzo Canale, Sargente maggior, Rafaele di Venetia, Kapitajn paa Skibet. Der blev holdt Æretaler over Morosini, Belønninger uddeltes i rigt Maal til dem, som havde udmærket sig. 1651 udmærkede sig i et Slag 2 Skibe, den gyldne Ørn og Elizabeth Maria, kommanderede af Francesco Ciurano. Det første var hollandsk, Kapitajnen hed Jan Gottard, det andet var vist det før omtalte engelske, hvis Kapitajn nu var Thomas Middle-

¹⁾ Valiero, S. 288; Nani, II, S. 344.

²⁾ Nani, II, S. 383.

³⁾ Valiero, S. 105—6; Nani, II, S. 136—39; sml. Brusoni, I, S. 142—43, hvor Mocenigos Gravskrift er aftrykt.

tons Søn. Jan Gottard afleverede „en Hestehale, som er de tyrkiske Kommanderendes fornemste Tegn, denne tilhørte Capudan Pascha, den var falden i Vandet, da han flygtede. Kapitajnen fik en Guldkjæde til Belønning. Hestehalen blev sat hen blandt de andre Sejerstegn, som opbevares i Timænds-Raadets Sal“¹⁾).

Der kan altsaa eftervises flere mærkelige Episoder i Krigen, som Historieskriverne have omtalt; men Kampen mellem Curt Sivertsen og Ibrahim Pascha er ikke omtalt af nogen troværdig Historieskriver, som hører samme Tid eller den nærmeste Eftertid til. Da de tidligste Efterretninger om den kun findes i nogle Digte, som dels ere overdrevne, dels uklare, dels upaalidelige, og af hvilke idetmindste de to gennem deres Forfattere Paulli og van Manderen staa i et vist nært Forhold til den ene af Parterne, nemlig Curt Sivertsen, kan der være Grund til at være forsigtig med at antage Fortællingen som historisk sand i alle sine Dele.

7.

Det venetianske Senats Beslutning om at give Curt Sivertsen i Pension aarlig 200 Dukater.

1654, 13 Gen. in Pregadi.

Consiglieri, Capi dei 40, Savi del Consiglio, Savi di Terraferma, Savi alli ordini:

Propongono il capitolo contenuto in lettere al Cap^o. delle Navi Dolfin, letto a questo consiglio sotto li 7 Lug. passato, et é il seguente:

Al Cap^o. della nostra Nave S. Zorzi Grande, Curt Ceruisen che ha date così cospicue prove del suo valore e divotione nel fatto sud^{to} a Dardanelli, esprimerete il sommo compiacimento del Senato, consolandolo con la certezza della pubblica gratia, e di riportare all' occasioni i testimonij maggiori di generosità. Per prova di che deliberiamo di ^{corr^{ti}} fargli un annuale assegnamento de ducati doicento B. V. sua vita durante, oltre il dono d'una collana di ducati 300 ^{corr^{ti}}, accio maggiormente comprenda il pubblico affetto e ricavi più sempre efficaci eccitamenti alla continuatione del suo servitio con le parti stesse di valore e coraggio.

¹⁾ Nani, II, S. 325.

Et da mo sia preso che al Cap^o. della nave S. Zorzi Grande Curt Ceruisen, che nel fatto sud^o. si è con insigne valore diportato, sian corrisposti in vita sua sui Camerlenghi

di Comun ducati doicento ^{corr^{ti}} B. V. all' anno; come pure una collana d'oro del valore di Duc^{ti} trecento corr^{ti} per una sol volta; onde con quest' atto di generosità comprenda il pubblico affetto et aggradimento de' suoi lodevoli sudori.

Der blev afstemmet flere Gange over denne Beslutning, fordi den ved de første Afstemninger ikke fik Stemmer nok for sig. Den blev endelig vedtagen med 173 Ja (si), 10 Nei (nd), medens 21 ikke stemte (non sincere). Der udfordredes fire Femtedele af Stemmerne, for at Beslutningen kunde blive vedtagen.

Reale Archivio generale di Venezia.

8.

Indberetning fra Francesco Morosini til Dogen om Curt Sivertsen. 1660.

Serenissimo Principe.

Il merito che passa costà unito al Sig^r Cav^e Curt Sivertsen, per havere, oltre tanti altri acquisti da esso fatti per il passato, in questa ultima campagna servito la Ser^{ta} V^{ra} sopra la medesima nave S. Giorgio Grande, ove nelle decorse adempi le parti di Capitano, come venturiero semplice, fattosi conoscere altrettanto ardente e zelante, quanto che, mantenutosi a proprie spese, ha pur anche sostenuto cinque uomini suoi servi, che nelle occasioni tutte corse di azzardi e sbarchi fatti nel Porto di Suda et in altri luoghi lo hanno accompagnato, col concorso a quel frutto che desiderar si poteva più avvantaggioso, mi muove ad accompagnarlo a V^{ra} Ser^{ta} colle presenti, a rimostranza della pubblica retribuzione, e a testimonio delle sue operazioni; massime per havere anche a soli tocchi, che ridondava a servizio della Ser^{ma} Repubblica, fatta trattener la detta nave giorni ventiquattro di più della disposizione del suo noleggiato. Senza più tralascio colla solita humilissima rassegnazione Gratiae.

Data a Parisi li 26 Novembre 1660 S. N.

Francesco Morosini Capitan generale.

Reale Archivio generale di Venezia.

Brev fra Christian den Femte til Dogen om Curt Adelaers Pension. 1690.

Christianus Quintus, Dei gratia Rex Daniae, Norvegiae, Vandalorum, Gothorumque, Dux Slesvici, Holsatiae, Stormariae atque Ditmarsiae, Comes in Oldenburg et Delmenhorst.

Singulari amicitia et benevolentia Nostra Regia praemissis Serenissime Princeps, Amice Charissime, et Illustres Generosi ac Nobiles honorandi, sincere nobis dilecti, Exposuere Nobis ea, qua par est, submissione, Architalassi quondam Nostri Domini Conradi Cervisen, cognomine Adelaer, Equitis Aurati relictus haeredes jam multis abhinc annis ser^{um} Ducem et inclytum Senat^{um} Venetum dicto Architalasso Nostro, ejusque haeredibus, usque ad tertiam generationem, propter singularia ipsius in Rempublicam Vestram merita, certam annuam pensionem statuisset, hujus uero pensionis non exiguam pecuniae summam residuam esse, junctis humillimis precibus, cum defuncti Architalassi filius unicus, Fridericus Christianus Adelaer, Nobilis noster aulicus, jam Venetiis commoretur, ut literis nostris commendatitiis supplicem apud serenitatem Vestram et Vos juvare non dedignaremur, quo ipsi et reliquis ejus cohaeredibus, quod ex ista pensione annua adhuc reliquum est, eiusdemque continuationem, vigore Diplomatis Vestri eo facilius obtinere queat.

Quamvis perspecta satis atque explorata nobis sit Serenitatis Vestrae vestrumque generosa mens, ac in eos, qui de Republica Vestra praeclare meriti sunt, favor et benevolentia, eandemque pariter ac vos latere non possit, quanta praedictus Noster Architalassus, cum stipendia Vestra meruit, dederit eximiae fortitudinis, probatae fidei, et candoris specimina, et quantis nominibus sibi inclytam Rempublicam Vestram in omne aevum devinjerit, ita ut nulli dubitemus, quin Serenitas Vestra et Vos proprio motu feramini, soepius dicti Architalassi Nostri hoeredibus concessae gratiae et liberalitatis fructum reapse largiendi, eoque novum justitiae et aequitatis Vestrae argumentum orbi relinquendi; nolimus tamen ipsorum humillimis precibus desse, et a Serenitate Vestra Vobisque certo Nobis pollicemur, commendatitias hasce literas Nostras supranominato

Nobili Nostro aulico non tantum ad facilem ad eandem et vos accessum, sed etiam ad consequendum eo citius id, quod ipsi eiusque coheredibus ex benignitate vestra juxta ac tanto Parentis merito debetur, ex voto profuturas. Prout Nobis hoc pergratum erit, ita nullam intermissuri sumus occasionem, Serenitati Vestrae ac Vobis vicissim amicitiam ac benivolentiam nostram Regiam magis magisque testatam faciendi. Quibus de coetero felices rerum ulterioresque contra infedele armorum successus ex animo precamur. Dabuntur in arce Nostra Regia Hafniae die 5 Aprilis Anno 1690.

Serenitatis Vestrae et Vester
 bonus amicus et benevolus
 Christian.

T. B. di Jessen.

Ad Ducem et Senatam
 Venetum.

A tergo:

Serenissimo Principi amico nostro charissimo, Domino Francisco Morosini, Duci Veneto, et Illustribus generosis ac nobilibus honorandis sincere nobis dilectis, eiusdemque reipublicae senatoribus.

Reale Archivio generale di Venezia.

10.

Svar fra Dogen til Christian den Femte. 1690.

Serenissimo et Excellentissimo Domino Christiano Regnorum Daniæ, Noruegiæ, Vandalorum Gothorumque Regi, Duci Slesuici, Holsatiæ, Stormariæ, et Ditmarsicæ, Comiti in Oldemburgh et Delmenhorst, Illustrissimo, Franciscus Mauroceno Dei Gratia Dux Venetianorum Salutem et prosperorum successuum incrementa.

Si sono ricevute con sentimenti particolari di stima le benignissime della Maestà Vostra esibiteci dal Nobile Federico Christiano Adelaer figliolo del benemerito deffonto Cav^r. Conrado Ceruisen.

Con la giusta consideratione alle medesime, e con il riflesso di consolare nell' equità de' suoi ricorsi il supplicante se l'è facilitata nel possibile l'esattion del credito, ch' egli tiene legitimo. Di tutto ciò s'è da Noi contribuito, non restiamo d'avanzarne alla Maestà Vostra le notizie, e pronti di raffermarle in ogn' altro incontro l'affettuosa

osservanza che le professa la Republica Nostra, le bramiamo con lunghezza d'anni prosperità de successi.

Datae in Nostro Ducali Palatio Die xxx^a, Decembris, Ind^{ae} xiv^a MDC. XC.

Agostino Gadaldini Seg^{rio}.

Brevet bevares i det kgl. Gehejmearkiv i Kjøbenhavn; det er skrevet paa Pergament. I Reale Archivio generale di Venezia findes Brevet blandt Senatets Deliberationer 1690, 30 Dicembre in Pregadi. Afstemningen viste 117 sì, 0 nò, 4 non sincere.

11.

Brev fra Dogen til Frederik den Tredie om Hjælp mod Tyrkerne. 1661.

Serenissimo et Exc^{mo} Dno Foederico Regnorum Daniæ etc. Dominicus Contareno Dei Gratia Dux Venetiarum etc. Salutem et prosperorum successuum incrementa.

Professa la Republica nostra un cordiale affetto, et una stima sincera al merito singolare, et alle dignissime conditioni della Maestà Vostra. Per questo ha sempre joduto di udire le sue maggiori prosperità, et che il Sign. Dio habbi donata a suoi Regni la benediction della quiete, la quale gli uiene desiderata sempre più perfetta, e durabile. Noi però se ben trauagliati da così lunga guerra de Turchi, conseruiamo la stessa constanza di resistere, et di prepararsi massime per la ventura Campagna con uigoroze prouisioni, confidandosi nel zelo, e Pietà di tutti gl'altri Principi, che danno, et offeriscono soccorsi alla publica causa, et uogliono conspirare contro il commune Inimico. La Maestà Vostra, che nutrisse gli stessi lodabili instituti, siamo certi, che compatendo alle presenti graui congionture uorrà farsi godere la sua potente assistenza in causa tanto giusta, contribuendosi con la sua regale benignità qualche ualido soccorso, che sia di gloria al suo nome. Di questo instantem^{te} preghiamo la Maestà Vostra, et perche ne riconosca la premura, rissoluemo farsi peruenir subito le presenti con la persona del Co. Galeazzo Gualdo Priorato suddito nostro, che più a pieno con la uiue uoce le esprimerà il somme grado, e perpetuo, che le conserverà la Rep^{la}

nostra, la quale bramerà ogn' incontro di testimoniargli il molto rispetto, che gli conserua, augurando in tanto alla M. V. il colmo d'ogni maggior grandezza e prosperità.

Datae in Nostro Ducali Palatio Die xxviiij Januarij Indictione xiv, MDCLX.

Ant. di Negri
Seg^{rio}.

Det kgl. Geheimearkiv i Kjøbenhavn. Pergament. Brevet har faaet følgende Paategning: Litteræ Reipubl. Venetæ pro impetrando auxilio et assistentia contra Turcam. Exhibitæ sunt Mens. April. 1661 per Nuntium Extraord. Dm. Comit. Galeasso Gualdo.

12.

Brev fra Dronning Christina til Frederik den Tredie om at hjælpe Venetianerne mod Tyrkerne. 1661.

Monsieur mon frere, n'estant pas satisfaite du compliment, que je vous ay fait par ma lettre qui respondoit à la vostre, j'ay donné ordre au Comte Gualdi, mon Gentilhomme de la chambre, de tesmoigner à V. M. la part, que je prends a l'advantageux changement, qui est arrivé dans vos estats, et de s'en rejouir de ma part avec vous, vous exprimant en des termes propres à l'amitié, que je vous professe, les souhaits, que je fais pour la continuation de Vostre prosperité. Il proposera aussi a V. M. de la part de la Republique de Venise le secours, qu' elle vous demande contre le Turc, et m'ayant prié d'appuyer aupres de V. M. les prieres, qu'elle vous en fait faire, je vous conjure de contribuer tout ce qui est en vostre pouvoir pour resister aux dangereuses machinations du plus redoutable et plus grand ennemy de la Chrestienté, du Turc; Et je me promets, que V. M. donnera toute sorte de contentement aud^t Comte sur les propositions, dont il vous fera ouverture de la part de cette Republique, V. M. ne pouvant plus justement ny avec plus de gloire prester ses armes, qu'a ayder de mettre des bornes aux ambitieux desseins de cet ennemy. Au reste je prie V. M. d'accorder l'honneur de ses graces aud^t Comte, et d'adjouster creance

aux protestations, qui vous fera de ma part de la passion,
avec la quelle je seray toute ma vie

Monsieur mon frere

Vostre tres affectionée ¹⁾

Soeur et Amie

Christina Alexandra.

de Norcoping le 18 de

Mars 1661.

de Labebach.

Udskrift: a Monsieur mon frere Le Roy de Dannemarck.

Forseglet med to smaa Segl, hvori alene Vasa Vaabnet
med Krone over.

Det kongelige Geheimearkiv i Kjøbenhavn.

13.

*Brev fra Staterne for Holland og Vest-Vriesland til Curt
Adelaer med Tilbud om at blive Viceadmiral. 1665.*

Manhaften, vromen, discreten; de goede renomme die
UE. comportementen in oorloghsdaeden ter zee gemaeckt
hebben, ende tot ons overgebracht sijn, hebben ons gemo-
veert om inden tegenwoordigen toestant van saecken (hoewel
het ons door Godes genaedigen zegen aen ervaeren ende
manhaftige Krijghsoversten ter see niet en manqueert) reflectie
te maecken op UE. persoon ten effecte dat wij UE. op een
considerabel schip ten oorlooge uytgerust onder't Collegie
ter Admiraliteyt in West Vrieslandt ende den Noorder-
quartiere souden employeren inde qualiteyt van Vice
Admirael, het welck wij UE. mits desen aanbieden, in vaste
hoope en vertrouwen, dat gelyck de voorschreven onse
resolutie ende aanbiedinge voorkomt uyt estime van UE.
meriten ende genegentheyt tot UE. persoon, UE. ons des-
sels employ ende dienst niet sal willen weygeren. In dien
verstande nochtans, dewijle wij weten dat UE. aen den
dienst van den Heere Coningh van Denemarcken is verplicht,
wij geensints gemeynt syn UE. daer van tegen syne Maje-
steyts goetvinden ende welgevallen aff te trecken, maer
by aldien (gelyck wij verwachten UE. genegen soude mogen

¹⁾ De 3 sidste Linier med Dronningens ogen Haand.

wesen aen meergeroerde onse aanbiedinge voor syn selven te defereren), dat UE. hooghghemelten Heere Coningh daer van kennisse geven ende desselfs dimissie versoecken ende obtinieren sal, UE. in soodaenigen gevalle ten eersten ende soo haest eenigermaeten doenlyck spoedende herwaerts aen, omme de Commissie ten voorseyden dienste nodich te ontfangen ende het employ aen te vaerden, alsoo den tegenwoordigen toestant van saecken sulcx is requirerende; Ofte by onverwachte ontstentennisse van dien ons UE. inclinatie ende wedervaeren by meer hoogstgemelden Heere Coningh sonder uytstell adverterende tot onse naerichtinge; Ende ons daer toe verlaetende,

den 29 January 1665. Manhafte &c.

De Staten.

Aen
Coert Syvertsen Adelaer
Capitein in dienste van den Heere Coningh
van Denemarcken tot Coppenhaege.

14.

Brev fra Staterne til Frederik den Tredie i samme Anledning.

Doorluchtige etc.

Den oorlogh die den Staet der Vereenichde Nederlanden ende onder deselve wel voornaementlyck onse Provincie van Hollandt ende West Vrieslandt onrechtvaerdelyck werdt aengedaen van het Ryck van Engelandt, doet ons te rechte voorsorge hebben ende verdaght wesen op alle wegen ende middelen omme het gedreychde geweld ende onheyl onder Godes Zegen met assistentie van onse goede vrunden ende bontgenoten ende particulierlyck die van Uwe Conincklycke Majesteyt aff te keren: Ende dewyle sulcx niet te effectueren sal wesen als met genoechsamen middelen ende macht ter zee, gecommandeert door ervarenen ende vaillante Krijghsoversten, soo hebben wy neffens anderen (onder 't welnemen van Uwe Majesteyt) onse reflectie gemaect op den persoon van Coert Syvertsen Adelaer, synde (naer wij bericht werden) in eedt ende plicht van den selve Uwe Majesteyt omme den selven te gebruycken in qualiteyt van Vice Admiraal onder 't Collegie ter Admiraliteyt in West Vrieslandt ende den Noorderquartiere. Wy souden ongaerne

yets doen dat Uwe Majestejt ongevallich wesen soude, ten aensien van officieren die in desselfs dienst werden gemploeyert; maer gelyck wy Uwe Majestejt niet souden willen weygeren den dienst van die gene die deselve in gelycke occasien souden mogen oengenaem wesen; soo vertrouwen wy dat deselve niet angevallich wesen sal, dat wy mits desen gansch vrundelyck versoecken dat den voornoemden Adelaer hem inde voorschreven qualiteyt tot onsen dienste moge laeten gebruycken, ende dat Uwe Majestejt den selven ten voorseyden eynde uyt synen dienste believe te licentieren, verseeckert synde dat wy sulcx met gelycke civiliteyt sullen trachten te verschuldigen ende onder des

Bidden wij den grooten Godt dat hij Uwe Majestejts
Doorluchtige enz.

persoon ende regeringe wille zegenen.

Geschreven inden Haege den 29en January 1665.

Aen den Coningh van
Denemarcken.

15.

*Brev fra Staterne til Jacob Le Maire, hollandsk Resident
i Danmark, i samme Anledning.*

De Staten van Hollandt ende
West Vrieslandt.

Edele etc.

Wy seynden UE. hier nevens den brieff geadresseert aen Coert Syvertsen Adelaer jegenwoordich synde in dienste van den Heere Coningh van Denemarcken alsmede eenen aen Syne Majestejt met copie van denselve, tenderende ten eynde als UE. uyt het contenu van dien sal vernemen; Ende is onse goede meyninge ende begeerte dat UE. den voorschreven brieff aan Hoochgemelten Coningh, ende aenden voornoemden Adelaer behandigen, ende deselve tot onse intentie ten besten secunderen sult, in dien verstande nochtans by aldien den voornoemden Adelaer geene genegentheyte hebben mochte omme hem in onsen dienste te laeten gebruycken, dat UE. in sulcken gevalle den brieff aen den Hoochstemelten Coningh te rugge houden ende niet overgeven sult; Waer over ons gedraegende tot UE wyse conduite bevelen wy UE. de bescherminge Godes.

Geschreven inden Haege den 29 January 1665.

Aen den Resident
Le Maire.

Curt Adelaers Svar.

Edele Groot Mogende Heeren.

Myne Heeren. My is verhandreyckt door den Resident van Haar Ho. Mogende de Staten General der Vereenichde Nederlanden aan dit Hoff, UEd. Groot Mogende seer aangename Missive gedateert inden Hage 29 January laatst, uyt dewelke ik hebbe verstaan derselver resolutie toucherende myn persoon genomen daer by genodight werde tot 't aanvaarden van een Vice Admiraels 's guargie [Charge] in Westvriesland ende 't Noorderquartier. Voor d'affectie die UEd. Groot Mogende my daar door bethonen ben ik deselve hooghlyck ende seer gedienslich bedanckende. Maar off ick wel genegen waar my tot dienst van de Geunieerde Provincien te laten employeren, soo nochtans kan ik met geen reden op de voorgemelte UEd. Groot Mogenden offerten Zyn Conincklyck Majesteyt myn aldergenadighsten Coningh ende Heer om myn dimissie aanspreken, als connende daar neffens niet verthonen my eenich honorabel avancement werde daar door toegevoecht (waar naar de beste ende genereuste gemoederen ordinair traghten), dan door de genade van God en Hoogstgemelten Coningh bediene ik de Chargie van Admirael Generael en Vice-President in de Admiraliteyts College over Denemarcken en Noorwegen &c. Waar mede

Edele Groot Mogende Heeren sal God Almaghtigh voor U wyse directie bidden, ende dat hy UEd. Groot Mogenden tegens hare vianden Victorie verlene, ende sal blyven

UEd. Groot Mogende ootmoedigen dienaer
Curt Adelaar.

J. Le Maires Svar.

Edele Grootmogende Heeren.

Myn Heeren. Ick hebbe den brieff die UE. Groot Mogenden aen myn voor den Ridder Court Swense (sic!) Adelaar gelieft hebben te senden aen hem behandicht, ende daer nevens die officien gedaen welcke UEd. Groot Mogenden myn belieft hebben te beveelen; voorschreven Heer den

brieff lesende toonde hem seer genegen om UEd. Groot Mogenden dienst te doen, ende hem te mogen vinden in een actie daer hy groote genegentheyt toe hadde, maer voerde myn te gemoot (gelyck in waerheyt is) dat hy in dit Ryck Admirael Generael was begifticht met een jaerelycx Tractement van omtrent achtien duysent gulden, hetwelck hem van drie tot drie maenden preciselyck wierde betaelt, ende dat hy nu soude aennemen de qualiteyt van Vice Admirael onder d' Admirael van Noorthollandt dat maer eygentlyck een Vice Admirael is, docht Syn Edele tegens syn qualiteyt te stryden evenwel nam aen hem daer over te bedencken; de volgende dach naer dese ouverture heeft den Coninck hem ontbooden ende gevraecht off hy syn dienst moede was, daer by voegende dat hy verstaen hedde dat hy in den eedt van haere Ed. Groot Mogenden wilde treden, waerop hy Ridder Adelaer antwoorde dat hy uyt myn verstaen hadde de genegentheyt die haer Edele Groot Mogenden tot syn persoon droegen, ende soo Syn Majesteyt hem gelieffde te gebieden dat hy derwaerts soude trecken, al was het selfs om met syn eygen schip en Volck met haer Hoog Mogenden vloot te verschynen, dat hy niet liever als hetselve soude doen. Den Coningh vraechde hem wat qualiteyt UEd. groot Mogende hem souden gelieven toe te leggen tredende in haer dienst, waerop hy antwoorde van Vice Admirael; den Coninck repliceerde dat sulcx een schande soude syn hem soodanich te verminderen daer byvoegende dat indien UEd. Groot Mogenden hem meerder hadden willen maecken als hy nu was, dat Syn Majesteyt tegens syn avancement en genegentheyt niet soude willen spreken, maer om hem te verminderen dat hy niet conde resolveren hem uyt Syn dienst te ontslaen hem vorders affvraegende off hem yetwes ontbrack, ende ergens noch eenige desgoutes in hadde, dat hy sulcx seggende soude remedieren, en begerde dat hy in syn dienst soude continueren. Ick hebbe dit voor aff hoorende niet geraden gevonden UEd. Groot Mogenden Missive aen den Coninck over te geven maer deselve conform UEd. Groot Mogenden ordre te rugge te senden gelovende dat indien UEd. Groot Mogende van soo een Zeehelt gebreck hebbende hem offererende condition, naer de qualiteyten die hy hier bedient, dat hy lichtelyck daer toe genegentheyt sal hebben waermede &c.

Edel Grootmogende Heeren sal Godt almachtich voor UEd. Groot Mogenden voorspoedige Regeeringe bidden ende blyve, UEd. Groot Mogenden gansch onderdanige Dienaer
J. Le Maire.

Coppenhage den 28 February 1665.

P. S.

Hiernevens sende te rugge haer Ed. Groot Mogenden Missive om redenen inde myne verhaelt. Den Ridder Adelaer heeft myn geseyt aen Haer Edele Groot Mogenden te sullen antwoorden welck indien myn gebracht wordt voort sluyten deses sal U Hooch Edele 't selve hier nevens vinden.

18.

*Uddrag af et Brev fra J. Le Maire til Staterne,
d. 7 September 1666.*

„Men heeft hier met smert en geene kleyne droefheyth gehoort de jalousie die Tromp op den Admiraal de Ruyter soude hebben gevat, ende dat daerom (gelyck hier gesecht wert) niet conde gedaen hebben dat syn devoir wat vereyschende: soo den Staet ofte Hare Ed. Groot Mogenden in syn plaets een medegaende, stil, bequaem ende seer ervaren Zeehelt souden van nooden hebben, die met de Ruyter seer wel soude accorderen, gelove dat se niet mis souden tasten, dat se daer toe den Admiraal Adelaer versochten, welke, hoewel hy hier een jaerlycx tractement heeft van omtrent 18 dusent guldens, ben evenwel van gevoelen dat ick hem tot dien dienst, soo veel in hem is wel soude disponeren, ende can den Coninck van Denemarcken hem oock wel missen door dien hy buyten hem noch drie Admiraalen heeft, te weten, den Rijcx Admiraal Bielke, Joel ende Helt: oock can ick bevinden, dat gemelte heer, hier, door de traegheyth die sich ontrent alle dees Rijcx affairen bevindt, een tegensin in syn dienst begint te krygen, hetwelck U Hoogh Edel Gestrengen om hem geen ongunst te verwecken in confidentie communicere.“

Nr. 13—18 i Het Rijks Archief te Gravenhaag.

19.

Ordre til Herman Garman om Curt Adelaers Gage. 1664.

F. 3. Wor Naade tilforn, efftersom Wi sub dato dend 15 September A^o 1663 Naad. haffuer beuilget Os Elsch.

dend Manhaffte Cort Siuertsen Adeler, Worris Bestalder Admiralitets Raad och Admiral, i Steden for hans Besolding aarligen at lade toldfrie indføre udi Wor Kiøbsted Bergen tuende Skibsladninger Spansch Salt, som schulde begynde udi bemeldte 1663 Aar, och dersom det formedelst samme tids tilstundende Windter ey schee kunde, da hannem derfor udi nerwehrende Aar doppelt saa meget, nemblig fiire Skibsladninger, somb forsk. staar at passere, och wi dig derfor den 28 October 1663 Naad. haffuer befahlet omb forsk. Worris Naad. Willie dend tilbørlige Anstaldt at giørre, at det tilbørligen worder effterkommit. Da effterdi Wi nu til Worris Intraders bedere Rigtigheed naad. haffuer for got anseet, bemeldte Worris Admiral noget wisse til aarlige Besolding at determinere, nemblig udi ald 7200 Rdr. at betalles aarligen aff Worris Bergen Told Middeler, dogh formedelst at tilforn wed Forhandlingen er bleffuen considereret dend fulde Salt Told, och saaledis ey forrekommen den indtil paa widere Naad. Forordning Nordenfieldtz beuilgede Friheed paa halff Sald Tolden, haffuer wi derfor Naad. beuilget, at hannem udi dette Aar baade bemeldte 4 Skibsladninger Salt, som forsk. staar, toldfrie schulle passere, saauelsom och forsk. 7200 Rdr. Tractament och Besolding til Aars Slutning aff hans Bestalling, som er dend 15 September udi nerwehrende Aar, iligemaader erlegges och betalles. Thie er Worris Naad. Willie och Befahling, at du giører dend wisse Anstaldt, at bemeldte Worris Admiral Cort Adeler ey alleene for dette nerwehrende Aar, som forsk. staar, nyder dend Toldfriheed for de 4 Skibsladninger spansch Salt, och derhos bekommer och betalles forsk. 7200 Rdr., medens ochsaa hannem hereffter samme 7200 Rdr. forordnede aarlige Besolding och Tractament aff bemeldte Worris Bergen Told Intrader Quartahlwis richtigen och uden Ophold frembfor alle andre Vdgiffter, Assignationer och Ordres v-feilbahr erlegges och betalles, udi alle Maader saa somb dend hannem derpaa giffuene Bestallings Breff widere indholder och tilsiger, huoreffter etc. dend 13 July 1664.

Gabel.

Rentekammerets Expeditionsprotokol Nr. 7, S. 350, i Ministeriernes Arkiv, anden Afdeling.

Bestilling for Jørgen Biørnsen som Viceadmiral paa Bremerholm. 1652.

Fr. 3. Giøre alle witterligt, at eftersom os paa det høieste er angelegen, at goed och nøye Opsiun scheer med woris och Cronens Flode och det Arbeide, som paa Holmen forrettiges til bemelte Flodes Vnnderhold, och wi nochsom erachter, at det falder os elsch. Herr Christoffer Lindenou til Lindeswold, wor Mand, Thienner, Admiral paa Bremerholmb, bestalter Obriste Leut. och Befalingsmand offuer Wdsteen Closter w-mueligt at kunde saa idelig och altid som behøffuis, haffue den tilbørlige Inndseende med huis paa Bremerholmb passerer, Da hafuer wi Naadigst antagit och bestillet, och nu med dette vort obne Breff antager och bestiller Os elsch. Jørgen Biørnsen for Vice Admiral paa Bremerholmb, at hann altid och i Særdeelighed mest udi Admiralens Frauerelse schall haffue flittig Inndseennde med Floden och alle Holmens Betienndte, nemblig Capitainer, Leutenanter, Offuer och Wnnder Schippere, Styremend, alle Vnder Officerer och Baadtzmænd, desligeste alle Officerer for Hanndtwercher och Hanndtwerchsfolchit, Schriffuere och alle som Holmen betienner, saa enhuer med Flid och Throschab wahrer sit anbetroede Arbeide och Bestilling.

Vice Admiralen schall være Admiralen paa Holmen hørig och lydig, och huis hannd hannem paa woris Vegne befaller, forrette, och udi Admiralens Frauerelse schall alle høye och Wnder Officerer, som Floden och Holmen betienner, ihuem dett och er, efterkomme huis Vice Admiralen dennem befaller, ligesaa fuldkommeligen som Admiralen sielff var tilstede, och befindes nogen der imod at giøre, da de derfor med Retten tiltalles och strengeligen straffis. Passerer der noget paa Floden eller Holmen, som ey forsuarligt ehr, da schall Vice Admiralen giffue Admiralen dett tilkiende.

Desligeste at enhuer forføyer sig vdi betimmelig Tid til rette Timme och Klochslett sit anbefallede Arbeide at vdrette, och ey till andres Arbeide bortlaanes, saa ingen sig fra sit Arbeide fordrister at begiffue førend rette ordineret Timme och Klochslett.

Vice Admiralen hannd schall were forplict, saa frembt hand icke haffuer louglig Forfald, nogle Gange om Dagen och i det Ringeste en Gang om Dagen, at besee huorledes

Arbeidet fortsettis och dennem lade straffe, som vden Aarsag eller Forloff ere gaaed fra deris Arbeide, saauelsom de der w-fittelligen och løsligen arbejder; huis Forsømmelse Thømmermænd, Rebslar och alle andre Daglønner begaar, det schall hannd lade dennem afkortte vdi deris Lønn, och derforvden tilbørligen straffis.

Och omendschiønt nu iche spises for Holmen, mens enhuer der imod faar deris tilforordinerede Kost aff voris Provianthuus, saa at wed Vdspisningen icke behøffuis stor Tilsuun, dog alligeuel paa det at enhuer, som tienner paa woris Floede, kand bekomme huad hannem med Rette tilkommer, schall voris Viceadmirall haffue sær Tilsuun, at woris Schippere, Baadtzmennd och alle anndre aff Bremmerholms Folch och Betiente, som haffuer deris Kaast aff voris Prouiandthuus, faar icke allenniste saa megitt, som dennem tilkommer, mens endoch saa gaat, som de det bør at hafue, Befinnder hannd nogen aff voris Betientte paa Holmen derudi at schee forkort, da schall Admiralen straxen det giffue voris Stadtholder tilkiennde, som derpaa tilbørligen schall remedere, och udi Admiralens Frawerelse Viceadmiralen det da giffue tilkiennde, om det saa enndeligen fornøden giøris, at det strax schal giffuis tilkiennde.

Och naar nogen af woris Orloug eller Cofardiskibe gaae till Søes, schal hannd lade giøre it Offuerslaug, paa huor megit Admunition och Proviant der behøffuis til denned Reygse, som dett giøre schall, huilchet Offuerslaug schall først aff hannem vnderschriffuis, siden af Admiralen och saa voris Stadtholder tilstilles, som schall paa vore Weigne giffue Ordre at bemelt Amunnitionn och Proviant bliffuer vdeffuerit til bemelte Schibs Fornødenhed, derefter see til, at bemelte Schib faar saa megid och saa gaaed Amunition och Proviant som der til forordinerit ehr. Naar Schibet er kommen tilbage, skall Admiralen och han lade sig giøre riichtig Regennschab, huorledes Amunition och Provianten er brugt och fortærit, nøttelig eller w-nøttelig, och huis de befinder wlougligen dermed at vere handlet, da lader voris Fiscal tilthale Capiteinen eller Schipperen, som der med burde at haffue Tilsuun, som den der hafuer bemelte Amunition och Proviant at despensere, at de derfor kunde tilbørligenn stannde til Rette, Særdeelis schulle de forordinere at dett øffrige af samme Amunition och Proviant bliffuer ethuert til sit Sted igien leffueritt, och at huad som restitueris, paa deris forige Recipise och Quitering, de paa

bemelte Amunition och Proviand hafuer giffuit, den Tid de vdseiglede, bliffuer affschrefuit, at den ganndsche Summa icke schal feris os til Vdgifft i de Reg^{ber}, som derom bliffuer paa woris Renntterie indleffuerit, menns alenne huad consumerit ehr, och paa det ald Vnderseff her udi kannd forekommis, schulle woris Capiteiner och Skippere, saa tillig de kommer her paa Lanndet igien, leffuere til woris Admiral enn vndersch^{ne} Forteignelse paa huis dage-ligen paa Reygsen af forbe^{te} Amunition och Proviand for-tærrit och medgannit ehr, och richtig Forteignelse, huor-mange Personner huer Maaltid ehr spissit, at den med deris Inndtægt kannd confereris, och dez bedre tilsees, huad i Behold kannd være, och mens holde richtig Journal huad huer Daug paa Reysen passerer, och huad Vind det ehr, paa det at der kannd efftersees och ærfahris, om de nogen goed Vinnd haffuer forsømmitt.

Viceadmiralen schall haffue udi goed Acht, naar dett hannem bliffuer befallit aff Admiralen, at der icke indsettes eller fororderis fleere Officerer, Schipper, Stymend, Baadtzmend och Bøsseschøttere paa woris Schibe, ennd som fornøden giøris, huert effter sin Storlighed, och at huercken Capitäiner, Schipper, Vnnder Officerer, Baadtz-mennd eller Bøsseschøttere indtager andet Goedtzs paa wore Skibe och Omkostning end vort egit Goedtz, wden det scheer effter woris Befalling eller til Cronens Fordeel och Beste. Dersom nogen der imod giør, schall samme Goedtzs, huis det were kannd, optagis till os, naar det aff Capitäinen eller Schipperen ansigis, och dersom Capitäinen, Schipper eller andre Vnnder Officerer dølger sligt med deris Skibs-folch, da schall saa megit som samme Goedtzs kannd beløbe, korttis vdi deris Lønn och Vnnderholding.

Naar woris Schibe ehre forsørgede med Amunition, Proviand, och huad de paa samme Reigse behøffuer, och Capitäinen eller Schipperen haffuer bekommit deris Instrux och Ordre huor henn de schulle seigle, och huad de paa samme Reyse schulle forrette, da schall Vice Admiralen haffue flittig Tilsien, at Schibet straxt affseigler med denn første goede och bequemme Vinnd, paa det at ingen goed Wind forsømmis, och woris Ærinnde icke bliffuer for-sømmitt formedelst Capitäinens eller Schiperens Ophold paa Lanndet; forsømmer ellers nogenn som til Schibett er ordinerit, da Capiteinen eller Schipperenn det strax giffue Vice Admiralen tilkiende, at de, som i saa Maader findes

forsømmelig, schal hannd (dog effter Admiralens Befalling) tilbørligenn lade straffe, och naar Schibet kommer tilbage, fitteligex examinere, om Capitainen eller Schipperen haffuer fyllistgiort denn Instrux, dennem vaar medgiffuen, och om enhuer paa samme Reigse haffuer forholdt effter denn Æd och Plicht, hannd till Oss er forbundet.

Naarsomhelst nogen Slags Materialier paa Holmen behøffuis, i huad det och er, skal da baade Admiralen och Viceadmiralen wnder deris Hænnder giffue det woris Stadtholder tilkiennde och specificere, saauit schee kand, huor till det schall forbruges, siden schall voris Statholder giffue Ordre, naar de bestilte Wahr ankommer, at de bliffuer annammit.

Ingen Materialier, were sig huad det were kannd, schall paa Holmen lefueris eller annammis wden dett scheer effter woris Stadtholders Ordre, huilchen schall addresseris och liude paa voris Admiral, da giffue Befalling til Material-sch^{ren}, saadanne Materialier att annamme, dog at de først besigtis och taxeris (saa frembt de iche allerede ere betingede) af woris Viceadmiral, och de som derpaa ere bestillede, saa at de bliffuer leffuerede saa goede som det sig bør, och for en billig Pris effter deris Wærd. Paa Thømmer schall settes en huer Mandz Mercke, som det leffuerer, at der kannd sees, om det siden er, som det bør at werre; huis iche, at Vice Admiralen det da gifuer tilkiennde Admiralen.

Woris Vice Admiral schall holde særdeelis Bog offuer samme Ordre, huor hoes schall indfærris den rette Quantitet, som er leffuerit, och Priissen derpaa, entten dett er betinget eller effter Taxation leffueris, huilchen Bog schall indgiffuis paa woris Rennterie, der at conferris med Material-schriffuerens Regenschab, naar det der Clareris, och schall Viceadmiralen giffue voris Admiral saadann tilkiennde, om hannd ey tilstedde ehr, och ellers alt huis forrettis, hannem det altid forstendige, och huis saa egentlig iche herudi Bestallingen er forfattid, schal hannem aff Admiralen befallis, paa det at indted forsømmis, som kand komme oss och Cronen til Gaufn och Beste.

Och efftersom wi wille, at til it huert Skib her effter schall ordineris en sær Capitein och Schipper, da schulle de haffue Inndseennde med det Inventarium af Seigel, Thoug, Ancher, som til samme Schib hører, huilckett Inventarium schall indfæris vdi en sær aff Admiralen och

Vice Admiralen beseigled och wunderschreffuid Bog och bemelte Capitain och Schipper tilstillis.

Vice Admiralen skall och haffue ligge saadan ehn Bog paa it huert Schibs Inventarium, och Materialschreffne dend thredie, som schulle vere beseiglede och wunderschreffne aff woris Stadtholder. Indtid schall forandris udi samme Inventarium wden Admiralen och Viceadmiralens Ordre, enten noget gammelt och w-døchtigt derfra schall tagis eller noget nyt Redschab dertil settis, och da schall saadant forandres, indschriffuis thilligge wdi alle threi bemelte Bøger, saa at di wdi alle Maader offuereens stemmer.

Vice Admiralen schall thiltale alle Capitainer och Skippere, betiidh at giffue tilkiennde huis der ved deris Skibe manngler, det were sig enndten aff Redschabett eller Thømmeradsen, at det i Thiide kannd bestilles och forferdiges.

Alt huis gammel Redschab, som schall leffueris igienn fra Skibenne, schall aff Vice Admiralen well offuerees och examineris, om de det saa lennge haffuer brugt, som de kunde, och saa louglic der med fahret, at samme gammel Redschab, som fra Orlogschibenne leffueris, siden kan brugis till voris Cofardischibe, och hafue vdi goed Agt, at de iche forwexser det nye Redschab, som de annammer, for gammelt, och saa leffuerer det gammele igien, Os och Cronen til største Schade, det samme schal observeris, naar nogit Redschab schall foris til eller fra Schibett, huilcket alt schall thilligge vdi de forbemelte threi Bøger inndferis.

Skall nogen nye Biugning foretagis eller gammelt Schib forhudis, da schall Vice Admiralen effter Admiralens Befaling ordinere, huad der till behoffuis, och schall Materialschriffuere her effter indted vdgiffue paa Bygmesterens, Schibsbyggeris eller deris Mestersuennes Seddeler, naar Vice Admiralen det ey haffuer vunderschreffuen, siden aff Admiralen, om handt tilstede er, vunderschreffne.

Voris Vice Admiral schall siden hafue goed Opsigt, at huis der till saadanne Biugninger forordineris, bliffuer der till forbrugt, saa at der med rigtigen och troligen omgaaes.

Huad Jernfang, Thømmeradtzs och anddet, som aff gamble och nye w-døchtige Schibe, der needer brydis, tagis och befindes gaat och brugeligt til andre Biugning eller fornøden, i huad det och werre kannd, det schall optagis

och foruaris, inndtill det kannnd brugis igien, och ellers rigtig Bog der offuer holdis, huor med woris Vice Admiral schall haffue fittig Inspection.

Hannnd schall ochsaa hafue goed Opsiun paa Rebberbanen, at gaat oc dyctig Garnn spinndis, saa at denn reenne Hamp ey forryckis, och et gaat Reedschab kannnd bliffue arbeidet och slagitt.

Iligemaade med Drøgen och Thieren fitteligen haffue Tillsiun, saauelsom med Maal och Wegt der paa, førend det kommer i Drøgenn, och siden dereffter igien, naar det till Schriffueren vdigien leffueris, saa ingen Vnndersleb derudi os och Cronen tilføyed worder.

Iligemaader schall hannnd hafue goed Opsiun med voris Smedie paa Bremmerholmb, huad Arbeide der bliffuer giort, och deroffuer lade holde rigtig Bog, och see well till, at huis der giøris, at det bliffuer wel giort och ret weyet, effter huilchen Wegt mesteren schall betalles, effter dennnd Thaxt som der paa huert Schippund schall giøris.

Dend samme Tilsium schall hannnd ochsaa haffue med alle andre Arbedtzsfolch aff Thømmermennd, Snedicker eller annndre Haandtwercher, were sig Mesteren eller Mestersuennenne, nemblig at hannnd seer till, huad for Materialier de faar wd, at arbeide, huorledes bemelte Materialier bliffuer forarbeidett, och huor til Arbeidet bliffuer anwennt och brugt.

Och paa det altingest herudi des rigtigere kannnd tilgaae, schulle alle Schriffuere paa Bremmerholmb, saauelsom Veyeren giffue huer Løffuerdag Afften til voris Vice Admiral enn richtige Forteignelse vnnder deris Hænnder, paa huis denn ganndsche Vgge igiennem er kommen till Indtegt och Wdgiffit, och forbrugt ehr, saa retteligen kand eptersees, huad med er gaaed, och huor til det er forbrugt, huilche Vgedags Zedeler ved eller naar Regenschab giøris paa Rentte Cammerit kannnd frembleggis och confereres wed Schriffuerens Regenschab och Weygerens Bog.

For samme Aarsagers Schyld skall Vice Admiralen well offuersee och vnnderschriffue alle Affreigninger, Quitaringer, Mantaler, Regenschaber och Affreigningers Quitandttszer, saawit till och paa Bremerholmb vdgiffuis, huem de och anrøre kannnd, ochsaa aff woris Admirall vnnderschriffuis, paa det at alting dermed richtigen och throligen kannnd werde omgaaed, epter Plictschyldighed, som det sig bør, och for os och Cronen forsuarligt kannnd verre.

Woris Vice Admiral schall haffue goed Opsict med Wacten paa Floden och Holmen, saa at denn til rette Tider blifuer beset och afførddt, saa som hannd for os och Cronen achter at forsuaere, och udi Admiralens Frauerelse giffue Ordet til Capiteinen paa Floden och Holmen, som Hoffuedvact schall haffue, och det meeste muligt ehr, om Natten Vagten besøge, saa enn huer paa forordinerit Sted och Tid goed Vact holder, och ellers udi alle Maader effter Artichlernis videre Inndhold strenngeligen lade straffe, som vid bør, naar nogen sig der imod forbryder.

Hannd schal ochsaa en Gang huert Monnet holde General Munstring offuer alt wort Søefolch, som ere udi voris Thienniste, och effter samme Munstring formeere Ruhlerne, paa det at de, som er dæede eller aftackede, kunde flugs aff de gamble Bøger eller Ruhler vdgjørís, at wi iche schulle betalle dennem lenngere, ennd som de giøre os Tienniste, och at saadanne enntten døde eller aftackede bliffuer strax aff Bøgerne vdgjort, schal Vice Admiralen self see, at Schriffueren saadant forretter, och sielff hoes sig haffue en rigtig och clar Register paa ald Holmens Folek, saa at alting kand holdes som det sig bør, naar hannem, som om er melt, tilsiges.

Styrmend, som till woris Thienniste effter Befalling bliffuer antagen, schall Vice Admiralen flittig lade examinere, huor och paa huad Steder, Faarwand och Haffner de ere kiennde, huilchen deris Bekiendelse och Anngifuende wdi Styrmandtzbogen paa Holmen vnnder deris Hænnder eller Mercher schall indførís. Och befindes det, at de iche ere kiennde paa de Steder, Faarwannd och Hauffner, som de dennem haffuer anngiffuid, da derforre tiltallis och effter Artichlerne och Søeretten strenngeligen straffís, och Schiperen, som de seigler med, tiltallis, at hannd gifuer tilkiende, naar Reigsen er gjort, om de ochsaa ere velbekienndt paa de Steder, Faarwaand och Hauffner, som de dennem hafuer anngiffuid. Befindes, at Schipperen dølger med dem, om de anderledes haffuer befundet end deris Anngiffuen er, da Skipperen derfor tiltallis och strenngeligen straffís.

Och naar der ochsaa tjl woris Flodes Thienniste schal anntagís Baadtzmend, skal Vice Admiralen eller [?] tilforen ordinere thuende Schippere dennem at examinere, om de kann eractis for goede døchtige Baadtzmend, huoreffter deris Besolding ochsaa schall gjørís; Och ellers ingen Baadtzmend eller nogen som Holmen betienner enten

antage eller forloffue vden hannd det Admiralen tilkiende giffuer.

In Summa, woris Vice Admiral schal hafue Inspection med alt dett, woris Flode och Schibe anngaar, eller ochsaa Bremmerholmb passerer, saa at en huer, som enten haffuer woris Bestallingsbreff eller udi andre Maader er antagen, at de retter sig effter samme Bestalingsbreffue, och giør, huad dennem tilkommer att giøre, tilbørligen och forsuarligen, som tro tiennere eigner och bør vdi alle Maader.

For aldtinngest schall hannd i goed Observation holde voris Schibs- och Arsinals Artichler, och straffe dennem, som der imod giør, søgenndis och befordreendis wdi alt woris och Cronnenns Beste, och dessen Schade at affuende, som en tro Tienner och erlig Mandd anstaar. Och for saadann hanns throe och willige Thienniste haffuer wi naadigst beuilgid at wille lade gifue hannem aarlig til Besolding sex hundrede Rdr. in specie och threi Hoffkledninger, huer Hoffkledning beregnett til 20 Corder. Och schall samme hanns Besolding begynnde och angaae fra Philippi Jacobi Daug 1652 och saaledis forfølgs aarligen saa lennge hand i samme vor Tienniste forbliffuer. Thi bede wi och biude wore Renttemestere, de som nu ere eller her effter komendis vorder, at de for^{ne} woris Vice Admiral Jørgenn Biernssen aarlig och udi rette Tide contenterer och fornøyer hannem for^{ne} hanns aarlig Besolding, ey giørendis hannem derpaa Forhindring i nogen Maader. Giffuit paa wort Slott Kiøbennhaffn dend 23 Martii Anno 1652.

Vnder vort Zignet

Friderich.

Ministeriernes Arkivs anden Afdeling, Bestallings Protokol Nr. 3 a, S. 195 ff.

21.

Instruktion for Admiralitetets Betjente paa Bremerholm. 1655.

F. 3. G. A. W. Efftersom, vi haffue for gaffnligt och raadsom befunden, en Admiralitet herudi vor kiøbsted Kiøbennhaffn at lade anrette, Da haffuer vores Rigens Admiral, den som nu er eller hereffter kommendes vorder, naar hand her tilstede er, der udi at præsidere, siden schal be^{te} collegium betienes af en Rentemester nemlig os elsch. Petter

Rets etc. Admiralen paa Bremmerholm Christopher Lindenow til etc. Admiralitetets Raad, os elsch. Henrich Møller och Poffuel Klingenberg, Vice Admiralen paa for^{ne} Bremmerholm Jørgen Biørnsøn, trende Capitainer, nemlig David de Neel, Capitain Helt och Cornelius Kruse saa och en Secreterer.

Wdi Fredstid schal for^{ne} Admiralitets Collegium holdes huer torsdag om morgenen, naar Klochen er otte, mens udi Krigs tider, han ofte nødig eractes, och naar det af vores Rigens Hofmester eller Rigens Admiral befales.

Wdi for^{ne} Admiralitet schal delibereres om alt huis søstatten och des forbedring herudi Riget kand vedkomme, men om huis vichtige sager som ved bemelte vores Admiralitet kand indfalde, derpaa schal ervartes vores naadigst resolution, effter at be^{te} Admiralitets underd. betenkende om sagens egentlig och rette beschaffenhed til os er bleffuen leveret.

Naar nogen af vores cofardie schibe effter befaling udseigler, da schal de instruction fra be^{te} Admiralitet med sig haffue, huoreffter de sig paa reysen forholde schal, och effter tilbagekomsten huer reyse under Admiralitets segl bevisliggiøre, at de sig effter samme instruction tilbørligen rettet haffuer.

For^{ne} Admiralitet schal effterhanden giøre forslag om middel och veye til Navigationers och Commerciers fortsettelse herudi Riget, saa och schibes bygning och underholding med mindste bekostning, vores Orlogsflode udi nødstit til formerelse. Item huor fornøden materialia med god commoditet och itide for billigste pris betinges och kiøbes kand. Disligeste ochsaa om Kiøbstedernes søefolch, færge- och schibbroers vedligeholdelse med ringeste omkostning saa och om billig och retmessig fergeløn, och alt andet som af os kand vorde befalet at deliberere om, huoreffter alle och enhuer som vedkommer, sig kand vide at rette och forholde. Hafn. 29 Aug. 1655.

Det kongelige Ghecimearkiv, Sjællandske Registre, 23, F. 655, og st. kgl. Bibliothek, ny kgl. Saml. Fol. Nr. 463 k.

22.

Forordning paa Holmen. 1656.

F. 3. G. A. W. at efftersom vi naadigst erfarer stor besuerlighed at forefalde for Admiralen och Vice Admiral paa Holmen med alting der at haffue tilbørlig indseende,

Da ville vi dett saaledes herefter indtil paa videre naadigst anordning dermed haffue forholdett som efterfølger

1. At Holmens Admiral och Vice Admiral¹⁾ schal haffue General inspection med ald huis som bet^e Holm vedkommer, isynderlighed at schibens inventarier holdes i god rictighed, Item at huis vare, som paa Holmen leffueres, døgtig ere, saa och rictigen som det sig bør vorder maalett och veyett.

2. Skal vores Capitain David de Nel haffve indseende med spisningen och huis deraf kand [dependere?], saa och med bødicher arbejde seyl och compas mager.

3. Capitain Heldt schal tage vare paa Schibs biugningen vere sig gamel eller nye, saa och smidien saavit søstatten vedkommer.

4. Skal Capitain Cornelius Kruse tage vare paa reberbanen och schibens udtachling, och huis enhuer saaledes a parte forskreffuett staar, forrettendes vorder, dertil haffuer hand och serdeeles at suare, och paa de materialier och vare sin sedel udgiffue som dertil behøffuis at forbruges, dog at slige sedeler huer ugge udi Admiralitetet siden bliffver indbragt, och der af dett heele collegio samptlig igiennem seet, och derefter des befunden rictighed approbered, Materialschriffuer kunde tilstilles hos sine Regnschaber at henlegge. Huor effter enhuer som vedkommer sig kand haffue at rette och forholde. Hafn. 8 Junii 1656.

23.

Instruktion for Admiralen og Viceadmiralen paa Holmen om Generalinspektion paa Holmen. 1656.

Wores Admiral och Vice Admiral paa Holmen schal indtil paa videre naadigst anordning haffue Generalinspektion paa Bremerholmb, och vores och Cronens beste af yderste magt och formue søge och fordre, och dersom de derudinden nogen mangel bryst eller forsømmelse hos nogen af Holmens betiente eller des anhørige eragter eller befinder, da os saadant at tilkiendegiffue at derpaa kand raades boed, och nødvendig forordning derimod giøres. Frembdeles schal de haffue flittig indseende, at de inventari bøger udi tilbørlig rictighed altid holdes, som paa vores schibe och des til-

¹⁾ I Marginen: Christopher Lindenow, Jørgen Biørnsen.

hørige redschab forfattede ere, saa at udi dennom altid ufeylbarligen bliffuer antegnede huis paa vore schibe levered vorder och derfra igien kommer, och schal saadanne bøger holdes in triplo, huoraf be^{te} Admiral och Vice Admiral den ene schal haffue och enhuer schibs Capitain eller schipper dend anden, mens den tridie schal udi munster schriffuer stuen forbliffve, Admiralitetet och des Assessoribus til effterretning. Med munstringen offver ald vores schibsfolck schal de och haffue tilbørlig indseende, och huer uge engang i det ringiste det self giøre, huoroffuer schal holdes rictig munster bøger, paa det mand daglig kand vide dend visse tal paa vores schibsfolch och huor de monne vere, saa at huer maanet engang deroffuer kand holdes General munstring, och ellers sig udi alting vagten och andet vedkommende rette och forholde effter dend instrux som dennom derom allerede giffuen er, eller hereffter af os giffuen vorder. Hafn. 8 Junii 1656.

24.

Instruktion for David de Neel anlangende Udspisningen paa Holmen med mere. 1656.

Bemelte vores Capitain schal med udspisningen paa Bremmerholm haffue tilbørlig indseende, och til en begyndelse tage en fortegnelse af Admiralitets Contrabog paa alt dett korn och Proviant, som nu findes udi forraad, och dett strax besigte och besee, om dett er døctigt och gott. Dernest schal hand giøre en visse offuerregning paa dett som fornøden giøres, och saadant vores Rentemester, som nu udi Admiralitetet sider, eller hereffter sidendes vorder, tilkiendegiffue, och flittig anfordring giøre, at saadant forschaffes. Huad som och indkommer eller leffueres, schal hand self besee, och dersom nogett deriblant udøgtigt befindes, da dett be^{te} vores Rentemester, eller udi Admiralitetets Collegio ansige, paa dett at derpaa tilbørligen kand raades boed.

Naar nu formedelst be^{te} vores Capitains flittig indseende gott korn indkommendes vorder, schal hand fremdeles befordre paa brygerhusett, at gott malt udi rette tide af biugett vorder giort, och saa megett, och i dend mengde, som ordinarie til vores søestatt kand behøffues. Iligemaader och at saa mange gryn udi bequæmelige tider

vorder giort, och meel maalett, Saa och at brødettt vorder gott ustraffeligt och i bequemme tider bagett, paa dett at deraf altid kand vere udi forraad, huilchett och med øll at brygge schal haffues i act. Herforuden haffuer hand och en visse offuerslag at giøre, paa huis ved, som til malt-giøren, bryggen och bagen kand vere fornøden, och saadant ochsaa iligemaader Rentemesteren at tilkiendegiffue, paa dett at dertil kand giøres fornøden anordning, fra huilche steder saadant ved komme schal. Til huilchen ende be^{te} vores Capitain hos Admiralitetet haffuer at befordre at schibe derhen betimmeligen med sommers tide kand henschiches dett at afhendte, och siden haffue tilbørligen udi act, at saadant ved tilbørligen tilstede kommer, och sparsommeligen vorder forbrugt.

Naar it eller [flere?] schibe effter vores naadigst befaling nogen steds udschiches, schal be^{te} vores Capitain af Admiralitetets Protocol en rictig extract leffuere paa huor megett folch paa samme schib eller schibe fare schal, och huor lang tid dett schal vere provianterit, huorpaa hand strax en sedel til vores Proviantschriffuer haffuer at forferdige paa saa megett, som hand af huer species dertil vdgiffue schal. Och herhos schal hand i agt haffue, at de species af kiød, flesch, sild, fisch och dislige, enhuer udi rette tide effter dend forraad, som derpaa er udi Provianthusett, heller anden deslige beschaffenhed bliffuer spisett och udgiffuett, Saa at intet deroffuer forderffues. Dernest schal hand haffue fittig tilsuun, att alt dett Proviant, som til enhuer schib forordnes, kommer inden schibs borde, och intet deraf bliffuer tilbage. Iligemaade ochsaa sig effter holden reyse hos Capitainerne, schipperne och andre sig erkyndige om vores schibsfolch tilbørligen effter den derom gjorde anordning ere blefne spisede. Och dersom hand anderledes fornemmer, da dett udi Admiralitetet at tilkiendegiffue, paa det at saadant ved behørige middel kand forekommes. Och naar schibe hiemkommer, schal hand lade sig vere angelegen, at dett øfrige Proviant paa vores Provianthus, som dett sig bør, igien vorder leveret. Den samme flid, som hand schal haffue med udspisningen paa schibene, schal hand ochsaa lade see med udspisningen paa Holmen, och til andre som Proviant nyder, saa at alting ordentlig och som dett sig bør tilgaaer, saa at vor och Cronens gaffn och beste dett meste mueligt er vorder søgt, och ey mere til regnschab ført end forspisett vorder, och folchett iche formindschett eller

betaget, som de med rette haffue schal. Dersom och nogen mangel derudinden schulde findes, schal hand dett udi Admiralitetet ansige, paa dett at fornøden anordning derimod kand vorde giort. Bemelte vores Capitain schal och vere tiltencht, hurledes en visse taxt med tid och stund paa vores flode lige ved Hollenderne och andre Nationer kand vorde holdett. Med Bødkerarbeide paa vores brøgers, saavel som Holmen kand be^{te} vores Capitain haffue saadan indseende. Nemlig at hand først lader forstendige, hur mange fade, tønder och anden fustagie ved vores søstatt findes udi beredschab. Och derhos giøre en visse offuerslag paa huormeget deraf til den gandsche flode behøffues. Och siden haffue omsorg for, at dett udi rette tide och ved god leylighed vorder giort och forschaffet. Och naar fornøden fade och tønder engang findes udi beredschab, at de da siden altid med god maneer underholdes och vel forvares, at derpaa ey siden videre schal bliffue mangel. Hand schal och iligemaade giøre en visse calculation och offuerslag paa huis som behøffues af klapholt, tøndstaffre, tøndebaand, och bondstager och hos Rentemesteren anholde, at saadant udi rette tide vorder huggett, indkiøbt och forschaffett, och siden tilbørligen forvarett, saa intet deraf bortkommer. Paa seyl, flage, Bolsaner, schandsklede, Compasser, nattglasse, lodliner och deslige kand Capitainen udi begyndelsen tage en memorial af inventari bøgerne paa saameget som ved en huer schib deraf findes, och derhos antegne hur gammel samme seyl ere, och dennom self besigtige och bese, huad mangel derpaa findes, och huad dertil af seyldug, haardug, heller och til andre nye seyle och flage behøffues, och hos Rentemesteren anholde, at alt saadant udi rette tide bliffuer bestilt och indkiøbt, siden schal hand befordre, at saadanne seyle og flage udi rette tide vorder giorde och tilbørligen forvarede, saa de iche kommer til schade. Hand kand och erkyndige sig om seylmagersuennene och lædrene, hurpaa altid schal holdes en visse tal, saavit som her til Floden fornøden giøres, at de tilbørligen vorder undervisede och lærde, och at de tillige med seyler, saa at de kand bliffue gode bodsfolch. Men at de ellers enten findes de er paa segellofften eller andensteds til at arbeide. Huad samme vores Capitain i saa maade, som forschreffuett staar, forrettendes vorder, derom schal hand huer uge udi Admiralitetet giøre relation, och hur fornøden giøres, siden sedeler

udgiffue, huilche udi Admiralitetet af dett heele Collegio schall igiennem sees och effter des befunden beschaffenhed approberede dennom som dett vedkommer leveres til at henlegge hos de tilhørige regnschaber. Hafn. 8 Junii 1656.

25.

Instruktion for Nicolai Heldt anlangende Skibsbygningen paa Holmen 1656.

Bemelte vores Capitain schal med Schibs-bygningen være sig gammel eller nye paa Bremerholm haffue tilbørlig indseende och nu strax i begyndelsen visitere och besigtige alle schibene inden och uden, oven och nedent, och derhos betragte, huad hos et huert fornøden befindes och schal for-tømmers, paa dett at den eene effter den anden i saa maader efter tiid och leylighed kand bliffue forferdigett. Siden schal benevnte Capitain i agt haffue, at alle vores schibe altid her effter tid effter anden med fortømmeren, drifven, Calfaten, peg och tiere vel vorder underholdet. Fremdeles at Schibene udi rette tide och udi synderlighed, naar nogen udrystning eller equipage schee schal, vorder kielhalet och reengiort, saa at urejnheden paa seyllatzen dennom intet schal forhindre. Naar nogen schib schal forbedres med plancher, barkholt, indholter, master eller deslige, da schal Capitainen dett self besee och med forsigtighed fornøden anordning giøre, at schibet eller schibene iche ufornøden udhugges, saa at de meere derved forverris end forbedres, men god tilsium bruge, at schibene for en ringe ting af forraadnede timmer ey gansche schal forderves, bliffue utette eller udi andre maader til schade komme. Naar nye Schibe efter vores naadigste befaling opsettes, da schal derpaa en vis certer udi Admiralitetet paa vores naadigste ratification forfattes, huorefter Capitainen siden schal haffue indseende, at saadan ordre och maal udi alting tilbørligen vorder efterkommit. Men fornemmelig, at bequemme timmer offuer alt til schibet tages och intet stort timmer udi spanner borthugges eller til schade kommer, och naar hand noget derimod at giøres formerker, da schal han sligt tømmermesteren eller mestersuennen ansige och med mesteren be-raadslaae, huorledes dett fornemmeste timmer bequemmeligst

kand bruges, saa at vores och kronens tjeneste det meste mueligt er derudinden kand søges och udi agt tages.

Om tømmermændene, borerne och saugskiererne, snedicherne, bilthugger, och blochdreyere [, som] udi vor tjeniste ere, skal hand sig først erkyndige och dennom siden udi visze quartier afdeele; paa det at de efter sagernes beskaffenhed i trej eller fire partier kunde arbejde. Och undertiden, ja vel ofte lade fordre special munsterbogen til sig, til at erfare om alt det folch, som udi deres quartier om morgenen och middag bliffver munstret, ere tilstede, och enhuer paa sit bestilte arbeide.

Ellers schall benevnte Capitain alt tømmerwerches arbeide och huad deraf dependerer med ald fiid och vindschibelihood lade driffue och fortsette, saa at vores tjeniste tilbørligen kand forrettes och arbeidet med iffuer fulddriffues.

Paa det timmer, som nu udi beredschab forefindes, kand Capitainen tage inventarium och siden giøre offuer-slag, huad ydermere af eg, fyr, master, spirer, rierner, vindbommer, haandspiger och deslige behøffuis til vores flaadens underholdning, saa och til en eller tou nye schibe aarlig effter lejlighed at lade bygge, huorfore hand hos Admiralitetet eller Rentemesteren haffuer at andholde och befordre, at saadant tømmer udi rette tide paa bequemme platzer vorder feldet, kiøbt, udført och paa Holmen forschaffet, men naar det der ankommer, at huer støche der effter nu brugelig sedvane besynderlig vorder merchet, huad det koster och strax til Bog ført. Deszligeste och, at peg och tiære, saa meget som til flaadens Calfatens underholding fornøden giøres, betimmelig vorder indkiøbt och tilveiebragt. Med smede och jern redschab som schibene tilhører schal Capitainen och haffue tilbørlig indseende, at alt saadant paa tilbørlig maneer vorder giort och iche for tung eller for plomp eller at noget unyttig vorder forbrugt. Item at dett Jern som brydes eller slages af de gamle schibe tilbørligen foruares indtil det igien til nogen brug kand bliffue anmeldt. I ligemaade och at de schibs anchor, som af nye giøres efter dend forrige paa Holmen brugelige Probe, vorder proberit førend de til noget schib leffueres. Och eftersom bem^{te} Capitain schal saaledes som foreschreffuet staar paa smede ridschabet agt haffue, saa schal hand och giøre en vizz offuerslag, huad jern hand aarlig eragter at kand medgaae och det udi Admiralitetet ouerleffuere, paa det at dereffter hos Rentemesterne kand beforders, at saadant udi

rette tide vorder bestillet och indkiøbt. Huad samme vores Capitain udi saa maade, som forschreffuit staar, forrettendis vorder, derom schal hand huer uge udi Admiralitetet giøre relation och huad fornøden giøres paa timmer och jern sine seddeler udgiffue [hulche] udi Admiralitetet af det heele Collegio schal igiennemsees och efter des befunden beschaffenhed approberede, dennem som vedkommer leueres til at henlegges hos de tilhørige regnschaber. Hafn. d. 8 Junii 1656.

26.

*Instruktion for Cornelius Kruse anlangende Reberbanen
og Skibsudtaklingen paa Holmen. 1656.*

Bemelte vores Capitain schal haffue inspection med vores reberbane och schibs udtachling, och til en begyndelse self erkyndige sig baade af inventari bøgerne och schibenes besigtelse, huad hand eragter af tachel och toug at vere i beredschab, saa och huor gamel enhuer slags findes. Derneft schal hand giøre en offuerslag huad fornøden eragtes, och haffue omsorg for, at huad som mangeler betimmelige kand til veje bringes. Naar samme schibe schal udtachles, eller gammel redschab renoveris, schal Capitainen lade sig vere angelegen at alting saa tych och lang som dett sig bør forschaffes. Item at schiperen tilbørligen fra sig leffuerer dett gammelt, naar hannom nytt tachel och toug derimod indleffueres, och at saadant gammelt til andre schibe bequommelige efter leyligheden bliffuer brugt eller giort til verch. Naar schibe schal udseyle, schal Capitainen erfare alle tougernes och tachelernes beschaffenhed, och naar reysen er endt, eftersee, om noget er bleffuen brøstfeldigt, hulchet hand schal til efterretning beholde udi god hukommelse. Paa Reberbanen schal bet^e Capitain giffue god agt, at hampett vorder reen heglett, och god kabel garn spundet, hand schal och giffue rebslageren schrifftlig huad sortement af tachel och toug hand huer gang schal slage och forferdige, och derhos lade sig vere angelegen, at tougerne vorder vel slagne, tilbørlig tørrede och tierede, och at med tierit sparsommelige omgaaes. Disligeste schal hand och altid giøre en vis offuerslag, huad hand eragter af hamp och tiere at fornøden giøres, och dett udi Admiralitetet at offuergiffue til at befordre hos Rentemesteren, at saadant betimmelige vorder indkiøbt och forschaffett. Och huad

hand i saa maader, som forchreffuett staar, forrettendes vorder, derom schal hand huer uge udi Admiralitetet giøre relation, och huor fornøden giøres paa de specificerte materialier sine sedeler udgiffue, huilche udi Admiralitetet af det hele Collegio schal igiennem sees och effter des befunden beschaffenhed approberede dennom som dett vedkommer leffueres til at henlegge hos de tilhørige regnschaber. Hafn. 8 Junii 1656.

Nr. 22—26 ere tagne fra Sjællandske Registre, 23, Folio 810 ff., i det kongelige Geheimearkiv.

27.

Bestalling for Admiral Niels Juel som Tilsynsmand paa Holmen. 1657.

Vii Friderich dend Tredie med Guds Naade Danmarches, Norges, Wendes och Gottes Konningh, Hertug udj Slessuig, Holsteen, Stormarn och Dytmerschen, Greffue vdj Oldenborg och Delmenhorst, Giøre alle witterligt, att wj naadigste haffuer antagit och bestillit, saa och hermed antager och bestiller, oss Elschelige Niels Juel thill Hundtzbech, wor mand och tienner, for en tilsyns mand paa Bremerholmb, och schall hand lade sig bruge til lands och vands, huor wj hans tienniste behøffer, och schall hand i samme sin tienniste vere oss vore Rigger och lande huld och tro, dessen gaffn och beste vide och ramme, schade och forderf der imod hindre och affverge och ellers haffue thilbørlig tilsyn och befaling paa Holmen her for vort Slott Kiøbenhaffn, och der samme steds haffue flittig Indseende med alle Handwercker och Daglønner, saauell som och med woris Schibe, Schibsfolch, Schippere, Rebslager, Styremend, Baadtzmand, Tømmermend, Saugschierer, och alle andre, som der arbeider paa Holmen, saa enhuer med fid og troschab varer sit befalede Arbeid. Dissligeste at enhuer forføger sig vdj betimmelig tid paa arbeidett thil dend rette forornede tid och klocheslet, saa at ingen sig fordrister fra sin gierning och sit Arbeide at begiffue for dend rette ordinarie wedtagen time och klocheslaug. Dissligeste schall hand haffue opseende med vor Kost och Spising der paa Holmen och Schibene, Saa at der indtet spildes till w-nøtte, iche heller at der spises nogele andre paa Holmen eller Schibene paa vor bekostning, end de

som haffuer der bestilling, ey heller at der fanger nogen vdspsining aff Holmen, vden dj som er i tiennisten och ere syge, eller haffue fanget schade i voris tienniste, och ligger med fersche Saar vnder Bardschers Hender, och det da dennem synderligen paa nogen tid paa vore vegne thil-lades, och schall hand med stoer fid haffue tilsium med Skriffueren paa Holmen, att hand dagligen fittelige op-tegner, huor mange Personner huer maaltid komme til bords, paa det att saa mange, som da iche kommer thil-stede, det da oss till beste hoes Kochen och Kioldersuenden kand bliffue quitterit. Iligemaade schall Admiralen haffue tilsium med Skriffueren, at hand rigtigen och fitteligen optegner, huis forsømmelse Tømmermendene, Handtwercher och Daglønnere hender at begaa saa och dennem det i deres fortientde Daglønn kortes, och derforuden dennem tilbørligen lader straffe. Fornømblic schall Admiralen grand-giffueligen haffue tilsium och goed acht med alle Mesterne for Wercherne, och alle Skriffuere som haffuer woris for-seglede och vnderschreffne bestallinge, at enhuer sig effter voris vdgangene bestallinger i alle Punchter och Artichler retter och forholder, tilbørligen och forsuarligen, som tro tiennere egner och bør udj alle maader, Iligemaader schall Admiralen haffue flittig Indsseeende med Skippere paa vores Orlog och Cofardi Skibe, att dj i alle maader forholder dennem effter woris vdgangene Skippers bestillinger, effter dend Eed dj oss giort haffuer, dissligeste at Styremendene och baadsmendene varer flittig paa deres Thieniste och paa Skibene, saa att voris Reiser for deris forsømmelse schyld iche bliffuer forsømmit eller forhinderit, vdj ligemaader schal hand selff Personligen huer løffuedag, heller om wgen naar Behoff giøres, munstre vore Schibs folch och Thømmermend som det sig bør. Sammeledis schall hand haffue i agt med, at der iche indsettis eller forordnis mere Schibs folch med Schippere, Baadsmend och Styremend paa vore Cofardischibe, end som till nødtøfft behoff giøres, som paa andre Kiøbmends Schibe, huer effter sit størlighed, om det er ellers gott befarenn Søefolch, och att huерchen Schipperne eller Baadsmendene indtager andet godtz paa vore Schibe och omkostning end vort egit goedts, vden det scheer effter vor befalling eller till vor fordeell och beste. Hand schall och i ligemaade haffue goed tilsium med alle Schippere, Styremend, Baadsmend och Bysseschyttere, att de iche heller indtager Nogit goods lidet eller megit,

med dennem ind paa vore Cofardi schibe, vidre end Schibs Artichelerne de nu beuilge, Ey heller vidre paa Orlogschibene, men aldeelis rette dennem effter voris Mandat dend 4. Septemb^r 1609 vdgangen, dersom nogen her imod gior, da for^{ne} Nielss Juell att tilsige och formelde, och samme goeds huis det were kand att optagis til oss, naar det hannem aff Capitainerne anmeldis, dersom schipperen eller andre dølger sligt med deres Schibs folch, da schall saa megit, som samme gods kand beløbe sig werd at were, kortis schipperne udj deris løn och vnderholding. Dissligeste schall det och vere Admiralen strengeligen anbefallet att haffue flittig tilsuon och goed acht med alle Inuentarier, att de altid w-foranderit effter alle bestillingers Indhold holdes vdj tilbørlig acht och werd, saa aldeelis Indtet i nogen maader der udj formeeriss vdj vdgiften, fornømlig med huis Redschab aarligen der til floden forwexlis; huor effter och iche anderledis schall qvitteris; vdj ligemaader schall hand haffue varetegt med Hamp, Kabelgarn, Boldaud, Jern, werch, bolte, Søm och sligt andet som behøffuis till Skibene och vdtages hoes schriffueren, och vdj Smiden der paa Holmen, at huer Schipper iche vdtager och bekommer saa megit, som huer dennem siunes gott at were, men effter som Nødtørfften forderer, och iche mere. Och huis som vdj saa maader vdtagis hoes Schriffueren och paa Smiden schall optegnis paa Sedeler, huilche Sedeler alle forⁿ Nielss Juell med en aff schipperne, som dertil paa vore vegne forordnis, schall vnderschriffue. Iligemaader will wj Strengeligen och aluorligen befallet haffue Admiralen, att huer gang naar nye ellers gamble Segell schall schieris och omvexlis saauel som och naar nye eller gammel Redschabs omvexlning scheer, schall Admiralen selff med Offuerschipperen vere offuerwerendis tilstede, och haffue flittig Indseende med maall och vegt, at dermed i alle maader Rigtigen omgaaes, saa at naar det nye vdmaales eller vdweyes och det effter maall och vegt aff schipperen eller andre Betroende annammis, da schulle samme Personner som dett Ny annammer, effter schriffuerens Bestilling forplicht vere ligesaa megit gammelt strax til schriffueren igien att leffuere vdj for^{ne} Nielss Juells, Offuerschipperens, Veyerens och Maalerens offuerwerelse. Saa och att naar schriffueren aff Nielss Juell qvitteris for huis nytt som hand vdeffuerit haffuer, da schall [aff] schriffueren iche mindre wegt och maall i samme qvitering igien indførís, end det nye werit haffuer,

aff huis Species schriffueren aff schipperen eller andre i steden for det vdleffuerede igien till Indtøgt annamit haffuer, saa der med omgaaes effter inventarium saa og Schipperens jnstrux och schriffuerens Bestilling. Iligemaade naar nogen nye bygning schall opsettis, eller och nogen gamel Bygning schall forhudes, da schall alleslags speger huis dertill forbruges och behøffues vdi Admiralen och mesterens vnder-schreffne sedeler specificeris ved lengden, vegt och tall, saa och paa huad sted vdi schibet samme Speger forbrugtt bliffuer, Nemblig schall och haffuis vdi goed agt, naar mand fra Kølen vden och inden borde begynder at till plancke schibet, huor mange Speger huer Planche gang vdi sier behøffuer och saa fremdeles ind til schibet vden och inden gandsche bliffuer till planchet, och saaledis som forschreffuet staaer schal formeldis vdi Admiralen och mesternis vnder-schreffne Sedeler huormange Speger till dend største planche-gang behøffuis, Saa och till anden tredie och fierde och saa fremdelis till den sidste planche-gang, ligesaa holdes och med Barchholt och Kneer. Belangende huis Spiger til offuerloget i schibet forbruges, der schall holdes och effter som huer Planche-gang behøffuer fra Stauffne och til Styre, iligemaade naar nogen Sckib bliffuer slit, och igien paa ny optimmerit, da schall Admiralen med mesteren paa Holmen dermed haffue flittig indseende, at alle Jernfang, som vdslides af dend gamble bygning som affslitt bliffuer, kand i goed foruaring paa tillbørlig steder henleges, och effterhaanden till det samme schib paa de samme steder igien bruges, huor det tillforne har werit forjernet och forboltet, Saa til saadan gamble Bygninger, som igien fortimmerit bliffuer, indtet nyt Jernfang widere bruges, end som huis til forn dertill haffuer werit brugt, Da paa det mand dess bedre kand haffue en viss affretning om huis Jernfang till alle nye Bygninger behøffuis, som paa Holmen opsettes, da schall Admiralen med mesteren paa Holmen haffue flittig Indseende med huiss Jern som til samme schib bruges, at dermed i alle maader rigtig omgaaes, och schall huer bolt udj sær udj Admiralens och mesterens vnderschreffne Sedeler wed lengden och wegten specificeris, saa och paa huad sted dend udj schibet bliffuer forboltet och forbrugt; saa mand kand haffue en nøyagtig effterretning, naar schibet for alder iche kand giøre Riget lenger tienneste, huor mange bolter aff huer slagss mand hoss dennem schall haffue at fordre, som bliffuer thill-betroed schibet att slide. Item ald Jernfang, Kaaber, Blye

Thin och Messing med anden Materialia, som fra de gamble schibe och andre Bygninger til schriffueren paa Holmen leffueris, dermed schall Admiralen paa Holmen udj efterfølgende maade lade forholde och iche anderledes, saa at alle for^{ne} Materialia schall først leffueris till veyer huusset, och der aff dend sorne weyer weyes och maalles och siden rigtigen udj vegt och maall udj veyerens bøger registeris ved Dag och Datum, der nest schulle samme materialia effter rigtig beuiss aff En aff Holmens betroede schriffuere paa weyer huusset annammes, och aff hannem till woris gaffn och fordeell effter rigtige sedeler igien giffuis, huilchen schriffuerens Regenschab aarligen, naar de forhøris, imod weyerbogen schulle confereris. Item schulle Admiralen och mesteren paa Holmen haffue flittig indseende med mester Smiden for Tømmermendene, som effter denne Bestillings datum effter schibsbygmesterens betenchende och sparsommeligste offuerslaug schulle effter haanden, naar floeden det forderer, vdtage huis Jernspiger, werch och thiere till beg, Tømmer, deeler och andet, som iche er forfattit i Schippe-rens Inventario, til floedens aarlig behoff och wnderholding, och huis befindis iche der med rigtigen omgaaes, da schulle mestersuenden der for tiltalles och straffes. Belangende huis tiere, Linner, Merling, Hysing, weffling och Segelgarn, som aarlig till floedens tachling och wdredning forderis, saauelsom och huis atschillige andre Species til de aarlig Reisser behøffuis, och huis hoes schriffueren paa Holmen vdtages, dermed schall Admiralen med woris forordnede och betroede Offuerschippere paa Holmen, haffue tilbørlig och goed tilsium, at en huer iche meere bekommer, end wel behøffuis och fornøden giøres, baade til tachling og paa Reisenn, saasom med for^{ne} Species omgaaes det Sparsommeligste mueligt er och schee kand. Dissligeste schall och haffuis vdj goed acht, att schriffueren paa Holmen iche qvitteris for meere, end som paa reisen kand eragtis at vere medgangen och forbrugt till wore egne schibes fornødenhed, for huilche Species schipperne schulle tilholdis och pligtig were, at giøre Rede och regenschab, naar dj fra Reiserne hiem kommendes worder. Belangende Allen, tøndemaall och wecht dermed schall Admiralen paa Holmen haffue flittig indseende och lade sig høyligen were befallit, at allen, wecht och tøndemaall, och mindre maall rigtigen och w-forfalschet holdis effter Kiøbenhaffns Allen, vecht och tønde, saa der med all wahre, som till Holmen och

fra Holmen leffueris i alle maader rigtigen omgaaes, effter som for oss forsuarlig kand were. Dermed schall hand och holde offuer forbemelte schibsfolch gott Regiment effter som Leiligheden tilsiger, och schall hand altid Sielff personligen det meste mueligt er, lade sig finde paa Holmen, paa det at wort arbeid kand dess bedere gaa for sig och hand sin befalling kand fuldgjøre; hand schall och altid haffue goed tilsium, saa att der iche scheer formedelst hans forsømmelse eller vffittighed nogen schade paa dennem, enten i en maade eller anden, och schal hand selff wdi wor Rigens Admirals saauelsom Rigens vice-Admirals frawerelse vare der paa att giffue wagtmasteren Løssenn, som besetter wagten paa schibene och Holmen, och altid holde strengeligen offuer wachten, att dend iche bliffuer forsømmit i nogen maader. Iche heller schall hand bruge wort folch i Hans egen eller andre bestilling eller arbeide, i nogen maader, iche heller schall for^{ne} Nielss Juell tilstede, at Portene eller lagerne paa Holmen vorder effter besat wagt obnet och oplost i nogen maader, wden det scheer for nogen synderlig aarsag schyld oss til beste. Dersom Nogen af schipperne giøre lange Reiser, da schall hand lade forfare, om schipperne haffuer schyld der udj; findes da schippernes brøst och forsømmelse, da schal hand lade gaa dom paa hannem och staa sin Rett effter dommen. Item Styremend, som till woris tienneste effter befalling antages, schall fitteligen examineris, huor och paa huad steder dj ere kiende, huilcken deris bekiendelse och angiuende vdi Styremands bogen wnder deris merche eller haand schall registeris, och huis befindes att dj iche ere dygtige paa dj farwand, som de dennem angiffuet haffuer, da schulle de derfor tiltalles och straffes effter Artichlen, och Særetten. Derhoess schall for^{ne} Nielss Juell tilholde huer schipper, naar hand hiemkommer, at hand formelder om deres Styrmend, som wor med hannem paa Reisen, findes goed och døgtige att were kiendt for en Styremand paa dj farvand, hand giffuer sig vd for. Dersom Schipperne dølger med Styremendene, staa och til Rette paa deris liff och gods, om der kommer nogen schade paa. Belangende huis gemeen schibs folch aff Admiralen till woris floedis tienniste bliffuer antagit, schulle først, førind dj till woris tienniste maa indschriffuis och annamis, offuerhøris aff tvende schippere, om dj och for dychtige Baadtsmend kunde erachtis eller och iche, huor effter och en schall

gjøres besolding. Ingen, som mand for billig aarsag kand haffue misstancke [misstænkt?], maa fordris til noget Schipperschab eller anden bestilling; Iligemaader schall och ingen betroes eller bestilles for Schibsofficerer, med mindre hand til dend bestilling dychtig kand vere hand tillforderit och betroet bliffuer; schall och for^{ne} Nielss Juell iche heller, vden det bliffuer hannem befallet, tage nogen udj voris tienneste paa Holmen eller paa Schibene, iche heller forloffue nogen aff tiennisten, vden det befaller hannem, da schall hand iche giffue dennem Passbord, førind hand taller med dennem, som hannem haffuer at commandere, och staaar hoes Schriffueren och seer der paa, at deris naffn bliffuer indtegnit vdj Bogen at were forloffuit aff tiennisten, och der hoes, paa huilchen Dag det scheer, huor paa for^{ne} Nielss Juell och schall holde hoes sig it clar Register, saa at aldingest kand holdes rigtig som det sig bør, naar hand derom tilsigis. Hand schall och tit och ofte om Vgen gaa paa Holmen vnder Maaltidet, och forfare hoes folchet, om dj bekommer mad och øll, som dennem bør, till nødtørfft, och haffue goed tilsium, at Kochen och Kieldersuenden omgaaes wel med fætallie, saa det bliffuer wel fliet for folchet; findes der nogen Brøst paa, da schall hand giffue det paa vore vegne, wor Rigens Admiral, Statholder, och huem wj det befaller tilkiende; der som och befindis, at en eller flere gjør Mytterj af Motuillighed paa mad och øll, eller paa andet sligt vden billig aarsag, och iche tilforn haffuer giffuet deris brøst tilkiende, da schall for^{ne} Nielss Juell lade dend samme eller dennem, som det gjøre, fengsseligen indsette, och lade gaa dom och straff der offuer, som det sig bør, och schall hand Ingen, vden det bliffuer hannem synderlig befallit paa vore vegne, lade rette paa liffruit, end dog att dj ere dømbte fra Halssen. Schall och for^{ne} Nielss Juell saa forordne, at det om alle Hellige Dage eller andre Dage, naar iche arbeides paa Holmen, med wachten da forholdess effter Holmenss Artichler, och vare paa Holmen, om behoff gjøress, det were sig i huis maader det were kunde, for huilchet folch altid en aff Skibs Presterne schulle ware paa Holmen at gjøre thienniste paa samme Thid, om dj ere tilstede. Aresten, leffuerandtzer til Holmen, fætallie fra provianthusit til Holmen och schibene, wagten paa Holmen och floeden, dend daglig spisning paa Holmen och Schibene och det affkortning med Koch och Kieldersuend, Schippennis w-flittige Stunding, lange Reiser, Styremends

w-erfarenhed, Skippers, Styremends och Baadsmends føring, Thømmermend at antage och forloffue med mere, Skippere Bestillinger och Artichlerne disse og andre Puncter indholder, der med haver Admiralen paa Holmen sig effter woris vdgangen articler och Skippere Bestilling i alle maader at forholde. Och schall for^{ne} Nielss Juell were tro, willig och flittig, och wdj alle maader ramme wort gaffn och beste med goed tilsium paa Holmen, Skibbene med Skibs folch, effter som forschreffuit staar. Saa schall hand och haffue flittig Indseende med vore boeder och folchet, som deri boer, ved Østerport, at der ingen disordre med Hoerj, Suermen, Øllsall, Drichen eller anden motuillighed begaaes, ey heller nogen der imod Rett och Billighed enten det weyfarendes eller andre were kand, som will hid til Byen, med wed och andet wdførmis, opholdes eller molesteris; dersom och nogen der boendes derudj ertappis eller betredis, wille wj naadigst, att hand der offuer tilbørligen schall lade straffue, saa frembt hand iche self dertil wil suare. Och der hoes schall for^{ne} Nielss Juell vere oss wores Riges Hoffmester och Admiral saa vell som Rigens vice-Admiral, de som nu ere, eller her effter forordnes paa vore vegne, hørig och lydig i alle maader, och huis dj hannem paa worc wegne tilsiger och befaller, der effter schal hand sig haffue att rette och forholde. For slig hans willig och tro tienniste haffuer wj naadigst beuilget, at wille lade giffue hannem aarligen offuer alt til besolding Sex Hundrede gamle daller, foder och maall paa en Hest och threj seduanlig Hoffkledninger, och schall samme hans besolding begynde och angaa fra dette wort bestallings dato, och saaledis forfølgis imeden och ald den stund, wj hannem wdj samme wor tienneste agter at bruge, eller vj anderledis derom lader forordne, och schall hand i alle maader lade sig finde villig och wfortroeden till voris thienneste, som hand det oss i alle maader loffuit och tilsagt haffuer, som hand det for oss med Rette och billighed agter at forsuare. Giffuet paa wort Slott Kiøbenhaffn den 14 Junij Anno 1657.

Vnder vort Zignet.

Friderich.

(L. S.).

Afskrift blandt Langebeks Collectanea i det store kongelige Bibliothek, Pakke Nr. 199. Bestillingen er enslydende med den, der blev udfærdiget for Christopher Lindenow som Admiral paa Holmen den 25 Januar 1645, og som findes i Sjællandske Registre, 21, Fol. 328 ff.

Ovenfor S. 187 Anm. 2 er aftrykt et Reskript, dateret 7 December 1657, til Rigens Admiral Ove Gedde, som befales at forestille Niels

Juel til at være Tilsynsmand paa Holmen efter den ham givne Bestalling, saa at han kan tage sit Sæde i Admiralitetet. Da Bestallingen er dateret 14 Juni 1657 maa man vel antage, at Niels Juel først er tiltraadt sit Embede i December 1657.

28.

Instruktion for Arent Tengnagel som Ekvipagemester paa Holmen. 1664.

Instruction hvoreffter Vii Friederich dend Tredie etc. Naadigst ville haffue, at voris Equipagemester paa Bremerholmb Os Elskel. Arendt Thingnagel sig udi sin bestillings forvaltning och forretning indtil paa videre Naadigste anordning skall rette och forholde.

1.

Skall voris Equipage Mester huer Morgen och Middag tillige med Munsterschriueren fittig ved Munstringen opvarte och udi Særdelished obseruere, at alle Daglønnere tillige med de andre, Munstring suare schall, vfeilbarligen sig till Munstringen lade finde.

2.

Naar Munstringen er skeed, schall hand folchene paa voris arbeide fordeele effter den ordre hand kand hafue af voris Admiralitet eller Admiralen paa holmen, och udi goed acht haffue, at ingen aff folchene till noget arbeid vden paa holmen till voris thieniste vorder brugte.

3.

Naar folchene huer paa sit arbeide ere fordeelte, da udi acht at hafue, at een huer sit arbeid med fiid forretter, och dermed voris thienniste med beste fordele muelig fordrer.

4.

Ald vtroeschab, som paa Holmen eller ved vorris floede kunde begaas, skall hand søge at hindre och affuerge, och om hand nogen udi sligt ertapper, da dennem tilbørlig at lade straffe; Mens er Sagen aff nogen Importance, da det Admiralitetet at tilkiende gifue, paa det derofuer Rett kand holdes, och effter forseelsen straffis.

5.

Naar Baadsfolchene paa holmen blifuer spiiiset, da at gifue acht paa, at folchene det udi Rettetid och tilbørlig bekommer, som Wi dennem Naadigst hafuer forundt, saa at folchene ey med billighed kand hafue aarsag ofuer Spiis-

ningen udi nogen maade at klage, och at hand huer Maaltid flittig opteigner huor mange Persohner der spises, at det imod Kielder Suendens Regenschab kand confereris, paa det os derudi ey skulle schee forkort.

6.

Naar Prouiant till voris Skibe vorder udgiffuit, da skall hand iligemaader haffue flittig Indseende, at Prouiandt er gott och vlasteligt, saa och at det wirchelig efter ordre inden borde kommer, och dersom hand nogen mangel derudi fornemmer, da det Admiralitetet och huor ellers nødtigt kunde vere at tilkiende gifue.

7.

Naar Skiibene ere hiembkomne och Køchennet slucht, da flittig at eftersee, huad aff Prouiandt till ofuers bør at vere, och med den, som Prouiandt udi foruarung haffuer hafft, afregning giøre, och huis aff Prouiantet till offuers er, det paa Prouianthuuset at lade leffuere, och derpaa tage rigtig Quitering, som hand udi Admiralitetet hafuer at indleffuere til Registering, huor fra den siden udi voris Skattkammer schall indleffueris til Conferering imod Prouiandschriffuerens Regenschab, paa det at os derudi ey noget schulle skee forkort.

8.

Inventarierne ofuer alle voris Skibe, smaa och store, sampt Brabenncken tilhørende, iligemaader huis til Skibsbygningen, Smeden, Køckenet, Reberbanen, Seigelloftet och huis Inventarier paa holmen ellers kunde findes, skall hand efter see, saa och med Bøgerne conferere, och tilholde Munsterskrifueren bøgerne derofuer rigtig at holde. Och paa det med Skibenes Inventarier desto richtigere kand tilgaae, da schall till lofterne, huor it huer Skibs Reedskab foruaris, giøris thuende Laase och Nøgler, huor af Equipage Mester den eene, och et huert Skibs Skipper dend anden Nøgel udi forvaring skall hafue, och skall hand samme Lofte tillige med Skipperne flitig och udi det mindste een gang huer Vgge bese, at Reedschabet ey af Regen eller tagdrob forderffuis.

9.

Saa snart som hand Inventarierne haffuer beseet, skall hand udi Admiralitetet een richtig Forteignelse leffuere paa huis till et huert Skib fattis, paa det et huert Skibs Reedschab kand bliffue completerit.

10.

Naar Skibene efter fuldendte Reyser ere hiembkomne, skall hand Skibenis Reedschab emod Inventarij bøgerne conferere, och huis hand deraf for Slidet eller Vdøchtig befinder, det da Admiralitetet at tilkiende giffue, paa det, om huis deraf schall henleggis, Admiralitetet derom kand giffue Ordre och videre anstalt giøre, andet udi des Sted som fattis at forschafe, paa det Skibenes Reedschab saauit mueligt altid kand vere compleet.

11.

Sædelerne paa de Materialier, huilche til floeden och Holmen dauglig medgaar och behøffuis, skall udi Munsterschiffuerstuen skrifuis, och skall Equipagemesteren samme Zeddeler eftersee och sig erkynde, huor til det, udi huis Sted andet begeris, er forbrugt, saa och om det, huis begeris, nødig er, och efter des befunden rigtighed skall hand samme Zeddeler underteigne, som siden af Admiralerne kand autoriceris, efter huilchet Seddelerne udi Munsterschiffuerstuen igien skall frembwis, efter forige Maneer stemplis och deraf skall extraheris, huis deraf Inventarierne ey endelig vedkommer.

12.

Alle Materialier, som till Skibenes vdreedning nøduendig behøffuis och Inuentarierne ey vedkommer, skall Equipage Mester efter fuldendt Reyse eftersee, och huis deraf er forbrugt, skall under schipperen och Captainens haand, som med Skibet hafuer seiglit, rigtig forklaris; huad deraf till offuers er, skall Equipage Mesteren paa lofftet, huor et huert Skibs Reedschab foruaris indtil Skibet igien vdgaaer, henlegges, huor offuer Epuipage Mesteren een sær forteignelse skall holde.

13.

Och paa det at voris Equipage Mester ey nogen Seddeler paa de Materialier och thømmer ey findes skulle vdgiffue, da skall hand, saauit hand det Nøduendig erachter, udi Materialstuen och thømmerhauffen Materialierne och thømmerit ofuersee, och om hand af nogen Slags defect finder, skall hand Admiralitetit det betiide tilkiende gifue, paa det huis fattis och Nøduendig behøffuis effter Muelighed igien kand forschaffis.

14.

Skall Equipage Mesteren hafue goed opsyn med voris Flode, at dend blifuer wellagt, fortøyet och med vrie holter

forsiunit, sampt flitig befordre, at samme flode udi rette tiide blifuer vell dichtet, sampt des Master, Roer och Stenger vorder vell skraffuit och lapsahlet, saa och saa reenhold, at floden baade effter Regen eller Sneevand med Salt Vand blifuer vell effterschiølt, paa det at dend ved slige hendelser aff Regen och Sneewand ingen Skade skulde tilføyes, och hafuer hand i det Ringeste thoe eller threi gange om Vggen Sligt at efftersee, saa och at Dagvochterne paa Skibene gior flittig deris opvartning, och holder Skibbene med pumpen lendtz. Det Samme haffuer hand med ald anden voris fartøey udi acht at hafue, saauel och ey tilstede, at noget fremmedt fartøey stoort eller smaat sig fortøeyer eller legger endten ved holmen eller floden.

15.

Equipage Mesteren skall och saa tage flitig udi acht, naar Skibene kiøhallis, at alting blifuer wel forseet, paa det ingen Vløche eller vlempe Skibene i nogen maader skulle kunde tilføyes.

16.

Med Wachterne, som ved Capitainerne, Lientenanterne och Skipperne paa holmen och floden worder paa och af førte, och deris post dereffter, skall hand saauit hafue indseende, at om hand fornemmer nogen vrichtighed derudi at forefalde, da det voris Rigens Admiral eller Admiralitetet tilkiendegifue, paa det een Huer effter sin forseelse kand werde straffet.

17.

Hand skall ey nogen fange, som her till holmen kunde werde skichet, antage, uden derhos følger deris domb, och hand det Admiralitetet tilforne hafuer tilkiendegifuit, huilchen Domb hand, som seduanlig, udi Munsterstuen till goed foruaring hafuer at indlefuere, fangen udi Jern at lade slaae, och derfor quiterer; hand skall och fangefougderne tilholde, at fangerne deris arbeid saaledis forretter som Enhuer bør at giøre, och derhoess hafue indseende, at fangerne dend dennem tillagte lifs underholding rigtig bekommer.

18.

Paa Skibs Bygge Pladtzen, Brabenchen, Smeden, Reberbannen, Seigel lofftet, Bilthugger och Blochedreyer Stuffuen, sampt huor ellers till voris flode vorder arbeidet, skall hand hafue flittig indseende, at ald Arbed blifuer døgtig och vel giort, saa och med flid til voris thieniste fortsat,

och huis hand fornemmer noget herimod at kunde passere, da det Admiralitetet eller Admirallerne at tilkiende gifue.

19.

Med alle Holmens Bygninger och huad deraf dependerer skall hand hafue flittig Indseende, at de alle vel vedlige-holdes, saa at huis derudi foruaris, kand vel vere conseruerit.

20.

Naar folchene gaar om Aftenen aff arbeidet, da schall hand hafue flitig indseende, at alle døre paa Holmen, nemblig: udi Materialstuen, thømmer och Deelhaffuen, Reberbanen, och Smeden vorder tilluchte, udi Særdelighed tilholde fangefougderne, at thruncken for fangerne blifuer udi rette tiid tillucht, och lade Nøglerne huer Aften udi sit huus af fangefougderne leffuere, saauel och Nøglen til holmens Porte til sig tage.

21.

Skall hand och haffue flitig tilsium om windteren, at der dagelig bliffuer iiset om floden och Holmen, paa det formedelst des forsømmelse ey nogen vlempe eller skade flaadn eller Holmen vorder tilføyet.

22.

Christopher Christensen, Obber Skipper ofuer vores flode och holmb, blifuer Equipage Mesteren tilføyet, at hand hannem udi alle forsk^{ne} punchter (saauit hannem tilkommer) skall forhielpe, vores thieniste effter all Muelighed at befordre.

23.

Naar noget gammelt Skib slides eller forbøgges, da schall hand alt det derued sig befindende vdøchtig Jernfang udi sin forvaring till sig tage, och det saa lenge udi gienme beholde, indtil een Partie kand blifue sanchet, at det Smeden udi betalling kand vorde giffuet, saa at det os til Nytte och gafn komme kand, huorom Materialschriffueren skall advaris, at hand samme Jern sig skall till Indtegt och vdgiffit føre.

24.

Och paa det at ingen vdøchtige vahre paa Holmen bliffuer leffuerit, da skall Equipage Mesteren vere offueruerende ved alle vahre, huad det och vere kand, som paa holmen bliffuer leffuerit, och skall hand til sig tage de Mestere, som slige Vahre skall forbruges, och det tilligemed dennem efftersee, om de vahre erre saa goede och døchtige

som det sig bør, och huis vdøchtigt hand eller de befinder, hafuer hand det med samme Mestere och dennem, der Vahrene annammer, rigtig under deris hender udi Admiralitetet [at] indleffuere.

25.

Och skall Equipage-Mesteren huis ellers dagelig till voris thieniste kand forefalde och ey herudi er benefnt, efter voris Admiralitet, Rigets Admiral, sampt Admiralernis, och en particulier Admiralen paa Holmens deris befahling med ald flid och lydighed forrette, som hand vil ansuare och bekiendt vere, doch at voris Admiralitet saa och Rigens Admiral och Admiralerne iligemaader schall vere tilholdne een huer efter sin bestillings plicht, at suare till schyldige Inspection och Direction offuer ald forsk^{ne} saa som de till dennem allerede gifne eller herefter frembdelis giffuendis instructioner och befallinger videre tilsiger och voris thieniste udi alle maader vdkreffuer.

26.

Huis ellers voris Equipage Mester till voris flaades och holmens beste befordring och welstand, saa och till des Skades och vnder sleffs betagelse, thid effter anden endnu videre tienlig kand befinde och forekommis, det schall hand betiennelig tilkiendegifue, och huis derforuden hans bestilling vdkreffuer med største flid forrette, och ellers udi alle maader saauit hannem vedkommer tilberligen effterkomme det, som vore allerede vdgangne eller herefter vdgaaende forordninger om floden och Holmen tilholder, och Huis wi effter thidernis leylighed kunde erachte udi denne Instruction at lade forandre, forbedre, eller forringere, deromb ville wii huer gang voris naadigste villie och befahling vdstede lade.

Giffuit etc. dend 17 Majj 1664.

Friderich.

 M[ogens] Friis.

Bestallingsprotokol Nr. 7 a, S. 135—148 i Ministeriernes Arkiv, anden Afdeling.

29.

Fortegnelse over Sætatens Betjente og deres Gager. 1670.

Extract offuer Hans Kongl. May. Sæ-Estatens Betiendter, som nu ere i Tiennisten, huad en huer aarligen haffuer til Besoldung, och huad it Aar sig beløber.

Rigens Admiral [H. Bjelke]. Admiral Adler ¹⁾ .	
Welbr. Niels Juel Admiral	2250 Rdlr.
Nyder her foruden et Genant af Provianthuset.	
Welbr. Jens Rodtstehn Vice Adm.	1200 —
Jørgen Biørnsen Vice Adm.	650 —
	<hr/> 4100 Rdlr.

Capiteyner ²⁾).

Welbr. Søffren Orning	400 Rdlr.
Siuffuort Adler	400 —
Welbr. Christian Bielcke	400 —
Paulus Augustinus	400 —
*Willum von Eeden	400 —
Jan Simon Morian	350 —
Petter Biørn	300 —
Petter Jenssen Morsing	300 —
Jørgen Plogmand	300 —
Hans Dall	300 —
Lauridtz Nielsen	300 —
Jacob Carell de Watt*	300 —
Claus Michelsen	300 —
Rolluff Peittersen	300 —
Hans Lauridtz	300 —
Vnne Nannes*	300 —
Richart Andersen	300 —
Johan Liudemand	300 —
Poffuel Justsen*	300 —
Cornelius Kruse	300 —
Bernt Andersen	300 —
Hans Nissen	300 —
Johan Eillertsen*	300 —
Halduord Andersen	300 —
Otto Axelsen	300 —
Thomas Dirichsen*	250 —
Mathias Bolt*	250 —
Rasmus Clemmendsen	250 —
	<hr/> 8800 Rdlr.

1) H. Bjelke lønnedes af Islands Indtægt, 5000 Rdlr. aarlig, Adelaer af Toldintraderne i Bergen, 7200 Rdlr., de ere derfor ikke opførte paa denne Liste.

2) En Stjerne foran Navnet betegner, at Officeren er en Hollænder antagen efter 1663, en Stjerne efter Navnet betegner, at Officeren maaske er Hollænder, men har været i dansk Tjeneste før 1663.

Lieutenant¹⁾.

Peder Knudsen, Fiscall	150	Rdlr.
Hans Mortensen	150	—
Carsten Andersen	150	—
Carl Jansen Stavanger	150	—
Mathias Lauridtz Morsing	150	—
Johan Hugo Barner [fra Mecklenborg] . . .	150	—
Niels Johansen Laugholm	150	—
*Jan Stoffel	150	—
Jens Hansen	150	—
Reier Willumsen	150	—
*Flores Carstensen	150	—
Zacharias Hansen Bang	150	—
Anders Berentsen	150	—
*Mathias von Borstel	150	—
Michel Hansen Kirckell	150	—
Morten Jacobsen	150	—
*Robbert Moedt	150	—
Lorents Jørgensen	150	—
Hans Suendsen	100	—

2800 Rdlr.

Adtschillige andre Betjendter haffue aarligen til
Besoldung som følger:

Doctor Friderich Hammerich, Medicus..	500	Rdlr.
Mag. Niccolaus Lund, Sognepræst til Bremmerholms Kirche. Besoldung — 200 R., til Wiin, Brød och Lius at holde Altaret vedlige aarlig 200. . . .	400	-
Hr. Jens Hansen } Lauridtz Hansen } Capellaner . . .	108 108	- -
Hr. Henrich Johansen, Prest til Ostindien	130	-
Jens Pedersen, Cantor	40	-
Niels Henrichsen, Scholmester	36½	- 16 Sk.
Lorentz Holmer, Bethael Schriffuer . . .	400	-
Knud Walter, Material Schriffuer	600	-
Mouridsz Eschilsen, Admiralitets Schriffuer aarl. Bes. 600. til Husleie 100. . . .	700	-
Morten Clausen, Munster Schriffuer . . .	206	-
Hans Suensen, Weiger paa Holmen . . .	250	-
Bertel Maschen, Tømmer Schriffuer . . .	250	-
Mester Nicolai Bay, Bardschier	425	-

¹⁾ En Stjerne foran Navnet betegner, at Officeren er en Hollænder.

Christopher Christensen, Offuer Schipper	300 Rdlr.		
Gabriel Jacobsen, Kielder Svend	36½	-	16 Sk.
Anders Pedersen, Kock	68	-	32 -
Siuffuort Siuortsen, Maler	200	-	
Bagge Wandel, Navig. Schole Direct. . .	400	-	
Christen Søffrensen, Mest. Bødker	40	-	
Petter Daniel	40	-	
Peder Saxe	40	-	
Johan Nielsen	} Admir. Opwartere. . .	40	-
Henrich Ottesen		40	-
<hr/>			
5358½ Rdlr. 10 Sk.			

Disse Effterschrefne haffuer aarligen som følger:

	Personer	Aarligen	Beløber i 1 Aar
Schippere	2	100 Rdlr.	200 Rdlr.
	12	80 -	960 -
	10	60 -	600 -
	1	50 -	50 -
	14	40 -	560 -
Pælebucher	1	40 -	40 -
Høibaadsmend	26	30 -	780 -
Maatter	13	24 -	312 -
Schibmend	24	30 -	720 -
Maatter	15	24 -	360 -
Qvartermester	52	30 -	1560 -
Mestersuend for Seigl- legere	1	70 -	70 -
Seilleger Suenne }	4	40 -	160 -
	9	30 -	270 -
Pompeborer	1	30 -	30 -
Trompeter	11	35 -	385 -
Bødkiersuene	11	20 -	220 -
Portenere	4	20 -	80 -
Tromslager	8	20 -	160 -
	1 Profos.	60 -	60 -
Mestermands Suenne	17	24 -	408 -
	1 Under Profos	40 -	40 -
Baadsmend	1313	21 -	27,573 -
Pøtkiere	70	12 -	840 -
<hr/>			
36,462 Rdlr.			

Disligeste Acthollerie Betiendtere, som betalís wéd Søe-
Estaten, deris aarlige Besoldung beløber for 1 Aar.

Welbr. Marckuor Roedsten Oberster ...	2000 Rdlr.		
Anders Carlsen Zeugewartter	91½	-	12 Sk.
Johan Jacob Wilster Oberfyrwercher ...	94	-	32 -
Persohner			
Arckeliemester ..	17 . 38½ Rdlr.	.	651½ Rdlr. 16 Sk.
	5 . 34	-	16 Sk. . 170½ - 32 -
	9 . 30	-	..... 270 -
Under — ..	3 . 30	-	..... 90 -
Arch. M. Maatter	24 . 25	-	5 Mk. .... 620 -
Bøsseschøtter ...	8 . 21⅔	-	..... 173 - 32 -
	45 . 20	-	..... 900 -
	27 . 18	-	..... 486 -
	64 . 16⅔	-	..... 1066 - 4 Mk.
	9 . 15	-	..... 135 -
			6749 Rdlr. 44 Sk.

Summarium

Beløber Bremerholms og Tøighuusens

Betiendter deris Besoldung

Personer 1910 for et Aar 64,270 Rdlr. 12 Sk.

Bremerholm d. 18 Februarij 1670.

Lorens Holmer.

Ministeriernes Arkiv, anden Afdeling.

30.

*Kontrakt imellem Christian den Fjerde og Christopher
Giøe om et Skib at lade bygge. 1633.*

Chr. 4tes G. V. at vi haffuer ladett accordere med os
Elsch. Christoffer Giøe till Oxholt vor Mand och thienner
om ett skib at lade vdi Nedenes lehn opbiuge och forferdige
paa den størelse vdi alle maader, som ett vort skib kaldis
Trei løffuer, huilket schib os Elsch. M. Daud Balfur vorris
Skibsbygmester for kort thid siden her for Christianshaffn
byggt haffuer, huilket skall verre lang vdi Køllen 42 Allne,
Bielcherne 13 Allne, fald aff Staffn 11½ Allne, fald aff
Schudstaffn 2 Allne, Bredden aff hedtzbielcherne 7 Allne
och 3 quarter, Skiørtinger Agter 4 Allne, Imellom Offuer-
lobbit och offuerkanten aff Koubrøgs bielcherne 3 Allne,
Dyben imellom Furingen och den Neder Kantt paa offuerlobs

Bilcherne skall verre 3 Allne, bredden aff Flagen 11 Alne. Indholterne vdi samme skibet skulle vere først 11 Thumb och siden op at 10. 9. 8. 7. 6. 5 Thumb, och skall for^{ne} Christoffer Giøe dett snarest mueligt ehr lade begynde paa samme skib at lade forferdige, och paa dett Master, Stenger, Raaer, Skibsbaad med sin tilbehoering samt Køyer och Cahytter lade andordne efftersom fortingningen kand tholle, dog huis Snedicher verck, som vdi køyerne och Cahytterne skall forferdiges, det ville vi sielffuer lade bestille och paa voris egen omkostning giøre, dett vere sig baade bencke, køyer och andet som vdi Cahytterne behøffuis, dog at for^{ne} Christoffer Giøe skall lade alting der udinden forferdige, att Snedicherne ingen impediment och forhindring kand haffue formedelst vdi Cahytterne iche ehr jeffnit som det sig bør, disligeste skall for^{ne} Christoffer Giøe lade giøre Archeliet, Kabysser, Butteliel, Kappelrom, Sielkammer, Krudkammer, Hoffuidtmends Kielder och andre schillerom och kammerer vdi samme Skib som ett orloug skib behøffuer med alt anditt mehre som øxe och naffre vdkreffuer, aldellis intet vndertagit vdi nogen maader, ligesom vdi for^{ne} di Trei Løffuer nu ehr, huad Gallionen, Staffering och Vdscheren med Snedicher och Billidsnedkerwerck anlanger, saa och vortt och Cronens Vaaben bag paa schibett, dett ville vi ochsaa selff lade bekoste, och skall for^{ne} skib sticke femb Vatten Alne, naar dett bliffuer ferdigt med sin behøring, och skall for^{ne} Christoffer Giøe selff accordere med voris schibsbygmester suend att hand sig patager samme skib att forferdige efftersom forskreffuit staar, och skall vdi lige maade for^{ne} Christoffer Giøe forskaffe Folck, som skall løffte och lette, slebe och bere imidlertid skibett staar paa Baanchestockerne, saa och selff holde saa mange Saugscherer och Borer, som hand till samme Arbeide behøffuer, och saaledis lade forferdige for^{ne} skib med tømmermands arbeide, driffuen och dichten, som det sig bør i alle maader, saa dett kand verre fuldkommen ferdig till Bartholomei dag vdi dett Aar først kommendis, naar mand skriffuendis vorder 1633. Disligeste skall for^{ne} Christoffer Giøe paa hans egen bekostning lade opsette en Smedie paa bequemme sted huor skibbet opbygges, och der vdi forskaffe Ambolt, beller och anden Redskab, som till en fuldkommen smedie behøffuis, huor Jernvercket skall forarbeidis, som till samme skib forbrugis skall. Da haffue vi derimod Naadigst loffuitt och tillsagt, att ville lade giffue for^{ne} Christoffer Giøe for samme

skib siuff Thusinde Rix Daller in specie, huilcke siuff thusinde Specie daller skall quitteris hannom vdi hans Regenskaber och resterene skatter som hand med resterer aff Mandall, Lister och Nedenis Lehne, imidlertid hand Naadigst haffuer med for^{ne} Lehne verit forlentt. Och ville vi Naadigst forskaffe for^{ne} Christoffer Giøe ald Jernuercket, som till samme skibs Bygning behoff giøris, der hoes ochsaa Master, som till dennom skall brugis, ligesom for^{ne} M. David Balfuhr bekommit haffuer, dog Christoffer Giøe att skall lade giøre Masterne och Skibene slett segelferdige for samme penge. Giffuett Haff. 25 Aprilis 1633.

Norske Registre, 6. Fol. 141, i det kongelige Geheimearkiv.

31.

*Kontrakt med Christopher Giøe om et Skib at lade bygge.
1639.*

Chr. 4us G. A. V. att vi naadigst haffue ladit accordere med Os Elsch. Christopher Giøe [till Oxholt] vor mand och tienner om it schib att lade opbygge stort som itt vort schib kaldis di to løffuer, huilchet schal vere vdi Kiølen 42 Allen, Bielcherne 13 Allne, Fald aff Staffnen 11½ Alne, fald aff Skodstaffn 2 Alne, Bredden aff hidtzielcherne siuff Alne och iii quarter, Skiørtningen Agter fire Alne, imellom offuerlagit och offuerkanten aff Kobrygs Bielcherne tre Alne, Dyben imellom Foringen och den Nedre Kant paa offuerlags bielcherne schal vere thre Alne, Bredden aff Flaggen Elloffue Alne, indholterne vdi samme schib schal vere først Elloffue Tommer och siden opad 10. 9. 8. 7. 6 och fem Tommer och schal for^{ne} Christopher Giøe det snariste mueligt er begynde paa samme schib att lade forferdige samt een schibsbaad thil samme schib. Disligiste schal hand lade giøre Archeliet, Cabyse, Buttelier, Kabelrom, Segelkammer, Krudkammer, Høffuitsmands Kielder och andre schillerom och kammerser vdi samme schib, som itt orlog schib behøffuer med alt andit mere som Øxe och Naffuer vdkreffuer, aldels intet vndertagen i nogen maader. Huad galionen, Vdschieren med ald snedicher och billitsnider verch och arbeide, som til och vdi for^{ne} schib behøffuis, ehr anlangendis, saa och voris och Cronens Vaben bag paa schibet dett schal hand ochsaa gandsche lade giøre, huorfor vi naadigst haffuer tilsagt hannom serdelis att lade giffue och

betale lige saa megit som mesterne paa Bremmerholmb for sligt bekommer; belanger master, stenger, och raer, som thil samme schib fornøden giøris, haffuer vi naadigst bevilgit hannom att lade ahnnamme hos os Elsch. Eyler Vrne thill Gundersløffholmb, vor mand, tienner och befalnings mand offuer Bradtzbergleen, effter den Ahnordning derom giort ehr, dog paa hans egen omkostning dennom sielff schal lade affhente. Och schal for^{ne} schib sticke fem Vatter Alne, naar det bliffuer ferdig med sin behøring, och schal hand sielff accordere med Johan Brant, voris bestilter schibsbygmester, Att hand sig paatager samme schib att forferdige efftersom forschreffuit staar och effter den samme schabilon effter sin størrelse som det schib bliffuer, for^{ne} Christopher Giøe den 22 Augusti sistforleden hand med os handlit at lade opbygge, och schal for^{ne} Christopher Giøe vdi lige maader forschaffe folch, som schall løfte och lette, slebe och bere, imidlertid schibet staar paa banchestochen, saa och sielff holde saa mange Saugschierer och Borer, som hand thil samme Arbeide behøffuer, och saaledis lade forferdige for^{ne} schib med Tømmermends, Sneddischers och Billitsnidens Arbeide, derffuen och digten, som det sig bør i alle maader, saa det kand vere fuldkommen ferdigt thil Pintztag naar mand schriffuendis vorder 1641. Belangende Ald Jernverchit, som thil samme schib behøffuis och fordris, det vere sig Bolter, spiger eller huad naffn det haffue kand, dett schal for^{ne} Christopher Giøe ochsaa i alle maader forschaffe saa loughlig som det sig bør. For huilchet schib med Jernverchit effter den schabilon forsch. staar vi naadigst haffue loffuit och tilsagt att lade giffue hannom ni tusinde specie daller, foruden Snedker Arbeide och den Doent, som hannom schal betalis vdi trende Terminer, den første naar hand i Herrens naffn derpaa lader begynde at bygge, thre tusinde rigsdaler, den anden naar samme schib ehr aff Banchestochen schudt i Vandit, 3000 Rigsdaler, och den tredie och siste termin naar schibet ehr saauit forferdiget, att det schal vdtachelis, 3000 Rigsdaler, huilche penge hand schal annamme thil for^{ne} Terminer aff Os Elsch. Palle Rosencrantz thil [Vesløsgaard] vor mand tienner och befalningsmand paa Augdesiden, som haffuer bekommit voris befalning, samme penge thil hannom att ehrlegge, dog dersom det befindis att for^{ne} Christopher Giøe Os endnu nogit schyldig bliffuer, da schal dett quiteris vdi den siste termins

betale lige saa megit som mesterne paa Bremmerholmb for sligt bekommer; belanger master, stenger, och raaer, som thil samme schib fornøden giøris, haffuer vi naadigst bevilgit hannom att lade ahnnamme hos os Elsch. Eyler Vrne thill Gundersløffholmb, vor mand, tienner och befalnings mand offuer Bradtzbergleen, effter den Ahnordning derom giort ehr, dog paa hans egen omkostning dennom sielff schal lade affhente. Och schal for^{ne} schib sticke fem Vatter Alne, naar det bliffuer ferdig med sin behøring, och schal hand sielff accordere med Johan Brant, voris bestilter schibsbygmester, Att hand sig paatager samme schib att forferdige efftersom forschreffuit staar och effter den samme schabilon effter sin størrelse som det schib bliffuer, for^{ne} Christopher Giøe den 22 Augusti sistforleden hand med os handlit at lade opbygge, och schal for^{ne} Christopher Giøe vdi lige maader forschaffe folch, som schall løffte och lette, slebe och bere, imidlertid schibet staar paa banchestochen, saa och sielff holde saa mange Saugschierer och Borer, som hand thil samme Arbeide behøffuer, och saaledis lade forferdige for^{ne} schib med Tømmermends, Sneddischers och Billitsnidens Arbeide, derffuen och digten, som det sig bør i alle maader, saa det kand vere fuldkommen ferdigt thil Pintztag naar mand schriffuendis vorder 1641. Belangende Ald Jernverchit, som thil samme schib behøffuis och fordris, det vere sig Bolter, spiger eller huad naffn det haffue kand, dett schal for^{ne} Christopher Giøe ochsaa i alle maader forschaffe saa louglig som det sig bør. For huilchet schib med Jernverchit effter den schabilon forsch. staar vi naadigst haffue loffuit och tilsagt att lade giffue hannom ni tusinde specie daller, foruden Snedker Arbeide och den Doent, som hannom schal betalis vdi trende Terminer, den første naar hand i Herrens naffn derpaa lader begynde at bygge, thre tusinde rigsdaler, den anden naar samme schib ehr aff Banchestochen schudt i Vandit, 3000 Rigsdaler, och den tredie och siste termin naar schibet ehr saauit forferdiget, att det schal vdtachelis, 3000 Rigsdaler, huilche penge hand schal annamme thil for^{ne} Terminer aff Os Elsch. Palle Rosencrantz thil [Vesløsgaard] vor mand tienner och befalningsmand paa Augdesiden, som haffuer bekommit voris befalning, samme penge thil hannom att ehrlegge, dog dersom det befindis att for^{ne} Christopher Giøe Os endnu nogit schyldig bliffuer, da schal dett quiteris vdi den siste termins

tretusinde Rigsdaler. Giffuit paa vort Slott Kiøbenhaffn den 8 Junii 1639.

Norske Registre, 6, Fol. 138, i det kongelige Gehejmearkiv. 521
Den 6 Juni samme Aar udstedtes et aabent Brev til Chr. Giøe, om at udtage Tømmermænd i Norge til Bygningen af dette Skib.

32.

Fortegnelse over Danmarks Flaade 1630.

	Canoner	Mand
1. Store Sophia	54	214
2. Argo Navis	54	214
3. Recompanse	54	214
4. Patientia	54	214
5. Spes	53	124
6. Lindormen	40	134
7. Tree Croner	40	134
8. Oldenborg	38	189
9. Raphael	32	73
10. Tree Løwer	32	64
11. Toe Løwer	32	64
12. Lammed	32	64
13. Justitia	31	124
14. Wægter	31	70
15. Svanen	28	55
16. Nellebladet	28	61
17. Fides	28	61
18. Hommeren	22	64
19. Gabriel	22	61
20. Troest	20	33
21. Haw Hesten	18	54
22. Marekatten	18	50
23. Mynden	18	30
24. Haren	17	30
25. Flyende Fisk	16	30
26. Gribben	16	27
27. Sorte Raun	16	21
28. Crocedillen	12	21
29. Rosen	11	21
30. Store Lykepotte	8	59
31. Lille Lykepotte	8	76
32. Cronen	6	19

	Canoner	Mand
33. Flyende Hiort	6	18
34. Tree Croner	6	19
35. Flyende Wædder	6	23
36. Cronede Fisk	32	64
36 Skibe.	939 Canoner.	2793 Mand.

Fortegnelsen findes i det store kongelige Bibliothek, ny kgl. Saml., Folio Nr. 668; den synes at være reven ud af en officiel Protokol.

33.

Brudstykke af et Brev fra Christian den Fjerde om Flaadens Bemanding. 1632 eller 1633.

Disse epherskreffne Skiib bør udi frydtz tiid at uerre ferdig til att holde Strømmen Reene vdi Øster- och Westersøen.

Patientia skall haffue

130 Baadzmand	1 Tromslaar
30 Bøsseskøtter och	4 Tømmermend och
100 Soldater	2 Seiiellegger. foruden
1 Overskiipper och	1 Capitein och
2 Vnderskiipper	2 Luthenanter,
1 Arckeliimeister med	1 Prest.
1 Arckeliimeisterss Maadt	1 Baadtsker, och
4 Kuaartheiister	1 Baadtskersuend eller Dreng.
4 Skiibmend	Herforuden vil være Capi-
4 Stiirmend	tainens og Lutenanternis
3 Trummeter och	Folck, item Prestens Dreng.

[c. 300].

Ephter denne taxst viil dii 3 Kroner, Oldenborrig med Lyndormen och Spes vdristes udi alle maade.

Raphael skall haffue

60 Baadtmend	2 Kuartheiister
15 Bøsseskøtter	2 Styremend
40 Soldater	2 Tømmermend
1 Artholrimeister og	1 Seiiellegger
[1] hanss Maadt	1 Trummeter, och
1 Skiipper och	1 Trumslaar
1 Vnderskiipper	1 Baadsker, foruden
1 Høibodtzman med	[1] Capiteinen, hans
[1] sin Maadt	[1] Luthenand och
2 Skiibmend	[ ] deris folck.

[c. 140].

Epther denne taxst skall dii 3 Løffuer, dii 2 Løffuer, Stockfisk, Lammid, Nelleblad, Suaanen, Fides och hummeren vdriistess.

Gabriel skall haffue	
30 Badtzmend	[1] Maadt.
8 Bøsseskøtter, och	2 Skibmend
30 Soldater	1 Tømmerman
1 Offuerskipper som kan	2 Kvartermeister
agere en Capitein	1 Tromslaar
1 Vnderskipper.	1 Stiiremand med
1 Høibadtzman,	1 Badskersuend.
1 Arckeliimeister med siin	
[81].	

Epther denne taxst skall den Store Lyckepodt, Hauhesten, Postilionen, Trost, Griiben, den Sorte Raun, Maarstrandtz Plaage, och den liiden Lyckepodt udriistis.

Her foruden viil der folck tiil Prouiandtskiibene, Gaaleier, Jachter, Slupper och Baade, som man kan bruge ved Holmen, som Jeg vngeferlig uiil regne 100 Man yn alles tiil.

Afskrift af Brevet i det store kongelige Bibliothek; det er tildels aftrykt i den aldrig fuldendte og aldrig udkomne anden Del af Molbechs Udgave af Christian den Fjerdes Breve, S. 64; netop den sidste Side i Texten standser ved Ordet Gabriel. Mandskabet til de 23 Orlogsskibe og Proviantskibene m. m. beløber sig tiil ialt c. 3590 Mand.

34.

Fortegnelse paa Danmarks Flaade 1647.

Förteckningh på Kunghen i Danmarks Skeep små och stoore, som nu ähre förhanden den 12. Decemb. 1647.

	stycke	
1. Trefaldigheet	48	vngefehr 8 åhr gammalt, tiukt seghlar intet wäl.
2. Tree Krooner	42	gammalt.
3. Norske Leyonet	42	heelt gammalt.
4. Spes	46	repareradt.
5. Justitia	36	gammalt.
6. Pelican	36	Nyt skeep giordt i Neustadt.
7. Victoria	52	Nyt, detta åhret bygd och kommit från Neustadt, kostar 52,800 Rdlr.

	stycke	
8. Hanniball	60	Nytt, detta året giordt i Norie och föregiffues kosta till 60,000 Rdlr.
9. Phoenix	32	Nyt Skeep.
10. Grauwolf	30	Nyt Skeep, seghlar wäl och giordt i Neustadt.
11. Swaanen	29	repareradt, så det nu kan dragha 40 stycke.
12. Glyckpott	28	gammalt, dughet intet mycket.
13. Hwite Biörn	36	een fleut 12 år gammal.
14. Swarte Biörn	30	een fleut, — gammal.
15. Forgylte Biörn	27	Nyare.
16. Gakmedt	26	gammalt dughet intet mycket.
17. Swarta Rytteren	32	gammalt och reparaeres nu i Kiöpenhamn.

Friederich i Neustadt 90.

Smerre Skeep eller Galleyer.

1. Trost	16	heelt gammalt.
2. Förloren son	12	Engelskt Skeep, sunkit för Helsingör och sedhan wptagit och repareradt.
3. Arken	12	
4. Postilionen	12	temmelighen gamble.
5. Hollenske Fregaten	12	Kiöpt i Hollandh.
6. Blådufuen	10	
7. Jorten	12	6 år gammal.
8. Gripen	6	
9. Snareswen	6	
10. Flygande Pilen	6	
11. Höyenhall	6	
12. Tiefental	6	
13. Linden	6	
14. Jungfrun Swen	6	
15. Adlenet	4	

Kiöpenhamns eller Borgar Skeep som man kann weeta.

St. Michell. Norske Leyonet. St. Anna. St. Catarina. Norske Fregat. Emanuel. Prins Christian. Forgylte Stäckfisk. St. Peter af Nyborgh. S. Jacob. Josua. Rotegans. vngewlf etc. Här till kunne och räknas någhre Norske Kiöpmansskeep, som tillijka medt denne upräknadhe föra stycke och åhre bequeme så wäl till coffardie som örligh.

Kunghen har till 24 Capiteener i tjenst och äfwen så många Leutnanter och vnder Officeerare, och der till widh pass 600 Båsmen, fögha meera än wächtan kann hållas på Skeepan, men kann intet besettia dem.

Tu stoore Skeep skola här efter byggias i Flensburgh och 2 i Neustadt, i Norrie många, men ähre ännu intet vnder henderne.

Een Capiteen har om året 400 Cour. Daler à 5 mark, undantagendes två Hollendare som Marselij hafwa förskaffat, hwilke hafwa 500 Cour. Daler. Een Leutnant har 200 Daler, hafwar här till intit haft meera än 150, Men sedhan Owe Gedde miste Skeepet Sophia finge dee ännu 50 till.

Owe Gedde Riks Admiralen har warit i Indien, har intet gott nampn, ey heller hålles för wara godh siöman.

Nils Trolle Vice Admiralen har gott nampn, men ähr oförfaren och war hans första exploit i den seenaste feigdan.

Christoffer Lindenau ähr admirael på Holmen.

Lars Galt och Berent Orningh hålles före wara dee beste capiteener och förfarne siömen.

Denne Fortegnelse, som vistnok er nedskreven af en svensk Resident i Kjøbenhavn, findes i det kongelige Geheimearkiv, Danske Samlinger, Nr. 400, b, 3.

35.

Fortegnelse over den danske Flaade. 1653.

Når Danmarchs Crona är uthi någon Krihgsfara så måste Bådsmänn och Matroserne ther til wärfuas, huar af Danmarch iche lither någon bräk, uthan är öfuerflödig af Siöfabranda, så som lannet och är situeradt uth medh Hafuet och ther medh Kringhfluttet.

Uthi Fridhs tidher hållas wedh pass 12 Capitainer medh äfuen så många Lieutenanter och 400 Bådsmänn, just så många som bequämlighen kunne besätta wachten på Riiksflottan, thi efter som Cronan kann få exercerade bådsmänn i Tiänst, när behöfuas, da hålles thet för onödigt at hålla flere, än som tiänst kunna giöra, uthi thenna Equipage emoth the Engelsche är ohngefähr 3000 Bådsmänn och 600 Bysse Skyttare på the tilrustade 24 orligh Skieppen, unnertagandes Soldaterne, som äre lagde på Flottan af Lannfolchet widh pass 2000 Mann. Riiks Flottan af Lannet består

af efterfölliande Skiapp, huaraf Specificationen herhos fögas på thet ena och andra.

1. Friederich et nyt Skiapp bygt i Neustadth anno 1649, ther timbrat och ther ifrån kommat, hafuar:

på thet unnarste Laghet	32		
på thet mellanste	30		
i För Castellet.	12		
i achter Castelet	12		
i Galleriet	4		
i then öfuarste achter Fördeel	4		
	<u>94</u>	Portar.	
		Förar	
i thet unnerste Laghet $\frac{3}{4}$ Cart.	8		
halfua Cartauer	20		
Bomslängar.	2		
i thet mellanste Laghet 12 $\mathcal{W}$	28		
i achter och förbacherne 6 $\mathcal{W}$	20		
i Galleriet och hyttarne 4 $\mathcal{W}$	8		
	<u>86</u>	Styckar.	
The öfrige Portar kunne iche brukas.			

Thette Skepp är för 120000 Rdlr. anslaghen H. M. af the Marsiliis och kann heela unnerste laghet af Styckarne intet brukkes, ey håller wänner Skiappet wäll i stoer hool Siöe, är altså obequämt, uthan got för at läggia för en wall.

2. Sophia Amalia är bygt i Norrie A° 1650, hafuer:

på thet unnerste laghet	32		
på thet mittelste	30		
i för Castelet	12		
i achter Castelet	10		
Emellom backerne	12		
i Kajuterne	4		
	<u>110</u>	Portar.	
		Förar	
i thet unnerste laghet $\frac{1}{2}$ Cartou	28		
Bomslängar	2		
i thet mellanste laghet 12 $\mathcal{W}$	28		
i achter och förbacherne 6 $\mathcal{W}$	24		
i Kajutharne 4 $\mathcal{W}$	4		
	<u>86</u>	Styckar.	

	Är stärk	
Officerar och Bådsmän . . .	250	
Bysse Skyttare	84	
Soldater	100	
	<u>434</u>	Personer.

Långt öfuer Stafnen . . .	74	Allen
Diupt i rummat ifran föe-		
ringh	7 $\frac{3}{4}$	-
Högt unner bäggie öfuer		
loppan	3 $\frac{1}{2}$	-
Bredh	20	-

Officerare och Bådsmän . . .	250	
Bysse Skyttare	80	
Soldater	100	
	<u>430</u>	Mann.

Långt öfuer Stafnen . . .	82 $\frac{1}{2}$	Allen
Diupt i Rummet	10	-
Bredh.	20	-
		4 tumm

Högt emellan öffuer-		
loppen	3 $\frac{1}{2}$	Allen.

3. Printz Christian är bygt i Norrie Anno 1650, hafuer:

på thet unnerste laghet	30		
på thet mittelste	26		
i Fördäcket	10		
i Achterdäcket.	2		
Emellom Backerne	4		
	<u>72</u>	Portar.	

I Kajuterna.	13	
Framman för then mittelste		
Hyttan	6	
	<u>91</u>	Portar.

Förar	Officerare och Bådsmän . . .	200
på thet unnerste laghet $\frac{1}{2}$ Cart. 22	Bysseskyttare	60
Bomslånger	Soldater	70
Spilla Pottar		<u>330 Personar.</u>
på thet mittelste laghet 10 $\mathcal{H}$. 16	Långt öfuer Stafnen . . .	74 Allen
Regiments Styckar 8 $\mathcal{H}$	Diupt i Rummet	$7\frac{3}{4}$ -
Brandslånger 6 $\mathcal{H}$	Breedth	18 -
I förbackarne 5 $\mathcal{H}$	Höght mellan öfuer-	
I mellambackarne 5 $\mathcal{H}$	loppen	$3\frac{1}{2}$ -
I achterbackarne 5 $\mathcal{H}$		
I Kajutarne 7 $\mathcal{H}$		
Regimentsstyckar $3\frac{1}{2}$ $\mathcal{H}$		
Järnskråstyckar		
		<u>78 Styckar.</u>

4. Treefoldigheet är et 10 åhr gammalt Skiopp, hafuar:

På thet unnerste laghet	22	Officerare och Bådsmän . . .	200
I Förbackan	8	Bysseskyttare	40
I achterbackan	8	Soldater	60
Emellan bägge Backar	6		<u>300 Personer.</u>
I Kajuterne	4	Långht öfuer Stafnen . . .	71 Allen
	<u>48 Portar.</u>	Diupt i Rummet	8 -
Förer		Bredth	18 -
I thet unnerste laghet $\frac{3}{4}$ Cart. 4		Höght emellan öfuer-	
Halfua Cartauer	18	loppen	$3\frac{1}{4}$ -
I Backarne 12 $\mathcal{H}$	22		
I Kajuterne 4 $\mathcal{H}$	4		
	<u>48 Styckar.</u>		

5. Haniball är bygt i Norrie Anno 1649, hafuar:

I thet unnerste laghet	24	Officerare och Båds Männ . .	180
I thet mittelste	24	Bysseskyttare	40
I achterbackarne	10	Soldater	60
Öfuan främman på	2		<u>280 Personar.</u>
	<u>60 Portar.</u>	Långht öfuer Stafnen . . .	$70\frac{1}{2}$ Allen
Förar		Diupt i Rummat	8 -
I thet unnarste laghet $\frac{1}{2}$ Cart. 18			1 tum.
Bomslånger	2	Bredt	$17\frac{1}{2}$ -
I thet mittelste laghet 12 $\mathcal{H}$. 18		Höght emellan öfuer-	
I backarne 4 $\mathcal{H}$	6	loppet	$3\frac{1}{2}$ -
	<u>44 Styckar.</u>		

6. Victoria är bygt i Neunstadt Anno 1650, hafuar:

på thet unnerste laghet	22	Förar:	
I Förbackan	8	I thet unnerste laghet $\frac{3}{4}$ Cart. 4	
I achterbackan	8	Halfua Cart.	18
Emellan Backarne	6	I thet öfuerste laghet 12 $\mathcal{H}$ . . 16	
I Kajutarne	4	I Kajutarne 4 $\mathcal{H}$	6
	<u>48 Portar.</u>		<u>44 Styckar.</u>

Officerare og Båds Männ . . .	180	Långht öfuer Stafnen . . .	70 $\frac{1}{2}$	Allen
Bysse Skyttare	40	Diupt i Rummat	7 $\frac{3}{4}$	-
Soldater	60	Bredt	17 $\frac{1}{2}$	-
	<u>280</u>	Höght emellan öffuer-		
	Personar.	loppet	3 $\frac{1}{4}$	-

7. Tree Cronar, gammalt, hafuer:

på thet innerste laghet	24	Officerare och Båds Männ . . .	160
I Förbackan	6	Bysseskyttare	40
I achterbackan	8	Soldater	30
Emellan backarne.	6		<u>230</u>
I Kajutarne.	6		Personer.

50 Portar.

Förar

I innerste laghet $\frac{1}{2}$ Cartouer	12	Långht öfuer Stafnen	60 $\frac{1}{2}$	Allen
Gamla Slångher 16 $\mathcal{H}$	10	Diupt i Rummat	5	-
I thet öfuarste laghet 10 $\mathcal{H}$	16	Breedt	16	-
I Kajutarne 4 $\mathcal{H}$	4	Höght emellan öfuer-		
		loppet	3 $\frac{1}{4}$	-

42 Styckar.

8. Justitia, gammalt, hafuar:

på thet innerste laghet	16	Officerare och Båds Männ . . .	160
på thet middelste	14	Bysse Skyttare	36
I achterbacken.	4	Soldater	30
I öfuarste Kajutan.	8		<u>226</u>
			Personar.

42 Portar.

Förar

I innerste laghet $\frac{1}{2}$ Cart.	16	Långht öfuer Stafnen	55	Allen
I middelste laghet	14	diupt i rummat	7	-
I öfuarste Kajutan 4 $\mathcal{H}$	4	breedt	15 $\frac{1}{2}$	-
I innerste Kajutan 6 $\mathcal{H}$	2		$\frac{1}{2}$	tum.

36 Styckar.

Höght emellan öfuer-
loppen. . . . . 3 -

9. Norske Leyonet, gammalt, hafuar:

på innerste laghet	18	Officerare och Båds Männ . . .	160
I förbackan	8	Bysse Skyttare	40
I achterbackan.	12	Soldater	30
Emellan backarne.	6		<u>230</u>
I Kajutarne.	8		Männ.

52 Portar.

Förar

I innerste laghet $\frac{1}{2}$ Cart.	16	Långht öfuar Stafnen	60 $\frac{3}{4}$	Allen
Bomslångher	2	diupt i rummat.	4 $\frac{1}{4}$	-
I öfuarste laghet 10 $\mathcal{H}$	22		$\frac{1}{4}$	tum.
I Kajutarne 4 $\mathcal{H}$	4	Breet	15 $\frac{3}{4}$	Allen.

44 Styckar.

10. Spes, reparerat, hafuar:

på thet innerste laghet	20	förar	
I Förbacken	10	I nederste Laghet $\frac{1}{2}$ Cart.	18
I achterbacken	12	I förbacken 10 $\mathcal{H}$	6
Storbacken	4	I Stora Kajutan 4 $\mathcal{H}$	2
I Kajutarne	8	öfuarste Kajutan 4 $\mathcal{H}$	4

54 Portar.

30 Styckar.

Officerare och Bådsmän	160	långt öfuer Ståfnen	52	Allen
Bysseskyttare	36	diupt i Rummat	$5\frac{1}{2}$	-
Soldater	30	breet	16	-
	<u>226</u>			1 tum.
	Personar.	Högt emellan öfuer-		
		loppet	$3\frac{1}{4}$	Allen.

11. Swarta Ryttaren, gammalt, hafuer:

på unnerste Laghet	22	Officerare och Bådsmän	140	
I Förbacken	10	Bysse Skyttare	30	
I achterbacken	12	Soldater	25	
I Kajutarne	8		<u>195</u>	
	<u>52</u>		Personar.	
	förar	långt öfuer Ståfnen	$56\frac{1}{3}$	Allen
I unnerste laghet gl. 16 $\mathcal{W}$	20	Diupt uthi rummat	5	-
Öfuerbacken	12	breet	$14\frac{1}{2}$	-
Kajuterne 4 $\mathcal{W}$	6	höcht emellan öfuer-		
Skrotskiutar	2	loppet	$3\frac{1}{4}$	-
	<u>40</u>			
	Styckar.			

12. Grå Ulfvan, 8 åhr gammalt, är byght i Neustadt och säghlar wäll, hafuer:

på unnerste laghet	20	Officerare och Bådsmän	110	
I Förbacken	8	Bysseskyttare	20	
I achterbacken	6	Soldater	20	
Emellan backarne	2		<u>150</u>	
	<u>36</u>		Personar.	
	förar	Långt öfuer Ståfnen	$58\frac{3}{4}$	Allen
I unnerste laghet $\frac{1}{2}$ Cart.	20	diupt i Rummat	6	-
I achter och förbacken 6 $\mathcal{W}$	10	breet	$14\frac{3}{4}$	-
	<u>30</u>	Högt emellan öfuer-		
	Styckar.	loppen	3	-

13. Pelicanen, är 8 åhr gammelt och byght i Neustadt, hafuer:

på unnerste laghet	20	Officerare och Bådsmän	110	
I Förbacken	10	Bysseskyttare	20	
I achterbacken	4	Soldater	20	
Fram för achterbacken	2		<u>150</u>	
I stora Kajuten	6		Personar.	
	<u>42</u>	långt öfuer Ståfnen	59	Allen
	förar	diupt i Rummat	6	-
I unnerste laghet $\frac{1}{2}$ Cart.	18	breet	$14\frac{3}{4}$	-
I backerne och framför backerne		Högt emellan öfuer-		
6 $\mathcal{W}$	18	loppen	$3\frac{1}{4}$	-
I Kajutarne 4 $\mathcal{W}$	8			
	<u>44</u>			
	Styckar.			

14. Phoenix, et nyt Skiapp, har:

på unnerste laghet	20	Officerare och Bådsmän	110
I achterbacken	4	Bysseskattare	20
I främmarbacken	2	Soldater	20
I stora Kajutan	4		150 Personar.
I öfuarste Kajutan	4		
	34 Portar.	långt öfuer Stäfven	57 $\frac{1}{4}$ Allen
förar		breet	14 $\frac{3}{4}$ -
I unnarste laghet $\frac{1}{2}$ Cartouer	18	diupt i Rummet	5 $\frac{3}{4}$ -
I backarna och framför backarne	8	Högt emellan öfuer-	
I Kajuttarne 4 $\mathcal{W}$	6	loppen	3 $\frac{1}{4}$ -
	32 Styckar.		

15. Delmenhorst, gammalt, har:

på nedherste laghet	24	Officerare och Båds Männ	54
I förbacken	6	Bysse Skyttare	14
I achterbacken	6	Soldater	8
Fram för achterbacken	4		76 Personar.
I then öfuerste Kajutan	4		
	44 Portar.	Långt öfuer Stäfven	72 $\frac{1}{2}$ Allen
förar		diupt i Rummet	5 $\frac{3}{4}$ -
I unnerste laghet $\frac{1}{2}$ Cart.	20		3 tum.
I för och achterbackerne 8 $\mathcal{W}$	12	Bredth	14 Allen
I Kajutarne 4 $\mathcal{W}$	2	Högt emellan öfuer-	
	34 Styckar.	loppen	3 -

16. Hvita Biörn, är 12 år gammalt, har:

på unnerste laghet	18	Officerare och Bådsmän	60
I främbacken	8	Bysse Skyttare	22
I achterbacken	6	Soldater	10
Fram för achterbacken	4		92 Personar.
I stora Kajutan	2		
I öfuan Kajutan	4	Långt öfuer Stafven	57 $\frac{1}{2}$ Allen
	42 Portar.	Diupt i Rummat	6 -
förar			9 tum.
I unnerste laghet på 12 $\mathcal{W}$	16	bredth	13 $\frac{1}{2}$ Allen
I backarne och fram för backarne	14	Högt emellan öfuer-	
I Kajutarne på 4 $\mathcal{W}$	4	loppet	2 $\frac{3}{4}$ -
	34 Styckar.		

17. Swarta Biörnen, gammal, en Fleuta, har:

på unnerste laghet	18	förar	
I för Kastelet	6	I unnerste laghet på 12 $\mathcal{W}$	16
I achter Kastelet	4	I för Kastelet	} på 6 $\mathcal{W}$ 20
Fram för achterbacken	4	I achter Kastelet	
I stora Kajutan	4	I framför achterbacken	
	36 Portar.	I Kajutan 4 $\mathcal{W}$	2
			38 Styckar.

Officerare och Bådsmän	60	Långt öfuer Stäfven	59	Allen
Bysse Skyttare	20	diupt i Rummet	$5\frac{1}{2}$	-
Soldater	12			3 tum.
	<u>92</u>	Breet	15	Allen
	Personar.	högt emellan öfuerloppen	3	-

18. Förgylde Biörnen har:

på unnerste laghet	24	Officerare och Bådsmän	54	
I stora Kastelet	2	Bysse Skyttare	20	
I achterbackan	4	Soldater	20	
Främ för achterbackan	4			<u>94</u> Männ.
I öfuerste Kajutan	4			
	<u>38</u>	långt öfuer Stäfven	55	Allen
förar	Portar.	diupt i Rummet	$5\frac{3}{4}$	-
I nederste laghet på 12 $\mathcal{W}$	20	breedt	$12\frac{1}{4}$	-
I achterbacken och fram för		Högt emellan öfuer-		
achterbackan 6 $\mathcal{W}$	8	loppen	3	-
I Cajutan 4 $\mathcal{W}$	2			
	<u>30</u>			
	Styckar.			

19. Snaren Swänn har

på nederste laghet	16	Officerare och Bådsmän	52	
I achterbackan	6	Bysse Skyttare	20	
I förbackan	6	Soldater	8	
Fram för achterbacken	2			<u>80</u> Personar.
I stora Kajutan	4			
I öfra Kajutan	2	Långt öfuer Stäfven	$52\frac{1}{2}$	Allen
	<u>36</u>	diupt i Rummat	$4\frac{3}{4}$	-
förar	Portar.	Breedt	$12\frac{1}{2}$	-
I unnerste laghet på 10 $\mathcal{W}$	16	Höcht emellan öfuer-		
I Kajutarne på 4 $\mathcal{W}$	4	loppen	3	-
I Backarne på 6 $\mathcal{W}$	10			
	<u>30</u>			
	Styckar.			

20. Lycke Potten, reparerat af Koffardie, har:

på unnerste laghet	18	Officerare och Bådsmän	54	
I achterbackan	2	Bysse Skyttare	20	
I Förbackan	6	Soldater	10	
Framför achterbackan	2			<u>84</u> Personar.
I öfuarste Kajutan	4			
I stora Kajutan	4	Långt öfuer Stafven	50	Allen
	<u>36</u>	Diupt i Rummat	$3\frac{1}{2}$	-
förar	Portar.	breedt	$12\frac{3}{4}$	-
I nederste laghet $\frac{1}{2}$ Cartouer	18	högt emellan öfuer-		
I för och achterbackan 6 $\mathcal{W}$	8	loppen	$3\frac{1}{4}$	-
I Kajutarne 4 $\mathcal{W}$	6			
	<u>32</u>			
	Styckar.			

21. Swanen, reparerad, förar . . . . . 40 Styckar
 22. Gack med, gammalt Skiepp . . . . . 26 -
 23. Meerkatz . . . . . 28 -
 24. Hollanske Fregath. . . . . 26 -

Smärre Skiep eller Galeyar.

1. Trost, heel gammalt och fördarfuat	16 Styckar.	7. Gripen	8 Styckar.
2. Förlohren Sön, et gammalt Skiepp, för Helsinghöer siuncket och uptaget	12 -	8. Snaren Swänn . . .	10 -
3. Arcken, reparerat . .	12 -	9. Fluande Piilen . . .	6 -
4. Postilionen, gammalt	12 -	10. Höghen Hall	6 -
5. Blå Dufuan	10 -	11. Tiefuendall	6 -
6. Hiorten	12 -	12. Linden	6 -
		13. Junghfrue Swänn .	6 -
		14. Adleren	4 -
		15. Siöblad	12 -
		16. Printzens Jaght . .	10 -

Norska och Kiöpenhamns Skiepp.

1. St. Mickel.	7. Printz Christian.
2. Norske Leyoneth.	8. St. Peter af Nyeborg.
3. Norske Fregath.	9. St. Jacob.
4. St. Anna.	10. Josva.
5. St. Catharina.	11. Rothe Ganss.
6. St. Maria.	12. Unghe Ulf.

Til Iislandske Compagniet äre 18 Skiepp, ther aff kunne 6 brukes til Ohrligh.

Denne Fortegnelse findes i den svenske Resident, Magnus Durells Relation om Danmark, der bevares i Rigsarkivet i Stockholm. Den er aftrykt efter Afskriften i det store kongelige Bibliothek, ny kongelig Samling, 4°, Nr. 1031. Da der nævnes „thenne Eqvipage emoth the Engelsche“ henvises man til Aarene 1653—54, da Danmark var Hollands Allierede i dets Krig med England.

36.

Fortegnelse over den danske Flaade. 1675.

Allerunderdanigst v-forgribelig Forslaug og udi Admiralitetet Ennsstemmende Fattede Resolution paa Hans kongelige Mayestatis Allernaadigste Behaug, Hvorledis Allerunderdanigst Siufnis Hans kongelige Mayestatis Flaade, bestaaende udi efterskrefne Skibe (af des paa Tøighuuszet nu befindende forraad saavel som Huis inden Pintzedaug af fuldgoeds Metall kand formodis og endelig af Jern-Calibre til dend gandske Flaadis montering behøfvig at forskaffis) best og upaaklagelig vell monteret, af Stæcker til Orlog bør at monteris, nemlig:

Skibenes Navne.	Underste Laug.		Underste Laug. Andet Laug.												
	Metal.		Jern.		Metal.				Jern.						
	26 $\mathcal{R}$ Δ	24 $\mathcal{R}$	18 $\mathcal{R}$ fuldgoeds.	24 $\mathcal{R}$ Δ	24 $\mathcal{R}$ fuldgoeds.	18 $\mathcal{R}$ fuldgoeds.	14 $\mathcal{R}$ Δ	14 $\mathcal{R}$ fuldgoeds.	Slanger 24 $\mathcal{R}$ Δ	Slanger 14 $\mathcal{R}$	18 $\mathcal{R}$	14 $\mathcal{R}$	12 $\mathcal{R}$	9 $\mathcal{R}$	8 $\mathcal{R}$
1 Christianus Qvintus . . .	14	12			12							12			
2 Charlotta Amalia					10						12				
3 Eenighed				8							18				
4 Fridericus Tertius					8						12				
5 Sophia Amalia	14	14											26		
6 Christianus Qvartus					10						10				
7 Printz Georg		12	14		10							14			
8 Churprindtzen					10						14				
9 Anna Sophia					8						14				
10 Norske Løve	12	12						12	2				8		
11 Trey Kroner					10				2		12				
12 Trey Løwer						6					18				
13 Nellebladet				6									14		
14 Gyldenløfue				10									10		
15 Christiania				10									10		
16 Svanen				10						2			10		
17 Lindormen				10									12		
18 Ferrøe													4	16	
19 Delmenhorst				6								14			
20 Kiøbenhavn													20		
21 Hommeren				6								14			
22 Anthonetta														16	
23 Jægeren						20									
24 Hauffruen															
25 Lossen															
26 Falcken															
27 Hiorten															
28 Wildmanden															
29 Wandhunden															
30 Prindsens Fregat															
31 Forgyltde Fisch															

¹⁾ For at spare Plads er denne Tabel udarbejdet efter den officie Tabellen opføres først »underste Laug« for de fire Tredækkere; d med det følger »andet Laug« paa Tredækkerne; paa samme Maa »Ovenpaa« er samlet hvad der i Listen kaldes: »i dend øfers udenfor«, »Ofven paa i Hytten og udenfor«, »ofven paa Hytten«, »Ofv (Anthonetta), »Ofven paa«, »paa Styrplickten«.

Andet Laug. Tredie Laug.										Ovenpaa ¹⁾ .															
Metal.					Jern.					Metal.					Jern.										
12 $\mathcal{H}$ Δ	12 $\mathcal{H}$ fuldgoeds.	8 $\mathcal{H}$ fuldgoeds.	6 $\mathcal{H}$	4 $\mathcal{H}$	14 $\mathcal{H}$	12 $\mathcal{H}$	8 $\mathcal{H}$	6 $\mathcal{H}$	4 $\mathcal{H}$	3 $\mathcal{H}$ Δ	3 $\mathcal{H}$	Falkonetter 1 $\mathcal{H}$	6 $\mathcal{H}$	4 $\mathcal{H}$	3 $\mathcal{H}$	2 $\mathcal{H}$	Kielstykker 3 $\mathcal{H}$	Skraastykker	6 $\mathcal{H}$	4 $\mathcal{H}$	3 $\mathcal{H}$	Kielstykker 3 $\mathcal{H}$	Falkonetter 1 $\mathcal{H}$	Tilsammen.	
..	10	20	..	..	..	10	..	..	..	..	..	..	..	16	10	..	..	..	2	..	..	..	2	..	86
..	10	10	..	..	..	14	..	..	..	..	..	..	..	4	4	..	..	..	..	..	10	..	2	..	64
..	10	..	..	..	..	12	..	..	..	..	..	..	..	10	10	..	..	..	..	..	10	..	2	..	66
..	..	..	..	..	..	..	22	..	..	..	..	..	..	4	4	..	..	..	..	..	6	..	2	..	64
..	..	13	..	..	..	..	7	..	..	..	..	..	..	6	6	..	..	..	..	..	10	..	2	..	90
..	2	12	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	8	8	..	..	..	..	..	10	..	2	..	58
..	4	..	..	..	8	..	..	..	..	..	..	..	..	6	..	..	..	..	..	12	..	..	2	..	78
..	..	..	..	..	16	..	..	..	..	..	..	..	..	6	..	..	..	..	..	12	..	..	2	..	68
..	..	..	10	..	..	..	10	..	..	..	..	..	..	6	4	..	..	..	..	12	..	..	2	..	62
..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	8	..	..	..	..	..	..	..	..	2	..	76
8	..	8	..	..	..	14	..	..	..	..	..	..	..	10	10	..	..	..	..	6	..	..	2	..	64
..	..	..	..	..	..	12	..	..	..	..	..	..	..	..	4	..	..	..	..	8	..	..	2	..	54
6	..	..	..	..	..	20	..	..	..	..	..	..	..	..	5	..	2	..	..	5	..	..	2	..	54
..	..	8	..	..	..	14	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	2	..	..	10	..	..	2	..	54
..	..	..	..	..	..	12	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	2	..	..	16	2	..	2	..	62
..	..	..	..	..	..	20	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	2	..	46
..	..	..	..	..	..	16	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	4	..	..	2	42
..	..	..	..	..	..	16	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	2	..	..	..	4	..	..	2	44
..	..	..	..	..	..	12	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	2	..	..	..	..	..	2	..	36
..	..	..	..	..	..	10	..	..	..	..	..	..	2	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	32
..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	4	..	..	..	..	10	..	..	..	26
..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	4	..	..	..	..	..	6	..	..	24
..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	2	..	2	..	..	..	..	8	..	..	26
..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	2	..	..	..	..	..	..	8	..	..	26
..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	14	6	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	8	..	..	20
..	..	..	..	..	..	12	..	..	..	6	10	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	16
..	..	..	..	..	..	10	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	12
..	..	..	..	8	..	8	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	18
..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	8

te, i hvilken hvert Skib opføres for sig med sin Bestykning. I 3ende »underste Laug» angaar den anden Klasse Orlogsskibe, sammen a det følgende »andet Laug», »tredie Laug» forstaaes. Under Benævnelsen te og uden fore», »inden og uden for Hytten», »Udi Hytten og Ackter og for Bakken» (Tre Kroner), »i Skandsen, i Bakken, i Hytten»

Nota. Dette Skib [o. Nr. 31] saa vel som Sorte Rytter og Skibett Abrahams Offer kand bruges ved Flaaden som Brandere; om skjønt at om de sidste tvende Skibe udi Designationen ey noget meldis.

Datum Admiralitetet dend

6 Martii Anno 1675

H. Bielcke. Amm^l Cau^r Curt Adelaer.

Niels Juel. Jens Rodstehn. Alb. Guldensparre.

37.

Bemandingsliste for den danske Flaade. 1675.

Hans Kongelige Mayestets Flaade, som herfore specificeris, vorder til Orlog udi trende Esquadres fordeelte, og kand de saaledis best were i Ordre, som følger:

Admiral Sophia Amalia	Admiral Christianus V.
Vice-Admiral Churprintzen	Vice-Admiral Norske Løffue.
Schoutbynacht Friderick.	Schoutbynacht Ch. Amalia.
Trey Løffuer	Eenighed
Nellebladet	Swanen
Delmenhorst	Christiania
Ferrøe	Kiøbenhaufn
Hauffruen	Jægeren
Falcken	Lossen
Wildmanden	Hiorten.
10.	10.

Admiral Printz Georg
 Vice-Admiral Trey Croner
 Schoutbynacht Anna Sophia
 Christianus IV.
 Guldenleuw
 Lindormen
 Hommeren
 Anthonetta
 Printz Georgs Fregat
 Wandhunden.

10.

Ved huer Esquadre bør at were 4 Brandere, hvoraf ved Holmen trey, nemblig Forgyldte Fisch, Sorte Rytter og Abrahams Offer. Nock til huer Esquadre

1 Prouiant-Skib, 1 Material-Skib, 3 Galliother; hvoraf ved Holmen findes 1 Prouiant-Skib, nemlig Fløyten Tönsberg og tre Galliother, Crocodillen, St Peder, Gladelig Budschab.

Hver af de store Skibe, som Admiral og Vice-Admiral, 2 Chalouper, 1 Skibs Baad heller Esping, de andre ikkun 1 Chaloupe og 1 Baad.

Ved huer Esquadre kand og komme een Spill-Jagdt, som findes ved Holmen.

Hver Esquadre af Hans Kongelige Mayestetz eegen Skibe blifuer forstreckt med Defension Skibene i Danne-march og Norge, saa vel som og om andre Skibe af Orlog tilkom.

Datum Admiralitetet dend 6 Martii 1675.

H. Bielcke. Amm^l Cau^r Curt Adelaer.
Niels Juel. Jens Rodstehn. Alb. Guldensparre.

Allerunderdanigst vforgribelig Forslaug og udi Admiralitet Enns-stemmende fattede Resolution paa Hans kongelige Mayestetz Allernaadigste Behaug, Hvorledis Os Allerunderdanigst siufnis, Hans kongelige Mayestetz Flaade til Orlog best og upaaklagelig bør at bemandis, som Tabellen wiidre forklarer ¹⁾:

---

¹⁾ For at spare Plads, er denne Tabel udarbejdet efter den officielle Liste, paa hvilken hvert Skib er opført for sig med sit Mandskab.

Skibenes Navne.	Capitainer.	Lieutenanter.	Præs.	Skipper.	Styrmend.	Badskier og Under-Bad.	Højbaadsmænd.	Skibmænd.	Qvarteermestere.	Højbaadsmænds Maatter.	Skibmænds Maatter.	Tømmermænd.	Ruehuggere.	Seyllegere.	Skibskrifver og Kielders.	Kock.	Tronpettere.	Tronmeslagere.	Bødkiere.	Baadsmænd.	Profossvende.	Pødkiere.	Arckelie mestere.	Under-Arckelie mestere.	Arckelie mesters Maatter.	Bosseskietere.	Officerer og Soldater.	Tilsammen.	
Christianus Quintus . . .	3	3	1	2	4	3	1	1	4	2	2	4	4	4	2	2	6	3	2	360	1	8	3	3	6	58	180	672	
Charlotta Amalia . . .	2	2	1	2	2	2	1	1	4	2	2	2	4	4	2	2	4	2	2	200	1	6	2	2	4	40	100	397	
Eenighed	2	2	1	2	2	2	1	1	4	1	1	2	4	2	2	2	2	4	1	200	1	6	2	2	4	40	100	390	
Fridericus Tertius . .	2	2	1	2	2	2	1	1	4	1	1	2	4	2	2	1	4	1	1	200	1	6	2	2	4	40	100	389	
Sophia Amalia	3	3	1	2	3	3	1	1	4	2	2	3	6	3	2	2	6	2	2	350	1	6	3	3	6	60	200	680	
Christianus Quartus .	2	2	1	2	2	2	1	1	4	1	1	2	4	2	2	1	4	1	1	180	1	4	2	2	4	26	90	353	
Printz Georg	3	3	1	2	3	3	1	1	4	2	2	2	3	2	2	2	4	1	2	300	1	4	2	2	2	56	160	570	
Churprindtzen	2	2	1	2	2	3	1	1	4	2	2	2	2	2	2	2	4	1	2	250	1	4	2	3	2	50	140	492	
Anna Sophia	2	2	1	2	2	2	1	1	4	1	1	2	2	2	1	1	4	1	1	196	1	3	1	1	1	2	36	116	389
Nelleblad et	2	2	1	2	2	2	1	1	4	2	1	2	2	2	1	1	4	1	1	150	1	4	1	1	2	40	60	293	
Svanen	2	2	1	2	2	2	1	1	4	2	1	2	2	2	1	1	4	1	1	180	1	4	1	1	2	40	60	323	
Lindormen	1	2	1	2	2	2	1	1	4	2	1	2	2	2	1	1	4	1	1	100	1	4	1	1	2	24	50	216	
Christiana	2	2	1	2	2	2	1	1	4	2	1	2	2	2	1	1	4	1	1	140	1	4	1	1	2	40	60	283	
Delmenhorst	1	2	1	2	2	2	1	1	4	2	1	1	2	2	1	1	4	1	1	100	1	4	1	1	2	24	50	215	
Kiøbenhavn	1	2	1	2	2	2	1	1	4	2	1	1	2	2	1	1	4	1	1	90	1	4	1	1	1	20	40	190	
Ferrøe	1	2	1	2	2	2	1	1	4	2	1	1	2	2	1	1	4	1	1	96	1	4	1	1	2	20	40	197	
Hommeren	1	2	"	1	2	1	1	1	4	1	1	1	2	1	1	1	4	1	1	70	1	3	1	1	1	20	36	160	
Jægeren	1	2	"	1	2	1	1	1	4	1	1	1	2	1	1	1	4	1	1	40	1	3	1	1	1	10	20	104	
Antholette	1	1	"	1	2	1	1	1	4	1	1	1	2	1	1	1	4	1	1	45	1	3	1	1	1	10	20	108	
Haufruen	1	1	"	1	2	1	1	1	4	1	1	1	2	1	1	1	4	1	1	45	1	3	1	1	1	10	20	108	
Falken	1	1	"	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	4	1	1	45	1	3	1	1	1	10	20	104	
Lossen	1	1	"	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	4	1	1	45	1	3	1	1	1	10	20	104	
Forgyldte Fisk	1	"	"	1	1	1	1	"	"	"	"	1	1	1	1	1	"	1	1	10	"	1	"	"	"	"	"	26	
Hiorten	1	1	"	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	20	1	2	"	1	"	4	20	68	
Wildmanden	1	1	"	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	15	1	2	"	1	"	2	10	50	
Wandhunden	1	1	"	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	12	1	2	"	1	1	4	10	50	
Printzens Fregat . . .	1	1	"	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	26	1	2	"	1	"	4	20	73	

Summa beløber sig saa udi alt til de 31 Skibe . . . 8716 Mand¹⁾).

Vi eragter dog udi all Underdanighed icke at kunde hafuis ringere end 10000 Mand udi alt, formedelst Defensions Skibenis Besetning, saa vel som og daglig forefaldende Arbejde ved Holmen, Thøighuset, Prouiant-Huuset og Brøgersit.

Datum Admiralitetet dend 6 Martii 1675.

H. Bielcke. Amm^l Cau^r Curt Adelaer.

Niels Juel. Jens Rodstehn. Alb. Guldensparre.

Nr. 36 og 37 ere aftrykte efter Admiralitetets Copibog for 1675, S. 4—16, i det kongelige Gehejmearkiv.

¹⁾ Følgende Skibe ere ikke opførte i denne Bemandingsliste: Norske Løve, Tre Kroner, Tre Løver og Gyldenløve. Til disse 4 Skibe bliver at fordele 1712 Mand. I en officiel Flaadeliste for 1678 opføres Norske Løve med 88 Kanoner, 700 Mand; Tre Kroner med 70 Kanoner, 500 Mand; Tre Løver med 60 Kanoner, 450 Mand; Gyldenløve med 60 Kanoner, 350 Mand. 2 November 1677 udkastedes Planen til at danne en Eskadre Nordpaa, da foresloges Norske Løve til Admiralskib for Tromp med 700 Mand; i et andet Udkast er Christianus Qvintus sat til 600 (500) Matroser, 200 Soldater. i alt 800 (700) Mand, Prinds Jørgen til 500 (400) Matroser, 160 Soldater, i alt 660 (560) Mand.

1677 sættes Christianus Qvintus, Tromps Admiralskib, til 600 Mand, blandt dem: 1 General Admiral, 3 Cøpitainer, 3 Lieutenanter, 2 Præster, 1 Fiskal, 1 Sekretær, 1 Hovmester, 6 Tjenere, 1 Page, 2 Bøddel og Svend.

I en Bemandingsliste for 1678 har Norske Løve, Tromps Admiralskib, 607 Mand, deriblandt: 1 Fiskal, 2 Præster, 1 Forsanger, 1 Sekretær, 1 Bager, 3 Kopister og Klerker.

Liste over den danske Flaade,

Nr.	Styker.	Schibenes Naufne.	Admiraler, Vice Admiraler, Sch bynachter oc Capiteiner.
1.	84.	Christianus Qvintus	H. Gen. Adm. Leut. *Niels Juul. Capt: Johan Emerich* Jan [Diricksen] Boom* *Jørgen Samkoe [*Peter Newe, Eckernførde]
2.	66.	Trei Croner	H. Admir. *Marqvord Roodstehn Capt: [Mickel de Voss* Soeckend *Peter Jansen Stadel Jan Versbech*.
3.	80.	Prince Georg	H. Adm., *Jens Roodsthen . . . . . Capt: Jan Blom* Jacob Sandersen d. Fries* *Christen Hansen Deyn.
4.	76.	Chur Prindsen	Vice Admiral *Christian Bielche Capt: *Hinrich Hansen fra Berge! Clas Jansen Bremborg*.
5.	82.	Norsche Løwe	Vice Adm. Hinrich Span* [Schaum Capt: Gerhard van Tess* [Ditlof Claesen*, Amsterdar [Nicolaes van der Velde*].
6.	72.	Mercurius	Vice Adm. provisionel Cornelis d. Capt: Willem Petersen Feltmeys* *Christian Christopf Pahl [Jan van Vlierden*].
7.	58.	Charlotta Amalia	Schoutbyn: *Jan Ellers . . . . . Capt: Willem den Dutz* Hinrich Müller† fra Lübec! [*Niels Olufsen Ovsevalle].

1) Jacob Helt skal have været en Halvbroder til Admiral Nicolai Hel Matthias Johansen i Dithmarsken, som tidligere havde været Krig

inding og dens Officerer i Aaret 1679.

apitein Leutenanter.	Leutenanter.	Søefolk.	Soldater.	[Mandsk.]
.....	*Jan Jansen Bruyn [Tønder]. *Anthony Elders [Kjøbenhavn] *Cornellis Adrians. Morp [Hal- land] *Bendt Pedersen Rosendahl [Anthony Claesen* Amsterdam] [Jan Frandsen*, Oost-Vliesland] [Velb.* Laur. Munck.]	480	120	600
.....	*Augustinus Otto	368	92	460
.....	*Joen Jensen Soelberg Jacob de Hahn* fra Amsterdam Maarten Selling* [Bøcken] [Hendrik Krone†, Hamborg] [Velb. Ludw. von Erlach†, Schweiz].	450	100	550
.....	Jacob de Graeff* [Amsterdam]. *Andrias Jansen fra Husum Andreas Gool† [Lybek] *Thygge Christophersen [Jen- sen].	368	92	460
.....	Jesse Bloemendahl* [Amster- dam]	480	120	600
.....	Claus Blom† fra Hamborg *[Hans] Schønnebol [Nordland] *Marten Petersen fra Amster- dam [Skien i Norge]	368	92	460
.....	Jan Donss* fra Antwerpen Sipke Foches* [Amsterdam] [*Claes Jochumsen, Østerrisøer] [Jacob Helt ')].	368	92	460
.....	Barendt Rollufsen* fra Ma- sterland	280	70	350
.....	Berendt Berendtsen* fra Was- bergen Jan Anthonysen* fra Vlissingen [Arent Evertsen, Oddeval]. *Christian Nyrop fra Trund- hiem			
.....	*Cornillis Cornillesen fra Riibe *Carsten Povelsen Husvogt [*Mikkel Pedersen Færrø].			

først været Skibsbarber; støttende sig til en Anbefaling fra Landfoged
dede Henrik Bjelke ham til Niels Juul den 7 Mai 1679; han blev saa Lieutenant.

Nr.	Styc [her]	Schibenes Naufne.	Schoutbynachter oc Capiteiner
8.	70.	Mars	Schoutbyn: *Ifver Hoppe ..... Capt: Lydert Meyer† fra Bremen Marten van Beekum* [Alkr
9.	64.	Grønne Drage	Schoutbyn. provisionel *Friderich C Capt: Jan Geritzon* fra Grietzel [*Jan Jansen Bruyn, Tønde
10.	62.	Eenighed	Capitein *Andreas Dreyer .....
11.	56.	Julius Cæsar	— Winandt Meurs* .....
12.	52.	Trey Løwer	— *Peder Thomass. Linneberg
13.	56.	Anna Sophia	— *Johan Schinchel .....
14.	58.	Svannen	— Jan Incourt* .....
15.	54.	Guldenlow	— Petter Bessemacher* [Schie
16.	52.	Christiania	— Jan Behn* .....
17.	52.	Christianus qvartus	— *Cornillis Michelsøn Bomve
18.	46.	Admirante	— Simon Bruynsma* .....
19.	54.	Fridericus Tertius	— *Otto Ahrenfeld .....
20.	52.	Nellebladet	— *Mathias Bagge [Norge]....

1) Kasseret af Tjenesten og paa ny antagen.

Capitein Leutenant.	Leutenant.	Søefolk.	Soldater.	[Mandsk.]
.....	*Lorentz Povelsen	368	92	460
	Harmen Mouw Mathias Knack [Jørgen Cornelissen*, Schøn- howen].			
.....	*Hans Jonsson	280	70	350
	*Hinrich Schurman [Stavanger] *Willem Christiansen fra Lege- landlist. [*Otto Madsen Lorck] *Teunis Pedersen, Drammen].			
man van der Cass* [Am- rdam].	*Peder Hinrichsøn Orch [Hel- singør].....	320	80	400
hel Jaspers.* fra Rotterdam i Brandt*, Enckhuysen] ..	Claus Schuldt† fra Lybek [*Hans Carstensen Garde]. Pieter Pietersøn* fra Amb- sterdam	240	60	300
Adriansen* fra Merdøe ..	Pieter Coster*. *Anders Nielsøn Kiøbenhafn.. *Søfren Madsen Riibe.	240	60	300
of Claess.* fra Amsterd.. rent Rolufsen*, fra Master- land]	Jan Jansen Carsen*..... *Andreas Sivversen Harboe	264	66	330
it. L. [Cornelis Schroef*].	Goessen Janssøn* fra Doesburg. [Arriæn Thiesen* von Ten- teloe].	280	70	350
ch van Schaych* Gelderl. ristian Christoffer Pahl]	Christian Kloppenburg† [Ham- borg]	242	58	300
iel Wildeman* [Amersfort]	Peter Petersen Bessemacker* [Schiedam]. [*Jan Dall, Bahus]. Simen Geretsen Galloppe* v. Serdan	208	52	260
if Rollufsen* [Buycksloot].	[James Smith†, [Leith] *Petter Brun [Samsø]	264	66	330
illis Schrof*	[Cornelis Nachtglass*]. Steffen Andriesson* fra Ma- sterland	200	50	250
der Henrichsen Orck, Hel- ingør].	Jacob Petersen* fra Amsterdam [*Matthias Bow, Flensborg] [Jochum Mansel†, Rostock. *Peter Koning fra Ditmarschen [Claes Bonne Ossaen*]¹).	264	66	330
b Christiansen* [Porme- inde]	Barendt Martens	200	50	250
nelliust Justsen fra Høyer.	[*Claus Carstensen, Dith- marsken] [Diderik Lodam†, Hamborg].			

Nr.	Sydeher.	Schibenes Naufne.	Capiteiner.
21.	52.	Lindormen	Capt: Peter Carlsen Vleugel* . . . . .
22.	44.	Flyfvende Vif	— *Hans Bertelsen Wolder . . . . .
23.	44.	Delmenhorst	— *Niels Laursen Barfoed [Fyn]
24.	46.	Wrangels Pallais	— *Lauritz Nielsøn Falckenberg
25.	42.	Engelen	— Johan Fochen van Emden* .
26.	38.	Victoria	— *Mathias Povelsen . . . . .
27.	42.	Svensche Falch	— *Hinrich Nieman [Aalborg] .
28.	40.	Svensche Hafrue	— *Boel Hinrichss: Rosenmeyer
29.	46.	Svensche Løwe	— *Ibbe Lydersen . . . . .
30.	44.	Nepthunus	— *Gabriel Bille . . . . .
31.	40.	Christiansand	— *Johan Lund . . . . .
32.	38.	Flyfvende Hiort	— *Bagge Knudsen Busk . . . . .
33.	36.	Hommeren	— Reyer Pettersøn Pie* [Serdar]
34.	36.	Haufmanden	— *Zacherias Hansen Bang . . . . .
35.	32.	Charitas	— Hinrich Heldorn* . . . . .
36.	34.	Anthonette	— *Jens Jensen . . . . .
37.	30.	Dansche Hauffrue	— Jørgen Carstensen† [Lybek].
38.	28.	Lossen	— Lowis Cools* [Holland] . . . . . [Henrich Müller†, Lybek]
39.	28.	Jægeren	— Sonich Müller† . . . . .
40.	26.	Hvide Falch	— Mathias van Borstel* . . . . .

Capitein Leutenanter.	Leutenanter.	Seefolk.	Soldater.	[Mandsk.]
nilles Jansen* fra Merdøe.	*Jacob Jacobsøn Helsingør ... Arian Thiessen* fra Tenteloe	200	50	250
ler Jenssen Sambsoe .... obus Ewerhardi] der Jensen Sambsoe] ...	Lieut:..... *Andrias Pieterssøn [Dorn- feldt] [Stavanger] ..... [*Johan Ottho Eden, Glückstad]	170	40	210
ich Knabenhawer†.....	*Peder Pederssøn Stud..... *Andreas Cortsen.	160	40	200
bus Ewerhardi ..... yck van Schayck*]	*Mathias Bov fra Flensborg .. Johan Schildt† fra Lemgo [*Jens Jensen].	160	40	200
ich Hinrichsen de Jonge*	Gabriel Danielssøn de Wulf* [Amsterdam] ..... *Jan Dahl fra Bahus [Pieter Pietersen Besemaker*]	200	34	234
hel Teuness. fra Lege- dlist [Lister].	*Hinrich Peterssøn fra Fle- ckesfjord ..... Hinrich Hinrichss. van Reinck† [Rostock].	160	40	200
Brandt* fra Enckhyssen. hlias Knaeck]	Claes Wiewentzehr* ..... Robbert Schmits* fra Gra- venhage ..... [Marten Selling*].	160	40	200
rich Bochholdt fra Bergen	*Lauritz Nielssøn Møller fra Balum ..... [*Jacob Absalonsen Sem].	174	46	220
uf van Mechern*.....	Jacob de Gruyter* ..... [Thies Jansen*, Enckhuysen].	140	40	180
.....	Helbrant Sifverts* ..... *Peter Ofvesen fra Flensborg .	160	40	200
.....	Jacob Doss† fra Königsberg. *Willum Hermanssøn Dreyer.	170	30	200
.....	Phillipus Fritz† fra Stettin. *Peder Pederssøn Laholm ...	120	30	150
.....	[*Jan Pietersen Moore, Husum] [*Barent Leonartsen, Chri- stiansand].	116	24	140
.....	*Jan Peterssøn Moor fra Husom. Jan Fridericks* fra Horn [*Peder Pederson, Laholm].	96	24	120
.....	*Efvart Rasmussøn fra Hol- sten ..... *Rasmus Hanss. fra Bornholm.	87	21	108
.....	[*Hans Petersen, Sild] ..... *Jørgen Ollufssen Bang	83	21	104
.....	*Conrad Ifversen fra Haders- leben	80	20	100
.....	.....	64	16	80
.....	.....	80	20	100

Nr.	Stykker.	Schibenes Naufne.	Capiteiner.
41.	28.	Dragonen	Capt. *Peder Hinrichss. Moss [So Norge] .....
42.	28.	Spraglede Falch	— Andreas Hamilton† [Skotland]
43.	16.	Wildmanden	
44.	14.	Elephanten	— *Erich Madsen Lorch .....
45.	14.	Stiernen	
46.	12.	Wandhunden	— *Jan Falch .....
47.	12.	Postillionen	— *Christopher Jansen Malsted
48.	12.	1 Nye Barca Longe Fre- gatte [Makrelen]	
		[Barca Longa Flyvende Fisk]	
49.	12.	1 dito [som staar i Byg- ning]	
50.	4.	Snawen 4 Cronede Lillier.	
		Brandere. [Pellicanen]	
	8.	Forgylde Fisch	
	4.	Grøne Jæger	
	8.	Glüchstadt	
		[St. Johannes]	
		[St. Peder]	
		Proviant Schibe ved Flaaden.	
1.	6.	Kitzen St. Johannis	
2.	10.	Fløyten Røde Hanne	— *Court Jansen .....
3.	8.	Galliot Schibet Crocodillen	
4.	10.	Galiothen Kong Dawid	
5.	4.	Galiothen Røde Winfad	
6.	8.	Fløyt Schibet Olliemøllen	
		[Fløyten De Lindeboom]	
7.	8.	Fløyten Roossen	
8.	8.	Galioth Skibet Krusset	
9.	8.	Katten Graa Kat	

Capitein Leutenanter.	Leutenanter.	Seefolk.	Soldater.	[Mandsk.]
.....	Jacob Gabriëlss. Roelack*....	100	30	130
.....	[Hillebrand Sifuorts*].			
.....	*Carsten Pofuelsen Huysvogt].	64	16	80
.....	.....	30	"	30
.....	*Ofue Ofvesen [Bergen].....	28	12	40
.....	.....	30	10	40
.....	.....	38	10	48
ommand. Claus Laurence† ouis Cols*]	.....	30	20	50
apit. Lieut. Claes Laurence†]	.....	[32]		
ommand. *Jan Sifvertsen [Skaane].....	.....	30	20	50
.....	[Steffen Andriesen Backe*, Masterland].....	20	10	30
ommand. Anthony Frandsen*, [Rotterdam].....	.....	[20]		
— Cornillies Bastianss. Poets*.....	.....	19	"	19
— Anthony Franszen*. Thomas Diricksen Seerup]	.....	16	"	16
.....	.....	30	"	30
ikkell Jaspersen*, Rotterdam]	.....	[16]		
acob Pietersen*, Amsterdam]	.....	[16]		
.....	.....			
.....	Mathias Willumsen* [Master- land].....	20	10	30
.....	.....	10	8	18
.....	[Skipper Reincke Entjes*]... ..	10	8	18
.....	Pieter van der Zee*.....	8	6	14
.....	[Skipper Zacharias Isaacsen House*].....	8	6	14
.....	[Skipper Leeve Kitzers*, Hin- lopen].....	16	"	16
.....	[Skipper Reinert Pietersz Mo- ster*].....	[19]		
.....	[Claes Hinrick Artz*].....	16	"	16
.....	[Skipper Reyner Carsen*, Oost Vlieland].....	16	"	16
.....	[Skipper Gert Cornelissen*]..	12	"	12
..... 23]	..... 79]	9455	2348	11803

Efterschrefne Schibe oc Faert

[Stycker]			Søefolch.	Soldater.
	Sophia Amalia		8	"
	Ferøe		6	"
	Sorte Rytter	Capt. *Hans Lauritsøn	32	"
18	Stoore Stycke Pram.	Capt. *Court Müller	32	"
10	Fløyten Tønsberg	Capt. *Hans Nissøn	20	10
10	Katten St. Jørgen	Lieut. *Niels Ollufsen	20	10
	[Katten Hvide Fortuna] ...	[*Hans Jensen]		
6	Kreyerten Wissmarsche Ref.	[Skipper Pieter Pietersen Pow']	[16]	
		Lieut. *Lorentz Jacobssøn Schytz	20	10
		[*Henrik Schurmand]		
2	Svensche Diderich	[Skipper *Svend Eriksen Gem-		
		nis]	12	"
	Skibet St. Johannes fra Marst.		12	"
	Smacher St. Jacob		6	"
	Abreham's Offer		6	"
6	Jagter Søe Hesten	[Lieut. *Lorentz Jacobsen Schytz]	12	"
4	Maagen	Capt. Arian Cornillesøn'	5	"
4	Wenus	[Skipper *Oluf Eriksen Prest-		
		holt]	12	"

Summa Latris ... Capiteiner

Transport af faarige Siders Summer ... Gen. Admir. Leut., Admir., Vice Admiral, Schoutbyn. oc Capitein	(
Behøfves udi alt til voris Flaades oc Faertøys Bemanding ... Gen. Adm. Leut., Admiral, Vice Admir., Schoutbyn. oc Capiteiner	)
Efter Indgifvene Liste befindes udi voris wirckelig tieniste at være ...	(
Fra Kiøbstederne i Danmarck forschaffes	
Fra Holsteinsche Kiøbsteder	
Fra Norge, hvorom Vii Voris Stadtholder Ulrich Friderich Guldenlowe allerede beordret hafver	
Udi Holsten at verbes tilligemed de som der staae Enrollerede	
Skal verfves oc forschaffes for at faa det fulde tal ... Capiteiner	
Total Summa	

Datum Hafnie d. 4 Januarij 1679.

Denne Fortegnelse findes i det kongelige Gehejmearkiv, Afløserregistretets Copibog for 1679, S. 265—69 findes den samme Fortegnelse o Mandskabet kom til at udgjøre 9151 Mand. Forandringerne ere her angivne v førte paa Fortegnelsen fra Maj. Naturligvis ere andre traadte ud eller h og det vilde blive formeget at aftrykke begge Lister. Hovedsagen er at er i skarpe Parentheser tilløjet Hjemstavn for mange Officerer, Kilden hertil Danmark eller Norge, en Stjerne efter et Navn betegner, at Officeren er Skjønt der ikke ved alle hollandske Officerer er anført Hjemstavn, kan

1 ey følger Haafved [Flaa]den.

		Søefolck.	Soldater.	Mandsk.	
Diana	[Lieut. Barent Barentsen* Rotterdam]	12	"	12	
Forgyltde Crone.....	[*Skipper Erland Olufsen Skeen]	6	"	6	
Papegøyen	Lieut. *Haalger Ofvesøn	5	"	5	
Siøehunden.....	[Høibaadsm. *Steffen Olufsen Bergen]	5	"	5	
Hviide Due	[Skipper *Oluf Olufsen]	3	"	3	
Skuder Flyfvende Fortuna .	[Skipper *Oluf Sanders. Hommervold]	10	"	10	
Hvide Svanne.....	[Skipper *Sigvard NielsenTweed]	6	"	6	
Unge Tobias.....	[Skipper Peter Buys]	8	"	8	
Slughunden	.....	8	"	8	
St. Peder	.....	12	"	12	
Justitia	.....	12	"	12	
St. Bartholemeus ..	.....	6	"	6	
St. Jacob.....	.....	12	"	12	
Haabet	.....	12	"	12	
.....	Lieutenanter	3	320	30	350
.....	Lieutenanter	79	9455	2348	11803
.....	Lieutenanter	95	9775	2378	12153
.....	.....	82	5840	"	"
.....	.....	.....	1000	"	"
.....	.....	.....	600	"	"
.....	.....	.....	655	"	"
.....	.....	.....	1000	"	"
.....	Lieutenanter	13	680	2378	"
.....	.....	95	9775	2378	12153

Vnder wort Zignet.

(L. S.)

Christian.

Ministeriet, Nr. 247, Nr. 2. Senere skete flere Forandringer og i Admindeligheden med deres Officerer, da Flaaden i Maj var færdig til at stikke i Søen. der i skarpe Parentheser er tilføjet Navnene paa de nye Officerer, som ere opet Plads paa andre Skibe; men det vilde være vanskeligt at tilkjendegive det, hvorefter, ikke at vide, hvem der netop var paa hvert enkelt Skib. Ligeledes sielles Dokumenter. En Stjerne foran et Navn betegner, at Officeren er fra Fløien; et Kors efter et Navn betegner, at Officeren er fra andre Lande. ; med Sikkerhed siges om en Del af dem, at de ere Hollændere (f. Ex. naar

der udstedtes Ordre til dem paa Hollandsk), men for nogle af dem (dog de færreste) hviler Angivelsen paa et Skjøn og er altsaa usikker. Det vil let ses, at, naar et bestemt Fingerpeg mangler, det da ikke er muligt for flere Officerers Vedkommende at udfinde, til hvilken Nation de høre, da de ligesaavel kunne være f. Ex. Nordtydskere som Hollændere, og det let kan være hændet, at en Nordbo ved et længere Ophold i Holland har faaet sit Navn forandret.

38.

To Overslag over Udgifter til Sæetaten. 1651 og 1662.

1651.

Giøres aarlige fornøden thil Rigens flaade, saadan som dend nu findis, at holde wed lige, huilchet at beuisse Er tagen det Aars Udgift fra 1638 thil 1639, som er det ringeste udi 10 Aars Udgift, som beløber:

Penge . . . . . 76,687 Rdlr. $6\frac{1}{2}$ Sk.

Item adschillige andre Materialia, som ssame aar er forbrugt saasom Jern, Spiger, Bolter, Hamp, Thougværk, Beeg, Thiere, Harpix, Canifas, Haardug, Blye, Pompeledder, beløber

Penge . . . . . 69,522 Rdlr. 11 Sk.

Folchene paa Bremmerholmen och Thøighuset, deris aarlige besolding at klede, saasom fra 1650 til 1651

Penge . . . . . 51,407 $\frac{1}{2}$ Rdlr.

Archeliet vil koste at holde wed lige om End schønt iche nogen Orlog er:

Penge . . . . . 4000 Rdlr.

Item folchene paa floden, Bremmerholmen och Thøighuset deris kost

Penge . . . . . 45,790 $\frac{1}{2}$ Rdlr. 17 $\frac{1}{2}$ Sk. 1 $\frac{1}{5}$ d.

Atschillige Hoffthienere som betallis aarligen aff Rente Cammerit efter hos følgende Fortegnelse som beløber

37,433 $\frac{3}{4}$ Rdlr. 23 Sk.

1 Admiral, 20 Capteiner, 16 Lieut., 24 Schippere, 10 Styrmend, 32 Høigbaadsmend, 21 Høigbaadsmends Maat, 24 Schibmend, 14 Schibmends Mat, 109 Qvartermestere, 8 Thrompetere. 2 Profosser, och 8 Mestermends Svenne. Paa Holmen 1 Scholemester, 3 Fangefogder, 336 Archelimestere och Bøsseschøtttere, 1 Redschabmaler, 6 Thromslar, 5 Bøchere, 19 Seiglligere, 500 Baadmend, 12 Qvetste, 70 Pøchere¹⁾, 127 Schibstømmermend, 10 Arbedskarle paa

¹⁾ Pødkere, o. Skibsdrenge.

Slottet, 52 andre thienere ved Holmen, thøighuset och Klådekammerset etc. giør 1381 Personer.

Dette Overslag, ialt c. 284,840 Rdlr., er blevet udarbejdet ifølge en Befaling af Frederik den Tredie af 24 September 1651, som paabød, at et Overslag over Hofstatens Indtægter og Udgifter skulde tilvebringes. Ministeriernes Arkiv, anden Afdeling.

1662.

Søestatsens Vnderholdding efter en hoes føyede Rulle til 20 werachtige Orlogs Schibis confirmerte och reformerte Officerens Besoldding och Hoffkleder fra Admiralen paa Hollmen indtill ringeste Leut. v. Fredtz Tid i det nøigeste aarlig vngfer. . . . . 16,745 Rdl.

Item for Operschipper paa Hollmen til Pødcher deris Løn och Kleder. . . . . 20,600 -

Noch adtschillige Persohner wed Søestaten, saasom Docter, Badscher, Prest, Schibbiugmester, Smidde, Munsterschiffuer, Admiralitetz Schrifter och adtschillige andre til Besoldding. . . . . 6000 -

Forschreffne Personner, Capt. Leut. vndtagen, till ringeste Pødcher deris Kost vngfer. . . . . 40,000 -

Archelie Folchet, som er ordinerit till Søestaten, deris Kost och Maanedtzpenge dend Stund, de ere hiemme, beløber itt Aar . . . . . 15,840 -

Naar alle Schibe ehr well forseet med deris Redschab och Tillbehør, da bequommer dem til aarlig Renouation och Kiøllhalling à 1000 Rdlr. er. . . . . 20,000 -

---

119.185 Rdl.

Her foruden will well behøffuis itt Forraad, om Søestatten aarlig schall med itt Capitall Schib eller thou middellmaadige forbedris . . . . . 100,000 Rdl.

Och end da Kost och Kostpenge, Werbgelder . . . . . 200,000 -

---

300,000 Rdl.

Dette Overslag er taget fra et Budget for Aaret 1662, som er trykt i Budstikken, Christiania 1823, S. 631—34.

39.

Kongeligt Reskript om Sø-Etatens aarlige Indkomst. 1670.

Cammer Colleg. anl. de Middel huormed Søe Staten schall vnderholdis, huoraf de schall tagis.

Chr. 5tes. W. N. T. Efftersom wi till woris Siøe Estats Fornødenhed aarlig 300000 Rdl. deputeret haffuer oc samme Midlers Administration oc Forvaltning samptlige tillforordnede vdi woris Admiralitets Collegio haffuer anbetroet, da er voris allernaad. Willie oc Befalning, at j dend Anordning giør, at de forbem^{te} 300000 Rdlr. vorder vdi effterschrefne voris Intrader indwiist, saaledes at de aarligen hereffter, fra dette vor Breffs Dato at beregne, kand bekommes af Leylending, Oddel, Rytter oc Schydsfærd Schatterne af Bergenhus Ambt 22000 Rdlr., af Lister Ambt 3333 $\frac{1}{3}$ Rdlr., af Tønsberg Ambt 5333 $\frac{1}{3}$ Rdlr., af Mandals Fougderie 2666 $\frac{2}{3}$ Rdlr., af Bradsberg Ambt 8000 Rdlr., af Stavanger Ambt 8666 $\frac{2}{3}$ Rdlr., noch af effterschrefne Toldsteder aarligen nemblig af Trundhjems Told 15000 Rdlr., Stavanger oc Ryefylche 5000 Rdlr., Sundhord 2000 Rdlr., Normør oc Rombsdal 8000 Rdlr., Christiansand 20000 Rdlr., af det trycte Papiirs Indkombst 30000 Rdlr., af alt Tiere oc Thiende Lasten Synden oc Nordenfields 30000 Rdlr., af alle Penge Contributionerne af alle kiøbstederne i wore Riger Danmarch oc Norge 35000 Rdlr., af alt Vragets Fordeel 1000 Rdlr., af Islands Afgifft 4000 Rdlr., vdi Proviand 100000 Rdlr. Huis oc formedelst de nu hertill assignerede Toldsteder voris Hofstatt afgaar, ville vi vdi andre Maader søge at erstatte, huortill I oc saa om de tienligste Middeler Os nogen Forslag haffuer at giøre, oc helles Eder hereffter indtill vi anderledis tillsigendis vorder allerunderd. at rette. Sch^{tt}

Hafn. 1 Julii 1670.

Sjællandske Tegnelser Nr. 39, Fol. 116, i det kongelige Gehejme-arkiv.

40.

*Brev fra Berent Simensen til Ove Bjelke, Norges
Kansler. 1666.*

Gunstige Hr. Cansseler Offue Bielecke, Meget Tienst- uilligen forstendiges, at Jeg Gud sche Loff haffr bekommet oc Saltet Thij Lester Sild, dog naar dend igjen schall Opsloes och forsøges bliifr det ey saa Meget. Efftersom dend ehr fersch tilslagen, saa der da well schall gaa tho Tønner paa Lesten. Saltt haffr Jeg bekommet hocs Peter Luder, 4 Lester. End her for vdden haffr Jeg bekomett

vdj told och soldt fersch 71 tønner Sild, Huor aff Hans Lackmann haffr bekommett 45 tønner, tønne 4 Mk. ehr 30 Rdr. Saa der med ehr dette Oxshoffd Lagonsche Vin betaldt, som Hr. Cansseler hannem schyldig waar, och Jeg Hr. Canssellers der paa giffne beuis igien bekommit, Resten som ehr 26 tr. haffuer Harmen Gaarman bekommet och derfor loffuet betalling. Nu ehr Igien gansche ingen fischeri, dog haffues en goed forhobning till et gott waarfischenet, huor till Gud giffue løche. Her ehr nu gandsche faa schibbe som agter sig til Danm., Och alle will gierne først hen med Sild, saa fragterne ehre Nu saa storre som aldrig haffr wehret, Jeg kand iche faa indschibbet med Nogen Een last fisch till Danmarck Ringere end som 10 Rdr. vdi fragt og Endaa med Bøn, saa Jeg iche weed huorledis best med Silden schall forholdes, Her bydis iche mehre for en tønne Saltet Sild End som 12 Mk. och i det Høyeste 13 Mk. Peter Luud weigrer sig nu mig mehre Salt at lade bekomme, efftersom Admirall Adlers Ordre och schriffuelse melder at Hr. Cansseler schulle bekomme Saltt vdi Trundhiemb och iche vdi Bergen, dersom fischeriet her effter will gaa Noget till, saa behøffuer jeg mehr Saltt. At Hr. Cansseler derfore wille Selff tilschriffue peter Luder, at huis Saltt Jeg hoes hannem bekommer Hr. Cansseler hannem der vdiinden for betallingen wil holde schadesløes, eller och fly hannem Admiral Adlers Order, Salt at leffuere, huis iche Ett aff disse scheer, faaer Jeg iche Een tønne Salt mehre, Och forynscher min Gunstige Herre med gandsche Familia wnder Guds trygge beschiermelse.

Actum Bergenhuus den 13 febr. 1666.

Berent Simensøn.

E hd.

Udskrift: Ehrligh och Welbyrdig Mand, Offue Bieleke till Østerraadt, K. M. Raad, Cansseler vdi Norge och Befallings Mand paa Bergenhuus, och Nu formodendis paa Østerraadt, Min Gunstige Herre och Beforderer.

Tienistuilligen tilschreffuett.

Det store kongelige Bibliothek, Samling af Breve til den danske Adels Historie. Pakke Nr. 3.

Uddrag af Corfitz Braems Dagbog 1666.

1666

10. Junius.
 War hos Admiraal Adelaer, oc bekehrte ad matte fulles med ham til Danmarck, huilket lod sig befaller.
12. Ginge Mess. Otto och Christian Bielke oc jeg med Lichteren fra Amsterdam til Texel huor Floden laae.
13. Kl. hal 6 kom wii forbi Enckhusen, Kl. 2 Medenblick, kaste ancker Kl. 11 om natten.
14. Om morgenen møtte wii een Engelsch Pris t'Schip de 7 Wouden. Kl. 11 kom wii paa Schibet Middelburg, som war Admiralens Schib. Kl. 12 kom Admiralen self an bort med sin Søn oc Mess. Fries oc Pelts. Bleff Otto Bielcke oc jeg skicket vdj land paa Helderer, til ad høre huad tiender dee hadde om Floden, huor os bleff berettet ad den hadde begunt ad slaes med de Engelsche om Fredagen den 11. saa Slauet hadde waahret vdi 4. dage.
15. Kom der 10 Orlog Schibe ing aff Texel med 2 Priser oc slepte 4 flagge efter, huor iblant war den wiide Admiraels Flag, huis Skib paa 96. Stycker war opbrent, oc Admiral Askey fangen. Disse Schibe førte tidinger at dee Engelsche hadde faat om Søndagen 26 Schibe til succurs under Printz Robbert. Mons. O. Bielke oc jeg til giest hos Capitein Hals.
16. Om morgenen tilig kom een Hoornier ing som berette ad Hollenderne hadde victorien oc ad resten aff Floden laae in de Wielinge. Dee Schibe som kom ing aff Texel ware tilred saa det war stoer under ad see, hull saa stoere mand kunde kiøre ing ad, Masterne borte, Seilene vdi palter oc lap hos lap paa Schibene.
 Kl. 12 løfte wii Ancker oc gick fra den Muscovische Reede oc laagde os ved Helderer voor het lants diep.
 Om Aftenen ginge Messieurs O. Bielcke, Wibe oc jeg vdj land paa Texel ad jage Caniner.
24. Tracterede Admiralen Mess. Ammeron oc Borgemester Witsen af Amsterdam.
 Mess. Bielker, Adelaer oc jeg paa Helderer oc Huysduyn.
26. Leffverede Admiralitets Herren myn Heer Hoen dee 8. Hollanske Schibe ofver vdi Kongens tienniste;

blefve folckene munstered, oc lefvered 50 Man paa huer Schib, oc bleff den dansche flag oc Gøes opsatt med tre Canon schut paa huer schib, naer Admiralitets Herren hadde munsteret oc drog fra Schibet.

Kl. 12 ginge wii vdi Guds Nafn til seiles vdaff Texel, 9 Schibe sterck, nemblig:

1. Middelborg, Capt. Akeroe. Admiraelens Schib.
  2. Doesborg, Capt. Hasefelt, Vice Admirael.
  3. De Faisan, Capt. Jan van Dork, Schout by Nacht.
  4. Lywaerden, Capt. Haels.
  5. de Haerderin, Capt. van der Foerden.
  6. Groeningen, Capt. Brouer.
  7. Damiaten, Capt. Coesvelt.
  8. De Burg van Leyden, Capt. Passer.
  9. Agata, Capt. de Voegel.
30. Kl. 2 om morgenen finge wii alarm, oc bleff alting giort slags ferdig, mens war een Gvines fahrder, een Caper med een pris.
3. Julius. Kom wii under Jullandt, oc sette Schibene alle danske Fløye paa.
  4. Saa wii Norge.
  5. Kom Schagen oc Lessøe forbie.
  6. Forbie Anhout, Mess. Bielker ginge med de 2 Galiother fra os, ad Sundet til.
  7. Under Torkow, Suederoe oc Koellen, huor tuende blefve døffte ¹⁾, den gang den første sprang ud bleff ham til æhre skut eet støcke aff, oc Flaggen vdslagen. Giorre seil oc laverede til under Lappesand, huor vii sette Kl. 5 om aftenen. Om Formiddagen kom Monsr. Didrich Schult med et Konge breff til Admiralen, drog strax bort igien. Om aftenen kom Admiralen Frue. Oc gig jeg, efter ad jeg hadde tagen afsched fra Admiralen, oc Capiteinen, med schibsbaaden til Helsingør. Huor jeg fant alle wanner vdi god welstandt.

Thottske Samling, 4°, Nr. 1926, i det store kongelige Bibliothek.

¹⁾ I Dagbogen for $\frac{2}{1}^{\frac{6}{6}}$ 1660 fortæller Braem: „Om morgenen tilig kom wii Schagen forbie med een god wind, disligeste Lessø och Anhout. Kl. 3 finge wii Kullen ad see, huor jeg med mange andre paa Schibet maatte hønse.“

Brev fra Admiralitetet til Rigsadmiral H. Bjelke. 1667.

Høywelbaarne H. Rigs Admirall.

Siden woris førige, som war daterit dend 15 huius adviseris eders Exel. hermed tjenstlig, at May. Skibe Delmenhorst och Sorte Biørn erre udi Daug herpaa Reden læchelich arriverede, Gud sende och May. endnu ude werende Skibe udi god Salvo. Ellers refererer wi os paa vor førige, och forwarter hans Kongl. May. allernaadigste Resolution, huorledes med de herwerende Nordsche Soldater forholdis schall, som mesten erre heell nøgene, och vlden ¹⁾ at dennem Klæder ²⁾ med første naad. maa beuilgis, endelig maa for-gaa, dersom det hans Kongl. May. saa allernaad. behager, haffuer wi vnderdanigst forgiæt, at de matte før Winter till Norge hiemb licentieris, saa kunde till May. Tienniste sparis dend Bekostning, som ellers paa dennem her med Klæder nødvendig will angewendes, dersom och hans Kongl. May. dennem paa Foraarit til sin Tieniste enten for Bøsseschytter eller andet will lade employere, kand de da igien bekommis, udi for mentioneerte slette Tilstand befinder sig May. Søefolch saauell Aars som Maanetz Tienner, de erre alle heell elendige, och dersom de med Klæde och Penge imod tilstundende Winter ey vndsettes, er det wist at formoede, de udi Elendighed forgaar. Af Monetz Tiennerer haffuer wi offuer alt huor wi ere, stoer Offuerløb, och kand wi deris af stoer Nøed for Aarsage udi tilsammen rettelse uden

¹⁾ Skal være: vden.

²⁾ Til et Brev, underskrevet af Curt Adelaer, Niels Juel, Jens Lassen, Mouritz Eschildsen, til Bjelke, dateret Admiralitetet dend 15 Oktob. 1667, var føjet følgende

P. S.

Her er stør Elendighed under Folchet, end mand gieder schreffuet, formedelst Mangell af Klæder, thi de fleste erre heell nøgne, foruden at de haffuer werit siuge, och endnu en stoer Deell siuge, saa de endelig behøfuis Klæder till de Stympere, med mindre de gansche schall for-gaa, huilchet Hans Excell. tienistuellig erindris, anseende Winteren er ey lenger langt borte, mens udi henderne, Capt. Kling er udi Lantzrone anholden af de Schuenske, som en der er kommen did uden Pas; forwagter Hans Excell. Betenchede, om mand sig noget om hannem schall bemøye. Adieu.

Penge ey remedere; af Zahlmesteren Lorentz Holmers herhoes følgende Extract wilde Eders Excell. och fornemme Hantwercksfolkenis och Daglønneris herued Stedet deres Daglønns slette Betalning, med huis dennem till Dato resterer, och vanseet at wi foruden forige giorte Reduction, huorum vdi woris forige till Eders Excell. sub dato d. 5 huius vdførligere meltis, endnu flere Dagløenere haffuer aftacket och ey flere Tømmermend herued Stedet holder end nogle faa som arbeider paa de tuende her opsatte nye Schibe, sampt paa Schibet Københauffn, som haffuer werit meget leck, och med første schall kølhalis, saa kand dog alligeuell de 2000 Rdr., som Albret Heins huer fiorten Dauge leffuerer dertill, ey tilstrecke, och [hos] H. Rentemester kand wi ey en Schilling tillhielp bekomme. In summa wi unseer os deroffuer, at her wed Steden sig befindende slette Tilstans eygentlige Behøffuenhed, eders Excell. at forstendige och smerter os af Hiertet, wi Eders Exell. dermed schall bemøde och er tienstlig begierende, eders Exell. wilde lade sig dette paa beste Maader were recommendarit, och behage hen at conferere H. Admiralitets Raad Klingenberg, som wi woris willige Tienniste hermed formelder, och hans goede Affection for May. Sæe Estat nochsom er forsichrede och denne woris dristig Schriffuelse udi beste Mening optage, wil saa hermed haffue Eders Exell. vnder guddommelig Vartegt trolig befalet, stetze forbliffuende

Høywelbaarne H. Rigs Admirals
thienistuilligste

Adm. Cav. Curt Adeler.

Admiralitetet d. 19
Octobris 1667.

M. Eschildsen.

43.

Brev fra Admiralitetet til Henrik Bjelke. 1667.

Høywelbaarne Her Riigs Admiral.

Eders Exell. Høyangenehme Schriffuelse sub dato dend 18 hujus med hans Kongl. May. wor allernaad. Herris och Kongis Naad. Befahling till os anlangende dee nordsche Soldatter, som gifte erre eller Gaarde bruger, at maae hiem licenteeris, er os uel behendiget, och af samme Schriffuelse eders Exell. hiemkombst med første heell gerne for-

nummet, och saa som uj udi worris førige sub dato dend 19 hujus May. Søe Estatz misserable Tillstand, eders Exell. tillkiendegaf, thi kand dett uell med dend udi eders Exell. Schrifuelse anmeldte wnderd. Memorial till hans Kongl. May. om Søe Estatens Fornøedenheed till Eders Exell. højønschelig Hiemkombst beroe, aff Ofuer Schipper Christoffer Christensens her hos følgende wnderd. Supplication uille eders Exell. lade sig behage hans af Nøed tilltwungene vnderdannigst Forrebringende at fornemme, med tjenstlig Begiering, eders Exell. uille hannem hos hans Kong. May. till it naadig Suar derpaa forhielpe, anseende hannem een stoer Summa Penge for hans resterende Gage hos hans Kongl. May. tillstaar, och om hand ej nogen Forstrechning bekommer, da maa hand ued hans daglig och flittig Opuartning her ued Stedit udi største Armoed och Elendighed med Hustru och Børn endelig gerade, huilchet hans kongl. May. udi Naade uille annsee, Eders Exell. uille och gunstig behage, hans kongl. May^{ts} allernaad. Resolution at fornehme, om Schibbet sorte Biørn effter giorte Reparation derpaa maa beordris till Stenderup, effter May^{ts} der endnu beliggende Schibstømmer att seigle, och os derom May^{ts} naad. Befahling maa meddeellis, af Søen hafuer wi formedelst dend continuerende Sydoest Wind ej noget eders Exell. denne Gang at advicere, mens nest guddommelig Waretegt och ald sielfuduehlende Welstandtz Ynnsche, stedtze forblifuer

Eders Exell.

Højuelbaarne Her Riigs Admirals
Tienstuilligste Tiennere

Am. Caua. Curt Addeler. Niels Juull.

Datum Admiralitetet
d. 22 8br^{is} 1667.

44.

Brev fra Admiralitetet til Henrik Bjelke. 1668.

Till Fredrichsborg.

Høywelbaarne Her Riigs Admiral.

Eders Exell. er uden tuifel uel beuist att her med sidste Løffuerdags Post Tiidender er kommen att dee Enschelse (sic!) erre seigelferdige med een Andeell Orlog Schibe och Brander och meenis att dee deris Cours til hans kongl. May. min allernaadigste Herris och Konngis

Coster udi sette, och ynscher jeg att mand her wed høyst-
 bemelte hans kongl. May^{ts} Admiralitet haffde Salemons
 Wiisdom, Samsons Styrche och dend stoere Mogole hans
 Riigdomb, saa schulle dee Engelsche snart faae Scham.
 Iche desto mindre saa formoeder jeg, att een huer aff os
 sin devoir som erlige Folch schall giøre, och haffuer ieg
 effter May^{ts} mig Naad. gifne mundtlig Ordre fornøden
 Anstalt ladet giøre alle May^{ts} Schibe udi sig sielff at lade
 equipere, och bekommer udidag Churprintzen sine Støcher,
 och Trej Croner udi Morgen, huilche tuende Schibe wed
 Tholdboeden ligger, med Prindtz Jørgen begyndis och udi
 Dag att wdtachlis och erre alle Tømmermendene her wed
 Holmen til alle Schibene fordeelte, dennem imellem Wind
 och Wand at dichte, att dee deris Ballast och Støcher desto
 bedre kannnd indtage. Herudi sluttede fremsendis Eders
 Exell. hans kongl. May^{ts} Schibs Capitainers och Lieute-
 nanters forfattede ydmygste Supplication til May^{ts} Admira-
 litet, detz Indhold eders Exell. uilde behage att fornemme
 och dette sampt hans May^{ts} Søe Estat eders Exell. uell
 er bekiennt hans kongl. Mayt. paa beste Maader underd.
 forredrage, dee haffuer ladet ligeliudende hans kongl. Mayt.
 underdannigst offuerleffuere. Hr. Admirall Juull haffuer ladet
 mig wiide eders Exell. Willie at werre, att jeg Capitain
 Paulus Augustinus fra Schibet Oldenborg schulle lade sette,
 huilchet ieg dog til eders Exell. lychelig Hiembkombst,
 ellers eders Exell. udimidertiid mig giffuende Ordre, lader
 beroe, udi Henseende bemelte Capitain af Kierlighed till
 sit Fæderneland at thienne, sig fra Venetien (huor hand
 bedre Condition hafde end her) haffuer begiffuet, thill med
 och haffuer hand besuerlige Reyser med samme Schib, sig
 till stoer Schade, hafft, May^{ts} Schib och 2de Gange (nest
 Guds) fra stoer Fahre saluerit, mand och nu i disse Tiider
 gott Søefolch behøffuer, schall dog eders Exell. Willie her
 udi strax worde effterkommet, saa snart mig derom Ordre
 giffues, ellers forstendiges eders Exell. thiennistlig, att S^r
 Steffen de Vris udi Amsterdam udi sin Schriffuelse til mig
 haffuer uerrit begierrende, att hannem eders Exell. Ordre
 til eders fuldmegtig motte tilsendis, att saa snart hans
 Schibe et eller toe (effter eders Exell. egen goede Behaug)
 til Suinsund ankommer, der da uden Ophold deris Ladning
 motte bekomme aff Fyrre Dehler eller anden Thømmerlast,
 eders Exell. behager att lade samme Schibe ordonnere,
 eruarter herpaa ued neruerende Capitain Paulo Augustino

eders Exell. goede Suar, och nest Guddommeligh Wahretegts
sampt alld sielfferwehlende Welstands Ynsche aldtiid for-
bliffuer

Eders Exell.

Høywelb^{de} Hr. Rigs Admirals
Allerthienstuilligste Thienner
Am. Caua. Curt Adler.

Dat. Admiralitetet
d. 8 Juny 1668.

M. Eschildson.

Nr. 42—44 ere aftrykte efter Admiralitetets Korrespondance-
protokol i Gehejmearkivet.

45.

Brev fra Curt Adelaer til Frederik den Tredie. 1669.

Aldernadigste Heer ende Coningh.

Die Resolutie van Haer Hoog: Mog: gaengende een
Commissaris in die platz van den Heer Borgemeester Has-
selaer, die siech is, my gecommuniceerit wesende, bin ich
so daetlich daerop weder uyt den Hagh vertrochen hier
nae toe. Des anderen dags nae myn aencomst hebbe ich
veele Heeren besoecht, Maer voornahmentlich die Heeren
Borgemeester Valkenier ende de Ruytter beyde myne Com-
missarissen, om dieseluige the beter te disponeeren tot onse
Conferentien: Waer toe wy gestern oochten met malcander
voor't eerste mahl getreden synt, ende hebben voorg^{de}
Heeren Valkenier ende de Ruytter een ander Heer met
hunlyuden gebracht, genoemt Höde, een Scheeper van dese
Stadt, heel ervahren in die Mathematische kunsten. In dese
ons Conferentie is ample gesproken geworden van V. M.
so well als die Heeren Staeten haer interesse in dese
affaire: Maer het principaelste daervan is gewest het vast
stellen op wat voet man die executie daervan soude in
werch brengen. Ich vrgeerde dat man dat nehmen soude
uyt die langte, hoele ende wijte der Scheepen, daerbij
voegende het gewicht. Der Heer de Ruyter was van mijn
opinie. Maer der Heer Borgemeester Valkenier was heel
voor die Mathematische kunsten. Ende als ich daertegen
opponeerde die ongewisheit der seluiger Kunsten, diewelche
oogenschijnlich blijchte uyt die differentz, die te sien is in
die Scheepen, die van vijren getimmert ende die van eyken,
antworedede he: Dat die intentie van die tractaten was niet,
dat man nae een van die partyen alleenlijch luysteren soude,

maer nae beyde, ende dat man die bequaemste, gevoeligste ende seecherste maneering in gevolghe der tractaten soude soechen uyt te vinden het meeste het mogelijk soude wesen, daer mede man aen alle kanten mochte satisfactie geben ende satisfactie hebben, het welke he oordeelte het beste middel te wesen om langst vrientdschap te onderhouden. Concludeerde daernaef neffens den Heer de Ruyter, dat ongeprejudiceert die Rechten van V. M. ende die Rechten van Haer Hoog: Mog: ich soude een preuue van mijn voorslag laeten doen, ende he een van die sijnige, alleenlijch om te sien, welke die beste ende seecherste soude wesen. Ich protesteerde hier tegen so veel mogelijk: Maer he Borge-meester niet daervan afstaende, seyde ich op't laeste: Dat het my niet mogelijk was die Heeren te beletten in haer eygen landt nae haer will: Maer dat ich daeran niet woude gehouden wesen: Naerdien dat ich well wuste, dat een ding die man tasten ende voelen can ende voor oogen sien veel seecherer ende gewisser is als een aender die alleenlijch bestaet in abstracte Mathematische Speculation. Was dan die Conclusie van die heele Conferentie, dat een jegliche soude soechen sijn proefe te doen, ich die mijnige, sie die haerige, altijd die Rechten aen bijde Sijden ongeprejudiceert. Daer wierde ooch gesproken van die omkostningen tot die uytvoering van dese affaire nohtwendige. Ende seyde meerg^{de} Burgem. da he geen ordres hadde om van dieseluige te spreken, alleenlijch dat he well wenschte dat sie alreets gevonden waren: Ende dat he om een verdere Informatie van alles eintenenem naestcomende diensdag nae den Hagh trechen woude, ende he hopte dat alles a son retour soude een geluchig uytcomst becomen. Dese is, Aldergenadigste Heer, een corte Relatie van dese ons eerste Conferentie, waerby man het moet bliuen laeten tot die weercomst van den Heer Burgemeester et tot het water open is, het welke ich vermeyne haest sael geschieden, naerdien het hier heel starch doeyet. Ich sael geen tijt versuymen, daermede alles can tot een spoedige Conclusie comen tot die aduantage van V. M. interessen, die welke ich tot allen tijden nae schuldigst plicht ootmoedigst sael waernemen, verblijuende met diepeste respects ende gehohrsam

V. M.

Ootmoedigst gehohrsamst ende getro-
west dienaer en Onderdaen

Am. Caua. Curt Adelaer.

Amsterdam den
30 Janu. 1669.
9 Febr.

P. S. Ich versoeche hier neffens ootmoedigst het will V. M. gelieuen Haer genadigst gevallen te laeten, dat Ich Mijn Schwager in V. M. genadigste protectie tegen den godlosen Trælund ootmoedigst recommandeere: Ende dat het V. M. genadigst will gelieuen, Commissarissen te ordonneeren, die die Saechen connen doorsien ende examineeren in gevolghe der Rechten. Mijn Schwager sijn Moeder ende Vrow hebben mij gebeden desen ootmodigen versoech aen V. M. ootmoedigst te doen. So lang sie leuen sullen sie neffens mij God voor V. M. prosperiteyt ende lang leuen instantelijch bidden.

46.

Brev fra Curt Adelaer til Frederik den Tredie. 1669.

Aldergenadigste Heer ende Coningh.

T'sedert myn laesten aen V. Coningl. Maytt. gedat. Amsterd. den ^{30 Janu.}/_{9 Febr.} waerin ich refereerde ootmoedigst aen V. M. so cort als mogelijk wat in die Conferentie gehouden tuschen mij ende mijne Commissarissen gepasseert was, bin ich genoodsaecht gewesen doort' versoech van de Heeren mij weer hierna toe te vervoegen, als tot een plaets waer die Heeren bij malcander vergadert sijnde, man te beter besigneeren custe ouer wat in mijn Commissie soude doenlich wesen: Ich bin hier gecomen van dag acht dage: ende met groete moeyten, veele memoriaelen ingeben, ende verclaeringen daerop, mondtliche Conferentien hebbe ich het eyndelig so verre gebracht, dat wij hebben een vast voet gestelt, waerop wij beginnen sullen conforme die Tractaten, alle Mathematische kunsten daer buyten gesloten; so dat ich tegenwoordig hoope dat alles sael uytvallen tot V. M. contentement, diewelche die Heeren Staeten Generael protesteeren tot allen tijden te willen wahrneemen. Het is ooch so eygentlich niet hoogstgedachte Heeren Staeten Generael haer schuldt dat die Saechen so lang getraineert hebben. De Steden van Noort Holland met die van West-Vrieslandt sijnt meest oorsach daerin gewesen, in die point van die Tollen niet gern van die Tractaten hooren willende, ende seyden die Deputeerte van selue Steeden tegen my in myn Conferentie met hunlieden Vrijdag auont laest gehouden, dat ich heur te hart viel, ende all te precijs voor die Commercie in de meetingh der Scheepen was: Maer ich

antwoordede: Dat V. M. niet begehrte als wat V. M. met rechte toquaem, in gevolghe der Tractaten, diewelche V. M. soechte alleenlich volgedaen te moghen werden. Mijn Commissaris de Heer Valkenier is ooch door dese beswaeringhe van g^{de} Steden ende aendere so verre gealarmeert geworden, dat he sijn Commissie heft neergelegt, protesteerende, so well tegen die Heeren als tegen mij dat so sie hem wouden 100000 (hondert duysent) f. uyt haer eygen beurs geuen, he woude deselue Commissie niet continueeren; dan daerdoor soude he den haet van alle Schippers, Reders end Burgers op hem laden, ende in continueerlig vreesse moeten leuen, dat sie hem souden doot slaen, ofte sijn huys van't bouenste tot het onderste neer smijten. Ich kan V. M. met woorden niet verhaelen wat speels hier gewest is dis aengaende: Hier sijnt wel 70 so well Schippers als Reders gewesen van die op Norweghen vahren clagende, gesecondeert van een met nahme Tollenaer tot Amsterdam woenachtig, ende die altyt tegen dese werch gewest is: Sie protesteerden met malcander dat so dese Tollen souden opgelegd werden, souden sie niet meer op Norweegen vahren connen, als tot haer grootste Schade: Maer souden sie daerdoor gedwungen wesen entweeder Schip en goet te vercoopen, ofte op aendere plaetsen soechen haer cours heen te stellen, waer sie ten minsten behouden custen blijuen: Maer de Heer Raht Pensionaris antwoordede hierop: Dat so sie Haer Scheepen wouden vercopen ofte opleggen dat custen sie doen: Maer die Tractaten met V. M. geslooten waren daer: Sie hadden in desen laesten Orloghen als altyt veel vrientdschap van V. M. genooten. Die Tractaten mosten volgedaen werden. Gelijch he ooch antwoordede op t' debat aengaende de Mathematische kunsten ende mijn voorstellingh, dat in de nahme van V. M. ich protesteerende wieder selue kunsten, V. M. moeste satisfactie hebben, ende dat man nae mijn begehrte ende voorstelling soude het werch bij der handt neemen ende afdoen, met exclusie van bouen genoemde Tollenaer, die altyt tot V. M. prejuditz heft gesoecht in dese meetingh der Scheeper geemployeert te werden, ende diewelche ich altyt bij de Heeren versoecht hebbe daerbyten gehouden te moghen wesen. Ende is het een mahl waer: So genoemde Heer Raht Pensionaris met de Heeren d'Amerong ende van Beuninghen niet waren gewest, sihe ich niet dat ich dit werch hier hadde doorbringen connen. Selue heeren hebben gesproken in die vergadering tot de

aduantage van V. M. interessen, so dat meenigte sich daerouer hebben verwondert. Ende is meergemelte Heer Raht Pensionaris gestern auont bij mij gewesen, mij verhaelende dat sie in gedachte Heer Valkenie[r]s plaetse hadden den vermaerdten Aduoca^t den Heer Hop Pensionaris van Amsterdam tot Commissaris geordonneerit met instructie dat he neffens mij, conforme die voorstelling die ich door mijn Memoriaelen eingegeben hebbe, het werck soude tot een eynde brengen. He seyde mij ooch dat V. M. het grootste gelijk hadde in de werelt om beswaert te wesen ouer de langsamheit van't einbrengen van de subsidiepenningen: Ende dat sie hadden in die vergadering geresolveert, dat so die tot noch toe achter gebleeuen prouincien tot een spoedig opbrengen van selue penningen nae waerschowing niet verstaen wouden, souden Hollandt ende Vtrecht die executie daerop int werch stellen, sie daer toe dwingende met heur* militie die sie daerna toe souden stueren. Ich hope met het eerste weer hier van dan nae Amsterdam te vertrechen, en sael so daetlich tot het werch selfs treden in gevolghe van die voorschreeuene van mij eingegebene voorstelling in die Tractaten selfs gefondeert, hoopende dat V. M. genadigst sael belieuen deselue te agreeren. Ich sael in alle dinge nae schuldighsten plicht V. M. interessen ootmoedigst met all vlijt waerneemen, verblijuende tot in den doot met diepeste respects

V. M.

Ootmoedigste gehohrsamste ende getroweste
dienaer en Onderdaen

Am. Caua. Curt Adelaer.

P. S. De Heeren d'Amerong ende van Beuninghen hebben my gebeden dat V. M. mochte hier die verseechering van Haer onderdanigste respects vinden. Ende bidde ich dat V. M. will Haer genadigst laeten gevallen dat ich continueere Mijn Schwager in V. M. genadigste protectie ootmoedigst te recommandeeren, als ich het in myn laeste dede. Wij sullen samptlich voor die prosperiteten van V. M. Gott instantelijch bidden.

In den Hagh den ¹⁵/₂₅ Febr. 1669.

Brev fra Curt Adelaer til Frederik den Tredie. 1669.

Aldergenadigste Heer ende Coningh.

Ich ontfieng met de Post van geestern V. Maytts^s genadigste brief, den inhoudt van de welke, te weeten nae de beproefing een provisionel tot alleen voor een jaer op de Scheepen te stellen, ich soo daetlich daernae communiqueerte aen Mijn Commissaris den Heer Pensionaris Hoop, die ooch soo daetlich daerop soo wel aen de Heeren Staeten schreef als aen de Heeren Burgemeesters van dese Stadt rapport dede. Hij qvaem geestern avont weder bij mij, ende toende my dat genoemde Heeren Borgemeesters heel moeyelich daer over waeren, ende souden gern gewenscht hebben, dat V. M. tegenwoordig omme geen meer moeyte daer mede te hebben, soodanig een satisfactie hadde gevonden, in de mij genadist van V. M. aenvertrawete Commissie, dat selve Commissie hadde moghen tot een eynde gebracht werden, insonderheit soo verre geadvanceert zynde, de Scheepen die hier voor dese Stadt liggen allegaer gemeeten, ende diejenige beproeft die men tot beproef scheepen uytgesoecht hadde, ende als genoemde Heer Pensionaris seyde, geloovede hy dat de Heeren Staeten General dit aengaende aen V. M. selfs met tegenwoordige Post schrywen souden, ende V. Maytts^s goede ende vriendt nabuurliche antwoordt opt spoedigst daerop erwarten. Ondertuschen sal ich V. M. my in Haer brief genadigst gegebene ordres nae schuldigste plicht ootmoedigst naevolgen, ende het werch soo veel mij mooglich tot V. M. avantajen continueeren, sonder jets te sluijten, een open weg soodaenig daerinne houdende dat het in V. M. genadigste beliefung sal wesen selve te ratificeeren ofte niet, als V. M. genadigst sal goet vinden voor de avantajen van haer interesssen. De scheepen die wij ons voorgenoemen hadden om te beproefen, sijnt afgedaen wesen verleden dienstag oochten. Ich twijfele niet of den Heer Stadthouder ofte den Heer Klingenberg aen V. M. ootmoedigst voorgebracht hebben de reden door de welke ich al lang de Laekenkooper gereefusert hebbe om aen te neemen tot een proportioner Schip, ende waerom ich de Jager ooch hebbe laeten liggen, hoewel beproeft to te diepte van $11\frac{1}{2}$ voot voorn, ende $13\frac{1}{4}$ achter. Tegenwoordig hebbe ich ooch het eerste van mij beproefde vergulde Hart Schipper Jolle Abbes verworpen, door reden

dat het niet op mijn papier is ende dat selve groot is van certer [?] maer clein van drachtbaarheid, ende in de beproefing minder uijtgelevert heeft als ich int' begin dachte dat het uijtleveren soude. Ende bevinde ich het selve in noch eenige van de anderen. Waeromb ich ooch voor best vinde voor de advantagen van V. M. Interessen in dit werck, hebbe ooch het selve geproponeert aen de Heeren de Ruyter ende Pensionaris Hoop, dat men van de beproefde maer drie uijtneemen soude, te weeten, het laeste beproefde vergulde Hart, Schipper Agge Abbes, de Brower ofte de goede Hop ende de Waterhondt, Scheepen van de twee differente fabryqven twee van de nieuwe ende een van de oude; Maer de oude soodanig getimmert, te weeten de Waterhondt, dat het well voor een middelmaetig passeeren can in drachtbaarheid. Ende hebben genoemde Heeren aengenoemen selve de Heeren Staeten aen te dienen, ende soo ich het can doorbrengen, sal het sonder twijfel als ich het ootmoedigst oordeelen can, een saeke wesen tot V. M. groetst advantagen, selve Scheepen van de drachtbaerste nae har certer zijnde die hier voor dese Stadt connen gevonden werden. Man hadde wel 18 Scheepen, als de Heeren Staeten het in haer Resolutie hadden geinsereert ende het noch doen willen beproefen connen. Maer behalfen dat de tijt cort is, soo hebbe ich in der daet gevonden in de 8 beproefde, dat de beproefing van soo veele Scheepen soude præjudiciabel gewesen sijn voor V. M. Interesses, veele Scheepen van een groete doch niet van een drachtbaarheid wesende, ende ondertuschen sij hadden tot proportionneer scheepen dienen moeten. Het gewicht aengaende waer van V. M. genadigst gelieft te schrijwen, soo hebbe ich alrèe aen den Heer Stadthouder ende aen den Heer Klingenberg daerom geschrewen, ootmoedigst geloovende, dat genoemde Heeren het ootmoedigst aen V. M. hebben aengedient, ende stuere ich daer en boven aen gedachten Heer Stadthouder tegenwoordig een attestatie van de Stadt Dordrecht noopende selve gewicht, door het welke V. M. een pondt op 150 verliesen soude, soo man selve soude gebruyken.

Ich bidde ootmoedigst V. M. genadigst verseekert te willen wesen, dat ich nae schuldighen plicht alles doen sal, wat mij sael mooglich wesen nae mijn vermoegen tot de advantagen van V. M. interessen: Godt gewee V. M. een genadigst genoegen daerinne will belieben te hebben,

het welke ich van herten wensche, ende verblyve, soo lang ich leve met diepeste respects

Aldergenadigste Heer ende Coningh

V. Mayestets

Ootmoedigst gehoorsambst ende getrowest
dienaer en Onderdaen

Am. Caua. Curt Adelaer.

Amsterdam den ³/₁₃ April 1669.

Brevene Nr. 45—47 findes i Gehejmarkivet, Holland, Nr. 237.

48.

Forestilling fra Skatkammerkollegiet til Christian den Femte i Anledning af Skibsmaalingen i Norge. 1673.

Stormegtigste Konge.

Allernaadigste Herre.

Eftersom Eders Kongl. May. Obertholdinspecteur Søndensfields udi Norge Albert Schumacher effter sin Bestallungs och Embedes Pligt til Eders Kongl. May. Tienstes Beobachtelse hafuer giort atskillige Annotationer oc Erindringer ved en Deel de Søndensfielske Thold Regenskaber angaaende Skibsmaalingens Forretninger, huilchet hafuer foraarsaget, at Directeuren ofuer Skibsmaalingen Daniel Knof samt Skibsmaalerne [sic!] Hans Grønbeck ere hidkomne om samme forefaldene Vrigtigheder oc dessen egentlige Beskaffenhed at fornemme. Saa befinde Vii, at samme Mislighed fornemmelig bestaar udaf en Instruction, som H. Gen. Admiral Adler oc H. Stadsraad Povel von Klingenberg hafuer forfattet, oc paa Dansche udsat, huoreffter Schibsmaalingen i Norge schulle forrettes, huorudi noget schall vere forskrefuen, saa den iche aldeelis er blefuen ofuer ens stemmende med de Hollandske Tractater oc den Maalingsmaade, som udi Holland er vedtagen, til huilchet at corrigere er her tuende Skibe blefuen ofuerslagen, de rette Fundamenter at efftersøge, det ene Skib udi Eders May. egen Neruerelse, det andet udi en Deel Eders Kongl. May. Ministri och Betiendtis af Skat Cammerit, Admiralitetets oc Cammers Collegio, saauelsom Skibsmaalingens Directeur oc andre deris Ofuerwerelse, saa mand des Forskiel oc Stridighed øyensynlig har fornomet, huorom Vii nu videre med Welb. H. Gen. Admiral Adeler oc Pouel Klingenberg hafuer confereret her paa Skat Cammerit, til at endre den Instruction, som Skibs-

maalingens Directeur hafuer verit gifuit, huoreffter hand sig med Maalingen skulle rette, oc en anden saaleedis indrette, at den med Tractaterne oc den Maade, udi Holland er brugt, kand ofuer ens komme. Oc som bem.^{te} Ober Thold Inspecteur hafuer oc giort nogle særdeelis Annotationer, som Skibsmaaleren Hans Grønbech alleene vedkommer, som skulle hafue Henseende til nogen Vrigtighed oc Vtroeschab, udi huis hand ved samme Maaling skulle hafue forrettet, saa hafuer Vii for^{ne} Grønbech for os kaldet, oc hannem i Ober Thold Inspecteurs Fuldmegtigis Ofuerwerelse forhørt oc paa det skarpeste examineret, saauel som hans derpaa indgifne skriftelig Erklæring med de stridige Poster confereret, och befinde vii, at Ober Thold Inspecturen hafuer haft største Føye til alt huis hand i saa Maader erindrit hafuer, mens som slig Vrigtighed fornemmelig endstaar af for^{ne} Instructions Mislighed, befinde vii icke, at hand derfor sin Thieniste skulle hafue forbrut, mens naar nu worder udfærdiget en fuldkommen oc rigtig Instruction, som í alle Maader bør at komme ofuer eens med Ober Thold Inspecteurs Bestalling oc Instruction, saa kunde dermed ald Misforstand og Klagter, indtil denne Tid passeret, dermed paa alle Sider i alle Maader vere ophefuit, og Skibsmaalingens Directeur iefnlig at conferere med Ober Thold Inspecturen, saa at de kunde udi alt huis til Eders Kongl. May. Tienistes og Interesses Befordring eragtis fornøden, med hinanden correspondere, huilchet vii saaleedis paa Eders Kongl. May. allernaad. Behag for tienligst hafuer eragtet, som dog indstilles til Eders kongl. May. egen Allernaad. Villie og Resolution.

Eders kongl. May.

Allerunderdanigste

Skat Cammerit
d. 20 Martii 1673.

och tropligtigste
Tienere

H. Vind.

H. Müller.

Ch. Gerstorff.

P. Scavenius.

F. Giese.

Rentekammerets Deliberationsprotokol Nr. 2, Fol. 149, Ministeriernes Arkiv, anden Afdeling.

I samme Arkiv bevares i en Pakke med Udskrift: Beregninger m. v. de hollandske Subsidiepenge ang. fra 1657—1679: „Forklæring over den Maade, hvorledes Skibene i Holland nu maales efter sidste Traktater, begyndt den 2 Maj 1669“ og „Instruktion for Skibsmaalingdirektør i Norge Daniel Knopf den yngre, hvorledes alle Slags Skibe skal maales og taxeres, som Træløst fra Norge udfører, efter den Akkord og Maade, som vedtagen og sluttet er i Holland A°

1669, beregnet fra de Skiberumme, som ere 20 Læster og fremdeles.“ Begge Dokumenter ere originale og underskrevne af Curt Adelaer og Povel Klingenberg, det første den 4 Juni 1669, det sidste den 25 Marts 1673. Begge Dokumenter ere af samme Indhold, men det sidste er meget vidtløftigere og forstaaeligere end det første.

49.

Rapport fra Curt Adelaer til Kongen. 12 Oktober 1675.

Stormechtigste och Høybaarne Fürste
Allernaadigste Arffue Konge och Herre.

Eders Kongl. May. giffuis allerunderdanigst til kiende, at vie udi 3 samfulde Dauger en sterck Storm af en Westen hafr haft, huorofr 5 Hollandsche Schibe deris Ancker mist hafr, och er at besørge, at de dennem ey igien bekommer; trey af dennem er saa viet bortdrøffuit, at mend dennem neppeligen kand see; och vare Schibene meest allesammen driftige. Gud naadeligen bevahre Hans Kongl. May. Flaade for V-wejr! Igaar hafr Hans Excell. H. Rögens Admiral Bielke och H. General Commissaire Guldensparre dend Nordsche Postgaljot hiedsendt och os ladit communicere, at de Suendsche i aar endnu vilde udkomme. Saa hafr Commandeur Binkes af dend Hollandsche Resident S. de la Maire effterfølgende Tiedning: Dend Hollandsche Resident Romp i Suerrig hafr welbem. de la Maire tilschreffuit at Suendschen med 42 Aarlogschibe laae ferdig, om med første goede Wind Seen at søge, huorunder 24 aff Kronens Schibe vare, och Resten allesammen Comp. Schibe, och vare de med 10000 Mand Landfolck besett, som de ofr til Pommern vilde føre. Saasom vie nu ey ere conditionerit saadan stoor Magt at resistere, efftersom vie mange siuge¹⁾

¹⁾ Om den heftige Sygdom, som var udbrudt blandt Søfolkene, skriver Adelaer den 4 Oktober til Kongen: „Hans Welb. H. Admiral Juel saa och vore gamle Capitayner siger, at udi dend sidste Krieg med Suendschen lige saadan Siugdum under det unge Folch grazzerede. Det er en megen smertelig Siugdum och en Specie af Skrinckeler, thi naar de ere døde, kommer en stoor Deel blaa Plecker paa deris Legemer, och de som igien nogenledis til Rette kommer, hos dennem er icke dend mindste Styrcke at finde, thi naar de ichun een Daug siug hafr vorit, ere de gandsche kraffteloes, saa de huerchen kand staa eller gaa.“

paa voris Schibe hafr, som ieg Eders Kongl. May. allerunderdanigst sienist adviserit, huilchet daugligen endnu tiltager, och er paa nogle Schibe (Gud bedre det) siden vel 50 paa nye indfalden. Saa hafr vie udi Kriegsraadet effter goed Deliberation for gott erachtet, at vie ald huis menniskeligt och mugeligt er, allerunderdanigst och schyldigst til Eders Kongl. May. Tieniste schal contribuere, och stedtze at søge Fienden ald mugelig Schade at tilføye. Huorfore vie os med det første under Steffintz vil begiffue, och der de siuge paa Landit udi de omliggende Steder lade indquartere, och saa Secours af frisch Folch och andit fra Kiøbenhavn forwarte, efftersom vie der nermere veed Haanden er, och med en Hast kand vorde providerit. Commandeur Binkes hafr och idaug paa voris samtlige goed erachtning til Dantzig schreffuit, at af de 3 Convoyere, som med de sieniste Kofferdischibe did ere seiglet, 2de hos os schal komme, och sig med voris Flaade at conjungere, och er hand resolverit det Convoj, som fra Holland endnu vartis, hos os at lade bliffue, och med Kofferdischibene ichuns en liden Snauwere sende, som dennem for en Kaper kand maintenere, paa det voris Mact saa megit dis sterckere kand vere. Efftersom de Schibe, som for Kiøbenhavn och i Sundit ligger, ingen synderlig Fordeel der kand giøre, saa formoder ieg allerunderdanigst, at Eders Kongl. May. det allernaadigst behager, at de sig och med os conjungerer. Dersom det och Eders Kongl. May. maatte velgefalle, at i Kiøbenhavn Ordre bleff giffuen til at perse 900 a 1000 Mand af Spanie- Islandsfahrdter andit Fahrtøg, huilchit udi 2 à 3 Dagers Tiid kunde schee, efftersom nu en Deel Søefahrend Folck ere hiemkommen, thie nu maa til Hans Kongl. May. Tieniste ingen Persohns Anseelse gielde, och maa Jernet nu smidis mens det er warmt. Dersom vie frisch Folck bekommer, saa tuifler ieg ey, at vie Fienden nocksom Moedstand schal giøre. Jeg formoder allerunderdanigst, at Eders Kongl. May. min driste Erindring i Naade optager, efftersom ieg det ey gjør at vere for Fienden befrychtet, mens Eders Kongl. May. Flaadis Gaufn och Beste allerschyldigst at observere. Gud veed, at det mig hiertelig fortryder, at Flaaden udi saa slett Tilstand med Folchit er, huoraf de nye Matroser alleniste Aarsag er, som de andere pesterit hafr. Hermed Eders Kongl. May. udi Guds tryge Beschiermelse til et løche- och fredeligt Regiering, goede Victorie, samt ald desidererende

Prosperität, mens mig udi Eders Kongl. May. Kongl. Naade
underdanigst recommanderer

forbliffuendis indtil Døden

Stoormechtigste och Høybaarne Første

Allernaadigste Arffuekonge och Herre

Eders Kongl. May.

Allerunderdanigste och troe Tienere

Vdi Hans Kongl. May. Schib

Prince Georg, for Ancker imellumb

Møen och Doornebusch

Am. Caua. Curt Adelaer.

d. 12 October A^o 1675.

50.

Rapport fra Curt Adelaer til Kongen. 18 Oktober 1675.

Stoormechtigste och Høybaarne Første
Allernaadigste Arffue Konge och Herre.

Eders Kongl. May. allernaadigste Missive daterit udi
Eders May. Hoffuitquarteer Damgardten d. 7. 8^{br} hafr ieg
igaar underdanigst annammit, huor af ieg med stoor glæde
fornommit, at Gud allermæchtigste (huis Naufn ævindeligen
være ærit) Eders May. dend avantageieux Post veed Dam-
garden hafr ladit bemæchtige; hand fremdelis vilde Eders
May. Vaaben med lykkelig Succes velsigne! paa det voris
høymoedige Fiender til det gandsche Christne Rigis Gaufn
och Roeligheed maatte dæmpis. Saasom dend Hollandsche
Commandeur Binkjes af mig igaar och differente Gange
tilforne indstendig begiert, at hand med sine hos hafuende
Schibe sig til Dantzic maatte begiffue, de Kofferdischibe,
som der udi Lading ligger, at afhente, och saa viedere
sig med dennem paa Hiemreisen at forføye, efftersom hans
første Ordre her udi Østersøen at forbliffue, ichuns til
Vlt^{mo} 7^{ber} liuder, och siden effter hans Beretning til Vlt^{mo}
October S. N. er prolongerit? Huortil ieg hannem ingen
Permission hafr kundit giffue, medmindre ieg deraf af Eders
Kongl. May. allernaadigst var informerit; mens ieg hafr
hannem sagt, at hand saa lenge som Eders May. Flaade
Søen holder hos os maa bliffue. Ellers hafr de hied intil
megit obedient varit udi ald huis ieg dennem til Eders
Kongl. May. Tieniste commanderit hafr. Saa hafr hand
sig forretagen hos Eders Kongl. May. underdanigst derom
Ansøgning at giøre, huorefore ieg och paa hans Begier

30*

Eders May. Capiteyn Hoppe expres med denne Breff hafuer spedierit, derofr af Eders Kongl. May. en allernaadigste Ordre at erlange. Eders May. Flaade er (Gudschelouff) endnu udi goed Velstand, alleniste at det med de siuge endnu intet bedris, och for dend dauglige Storm hafr vie ingen af dennem kundit bortsende. Det er megit periculeus med disse suare Schibe, saa silde paa Aarit mit udi Østersøen for Ancker at ligge, thie med alle Winde gaer her en megit hul och stoor Søe, huortil Vie och en leyer Vold hafuer och (huilchet Gud forbiude) dersom Schibene fra deris Ancker spille, som allerede ofte scheet, er de i stoor Fahre, at driffue paa Landit. Eders May. Flaade hafr, tilforne vel sildere paa Aarit Søen maatte holde, mens da alletieder liggit i Belten, huor Søen iche saa streng gaar, och de alletieder af et eller andet Land en opper Vold kand hafue, huilchit os her mancquerer. At vie os her opholder er Aarsagen om dend Swendsche Flaade paa deris Vdkomst at tage vare, och dennem Transporter af Folch at forhindre saa megit mugeligt er, huilchit med disse nu ankommende lange Nätter iche vel kand schee, efftersom hand alletieder med en noordlig Wind veed Ruden ankomme kand. Jeg hafr bem^{te} Transport at forhindre med alle Styrmandene udi Flaaden consulerit, om vie med Flaaden os veed Ruden for Ancker kunde opholde, huorpaa de suarede, at det v-mugeligt kunde schee, efftersom der ingen goed Anckergrund er, och med en sterck Noord-noord-west, Noorden, Noord-noord-oost, och østen Wind (huilche tet paa Landet staar) stoed vie i Fahre at midste dend heele Flaade, veed Sommerdauge kunde det nocksom schee, mens veed disse Høstedaage er det som fors. heel periculeus.

Dersom det Eders May. allernaadigst maatte behage (och Holländerne hos os bleffue) at vie, Flaaden at conservere, os i Belten maatte begiffue, huor vie Fienden nocksom Schade kunde giøre; Thi dersom hand vil udkomme, schal hand uden Tuiff søge Wismar at undsette, och sig der eller i Landskrone med Flaaden offr Winter opholde, huilchit vie hannem da med voris Flade paa hans Ankomste kunde disputerer, och kunde Eders May. Flaade dis sickere for V-wejr ligge. Holländerne schulde gierne see, at Eders Kongl. May. allernaadigst vilde permittere, at vie med Eders May. Flaade tillige med dennem os til Dantzig forføyede, om Kofferdischibene der at afhente, huilchet med det første maatte schee. efftersom Pund Cammern i Dantzig,

som de beretter, offr 17 à 18 Dauge vorder sluttet, huor da alle Schiberomme sig der ifra begiffuer, och æstimerer de samme deris Flade aff de som der nu ere och endnu daugligen forventendis vorder offuer 70 à 80 Tønder Guld, saa at Holland derveed stoorligen interesseret er, dersom det och sildere paa Aarit vorder, kand de der med ey hiem komme, af Aarsag at de af Iisen da vorder ofrfalden, huilchet stoor Lamentering under Kiøbmændene schulde forsaarsage; saa er min underdanigste och eenfoldige Mening herom saaledis: Dersom Eders Kongl. May. allernaadigst consenterede, at vore Schibe sig tillige med deris died schulde begiffue, at de suareste da maatte vorde forschaanit, efftersom det dennem megit schadeligt schulde vere udi Østersøen saa silde paa Aarit sig at opholde, Mens at Eders Kongl. May. dennem da ichuns 4 à 5 af de mindste vilde meddeele, huormed de nocksom kunde vere forsickrede, och de store Schibe kunde sig da for Kiøbenhaufn forføye. Hermed Eders Kongl. May. udi Guds tryge Beschiermelse til et langt Lieff, lycke och fredeligt Regiering, samt ald desidererende Kongl. Prosperität, mens mig i dessen Kongl. Naade underdanigst recommanderer

Forbliffuendis

indtil Døden

Allernaadigste Arffue Konge
och Herre

Eders Kongl. May.

Allerunderdanigste och tro Tienere

Vdi Eders May. Schib

Prince Georg, for Ancker

Am. Caua. Curt Adelaer.

imellumb Møen och Door-

nebusch d. 18 October 1675.

51.

*Rapport fra Curt Adelaer til Admiralitetskollegiet.
18 Oktober 1675.*

Høyedele och velbaarne Herrer.

Mit sieneste til de høyedele Herrer var med Branderen Abrahams offerhande, saa er i gaar udi Flaaden arriverit Schip: Clip, mens hafr ingen Breffue med sig huorofr ieg mig stoerligen forundrer, vil formode at de med første Leigliheed følger. Vie hafr daugligen stoor Storm och V-wejr,

huorofr voris Ankere och Touger stoor Schade tager, Branderen den forgyldte Fisch hafr sit Ancker endnu iche igien bekommit, och troer ieg neppeligen at det til rette kommer, saa vilde de høyedle Herrer med det første et Ancker med 3 Touger for hannem hiedsende, thi det hand mist hafr, var $2\frac{1}{2}$ Toug lang. Jeg tuifler iche at de Høyedle Herrer nu en Partie udi Forraed laeder slae, efftersom det imoed Foraarit høyeligen schal fornøden giøris, thi dersom disse Schibe endnu en Tiedlang schal udbliffue, saa schal Tougerne paa deris Hiembkomste meest vere forbrugte. Jeg saa och gierne, at os endnu med det første hied bleff sendt:

Et Toug paa 20 Tom

2 dito paa 18 Tom

3 dito paa 17 Tom,

huilche maatte indschibis udi et Schiberom som veed Flaaden kand bliffue. Vie hafr for dend dauglige Storm endnu iche under Steffuens kundit avancere, mens saa snart Vejret nogenledis bedris, saa vil vie os nogit opwarts an begiffue, och naar de Høyedle Herrer os Secours tilsendendis vorder, saa vilde de ordinere, at de os imellumb dette och Steffuenes opsøger. Siugdømmen anlangendis da er dend veed et Pas. Jeg tacher Gud, at paa mit Schib endnu ej slemmere vorder, mens lader sig med dend gemene Mand endnu temmelig til Bedring ansee. Hermed recommanderer ieg de Høyedle Herrer udi Guds Protection och mich i deris goede Gunst.

Forbliffuer

Høyedel och Velbaarne Herrer

Deris thienstschuldigste Thiener

Schibet Prince Georg Am. Caua. Curt Adelaer.

imellumb Møen och Doornebusch for Ancher

d. 18 Octob. 1675.

Med Hast.

52.

Rapport fra Curt Adelaer til Kongen. 21 Oktober 1675.

Stoormechtigste och Høybaarne Fürste

Allernaadigste Arffue Konge og Herre.

Eders Kongl. May. giffuis allerunderdanigst tilkiende, at idaug et Hamborger Schib udi Flaaden er arriuerit kommendis fra Stockholm, och er for ungefehr 12 Dauger tillge

med dend Swendsche Flaade udløben. Samme Schipper hafr paa sin Eed forklart, at samme Flaade bestoed udi 44 Aarlogschibe, smaa och store, huor under var Schibet Cronen med 126 Stücker, Swerdet 94 Stücker, Rigs Ebelet 84 Stücker, och Resten effter advenant, saa at dend mindste af dennem 36 Stücker førde. Herforuden endnu 6 Brandere och 3 a 4 Advis Jagter, och hafr dend fors. Schipper 9000 Soldater seet munstre som paa deris Flaade embarquerit er, och bleff sagt, at de endnu 2 a 3000 Soldater veed Esnab i Dahlen schulde indtage, mens om det scheet er, kunde hand iche for visse sige. Och efftersom det med voris siuge ey bedris, ey heller hafr vie Secours af frisch Folch fra Kiøbenhaufn bekommit, saa troer ieg at Kriegsraadit vil resolve, at vie os for Kiøbenhauften begiffuer, der frisch Folck indtager, och de Schibe, som der tilstede er med os lader conjungere, och dersom det Eders Kongl. May. naadigst behager, os straxen igien i Søen begiffuer, Fienden at resistere, huilchet mig stoor Sorrig er, at ieg Søen maa quitere. Hermed recommanderer ieg Eders Kongl. May. til et løche och fredeligt Regiering, langt lieff, god Victorie, samt ald desidererende kongl. Prosperitäter udi Guds Beschiernelse och mig i Eders May. Kgl. Naade.

Allernaadigste Arffue Konge och Herre

Eders Kongl. May.

Allerunderdanigste och troe Tienere

Vdi Eders May. Schib

Prince Georg for Ancher
imellumb Møen och Doornebusch d. 21 8^{br} 1675

Am Caua. Curt Adelaer.

med stoor Hast.

53.

*Rapport fra Curt Adelaer til Admiralitetskollegiet.
22 Oktober 1675.*

Høyedele och Velbaarne Herrer.

Høyedle Herrer, giffuis hermed thienstskyldigst tilkiende, at en Hamb. Schip: kommendis fra Stockholm igaar udi Hans Kongl. May. Flaade er arriverit, och berettede, at deed Schwendsche Flaade d. ⁹/₁₉ hujus var udløben sterck 44 Aarlogschibe, smaa och store, huorunder de mindste 30 a 36 Stücker førde; herforuden endnu 6 Brandere

och 3 a 4 Advis-Jagter, saa at de udi ald 54 Seiglere vare, och paa bem^{te} Schibe var 9000 Mand embarquerit, som de til Wismar eller til Pommern vilde offuerføre, huilchet fors. bem^{te} Schip: med en Eed testerit hafr, och af 2de Hollandsche Schippere endnu er confirmerit. Her hos sendis Copia af et Breff, som Admiral Binkes hans Kongl. May. tilschreffuit haffuer, saa och Copia af hans May. Breff mig allernaadigst tilschreffuit, huilchit de Høvedele Herrer sig til Effterretning vil lade tiene¹⁾). Holländerne forwenter med det første Ordre aff hans May. at vorde relaxerit, efftersom Aarits Saison er forløben, och det paa Tieden er, dersom de for Winter i Holland schal vere. Vie er nu arriverit her under Steffuenes, om Secours af frisch Folch och Schibe at forwente: Jeg hafde vorit udi Mening at med Enigheden nogle schulde følge, mens befinder at hand ey mere hafr, end til egen Schibs Defension fornøden er, och er allerede 3 Matroser døed paa bem^{te} Schib, saa at Siugdømmen der och tiltager. Capt. Bielke schal de høvedele Herrer mundlig referere, huis viedere fornøden er. Hermed recommanderer ieg de Høvedele Herrer til ald sielffønschende Prosperitæt udi Guds tryge Beschiermelse mens mig i deris goede Gunst.

Forbliffuer

Høvedele och velbaarne Herrer

Deris thienstschyldigste

Thienere

Am. Caua. Curt Adelaer.

P. S. Schip: Carsten Paulsen sendis med denne Galjot til Costj efftersom hand en tiedlang siug hafr varit, och paa hans Proposition intet udrettet er. Idaug sendis til Stubbekiøbing en Galjot och dend Wismarsche Foss med siuge.

Vdi hans May. Schib Prince George til Ancher for Steffuenss d. 22 8^{br} 1675.

¹⁾ I et andet Brev, skrevet den 22 Oktober skriver Adelaer til Regjeringen, at Admiral Bincks havde været ombord hos ham og i Admiral Juels Nærværelse forlangt, at der skulde skrives til Regjeringen, for at forlange en Ordre til ham, om med sin Flaade at begive sig til Dantzic eller Holland, hvilken Ordre han maatte have inden 2 Dages Forløb: Aarets Saison var saa langt fremrykket, og der herskede daglig Uvejrr.

Brev fra Admiralitetskollegiet til Curt Adelaer. 22 Oktober 1675.

Høyedle og Welbaarne Herre, H^r General Admiral.

Eders Excell^{cis} Skrifvelse wed Capitain welb. Christian Bielcke er os behendiget, huorwed Eders Excell^{oe} os sender Copie af Hans Kongelige Mayestetz Allernaadigste Skrifvelse till Eders Excellence af Dato dend 7 Octobris fra Damgarten, saa wel som og Copie af Commandeur Benckes Bref til Hans kongelige Mayestet. Og som wi af Hans kongelige Mayestetz Allernaadigste Ordre fornemmer, at Hans kongelige Mayestet Allernaadigst well er til Sinds, endnu Flaaden det lengste mueligt er, og Weyrliget og Flaadens Tilstandt det nogenlunde wden des for stoer hazard og Fare wil tilstøde, i Siøen at lade blifwe, dog allernaadigst henstiller det til Eders Excell^{cis} eigen got befindende, efftersom Eders Excellence derom sielf best judicere kand, huis till Flaadens Conseruation tienligst at were eragtes; huorfore wi w-forgribelig ei andet kand see heller erfare, end at jo Eders Excell^{oe} i alle Maader med fuldkommen Ordres i alle Tilfelde er forsiufnet; mens som det siufnis, har Hans kongelige Mayestet dend Tiid allernaadigst ei wist, at dend Swenske Flaade skulle were i Siøen saa sterck, som Eders Excell^{cis} Skrifvelse formelder, og wii i liige Maader her Tiiding derom hafwer, huilcket wden Twiff Eders Excell^{oe} siden Hans kongelige Mayestet wel allervnderdanigst skall hafwe refereret, saa at Eders Excell^{oe} Hans kongelige Mayestetz allernaadigste nærmere Willie og wiidere resolution er tilkiendegifven, om hans kongelige Mayestet Allernaadigst anderledis wil beordre, end huis Anstalt Eders Excell^{oe} allereede til Flaadens høye Conseruation giort haver, for dend ej at hazardere, med mindre at hand effter derom i Tiide indhentende Kundskaber og tilforne holdte Krigsraad skulle befinde sig Fienden bastant nock; huilcket nu wel siufnes effter de Kundskaber, Eders Excell^{oe} hafver om dend Swenske Flaade, og effter Eders Excell^{cis} eigen betenkende, som hand os wed Capitain welb. Christian Bielcke mundtlig har ladet berette, Eders Excell^{oe} ej at were, med mindre Eders Excell^{oe} frisk Folck og Skibe til Secours bekom; da maa Eders Excell^{oe} sickerlig troe og forlade sig til, at all Muelighed paa woris Side er anwendt til Folck at skaffe, saa mange mand har kundet faae at

værbe, saa vi har giort alt huad os mueligt været hafwer, og er ickon liden apparence til meere Baadsfolck at kunde tilweye bringe, end huis allereede sendt er. Huad Skibe anlanger, Eders Excell^{ce} at tilsende, da som wi det ey paa os alleene har kundet tage, har wi hans kongelige Mayestetz her tilstæde værende høye Ministris og Geheime Raad Eders Excell^{cis} Skrifvelse communiceret og forelæst, huorpaa endelig af dennem samptlige er blefven saa wit resolueret, icke alleene Eders Excell^{ce} dette Bref at tilskrifwe, medens ogsaa at lade wiide, at for got befundet er, at begge Admiraler de Rodstehner, med deris vnder Commando hafvende Skibe til Eders Excell^{cis} wnderhafvende Flaade skal nedsacke; dog ey til anden Ende, end at giøre Fienden ombrage, mens sig ey med dennem engagere, med mindre Eders Excell^{ce} nærmere Ordre fra Hans kongelige Mayestet derom hafwer, og alleeniste at gaae defensiuue og paa et saa auantageux Sted udi alle Tilfelde sig legge, saa Eders Excell^{ce} altiid, naar Vinden føyer, kand hidkomme, om ham saa behager, og hand det til Flaadens Conseruation raadeligt befnder, og ej were nød til at slaee, med mindre mand sicker, effter holdne Krigsraad og deliberation kand wiide sig Fienden at were bastant, efftersom Eders Excell^{ce} best weed, huor høyt Hans kongelige Mayestet Allernaadigst Eders Excell^{ce} Flaadens conseruation har anbefahlet, og huor høyt det er angelegen, at dend conserueret worder. Huis Eders Excell^{ce} saa well med Fløyten Tonsberg, som og med Gallioth-Skibet Ørnen, og huis Brendewed med Skuden St Johannes tilskickes, derom melder de medfølgende Specificationer; wdi det øfrige ønsker wi at Gud de siuge udi Flaaden wil helbrede, all smitsom Siugdum wiidere afwerge, og frembdeelis lyksalig giøre alle Eders Excell^{cis} til Hans kongelige Mayestetz Tieniste Anslage og Idretter; i huilket Ønske wi hermed slutter, og Eders Excell^{ce} udi samme naadige Guds trygge Beskyttelse befahler, stetze forblifvendis

Eders Excell^{cis} tienistwilligste
H. Bielcke.

Datum Admiralitetet dend Alb. Guldensparre.
22 Octobris Anno 1675.

P. S. Effterat denne woris Missiue war sluttet, bekommer wi Eders Excell^{cis} Skrifvelse sendt til Kiøge, og af samme Dato med dend forrige, dend wi med stoer For-

vndring haver læst, og fornummet Commandeur Benckes w-rimelige Forslaug, serdeelis nu den Svenske Flaade alt i Siøen er, saa mand skulle troe, at noget andet der vnder skiuler; wi wil dog formoede, at Resident le Maire, som tillige med dette ankommer, hannem vel til bedre raisons fører: ellers siufnis os ej af Weyen, at Eders Excell^{ce} hannem i Residentens Nærværelse tilspurde, huad Ordre hand til slig proposition hafde, paa det Eders Excell^{ce} Hans kongelige Mayestet vnderdanigst det kunde betimelig lade wiide, og Ordre forvente. Datum ut supra.

H. Bielcke.

55.

Rapport fra Curt Adelaer til Kongen. 23 Oktober 1675.

Stoormechtigste och Høybaarne Fürste

Allernaadigste Arffue Konge og Herre.

Eders kongl. May. hafr ieg sienist udi ald Underdanigheed tilschreffuit, med en Rostocker Schipper, som kom fra Ambsterdam, och igaar sig paa Reisen at Rostock forføyede, hurudi ieg underdanigst tilkiende hafr giffuet, at udi Eders May. Flaade var arriverit en Hamburger Schipper komendis fra Stockholm och berettede, at dend Swendsche Flaade d. 9/19 hujus var udløben, sterck 44 Aarlogschibe, smaa och store, hurunder var Schibet Kronen førendis 126 Stücker, Schwerdet 94 Stücker, Rigs Ebelet 84 Stücker och Resten effter advenant, saa at dend mindste aff dennem 30 a 36 Stücker førde, herforuden endnu 6 Brandere, och 3 a 4 Advis Jagter, saa at de vare sterck udi ald 54 Seiglere; paa bem^{te} Schibe var 9 a 10000 Mand Soldatesque embarquerit, och bleff sagt at de endnu veed Elsnab i Dahlern 2 a 3000 Soldater indtage schulde, mens om det var scheet, viste hand iche forvist; Dette fors. hafr Schipperen for^t med opreckte Fingere schworit at vere sandferdig, huilchit siden endnu af 2 Hollandsche Schippere er confirmerit. Herpaa hafr ieg Kriegs Raadit ladet convocere, deris Sentiment herofr at fornemme; saa er effter goed Deliberation resolverit, at vie os med Flaaden for Kiøbenhaufn schal begiffue, efftersom det med voris siuge ey bedris, och vie ingen Secours aff frisch Folck endnu bekommit. Holländerne achtete det gandsche inte for raadeligt

saadan stoor Magt med voris faa Schibe at attaquere, derfore vie os for Kiøbenhavn fors. af frisch Folck, Victualier och andere Nødwendigheder vil providere, och efftersom vie aff dend Rostocker Schipper erfahrit, at for Kiøbenhavn schal vere arriverit en Flaade af en 50 Hollandsche Kofferdischibe, huorhos 3 smaa Convoyere, vil vie os (paa Eders kongl. May. allernaadigste Villie) med dennem saa och Resten aff Eders May. Schibe, som der kunde ferdig ligge, conjungere, och os saa straxen i Søen igien at begiffue, voris Fiende saa megit mugeligt at resistere. Vie hafr ingen Soldater fra Nackschou kundit lade hente, efftersom for dette dauglige V-weir ingen Galjoter os anbort hafr kundit komme, och efftersom de Swendsche med saadan stoer Magt i Søen er, saa tyckis mig underdanigst til Eders kongl. May. Tieniste at vere raadeligt, at Soldaterne paa Lolandit bleffue, intil det Eders May. naadigst behagede at Flaaden igien i Søen gick, om det saa var at de nogen Landfall paa Laland tenterede. Vie hafr vel udi Kriegs Raadit resolverit os for Kiøbenhavn at begiffue, mens saasom ieg considererit hafr, at Fienden schulde gloriere, dersom vie for hans Schyld Søen quiterede, saa er ieg resolverit her under Steffuenes at forbliffue paa det Eders May. Flaade ligesaavel veed Respecten bliffr, at holde Søen som de Swendsche, och dersom de os her vil attaquere, hafr vie en avontagieuse Post dennem at resistere, dersom Holländerne ichuns hos os vil bliffue, thi de Daug paa Daug meyst lamenterer, at Aarits Saison forløben er, saa at det periculus vorder veed Winterdauge med de suare Schibe at seigle. Idaug er en Hollands Schipper, som ichuns 5 Dauger fra Stockholm hafr verit, udi Eders May. Flaade arriverit, beretter, at hand nogle Schibe under Gulland hafr seet krydtze, som effter hans Presumption dend Swendsche Flaade schulle hafue verit. Dersom de udi Søen med denne Storm hafr verit, saa er vel en Deel af deris Schibe ruinerit, thi dennem af dette dauglige V-wejr stoor Schade vorder tilføyet, efftersom de iche vel af Reedschab och befahren Folck ere providerit. Jeg kand iche vel troe, at saamange Soldater, som fors. er, paa deris Schibe schulde vere, efftersom der sigis, at endnu 12 a 14 Schuder udi Dahlerne ligger, huorudi de Soldater vil embarquere, och dennem til Wismar under Convoy af et Aarlogschib henføre. Der sigis och, at de paa Siderne af deris

Schibe Fallbrügger hafr ladit giøre, huorofr de aff deris Soldater paa voris Schibe vil lade entere; huo som dennem dend Raad hafuer giffuit, er enten v-befahren Søemand, eller och en stoor Naer, thi udi Søen sadanne Instrumenter ingen Effect kand giøre, mens vel paa Landit. Gud giffue at vie ichuns 18 a 19 goede Aarlogschibe med 6 Brandere hafde, och med goede frische erfahrene Matroser beset, saa schulde vie dennem nocksom lehre offuer Brüggerne at entere. For Wismar ere beordret at krydtze Capt. Halvor Andersen med Eders kongl. May. Fregatt dend spraglede Falck, Lieuten^t Jan Focke med Kreyeren St^t Jacob, Lieuten^t Peter Grande med Kreyerten Fortuna och Capt-Lieuten^t Jan Jacobsen med Snouweren den Wismersche Foss. Jeg hafr iche toert vouge mere Schiebe died at sende, efftersom Fienden udi Søen er, thi de ellers letteligen udi deris Hender kunde falle, om det saa var at de for Wismar med deris Flaade kom. Jeg forwachter underdanigst Eders kongl. May. naadigste ordre, om nogle mehr Schibe died schal sendis. Vie hafr offr ald saa megit mugeligt ladit divulgere, at Hans kongl. May. en stoor Magt udi Schaane vilde lade lande, til huilchen Ende vie os med alle de Schibe, som for Kiøbenhaufn ferdige ligger vill conjungere, och saa tillsammans søge, Schaane fors. at bemestre. Jeg hafr velb. Christian Bielcke igaar til Kiøbenhaufn opsendt, at erfahre, om vie nogen Secours af frisch Folck och Schibe kunde bekomme, mens effter hans Afreise kom Admiral Binkes til mig anboort, begierendis en absolute Permission inden 2 Dages Tied, sig med hoshafuende Schibe enten til Dantzig eller til Holland at forföye, efftersom Aarits Saison och hans af de Herrer Staters ordinerede Tied forløben er, saa hand maatte forsuare huis schade offuer Schibene kunde komme, dersom hand ey sadan ordre parerede, och omenshient Secours fra Kiøbenhaufn kom, siger hand sig ey tar voge, lenger her at bliiffue; saa veed Gud at det mig hiertelig bedrøffuer at ieg Søen maa quitere, efftersom vie hører at Swendschen er ude, mens ieg troer iche at de lunge Søen schal holde, mens sig med det første igien tilbage begiffue, efftersom vie daugligen Storm och V-weir hafuer. Hermed Eders kongl. May. under Guds tryge Beschiermelse, til et lang Lieff løche och fredeligt Regiering, gode Victorie samt alle desidererende kongl. Prosperiti-

täter, mens mig i dessen kongl. Naade allerunderdanigst befahler.

Forbliffuer indtil Døden
Allernaadigste Arffue Konge og Herre
Eders kongl. May.
Allerunderdanigste och troe Tienere

Vdi Eders May. Schib
Prince Georg for Stefuens til Am. Caua. Curt Adelaer.
Ancher d. 23 8^{br} 1675.

56.

*Rapport fra Curt Adelaer til Peder Griffenfeldt.
23 Oktober 1675.*

Høy- och Velbaarne Herr Rigens Cantzeler.
Høygunstige Patron.

Eders Høygräffl. Excell. giffuis hermed underdanigst tilkiende, at igaar tuende Schippere udi Hans May. Flaade er arriverit, berettendis, at dend Swendsche Flaade d. ⁹/₁₉ hujus var udløben, sterck 44 Aarlogschibe, smaa och store, saa at de mindste af dennem 30 a 36 Stycker førede, herforuden 6 Brandere och 3 a 4 Advis Jagter, saa at de tilsammens 54 Seiglere vare, paa huilche fors. Schibe 9 à 10000 Soldater var embarquerit. Saa er udi Kriegsraadit effter goed Deliberation resolverit, at vie os for Kiøbenhavn vil begiffue, och os der af frisch Folck, Schibe samt andere Nødwendigheder providere, och saa igien effter Hans kongl. May. allernaadigste Villie os i Søn begiffue. Jeg er hiertelig bedrøffuit, at vie for deris store Magt Schyld Søn maa quitere, huilchit ieg endnu aldrig tilforne hafr giort, mens iche agtit om enschiønt min Fiende var trej Gange saa sterch som ieg, saa hafr Gud mig dog alletieder med en goed Victorie velsignet. Holländerne hafde ingen Lyst sadan stoor Magt med voris faa Schibe at attackuere. Dersom vie ichuns 18 à 19 Schibe hafde, med 6 Brandere med frische och erfahrene Folck vel besett, saa var ieg nocksom resolverit dennem at imoedstae, och nest Guds Hielp tuifede iche, at vie io en goed Victorie erlange schulde. Jeg troer iche, at paa de Swendsche Aarlogschibe saa mange Soldater som de foregiffue embarquerit er, saasom ieg af andere Kofferdischibe fornømt, och dersom de sig saa vied med deris Flaade avonturede enten for Land te Rügen eller Wismar, saa troer ieg iche at dee mere end

4000 Mand kand i Land sette, efftersom de selffr en Partie for deris egen Flaadis Besetning maa beholde. Hermed recommanderer ieg Eders Høygræffl. Excell. til ald sielffønskende Prosperitæter udi Guds tryge Beschiermelse, mens mig i Eders Høygræffl. Excell. Høye Gunst.

Forbliffuer indtil Døden

Høy- och Velbaarne H. Rigens
Cantzeler gunstige Patron

Eders Høygræffl. Excell.

Vdi Hans kongl. May. Schib
Prince Georg for Steffuens
til Ancher d. 23 8^{br} 1675.

underdanigste och troe Tienere
Am. Caua. Curt. Adelaer.

57.

Rapport fra Curt Adelaer til Kongen. 26 Oktober 1675.

Copia

(Her følger en Afskrift af hele Brevet til Kongen af 23de Oktober).

Allernaadigste Arffue Konge og Herre.

Offuenst: er Copia af mit sieniste de dato 23 8^{br} som ieg med Eders kongl. May. Capt Lieuten^t Jan Jacobsz hans førende Snauwere, dend Wismarsche Foss, Eders kongl. May. allerunderdanigst tilsendt hafr. Schoutbienagt Velb. Christian Bielcke, som til Kiøbenhavn var opsend at fornemme, om vie nogen Secours af frisch Folck kunde bekomme, er igaar udi Eders May. Flaade igien arriverit, och hafr hans Excell. H. Rigens Admiral och H. General Commissarie Guldensparre mig ladet viede, at ichuns liden Apparence var, mere Baadsfolch at bekomme, mens at der resolverit var, at velb. Admiral Roodsteen med sine hos hafuende Schibe til os schulde komme, och sig med os conjungere, huilchit vel er, mens efftersom Holländerne daugligen derpaa driffuer at vilde bortseigle, lengis de megit effter Capitein Hoppe, i dend Forhaabning, at de med hannem Eders kongl. May. allernaadigste Ordre schal bekomme. Dersom de hos os vil bliffue, vil vie saalenge muligt os her for Stevens opholde, och observere om Fienden nogen Landfall paa Siæland vil tentere, och saasom de Hogedele Admiralitets Herrer ¹⁾ det iche for raadeligt eragter sig med Fienden at engagere, medmindre vie hannem bastant vare, vil vie (dersom vie os for suage befinder, och

¹⁾ Nemlig de hollandske.

Vinden os vil favorisere) for Kiøbenhavn begiffue, mens med contrari Wind maa vie en Batajlje med hannem hazardere, formodendis, at Gud allermächtigste os en goed Biestand vil vere. Eders May. Schib Eenigheden som hos os er arriverit, med hannem var os Secours af frisch Folch beloffuit, mens hafr ey mere end 319 Baadsmend med Officerene (huoraf 20 ere commanderede paa smaa Fahrkoster) och Soldater effter Mandtallit mig tilsendt, huilche allesammen til sin egen Defension høyfornøden er. Idaug er hos os til Ancker kommit 50 Hollandsche Kofferdi Fahrer, som til Dantzic vill seigle, huor hos 3 smaa Convoyere paa 12 — 14 — a 20 Stücker, om de nu allene deris Reise vil fortsette, veed ieg iche, mens dend Hollandsche Resident forwentis her i Flaaden, huor de da nærmere Ordre bekomme schal. Hermed recommanderer ieg Eders kongl. May. til et lycke och fredelige Regiering, en goede Victorie, samt alle sielffönskende kongel. Prosperitäter, udi Guds Beschiermelse, mens mig udi Eders kongl. May. Naade.

Forbliffuendis intil Døden

Stormechtigste och høybaarne Fürste
Allernaadigste Arffuekonge och Herre

Eders kongel. May.

Allerunderdanigste och troe Tienere

Vdi Eders kongl. May. Schib
Prince Georg, vnder Steffuens Am. Caua. Curt Adelaer.
til Ancker d. 26 8^{br} 1675.

58.

*Rapport fra Curt Adelaer til Henrik Bjelke. 28 Oktober
1675.*

Høyedele och velbaarne Herr Rigens Admiral.

Eders Excell. høyangenehme Missive de dato 28 8^{br} er mig vel indleffuerit, huor hos en Copia af hans kongl. May. allernaadigste Missive de dato 19 8^{br}. Deraf ieg fornømmet, at hans kongl. May. allernaadigste Villje var, at vie endnu Fienden schulde søge, och med hannem en Batajlje voufue.

Jeg hafr Eders Excell. Flaadens Tilstand schyldigst adviserit, huorledis Siugdømmen derudi Offuerhaand hafr faet, at nemi: paa Christiania och Nellebladet neppeligen effter Capitainernes Rapport 50 frische Mand (paa en huer

af dennem) ere, saa och de andere Schibe megit slette, och saa snart fremmede Folch til Secours paa Schibene kommer, falder de straxen med ind i Siugdommen, saa det er lige saaledis, som en heftig Pest under dennem regierer, huilchit Gud naadeligen afwende! Hans kongl. May. henstiller det allernaadigst til Eders Excell. och recommanderer derhos paa det høyeste Flaadens Conservation. Eders Excell. kand effter egen goed experientie judicere, huad Flaadens Vdretning kand vere saa silde paa Aarit, och nu denne Maanis Lius mæest forløben er, saa at med disse lange och mørcke Nætter, och dend dauglige Storm hans kongl. May. Flaade (i Søen sig opholdendis) udi tusinde pericuuler schulde vere, och som mig i daug af en Hollandsch Schipper komendis i otte Dauge fra Dantzig (mens til dend Swendsche Flaade intet fornommit) berettet hafr, at der sammesteds 3 a 4 Schuder var fra Stockholm arriverit och i Søen differente stoer Schibe hafde seet driffue ungefehr Gulland foruden stoer Maste och Fockemaste, huilche de presumerede af dend Swendsche Flaade vare, saa at V-wejret dennem nocksom hafr truffit, och huis de iaar med deris Flaade udrette vill, er uden Tuifl med disse Noordooste Winde ald scheet. Ellers mig angaende veed Gud, at ieg mit Lieff gjerne (effter min Schyldigheed) for hans May. lader, befahlendis Gud min Siæl. Jeg hafr nu veed 3 Vger mig gandsche siuglig befundit, och frycter at det af dend gemene Schibs Siugdom er; jeg schal dog saa lenge nogle Kræfter hos mig ere, iche aflade til hans May. Tieniste paraet at vere, vilde Gud at ieg ichuns nogit gott for hans Kongl. May. kunde vdrette. Mig tyckis raadeligt at vere, efftersom Gud (huis Naufn ævindelig vere ærit) hans May. Flaade hied indtil saa naadelig bevaarit hafr, at da saa megit os muge- ligt endnu vorder søgt dend at conservere, thi en Flaade kand snart vere forlaahrit mens vorder langsam igen fournerit. Jeg hafde alletieder troet, at Siugdommen schulde aftage, mens dend formehris endnu daugligen, och paa somme Schibe dæer 2 a 3 Mand om Daugen. Derfor tør ieg iche tage saa stoer en Saeg paa mig, med Flaaden at gae udi Søen, alforne ieg derofr med Eders Excell. och de andere Admiraler delibereret hafr, til huilchen Ende vie os med allerførste føyelig Wind for Dragøe vil begiffue och en Mil ungefehr derifra anchre, hvor ieg da Eders Excell. paa Flaaden vil forwarte, om offuer dette os at beraedføhre. Dersom vie os af Øll och Wand (huoraf vie gandsche intet

forsiuftnet ere) for en Maanet endnu schal providere, tyckis mig raadeligt at vere, at vie os for Kiøbenhaufn begiffuer, och os der med en Hast af alles forsørger, thi det heruden vel 5 a 6 Dauge effter hinanden saa sterck kand blæse, at vie gandsche intet fra elder til andere Schibsborde kand komme. Nellebladet hafr midst med denne haarde Blæst igaar sin Baad med siuff Mand och sin Slupe och med siuff Mand, Guldenløfue hafr och midst sin Slupe, huilche høvfornøden ere, at de igien bekommer. Slutendis recommanderer ieg Eders Excell. til ald sielffønshende Prosperitæt udi Guds tryge Beschiernelse, och mig i dessen goede Gunst

Forbliffuendis stedtze
Høyedele och Velbaarne H. Rigens Admiral
Eders Excellencis
thienistschuldigste Thienere
Am. Caua. Curt Adelaer.

Vdi Hans kongl. May. Schib
Prince Georg for Steffuens
til Ancher d. 28 8^{br} 1675
med Hast.

59.

Rapport fra Curt Adelaer til Kongen. 30 Oktober 1675.

Stormechtigste och høybaarne Fürste

Allernaadigste Arffue Konge och Herre.

Eders kongl. May. hafr ieg sienist udi ald Underdanighed tilschreffuit dend 28 Octobr., derhos var Copia af mit de dato 23 dito huorudi ald nødwendige allerunderdanigst adviserit. Dend 27 hujus er en Hollander komendis udi otte Dauger fra Dantzic udi Eders kongl. May. Flaade arriverit, som beretter, at trej Schuder fra Stockholm til Dantzic vare kommen, och dersammesteds med en Eed testerit hafuer, at de under Gulland (huor dend Swendsche Flaade til Ancher haffde legget) fire a femb store Schibe hafr seet driffue, som vare masteløs, och kunde ey andit præsumere, end at samme devaliseerde Schibe vare af dend Swendsche Aarlogs Flaade. Igaar ere 2de Convoyere (huilche Commandeur Binkes fra Dantzic til Flaadens Forsterckning hafr forskreffuit) udi Eders kongl. May. Flaade arriverit, och hafr gandsche intet til de Swendsche fornømt; mens

dend Hollandsche til Dantzig residerendis Resident hafr Commandeuren Binkes och det offuens: om dend Swendsche Flaade communicerit. Een af de fors: Convoyere hafr en Swendsch Schude tagen, som kom fra Stockholm, och det samme som fors: er, confirmerer. Een af voris Galjoter hafr i gaars Natt en Engelschmand preyet, som berettede, at dend Schwendsche Flaade af V-Wejret megit var beschadigt, och i Dahlerne igien indløben. Vi vil forhaabe, at dette fors. sandferdig schall vere, saa det siunis at Gud allermæchtigste (huis Naufn ævindelig være ærit) dennem synderlig straffit och deris Desseyen til intet giort hafr. Aff Kiøbmændene i Dantzig och andere af Stockholm (som Schipperne beretter) vorder fasteligen præsumerit, at deris Desseyen med Flaaden icke paa Wismar var myndt, mens at de sig for Kiøbenhaufn vilde legge, och deris Folch paa Siælland lade lande, efftersom dennem var berettet, at ingen synderlig Militie til Landits Defension der var: och vilde de saaledis foraaarsage, at Eders kongl. May. och hans Churfürstl. Durchleuchtigkeit Pommern schulde quitere, och Siælland søge at defendere: Kongen af Swerrig vilde sielffr til Malmøe komme och hos Flaaden present være. De hafr 4 a 5 af de suareste Schibe med sig, huilche icke for Wismar kand indkomme, efftersom de for dybt gaer, mens for Landskrone kand de nocksom ligge. De vilde och under Convoy af et liden Aarlogs Schib paa 12 Stycker 10 a 12 Schuder (huor udi en Deel Soldater vare embarquerit) nedersende och søge enten at secundere Pommern eller Wismar, mens disse Schuder vare icke i Følge med Aarlogs Flaaden; huad herom nu visseligen er, kand ieg icke viede, alleniste at dette fors. mig saaledis er bleffuen refererit, saa hafr ieg underdanigst erachtet effter min Schyldigheed Eders kongl. May. dette at notificere. Om end schiønt det saa var, at de ingen Schade hafde tagit paa deris Flaade (huilchet mig tyckis umugeligt andet at være, for dend store Storms Schyld, saa och saa mange eens liudendis Relationer) och de endnu deris Desseyen vilde fuldføre, saa ligger vie med Eders kongl. May. Flaade paa saadan en avontagieus Sted (imellum Steffuens och Dragøe) at vie dennem Resistentie nock schal giøre, och kand vie och med dennem disputere at de veed Kiøge eller der untrent ingen Folck lander, mens efftersom de nu med disse østelige Winde, som vie nu paa 3 a 4 Daugers Tiid hafr haft, icke ere kommen, saa vil ieg nocksom troe, at de iaar os ey besøger,

och dersom de i Dahlerne igien ere indløben, saa vouffuer de sig iaar med deris Flaade iche igien ud. Huad Ordre Eders kongl. May. os nu allernaadigst behager at lade meddeehle, vil vie i schyldigste underdanig forwente. Det er gandsche intet radeligt med disse lange och mørcke Nätter Siøen at søge och paa de Swendsche at krydtze, efftersom det ey andit kundit vere, end at ruinere Eders kongl. May. saa kostbahre Flaade. Och om det saa var, at Fienden for Wismer med Flaaden kom (huilchit nu iche vel schee kand), saa kand vie med østelige Winde med en Hast til dennem der komme, dersom vie ichuns dend mindste Underretning derom hafde. Efftersom saa mange Siuge sig udi Flaaden befnder, saa hafuer ieg icke toert voufue at resolve, Siøen igien at søge, mens begierit, at hans Excell. H. Rigens Admiral til os vill komme, paa det vie til Eders kongl. May. Tieniste derofr tilsammens kand deliberere. Vie hafr mange suare Storme dette Aar hafft, och endnu daugligen hafr, udi huilcke Gud allermchtigste Eders kongl. May. Flaade synderlig bevarit hafr, thi paa 3 a 4 vlyckelige Timers Tied kand en heel Flaade udi disse Høstedauger vorde ruinerit. Dersom hans Excell. H. Rigens Admiral udi Eders kongl. May. Naufn mig commanderer, at søge Siøen, saa er ieg schyldig at parere, for mig allene tør ieg det iche voufue och offuer mig tage med saa suare Flaade at gae igien i Siøen, efftersom vie daugligen, som allerunderdanigst for er meld, stercke Storme och mange Siuge och Suage Folck hafuer, och saasnart vie nogle frische til Secours bekommer, falder de straxen ind med de andere, huilchet ieg icke hafde troet, mens alletieder forhaabit, at det sig schulde bedre, huilchit (dis værre) iche scheer, mens vorder alletieder verre. Hermed Eders kongl. May. til et langt Lieff, frede- och løcheligt Regiering goede Victorie samt ald sielffenschende kongl. Prosperitåt udi Guds Beschermelse, mens mig udi Eders kongl. May. kongl. Naade underdanigst recommanderer

Forbliffuer intil Døden

Allernaadigste Arffue Konge och Herre

Eders kongl. May.

Allerunderdanigste och troe Tienere

Aff Eders kongl. May. Aarlogschib

Prince Georg imellumb Stevens Am. Caua. Curt Adelaer
och Dragøe for Ancher d. 30 8^{br} 1675.

*Rapport fra Curt Adelaer til Peder Griffenfeldt.
30 Oktober 1675.*

Høy och velbaarne Herr Rigens Cantzeler
høygunstige Patron.

Eders Høygræffl. Excell. hafr ieg sienist dend 23 Court underdanigst tilschreffuit, huilchit formoder at vere indhendiget, saa hafr ieg iche kundit efterlade, Eders Høygræffl. Excell. efter min Schyldigheed at lade viede, at Hans kongl. May. Flaade endnu Gudscheloff udi goed Velstand er, och referer ieg mig allerunderdanigst paa min Missive hans kongl. May. tilschreffuit, huor af Eders Høygræffl. Excell. alles fuldkommen erfahrer. Jeg hafr veed 3 Vgers Tiid mig noget suaglig befundit, iche dismindre schal ieg saa lenge de mindste Kraffter hos mig ere, til Hans kongl. May. Tieniste contribuere, huis mig mugeligt er, och mit Lieff for hans kongl. May. voufue, befahlendis Gud min Siæl. Jeg formoder allerunderdanigst Eders Høygræffl. Excell. min høygunstig Patron vil vehre, och mig paa det beste hos hans kongl. May. min allernaadigste Konge og Herre recommandere. Hermed recommanderer ieg Eders Høygræffl. Excell. til et langt Lieff. sampt ald sielff-ønskende Prosperitæt udi Guds tryge Varetegt, mens mig udi Eders Høygræffl. Excell. Høygræffl. Gunst

Forbliffuendis

Høy och velbaarne H. Rigens Cantzeler
høygunstige Patron

Eders Høygræffl. Excell.

Vnderdanigste och troe Tienere

Am. Caua. Curt A

Aff hans kongl. May. Aarlogschib
Prince Georg, imellum Stevens
och Dragøe for Ancker d. 30 8^{br} 1675.

Nr. 49, 50, 52, 55, 56, 57, 59, 60 findes i Danske Kongers Historie, Nr. 163, Nr. 51, 53, 58 i Aflevering fra Marineministeriet, Pakke Nr. 364, (af Brevene er kun Underskriften med Adelaers egen Haand), Nr. 54 i Admiralitetets Korrespondanceprotokol for 1675, alle i Gehejmarkivet.

Sørgedigt over Curt Adelaer.

Priiselig Affminde
offver dend

Høy-Ædle, Velbaarne oc strenge Herre

H. C O R T A D L Æ R

Til Bratztberg oc Giemsøe

Ridder, Kongl. May. til Dannemarck oc Norge, General
Admiral oc Admiralitetz Raad.

Paa hands Liig-begængelsis

Dag den 4 Febr. 1676. da hans Afdøde

Legome bleff indsat udi Holm. Kircke,

Til sidste Ære skreffven

aff

S. P.

—
Kiøbenhaffn,

Trøckt, Aar 1676

Gudfryctighed oc Mandighed
Hvor de sig sammenhælder
Med Fromhed oc Forsictighed
For Gud den samling gælder
Saa fecter Josva som en Mand
Og Gud med hannem strider
At Fienden icke hindre kand,
At de jo Nedlag lider.
Hand var forsictig for sin Hær,
Og flittig Gud adsporde,
Dis var hand lycklig i hver Fær
Og altid Seyer gjorde.
Omsidder lagde sine Been
Udi sit Lande-Mercke,
Blant Ephraim sin Arffve reen,
Og monne nu ey vercke
Og hans Affmindis Roes oc Loff
Mon Rytet endnu bære,
Som Konstigt-blandet Salve-stoff
I Apotekc kand være.
Ja hans Affmindes lifflig Luct
Skal ryge for vor Minde,
Imedens Nat oc Dagen smuct
Paa Himmelen oprinde.
Saa er en Krigsmands rette Priis
At hand paa Gud skal stoele
Sig holde Tapper, klog oc viis
I Krigens skarpe Skole.

At hand naar hand skal sluttes ind,
I Graffvens mørcke klevve,
En Himmel Roes kand legge ind,
Og ævig her dog levve.
Her ADLER var udi Guds Fryct,
Ret iffrig og allvorlig
Det var udi hans Hierte tryct
At loffve HERREN aarlig,
At frycte hannem Dag oc Nat,
Og sine Tancker svinge
Til Himmels HERren ald hans Skat
For ham med Loff opklinge.
Som Ørnen svinger sig i Sky
Med Høje Fluct oc Styrcke,
Saa var oc ADLERS gode Rye
Den høye Gud at dyrcke.
Og saa var hand sin KONGE tro
Og meente Landet ærlig,
Hand actet ey en stor Uroe,
Om skient end heel besværlig
Stor Mandighed var hand i førdt,
At bie for sin Fiende,
Til Afsky bleff hand aldrig rørt,
Det hand sig selff skuld' tiende.
Saa mangel Sæ hand seylet har
Aff grummeste oc stoldte,
Men lod sig aldrig falde svar,
Naar hand kun seyr beholte

Curt Adelaers Gravmonument i Vor Frue Kirke.

At pløye søen var hans Lyst,
 Og Fienden der anfalde,
 Forsigtig og med Moed i Bryst
 Til slaectning kunde kalde.
 Men altid skicket saa sin sag,
 Hand seyer kunde vinde,
 Der paa hand vaye lod sin Flag
 Hand kunde Fienden finde.
 Men aldrig mand saa Mandig er,
 Mand maa dog engang bukke:
 Som og er skeed Her ADLER her,
 Der ofver vi maa sucke.
 Hand ey sit Hiertis Ønske flic,
 Til Fectningen at komme,
 Men døden gjorde anden skick
 Og slog paa anden Tromme,

At hand fra salten søe oc Krig
 Maa hiem til Huuset drage,
 Paa sotteseng at legge sig,
 Oc ende sine dage.
 Thi skal ald Norden græde det,
 Den kecke Søe-Heldt døde,
 Oc i den Tid os gaff Valet,
 Hand nøttig var med møde.
 Nu hand med Soolens vide Fart
 Af Ære slig er ryctig,
 Som for en Pen at tegne, svart
 Er, om end skjønt hvor flyctig.
 Den varer oc mens Verden staaar,
 Oc aldrig gaar af Minde.
 Om Jorden end hans Legem har.
 Men Siælen Glæde finde.

Det eneste kjendte Exemplar, som er bevaret, findes i det kgl. Gehejmearkiv i en Samling trykte Ligvers, som høre til Klevenfeldts Samlinger, 2 Blade i Folio.

62.

Curt Adelaers Gravmonument.

Det Kapel i Vor Frue Kirke, som blev Familien Adelaers Ejendom, havde tilhørt Rentemester Henrik Møller, hvis Skjøde var dateret 13 December 1669. Magistraten gjorde Indførsel i Graven paa de Fattiges Vegne, og den blev den 27 Juli 1685 solgt til General-Admiral Adelaers Børn og Arvinger; Plads til Epitafium bevilgedes af Consistorium den 11 September 1693 for 300 Rdlr., i Længden $7\frac{1}{2}$ Alen og i Bredden fra Sønden til Norden $2\frac{1}{2}$ Alen. Begravelsen havde 2 dobbelte Døre med Laas for; før Ildebranden 1728 var der et Jerngitter udenom Epitafiet¹⁾. Efter Ildebranden blev Epitafiet taget ned og først 1761 blev det atter stillet op. Herom læses følgende Meddelelse i Kjøbenhavns Danske Post-Tidende, 1761, Nr. 98 for den 7 December (o. Berlingske Tidende; sml. Kjøbenhavns Adresse Contoirs Efterretninger, 1761, Nr. 93, den 7 December):

„I Dag [7 December 1761] er den berømte Søe-Heltes Cort Sivertsen Adelaers prægtige Epitaphium i vor Frue

¹⁾ Disse Notitser findes føjede til et Exemplar af Mylius's Skrift, som tidligere har tilhørt Kammerherre Oldenborg og nu tilhører Baron C. T. Adler; tillige er tilføjet en Fortegnelse paa dem, hvis Lig vare nedsatte i Begravelsen samt Inskriptionerne. Disse Notitser ere nedskrevne den 13 Marts 1759 af N. Rønning, som samme Dag havde været inde i Begravelsen.

Kirke fuldfærdiget, i langt skønnere Stand end det for den ulykkelige Ildebrand 1728 befandtes; samme bestaaer af følgende Deele: først et glat Fodstykke af sort Marmor, hvor i en Bue ned til Begravelsen paa samme Fodstykkets Ender sees 2de Tyrkiske Slaver af hviid Italiensk Marmor i Legems Størrelse, som forestiller forberørte Admirals tapre Forhold og store Fordeele over samme Nation. For det andet, nok et Fodstykke oven paa det første med Gesims-Verk, hvorpaa Cort Adellers Billede ligger paa en Maatte lidet forhøyet i fuldt Harnisk med Dannebrog- og St. Marci Ridder-Orden og Commando-Stav i den høyre Haand. Over Admiralens Billede sees Fama med en Basune i den høyre og en Laurbær Krands i den venstre Haand, for at krone hans Hovet dermed, som en seyerrig Helt. Ved hans Føder sees en liden Cherubim bærende hans Hielm, som er ziiret med en Laurbær-Krands alt af hvid Italiensk Marmor. Bag ved Admiralens Billede sees en meget stor Inscriptions-Tavle af sort Marmor med forgyldte Bogstaver og rød Marmor-Indfatning, som betager Pladsen imellem de 2de hvide Marmor-Piller og Hoved Gesimsen ¹⁾). Under Admiralens Billede i det øverste Fodstykkets Fylding sees 2de Sø-Batailler i hvid Marmor en bas relief. Hvor Skibet St. Jørgen, som Cort Adeler commanderer, allene sees iblandt de Tyrkiske Skibe. Ved Hoved og Føderne af Billedet udenfor Pillerne sees adskillig Armatur, og tillige oven over i Fyldingen Familiens Vaaben af hvid Italiensk Marmor. Oven paa Hovedgesimsen sees en liden Bygning af sort Marmor prydet med en Vase eller Urne med en Blomster-Snor behængt, som 2de Cherubims en ved hver Side griber efter for dermed at pryde hans Aske. Epitaphiets Høyde fra Gulvet til det øverste af Vasen er 16 Siellandske Alen og dets Breede 8te Alen. Neden til er det forsynet med et Jernverk og i begge Dørene C. S. A. i dobbelt Træk ægte forgyldt. Over Epitaphiet sees 2de en Sørge- og en Fryde-Fane, som er brugt ved sammes Liig-Begiængelse Aaret 1676, den 4de Februarii.“

En Tegning af det oprindelige Monument findes i den utrykte tredie Del af Thuras Danske Vitruvius, som bevares i det store kongelige Bibliothek, gamle kongelige Samling, Folio, Nr. 728; en lithograferet Afbildning ledsager dette Skrift.

¹⁾ Indskriften er aftrykt hos Pontoppidan, Marmora Danica, Hafnia 1739. S. 58—59. Mylius, S. 147. Thura, Hafnia hodierna, Hafn. 1748. S. 242.

Trykfejl. Forbedringer. Tilføjelser.

S. 11. Anm. 1. Til Literaturen om C. Adelaer maa ogsaa regnes Laurids Smiths »Lovtale over Kort Sivertsen Adeler«, Kbh. 1779, et rhetorisk Øvelsesarbejde, uden nogensomhelst Betydning som historisk Studie; Samtiden bedømte det ogsaa kun som en rhetorisk Stiløvelse.

S. 32, Lin. 11, genannt, læs: genaemt.

S. 36, Lin. 18, Sivertsen, læs: Sivertsens.

S. 38, Lin. 3 f. n. delle, læs: della.

S. 39, Lin. 14, for Riva, læs: fra Riva.

S. 66, Lin. 14, f. n. 5 Februar, læs: 4 Februar.

S. 77, Lin. 15 f. n. Skike, læs: Skibe.

S. 112, Lin. 13 f. n. Da Maleriet blev benyttet til det lithograferede Portræt af Curt Adelaer, som ledsager dette Skrift, blev det stillet i en bedre Belysning end den, hvori det hænger paa Rosenborg, og det bemærkedes da, at det ikke er Standarten, som ses afbildet, men en Kanon.

S. 114, Lin. 5. Det kunde her i en Anmærkning være tilføjet, at Holberg har skrevet et Epigram over Curt Adelaer, Epigramm. Lib. I, Nr. 10; Holberg sammenligner ham med Marcus Curtius, men viser, at Adelaer var en større Mand end Curtius.

S. 121—22. Duisberghs og Brunos Vers ere aftrykte hos Hofman, Efterretninger om danske Adelsmænd, III, S. 188—89; S. 169 er det urigtig sagt, at Prinds Almerigos Digt er oversat paa Hollandsk af Hendr. Bruno.

S. 123, Lin. 14 f. n. Vondels rette Navn er Joost van den Vondel.

S. 135, Lin. 9 f. n. Istedetfor »General-Staterne« skulde være sagt »Staterne for Nord-Holland og Vest-Vriesland.

S. 137. Om Tilbudet til Adelaer om at blive Viceadmiral i Holland fortælles af Abraham de Wicquefort, Histoire des Provinces Unies des Pays Bas, T. III, Amsterd. 1866, S. 184: »L'Amirauté de Northollande donna le commandement de son escadre à Jean Cornelissen Meppel, et y vouloit joindre Conrad Sivertsen Adelaer, mais celui-ci estant au service du Roy de Dannemarc, son Souverain, refusa de le quitter«. Wicquefort har forfattet dette Værk i Aarene 1675—82,

altsaa efter at Curt Adelaer var død. Han har vidst, at Curt Adelaer var Kongen af Danmarks Undersaat; hans Broder Caspar var Curt Adelaers Svoger (se ovenfor S. 128), man kan vel antage, at han igjennem ham har faaet det at vide. Men ellers har Wicquefort Intet at fortælle om ham, han omtaler f. Ex. ikke, at det i Sommeren 1665 blev tilbuddt Curt Adelaer at være den hollandske Flaades Overbefalingsmand (sml. ovenfor S. 139—41).

S. 159, Lin. 17 f. n. Endnu i Sommeren 1663 skrev Ulfeldt til Bjelke, et Brev af 15 Juni 1663 er bevaret; se J. A. Fredericia i Danske Samlinger, VI, S. 242¹).

S. 163, Lin. 15. Adelaers Underskrift i Facsimile findes paa den lithograferede Tavle, som ledsager Gardes Efterretninger om den danske og norske Sømagt, 2. Del.

S. 164, Lin. 8. Om disse Aarstjenere, norske Folk, formodentlig Marinere, kan ingen nærmere Oplysning gives, navnlig ikke, hvorvidt der virkelig blev oprettet et Kompagni »Norbagger« paa Bremerholm under Adelaers Kommando.

S. 168, Lin. 6. Amsterdam? læs: Amsterdam.

S. 170, Lin. 7. Samme Aar, 1670, kom en engelsk Gesandt, Grev Essex, til Kjøbenhavn, for at lykønske Christian den Femte til hans Thronbestigelse. I en Avis »Nordischer Mercurius« 1670, fortælles S. 325 fra Kjøbenhavn den 14 Maj, at Greven kom til Kjøbenhavn den 13 Maj: »Er ist in Carl van Mandern sehl. ged. Hause auff der Oster Strasse einlogiret, und wird drey Tage über auff Königl. Kosten tractiret, nach welcher Zeit er sich in sein Logement in die Hoch-Brücken-Strasse begeben wird«. Herved bestyrkes det atter, at v. Manders Gaard har været et Logis og Traktersted for fornemme fremmede Rejsende, og tillige tjener denne Notits til Oplysning om, naar Karel van Mander er død; sædvanlig antages det, at han er død 1672, men han maa allerede være død før Maj 1670.

S. 170, Lin. 1 f. n. les par, læs: par les.

S. 173, Lin. 16, stemmer, læs: stammer.

S. 182, Lin. 6, og var, læs: og han var.

S. 186, Lin. 18, Yndets, læs: Yndest.

S. 187, Lin. 16, Kjendtskab, læs: Kjendskab.

S. 188, Lin. 14. I Lexicon over adelige Familier i Danmark etc., I, S. 233 siges, at Viceadmiral Niels Heldt var af ditmarsisk Adel, hans Vaaben er afbildet Tavle XLI, Nr. 109.

S. 197, Lin. 9 f. n. Omtrent det samme Brudstykke af Bjelkes Brev er trykt i Archiv for Søvæsen, III, S. 13—14. Det originale Brev bevares i Geh. Arkivet, Aflevering fra Marineministeriet, Indkomne Sager for 1677.

S. 200, Lin. 1 f. n. G. Nielsen, læs: Y. Nielsen.

S. 202, Lin. 9. Et andet Exempel paa, hvor stor Usikkerheden er med Hensyn til Adelaers Fortjenester, findes i C. F. Wegeners Historiske Efterretninger om Abrahamstrup, i Annaler for nordisk Oldkyndighed 1856, hvor der S. 197 siges om N. Juel: »Efter Freden og Statsforandringen skabte han som Holmens Chef med ringe Midler den Flaade, hvormed han i den skaanske Krig udførte sine glimrende Bedrifter;« men S. 214 siges om Adelaer: »Hjemkaldt af K. Frederik III og udnævnt til General-Admiral satte han Flaaden i god Stand efter hollandsk Mønster og førte den i Begyndelsen af den skaanske Krig.« Var det nu Niels Juel eller Curt Adelaer, som bragte Flaaden istand?

S. 209, Lin. 7. Navnet Johan Christian Scheel Jørgensen skulde være Christen Scheel Jørgensen. Det er den bekendte Christen Skeel, »den Rige«, se om ham, V. S. Skeel, Optegnelser om Familien Skeel, Kbh., 1871, S. 229 ff.

S. 209. Blandt »Indkomne Sager til Admiralitetet for 1677« i Gehejmearkivet findes et halvt Ark Papir, som er beskrevet paa Tydsk 1677, og dels indeholder nogle Optegnelser om Flaadens Udrustning, dels nogle Uddrag af »General Admiral Adelaers Projekt.« Disse Uddrag angaa følgende Sager: 1. Forskjellige Anliggender, som vedkomme Ekvipagemesteren: han skal være en god og erfaren Sømand, paase, at Folkene bruges ene til Hs. kgl. Majestæts Tjeneste, holde gode Registre og udføre Mønstringen forsvarlig, føre Tilsyn med Spinningen, hvorover der skal føres maanedlige Sedler; intet Materiale maa bortføres fra Holmen, Bøg skal holdes over hvert Skibs Inventarium; han skal konferere med Materialskriveren og hvert Skibs Kapitajn, han skal føre Tilsyn med Reberbanen, med Øl- og Vandfadene fra Bryggerhuset, med Smedien; ved Plakat skal bekendtgjøres, at Ingen maa købe eller handle med Holmens Betjente om Kgl. Majestæts Tougværk, Jern, Gevær. 2. Til Skibenes Konservation skal i Fredstid holdes 12 gode Kapitajner, som hver skal have et stort Skib, 6 Underkapitajner, som hver skal have et middelmadigt Skib, 15 Lieutenanter, som hver skal have et af de smaa Skibe, og 12 Lærlinge. De skulle med Skipperne svare til Inventarierne, en Gang om Dagen være ombord, Alt skal holdes net, har det regnet, skal Skibet afspoles med salt Vand, om Vinteren skal Sneen fejes bort baade uden- og indenbords; Sejlene skulle udluftes 2 Gange om Aaret. Der skal dannes 12 Kompagnier Baadsmænd. 6 Kapitajner skulle lønnes med 400 Rdl., 6 med 300 Rdl., 6 Underkapitajner med 250 Rdl., 15 Lieutenanter med 150 Rdlr., de kunne tage Korn og Malt istedetfor Penge: en Kapitajn 2 Tdr. Rug, 2 Tdr. Malt, en Lieutenant 1 Td. Rug, 1 Td. Malt, Skipperne og andre Officere $\frac{1}{2}$ Td. Rug, $\frac{1}{2}$ Td. Malt, Rug regnet til 2 Rdl., Malt til $1\frac{1}{2}$ Rdlr., Gagen skal dekurteres derefter. De Gemene skulle

maanedlig have $\frac{1}{2}$ Td. Rug, $\frac{1}{2}$ Td. Byg, og 2 Rdl. kontant, naar de ikke sejle; saalænge de sejle, skulle de have fri Kost. Der skal holdes rigtig Bog og Register over dem, som sejle, for at Kapitajnerne og de, som ere tilstede, kunne exercere paa et af Skibene kompagnivis. 3. Angaaende en betydelig Reduktion i Gagen for Skibsbygmesteren, Smeden, Rebslageren, Snedkeren. 4. Til Holmen kræves en vis og forstandig Kapital om Aaret, hvorved Kongen aarlig kan prosperere 20 à 25 p. C. om Aaret. Naar Noget skal indkjøbes, skal det bekendtgjøres ved offentlige Plakater, for at man kan ramme baade Prisen og Kjøbet. Kapitalen skal styres af Rigs Admiralen, en af Admiralitetsraaderne og en Rentemester, »som kunde vide, hvorledes Pengene er bleven employeret, for sær Aarsags Skyld«. Overalt skulde Ingen kommandere paa Holmen uden Rigens Admiral eller en af Admiralitetsraaderne; det samtlige Admiralitetsraad behøvede ikke at sankes, uden naar Hr. Rigsadmiral sligt for fornøden eragtede. 5. Om Tøjhuset og dets Inventarier, hvoraf Admiralitetet skal have en Gjenpart; naar et Skib udrustes, udfærdiges 2 Inventarier, det ene bliver paa Tøjhuset, det andet leveres til Kapitajnen og Konstaben. 6. Et Sygehus oprettes med Doctor og Bartskjær til at encouragere den gemene Mand. De Lemlæstede fordeles i Hospitaller i Kjøbstæderne. De gamle Officerer, som ingen Tjeneste gjøre, aftakkes og kontenteres med Penge, Proviant eller Restsedler. 7. Børnene, som ere indskrevne til Pødkere, reduceres, og udfyldes efterhaanden fra Holmens Skole. 8. Skibsboderne udenfor den gamle Østerport gjøres 5 Fod højere, for at der kan bo flere Folk; saa ville ikke saa mange løbe bort, men gifte sig; aarlig kunne 20 à 30 Huse repareres. 9. Godt Tilsyn maa føres med Proviant- og Bryggerhuset.

Der er ikke føjet til, fra hvilket Aar dette Projekt stammer. Men, da der blandt de Mestere paa Holmen, hvis Gager skulde reduceres, nævnes Rebslageren Mester Erik Hvid, kan deraf sluttet, at Projektet er nedskrevet efter 1666, i hvilket Aar denne Mand fik Ansættelse paa Holmen. Med nogen Sandsynlighed kan det henføres til Aaret 1673, den Gang den store Marinekommission var nedsat (se S. 209). Det er naturligvis ikke godt at bedømme dette Projekt, hvoraf kun nogle korte Uddrag kjendes, og som maaske har strakt sig over langt flere Dele af Sætstatens Anliggender end disse Uddrag lade formode, saameget mindre, som Kommissionens Papirer ikke ere bevarede og det saaledes er umuligt, at sammenstille Adelaers Forslag med dem, som Kommissionens Medlemmer, og vel ogsaa Henrik Bjelke, have fremsat: det er muligt, at flere af dem have havt samme Tanker som Adelaer. Hans Forslag synes at være fornuftige og rigtige, men de ere ikke alle originale, — saaledes vare Licitationer i Brug, Bekjendtgjørelser herom bleve slagne op paa Porten ind til Holmen — og ere ikke

antagne, idetmindste ikke alle; Officerspersonalet blev ikke indskrænket til det lille Tal, som han foreslaar. Hans Tanke om Administrationen af Søetatens Midler af Rigens Admiral, en af Admiralitetsraaderne og en Rentemester falder nær sammen med Bestemmelsen i Instruxen fra 1673, dog blev ikke en af Admiralitetsraaderne Medlem af Administrationen, men en Rentemester og en Commissarius (nemlig Albert Schumacher (Gyldensparre), som dog Aaret efter, 1674, blev Medlem af Admiralitetet).

S. 218, Lin. 12 f. n. Svecicisesset, læs: Svecicis esset.

S. 220, Lin. 14 f. n. til til, læs: til.

S. 222, Lin. 13 ff. Gardes Kilde til hvad han fortæller om Krigsskibene og Orlogsværfterne maa være Riegels, som i Forsøg til Femte Christians Historie, Kbh. 1792, S. 151 har sagt det Samme, f. Ex. at Orlogsskibene, »bleve kjøbt som de vare, nemlig store Lastdragere, fra Holland.«

S. 224, Lin. 1 f. n. Marselius, læs: Marsilius.

S. 235. Til Oplysning om Dybgaaendet af danske Krigsskibe, byggede paa denne Tid, anføres følgende Tal tagne fra en Liste over en Eskadre, som skulde sendes ud under Viceadmiral Henrik Span i Aaret 1677:

Anna Sophie	18	Fod . . .	60	Kanoner
Gyldenløve	17	» . . .	54	»
Christianus Qvartus . . .	16 $\frac{1}{2}$	» . . .	54	»
Nellebladet	16	» . . .	44	»

Sammenlignes disse Skibes Kanonstyrke med de andre Skibes, som findes paa Listen trykt S. 281, vil det ses, at der var ikke faa Skibe, som vare sværere end dem og vel altsaa stak dybere.

S. 267, Lin. 9, Christianstad, læs: Christiansand.

S. 294, Lin. 15. Det synes, som Adelaer er vedbleven at handle med Salt. I »Bergens Told-General-Extrakt for 1605—99« (i Rigsarkivet i Christiania) findes nævnet i »Summarisk Extrakt over alle indførende Varer 1669«, at der i dette Aar var indført ialt 27,383 $\frac{1}{2}$ Tønde Salt; heraf havde Saltdirektørerne indført 21,664 $\frac{1}{2}$ Td. spansk, 429 Td. fransk, 22 Td. skotsk Salt. »Derpaa er fremlagt Beviser, som findes ved Toldbogen Litr. B.« »General-Admiral Adeler, iligemaade toldfri indbekkommet 4410 Td. spansk Salt. Er opsat til Antegnelse«.

S. 316, Lin. 1. O. Vaupell siger i Den dansk-norske Hørs Historie, I, S. 105, at Adelaer og Hans Schack, der begge vare døde, da Feltoget 1676 begyndte, »begge havde været Rigskansler Griffenfelds trofaste Venner, og han mistede med dem sine Støtter ved Hoffet«. Vaupell har ikke i sit Skrift anført sine Kilder, og der mangler altsaa Oplysning om, hvorfra Efterretningen haves om, at Adelaer

stod i et saa nøje venskabeligt og politisk Forhold til Griffenfeldt. Forfatteren til nærværende Skrift ser sig ikke istand til at give nogensomhelst Oplysning herom, da han ikke har fundet et eneste Vidnesbyrd om et saadant Forhold imellem Adelaer og Griffenfeldt.

Hvad der har kunnet tilvejebringes om Adelaers Forhold til Griffenfeldt indskrænker sig til Følgende. Hos Rothe, Peder Greve af Griffenfelds Liv, Kbh. 1745, er aftrykt en Duplik af Griffenfeldt, Svar paa et Indlæg af Generalfiskalen i hans Proces. II, S. 122 læses (hos O. Wolf, P. Griffenfeldts Levnet, Kbh. 1820, S. 369—70): »General Admiral Adelaers Brev er jeg vis nok paa, at jeg ham største Difficultetet og Contradictioner derudi gjort haver, og har han saalænge indtil han gik til Søes plaget Hans Kongelige Majestet, til han det endelig haver erhholdet, som endog af Slutningen af Confirmationen er at see, hvor samme Consideration til Lykke endog expressis Verbis allegeris.» Denne Sag er den sidste Griffenfeldt omtaler af flere, som ere regnede ham til Brøde; han fortsætter strax: »Gud veed det har ikke været for Vild eller Venskab, og beder jeg alle Upartiske dømme, hvad det dog er for Fauter udi saamange Aar«. I sit Indlæg havde Generalfiskalen omtalt, at Griffenfeldt undertiden udfærdigede et Brev ganske modsat et andet: »fornemmeligen i en Sag imellem Sal. Hr. Gen. Adm. Adelaer og Hr. Baron William Davidson udi en Voldgift-Sag, som af Hs. kgl. Majst. naadigst var confirmeret den 6 Jan. 1672, og af Grev Griffenfeldt selv expederet og underskreven; hvorimod den 5 August 1675 en anden kgl. Konfirmation af bemeldte Grev Griffenfeldt er tilvejebragt, og det uden nogen Supplikations Indgivelse, tvertimod Høistbem. Hs. kgl. Mayst. første Brev, kgl. Haand og Segl, ja Landsens ordinære Lov og Ret, samt al Billighed i slige Tilfælde og Sager, blot alene for Svogerskabs Skyld, som i denne Sag af Greve Griffenfeldt mere er bleven anset end kgl. Haand og Segls Respekt, ja, Ed, Pligt og Billighed. Hvorved bem^{te} Davidson som en fremmed Mand sin Ret og Sag ganske er bleven afskaaren og forbøden at tale paa«.

Det var den Proces imellem Adelaer og Davidson, som udspandt sig af deres Direktion af Salthandelen og som er omtalt S. 288. Blandt Bilagene til Processen imod Griffenfeldt findes den originale kongelige Konfirmation paa Valget af Voldgiftsmændene af 6 Januar 1672. Adelaer havde i den Anledning skrevet en Ansøgning — den er skreven paa Hollandsk — til Kongen den 25 September 1671, om at han og Davidson vare blevne enige om at vælge 2 gode Mænd hver, som skulde have Ret til, hvis de fandt det nødigt, at vælge en 5te Mand til Opmand; de forpligtede sig til absolut at underkaste deres Kvæstioner disse Mænds Undersøgelse, og vilde uden Modsigelse eller Modstand finde Kontentement i deres Udtalelse. Paa

Adelaers Side valgtes Jens Juel og Hans Nansen, paa Davidsons Side Andreas Günther og Samuel Biiner. (Kongens Konfirmation findes indført i Sjællandske Registre, 28, Fol. 575—76). De 4 gode Mænd bleve ikke enige, hver Part har formodenlig fremsat sin Bedømmelse af de 61 Kvæstioner, om hvilke Undersøgelsen drejede sig, men nu kjendes kun Udtalelsen fra Adelaers Side. Juel og Nansen udfærdigede deres Erklæring den 3 Marts 1673, de sluttede den med de Ord: »Og eftersom vore Med-Kompromissarier ikke have været med os i en Mening, vi og ikke heller finder nødvendig, hvilket Kompromissen til vores samtlige Censur henstiller, nogen Opmand at nævne, holde vi det rettere og billigere, at Parterne, hvilken som paaskader, sin Vederpart for lovlig Dom og sit Værneting søger.« Adelaer skal altsaa have udvirket, trods Griffenfeldts Modstand, ved vedblivende at bede Kongen derom, at et kongeligt Reskript udfærdigedes den 5 August 1675, som stadfæstede »forskrevne Kommissariers Forretning og Sentents udi alle deres Ord, Klausuler og Punkter«, og tillige udtalte, »at Adelaer og hans Arvinger skulde være fri og forskaanede i alle Maader for Davidsons eller hans Arvingers formentlige Prætensioner, Tiltale eller videre Proces«. En verificeret Udskrift af Kancelliprotokollen (Sjæll. Registre, 29, Fol. 659—67), i hvilken Konfirmationen paa Voldgiften af 5 Aug. 1675 er indført, findes blandt Bilagene til Griffenfeldts Proces. Det hedder i Konfirmationen, at Adelaer »haver allerunderdanigst ladet ansøge og begjære vores allernaadigste Konfirmation«. Da Generalfiskalen siger, at Adelaer ingen Supplikation havde indgivet, maa der vel ikke i Kancelliet være fundet nogen saadan ved Sagens Expedition. Adelaers Ansøgning maa da have været mundligt. — »Svogerskabet«, som Generalfiskalen sigter til, synes at være Griffenfeldts Forhold til den ene af Adelaers Kommissærer, Hans Nansen, hvis Broderdatter havde været hans Kone (hun døde 1672). Naar Griffenfeldt henviser til »Slutningen af Konfirmationen«, sigter han til, at der i den omtales, at Curt Adelaer stod i Begreb med at gaa i Søen med Flaaden for at sætte sit Liv i Vove i Krigen.

Den souveræne Konge har naturligvis havt Ret til at afgjøre Sagen som han vilde; men baade fra Adelaers og fra Griffenfeldts Side er der begaaet en Retskrænkelse.

Blandt Beskyldningerne imod Griffenfeldt var den, at det ostindiske Kompagnis Direktører havde bestukket ham. Blandt Bilagene til Processen findes et Dokument underskrevet den 24 April 1673 af Adelaer, Klingenberg, Th. Fincke, P. Pedersen Lercke og Johan Fincke, ved hvilket Griffenfeldt indskrives som Participant i det ostindiske Kompagni med 1000 Rdlr. til Tak, fordi han havde hjulpet det til Oktroj, Reglement og paa anden Maade havt Umage og Ulejlighed for det. Med Hensyn til denne Sag skrev Griffenfeldt i sit Svar paa General-

fiskalens Indlæg, (Rothe, anf. St. II, S. 54, Wolf, anf. St., S. 350): »Saa at det er alt ikkun at søge Quereller, ligesom det med det Ostindiske Kompagni, hvilket jeg maa bekjende ikke af nogen fornuftig Mand at kunne begribes, hvorudi Forseelsen bestaar, at den, som med Nogens Patenter, Breve og Privilegier at expedere den eneste og fornemste Umage haver, ogsaa derfor regaleret vorder, og er over al Verden ved alle Kancellier brugeligt.« I en Regnskabsbog over Renter, som skulde betaales Griffenfeldt den 11 Juni 1674 nævnes: »Gen. Admiral Cort Adelaer, Thomas Fincke og P. Pedersen Lercke efter Obligation dat. Kjøbenh. den 25 Septb. 1673 til forskreven 11 Juni at betale i Renter i Dukater 4000 Rdr., in Specie 2000 Rdr. = 6000 Rdr. betalt Renter 11 Juni 1674 . . . 255 Rdr.»

Der findes blandt de Griffenfeldtske Papirer et Blad, hvorpaa læses: »Griffenfeldts nye Regjering, som dog slog fejl.« Den originale Liste paa de Navne, som her ere anførte, maa vist være skreven kort før Griffenfeldts Fald. Der nævnes blandt dem:

Jørgen Bjelke Feltherre.

Rigens Admiral Bjelke af og Tromp i hans Sted.

Jens Rodsten General Admiral.

Det er paafaldende, at de to Mænd af mægtige gamle adelige Familier tænkes fjærnede, Henrik Bjelke, ved at blive afløst af Tromp og Niels Juel, ved at blive forbigaaet af Jens Rodsten.

Om Schack og Griffenfeldt siger O. Wolf, anf. St. S. 308: »Om Schack var Griffenfeldts Ven eller Modstander, derom tie Sagn og Optegnelser.»

S. 367, Lin. 16, 15, 6 f. n. Morosini, læs: Mocenigo.

S. 411, Lin. 6 f. n. Johan Eillertsen findes i Almindelighed kaldet Jan Elers; han blev dansk Søofficer 1657; det er meget tvivlsomt, om han var en Hollænder, det er ligesaa rimeligt, at han har været fra Danmark eller Norge.

S. 418. I Adlersparres Historiska Samlingar III, S. 222 ff. omtales i et Brev fra den svenske Resident i Kjøbenhavn, Johan Fegræus, til Gustav Adolph, dateret den 29 Juli 1630, Udrustningen af en dansk Flaade, Skibene nævnes med deres Kanoners Antal. Flaaden var paa 21 Skibe, samt 14—15 store og smaa Galejer, som førte 4, 6, nogle 10, 12 smaa Kanoner. »Aff dhe Nye Skiepen kommer inthet medh mehr än som Lyckopottan som hafuer wedh pass 14 Styckien, mäst halfvue Cartouger«. De fleste Skibe findes nævnte i den S. 418—19 aftrykte Liste, Antallet af Kanoner afviger for nogle af dem.

Citatet i Fortalen S. XI af Charles Thurot er taget fra Revue critique d'Histoire et de Littérature, Paris, 1867, II, S. 35.

Navne- og Sag-Register.

Aa, A. J. van der, hollandsk Forfatter, 119.

Abrahams Offrande, hollandsk Kofardiskib i venetiansk Tjeneste, 29—30.

Adelaer, Curt Sivertsen, hans Forældre, 117, 350, hans Fødsel, 30, hans første Hustru, Engeltje, 117—18, hans anden Hustru, Anna Pelt, 126—28, Børn, 350—51. Hans Navne, Sivertsen, Adelborst, Adelaer, 129—31, (Adam, 167—68). Hans Død, 1, 331—32, 352. Hans Portræt, 102—103, 489. Biografier af ham, 1—17; Vers over ham, 4.

Tjener paa et hollandsk Skib, som er i venetiansk Tjeneste, 30—31; er Kapitajn paa et hollandsk, ham selv tilhørende, Kofardiskib, de groote St. Joris (San GiorgioGrande), som Venetianerne have hyret og armeret, 31—33. Deltager i Venetianernes Krig med Tyrkerne om Candia, 36—95. Slaget ved Fochies 1649, 39—42. Angrebet paa Volo 1650, 43—44, 350. Slaget ved Paros 1651, 46—47. Er med at redde Geronimo Bragadino, 48—49, 350.

Indeslutningen af Rhodus 1653, 51. Bliver 1653 i Venetianernes Tjeneste, medens flere af hans Kammerater rejse hjem, 52. Deltager i Slaget ved Dardanellerne 1654, 54—55, 56, 59, 60, 350; roses af Nani, 59; roses i sine Chefers Attester og Rapporter, 61—64; hvorledes Worm har omtalt dette Slag, 65—67; faar til Belønning en Guld kjæde og en aarlig Pension 1655, 67—68, 350, 368—69. Deltager i Slaget ved Dardanellerne 1657, 70—71, 350. Bliver Markusridder 1659, 72—73, og faar en større aarlig Pension, 73—74, 350. Deltager i Affærerne 1659 ved Dardanellerne, 74—76, 351. Anmodes 1659 om at faa sine Kammerater til at blive i Tjenesten udover den kontraherede Tid, 77—78. Deltager 1660 i Landgangen paa Candia ved Suda, 78—79, 351. Fortællingen om Curt Adelaers Kamp med Ibrahim Pascha er usikker, 80—87, 358—68. Prinds Almerigos Digt til hans Ære, 82, 358—63. Curt Adelaer har ikke

været Admiral hos Venetianerne, men kun Kapitajn paa sit eget Skib, 87—92; 1660 har han ikke været Tenente Generale, men er gaaet med som Frivillig, 91—93, 369. Den Rolle, Curt Adelaer har spillet hos Venetianerne, 94—95. Om den store Pension, 97—102, 370—72. Hans Ridderorden, han er kun en Gang bleven udnævnt til Ridder af Venetianerne, 103—110; hans Vaaben, 111—12. Curt Adelaer har ikke været nogen europæisk berømt Notabilitet, 112—13; overdrevne og fantastiske Skildringer af ham, 114—16; sml. 335.

Hollændernes Kjendskab til C. Adelaer, 119—20; Digte skrevne til hans Ære af Boghandleren Jan Duisbergh og Konrektor Hendrik Bruno, 120—24. Ole Borks Møde med ham i Amsterdam, 124—27. Hans andet Giftermaal, 126—28. Hollænderne tilbyde ham at blive Viceadmiral for Norderkvarteret og Vest-Vriesland, 133—37, 374—79, 489—90; Hollænderne have betragtet ham som en indfødt Hollænder, 137—39; andre Muligheder for ham til at blive Admiral i Holland, 139—42, 379.

Curt Adelaer bliver dansk Admiral (General-Admiral) og Vicepræsident i Admiralitetet, 143—44, 351. De gamle Fortællinger om Maaden, paa hvilken denne Udnævnelse er sket, 145—49; deres Troværdighed betvivles, Forsøg paa at forklare hans Udnævnelse,

149—67, sml. 335—36; hans Gage, 164, 379—80. sammenlignet med andre danske Embedsmænds, 164—66. Curt Adelaers Forhold til Karel van Mander, 168—71. Fortællingen om at Curt Adelaer har vundet 17 Søslag for Venetianerne over Tyrkerne er usand, 172—75. Curt Adelaer i Yndest ved det danske Hof, bliver dansk Adelsmand og Ridder af Dannebrog, 175—76, 351. Curt Adelaer Ejendomsbesidder, 177—79.

Curt Adelaers Kolleger i Admiralitetet og hans Forhold til dem, 186—99; hans Forhold til Niels Juel, 192—98. Han siges at have skabt den danske Flaade, hvormed Niels Juel sejrede, 200—2, 267—68, 283—84, 491. Kilderne til denne Fortælling prøves, 202—26. Der forsøges paa at tilvejebringe Oplysning om Curt Adelaer har foranlediget, at Styrelsen af den danske Søetat forandredes efter hollandsk Mønster, 206—13, sml. 491—93; om han har medvirket til at fortrænge de Indfødte ved at faa Hollændere ansatte som danske Officerer, 213—22; om han selv har bygget Krigsskibene, som han selv har givet Tegninger til, 222—41; om han har uddannet sig til at være Konstruktor af Krigsskibe og Skibsbygger, 240—41. Han medvirker til at faa ansat forskellige Bestillingsmænd (Tømmermænd) i Søetaten, dels Indfødte, som opholdt sig i Udlandet (Holland), dels Hollændere,

- 255—60, ved Indkjøb af Varer i Holland og Hamborg, 260—61. Hans Medvirkning ved den fornyede Galejbygning i Norge, 263—66, sml. S. 336—37.
- Curt Adelaer Meddirektør for Saltkompagnierne, 286—90. Deltager i Ledelsen af den fornyede Handel paa Ostindien, 290—93. Hans egne Handelsaffærer, 293—99, sml. 337; forskjellige Hverv overdrages ham, 299—300.
- Curt Adelaer sendes til Norge (Thronhjem), for at udskrive Matroser 1664, 301—2; sendes til Lybek 1665, 302, til Holland 1666, 302—7, 351; har Udsigt til, som dansk Admiral at deltage i Hollændernes Krig med England 1666, 308—9. Ekviperingen 1666—67, 309—10. Han har ikke været i Norge 1666, 310. Sendes til Holland 1669 i Anledning af Skibsmaalingen, 311; denne Sags Ordning, 311—14. Han har ikke været i Norge 1669, 314. Omtales som Chef for Eskadrer under Christian den Femte, 315. Curt Adelaer kommanderer den danske Flaade 1675, 319—31; Fortællingen om, at han har frelst Flaaden fra et Uvejr, er urigtig, 322—30. Bliver syg og dør, 330—32, 352. Hans Karakter, 332—34. Sørgedigt, 486—87. Gravmonument 487—88.
- Hovedresultatet af Undersøgelsen, 335—45. Traditionen om ham, 339—42. Curt Adelaer og Niels Juel, 342—44. Samtid og Eftertid have overvurderet Adelaer, 344—45.
- Adelaer, Fredr. Christ., 100—1; 351. Friderica, 175, 351. Niels Søvrinsen, 117, 322. Sivert, 290—93, 305, 350. Sophie Amalie, 175, 351. Susanne Elisabeth, 351.
- Adelar, Floris Jansen, 131; Jan, 131.
- Adelborst, 130.
- Admiralitet, det danske, dets ældste Ordning 207—8; dets Medlemmer 208. Forandringer under Christian den Femte 208—11. Dets Segl, 208. Instruktioner for det, 388—89.
- Ahlefeldt, Fr., Statholder i Holsten, 165.
- Akkersloot, Adrian, holl. Kaitajn i dansk Tjeneste, 321.
- Allen, C. F., dansk Forfatter, 200, 202.
- Almerigo, Prinds af Este, 78, 82, 129, 130; 358—63., 489.
- Amiraglio, Betydning, 163.
- Amurath, Capudan Pascha, 83, 357, 365.
- Andersen, Svend, Skibsbygger, 247; Thomas, Lieutn. 266.
- Anna Sophie, dansk Prindsesse, 152, 309.
- Arenfeldt, Hans, Kammerjunker, 171.
- Arent, de vergulden (den gyldne Ørn), hollandsk Skib i venetiansk Tjeneste, 29, 46, 58, 69, 84, 367.
- Arentz, Jan, Galejbygger, 266—67. Attester (Konduite-Vidnesbyrd) hos Venetianerne, 35.
- Augustinus, Paulus, Kapitajn, 194, 216, 455.
- Aviser, danske, om Slaget ved Dardanellerne 1657, 71—72.

- Baerle, Kaspar van, hollandsk Forfatter, 120—22, 149.
- Balfour, David, Skibsbygger, 247, 414.
- Bang, Claus, dansk Forfatter, 4, 291.
- Barfod, Fr., dansk Forfatter, 205, 241.
- Bartholin, Thom., dansk Forfatter, Læge, 4, 131, 171, 325, 331, 352.
- Bas, Sieur de, Tenente generale, 91.
- Becker, Tyge Alex., dansk Forfatter, 14—16, 18, 53, 80, 117, 153—54, 159, 166, 168, 172, 288.
- Bedau, Hugo, Skibsbygger, 261.
- Benzon, Niels, Læge, 111.
- Bergen, Galejer, 263—67; Salt-handel, 288, 294, 493.
- Bering, Vitus, dansk Forfatter, 4.
- Berns, Albert Baldzar, Kjøbmand i Hamborg, 224, 226, 277.
- Bertrey, E. Henriksen de, Lieutn., 321.
- Biiner, Samuel, 495.
- Bincks, Jakob, holl. Kommandør, 317—19.
- Bircherod, Jens, dansk Forfatter, 324.
- Bjelke, Christian, Kapitajn, (Admiral), 214, 257, 291, 306. Ejlert, 321. Henrik, Rigens Admiral, 141, 144, 159, 165, 176, 180—86, 191—93, 197—99, 202, 208—12, 213, 228—29, 245, 265, 283, 289, 297, 300, 308—10, 317—19, 342—44, 379, 490, 491, 493, 496. Jørgen, Generall., 165, 178, 496. Otto, Kapitajn, 306. Ove, Norges Kansler, 165, 264—65, 288, 448—49.
- Bjørnsen, Poul Jørgen, Viceadmiral, 189, 192, 208, 211, 213. Bestalling som Viceadmiral paa Bremerholm, 381—88.
- Blome, Benedix, holstensk Godsbesidder, 250.
- Boer, Simen Foches de, Ekvipagemester, 256—57.
- Bol, F., Maler, 313.
- Bork, Ole, dansk Forfatter, Læge, 2, 4, 16, 124—27, 130, 149—50, 153, 166, 188, 331, 352.
- Bournonville, A., Balletmester, 16, 60.
- Bradsbjerg, 178.
- Braem, Corfitz, 150, 307, 450—51.
- Bragadino, Geronimo, Inkvisitor, 48—49.
- Brandt, G., hollandsk Forfatter, 119, 140, 175. Joh., Skibsbygger, 247, 417.
- Bredal, Peder, Ekvipagemester, 252.
- Brechtfeldt, Joh. Henr., Læge, 352.
- Bremerholm, Orlogsværft, 222—23, 226—29, 239, 242—60, 275. Fanger, 314. Instruktion for Viceadmiralen 1652, 381—88, for Admiralitetet, 388—89. Forordning om Holmen, 389—90, Generalinspektionen, 390—91, Udspisningen, 391—94, Skibsbygningen og Skibsudtaklingen, 396—97. Instruktion for Admiralen, 397—404, for Ekvipagemesteren, 405—10.
- Brun, Malte C., 13.
- Bruno, Hendr., holl. Forfatter, 123—24, 130, 489.
- Brusoni, Girol., ital. Forfatter, 21, 42, 49, 51, 58, 65, 70, 74—75, 77, 79, 84, 94, 96, 113, 360—61, 365—67.
- Canale, Vincenzo, Sargente maggior, 367.

- Candia, 21, 25, 35—36, 47—48, 78, 113, 125, 157.
- Carlson, F. F., svensk Forfatter, 329.
- Carstensen, Floris, Lieutn., 263.
- Castlemaine, engelsk Forfatter, 34, 40, 366.
- Charisius, Peter, dansk Resident i Holland, 137, 151, 160, 171.
- Christensen, Christopher, Over­ skipper, 409, 454. Povel, Admiralitetsraad, 208. Tyge, Kapitajn, 219.
- Christian den Fjerde, 26, 32, 117, 218, 223, 245, 262, 352, 419—20. Den Femte, 150, 208, 211—12, 253, 272, 283, 293, 297, 370—71.
- Christiansand, Galejværft, 267, (493); Sø- og Land Magazin, 273.
- Christianshavn, Curt Adelaers Gaard der, 177; Orlogsskib bygget der, 226.
- Christina, Dronning i Sverig, 157, 263, 373—74.
- Colbert, 252, 283.
- Confidenza, La, venetiansk Skib, 367.
- Contareno, Domin., Doge, 372—73.
- Contarini, Alvise, 26, 352—53; Gerol., venetiansk Admiral, 73—77, 89, 92, 109, 129.
- Correa, Don Antonio, Portugiser, 79.
- Courtin, Ant. de, fransk Resident i Kjøbenh., 228, 270.
- Cuper, Casper, holl. Skibsbygger, 246.
- Dam, Joh Andersen, Skibspræst, 321, 352.
- Dambreville, fransk Forfatter, 103.
- Danmark, Hollands Allierede 1666—67, 214, 302—10; Sødrustninger 1670—75, 314—17; Krig med Sverig 1675, 316—30.
- Dardanellerne, 36; Slag 1654, 52—68, 83, 112, 355—58, 365—66; Slag 1655 og 56, 68; Slag 1657, 69—72.
- Daru, fransk Forfatter, 60, 83, 357.
- Davidson, William, Baronet, 286—88, 494—95.
- De groote Sint Joris, Curt Adelaers Skib, 32—33, 282, 356.
- Defensionskibe, 249, 282, 289.
- Delfino, Iseppo, venetiansk Admiral, 51, 52—64, 96, 356.
- De Navorscher, holl. Tidsskrift, 119, 130—31.
- Diedo, Giac., italiensk Forfatter, 60, 85.
- Dieteli, J. J., J. K., J. L., Schweizere, 97—98.
- Dorus (Pseudonym for Claus Bang), 4, 291.
- Duisbergh, Jan v., Boghandler, holl. Forfatter, 120—22, 130, 489.
- Durell, Magnus, svensk Resident i Kjøbenh., 181, 224—25.
- Duval, Gustav, svensk Resident i Kjøbenh., 169.
- Eillertsen, Joh., Kapitajn, 411, 496.
- Ekvipagemesterembedet paa Bremerholm, 252—57, 405—10.
- Emir Capudan, tyrkisk Søofficer, 83, 357.
- Englands Marine, 230—32, 234.
- Ersch u. Gruber, Encyklopædie, 14, 119.
- Essex, Greve, 490.
- Fasting, Lyder Fontaine de, dansk Forfatter, 89.
- Føgræus, Joh., svensk Resid. i Kbh., 496.
- Feller, Biographie universelle, 13.
- Fincke, Joh., 495. Thom. 495, 496.

- Flaade, den danske, 200—2, 267-83. Flaadeliste 1630, 418—19, sml. 496; 1647, 420—22; 1653, 422—29; 1675, 429—35; 1679, 436—45.
- Fochies, Slag 1649, 37—43, 353—55.
- Fonne, Harman, holl. Kapitajn i venet. Tjeneste, 39, 45, 46.
- Foscolo, Lunardo, venet. Admiral, 61, 62, 365.
- Frankrig, Marine, 234; Orlogsskibe bygges i Danmark og Norge, 228—29, 278—79.
- Frederik, dansk Orlogsskib, 224—25, 423.
- Frederik den Tredie, 143, 145—49, 206—7, 268, 283, 372—74, 375.
- Frederiksborg Slot, Badstuen, 299.
- Friedenreich, dansk Forfatter, 322.
- Friis, Mogens, 115, 271.
- Færøerne, 287.
- Gabel, Christopher, Statholder i Kjøbenh., 151, 154, 165, 178, 280, 287.
- Galejer i Holland, 267; i Kjøbenhavn, 152, 176, 263, 279; i Norge, 261—67, 314.
- Gallo d'oro, venetiansk Skib, 49, 69.
- Galt, Lars, Kapitajn, 422.
- Gansepoel, Susanna van, Curt Adelaers Svigermoder, 128, 297.
- Garde, H. G., dansk Forfatter, 11—12, 18, 160, 183—85, 193, 196, 198, 201—2, 219, 222—23, 226, 228, 236, 268, 493.
- Garman, Herman, 164, 379—80, 448.
- Gazette de France, 22—23, 26, 29, 37, 43, 45, 46, 48, 50, 51, 66, 68, 75, 79, 84, 91, 113, 138, 155, 157, 361, 365—66.
- Gebhardi, L. A., tydsk Forfatter, 204—5, 239.
- Gedde, Ove, dansk Admiral, 183, 187, 255, 404, 422.
- Geer, Lod., de, 32.
- General-Admiral, Titel, 143—44.
- Gerner, Henrik, dansk Forfatter, 4, 324.
- Gersdorf, Brødrene, 126, 150; Christian, 209—10, 316.
- Gevers, Jacob, hamborgsk Kapitajn i venetiansk Tjeneste, 40—41, 354—55.
- Giustiniani, B., ital. Forfatter, 105.
- Giøe, Christopher, Lehnsmand i Norge, 223, 226, 414—18. Marcus, dansk Envoyé i England, 217, 242.
- Gjemsø, Kloster i Norge, 178.
- Gjerpén, Kirke og Provsti i Norge, 177, 179.
- Glubas, Gregorius, Lieutn., 266.
- Gondolierer, italienske i Kjøbenh., 176—77.
- Gottard, Joh., holl. Kapitajn i venetiansk Tjeneste, 46, 367—68.
- Gratiani, ital. Forfatter, 60, 91.
- Greflinger, Georg, tydsk Digter, 40—41.
- Gremonville, Chevalier de, Tenente generale, 91.
- Griffenfeldt, Peder, 212, 316, 320, 330. Forhold til C. Adelaer, 493—96.
- Grønland, 195.
- Gualdo, Galeazzo, Greve, Kammerherre hos Dronning Christina, 157, 372—73. •
- Guiche, Comte de, 139—41.
- Guldkjæder, venetianske, 96—97; 111.
- Gyldenløve, Ulr., Fredr., Statholder i Norge, 208, 229, 265, 272, 282, 296, 298.

- Gyldensparre, Albert, 209, 316—17, 493.
- Günther, Andr., 495.
- Haelveg, Kobberstikker, 108, 110.
- Hakro, Hendrik, hollandsk Kapitajn i dansk Tjeneste, 214, 256, 305, 307—8.
- Halma, Fr., hollandsk Forfatter, 13.
- Hammer, J. v., tydsk Forfatter, 81.
- Hammerich, Frederik, Læge, 321, 331, 352. Dansk Forfatter, 154.
- Harmensen, Matthis — van der Burgh, Skibsbygger, 248, 258.
- Haven, Lamb., 171.
- Heldt, Jac., Lieutn., 436—37. Nic., dansk Admiral, 141, 152, 188—91, 208, 213, 239, 243, 245, 250, 278, 307—8, 379, 389—90, 394—96, 490.
- Hindenburg, T., dansk Forfatter, 17.
- Hofer, Biographie générale, 13.
- Hoegenhuck, J. v., Admiralitetsraad, 208.
- Hofman, Tycho de, dansk Forfatter, 9—10, 13, 109, 113, 147—49, 160, 204—6, 239, 290, 337—40.
- Hofnagel, Mich., norsk Forfatter, 263.
- Hojer, Andr., dansk Forfatter, 5.
- Holberg, L., 6—7, 87—88, 113—15, 119—20, 129—30, 203, 289—90, 337—39, 489.
- Holland, Krig med England 1652—54, 118, 132, 230, 242; 1665—67, 132—39, 214, 220, 231, 302—10.
- Tilbyder Curt Adelaer at være Viceadmiral, 132—39, 190—91, 374—79. Vigtig som Søstat, 217—18, 251; Skibe hyres af Venetianerne til Orlogsbrug, 28—30, af Christian den Fjerde, 32. Vil tilbytte sig store Orlogs-
- skibe fra Danmark, 233. Subsidiepenge anvendes til den danske Marine, 270—72. Varer, 260—61. — Hollandske Kjøkkener, 177. — Hollændere i den danske Søetat, 196—98, 213, 220—22, 252—54, 256—57, 316, 321. Hollandske Tømmermænd paa Bremerholm, 257—59, 269.
- Hollandtze Mercurius, Tidsskrift, 23, 46, 57, 69, 70, 113, 115, 138, 167—68, 172, 174.
- Hoorn, holl. By, 117, 139, 240.
- Hoppe, Iver, Kapitajn, 321.
- Hummeren, Orlogsskib, 245, 249, 279.
- Hvid, Erik Simunsen, Rebslager, 260.
- Høyen, N. L., dansk Kunsthistoriker, 102.
- Høyer, Georg, dansk Kommissær i Holland, 311.
- Ibrahim IV, 86.
- Ibrahim Pascha, 2, 80—87, 157, 171, 358—68.
- Ingemann, B.S., dansk Forfatter, 81.
- Island, 182—83, 294—96.
- Jacobsen, Bastian, Kjøbmand, 299.
- Jacobæus, Holger, dansk Forfatter, 5, 83, 119.
- Jansen, Sivert, 117.
- Jensen, Jacob, norsk Kunstner, 176. Søvrin, Curt Adelaers Fader, 117, 349.
- Johan Georg, Kurprinds af Sachsen, 152.
- Johansen, Peter, Lieutn., 322.
- Jonge, J. C. de, holl. Forfatter, 24, 28, 33, 39—40, 45, 46, 58, 61, 87, 119—20, 139, 222, 246—47.

- Jordefærd, fornemme Mænds paa Curt Adelaers Tid, 331—32.
- Juel, Jens, 495. Niels, 4, 141, 154, 159, 187—88, 191—202, 204, 208, 213, 217, 221, 230, 239, 241—43, 249—50, 268, 277, 283, 308, 310, 314, 317—19, 331, 342—45, 352, 379, 452, 455, 496. Hans Instruktion som Admiral paa Bremerholm, 397—404.
- Kanoner af Metal og Jern paa den danske Flaade, 236—38, 430—31.
- Kingo, Thomas, dansk Forfatter, 4, 275.
- Kjøbenhavn, Kurfyrstinden af Sachsens Indtog 1663, 162—63. Uro 1663 i Anledning af Ulfeldt, 153—56. Kunstammeret, 170—71. Nyhavn, 300. Orlogsværft 226—60. Sukkerhuset, 298.
- Kjøgebugt, Slag 1677, 218.
- Klingenberg, Povel, Admiralitetsraad, 208—9, 212, 228—29, 270—71, 289—90, 303—5, 308, 311, 313, 316, 389, 496.
- Knopf, Daniel, Toldforvalter, 278, 313.
- Knudsen, Hans, Kapitajn, 219.
- Koch, Laurids, Skibspræst, 322.
- Krabbe, Iver, kongelig Raad, 165.
- Kragh, Erik, Oversekretær, 258; Otte, kongelig Raad, 253.
- Kruse, Cornelius, Kapitajn, 389—90, 396—97.
- Kunstammer i Kjøbenhavn, 17, 80, 170—71.
- Kølichen, C., Læge, 331, 352.
- Kørbitz, Joh. Christ. v., Rigens Marskalk, 165, 209.
- Langebek, Jac., dansk Forfatter, 25.
- Lassen, Jens, Admiralitetsraad, 208, 253, 278 308.
- Laverentzen, Joh., dansk Forfatter, 5.
- Le Bret, tydsk Forfatter, 60, 85.
- Le Maire, Jac., hollandsk Resident i Kjøbenhavn, 135—36, 141, 152, 161—62, 169, 192, 309, 376—79.
- Lerke, Peder, Pedersen, Admiralitetsraad, 208, 495.
- Liliencrona, Gust., svensk Resident i Kjøbenhavn, 116, 190, 192, 221, 249, 259, 276, 312.
- Lindenov, Christian, Kammerjunker, 124. Christopher, Admiral, 224—25, 404, 422.
- Lindsey, Thomas, Skibsbygger, 248.
- Ludolff, Hiob, tydsk Forfatter, 46, 71.
- Lund, H. C. A., dansk Forfatter, 16, 60.
- Luscus, A. G., holl. Forfatter, 13.
- Lüder, Cornelia, 125. Joh., 125—26.
- Lützow, J. H., dansk Forfatter, 185.
- Lærlinge, (Søkadetter), 219.
- Madonna della Vigna, holl. Skib i venetiansk Tjeneste, 39, 46.
- Malling, Ove, dansk Forfatter, 10—11, 119, 205.
- Maltheser Riddere, 125—27.
- Mander, Karel van, Maler, 82, 86, 154, 168—71, 364, 490.
- Marinekommission 1673, 209, 273—74, 492.
- Markus-Ordenen, 72—73, 97, 103—11, 126.
- Marsilius, Kjøbmænd, Gabriel, 225, 257, 261. Leonhard, 224—25, 277. Silius, 158.
- Mehemmed Capudan d'Iskendersch, 83, 357.
- Michaud, Biographie universelle, 13.

- Michelsen, Claus, Kapitajn, 216.
Peiter, Skibsbygger, 247.
- Middleton, Thomas, engelsk Kapitajn i venetiansk Tjeneste, 367—68.
- Mocenigo, Thomas, venetiansk Admiral, 45, 367.
- Molini, Franc., Doge, 99.
- Moréri, Dictionnaire, 13.
- Morian, Jan Simesen, Kapitajn, 216.
- Morosini, Francesco, venetiansk Admiral og Doge, 61, 76, 77, 79, 88, 91—93, 129, 369. Tommaso, 36.
- Morsing, Peder, dansk Admiral, 214.
- Morville, H., Præst paa en Ostindiefarer, 257, 290—91.
- Muhammed IV, 86.
- Munch, P. A., norsk Forfatter, 12, 30.
- Müller, Andr., hollandsk Forfatter, 173. Frands, dansk Kommissær i Amsterdam, 316.
- Mylius, Peder Bentzon, dansk Forfatter, 7—9, 30, 31, 39, 44, 46—47, 49, 50—51, 53, 61, 76, 79, 83, 88, 95, 103, 107—9, 113—14, 118, 127, 129, 132, 146, 151, 153, 164, 193, 202—3, 206, 213, 220, 240, 251, 260, 283, 299, 302, 312, 314, 317, 323, 330, 331, 337—40, 362, 365.
- Möinichen, Henr. a., Læge, 115, 128.
- Møller, Henrik, Admiralitetsraad, 208, 253, 389, 487.
- Naima, tyrkisk Forfatter, 81.
- Nani, Battista, italiensk Forfatter, 21—22, 29, 38, 41, 48, 50, 59, 65, 66, 68, 70, 79, 80, 81, 83, 84—85, 87, 90, 96, 112—13, 361—68.
- Nansen, Hans, Admiralitetsraad, 208, 495. Borgemester, 295. Navigation, Undervisning deri i Kjøbenhavn, 219.
- Neel, David de, Kapitajn 389, 390, 391—94.
- Neustadt, Skibsværft, 222, 225—26, 278—79.
- Nielsen, Dorothea, Curt Adelaers Moder, 349.
- Norske Sømænd i hollandsk Tjeneste, 215, 217; dygtige, 217—18. Udskrivning af Matroser i Norge, 301—2. Marinere, 317, 490.
- Orlogsskibe, Størrelse i England, Holland og Danmark, 230—35. Danske, 222—38, 276—82, 418—19, 420—21, 423—45, 493. Orlogsværfter i Danmark og Norge, 222—29, 278—80, 281—82.
- Orning, Berent, Kapitajn, 266, 422.
- Osten, C. H. v., 177. Ingeniør, 300.
- Ostindien, Handel herpaa, 290; ostind. Kompagni, 291, 298, 495—96.
- Parsberg, Christopher, 150, 332. Enevold, 171.
- Parthenay, Des Roches de, fransk Forfatter, 173.
- Paulli, Jac. Henr., dansk Forfatter, 82, 107, 112, 128, 149, 150, 173, 363—64.
- Pelt, Aernout, 128. Arnold, 260—61, 295, 297. Anna, 107, 126—28, 146, 351, 363. Maria, 128. Susanna, 294.
- Pensioner, venetianske, 97—102.
- Petersen, Peter — Kjerteminde, Ekvipagemester, 255. Rolf, Kapi-

- tajn, 216. Zeiger, Ekvipagemester, 255—56.
- Pisauro, Ioan., Doge, 73, 99—100.
- Ploug, C., dansk Forfatter, 81, 200—1, (267),
- Pontoppidan, E., dansk Forfatter, 144.
- Pufendorf, Sam., tydsk Forfatter, 218.
- Querini, Francesco, Governatore paa Curt Sivertsens Skib, den store St. Jørgen, 71, 84.
- Rålamb, Åche, svensk Forfatter, 246. Clas, svensk Forfatter, 36, 70.
- Rantzau, Christian, Greve, Premierminister, 165, 183, 270. Henrik, kongelig Raad, 165.
- Rechter, K. Krintzen de, Ekvipagemester, 257.
- Rejersen, Joh., holl. Kapitajn i venetiansk Tjeneste, 13, 30—31; 349.
- Reimers, Claus, Skibsbygger, 250, 278, 291.
- Resen, Peder, 115.
- Riegels, N. D., dansk Forfatter, 196, 198, 272—73, 493.
- Riva, venet. Admiral, 36, 37—50, 353—55.
- Robbert, Skibsbygger, 246.
- Rodsten, Jens, Admiral, 115, 189, 195, 211, 213, 297, 317—20, 496.
- Markuor, Oberst, Admiral, 213, 237, 250, 296, 317, 319—20.
- Romanin, italiensk Forfatter, 60—61.
- Rosenkrands, Erik, 261.
- Rosenkrantz, Ivar, 8. Niels, 300, 332.
- Rubbins, Jacob og James, Skibsbyggere, 247.
- Rubus, Basilius de, Dr. juris, Candidot, 157.
- Ruyter, Michiel de, 6, 13, 18, 114, 116, 158, 217, 293, 306, 312—13, 316, 345.
- Rybling, Skibsbygger, 247.
- Rødsand, Slag 1659, 188.
- Salthandel og Saltkompagnier, 285—90, 493, 494—95.
- San Giorgio Grande, Curt Sivertsens Skib, 31—33, 47, 49, 67—71, 84, 92—94.
- Santorin, Jacob, Kapitajn i venetiansk Tjeneste, 40.
- Schack, Hans, Feltherre, 165, 183, 332, 493, 496.
- Scheel, Chr. — Jørgensen, 209, Otto — Christensen, 115.
- Schop, Hendr. Gertsen, Skibsbygger, 248.
- Schot, George, skotsk Kapitajn i venet. Tjeneste, 40.
- Schumacher, Albert, 208—10, 212, 493.
- Scotto, Ferdin., Generale del Sbarco, 51.
- Sehested, Hannibal, 33, 151, 165, 169, 182—84.
- Servi, Ferd. de, ital. Forfatter, 21, 42, 58, 91, 361.
- Sessa, Giov., Baptista, Sargente maggior, 56.
- Sheldon, Frands, Skibsbygger, 246.
- Sinklair, Daniel, Skibsbygger, 247.
- Skibsbygning, 243—50; i Danmark, 247—50, i England, 246—47, i Holland, 246—48, i Norge, 224, 414—18.
- Skibsmaaling, 311—14, 456—65.
- Skytte-, Skytnings-, Skjærbaade, 262—65.

- Smith, Laur., dansk Forfatter, 489.
- Soccorso, Il, engelsk Skib i venet. Tjeneste 367.
- Sophie Amalie, Dronning, 156.
- Span, Henr., Admiral, 69, 214, 221.
- Store Sophie, dansk Krigsskib, 225—26, 232.
- Strycker, Jac., hollandsk Konsul i Venedig, 29, 32, 62, 355—56.
- Suda, By paa Candia, 36, 50, 78, 83.
- Sverigs Marine, 218, 234, 236. Flaaden beskadedes af Storm 1675, 329—30.
- Sylvius, L., hollandsk Forfatter, 173.
- Soetat, den danske siges at være gjort til hollandsk af C. Adelaer, 203. Dens Styrelse, 207—11. Regnskaber, 211—12. Lærlinge (Søkadetter), 219. Officerer, 214—22, 411—12; 436—445. Orlogsskibenes Bygning, 222—50. Udgifterne, 269—72. Budgetter, 446—447. Hollandske Subsidiar, 270—72. Daarlig financier Tilstand, 271. Fremgang under Christian den Femte, 272—76. Indtægter, 447—48.
- Talbot, Gilbert, engelsk Ambassadør i Kjøbenhavn, 172, 174.
- Tenedos, 71, 80, 85—86.
- Tenente Generale, 88—91, 93, 162.
- Tengnagel, Arent, Ekvipagemester, 252—54, 280. Instruktion, 405—10.
- Tentori, C., ital. Forfatter, 89, 104.
- Terlon, fransk Ambassadør i Kjøbenh., 169, 263, 309.
- Testament over C. Adelaer, 3, 82, 107, 118, 132, 146, 310, 325, 330, 349—52, 364.
- Theatrum Europæum, 69, 232.
- Thiesen, Frieder., Skibsbygger, 258.
- Thomesen, Cornelius, Skibsbygger, 248, 279.
- Tind Elven, 178.
- Tredækkere, 235.
- Trellund, Evert, 298. Jonas, Admiralitetsraad, 217, 286—88, 294—95, 297. Peder Jensen 287.
- Trolle, Corfitz, 171. Niels, 165, 183.
- Tromp, 18, 116, 118. Corn., 134, 136, 139, 141, 158, 175, 196, 198, 213—14, 320, 345, 496. Martin Harp., 118, 187, 345, 349.
- Tømmer til Orlogsskibe, 250.
- Tømmermænd, hollandske i dansk Tjeneste, 257—59, lybske og hamburgske ligel., 259, 269.
- Ulfeldt, Corfits, 26, 153, 159, 182, 218. Knud, 188. Margrethe, 188.
- Universitetet i Kjøbenhavn lader skrive Biografier, 1.
- Urne, Christoffer, 183. Dorethe, 255.
- Urup, Axel, kongelig Raad, 165, 332.
- Walgenstein, Thomas, 171.
- Wandel, Bagge, Direktør for Navigationsskolen, 219.
- Valiero, Andr., ital. Forfatter, 21, 39, 45, 48—51, 65, 68, 78, 96, 366—67.
- Wassenaer, Obdam van, 133—34, 169, 188, 252.
- Venedig, Arkiv, 25; ruster sig mod Tyrkerne, 26; dets Krigsmagt til Lands og Vands, 27; dets Flaader og Søofficerer, 27—28; hyrer hollandske Kofardiskibe, som armeres, 28—29; Betalingen for dem, 34; Titler paa dets

- høje Søofficerer, 89—90; Belønninger, 96—97; søger Hjælp hos Danmark, 26, 157, 372—73.
- Vestindien, Handel paa, 298.
- Vianoli, ital. Forfatter, 60.
- Vind, Holger, 331.
- Vingaard, Jacob., Ekvipagemester, 256.
- Volo, Slag ved, 43—45, 350.
- Vondel, Joost v. den, holl. Digter, 38, 69, 489.
- Waumans, Kobberstikker, 108, 110.
- Wegener, C. F., dansk Forfatter, 491.
- Wibe, Michael, 115.
- Wicquefort, Abr., holl. Forfatter, 489—90. Caspar, 128, 490.
- Wieland, Joch., dansk Forfatter, 5.
- Witt, de, holl. Envoyé i Kjøbenhavn, 170.
- Wleugel, Joh. Pet., Admiral, 332.
- Woldemar, Greve, 26, 27.
- Worm, Willom, C. Adelaers Biograf, 2—3, 49, 65—66, 95, 107, 114—15, 118, 130, 132, 144, 145, 166, 170, 171, 205, 240—41, 325, 331, 332, 337—40, 352, 364.
- Würger, Henr., Kjøbmand i Lybek, 223, 280.
- Zahrtmann, C. C., dansk Forfatter, 198, 222.
- Zedler, Universal-Lexikon, 13.

